DE WERKEN

VAN

J VAN DEN VONDEL

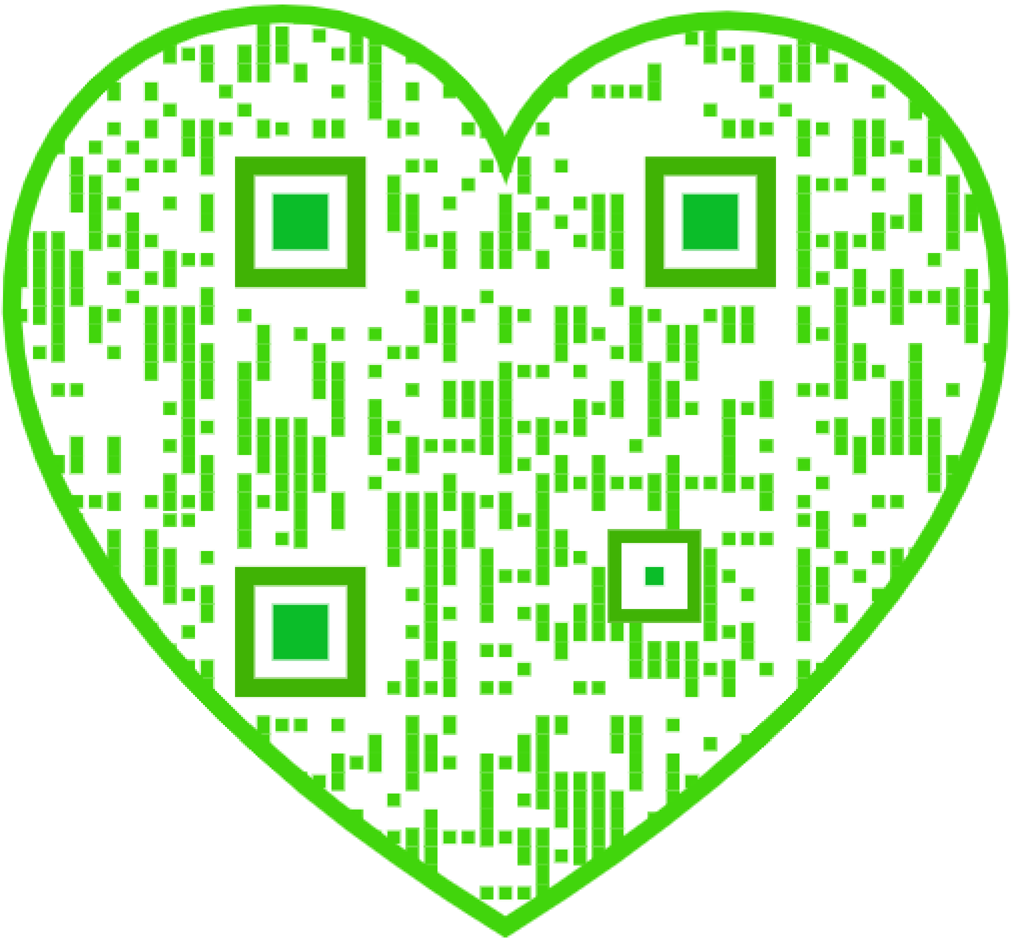

J. ANTONIDES VAN DER GOES.

DE WERKEN

VAN

J. VAN DEN VONDEL

UITGEGEVEN DOOR

Mr. J. VAN LENNEP

Herzien en bijgewerkt door J. H. W. UNGER

1671—1679

Ovidius Herscheppinge

**

LEIDEN — A. W. SIJTHOFF
ANTWERPEN. — DE NEDERLANDSCHE BOEKHANDEL.

INHOUD.

Publius Ovidius Nazoos Herscheppinge. Bladz.

Het tweede boek 1

Het derde boek 49

Het vierde boek 87

Het vyfste boek 133

Het zeste boek 169

Het zevende boek 207

Het achtste boek 253

P. OVIDIUS NAZOOS

HERSCHEPPINGE.

HET TWEEDE BOEK.

INHOUT.

Epafus Faëton eens verwijtende hoe Apollo valschelijk hem ten vader gegeven was, verzocht aen den vader [1]), tot een pant en bewijs van zijn echte zoonschap, den zonnewagen eenen eenigen dagh te mogen mennen, het welk hy verwervende, stak de gansche werrelt in brant, waerdoor onder andere volken d'Etiopiers van hitte in moorjaenen [2]) verkeerden. Faëton hierop van den blixem getroffen, wort van de gezusteren, en met een van zijnen bloetvrient Cignus beweent. Jupiter de gansche werrelt bezichtigende, en gaef in den eersten staet herstellende, komt Kalisto te zien, en verkrachtze in den schijn van Diane. Juno, hierom gestoort, misschept haer in een beerinne. De zoon Arkas [3]) hadze hierna geschoten, ten waere Jupiter deze beide in het gestarrente plante. Juno beklaeghde zich hierover by den Oceaen, en voer ten hemel op den rug van haere pauwen, onlangs met verwen geschakeert: gelijk de Rave lest van wit in zwart verandert was: want de Rave op wegh, om het overspel der Kraeie Apollo aen te brengen, wert van de Kraeie vergeefs geraden haere reis te staeken, en onderwezen hoe zy zelf hierom van dien godt gestraft, en Niktimeene in eenen nachtuil verandert wiert. Toen Ociroë hierna haeren zoone toekomende dingen voorspelde, wertze in eene merrie herschapen. De vader Chiron riep vergeefs Apollo om bystant aen, toen de godt, een harder in Elis, zijne ossen weidende liet ver-

---

Inhout. Deze ontbreekt in het handschrift.

1) *Verzocht aen den vader:* ieder die dit las, zou meenen, dat het *Epafus* was, die een verzoek aan zijn vader deed. De geheele zin had moeten worden omgezet, en aldus gelezen: *Faëton, eens van Epafus het verwijt hebbende bekomen, dat men hem Apollo valschelijk tot vader gaf, verzocht dezen,* enz.

2) *Moorjaenen:* ook een vrij zonderlinge spelling.

3) *De zoon Arkas:* ik geef het aan al wie 't niet weet, hier te raden, of Arkas de zoon is van Jupiter, van Kalisto, van Diana of van Juno.

dwaelen. Dit gaf Merkuur gelegentheit te steelen. Merkuur ontdekte hierna de meinedigheit van Battus, alleen van dien diefstal bewust, en veranderde den aenbrenger in eenen toetsteen. Hy quam hierna in Attika, en misbruikte Herse, Cekrops dochter. Aglauros haere zuster benijdende, verstijfde gelijk een steen. Jupiter gebiedende Agenors ossen strandewaert te drijven, vermomde zich in stiers gedaente, en voerde Europe door zee in Kreten.

P. OVIDIUS NAZOOS
HERSCHEPPINGE.

HET TWEEDE BOEK.

Het hof der zonne staet op pylers, schoon in 't praelen
Met louter gout, robyn, en levendige straelen.
Het dak is wit ivoor. De valdeur flonkert schoon
Op zilvre drempels. Hier staet kunst by kunst ten toon,
Noch ryker dan de stof: want Mulciber graveerde
Hier d'aerde in, en de zee, die rondom heen spanseerde,
Ook d'ope en ruime lucht, die 't altemael omvangt,
En 't hemelsche gewelf, dat om de werrelt hangt.
De zee krioelt, en stoft op blaeuwe waterheeren,
Trompetter Triton, en godt Proteus, en 't verkeeren
Van zyn gedaente, die van d' eene in d' andre smelt.
Hier toomt Egeon het verslindend zeegewelt
Van wallevisschen, die den schepen schrik aenjaegen.
Men ziet'er Doris met haer dochteren en maegen.
Een deel bezwemt het diep; een deel te water uit
Op rotsen, zit en drooght en net de groene tuit:
Een deel beschryt den visch. Zy gaen zich hier vermeiden.

1–24 Het zonnehof. *Kantteekening der oude uitgave.*

6 *Die rondom heen spanseerde* voor „die rondom de aarde vloeide." *Spanseeren* is: „zich om iets heen bewegen."

9 *Blaeuwe waterheeren:* zeegoden. **H.**

12 *Egeon:* deze wordt voor dezelfde gehouden als de honderdarmige Titan Briareus. Hier echter schijnt hij een soort van oppassersrol over de walvisschen te vervullen.
Zeegewelt voor „zeemacht, zeetroep." Zoo zegt ook de dichter, aangehaald bij SCHELTEMA *Gesch.- en Letterk. Mengelen*, IIde Deel, IIde Stuk, bl. 125:
Oud Dordrecht levert haer gewelden,
voor „haar troepen."

14 *Doris met haer dochteren:* „de gade van Nereus, met de Nereïden."

16 *Net de groene tuit: netten* voor „*net* maken" of „kammen." **H.**

Elk heeft haer wezen, doch het kroost is niet verscheiden,
Als volle zusteren van 't zelve bedde past.
Het aerdtryk grimmelt'er, van menschen overlast,
En dieren, bosschen, stroom- en veltgodin, en steden.
Maer boven ging de kunst de valdeur ryk bekleeden
Met twalef merken van de zonne op eene ry,
De zes op d'eene deur, de zes op d'andre zy.
  Zoo dra Klimeenes zoon den drempel op quam treden,
In zyn heer vaders hof, zet hy beducht de schreden
Naer vaders hoogen stoel, en houdt van verre stant,
Gestuit van 't vierigh licht, dat sterk in d' oogen brant.
Daer zagh men Febus op 't gestoelte om hoogh braveeren,
Dat van smaragden blonk, en hy in purpre kleêren.
Ter rechte en slinke hant bestuwen hem het Jaer,
De Dagen, Maenden, Uur, en Eeuwen, eene schaer,
Alle even wyt van een. Daer stont de nieuwe Lente,
Bekranst met bloem, en blos, een jaerelyxe rente:
De naekte Zomer, met den korenkrans om 't hooft:
De Herrefst, nat van most: de Winter, gansch berooft
Van warmte, en kout en kil: de baert en 't haer bevroren
Met kegelen van ys. De sneeuvlok hangt om d'ooren.

25–139 Epafus by Febus. *Kantteekening der oude uitgave.*

22 *Maer boven ging de kunst:* neen: zij *ging* niet, zij had haar werk volbracht.

23 *Twalef merken van de zonne op eene ry:* Huydecoper slooft zich gedurende vier bladzijden af, om uit te rekenen, hoe die 12 teekenen van den dierenriem hebben kunnen geplaatst worden, zoodat zij te gelijk zichtbaar waren. Intusschen zegt noch Ovidius, noch Vondel, dat zij op gelijke afstanden van elkander waren, en moet men zich vooral wachten, van, gelijk het geval met H. schijnt te zijn, een moderne zaal zich voor oogen te stellen. Indien de dierenriem, gelijk hij 't zich verbeeldt, het vertrek omsloot, kon men op de twee deuren, die natuurlijk maar een klein deel van den omtrek der zaal uitmaakten, niet alleen geen twaalf, maar zelfs geen zes, en nauwelijks een of twee hemelteekens zien; doch daaruit juist volgt, dat zijn voorstelling verkeerd is, en dat wij ons eenvoudig boven elke deur een boog hebben te denken, ieder een halven dierenriem afbeeldende.

31, 32 *Het Jaer, de Dagen, Maenden, Uur, en Eeuwen:* liever dan met H. Vondel hard te vallen over den hutspot, en voorbeelden uit Poot, Jan Vos en anderen aan te halen, waar een betere rangorde gevolgd is, herinner ik hier aan den lezer de fraaie schikking, door Vondel zelven in acht genomen aan 't slot van zijn *Lucifer,* waar hij niet te vertalen had, maar zijn eigen vernuft volgde:

Wij tellen d' eeuwen, en het jaer, den dagh, het uur.

Hier zat de vader van 't alziende hemelsch licht
In 't middenperk, en zagh den jongling, die vast zwicht
Voor al dees vreemdigheên. Hy sprak, ô zoon, tre nader,
Onlochenbaere telgh van my, uw' rechten vader.
Wat 's d' oorzaek van uw reis? wat zoektge in 't zonnehof?
Hy antwoort: hooftlicht van 't gansche aerdtryk, ryk van lof,
Myn vader Febus, magh u Faëton dus noemen,
En zocht Klimeene niet haer oneer te verbloemen
Met eenen valschen schyn, verleenme een zeker pant,
Waerby het blyke dat ik, buiten schimp en schant,
Een echte en rechte zoon, ben uit uw' stam geboren,
En sterk den twyfelaer, verbluft van smaet te hooren.
Zoo sprak de zoon, vol drux. De vader streek terstont
De straelen van zyn hooft, om nader mont aen mont
Te spreeken, en beval hem dichter te genaeken.
Nu neemt hy Faëton [men ziet de liefde blaeken]
In d' armen om den hals, en zeght: ay zyt getroost:
Het waer geen reên u niet te kennen voor myn kroost.
Klimeene baerde u, en ging waerlyk van my zwanger:
En op dat gy voortaen gerust gestelt, niet langer
Hieraen zoudt twyfelen, eisch onbekommert nu
Wat gaef uw hart behaege en luste: ik schenk het u.
O Stix, by ons gevloekt, waerby de goden zweeren,
Ik neeme u tot getuige, en zweere u zyn begeeren
Te paeien. Naulyx zwoer godt Febus dezen eedt,
Of Faëton verzocht, te wulpsch, te vroegh gereet,
Heer vaders paerden en karros een' dagh te mennen.
Terstont beroude godt dien eet, nu niet te schennen.

40, 41 *Die vast zwicht voor al dees vreemdicheên:* voor: „die versuft stond om al het vreemde dat hij zag," niet zeer gelukkig uitgedrukt.

44 *Aerdtrijk, rijk:* een vreemd klinkende herhaling, waarschijnlijk toevallig; doch misschien opzettelijk.

49 *Uit uw' stam geboren:* Faëton kon *uit den stam* van Febus geboren, en toch zijn *zoon* niet zijn. **H.**

56 *Het waer geen reên:* versta: „het zou onredelijk in mij zijn."

57 *Van my zwanger:* neen; zij ging zwanger *van* Faëton, maar *bij* Febus. **H.**

60 *Ik schenk het u:* versta: schenk u het *gene* gij verlangt."

61 *By ons gevloekt:* het Lat. heeft hier *oculis incognita nostris,* „die onze oogen nooit aanschouwd hebben." Waar Vondel de vreemde uitdrukking vandaan heeft, hier door hem gebezigd, is mij niet duidelijk.

66 *Beroude godt dien eet:* moest zijn DIE *eed.* De *eed* berouwde *den God.* **H.** Vondel had ook kunnen schrijven: *dezes eeds.*

Hy schudde drywerf en noch eens het glansryk hooft,
En sprak: te reukeloos hebbe ik u dit belooft,
U toegezworen. Zoon, moght ik 't beloofde weigeren,
'k Ontzeide u dit alleen, verwaent om hoogh te steigeren.
Zoo hier ontraeden gelt, uw eisch steekt vol gevaer.
Gy eischt, ô Faëton, dit ampt, een' knaep te zwaer.
Het lot van sterflykheit is u te beurt gevallen:
Uw wensch, geen menschenwerk, past u noch geen' van allen
Die sterflyk zyn, noch staet den goden zelfs niet vry.
U port onweetenheit. Elkeen, gelooftge my,
Magh zich behaegen: maer de zonnepaerden mennen
Voeght niemant dan alleen uw' vader, dienze kennen.
De dondergodt Jupyn, die schrikkelyk en prat
Den fellen blixem zwaeit, zou zelf het zonneradt
Niet dryven konnen, schoon zyn maght het al beheerste:
En wie is hem gelyk? de wegh loopt steil in 't eerste,
Waer langs het morgenpaert naeu veiligh steigren kan:
En recht in 't midden, aen het hemelsche gespan,
Leght al de wegh zoo hoogh, dat myne haeren ryzen,
Het hart in 't lichaem beeft, wanneer ik zie met yzen
Hoe aerde en zee zoo laegh beneên myn voeten deist.
In 't ende valt de baen voorover, en vereischt
Een zekere maetigheit en kunst in 't nederryden.
Dan ziet men Tetis zelve, uit zorge om my, in lyden,
Ten leste zie eens om naer al dien ryken schat,
Die overhelle, en schier in zee plomp door dien last,
Wanneerze 's avonts spade onthaelt den avontgast.
Bereken nu hierby hoe 't hoogh gewelf in 't zwaeien
Gezwint niet ophoudt van geduurigh ommedraeien,
En ommezwindlende al 't gestarnte met zich voert.
Dan streve ik tegens stroom. De vaert, die 't al beroert
En weghrukt, vint aen my geen vatten op dees paden.
Ik dring'er tegens aen met myn gezwinde raden.
Genomen ik stont u den zonnewagen toe:
Wat zultge doen? kunt gy in 't ryden, nimmer moe,

76, 77 *Elkeen, gelooftge my, magh zich behaegen:* wel letterlijk, doch daarom nog niet zeer duidelijke, en door een tusschengevoegden rijmlap nog duisterder geworden vertaling van het Lat. *placeat sibi quisque licebit;* dat hier zoo veel te kennen geeft, als „men moge nog zoo veel verbeelding van zichzelven hebben als men wil."

81 *Beheerste:* om 't rijm: 't moest *beheerschen* zijn.

De draeiende assen wel regeeren onder 't reizen,
En zonder dat de raên met u te rugge deizen?
Gy beelt misschien u in dat boven zon en maen
Gewyde kerken, steên, en groene bosschen staen.
Het spoor der zonne loopt door vreesselyke dieren,
En laegen: en om spoor te houden in het zwieren,
Is al de baen gemerkt. Gy moet langs deze baen
Ook tegens horens van gestarnde Stieren aen,
Den boogh van Chiron, voortgeteelt in Emonye,
Den Leeusmuil, brullende als een dolle Razerye,
Ook tegens 't Scorpioen, welx armen lang en krom
U grypen, en den Kreeft, die d' armen avrechts om
Kan buigen. Gy zyt ook niet afgerecht op paerden
Te toomen, die vol moedts, het vier, waer naer zy aerden,
Mevoeren in hun borst, en snuiven uit den bek.
Ik ben niet maghtigh hun te houden in bestek,
Wanneerze fors en trots geraeken aen 't verhetten,
Te hardt van bek. Och zoon, laet u myn raet verzetten.
Zie dat ik u niet helpe aen heiloos ongeluk.
Terwyl 't noch tyt is, eisch wat beters buiten druk:
Want om te toonen dat gy sproot uit onzen bloede,
Begeertge een zeker pant, dat is myn zorgh en hoede,
En vaders zorgh getuight gy zyt myn eigen kint.
Bezie hem styf en sterk, die uwe welvaert mint,
Eens onder d'oogen. Och of gy door 't oogh de smarte
Van uwen vader zaeght in 't vaderlyke harte.
Van hemel, aerde en zee in hunnen arm gevat,
En kies al wat u lust. Dit eenigh durve ik smeeken:
Sta af van 't geen een straf, geene eer is, laet dit steeken.
Och Faëton, gy eischt een straf, geen waerde gift
Onweetende. Och wat valt gy ons uit wulpsche drift
Al smeekende om den hals? wy stemmen uw begeeren;
Neen, twyfel hier niet aen: gy hoort het wat wy zweeren:

105, 106 De herhaling van 't woord *spoor* is hier ongelukkig: goed daarentegen die van *baen* in den volgenden regel.

116 *Hun:* liever *hen.* H.

118 *Verzetten:* „bewegen," of, hier meer bepaald „van gedachte doen veranderen."

128 *In hunnen arm gevat:* omslachtig en onduidelijk voor 't eenvoudige „omvat."

131—135 Vergelijk hier — en elders — de heerlijke wijze, waarop Vondel zich in zijn treurspel *Faëton* uitdrukt, en ook daar weder bewijst, hoe groot hij als navolger, hoe zwak hij doorgaans als vertaler is.

Maer draegh in 't eischen u voorzichtigh, zoo 't betaemt.
De vader staekte zyn vermaening: d'ander praemt,
En dringt op zynen eisch, en brant om heen te vaeren.
De vader, of men hem kon brengen tot bedaeren,
Houdt draegende, zoo lang hy kan; ten leste moe,
Geleit den jongling naer den zonnewagen toe,
Het werkstuk van Vulkaen, die dissel smede, en assen,
En raden van fyn gout, de speek van zilvre massen.
Het daghlicht schittert in gesteente en chrizolyt,
Op ieder juk gehecht. De trotze zoon verblyt,
Bespiegelt deze kunst, van boven tot beneden.
De morgenstar quam uit den oosten aengetreden,
Ontsloot de purpre poort, en roode roozezael.
Het heir der starren, van den klaeren morgenstrael
Verdreven, nam de wyk. De morgenstar ten leste
Trok mede van haer wacht, op 's hemels hooge veste.
Toen nu de vader zagh hoe hemel, aerde, en lucht
Begon te bloozen, en d'afgaende maen, ter vlught
Haer horens kortende, verdween, en neêr ging daelen,
Beval al d' Uuren flux de paerden voort te haelen,
Te spannen voor de koets. Zy volgen met der spoet
Dien last, en haelen vier viersnuivers, snel te voet,
Verzaet van hemelschen ambroos, uit versche weiden,
En toomenze met hun gebit. Maer in het scheiden
Bestreek de vader noch het aenzicht van zyn bloet
Met balsem, eerst gewyt, op dat het vlam en gloet
Verduuren moght. Hy hult het hooft met goude straelen.
En zuchte reis op reis, bekommert voor zyn quaelen;
Een voorspook, en een merk van dien aenstaenden rou,

140–200 De zonnewagen. *Kantteekening der oude uitgave.*

139 *Houdt draegende:* wat men in gemeenzame taal zeggen zou: „zingt het liedje van verlangen."

147 *Roode roozezael: plena rosarum atria* heeft het Latijn: zoowel in 't oorspr. als in de vertaling heeft men echter niet zoozeer aan *rozen* als aan „rooskleurige tinten" te denken.

154 *Beval al d'Uuren:* dit *al* is stellig een schrijffout: 1°. omdat *al* al te wanluidend klinkt; 2°. omdat *al* overtollig is en *eenige Uuren* genoeg waren geweest om de paarden op te halen; 3°. omdat de zin vorderde: *beval hy d' Uuren.* H.

156 *Vier viersnuivers:* hier een opzettelijke klankverdubbeling, in den geest des tijds.

En sprak beducht aldus: ô jongling, volgh getrou,
Is 't mooghlyk, vaders les, en pas de zweep te spaeren,
Den teugel streng en styf te houden en bewaeren.
Zy vliegen van zich zelf gewilligh in 't gespan,
Zoo snel ook dat men hun naeu tegenhouden kan.
Laet u niet lusten, langs de baen, rechtuit te ryden,
Die door vyf riemen loopt: want breet en dwars in 't snyden,
Zy binnen 't zonneperk door zyn dry riemen rent.
Vermy de zuidas, en de noordas, elk bekent,
En neem den wegh hier door, zoo zultge, onthou myn [zeggen,
Het klaere wagenspoor recht voor u heen zien leggen.
Om hemel, aerde, en elk te warmen op hun pas,
Zoo ry te hoogh, noch laegh. Rydt gy te hoogh aen d'as,
Dan zou de hemel licht in lichten brant geraeken,
En rydtge veel te laegh, gy zult het aertryk blaeken.
De middelwegh is ver het veilighste: hou maet.
Zie datge niet te los ter rechte hant bestaet
De kringkelende Slang, en haere huit te braden,
Noch raekt ter slinke hant geen Outer met uw raden.
Hou tusschen beide. Voort al 't ander stelle ik aen
Het wilt geval, dat wil u hoên en beter raên
Dan gy u zelven raet. Terwylwe met u spreeken
Genaekt de vochte nacht de westersche avontstreeken.
Men drael' niet langer. Elk verwacht ons, en de nacht
Verdwynt: de klaere dagh komt op in volle kracht.
Aenvaert den teugel: doch kan u myn raet bewegen,
Zoo laet den wagen staen; terwylge niet verlegen,
Noch tyt hebt, en gerust, hier staende op vasten gront,
Noch niet te wagen steeght, waer naer gy, ongezont

169 *De baen,* enz.: „de zonneweg" of „ecliptica."

176 *Ry te hoogh, noch laegh:* verkeerd: het moest zijn of: *hoogh noch laegh,* of: *te hoogh noch te laegh:* laat hier Vondel zichzelven verbeteren, wanneer hij in zijn *Faëton* zegt:

Hou niet te hoogh noch *oock* te laegh *met uw garreelen,* H.

178 *Veel te laegh: veel* is hier „te *veel.*" H.

182 *Outer:* een sterrenbeeld aan den zuidelijken hemel, nabij den schorpioen.

188 *De klaere dagh,* enz.: hoe is dat mogelijk, zoolang de zonnewagen, die den *klaren dag* moet aanbrengen, nog niet van stal is? Het oorspr. zegt dan ook alleen maar, dat *Aurora* reeds bezig is, de duisternissen te verdrijven.

Van zinnen, vast verlangt, helaes, ter quaeder uure.
Zie met gerustheit aen dat vader, vrou Natuure
Ten dienst, den aertboôm met zyn licht en warmte dien'.
De jongeling styght flux, en zonder om te zien,
Te wagen, snel ter vaert, ook zonder eens te treuren,
Verquikt dat hem de toom en teugel magh gebeuren
Te mennen al den dagh, en weet den vader dank,
Die, aen zyn' eedt verplicht, dit toelaet door bedwangk.
  Vierblazer, Oosterling, en gloeiendige Brander,
En Blaeker, alle vier de paerden, elk voor ander
Aen 't brieschen, trapplen voor den draeiboom ongerust,
Geterght tot ongedult, dies Tetis, onbewust
Van 't onheil, haeren neef, ter quaeder tyt, beschoren,
De heirbaen opzet, en 't gespan, ter vaert gekoren,
Den ruimen hemel vry en vrank ten beste gaf.
Zy gaen eensgangs hunn' gang, en treên op eenen draf
De nevels met de hoef, en breeken onder 't streven
De wolken met de borst, en luchtigh opgeheven
Van vlugge vleugelen, gaen snorren zy aen zy
Den oostenwint uit dat geweste snel voorby.
Maer och de vracht viel licht, en 't geen de zonnepaerden
Niet rieken konden, als die eerst dien last aenvaerden,
Het juk ontbeerde den gewoonen last op reis:
En recht gelyk een jaght, niet naer den rechten eisch
Geballast, en te licht, vast slingert heene en weder;
Zoo schokt de wagen in de lucht ook op en neder,
Als voer hy ledigh. Toen de paerden uit de poort
Dit rooken, ruktenze, niet toombaer, schichtigh voort,
Verlieten 't wagenspoor, ook zonder streek te kennen.
Hy zelf verschrikte, en hiel den breidel onder 't rennen

201—275 De zonnepaarden. *Kantteekening der oude uitgave.*

197 *Ook zonder eens te treuren:* een stoplap, die hier den zin bederft.

198, 199 *Verquikt dat hem de toom en teugel magh gebeuren te mennen:* verkeerd: men *ment* den *toom* niet, maar het *paard.* H.

200 *Door bedwangk* voor „gedwongen, tegen zijn zin."

202 *Elk voor ander:* „de een al harder dan de ander."

204 volgg. Vergelijk met de beschrijving, hier gegeven, die, welke eenigszins gewijzigd voorkomt in den *Faëton.*

205 *Ter quaeder tyt:* zoo staat er in 't H.-S. De oude drukken hebben verkeerdelijk *ten quaeder tijt.*

219 *Uit de poort:* voor „buiten de poort."

En teugel niet, gelyk de vader hem beval,
Noch kende 't spoor, noch zagh het wrevligh viergetal
Te mennen, schoon hy 't spoor al kende. Nu gevoelen
De noortsche Beeren eerst de hitte, niet te koelen,
En poogen zich vergeefs te dompelen in zee,
Dat hun verboden is. De Waterslang in 't snee.
En 's winterbeers gebuur, eerst traegh, niet wreet te voren,
Verbrant haer huit van hitte, en schuifelt, dol van toren.
Och Ossendryver, magh men steunen op gerucht,
Gy zette het ontstelt ook daetlyk op de vlugt,
Hoewelge traegh waert, en de wagen u belette.
De noot perst Faëton, die zyne dootverf zette.
De beenen beven, als hy 't aertryk in 't verschiet,
Uit 's hemels hoogen trans, zoo diep verzinken ziet.
't Gezicht wort donker door dat licht, te sterk in d'oogen.
Nu wenscht hy vaders koets noit aen zyn onvermogen
Vertrout te wezen. Nu verdroot hem zynen stam
Te kennen, en dat hy door bidden hier toe quam.
Nu wenscht hy Merops zoon te heeten, min verheven.
Van alle kanten wort hy heene en weêr gedreven,
Gelyk een hobblend jaght van Boreas in zee,
't Welk van den stuurman, die het opgeeft, nu alree
Verlaeten heenedryft alleen op godts genade.
Hy bidt ootmoedigh, of het bidden quaem te stade.
Wat gaet hem aen, en wat is entlyk zyn besluit.
Hy ziet een groot gedeelt' des hemels achter uit,
Een grooter deel voor zich, te verre om honk te winnen:
En overmeet hy 't bey met zyn verstant en zinnen;
De voerman ziet helaes het westen, hem te wyt
Om aen te doen, en is alree het oosten quyt.
Hy zit verbaest, en weet niet wat hem sta t'aenvaerden.
Hy kan den breidel niet regeeren van zyn paerden,
Noch laeten glyden, noch kent hunne naemen niet.
De gansche hemel hangt vol wondren, waer men ziet.

228 *De Waterslang in 't snee:* „hier wordt gesproken van hetzelfde gesternte, „boven, vs. 181 genoemd *de „kringkelende slang:* Deze Slang is beter be- „kend bij den naam van *Draak:* terwijl de *Waterslang* of *Hydra* een „ander gesternste is, in het zuiderdeel des Hemels; doch hier zijn wij in „'t Noorden." H.

253 *Hy zit verbaest:* Vondel denkt er hier niet aan, dat men in de wagens der ouden niet *zat,* maar *stond.*

Hy beeft voor tekenen van wilde dierenesten.
Het Scorpioen beslaet hier boven twee gewesten
Van starretekenen, met zynen langen staert,
En boghtige armen van weêrzyde. Dit vervaert
Den jongling, als hy 't ziet bezweet van al 't gezopen
Moordaedigh zwart vergif, daer 't, met den bek wyt open,
En scherpen prikkel, hem wil moorden in zyn vaert.
Hy zinneloos wort kout van schrik. De toom van 't paert
Ontglyt zyn handen, 't welk de paerden, en hun vlerken,
En breede rug, en 't juk in 't rennen naulyx merken,
Of zy geraeken snel aen 't hollen buiten 't spoor;
En langer niet betoomt, slaen in de lucht dwers door
Een onbekent geweste en velt in, vry van teugelen,
Waer drift de hoef vervoert, op 't snorren van hun vleugelen.
Zy jaegen hooger op de vaste starren aen,
En rukken met hun wiel langs d'afgelege baen,
Dan hoogh, dan weder laegh, dan steiler naer beneden,
Den aertkloot nader. Zelf de maen verstomt met reden,
Nu broeders paerden diep beneên haer wielen gaen.
Een dikke rook verheft zich opwaert naer de maen.
De wolken rooken, en naer maete van de landen,
Gelegen hoogh of laegh, beginnenze te branden,
Te splyten, en verdort te quynen, als het sap
Verdrooght is. Weide, en voêr, en hoy verandren knap
In witte en stuivende asch. Geboomte, loof, en stammen
Verbranden. Dor gewas schaft voetsel voor de vlammen,
En koestert zyn bederf: noch klaege ik over 't kleen.
Der muuren ommekreits vergaet, met steên by steên.
Geheele ryken staen in vier, vergaen in assen.

276—371 Het aertrijk in brant. *Kantteekening der oude uitgave.*

264 *Hy zinneloos wort kout van schrik:* beter ware, omgekeerd: „hij wordt zinneloos van killen schrik."

278 *Beginnenze:* t. w. de *landen* en niet de *wolken,* als men uit den zin zou afleiden.

281, 282 *In witte en stuivende asch.... verbranden. Dor gewas:* de oude drukken hebben verkeerdelijk: *in witte en stuivende asch... verbrand en dor gewas,* waarop H. terecht niet veel fraaiheid ziet.

283 *Noch klaege ik over 't kleen:* onverstaanbaar; de bedoeling is: „wat klaag ik over zulke kleinigheden;" *parva queror* heeft het Latijn.

285, 286 *In assen.... aen d' assen:* hier laat Vondel *assen,* ofschoon in verschillende beteekenis gebezigd, met zichzelf rijmen. Dergelijke rijmen

Geberghte en bosch vergaen. De vlam styght op aen d'assen.
Bergh Atos, Taurus, Tmool, en Ete, en Cilix vloogh
In brant, en bron by bron op Idaes top wort droogh,
En Helikon, waerop de zangrey is gezeten,
Ook Hemus, noch niet naer Eagers naem geheeten.
De brant van Etna, die den reus Tifeüs perst,
En op den mont leght, braekt nu telkens met een' berst
De vlammen eens zoo hoogh ten hemel uit de kolken,
Ten schrik der eilanden en omgelege volken.
De myterbergh Parnas verbrande, en Erix me,
En Cintus, Febus bergh, ook Otris, Rodopé,
Die endelyk noch eens van sneeujaght raekt ontslagen;
En Mimas, Dindime, aen vrou Cibele opgedraegen.
Ook barrent Mikale, en Citeron, toegewyt
Aen Bacchus offerfeest. Het noortsche Russen lyt.
Zyn sneeubergh kan den brant niet blusschen noch ver-
[koelen,
En Osse, en Pindus, en Jupyns Olimp gevoelen
Den brant van Faëton; d' Olimp, waer van men yst,
Dewyl dees hooger dan bergh Osse en Pindus ryst.
Ook branden hemelhoogh alle Alpen, en hun volken,
En d'Apenyn, wiens kruin opsteigert door de wolken.
Maer toen zagh Faëton 't heelal in vier vergaen,
En wist dien rooden gloet niet langer uit te staen,

zijn in 't Fr. niet alleen geoorloofd; maar worden er zelfs onder den naam van *rimes riches* geprezen. Onze rijmregels zijn echter juist aan die der Franschen tegenovergesteld. Bij hen b. v., mag *bé* niet anders dan op *bé*, *dé* alleen op *dé*, *vé* alleen op *vé* rijmen, enz. Bij ons daarentegen mag *bee* op alle mogelijke *ee*-klanken rijmen; alleen op *bee* niet; zoo ook *dee* alleen op *dee* niet, enz.

287 *Taurus, Tmool, en Ete, en Cilix:* van *Cilix* spreekt Ovidius niet; wel van den *Cilicischen Taurus.* **H.**

290 *Naer Eagers naem:* de Hemus was niet genoemd naar Eager, maar naar Eagers zoon, Orpheus. **H.**

293 *Eens zoo hoogh:* als wat? — als gewoonlijk? — Maar is de uitdrukking goed? en moet zij niet luiden: „*nog* eens zoo hoogh?" **H.** Vergel. het *Sneldicht* van *Huygens,* B. XIX. *Sneld.* 185:

Jan hoopt noch eens soo rijck *te worden als ick ben.*
Dat hadd' hy goed te doen, naer ick mijne armoe kenn'
Maer 't is een dubble sinn, hy wil my niet gelyck zijn,
Eens *is hem niet genoegh;* hy wil noch eens soo ryck sijn.

295 *De mijterbergh:* er is reeds vroeger aangemerkt, dat de Parnas twee toppen en alzoo den vorm eens mijters heeft.

En haelde al hygende die heete lucht van boven,
Als uit een' gaependen en gloeiendigen oven,
Ter longe in, en gevoelt den gloet van zyn karros.
Hy kan alreede d'asch en vonken, licht en los
Aen sprengkels vliegende, in zyn oogen niet verdraegen,
En van dien rook en smook bewonden op den wagen,
Van zwarte nevelen, en damp, en duisternis
Omringt, weet naulyx waer hy heeneryt, of is.
Hy wort verrukt wat heen de paerden ommezwerven.
Men zeght dat toen de brant den Moor eerst zwart quam [verven,
Dewyl de viergloet al het bloet uit d'adren zoogh.
Gansch Libie verdort, leght waterloos, en droogh.
Nu laet de stroomgodin het haer in 't wilde spreien,
En om 't verlies van bronne en beeke valt aen 't schreien.
Beotie zoekt Dirce, en Argos Amimon.
Epire jammert om Pirene en zyne bron.
Geene oevers van de wyt van een gelege vlieten
Gaen vry. De Done kan zoo snel niet zeewaert schieten,
Of slaet aen 't rooken; zoo doet Peneus, grys van haer,
En die Teutrantische Kaïkus loopt gevaer,
De Focische Erimant, en oversnelle Ismene,
En Xantus, anderwerf te branden om Helene.
Likormas, blont van lok, Meander, ryk begaeft,
Die dertel kringklende den zoom des oevers laeft,

322 *En om 't verlies van bronne en beeke valt aen 't schreien:* „hier is een verplaatsing van de orde dier woorden, die niet overeenkomt met die van het voorgaande vaars." — Vondel had alzoo, volgens H., moeten schrijven:
En valt om 't droef verlies van bronne en beeke aan 't schreien.

323 *Zoekt:* volgens het H.-S.; de oude uitgaven hebben verkeerdelijk *zocht:* — 't staat hier in den zin van „mist."

324 *Epire:* lees: *Ephyre,* d. i.: „Korinthe."

326 *De Done:* de *Don,* of Tanaïs.

328 *En die Teutrantische Kaïkus:* waarom hier niet liever 't lidw. in plaats van 't voornaamw.? of, zoo hij vreesde, daardoor het vers te verlammen, niet geschreven *ook Teutrantische Kaïkus.* Teuthrania was een gewest in Illyrië.

330 *Xantus:* of „Skamander," de bekende rivier van Troje.
Anderwerf: ook Ovidius heeft hier *iterum;* maar de onvoorspoedige tocht van Faëton had, in de volgorde der mythologische gebeurtenissen, vóór den Trojaanschen oorlog plaats.

331 *Meander:* aldus in 't H.-S.; de oude uitgaven hebben verkeerdelijk *Menander.* H.

Migdomsche Melas, en Eurotas, aen de keelen
Des afgronts, branden, ook d'Eufraet, gewoon te deelen
Het Babilonsch gewest. Orontes, Termodon,
De Ganges, d'Isterstroom, en Fazis, zien de zon
Nu gloeien. Alfeus, Sperchius oevers branden.
Het gout van Tagus smilt in 't vier langs zyne randen.
De zwaenen, die met zang Meonie, aen den zoom
Van 't water, eeren, in Kaïsters waterstroom,
Verbarnen: en de Nyl vlught heene aen 's werrelts ende,
Verbergende zyn bron, dus lang een onbekende.
Zyn zeven keelen staen verzant voor ieders oogh.
Zyn zevenvoude kil leght waterloos en droogh.
Dees heete dagh verdrooght den Ismarus, met boomen
Beplant, en Hebrus, en vliet Strimons koele stroomen,
En Hesperye wort berooft van vloet by vloet.
Ryn, Padus en Rodaen, en Tyber, trots van moedt,
Aen wien Jupyn de kroon der werrelt durf beloven,

333 *Melas:* er waren acht rivieren van dien naam: de hier bedoelde lag in Thracië.

333, 334 *Eurotas, aen de keelen des afgronts:* 't Lat. heeft *Taenarius Eurotas:* „de Eurotas, bij kaap Tenarius," alwaar zich namel. de rotskloof bevond, die voor den ingang der onderwereld werd gehouden.

335—337 *Orontes* — in Syrië, *Termodon* — in Pontus, *de Ganges, d'Isterstroom* — de Donau, *en Fazis* — in Kolchis, *zien* (volgens Vondel) *de zon nu gloeien;* — maar dat zagen zij vroeger alle dag; de zin is: „branden of gloeien allen zelve."

337 *Alfeus, Sperchius oevers branden:* in Vondels H.-S. stond eerst:

Sperchius en Alfeus oevers branden,

wat veranderd werd in:

Alfeus en Sperchius oevers branden,

en later in:

Alfeus, Sperchius oevers branden.

Geen van drieën is goed. Wel behoort *Sperchius* de tweede sylbe lang te hebben en wel heeft *Alfeus* drie lettergrepen; doch ook in dit laatste woord is de tweede lang. **H.**

Sperchius: een stroom, die op den Tymfestrus, een gedeelte van den Pindus, ontspringt.

341, 342 Uit deze verzen kan men leeren, dat toen reeds de nieuwsgierigheid was opgewekt omtrent de bronnen des Nijls.

342 *Dus lang*: versta: „sedert dien tijd."

345 *Ismarus:* een rivier in Thracië.

346 *Hebrus:* de voornaamste stroom van Thracië.

Strimon: de rivier aan de grens van Macedonië.

349 *Durf beloven:* versta: „belooft," of „zoo goed is te beloven."

Vergaen. De klaigront berst: het licht schynt door de kloven
Ter helle in, op den gront van Plutoos jammerpoel,
Daer hy met Prozerpyn verschrikt op 's afgronts stoel.
De zee wort enger, en een zantvelt. Wat met golven
Noch flus bedekt lagh, wort geberghte, eerst diep gedolven.
En d' eilanden, op zee geslingert, groeien aen.
De visschen duiken, en geen dolfyn durf bestaen,
Naer zyn gewoonte, 't hooft te water uit te steeken.
Het zeekalf trekt het hooft naer achter, half bezweeken.
Men zeght dat Nereus, met zyn Doris en haer kroost,
In warme kolken dook. De zeevorst zelf getroost
Zich, met een nors gezicht, tot drywerf bey zyne armen
Te steeken uit den vloet, maer kon zich niet beschermen,
Noch drywerf in de lucht gedoogen zulk een vier.
De koestrende Aerde in 't ende [alleens gelykze hier
Omringt wort van de zee, en tusschen zoute baren,
En bronnen, die alom in een gekrompen waren,
En in den donkren schoot van haere moeder vast
Zich berghden] hief verdort het aengezicht van last,
Ten halze toe om hoogh, en bang hiel van benaeutheit
De hant veur 't voorhooft, en met huivrende verflaeutheit
Haer pak eens schuddende, zeegh neder, en bezweek.
Ten leste sprakze heesch beneden uit haer streek:
O hooft der goden, lust u dit, en ben ik schuldigh
Te lyden, waerom rust uw blixem zoo geduldigh?
Vergunme, die verdien rechtvaerdigh te vergaen,
Dat my de blixem, vier, en felle donder slaen,
En ik, een oorzaek van dees scha, die magh betaelen.
De pyn kan naulyx my dit woort ten halze uit haelen:

373—420 Jammerklaghte der Aerde. *Kantteekening der oude uitgave.*

360 *In warme kolken:* neen, zij doken weg voor de schroeiende zonnehitte, *tepidis sub antris,* „in holen, die (zelve al) lauw waren."

363 Versta: „hij kon 't geen driemalen in die heete lucht uithouden."

369 *Bang:* versta: „bang zijnde;" het woord kon hier best gemist worden. 't Ligt reeds opgesloten in 't volgende *van benaeutheit,* en 't brengt verwarring in den zin.

370 *De hant veur 't voorhooft:* Vondel bezigt hier den dialectvorm *veur* om de herhaling van *voor* te vermijden; doch die kunstgreep heeft geen ander gevolg, dan dat de aandacht nog nader op het dubbel gebruik van 't zelfde woord gevestigd wordt.

371 *Haer pak:* 't Lat. heeft *omnia:* „alles," namel. „wat zij draagt."

Want op haer lippen lagh een nevel, dik en zwaer]
Myne oogen zyn vol rook. Aenschou 't gezengde haer.
De vonken vliegen langs myn aenzicht heene en weder.
Vereertge deze vrucht, deze eer aen my, gereeder
Dan iemant, om het ampt van teelte en vruchtbaerheit
Te waeren, lydende des bouwers arrebeit,
De wonden van den ploegh en egge, al 't jaer in 't ronde?
De kudden weidende, en het menschdom, stonde op stonde
Zyn voetzel schenkende, bewierooke ik 't altaer
Met aengenaemen geur: en schoon ik schuldigh waer
Aen mynen ondergangk: wat hebben myne stroomen,
En broeder toch verdient? waerom wort hem benomen
Het water van de zee, hem toegeleght by lot?
Waerom ontzaktze dus het starlicht hemelsch slot?
Doch trektge broeders noch myn liefde niet ter harte,
Ontferm u om uw hof, den hemel, nu in smarte.
Zie d'assen, van weêrzyde ontsteeken, ommegaen.
Geraeken deze in brant, zoo vlieght de hemel aen.
Bezie hoe Atlas, lang in arbeit, vreest te smooren,
En met zyn' schoudren naeu de gloeiende as kan schooren.
Komt hemel, aerde, en zee te spatten zonder knoop,
Dan leght het al, gelyk een baiert, overhoop.
Ontrukt 't heelal den viere, is iets noch vry van straffen,
En pas in dezen noot noch tydigh raet te schaffen.
Aldus sprak d'Aerde: want zy kon die bange lucht
Niet langer uitstaen, en verstomde met een' zucht,
En haelde 't aenzicht in den boezem, en de holen,
Die naest aen 't zielendom in duisternisse schoolen.
  Maer d'alvermogende Jupyn nam al de goôn,
En vader Febus, die den wagen zynen zoon
Vertroude, in 't openbaer tot zekere getuigen,
Dat zoo hy dit niet keerde, al d' aertboôm most, in duigen
Van een gespat, met zee en lucht en al vergaen.
Hy steegh om hoogh, van waer d'almogende, belaên
Om regen, dikwyl plagh te spreiden dikke wolken,
Te dondren, blixemen op wrevelige volken:
Doch toen ontbrak'er zwerk, en vochtigheit, en dou,

382 De oude uitgave heeft: *Vergeltge zoo myn deught en vruchtbaerheit.*
390 *Broeder:* Neptunus.
392 *Ontzaktze:* namel. „de zee."

En regenboogh, om uit het hemelsch hooftgebou
Den ganschen aertboôm met een storting t'overgieten.
Hy dondert, en gereet den wagenaer te schieten,
Dryft eenen vierschicht, met de rechte hant gevat,
Den voerman toe, dat hy hem, lang van 't rechte padt
Gedwaelt, ter neder smyt stikdoot op 't hooft geklonken,
En bluscht zoo vier met vier, en vlam met vlamme en vonken.
De paerden storten snel, en horten tegens een.
Zy smakken, steigerende en slaende been aen been,
Het juk van hals en schoft, geschokt uit hun gareelen.
Hier leggen speeken, daer de breidels, teugels, zeelen,
De dissel elders heen geschoven, en geknakt,
De zweep noch verder, en 't gerabraekt radt gesmakt
Van 't spoor, de wagen wyt verstroit door 's blixems toren.
Maer Faëton, helaes, wiens goutgeel haer om d'ooren
Noch brant, quam over 't hooft getuimelt van om hoogh:
Gelyk een star by wyl verschiet aen 's hemels boogh,
Die schoonze wel niet valt, noch neder schynt te vallen.
De stroomgodt Eridaen ontfangt hem op zyn wallen
Geslingert, verre van zyn eigen vaderlant,
En wascht den mont van 't schuim, berookt, en zwart
De watermaeghden van Hesperie bestellen [gebrant.
Het lichaem, dat van dien drysnedigen en fellen
Geschoten vierpyl rookt, ten grave, en snyden 't merk
En grafschrift met haer hant aldus op zynen zerk.
Hier sluimert Faëton, die 's vaders wagen mende,
En schoon hy storte, stout voorby de stoutsten rende.
De vader Febus dekt van rouwe 't aengezicht
Met eenen sluier, en de hemel zagh geen licht
Noch zon den ganschen dagh, zoo 't zeggen is waerachtigh.
De brant gaf eenigh licht. Men diende zich van 't klaghtigh
En deerlyk ongeval, dat al de werrelt trof.
  Maer droevige Klimeen krabt razend, vuil van stof,
Den boezem op, en klaeght haer hart uit met veel steenen,
Gelyk dit onheil eischt. Zy zwerft door 't aertryk heenen,
En zoekt de doode leên, en vint het kout gebeent',

421—463 Faëtons val. *Kantteekening der oude uitgave.*

418 *Den wagenaer:* Faëton.

421 *Stikdoot op 't hooft geklonken:* d. i.: „op het hoofd te land gekomen, zoodat hij 't onmiddellijk bestierf."

Doch op uitheemsche wys begraven onbeweent,
Valt schreiende op den zerk van marmer, leest weemoedigh
Den naem, en stooft hem met haer borsten, bloot en bloedigh.
De Zonnedochters staen bedrukt in droeven schyn,
En storten traenen, die slechts ydle gaven zyn,
Op 't broederlyke lyk, en houden aen met kermen,
By daegh, en nacht van rouwe om Faëton, och armen,
Die haere jammerklaght niet hoort, noch hooren kan.
Zy zwymen op het graf. De maen, aen 't hoogh gespan,
Had vierwerf achtereen de horens krom geboogen:
Zy, naer heur wyze nu gewoon uit mededoogen
Te schreien, hielden aen met jammerlyk misbaer;
Waeronder Faëtuis, haer outste zuster, zwaer
Voorover hellende, beklaeghde dat haer beenen
Verstyfden, dies Lampeet, de blankste, op zusters steenen
Te hulp quam, doch geraekte aen eenen wortel vast.
De derde, die heur haer verscheuren wou van last,
Verscheurde blaên en loof. d'Een klaeght dat stam en wortel
De stramme beenen houdt: eene andre in dit gesportel
Gevoelt haere armen vast in tak en telgh vergaen.
Terwyl de zusters om dit stuk verwondert staen,
Begint een dorre schors haere eechnis t'overkleeden,
Die steigert trapsgewyze om navel, borst, en leden,
En arm en schouders heen. De mont alleen staet bloot,
Die moeder moeder roept. Wat recht in dezen noot

464—490 Zonnelingen in populieren. *Kantteekening der oude uitgave.*

473 *Haere eechnis* **H.** Zie BILD. *Gesll. in v.*

474, 475 *Die steigert trapsgewijze om navel, borst en leden, en arm en schouders heen.* „Het woord *trapsgewijze* geeft te kennen, dat deze leden, niet alle „gelijk, maar een voor een, van de boomschors omkleed worden: nu „moet deze orde, waarin zulks geschiedde, ook, gelijk wij meermalen „aangemerkt hebben, waargenomen worden in het optellen en noemen „dier leden, eerst de *vavel,* dan de *borst* (*en leden* is hier weder een ver- „gezocht rijmwoord, dat hier gansch niet te pas komt), vervolgens de „*schouders* en eindelijk de *armen,* of, gelijk Ovidius spreekt, de *handen;* „doch Vondel neemt den *arm* eer dan den *schouder:* kwaalijk, want de „schors kan, trapsgewijze voortgaande, aan de *armen* en *handen* niet „komen, zonder eerst de *schouders* te raken. Dit wordt bevestigd door „den Latijnschen dichter, zeggende:

„Perque gradus uterum, pectusque, hamerosque, manusque
„Ambit." (**H.**)

De droeve moeder aen? wat kanze doen dan hoopen,
En van verbystering dan hier dan ginder loopen,
De dochters kussen, nu het haer gebeuren magh!
Maer dit vernoeght haer niet. Zy pooght met droef geklagh
De lichaemen het hout t'ontrukken, breekt in 't groeien
De teêre telgen af. Het bloet begint te vloeien,
Gelyk uit een quetsuur. Wie van haer is gewont
Roept moeder, och verschoonme. Ik bidde u, rust terstont:
Gy scheurt ons lichaem in den boom, met schorsse omtogen,
Vaer wel: en onder 't woort bedekt de schors haere oogen,
En sluit den bleeken mont. De traenen, het is vremt,
Ten boom uitvloeiende, staen in de zon, gestremt
Tot barrensteen, die in den klaeren stroom gevallen,
De Roomsche jongkvrou dient om trots hierme te brallen.

486 *Bedekt de schors haere oogen:* wederom staan die *oogen* alleen om 't rijm hier, en had althans de *mond* (zie vs. 487) moeten voorafgaan. **H.**

490 *Brallen:* „*brallen,* een woord dat mij nooit behaagd heeft, gelijk het ook „nog niet doet, niettegenstaande men het sints eene eeuw bij onze beste „dichters vindt. Hooft, *Geer. v. Velz.* act. 1:

„*Zink goude zon en wendt vry elders heen uw* brallen.

„Vollenhove, *Broedermoort* Act. 1:

„*Lof zy u, dappre zoon, den krijghsgodt boven allen,*
„*Die ons een zege schenkt, om meer dan ooit te* brallen.

„En weder Act. III, sc. 2:

„*En hoe door 's Helgodts gunst zy nu dus heerlijk* brallen.

„Reullaert, *Poëzy,* bl. 79:

„*Hoe lokt 't gevogelt hier het oog ?*
„*Op hen zijn met een heerlijk* brallen
„*De schoonste verwen neergevallen.*

„Hoogvliet, *Ovid. Feest.* B. IV, bl. 119:

„*Noch staen de aaloude wallen*
„*Van 't vochtig Tibur, die op Griekesche maakers* brallen.

„Merk hier aan, dat al dit *brallen* alleen geschiedt om het rijm: gelijk „ook bij onzen dichter, die dit woord nergens anders heeft dan hier. Hij „zal het gebruikt hebben om niet te blijven staan voor een rijmwoord; „want dat hij zelf dit woord afkeurde, blijkt uit een proefdruk van dit „werk, waarin hij met eigen hand eenige verbeteringen op den kant „heeft geschreeven, het welk mij door den Heer Philip Zweerts mede- „gedeeld is: daarin, zeg ik, heeft Vondel zelf deze rijmwoorden *gevallen* „en *brallen* veranderd in *gezonken* en *pronken.* Ik weet niet of ik 't ver- „zekeren mag; maar ik beeld mij voor zeeker in, dat het niet te vinden „is in de gedichten van H. K. Poot. Ook niet bij vele andere dichters „van naame, maar meest bij de zulken, die meer acht geeven op het „gebrom der woorden, dan op het gewigt der zaaken. Het is buiten „twijfel 't zelfde woord met *praalen* en waarschijnlijk eerst uitgevonden

By dees herschepping was ook Cignus, Stenels zaet,
Die schoon hy Faëton van moeders zy bestaet
En kent, zich niettemin door liefde toont veel nader:
Want hy, regeerende Ligurie, als een vader,
En heer van groote steên, verliet zyn eigen lant,
Beklaeghde Faëton, dat zyne klaght den kant
Des Eridaens beweeghde, en klonk door bosch en boomen,
Om dees verandring der gezustren, hier vernomen.
Dus klaegende verging zyn eerste stem en kracht.
De lange haerlok wort in eene witte schacht
En pluim verkeert. De hals begint heel lang te worden,
Van zyne schoudren af. De vingers, vyf in orden,

491—642 Cignus in eene Zwaen. *Kantteekening der oude uitgave.*

„van iemand die om een rijmwoord verlegen was toen men de vaerzen „aen zeeker getal van voeten en lettergrepen begon te binden." Tot dusverre Huydecoper, die voorts na de aanhaling van het *Glossar. German.* van Wachterus, F. Burman, *Taalk. Aant.* Deel I, bl. 30 en Deel II, bl. 199, en *Maandel. Bydr.*, Deel I, bl. 4, 129—133, beweert, dat het door geen dichter of schrijver van waarde meer gebezigd wordt. Ik moet echter doen opmerken, in de eerste plaats, dat Vondel het woord wel degelijk meer gebezigd heeft, o. a. in zijn gedicht: *de Hymen van Oranje en Brittanje* vs. 20:

't Is de dochter van Britanje,
Vrouw Maria, die dus bralt, —

en, ten andere, dat sedert Huydecoper het bovenstaande schreef, het woord weder sterk in de mode gekomen is. Niet alleen heeft o. a. Bilderdijk het gebezigd in zijn gedicht, betiteld: *Veroordeeling des Naastens*, voorkomende in zijn *Nieuwe Mengelingen*, Deel I, bl. 132,

Waartoe dit ydel brallen?

maar hij valt, in zijn *korte aanmerkingen op Huydecopers Proeve* enz. bij *den Hengst* A°. 1828, onzen criticus aan over zijn afkeuring, zeggende bl. 29: „Brallen *is zekerlijk een verschillende uitspraak of dialektverschil van* pralen. *Maar waarom deugt het niet? Meer woorden nemen wij dus in verschil van uitspraak en spelling aan. Dit verschil geeft ook hier een verschillende* nuance *van beteekenis.* Brallen *is een grover en minder kiesche wijze van* pralen, *en zoo het in Lelyvelds bloei door 't gezach der ingebeelde taalschuimers onderdrukt mag geweest zijn, het is zeer goed, dat dit willekrurig ostracismus nu geen kracht meer heeft.*"

491 *Stenels zaet:* „de zoon van Sthenelus."

492, 493 De zin van 't oorspr. is: „die Faëtons *bloed*verwant, maar nog meer zijn *geestverwant* was."

494 *Als een vader:* die rijmlap is hier ongelukkig gekozen, wijl er van een jongeling gesproken wordt.

497 *Beweeghde:* H.

Beginnen root te zien. Het vel beweeft de hant.
De pluimen kleeden 't lyf. De mont verliest den tant,
In eene dikke snab verandert lang uitsteekend,
En Cignus wort voortaen een witte zwaen gerekent,
Die noch den hemel noch Jupyn vertrout, dewyl
Godt t'onrecht Faëton trof met een' blixempyl.
Hy zwemt in wateren, en stroom, en staende meeren,
En schuw van vier, schept lust door vlieten te laveeren,
Die uit den aert den gloet en viere vyant zyn.
  Maer Febus midlerwyl ziet bleek, en zonder schyn,
En ongehavent, recht gelyk hy plagh te wezen,
Wanneer zyn licht bezweek. Wie kan dees smart genezen!
De vader haet het licht, zich zelven, en den dagh,
Geeft aen dien rou zyn hart, met jammerlyk geklagh,
Gansch over: en hierby komt afkeer, die verbolgen
Ontzeght, den mensch ten dienst, het zonnespoor te volgen.
Ik, zeght hy, hebbe van 't begin der werrelt vast
Dit lastigh ampt bedient. My rout zoo groot een last
En arbeit zonder endt te draegen onvergouden.
Wien 't lust magh vry voortaen den zonneteugel houden:
En vint men niemant in de gansche godenschap,
Die dit vermagh, zoo zett' Jupyn zich daetlyk schrap,
En voer' den wagen zelf, op dat, terwyl de paerden
Hem werk bestellen, en al hollende veraerden,
Hy bet beraên, vermyde een' vader zyne vrucht
t'Ontrukken met een' schicht en weerlicht uit de lucht.
Zoo Jupiter den aert der paerden recht leer' kennen,
Zal hy niet treffen dien 't ontschoot den toom te mennen.
Dus spreekende staen al de goden om hem heen,
En smeeken dat hy toch den aertboôm en zyn steên
Niet smoore in duisternis. Jupyn geeft reên byzonder,
Waerom hy Faëton most treffen met den donder,
Door nootdwang dezen gloet der werrelt bluschte in 't endt,
En sterkt zyn bede met ontzagh en dreigement.
De vader Febus, om de zonnereis t'aenvaerden,

508 *Godt t'onrecht:* in Vondels H.-S. stond eerst: *Hy t'onrecht*, wat hij later veranderde, waarschijnlijk om de verwarring te voorkomen, die ontstaan kon door het herhaald gebruik van *hy* in den volgenden regel. De uitdrukking is er echter niet welluidender door geworden.

521 *Onvergouden* voor *onvergolden.* H.

Verzaemt de noch verschrikte en sidderende paerden.
Hy toutze en prikkeltze vertorent en verwoet,
En wyt hun alle vier de neêrlaegh van zyn bloet.
  Maer d'alvermogende slaet gade om 's hemels veste
Hoe 't sta, op dat het geen door brant van 't uitgeleschte
En schrikkelyke vier beschadight wiert, nu niet
Koome in te storten. Als zyn zorgh het al doorziet,
En ongekrenkt en gaef bevint, aenschout hy d'aerde
En 's menschdoms zwaerigheên, doch om het vruchtbre en [waerde
Arkadie beducht, verbetert bron en stroom,
Noch niet aen 't vloeien, als voorheen, met vryen toom.
Hy kleet den gront met gras, den boom met groene bladen,
Beval 't gezengde bosch te groeien. Dus beladen
Met toezicht heene en weêr, vergaept hy zich, belaeght
Een schoone Nonakrynsche op jaght beluste maeght.
Het vier begint terstont in godts gebeent' te branden.
Zy spint geen wol, noch moeit zich niet met goude banden
De vlechten dartel op te strikken: maer zy haekt
Haer kleet op, bint geen tuit, van elpen kam geraekt,
Met witte snoeren op, en voert heel schuw van minne,
Dan boogh, dan schicht, als een trouwant der jaghtgodinne.
De veebergh Menalus wert van geen maeght betreên,
Die meer bemint was van Diane, als deze alleen:
Doch gunst, bevalligheit, en schoonheit zelden duuren.
De middaghzon in top voer reede al drypaer uuren
Ter kimme uit, toenze wuft ten jaghtbossche innesloegh,
Dat noit de byl gevoelt. Hier smeetze, vry genoegh,
Den koker van den hals in 't piepend gras, ontspande

539 *Hy toutze* voor „hij slaat ze met den zweep." **H.** Zoo ook *Gebroeders*, vs. 1303: *Zoo mannen*, touwt *er op, die moedwil moet er uit.*

546 *'s Menschdoms zwaericheên:* aldus in 't H.-S., gelijk **H.** reeds gegist had. In de vorige uitgaven stond *mensdoms*, doch de zetter had die twee letters *ch* uitgelaten, omdat het vers reeds zoo vele letters had buiten

552 *Een schoone Nonakrijnsche: Nonakris* was de naam van een berg in Arkadië.

560 *Als deze alleen: als* staat hier voor *dan.* **H.**

564 *Vry genoegh: genoegh* staat hier als adverb., *vrij* als adject. in de beteekenis van: „nogal vrij, wat al te onachtzaam." De nadruk valt anders om wanneer *vrij* het bijwoord is van *genoeg*, als b. v. bij Cats *Houwel.* III. D

Ach! in dit hert, nog byster groen,
Is vry genoeg *voor my te doen,*

waar *vry* hetzelfde is als 't Eng. *very.* **H.**

Den taeien boogh, en ley zich neêr in dees waerande,
Bedekt van schaduwen, en ruste, moe geslooft,
Op den geschilderden pylkoker met haer hooft.
Jupyn bespietze naeu, vermoeit, en zonder wachter,
Of spreekt: gewis hier komt myn bedtgenoot niet achter:
En schoon zy 't sluiken quaem te rieken, en bespiên,
't Is om een' graeu te doen, dat zal ik niet ontzien.
Hy trekt den schyn aen en de draght der jaghtgodesse,
En zeght: ô maeght, genoot van uwe jaghtmeestresse,
Op welke heuvels trokt gy heden heen ter jaght?
De maeght rees op, en sprak: ô grootste van 't geslacht
Der goden, zoo my schynt, ja grooter dan de grooten
Jupyn, al hoorde hy 't, uit 's hemels hooge sloten.
Jupyn, die 't hoorde, loegh, en scheen verquikt, toen zy
Hem boven Jupiter dorst zetten, en wert bly.
Hy kusteze, maer zoo dat zich een maeght moght schaemen,
En niet gelyk een maeght het kussen zou betaemen.
Hy hinderde door dit omhelzen deze maeght
Te melden in wat bosch en beemt zy had gejaeght,
En droegh zich geil genoegh. Zy zette zich hier tegen,
Zoo veel een vrou vermagh. Het zoude u zelf beweegen,
O Juno, tot genade, indien gy 't hoorde en zaeght.
Zy worstelt vruchteloos. Maer zegh ons toch, wat maeght,
Wat man zou Jupiter afkeeren in dees nooden?
Hy boet zyn' snoeplust, en vaert op in 't hof der goden.
Zy haet het bosch, daer dit gebeurde, en toenze ging
Vergatze schier den boogh en koker, die hier hing.

572 *'t Is om een' graeu te doen, dat zal ik niet ontzien:* Jupiter heeft hier glad vergeten wat hij gezworen had. Of liever, hij vergeet het niet, maar stoort er zich weinig aan. Wat nu den hier aangehaalden regel betreft, Huydecoper wil, voor *dat, dien* gelezen hebben, als slaande het voorn. op *graeu. O sancta grammatica! quid non mortalia pectora cogis,* zou ik hier bijna uitroepen: — de aanmerking is die op vs. 60 waard. Hetgeen Jupiter zegt, niet te zullen ontzien, is niet alleen den *graeuw,* maar de toorn, de tranen, de wrevel, het zure gezicht van zijn vrouw, in 't kort al wat met dien grauw in verband staat en wat hij zich voor den geest haalt.

589 *Wat man:* liever dan, om de tegenstelling, *wat knaep.* — 't Latijn heeft *quisve.*

592 *Den boogh en koker, die hier hing:* „men meldt dikwijls in vaarzen zekere „omstandigheden van zaaken, die op zich zelfs niets te beduiden hebben, „doch alleen dienen tot optooijing en om de schildery leevendiger en uitvoeriger te maaken. Maar als men eens zoo iets gesteld heeft, dient

Maer zie Diane met den rey, die haer geleide,
Gemoedight op de vangst, stapt door de klaverweide
Van Menalus, en zagh de maeght, en riep van ver.
Zy vlughte op dezen roep, beducht of Jupiter
In haeren schyn verscheen: doch ziende jaghtgodinnen
By haer, vernamze dat geen mommery van minnen
Hier onder school, en gaf zich by dien kuischen troep.
Helaes hoe lastigh valt het schennis en dien roep
t' Ontveinzen met gelaet, en opzicht, en gebaeren!
Nu durfze nauwelyx haere oogen by de schaeren
Eens opslaen, noch mevrou geleiden zy aen zy,
Noch d' eerste voortreên. Zy zwyght stil, ziet nimmer bly,
Melt schaemroot dat het met haer eere is omgekomen:
En waer Diaen geen maeght, zy hadde licht vernomen
Aen duizent tekens zulk een schantvlek, haer ten val.
Men zeght de dochters van de velden merkten 't al.
De volle maen quam op, die negenwerf den horen

„men dat wel te onthouden, op dat men zich zelven naderhand niet „tegenspreeke; gelijk dit onzen Dichter hier gebeurd is, die even te „voren, vs. 565, zegt, dat ze den koker *in het gras smeet,* en vs. 568 dat „ze dien vervolgens tot een hoofdkussen gebruikte; hoe kan hy dan „hier zeggen, dat de koker *hier hing?*" **H.**

596 *Zy vlughte op dezen roep:* „het woord *roep* beteekent gemeenlijk een „*algemeenen roep:* het zij een *geraas* of *geschreeuw,* als bij HOOFT. *Ned.* „*Hist.* B. III, bl. 101. *Markgraaf en Magistraat op dezen* roep begaven „*zich weder derwaarts,* hetzij een gemeen *zeggen* of *spraak* der menschen, „als in VONDEL *Hersch.* III, 317:

De roep *loopt, dat Diaen, uit wraek en bittre smart,*
Zich niet verzadighde;

„maar *roep* voor een enkele stem vindt men zelden," enz. **H.**

600 *Het schennis en dien roep:* behalve *schennis,* dat hier, ik weet niet waarom noch hoe, *onz.* voorkomt, vinden wij hier wederom *roep,* en dat wel in een andere beteekenis dan de drie (in de vorige aant.) vermelde. Immers kan het hier voor: „kwaaad gerucht, opspraak," niet genomen worden. Alleen een innerlijke gemoedsbeweging kan met het *gelaat ontvouwd* worden. Hier moet het alzoo de „stem des gewetens" of „van 't zelfverwijt" beteekenen.

601 *Opzicht:* **H.**

605 *Melt,* enz.: — neen, zij *meldt* het niet; — want dan zou Diana 't geweten hebben, die er nu niets van merkt — zie vs. 606 en 607 — maar haar gelaat en voorkomen gaven de zaak genoeg te kennen aan wie er verstand van heeft.

608 *Merkten 't al:* eigenlijk: „hadden er een duister vermoeden van, een *Ahnung,* als 't H.-D. zegt.

Te zaemenboogh, wanneer Diaen [ter jaght geboren,
En op de jaght verhit, door 't steeken van de zon,
Haer' broeder, in een bosch, daer 't licht niet inzien kon,
En eene koele beek, al ruischende, af quam stroomen,
En zant nasleepen] stant quam houden in de boomen,
En scheppende vermaek in dezen oort, den voet
In 't koele water stak, en sprak tot haeren stoet:
Hier staen geen spiên omtrent dees lustplaets. Laet ons [t' zaemen
Hier naekt te water gaen. Kalisto most zich schaemen,
Wert schaamroot. Ieder trekt het kleet uit naer den styl.
Deze eenige bleef staen, en sammelde eene wyl.
Terstont ontkleenze heur. Daer zagh de kuische bende
Het lasterstuk zoo naekt als 't lichaem der geschende.
Diaen zey tegens dees verbaesde, dootsch van rou,
Die 't lichaem met de hant uit schaemte dekken wou:
Voort, voort, bevlek geen bron der zuivere gewyden,
En hietze haeren rey te schuwen, en te myden.
De gade van Jupyn hadde al een wyl dien spyt
Geroken, doch vertrok, tot een' bequaemen tyt,
De straf van 't lasterstuk. Nu zaghze kans: want reede
Gelagh Jupyns boelin (dit speet de lang t'onvrede)
Van Arkas in de kraem: waerom zy, haer gezicht
Naer 't aertryk slaende, sprak grammoedigh en ontsticht:
O overspeelster, hoe, ontbrak noch aen dit schennen,
Dat gy grof zwanger most een ieder leeren kennen
Myn' hoon, geleden by dit snoode basterkint,
Dat 's vaders schande ontdekt. Ik sla'et niet in den wint,
En zal uw schoonheit, die myn' man en u behaeghde,
Schoffeeren. Op dat woort genaektze dees vertsaeghde,
En gryptze by het haer van voor, en smaktze in 't stof.
Kalisto bitze met gevouwe handen, of
Zy zich ontfarmen woude, en reikt bedrukt haer d'armen

626 *Hietze* voor „heette, gelastte haar," H.

628 *Vertrok:* d. i.: „stelde uit." H.

630 *Boelin:* „waartoe *boelin,* daar *boel* in de gemeene taal altijd gebruikt „wordt en in een vaars te kiezen is voor *boelin?*" H. Wat mij betreft, ik zie niet, waarom *boelin* niet even goed zou wezen als *slavin;* vroeger toch plagt ook *slave* voor beide geslachten te worden gebezigd.

631 *Zy:* Juno.

Ootmoedigh toe: maer och zy weet van geen ontfarmen,
Haere armen worden ruigh en borstligh, zwart van haer.
De handen krommen zich. De nagels ziet men naer
Verkeert in klaeuwen, en in voeten, heel wanschapen.
De mont, Jupyn zoo lief, begint heel wyt te gaepen,
Gelyk een beeremuil, en op dat niemants hart
Vermorwt wiert door gebeên, tot boete van dees smert,
Benamze haer de spraek: en onder dit verstommen,
Begint de heesche keel afgrysselyk te grommen.
Zy hout noch haer verstant. In een beerin verkeert
Verzuchtze om deze elende, en deerlyk geschoffeert
Heft zulke handen als zy heeft naer 's hemels oorden,
Beklaeght d'ondankbaerheit des Godts, doch zonder woorden.
Hoe dikwyl schroomtze in 't bosch te sluimeren alleen,
En dwaelt voorby haer huis, en eigen boulant heen!
Hoe dikwyl wortze van 't gebas der hazewinden
Op rotsen voortgejaeght! zy, d' eer der jaghtgezinden,
Voorheene een jaghtmaeght, moet voor jaegren heenevliên.
By wylen schuiltze voor gedierte, uit schrik ontzien,
Verstaet niet wieze wert, en een beerin in 't wezen,
Staen haer op woest geberght de beeren zelfs te vreezen,
Die voor de wolven beeft, waermé haer vader huilt.

643—675 Kalisto in eene beerin. *Kantteekening der oude uitgave.*

642, 649, 651 Ware het niet, dat men het uit het verband begrijpt, men zou uit de constructie moeilijk raden of dat *zy weet, benamze, zy hout* van Juno of wel van Kalisto gezegd wordt.

644, 645 Vondel bedoelt hier zeker, dat de *nagels* in *klauwen,* en de *handen* in *voeten* (of liever in *pooten*) verkeeren; maar hij drukt het vrij verward uit.

648 *Boete:* hier in zijn oorspronkelijke beteekenis van „vergoeding."

652 *Geschoffeert:* is hier niet: „verkracht," maar: „afzichtelijk gemaakt, geschonden."

661 *Een beerin in 't wezen:* hier is het lidwoord goed aangebracht. Vergelijk de aanmerking op Boek I, vs. 759.

663 *Waermé haer vader huilt:* Lykaon namelijk, Kalisto's vader, was in een wolf veranderd, zie Boek I, vs. 273. Wel zou men kunnen vragen, of die dan niet mede verdronken was in den zondvloed, waarmede Jupiter, tot straffe voor zijn vergrijp bovenal, de aarde bezocht had? Doch die vraag zou tot een tweede leiden, t. w. hoe Lykaon, die vóór den zondvloed in een wolf veranderd was, een dochter hebben kon, na den zondvloed geboren? — Op deze en dergelijke vragen is geen ander antwoord te geven, dan dat Ovidius zich volstrekt aan geene tijdrekening stoort. Wil men er nog een tweede bewijs van hebben, uit deze zelfde fabel

Hier stont ook Arkas by, daer Juno tegens pruilt,
Dewyl hy voortsproot van Likaons zaet, zyn moeder,
Hem onbekent, die dryvyf jaeren out, en vroeder
In jaghtlust groeiende door wildernissen jaeght,
Den bergh van Erimant, met dieren lang geplaeght,
Omringt met netten, en zyn moeder ziet in 't rennen,
Die stant hout, en aen 't kroost terstont den knaep
[leert kennen.
Hy schuwtze onweetende, die stilstaende op hem staert.
Nu zet de zoon zich schrap, en mikt om onvervaert
Zyne eige moeder met een' pyl in 't hart te deeren.
Dit wroeght Jupyn, die voert om 't ongeluk te keeren
De moeder en den zoon met eenen snellen wint
Ten hemel, daerze in twee gestarnten, die hy mint,
Dicht by elkandre staen, en hoogh in 't noorden praelen.

676—709 Arkas en Kalisto in het gestarrente. *Kantteekening der oude uitgave.*

van Kalisto geput? Zij en haar zoon worden — zie vs. 667 — als *groote* en *kleine beer* in den hemel geplaatst, en die zelfde *beeren* waren echter — als uit vs. 225 volgg. blijkt — reeds tijdens den tocht van Faëton, dus voordat Jupiter met Kalisto kennis maakte, in den hemel aanwezig.

666 *Dryvijf:* „Het blijkt, dat Vondel van oordeel geweest is, dat, gelijk een „dichter met andere woorden zich moet uitdrukken dan een prozaschrij- „ver, hij zoo ook allerlei getalen niet met de gewone benaming moet „te kennen geven, maar, als 't ware met eene omschrijving. Onze voor- „naamste Dichters zijn hem hierin nagevolgd, gelijk in hunne werken „te zien is; waarvan het te omslachtig zou zijn, voorbeelden bij te „brengen. Alleenlijk moeten wij de vrijheid nemen, aankomende dichters „te verzoeken, op hunne hoede te wezen, en zich ten dezen opzichte „niet gemaakt, of omslachtig, of donker uit te drukken." **H.** Ik geloof, dat Vondel te dezen opzichte de Latijnsche dichters navolgde, die, wanneer het getal, dat zij te noemen hadden, in het vers onmogelijk gebracht kan worden, als b. v. met *quindecim* het geval was, hun toevlucht wel tot een omschrijving moesten nemen.

670 *'t Kroost: kroost* beteekent hier dat eigenaardige, wat ieders gelaat heeft en waardoor men het van anderen kan onderkennen. Samuel van Hoogstraten handelt in zijn *Inleyding tot de Schilderkunst* van de *kroost kunde,* welke hij aldus beschrijft: *de* kroostkunde *is een kennis van uit de byzonderheden, die in de aengezichten of troniën des menschen bespeurt worden, haer* landaert, geslacht, geest *en* neiging des gemoets *te verklaren; ja dat noch verder gaet en van velen gelooft werd, het geluk of ongeluk dat iemant over 't hooft hangt, te kunnen voorspellen,*" enz.

674 *Dit wroeght Jupijn:* hier staat *wroeght* niet meer in de beteekenis van „toont," welke het woord vroeger bij Vondel had, maar in die van „kwelt, berouwt."

Het smarte Juno, dat de boelschap 's hemels zaelen
Bewoont, dies daeltze neêr op zee, langs haere baen,
Naer gryze Tetis, en den ouden Oceaen,
By 't godendom ontzien, en melt hun, die vast haeken
Te hooren wat haer dryft van 's hemels hooge daeken.
Zy zeght: gy vraeght waerom der goden koningin
In zee daelt: eene boel heeft nu den hemel in,
En zet zich op myn plaets. Gelooftme, 't is geen logen.
Zoo dra de duistre nacht de werrelt heeft betogen,
Dan zietge, my ten schimp, opkoomen 't nieu gestarnt,
Daer d' allerkortste riem om d'asse loopt en barnt.
Wie zal voortaen ontzien vrou Junoos glans t'onteeren,
Nu ik myn vyandin verheffe door 't verneêren?
Wat rechte ik toch al uit? wie schrikt voor myne maght?
Ik trok haer menscheit uit: z'is een godin geacht.
Straffe ik het quaet aldus? is dit myn groot vermogen,
Dat hy de beerehuit Kalist heeft afgetogen,
En in den eersten vorm haer wederom herstelt?
Foroneus zuster me, zyn goelyke Iö, telt
Men onder het getal voorheene in top geheven.
En waerom heeft hy niet zyn Juno wechgedreven,
Kalisto zelf getrout, omhelst in myne tent,
En dus Likaon voor zyn' schoonvaêr lang gekent?
Maer neemtge uw voesterkints verdriet en smaet ter harte,
Verbiet de Beeren in het noorden, myne smarte
Ten dienst, uw' vloet, en keert die starren van u af,
Wien hy, ten loon van 't quaet, den hemel innegaf;
Op dat de boelschap uw rein water niet besmette.
  De zeegoôn stemden dit, en Juno voer en zette

678 *De boelschap:* hier voor de *boel* zelve genomen; ofschoon het, volgens de samenstelling, zou moeten genomen worden voor het overspel zelf. In dezen zin komt het echter zelden voor, doch herhaaldelijk in dien, welken het hier heeft, en zelfs nu en dan voor „pol." **H.** Vergelijk het aangeteekende op *de Maeghden,* vs. 990.

679 *Langs haere baen:* men zou kunnen vragen: „langs welke?" – doch de uitdrukking beteekent eenvoudig: „haar weg vervolgende."

699 *Tent* is hier genomen voor „slaapvertrek." 't Lat. heeft *thalamus.*

705 *Op dat de boelschap uw rein water niet besmette:* „deze twee woorden *uw* „*rein* hebben natuurlijk twee accenten, die niet overeenkomen, gemerkt „de plaatse, daar ze hier gesteld zijn, met de toonen van een welluidend „vaars." **H.**

Het door de dunne lucht met haer beradde raên,
Gevoert van paeuwen, in wier staerten d'oogen staen
Van Argus, korts onthooft: gelyk noch korts de veêren
Der snaterende raef van wit in zwart verkeeren:
Want deze zagh eerst blank als zilver, en verwon
De smettelooze duif in blankheit zelf. Ook kon
De gans, die met gequaek het Kapitool behoede,
By haer niet haelen, noch de zwaen, die nimmer moede,
In 't klaere water plenst. De tong was haer bederf.
Zy was eerst zuiver wit: nu draeghtze zwarte verf.
Men vont noit schooner maeght befaemt in haere tyen
Dan een Koronis van Larisse in Emonyen.
Apol bemintze trou, zoo lang zy zuiver leeft.
Doch Febus vogel merkt haer overspel, en streeft,
Als een verklikster uit den aert, en niet te paeien,
Naer heuren meester, om dien laster uit te kraeien.
De kraey, een snaterbek, betrapt op dit gerucht
De rave, alreede op reis, in haer gezwinde vlught,
Om klaer en wis bescheit uit haeren mont te hooren,

710—731 De zwarte rave wort wit. *Kantteekening der oude uitgave.*

707 *Beradde raên:* zoo zegt HOOFT in de *Holl. groete aan den Prins van Oranje:*
Uw rasheid joegh verby 't beradde *zonneradt*
en voegt er aan den kant deze woorden ter opheldering bij: *men zeit: de waagen is* beradt, *wanneer ze zoo lange gereden heeft, dat de schorheit van de assen en naven is.* Ook VAN DER SCHELLING bezigt het woord in zijn *Voorbereiding tot den waaren Godtsdienst,* bl. 703, kennelijk naar aanleiding der kantteekening van Hooft:
't Gaat wel: de schorheid schuurt allengs van asse en naven,
(maar niet van 's mans vers)
De kerkwolf wekt mijn vuur en helpt mijn Dicht aen 't draven;
'*t* Beradde *rad verrast, al is de logen snel,*
De waarheid loopt haar na en achterhaalt ze wel.
In deze regels, om dit in 't voorbijgaan op te merken, zijn die alliteraties *schorheit, schuurt, wolf, wekt, dicht, draven, radde rad, verrast* zeker niet aangebracht zonder dat de rijmelaar er vrij wat effect mee hoopte te maken; doch zoomin die mislukte kunstjes, als de verhanseling van twee goede regels van Cats, maken zijn gebrabbel tot poëzie.

718 *Plenst:* een fraai klanknabootsend woord, dat bij uitnemendheid het geluid uitdrukt, 't welk een zwaan in 't water maakt.

722 *Naer heuren meester:* Vondel, door *heuren* te schrijven, volgt hier niet het geslacht van *vogel,* als eigenlijk behoord had, maar van *verklikster.*

En d' oorzaek van de reis verstaende met haere ooren,
Zey daetlyk: uwe reis gedyt u zelf tot scha.
Zie voor u: zie wel toe: ik spelle u [denk het na,
Noch sla het in den wint] geen heil. Gy zult bevinden
Dat myn gulhartigheit en trou in 't onderwinden
My deerde. Let eens wat ik ben, en eertyts was.
Minerf sloot Erichton, een' moederloozen, ras
En stil en heimelyk, eer iemant dit zou meenen,
In eenen korf, gebreit van taeie Akteesche teenen.
Zy gaf dry dochteren van Cekrops, heer van 't lant,
Dit kint, een slang en mensch geteelt, geboot de mant
Niet t'openen, maer dat men 't stil hiel en verholen.
Ik, in de schaduwe van eenen olm gescholen,
Zie dezen handel aen, en hoe 't afloopen wil.
Pandroze en Herse bey behoên het trou en stil,
En volgen haeren last. Aglauros noemtze blooden,
Ontknoopt den bant, ontsluit den korf, als onverboden,
Daer zienze een kint, en slang, een lichaem met zyn' staert.
Waerop myn yver dit aen Pallas openbaert.
Myn loon is datze my de schaduw van haer' vlogel
Ontzeght, en laeger dan den nachtuil, haeren vogel,
Verneêrt. Myn veders staen den vogelen ten schrik,

732—766 Erichton moederloos geboren. *Kantteekening der oude uitgave.*

726 *Verstaende met haere ooren* voor 't eenvoudige: „hoorende." „'t *Verstaen* „geschiedt zekerlijk niet *met de ooren;* want daar klinkt veel in de ooren, „dat op verre na niet doordringt tot het verstand." **H.**

730 *In 't onderwinden:* men zegt meer gewoonlijk: „*zich* onderwinden, *zich* onderstaan, *zich* voornemen;" echter wordt niet zelden ook bij goede schrijvers het wederk. voorn. weggelaten. **H.**

732 *Een' moederloozen: moederloos* noemt men: „iemand, die zijn moeder verloren heeft;" maar hier is sprake van iemand, die zonder moeder geboren was. Zie vs. 981. Hij was namelijk voortgesproten *ex semine Vulcani in terram proiecto, dum Minervae vim inferre parabat.*

734 *Gebreit* voor „gevlochten."

735 *Cekrops:* de stichter van Athene: hij wordt meermalen, en ook hier bij Ovidius met den bijnaam van *geminus,* „tweesoortig" of „tweeslachtig," aangeduid; volgens sommigen, omdat hij half mensch, half slang was; volgens anderen, om zijn bekwaamheid in 't spreken van twee talen, Grieksch en Egyptisch; volgens anderen weer om een andere reden.

735, 736 Versta: „zij gaf dit kind aan de drie dochters van Cekrops (ter bewaring) en gelastte haar de mand" enz.

745 *Vlogel:* hier „bescherming," *tutela.* Zoo zegt men nog: „mag ik onder uw *vleugel* medegaan?"

Dat niemant snaterende een anders vlek verklikk'.
Ik klappende ongevraeght, most hier myn straf om draegen.
Het sta nu ieder vry dit Pallas zelf te vraegen.
Zy zal 't niet weigeren te melden, schoonze op my
Hierom vergramt is. Dit's de loon van klapperny.
Koroneus teelde my in Focis: dat kan blyken,
Verkleenme niet. Ik was een konings telgh. De ryken
En grooten stonden naer myn huwelyk om stryt.
De schoonheit hindert my: want toen ik eenmael wijt
Alleen en langsaem op myn wyze ging spansseeren
Aen 't zandigh strant, quam my de groote zeegodt eeren,
En brande, heel verlieft op zulk een schoone roos,
Hy vleitme, en slytende den tyt heel vruchteloos,
Wil my verkrachten, en vervolgen. Ik aen 't loopen,
Door 't gulle zant, dat myn bezweete leden droopen,
Riep afgemat de goôn en menschen aen, och arm:
Maer niet een eenigh mensch verhoort myn droef gekerm.
De zuivre Pallas wert alleen met my bewogen.
Die maeght quam eene maeght te hulp uit mededoogen.
Ik, met myne armen naer den hemel uitgestrekt,
Verneeme een zwarte pluim, die d'armen ruigh bedekt.
Ik poogh den hals met kracht van 't kleet t'ontslaen in ['t rennen,
En 't kleet verkeert allengs in pluimen en in pennen,
Die kleven hecht aen 't vel. Ik sla in dezen noot
De bloote borst, en hant en borsten zyn niet bloot.
Ik poogh te loopen, en raek 't zant niet met myn beenen,
Gelyk voor dezen: neen, ik zweef ten hemel heenen
De ruime lucht in, naer het heldre en starlicht dak,
En worde een speelnoot van Minerve zonder vlak.
Maer och wat baetme dit, naerdien een Niktimeene,

767—776 Koronie in eene kraey. *Kantteekening der oude uitgave.*
777—864 Niktimene in eenen nachtuil. *Kantteekening der oude uitgave.*

773 *En raek 't zant niet met myn beenen:* „*beenen* worden doorgaans onder„scheiden van *voeten*, als strekkende zich van de *heup* af tot de *enkels* „toe; die dan loopt, raakt den grond niet met zijn *beenen*, maar met zijn „*voeten*, ja, met het uiterste gedeelte der *voeten*, dat zijn de *teenen*, en ik „weet niet, waarom Vondel hier dit woord niet gebruikt hebbe, ten „minste het zou beter voegen, enz. H.

776 *Minerve zonder vlak:* een ongelukkig rijmbehulp voor „de vlekkelooze Minerva."

Op 't lasterstuk betrapt. De plaets, by my voorheene
Bekleet, nu zelf bezit! of is u onbewust
Waer Lesbos van gewaeght, hoe zy den vader kust,
En vaders bedde onteert. Zy wert om zulke vlekken
Een vogel, en beproeft haer bloetschant toe te dekken
Met duisternisse, daer, van 't hemelsch licht verschrikt
En overtuight, al 't nachtgevogelt' haer verpikt.
De rave zey, terwyl zy dit begon t'ontdekken,
'k Wensch dat dit voorbeelt u van 't klappen af magh trekken,
En achte uw spelling niet. Zy trekt op reis terstont,
En melt haer' heer hoe zy Koronis leggen vont
By dien Emonischen gezel. Toen Febus hoorde
Zyn vrysters lasterstuk, hy zich zoo byster stoorde,
Dat hem de lauwerkrans en pen ontviel, en lier.
Hy spande, gram om 't hooft bestorven, trots en fier
Den taeien boogh zoo streng, dat bey de tippen boogen
En raekten aen zyn borst. De pyl quam snel gevlogen
In haeren boezem. Zy aldus getroffen trekt
Het yzer uit de wonde, en zucht. Het bloet bevlekt,
Zoo root gelyk korael, haer blanke en teêre leden.
Zy sprak: och Febus, 'k ly gewilligh, onverbeden,
De doot van uwe hant: doch schoon 't myn leven kost,
'k Waer liever voor myn doot van eene vrucht verlost:
Nu doot gy in een lyf met eenen scheut twee zielen.
Dus sprakze, en goot haer ziel in bloet uit. Strax ontvielen
De krachten teffens, en zy rept geen lidt aen 't lyf.
Toen roude hem te spa het al te wreet bedryf.
Hy schelt de gramschap, en vervloekt zyn licht gelooven,
En dezen vogel, die zyn zinnen quam verdooven,
Hem porren 't lasterstuk, een oorzaek van dit quaet,
Op 't spoor te volgen. Hy vervloekt, helaes te laet,
Zyn reukeloos geweer, en pyl, en hant met eenen,
En koestert al te spa de stervende onder 't steenen,
Om haer door artseny te redden in dien staet,
En neemt vergeefs zyn kunst en heelzaem kruit te baet.

779 *Is u onbewust:* bij Vondel en bij andere goede schrijvers wordt *onbewust* gebruikt in de beteekenis van „onbekend," zoowel als van „onwetend." **H.**

787 *En achte uw spelling niet:* voor „en bekreun mij niet om uw voorspelling."

791 *Pen:* 't Lat. *plectrum:* 't werktuig, waar men de lier of cither mede tokkelde. **H.**

812 *Heelzaem kruit:* **H.**

Maer ziende al zyne moeite en kunst in 't endt verloren,
En lykhout stapelen, om 't lichaem naer behooren
Te branden, zoo begint (want schreien voeght geen' godt)
Hy droef te jammeren, om haer rampzaligh lot,
Niet anders dan een koey, die 't zuigend kalf ziet wachten
Voor d'opgeheve byl, en hoort met volle krachten
Het treffen dat het ploft. Hy evenwel om heur
Zyns ondanx noch de borst te stoven met een' geur,
Omhelst het lyk, en laet geen' bittren lykdienst achter:
En om zyn godtlyk zaet te hoên voor smaet en lachter,
Gedooght niet dat het zal vergaen in assche en stof,
Maer rukt het uit den viere, en 't lichaem dik en grof
Der zwangre moeder, en bestelt dien zoon te voesteren
By Chiron 't menschepaert, om 't kint in 't hol te koesteren.
De raef d'aenbrengster, die vast hoopt op lof en loon,
Wort van Apollo, schoon men 't waer bevont, geboôn
Dat zy 't gezelschap van het wit gevogelt myde.
  Terwyl was Chiron, mensch en paert, gedient en blyde
Met zulk een voesterkint van goddelyk geslacht,
En door deze eer, gemengt met moeite, in zyne kracht.
Hier quam de dochter des centauwers by, wiens oogen

814 *Lykhout stapelen:* volgens H. zou er behooren te staan: *'t lijkhout:* — ik zie de noodzakelijkheid hier niet van in. Immers kan ik evengoed zeggen, naarmate ik meer of min bepaald wil spreken: „daar wordt *de* bruidkrans," als: „daar wordt *een* bruidkrans ten huize der bruid gezonden," en „men brengt *wijn* aan mijn buurman om zijn feestdag te vieren" of: „men brengt *den* wijn" enz.

815 *Schreien voeght geen' godt:* „*schreien* is hier: „tranen storten," als blijkt uit het Lat. van Ovidius." H. *Schreien,* „schreeuwen", konden de Goden luid genoeg.

826 *'t Menschepaert:* elders, als vs. 830, *mensch* en *paert:* in *Herkules in Trachin,* vs. 835, *'t paerdemensch:* ik acht, wat mij betreft, de eene benaming zoo goed als de andere, mits men de *e* van *menschepaard* en *paardemensch* er uitwerpe. H.
't Kint: Esculapius.

828 *Schoon men 't waer bevont:* versta: „ofschoon zij (de raaf) waarheid gesproken had."

829 Niet zeer duidelijk. Ovidius wil zeggen, dat de raaf voortaan niet meer tot de witte vogels behooren zou.

833, 834 Het bezigen van *wiens* — waarvoor wij thans *wier* zouden zeggen in deze beide regels, brengt eenige onduidelijkheid teweeg, daar wij niet uit den zin, maar alleen uit hetgeen gezegd wordt, kunnen opmaken, dat het pronom. op *Ocyroë* en niet op den *Centauwer* slaat.

Bekoorlyk flonkerden, wiens blonde vlechten vlogen
Om hals en schouders heen. De vader teelt dit kint
By eene vlietmaeght van Chariklo, waert bemint,
Die, aen den oever van den vliet in kraem gelegen,
Haer noemde Ociroë. Dees schrander en genegen
Tot vaders weetenschap, en noch weetzuchtigh, spelt
Elx lotgeheimenis. Hierna alleen gestelt
Op wichlen, en van godt Apolloos geest aen 't zwellen,
Verhitze, zwanger van den godt, die 't al kan spellen,
En staerende op dit kint, sprak: jongske, groey voortaen
Tot heil der menschen. Gy zult kranken, zwaer belaên,
Verlossen uit den noot. Gy zult den dootslaep wekken,
Maer eens ter wederwil der goden u bevlekken:
Dan zal uw grootvaêr met zyn schriklyk blixemvier
U dit verhindren. Gy een godtheit, trots en fier,
Zult, snel herschapen, in een zieloos lyk verkeeren,
En 't lyk, noch eens gezielt en levend, zal men eeren
Gelyk een' godt, vernieut wel tweemael achter een.
Gy vader Chiron, nu onsterflyk, en alleen
Door uw geboorterecht vereeuwight, zult in 't ende
Getroffen in de borst, gepynight in elende

834 *Blonde vlechten vlogen:* H. komt hier op tegen de herhaling der *l* in deze drie woorden. Dat Vondel die met opzet heeft gebezigd, lijdt bij ons geen twijfel: immers hij had hier evengoed *blonde* met *gouden* of *vlechten* met *haren* kunnen verwisselen.

835 *De vader teelt dit kint* voor *teelt* had hier noodwendig *teelde* of *had geteeld* moeten staan.

837 *In kraem gelegen:* beter: *in de kraam.* H.

841 *Wichlen:* dit is eigenlijk de daad eens *wichelaars*, namelijk het ramen der toekomst uit bepaalde teekenen; — hier echter is de uitdrukking, ofschoon verschoonbaar, minder juist; want Ocyroë komt niet door gevolgtrekkingen tot resultaten, maar profeteert door goddelijke inblazing. H.

842 *Zwanger van den godt:* hier wordt, als uit het verband blijkt, alleen een geestelijke zwangerschap bedoeld.
Die 't al kan spellen: zie *Boek* I, vs. 623. H.

845, 846 *Gy zult den dootslaep* enz.: „gij zult menschen uit den doode wekken; maar eenmaal zal het gebeuren, dat gij zulks doet tegen den wil der Goden" — wat namelijk het geval werd met Hippolytus.

847 *Uw grootvaêr:* Jupiter.

854, 855 Chiron werd namelijk bij ongeluk gewond door een der vergiftigde pijlen van Herkules: en in zijn ongeneeslijk lijden bad hij van zijn onsterflijkheid verlost te worden en stond die aan Prometheus af.

Met een' vergiften pyl, van slangebloet besmet,
Begeeren dat de doot u trooste, en helpe, en redd'.
De schikgodin zal u den dootdrank door de lippen
Ingieten, 's levensdraet herspinnen, entlyk knippen.
Aen dees waerzeggery gebrak noch iet. Zy zucht
Zwaermoedigh, en borst uit van druk en ongenught
In traenen, die om laegh langs haere kaeken leken.
Och sprakze, 't godendom beletme meer te spreeken,
En sluit myn' bleeken mont. Myn spelling en voorzien
Was noit zoo groot dat ik dees groote straf verdien'.
Och spelde ik noit! men komt myn wezen my ontrukken.
My lust geen spys, maer gras te snoeien, en te plukken,
Te rennen over 't velt. 'k Verandre niet ten deel
In eene merrie: en waerom aldus geheel,
Dewyl myn vader in een' dubblen vorm verkeerde?
  Dus sprakze en sloot haer klaght, doch eer dan zy begeerde:
Want haere jammerklaght wert naeuwelyx verstaen,
Om 't mengsel van 't geluit. De spraek, alree vergaen,
Wort niet gevat. Zy schynt geen paert, dat gras gaet scheeren
Maer een die merrien op 't velt wil nabootseeren,
En daetlyk brieschtze, en loopt met haeren arm in 't gras.
De vingers groeien aen elkandre dicht en ras.
De lichte hoef bint flux vyf nagels met den horen

865—886 Ociroë in eene merrie. *Kantteekening der oude uitgave.*

857, 858 „De Schikgodinnen zijn spinsters, gelijk ze ook in 't laatste van „deeze vaarzen wel beschreven worden: maar geen tapsters, noch ook „toveressen, die, gelijk Medea en Circe, haare dranken bereidden voor „de geenen, daar zy 't op gemunt hebben.... *Spinnen* is het eenige „handwerk dat zy geleerd hebben; die haar tot een ander gebruiken wil, „zal haar 't werk doen verbrodden." H.

863 *Myn spelling en voorzien:* „het is eene eigenschap onzer Taal, dat zy de „Onbepaalende wijzen der Werkwoorden gebruikt even als Zelfstandige „Naamwoorden, maar de zinnelijkheid der Taale, dunkt my, eischt, dat, „wanneer men meer zaaken in hetzelfde verband der redeneeringe meldt, „wy de uitdrukkingen niet ondereen mengen, maar alles, of met Naam- „woorden of met Werkwoorden, benoemen. Hierom acht ik, dat Vondel „natuurelijker geschreeven zou hebben:

myn spellen en *voorzien.*" H.

866 *Geen spys, maer gras:* — als of *gras* geen *spijs* ware, — namelijk voor merries. Ovidius zegt duidelijk: *cibus herba placet:* „tot spijze behaagt my gras." H.

877 *Den horen:* neen: *het* horen — van *de hoef* namel. De stof, niet het lichaamsdeel, wordt hier bedoeld.

Aen een. De mont en hals verlengen door godts toren.
De sleep van 't lange kleet verandert in een' staert.
Het haer, dat luchtigh om den nek en schouders vaert,
Verkeert in eene maen: gedaente en stem verkeeren,
De spraek in een gebriesch, als merrien braveeren.
  Filiraes zoon riep u om bystant, doch om niet,
O vader Febus aen: want gy in haer verdriet
Kunt Jupiters geboôn vernietigen noch breeken,
En schoonge dit vermoght, gy waert in andre streeken.
Gy woonde t'Elis in Messeensche lantvooghdy,
En droeght op 's herders wys een geitevelle py.
De wilde olyfstok stutte uw hant in 't heenetreden.
Gy droeght in d'andre hant een pyp van riet gesneden,
Of zeven pypen, op een rye allengs verkort.
Terwylge vrolyk pypt, van minnelust geport,
Gaen, zoo men zeggen wil, d'ongageslagene ossen
Naer Pilus dwaelen van den wegh door velt en bossen.
De zoon van Maie, een telgh van Atlas, riekt dit ras,
En dryft behendigh 't vee in 't bosch, vol loof en gras.
Geen mensch, noch herder wist dien diefstal, loos besteeken,
Dan een bedaeghde alleen, geboren in dees streeken,
Geheeten Battus van de buuren hier omtrent.
Dees houdt de beemden en de weiden ongeschent,
En brave paerden, in de vruchtbre en vette landen
Van koning Neleus, ryk van schatten en waeranden.
Merkuur voor hem beducht, om 't onrecht versch begaen,

887–920 Apollo in eenen herder. *Kantteekening der oude uitgave.*

882 *Als merrien braveeren* voor „waarmede zich de merriën doen hooren."

883 *Filiraes zoon:* Filira was een dochter van Oceaan en had, door Saturnus onder de gedaante eens paards, bezwangerd, Chiron voortgebracht.

887 *Elis:* 't gewest van dien naam.
Messeensche: de oude drukken hebben verkeerdelijk *Nesseensche.*

894 *Pilus:* Pylos, een stad in Elis, thans onder den naam van Paleo-Navarino bekend.

900 *Ongeschent* voor *ongeschonden.*

901 *En brave paerden:* beter ware: „en *de* brave paarden." De woorden hangen, evenzeer als 't voorafgaande *de beemden en de weiden,* af van: *houdt ongeschent.* Battus was niet alleen bosch- en veldwachter, maar ook verzorger der stoeterij van koning Neleus.

903 *Voor hem beducht, om 't onrecht versch begaen:* versta: „beducht, dat Battus zijn ongerechte daad, zijn diefstal, verklappen zou."

Genaekt hem vleiende, en verleit hem van de baen,
En zeght: ô wiege zyt, komt eenigh man u vraegen
Naer ossen, zegh: gy vraeght naer 't geen geene oogen zagen:
En om uw' trouwen dienst te loonen, als het past,
Aenvaert dees witte koey. Hy geeftze dezen gast.
De gast aenvaertze, en zeght: ga heene door dees velden:
Die steen [hy wees'er op] zal eer uw' diefstal melden
Dan ik. Merkuur geliet zich daetlyk wech te gaen,
Doch keerde weêr, en schoot een ander aenzicht aen,
Veranderde zyn stem, en zeide: ô oude herder,
Zaegtge een drift ossen langs dit padt gaen, of wat verder,
Zoo meltze my. Verzwygh geen' dief, by u verspiet,
Op dat gy eenen stier en koey ten loon geniet.
Als d'oude herder hoort van dubblen loon t'ontfangen,
Berecht hy hem aldus: uwe ossen gaen hun gangen
[En 't was zoo] aen dien bergh. Toen loegh Merkuur, en zey:
Verkliktge, ô valschaert, my aen my in deze wey?
Verkliktge my? dies hy 't meineedigh hart verkeerde
In harden steen, genoemt den toetssteen, en onteerde
Met dezen toenaem al t'onschuldigh dezen steen.
  Hy vloogh van dit gewest op zyne vleugels heen
Voorby Munichie, en het lantschap, by Minerve
Zoo lief, en 't groene bosch Liceum, Pallas erve,
En schrandere oefenschool. De maeghderey, ten prys
Van haer godinne, droegh kerkpleghtigh, naer 's lants wys,
Bekranste korven op het hooft met offervruchten
Naer Pallas kerk en feest. Merkuur zagh in 't verluchten
Haer wederkeeren, en vloogh langer niet recht uit,
Maer maelde kringen, als een sperwer, heet op buit

921—982 Battus in eenen toetssteen. *Kantteekening der oude uitgave.*

919 *Toen loegh Merkuur: loegh* voor *lachte.* **H.**

921—928 Niemand zal, dit lezende, begrijpen, waarom de benaming van *toetssteen* onteerend moest zijn; — doch de woordspeling, die in 't Latijn bestaat, is in de vertaling niet behouden. Merkurius namel. veranderde Battus in een toetssteen, doch gaf daaraan de onteerende benaming van *index,* d. i.: „verklikker."

925 *Munichie:* een haven van Attika, aldus genoemd naar zekeren koning Munychus.

926 *Liceum:* een plaats te Athene, waar later Aristoteles onderwijs gaf.

932—934 Dezelfde aanmerking geldt hier, die boven B. I, vs. 641 is gemaakt: de goede samenstelling van den zin eischte, dat er stond: „als een „sperwer.... *wanneer hy*.... het vet.... wenscht aan te randen." **H.**

Verslingert, uit de lucht het vet der offerhanden
Bespiênde, met den bek en klaeu wenscht aen te randen,
Daer 't gansche priesterdom rondom d'altaeren dringt.
De vogel vlieght rondom bloohartigh, en bespringt
Den roof noch niet, noch durf te ver van 't outer wyken,
En vlamt'er op, verhit om dezen buit te stryken.
Aldus zweeft godt Merkuur van Pallas kerk niet ver,
En draeit zich in de lucht. Zoo veel de morgenstar
Van andre starren scheelt; zoo veel de maen herboren
Den glans der morgenstar verdooft met haeren horen;
Zoo veel stak Herse alleen in haeren fieren gang
By alle maeghden uit, en strekte, scheutigh lang,
Een eer des ommegangs en van haer feestgenooten.
De zoon van Jupiter wert in het hart geschoten
Met eene minnestrael van 't overschoon gezicht,
En hangende op zyn pen, brande om dit morgenlicht,
Gelyk een gloeiend loot, ter slinger uit gedreven
Van eenen Baleaer, ontsteeken onder 't zweven,
Te voren kil en kout. Hy keerde in zyne vlught,
En daelde op d'aerde neêr van boven uit de lucht,
Zich niet vermommende met schyn, uit vast betrouwen
Op zyne schoonheit, heel bevalligh in 't aenschouwen.
Hy toide 't blonde haer, en schikte met de hant
Den lyfrok dus aen 't lyf, dat elk den gouden kant
Zagh flikkren, grypt de roe, die slaep stoort, en kan styven,
En vaeght de hielpen schoon, waerop hy neêr quam dryven.
Het huis van binnen had dry kamers, trots gesticht,
Met schiltpadt en ivoor verheerlykt en verlicht.
Pandroos bezit de rechte, Aglauros d'andre kamer,
En Hers de middenste, in haere oogen aengenaemer.

944 *Scheutigh lang* voor „flink opgeschoten, rijzig." In deze beteekenis wordt *scheutig* thans alleen gebezigd wanneer men van planten spreekt. Voegt men 't woord bij personen, dan is 't synoniem met „goedgeefsch."

945 *Des ommegangs en van haer feestgenooten:* „*des* moest hier zijn *van den:* „of *van haer* behoorde ook *haerer* te weezen: zulks eischt, dunkt my, „de orde eener natuurlijke en eenvoudige woordschikkinge." **H.** Waar op zichzelf, doch mede niet als regel te stellen, die geen afwijking gedoogt.

950 *Eenen Baleaer:* de inwoners der Balearische eilanden waren beroemd als de treflijkste slingeraars der oudheid, en men beweerde, dat hun naam van 't Gr. *βάλλειν*, „werpen," afkomstig was.

958 *Hielpen:* hielvlerk.

Aglauros ziet hem eerst genaeken, ondervraeght
Den godt naer zynen naem, en wat hem herwaert jaeght.
De neef van Atlas en de heldere Pleione
Zeght: ik ben godts gezant, Jupyns beminde zoone.
'k Zal d'oirzaek van myn reis u melden: blyf slechts dicht,
En uwe zuster trou. Gy zult van 't kleene wicht
De moey verstrekken. 't Is gemunt op Herse, uw zuster.
Begunstigh myn vryaedje, en zet uw hart geruster.
Aglauros zagh hem met deze oogen aen heel sterk,
Waermé zy korts 't geheim aenschoude in Pallas kerk
En heilighdom, en eischte een' goutklomp tot belooning,
En hiet hem buiten staen voor haer gewelfde wooning.
De strytbre Pallas ziet haer nors aen, en met smert
Verzuchtze om zulk een stuk uit een vertorent hart.
De goude beuklaer klonk, als knersteze op de tanden.
Terstont herdachtze noch hoe dees met snoode handen
Zoo trouweloos den korf ontsloot, en d'eerste zagh
Vulkaens zoon; by geen vrou gewonnen, die hier lagh,
En datze godt Merkuur en Herse zal behaegen,
En door haer goutzucht zulk een' rykdom met zich draegen.
Minerve vlieght naer 't huis van Haetenyt, heel vuil
Van bloet en etter, in een hol en diepen kuil.
Hier schynt geen zon. Geen wint verkoelt dees nacht-
[spelonken.
Het is'er naer en kout. Men vint'er licht, noch vonken.
d'Ontzaghbre kryghsheldin hier komende, bleef staen:
Want Pallas stont niet vry in dit vertrek te gaen.
Zy stiet met haere speer de poort op dat het kraekte,
En zagh de Nyt het vleesch van slangen, 't welk haer
[smaekte,
Herkaeuwen, een gerecht daer zy venyn uit zoogh.
Zy wende d'oogen van haer af, en zagh om hoogh.
De magre ryst, en laet de halfgegeete slangen
Halfgeete leggen, en genaekt met traege gangen.

983—1047 Haetenyts hof. *Kantteekening der oude uitgave.*

967 *Dicht* voor „geheimhoudend.” Wij zeggen nog: „hij is zoo *dicht* als een pot.”
983 *Haetenyt:* vergel. het aanget. op *Joz. in Dothan,* bl. 403, en de beschrijving van het wangedrocht, daar ter plaatse, door Ruben gegeven.
994 *Halfgeete* voor *half gegeten,* evenals *halfsleet, halfbakken half gesleten, half gebakken;* doch ook de tweede *g* van *gegeten* had gerust kunnen wegblijven.

Toen zy de brave maeght in 't harrenas zagh staen,
Verzuchteze heel zwaer van smert, en keekze eens aen.
Zy zagh'er mager uit en dootsch, gelyk de schimmen,
En bleek van spyt. Men zietze afgryslyk leelyk grimmen.
't Gebit is vuil van slym. De borst zoo groen als gal.
Vergift zit op de tong. Zy lacht om ieders val,
Maer anders nimmermeer. Zy kan geene oogen sluiten
Van zorgh en kommer, en ziet quynende van buiten
Der menschen voorspoet met verdriet en knaeginge aen.
Men zietze, elk nypende, zich nypen, en vergaen.
Minerf vermagh haer niet. Nu zeghtze: ga behendigh,
Vergiftigh Cekrops kroost Aglauros, 't is nootwendigh.
Meer zeghtze niet, trekt heene, en stoot de speer heel fors
Op d'aerde dat het dreunt. De Nyt begrimtze nors
En leelyk van ter zy, terwylze heengaet stryken,
En mompelt binnen 's monts, verdrietigh aen te kyken
Dat Pallas eisch gelukt, en grypt den dorenstaf,
Bedekt van zwarten mist, en byster heet op straf,
Vertreet het veltgewas, verdrooght gewas en weien,
Slaet knop en bloeisel van geboomte en groene meien,
Besmet met haere lucht de landen en de liên,
En komt ten leste Atheen, Minerves stadt, te zien,
Die ryk in wysheit bloeide en groeide, en weeligh tierde,
En nu in vollen vre den hooghsten feestdagh vierde.
z'Onthiel zich nauwelyx van traenen en geklagh
En schreien, mits zy niet beschreienswaerdigh zagh.
Toen dees ter kamerdeur van Cekrops kroost heel stille
Was ingeslopen, volght zy Pallas last en wille,

1005 *Minerf vermagh haer niet:* versta: „Minerva kan haar bijzijn niet verdragen." Zoo zegt men nog, in 't gemeenzaam gesprek: „ik *mag* dien persoon niet," versta: „*lijden*" of „*dulden.*"

Behendigh: voor: „heimlijk," zie VERBIEST, *Klucht van 't wijnvaetje,* sc. 1.

Zal ik hem hier stieren met een vaetjen exelente wijn,
En zeggen, dat hy behendig *na jou vraegt, alzoo het te sluik moet zijn?*

Elders vindt men *behendig* meermalen voor „listig, loos," in denzelfden zin als men nog: „bij de hand" zegt. De oorspronkelijke beteekenis is dan ook: „bekwaam in 't uitvoeren van wat men ter hand neemt."

1008, 1009 Versta: „de Nijd begrimt Minerva, terwijl deze heenstrijkt, met norsche en leelijke blikken."

1012 Indien uit den volgenden regel niet bleek, dat het *de Nijt* is, die *als van mist bedekt* en *heet op straf* wordt voorgesteld, zou men bij de eerste lezing denken, dat die woorden sloegen op *den dorenstaf.*

En raekende de borst met een verroeste hant,
Doorprikkeltze het hart, en binnenste ingewant
Met doornen, scherp en spits, en blaest door lyf en leden
Het schadelyk venyn, het welk zich ging verspreeden
Door long, en lever, en gebeente, klam en vocht:
En op dat d'afgunst zich niet wyder spreiden moght
Dan 't wit en ooghmerk der godinne uit 's hemels boogen,
Zoo maeltze Aglauros dees gelukkige echt voor d'oogen
Van haere zuster, met dien schoonen godt Merkuur,
En pronkt het huwlyk op, welk terghsel, als een vuur,
Het hart knaeght, datze nacht en dagh geraekt aen
['t steenen,
En jammerlyk vergaet, en uitteert tot de beenen,
Gelyk op 't voorjaer ys versmilt in zonneschyn.
Zy teerde om Herses lot van hartewee en pyn
Schoon uit, gelyk een struik, met doornen overtogen,
Ontvonkt van langkzaem vier, allengs komt uit te droogen.
Nu wilze sterven, eer zy dit beleven magh:
Nu vader dit schandael aenbrengen met geklagh.
Ten leste zetze dwars zich op den drempel neder,
Op datze Majaes zoon uitkeere, die nu teder
En vleiende aenhout, en haer minzaem paeien wil,
Maer kryght tot antwoort: ga vry heene, en hou u stil:
Want ik en wyk geensins, zoo lang gy hier blyft waeren.
Ik stem 't met dit beding, zeide Atlas zoon, heel garen,
En opende de deur met zyne slangeroe.
Zy, poogende op te staen, gevoelde alreede hoe
Haer leên van onder op versteven, als gebonden,
En zich van zwaerte nu niet meer verroeren konden.
Zy pooght uit al haer maght recht overent te staen,
Maer och de knieschyf staet te styf om voort te gaen:
De vingers, zenuwen, en aders staen bevroren.
Gelyk de kanker plagh door al de leên te booren,
En wat gezont is af te knaegen met den tant:
Zoo kreegh de kille doot allengs ook d'overhant,

1048—1081 Aglauros in steen. *Kantteekening der oude uitgave.*

1023 *Met een verroeste hant:* daarmede zou zij niet veel hebben kunnen uit voeren. 't Lat. heeft *manu ferrugine tincta:* d. i.: „met een *roestkleurige* hand." De uitdrukking komt ook bij Tibullus en bij anderen voor.

1034 *Tot de beenen:* versta: „tot op 't been, tot op 't gebeente."

Verstopt de longepyp, en long, en ope deelen,
Waerin de geesten, lucht, en vryen aêmtoght speelen.
Zy proeft niet eens geluit te slaen, en schoonze wil,
De keel alreede is kout, de hals al styf en kil
In harden steen verkeert, de mont en lippen mede.
Zy bleef, nu logh en styf, neêrzitten op haer stede,
Gelyk een zieloos beelt, geen beelt van wit albast,
Maer zwart, gelyk haer hart, besmet van boosheit, past.
  Merkuur, haer trots gezwets, en onbesnoeide zinnen
Dus straffende, verliet Athene om lucht te winnen,
En roeide met zyn pen van Pallas stadt om hoogh.
De vader Jupiter riep hem uit 's hemels boogh
Alleen, en, zonder hem zyn' snoeplust eens t'ontdekken,
Sprak: ô getrouste om myn geboôn te gaen voltrekken,
Ga haest u: vliegh terstont om laegh naer 't vruchtbre lant,
Het welk gy leggen ziet aen moeders slinke hant,
Men noemt het Sidon. Dryf het konings vee, gescheiden
Van andren, daer gy 't aen dien klaverbergh ziet weiden,
Naer 't zeestrant toe. Zoo sprak Jupyn, en daetlyk teegh
Het afgedreven vee naer 't zeestrant toe om leegh,
Daer 's konings dochter, met een' rey van speelgenooten,
Zich menighmael vermeit, niet wyt van Tirus sloten.
De hoogheit en de min gaen nimmer wel gepaert.
De vader en het hooft der goôn, die 't al vervaert
Met zynen donderslagh, waer van het aertryk davert,
Verschynt, gelyk een stier, die heene en weder klavert,

1082—1109 Jupiter in eenen stier. *Kantteekening der oude uitgave.*

1072 *Aen moeders slinke hant:* Maja, de moeder van Merkuur, was eene der Pleïaden, die zich over Fenicië, waar van Tyrus — zie vs. 1078 — de hoofdstad was, op nagenoeg 10 graden ten zuiden van het Zenith door den Meridiaan, uitstrekten. Wanneer Jupiter met het gezicht naar het zuiden keerde, zag hij Fenicië links van het gesternte liggen.

1082 *Klavert:* „*klaveren* is hier: *weiden in de klaver,* gelijk men *grazen* zegt „voor *weiden in 't gras.* Wy twijfelen, of het gebruik van dit woord „*klaveren,* in dien zin, goedkeuring verdiene; omdat wij reeds het woord „*klaveren* hebben in de beteekenis van *klauteren.*" — Bij deze juiste aanmerking van H. voeg ik hier nog den zeer nuttigen — heden ten dage vooral nog behartigenswaardigen wenk van V. Lelyveld: „wy „kunnen niet nalaten den taalkundigen lezer in bedenking te geven, „of het niet, by allen, die een goede taal zoeken te schrijven, een „doorgaande regel behoort te wezen, om nimmer zoodanige woorden,

En weit, en loeit, en snoeit in 't grazen d'eelste pit,
Zoo schoon gelyk hy is, en oogende op zyn wit,
Is witter dan het sneeu, van niemants voet betreden,
Noit nat beregent. Hy steekt, moedigh op zyn schreden,
Met hals en hoornen uit. De vette kossem hangt
Om laegh, beneên den hals: en wat het hooft belangt,
De horens vallen kleen, doch glad, als gepolystert,
En puurder dan de steen, die 't scherpziende oogh [verbystert.
Hy ziet noch nors, noch fors, noch vreesselyk, ô neen,
Maer zacht, en handelbaer, en minzaem by elkeen.
Agenors dochter staet verstomt, daer hy gaet wandelen,
Zoo schoon, niet stoots van aert in 't streelen, en in ['t handelen.
Noch schroomtze in 't eerste hem te naderen. Terstont
Genaektze, en biet van zelf dien zuivren witten mont
De boterbloem en gras te kaeuwen met de tanden.
De minnaer wort verquikt, en kust de lieve handen,
Een wellust, daer zyn hart uit minne naer verlangt.
Och naulyx toomt hy zich, terwyl de min hem prangt.
Hy quispelstaert haer aen, en springt in 't groen heel blyde:
Dan valt hy op het strant, en leggende op de zyde,
Allengs vrypostiger, laet thans de maeght zyn borst
Betasten met de hant, dan, als der weiden vorst,
Met roozekranssen, versch geplukt, de horens kroonen.
De koningklyke maeght laet zich onnozel troonen.
Zy zet zich op den stier, en waeght het onbewust.
Nu stapt de godt allengs van deze groene kust,

„hetzij uit andere talen over nemen, hetzy op eigen goeddunken te „vormen, welke reeds in eenen anderen zin gangbaar zijn. — Indien „deze regel doorgaat, zal men geen gunstig oordeel vellen over alle „zulke woorden, welke, byzonder in onzen tijd, door het menigvuldig „overzetten uit het Hoogduitsch, in onze tale worden overgebracht, in „die zelfde beteekenis, welke zy in het Hoogduitsch hebben, schoon ze „by ons reeds, in eene andere beteekenisse, in gebruik zijn." — Adres aan *opvallend,* — aan *onwil,* voor „tegenzin," enz.

1086 *Noit nat beregent:* 't Lat. heeft: „van den zuidenwind nog niet gesmolten."

1087 *Kossem:* dit woord, nu alleen in gebuik, waar van rundvee gesproken wordt, werd vroeger algemeen voor „onderkin" gebezigd. Zie de *Prologhe* van de *Bloeyende Wyngaerd van Berchem* op 't *Haeghspel* van 1561:

Hola; onsen derden man sie ick rechte ginder staen al
Pronckende op zijnen cossem als eenen waeghals. H.

En zet den voorsten voet in 't water, dan wat verder,
En voert den roof in zee, ontbloot van hulp en herder.
Zy ziet het, en verschrikt, als zy, te diep alree
Van lant af is vervoert, en slaet, vol hartewee,
De hant aen 't hooft, en aen den horen, en zet vlugge
De slinke hant, om vast te zitten, op den rugge,
En 't labberkoeltje blaest in 't vliegende gewaet.

1110—1115 Europe in Krete vervoert. *Kantteekening der oude uitgave.*

1115 Dat de regel, waarmede dit Boek besloten wordt, zijn rijm eerst in den aanhef van 't volgende Boek moet zoeken, is op zichzelf niet onbevallig, en te meer verdedigbaar, omdat het verhaal doorloopt; doch de inhoudsopgave, die de beide regels scheidt, brengt een oponthoud teweeg, waardoor de lezer, als hij vs. 1 van B. III onder de oogen krijgt, vs. 1115 van 't vorige reeds vergeten is.

P. OVIDIUS NAZOOS

HERSCHEPPINGE.

HET DERDE BOEK.

INHOUT.

Agenor beval Kadmus het schaeken der dochter naer te spooren. Dees hierover heengereist, bestreet den brondraek, en zaeide de tanden des verslagen draex in de vore, waeruit menschen sprooten, waermede hy Tebe stichte. Akteon, zyn neef, in een hart verkeert, gedeegh Kadmus eerst tot groot hartewee, het welk Juno behaeghde, naerdienze de boelin Semele haete, ook zulx datze in de gedaente van Beroë de voester by deze quam, en door loozen raet haer om hals holp. Jupiter korts hierna met Juno deunende [1]), wie van hun beide Venus meest toegedaen was, stelde het geschil aen Tirezias uitspraek, dewyl hy in beide de kunne ervaeren was. Dees waerzegger, Juno het vonnis tegenwijzende, wert van haer met blintheit gestraft, en hierom van Jupiter met de weetenschap van het voorspellen begaeft. Zijne profecy van Narcissus bevestighde dit d'eerste reis. Dees knaep alle vrysters [waeronder Echo, van ongedult in galm verandert, gerekent wort,] versmaedende, slaet door eige liefde aen 't quynen, en verkeert in eene bloem. Penteus evenwel beschimpt den waerzegger, hoewel hy voorheene waerheit spelde: want Bacchus feesten vierende, boeide hy eenen bedienaer van dit offerfeest, na dat hy verstont hoe Bacchus de schippers in dolfijnen verkeerde. Hierna wert Penteus van wijnpaepinnen verscheurt, 't welk het wijnfeest by al het volk eenen grooten luister gaf.

---

[1]) *Deunende:* staat hier voor: „schertsend twistend."

P. OVIDIUS NAZOOS
HERSCHEPPINGE.

HET DERDE BOEK.

Jupyn belant in Krete, en leght het stiersgelaet
En valsch momaenzicht af, en openbaert Europe
Zich zelven, haer ten troost. De vader, in zyn hoope
Aldus bedrogen, en van 't schaeken onbewust,
Geeft Kadmus daetlyk last, van d' eene aen d' andre kust,
Zyn lieve dochter, hem ontweldight, op te spooren,
En t'huis te brengen, of by mangel vaders toren
Te voelen, en het ryk te derven voor altoos,
Waerin de vader zich godtvruchtigh droegh en boos.
Agenors zoon ging droef de werrelt ommedoolen,
[Want wie zou denken dat Jupyn haer had gestolen?]
Most vader gramschap en den vaderlantschen gront
Vermyden, ging te ra met Godt Apolloos mont,
En vraeghde waer hy zich zou nederslaen ten leste.
De godtheit antwoort hem: een koey in dit geweste,
Noit onder 't lastigh juk gespannen voor den ploegh,
Zal zonder herder u gemoeten 's morgens vroegh.
Dan volgh die leitsvrou en haer voetspoor op myn zeggen,
Tot datze stant houde, en in 't groene gras ga leggen.
Bou daer op myn bevel Beocie, uwe stadt.

3 *De vader:* niet Jupiter; maar Agenor.

9 *Godtvruchtigh .... en boos: pius et sceleratus* staat er in in 't Lat.; maar 't eerste woord is niet juist vertaald. De dichter wil zeggen, dat Agenor, aan den eenen kant, zijn vaderplicht nakwam, door alles in 't werk te stellen om Europa op te sporen; doch aan den anderen kant dien verkrachtte, door Kadmus op onbillijke wijze van de troonsopvolging uit te sluiten, ingeval hij niet slaagde. Van *godsvrucht* is hier dus geen sprake, maar van *kinderliefde.*

Zoo dra hy 't hoorde, en uit de godtsspelonke tradt,
Dicht by Kastalie, zagh Kadmus voor zich treden
Een' koey, noit voor den ploegh gebezight, die haer schreden
Heel langkzaem voortzette, en hy volghdeze op het spoor,
En eerde Apollo dien weghwyzer in het koor.
Voorby Cefisus en Panope in 't ent gekomen,
Hiel deze vaerze stant op 't velt, beplant met boomen,
Stak moedigh 't hooft, gekroont met hoornen, in de lucht,
En loeide, dat al 't lant verbaest stont om 't gerucht.
Zy zagh te rugge, en al de makkers op haer hielen,
En viel in 't jonge gras, dies Kadmus onder 't knielen
Apollo looft, den gront van 't uitheemsch lantschap kust,
En bergh en dalen groet, hem vreemt, en onbewust.
Hy zent, op dat men godt Jupyn zyn offer gonne,
Het volk om water uit de levendige bronne
Te scheppen, daer het springt uit adren frisch en kout.
Hier stont een groeiende en noit afgehouwen wout,
In 't midden een spelonk, begroeit met teen en takken,
En laegh van steen gewelft, daer 't water nêer quam zakken.
Hier school een felle draek, met zynen trotsen kam,
En goude schubben op den rug. De gloênde vlam
Ontstak de blikken, die, als roode koolen, glommen.
Het lyf zwol van venyn. Dry scherpe tongen zwommen
En drilden in den bek, dry ryen dik voorzien
Van tanden, scherp op roof gespitst om weer te biên.
Toen Tirus ballingen het naere wout genaekten,
En met hun watervat de bron en 't water raekten,
Verhief de blaeuwe draek den kam in 't naere hol,
En raekte afgrysselyk aen 't schuiflen wreet en dol.
Zy lieten daetelyk den watereemer vallen,
Gedootverft om het hooft, verbystert met hun allen.
De brondraek krulde den geschubden rugh rondom,
En kringkelde zich kring op kring geweldigh om
In veele boghten, stak het halve lyf naer boven,

37 *Een groeiende en noit afgehouwen wout:* voor *groeiende* behoorde hier *groeiend* te staan. Dezelfde fout had Vondel begaan in zijn brief van Tekla, in de *Brieven der H. Maeghden*, vs. 42:

Wiens lachende *geluck en adel ghy veracht.* H.

52 Sierlijke en schilderachtige regel! — gelijk de beschrijving van den brondraak over 't geheel een meesterstuk is van dictie.

En zagh door 't gansche bosch. Het lyf [men magh 't geloven]
Is langer dan de slang die 's hemels Beeren scheit.
Het volk van Tirus ['t zy het vlugte uit bloodighheit,
Of schrap sta; 't zy de schrik het een en 't ander hinder']
Wort aengerant, gewont, bewonden hier en ginder,
En ingewikkelt van den slangenaêm besmet,
Van kant geholpen, en door niemants hulp geredt.
  De middaghzon, alreede in 't hooftpunt opgerezen,
Verkleent de schaduwen, als tusschen hoop en vreezen
De helt, om 't draelen van zyn volk aldus in last,
Met zyne leeushuit speer en schicht geharrenast,
Noch meer met frisschen moedt, besluit hen na te volgen.
Hy komt in 't bosch, en ziet de makkers ingezwolgen,
En dien verslinder op de dooden heel verwoet
De wonden lekken met de tonge, root bebloet.
O mannen, zeght hy, hier in mynen dienst gebleven,
Ik zal u wreeken, of stantvastigh hier het leven
Inschieten aen uw zyde, en grypt, van zin berooft,
Een' zwaeren molensteen, en dryft den draek naer 't hooft,
Met zulk een groot gewelt, dat torentrans en muuren
Aen 't schokken, tegens dit gewelt niet zouden duuren.
De boschdraek stuit den steen op 't hardt en zwart pansier
Van gladde schubben, en braveert hem even fier:
Maer echter kon de huit den draek zoo niet beschermen,
Of 't punt wiert door den rug gedreven in de darmen,
En trof het ingewant. De boschdraek, dol van wee,
Wrong 't hooft vast achterom, en ziende 't bloet alree,
Beet van verwoetheit in den schicht, tot dat door 't wrikken
De schacht aen 't waggelen, ter noot raekte uit den dikken
En taeien rugge, doch het yzer bleef'er vast,
En hecht tot in 'tgebeent'; waerom hy, dol van last,

70—123 Kadmus bevecht den draek. *Kantteekening der oude uitgave.*

56 *De slang die 's hemels Beeren scheit:* deze *slang,* of gelijk die gewoonlijk genoemd wordt, de *draak,* scheidt met zijn staart den Grooten en Kleinen Beer van elkander. H.

72 *Van zin berooft:* dat is wat sterk: want dan had Kadmus de tegenwoordigheid van geest gemist, die hem ter bestrijding van 't monster onontbeerlijk was; 't is hier weer een stoplap, die den zin bederft.

79 *'t Punt:* namel. van den schicht — zie vs. 65 — dien Kadmus, nadat het steenwerpen geen uitwerking gehad had, op het monster afschoot.

Om hals en hooft zwol, en noch heeter wiert ontsteeken.
Hy gaept, en schiet venyn, en pooght zyn leet te wreeken,
En schuimbekt, wryft de schubbe op d'aerde, dat het ruischt.
De damp en 't schuim, het welk ter helsche keele uitbruischt,
Besmet de lucht. Nu wint hy zich in lange krollen:
Dan staet de draek, gelyk een balk: dan weêr aen 't rollen,
Schiet voort, gelyk een stroom, van regen aangeperst,
Die boomen ommesmyt, en velt met berst op berst
Al wat hem voor de borst den toescheut wil beletten.
Helt Kadmus deist wat, om zich beter schrap te zetten,
En schut den aenval op zyn dikke leeushuit af,
En biet den bek het spits. De vyant, even straf,
Begrimt hem, raest, en knaeght het yzer met de kiezen,
Doch vruchteloos. Nu verft het roode bloet de liezen,
Dat hem ten bek uitvlieght: doch dees quetsuur is kleen,
Mits hy den steek ontwykt, en achterwaert gegleên,
Met zyn' gewonden hals, belette dat de speere
Niet doorging, dies de helt hem entlyk ging te keere,
Het yzer in de keel quam dryven, en al voort
Ten vyant indrong, dat de speer, gespitst op moort,
Hem door den nek gespit, gestuit wiert, en het kraekte
Op eenen eiken stam, waeraen de vastgehaekte
Bleef hangen met zyn hooft, uitzinnigh dol en gram.
De boom boogh van 't gewight des boschdraex, die den stam
Met zynen langen staert vast gispte dat het klapte.
Terwyl helt Kadmus zich verwondert om 't betrapte
En gruwzaem woutgedroght, verneemt hy een geluit,
Onkundigh uit wat hoek het dus in d'ooren tuit:
Agenors zoon, wat blyft gy staeren op 't gehangen
En omgebrogt serpent? gy zult den aert der slangen

99 *De liezen:* „de grashalmen." *Liezen* en *lisch* is hetzelfde: zoo heeft men, bij Breda: „het *Liesbosch*" voor „het Lischbosch."

106 *Gespit:* „d. i.: *gestoken.* Vondel zegt zeer wel *gespit* en niet *gespeet,* gelijk „men anders zegt, als *iemand aan den wand* speeten, voor *spitten* en „KILIAEN, *speten* met de spille, *afsigere aciculo. Spitten* beteekent allerlei „steeken met iets, dat een spits en scherp punt heeft; en *speeten* bepaal- „delijk aan het *spil,* of, gelijk de ouden zeiden, aan het *spet* steeken." H.

110 *Gispte: gispen* is, evenals *geeselen, kwispelen, zweepen* en ook andere, in den grond een klanknabootsend woord, en beteekent *flagellare,* waarvan het overdrachtelijk gebezigd wordt voor: „met woorden kastijden."

115, 116 Zie hierachter, Boek IV. De commentatoren vermoeden, dat deze vloek door Mars gesproken wordt, die, vertoornd over het ombrengen

Ook aendoen. Kadmus beeft gansch spraekeloos, en yst
Dat hem van dootschen schrik het haer ten berge ryst.
Zyn schutsvrou Pallas komt uit 's hemels boogen zwaeien,
Verschynt hem, en gebiet den draeketant te zaeien,
In d'omgeploegde klont, waeruit terstont een oogst
Van mannen spruiten zal. De helt, haer woort getroost,
Gehoorzaemt, slaet den ploegh in 't lant op haer beveelen,
En zaeit den draeketant om menschen aen te teelen.
Terstont begon de klay te leven meer en meer,
En [wie gelooft dit?] uit de vore kryghsgeweer
Te groeien, strax hierna ook schuddende helmetten,
En hellemkammen, die zich in slaghorde zetten,
Toen schouders, borsten, en de vreeslyke oorlogszwarm,
Een teelt van mannen, met den beuklaer aen den arm.
Dus koomen op het feest de tooneelisten boven,
Zoo dra de schouburgh het tapyt heeft opgeschoven,
Met geen onaangenaem gevolgh, eerst aengezicht,
Dan d'overige leên, en voeten in het licht,
Tot datze op 't hoogh tooneel stant houden voor onze oogen.
De helt verschrikte voor genaekende oorelogen,
En nieuwe vyanden, en zet met schicht en kling
Zich daetlyk schrap. Een nieugeboren aerdeling
Riep haestigh: hou uw rust: blyf buiten ons geschillen:
En op dit zeggen, daer gebroeders vechten willen,

124–189 Draeketanden. *Kantteekening der oude uitgave.*

van den draak, zulks Kadmus en zijn geslacht dan ook niet weinig zou hebben doen bezuren. Ik heb op die meening alleen aan te merken, dat — zie vs. 158 — Mars zijn dochter Hermione aan Kadmus tot vrouw gaf, en alzoo die wraak niet alleen het nakroost van Kadmus, maar tevens zijn eigen dochter en haar afkomst zou getroffen hebben.

130 *Dus koomen op het feest de tooneelisten boven.* Vondel heeft hier — en 't is zeer vergeeflijk — het Latijn niet verstaan. Er is geen sprake van tooneelisten. Het gordijn of de voorhang, die het tooneel aan de oogen der toeschouwers onttrekken moest, was niet, gelijk dit bij ons het geval is, achter het frontespies verborgen, om nedergelaten te worden na den afloop van het stuk; maar lag in een sleuf voor aan den vloer, en werd met koorden opgetrokken. Nu was dat gordijn gemeenlijk beschilderd met naakte figuren, Germanen of andere vervaarlijke personen voorstellende, die alzoo uit den grond schenen op te rijzen. Het is met deze geschilderde helden, dat Ovidius hier de krijgers, die uit de draketanden geboren worden, vergelijkt.

Tradt dees den eenen met den blanken degen toe,
En sloegh hem doot, en viel zelf neder, levens moe,
Getroffen van een' schicht, uit al den hoop geschoten,
En die hem trof viel ook by d'andre kryghsgenooten,
En gaf den geest, die eerst den geest uit aerde ontfing.
Zoo ging 't alle andren me, die vechtende onderling,
Elk door des anders hant vergaende, heenestorven,
Ook jongelingen, die een hantvol tyts verworven,
En nederploften met de bloênde borst in 't stof,
Op hunne moeder d'aerde, als 't snedigh zwaert hen trof.
Een vyftal bleef te lyve, Echion d'een geheeten.
Dees hadde op Pallas raet de wapens neêrgesmeeten,
En spande vreedzaem met zyn' vier gebroedren aen.
De helt van Sidon en de megenooten staen
Elkandren trou ten dienst, en helpen, met betrouwen
Op Febus raet, den helt de hooftstadt Tebe bouwen.
  Nu stont'er Tebe, en gy, ô Kadmus, brave helt,
Scheent door uw ballingschap gelukkigh, en herstelt,
Toen Mars en Venus beide u tot hunn' schoonzoon kooren.

141 *Levens moe:* dat zegt men van een grijsaard of van iemand, wien zware wederwaardigheden getroffen hebben; maar niet van hem, die in den strijd bezwijkt: en nog minder van iemand, die nog geen kwartier geleefd heeft.

147 *Een hantvol tyts:* „een *hantvol* tijts is eene onnatuurlijke uitdrukking, „gemerkt er niets is, waaraan men minder grijpen of vatten heeft, dan „aan den Tijd." H. Zeer waar, evenals al wat H. te dier plaatse volgen laat; doch hijzelf erkent, dat men in poëzie, ja in 't gemeene leven, wel meer spreekwijzen bezigt, die men niet al te veel ontleden moet: en het voorbeeld, door hemzelven uit Homerus aangehaald, waar Eolus de winden in een zak sluit, en aan Ulysses vereert, en waar het alzoo niet een bloote spreekwijze geldt, maar een bedrijf, aan welks mogelijkheid de dichter zijn lezers wil doen gelooven, bewijst althans, dat waar men in de mythologische wereld verkeert, geen al te streng logisch oordeel moet worden toegepast. — Is eenmaal de spreekwijze *een handvol* geijkt als figuurlijk hetzelfde uitdrukkende als: „een weinig," dan is er geen reden, waarom men niet zeggen zou: *een handvol tijds,* zoogoed als *een handvol winds.*

150 *Te lyve* voor „in 't leven." De uitdrukking wordt anders alleen bij de w.woorden *gaan, komen* en *willen* gebezigd en dan in transit. zin.

153—155 Wanneer men dezen volzin ontleedt, dan bevindt men, dat *de helt van Sidon,* d. i. Kadmus, *den helt,* d. i.: wederom Kadmus, dus, met andere woorden, *dat Kadmus Kadmus Tebe helpt bouwen.* 't Bevreemdt mij, dat H. deze onnauwkeurigheid heeft voorbijgezien; zij ware te verhelpen, indien men, vs. 154, *en helpen* in *zy helpen* veranderde.

Zet hier het zaet by van uwe echtgenoot, geboren
Uit goddelyk geslacht, en alle uwe afkomst me,
Zoo veele dochters, zoo veel zoons, in tyt van vre
Geteelt, en kinderryk, uw kostelyke panden,
Volwasse helden, en gelukkige verstanden:
Doch niemant roepe van zyn levens lot te luit,
Eer hy den geest geve, en een zerk de grafste sluit'.
In zulk een dertle weelde en voorspoet van uw trouwe,
O Kadmus, gaf uw neef u d'eerste stof tot rouwe,
En zyn hartshoren, steil gewassen op het hooft,
Gy mede, ô jaghthont, die uw' heer het leven rooft,
Verzadight van zyn bloet: doch zoo men 't naer wil spooren,
Men vint geen schult in hem, waerom hy ging verloren,
Maer slechts in 't avontuur: want nimmer wort met recht
Den onbewusten knaep een misdaet opgeleght.
Een bergh droop nat bebloet van 't wilt, ter neêr geschoten.
De middaghschaduw kromp. De zon bescheen de sloten
En velden met haer vier van 't hooftpunt, heet van vlam,
Wanneer de jongling, een Hiantiaener, quam
Vermoeit van jaegen, al de jaghtgenooten roepen,
Die vast ter zyden af het dierenest by troepen
Opsnuffelden. Hy riep: ô makkers, snel te voet,
Ons net en zwynspriet zien van 't afgejaeghde bloet
Der dieren root geverft: van daegh genoegh gevangen.
Zoo dra de morgenzon, daerwe alle naer verlangen,
Met haere wielen den saffraenen dagh verleen',
Dan wederom ter jaght gevlogen, als voorheen.
Nu staet de middagh recht in 't midden van de kimmen,
En klooft den akker, dat de dampen opwaert klimmen.
Terstont de jaght gestaekt: de netten wechgeleit.
Zy volgen dit bevel. Men staekt den arrebeit.
Een lustdal zonk hier by, beplant met harsseboomen,
En spichtigen cipres, daer elk niet in magh komen.
Het heet Gargafia, Diane toegewyt.
In dezen boezem gaept een boschspelonk. De tyt

190—235 Gargasia. *Kantteekening der oude uitgave.*

159 *Uwe echtgenoot:* Hermione.

177 *Een Hiantiaener:* Beötië werd oudtijds, naar zekeren koning Hyas, *Hyantië* genoemd.

190 *Harsseboomen:* „pijnboomen, boomen waar *harst* uit vloeit."

Of liever vrou Natuur wou hier haer' geest ontvouwen,
Om zonder beitel een gewelfzel uit te houwen
Van zelfgewassen puim, of zantsteen, licht van stof,
Waerin vernuft de kunst in 't nabootseeren trof.
Men hoort ter rechte hant een klaere bronaêr stroomen,
Om haeren open mont gezoomt met groene zoomen.
Diane, moe gejaeght, plagh hier de kuische leên
Te baden in dees bron, daer nimmer mensch verscheen.
Nu quamze hier, en gaf den spriet de schiltknaepinne,
En ongespanne boogh, en koker. Dees godinne
Wort door een andre maeght van 't lichte kleet ontlast,
Datze op den arrem nam. Twee andre ontstrikten vast
De zoolen. Witje, een telgh van stroom Ismeen, spitsvondigh
Voor andren, strikte 't haer in eenen knoop heel bondigh
Van achter in den nek, hoewel heur eigen haer
In 't wilt vloogh, zonder bant. Men moght vyf andren daer
De jaghtgodinne met de volle kruiken 't water
Zien gieten over 't hooft. De bron gaf een geklater.
Zy heeten Wolkje, Klaertje, en Spuitje, haer vriendin,
En Kruike, en Doutje. Elk wascht de zuivre jaegerin
Om 't vierighste. Terwylze op deze wys zich nette
Komt Kadmus neef [die 't werk zoo lang ter zyde zette,
En dwaelde op avontuur in wildernis zoo stout
Als moedigh] van de jaght hierop in 't wilde wout,

202 *Schiltknaepinne:* ongewoon, doch even wettig als *mannin, papin, kokkin* en andere dergelijke woorden, waar men een mannelijken aard of bedrijf op een vrouw toepast.

206—212, 213 *Witje, Wolkje, Klaertje* enz. Deze vertalingen, of liever navolgingen der Latijnsche namen *Crocale, Nephale, Hyale, Phanis, Psias, Pheale,* zijn op zichzelven niet onaardig; doch doen hier die gelukkige uitwerking niet, welke teweeggebracht wordt door het aanwenden van dergelijke benamingen in de *Geboorteklock,* vs. 710—714. — Ik meen dit hieraan te moeten toeschrijven, dat het tooneel van de *Geboorteklock* in Holland is geplaatst, dat aldaar meest Hollandsche personen — als Frederik Hendrik en Amelia, Melker en Elsje — en Hollandsche toestanden voorkomen, en dat alzoo de Hollandsche namen van vlietnimfen uit een Hollandschen vijver met de rest in volkomen harmonie zijn. Hier daarentegen, waar wij ons in Griekenland bevinden en de overige namen onvertaald behouden worden, gelijk zij in 't Lat. luiden, levert de hier voorkomende uitzondering een al te groot contrast op. H., en het door hem aangeteekende op B. XI, vs. 844.

214 *Zich nette:* hier voor: „zich wiesch, zich reinigde."

Gelyk of 't wezen wou, en trat zoo dra niet binnen
Het ruischend boschhol, of Dianes gezellinnen,
Zoo moedernaekt en bloot als zy geschapen zyn,
Den jongling ziende, slaen uit hartewee en pyn
Voor haere bloote borst, dat boschspelonk en kuilen
Misbaeren, en de galm dit nabaeut onder 't huilen.
z'Omringen haer meestres, die schaemroot d'oogen sluit,
En steekt met hals en hooft ver boven andren uit.
Diane moedernaekt, aldus van schaemte aen 't blozen,
Gelykt den morgenstont, bezaeit met roode roozen,
Of eene wolk, waerdoor de zon van boven schynt:
En schoon de jaghtsleep haer bestuwt, en zich verpynt,
Noch keertze hem de zyde afkeerigh toe uit vreeze,
Het aenzicht van hem af. Nu mistze pyl en peze,
Dies scheptze water, dat haer reetst is met de hant,
En giet hem in't gezicht, en van een' kuischen brant
Ontsteeken, graeut aldus, een voorspook van zyn quaelen:

218 *Trat:* „zoo moet men spreeken en niet *treedde....* ook *ried, verried* en niet *raadde, verraadde* enz." **H.** Vergel. 's mans aant., *Proeve* 1, bl. 181. Het gebruik heeft zich echter niet gestoord aan de regels, door hem gesteld, en ik zie ook niet in, waarom men, de keuze hebbende tusschen tweeërlei vormen, zich slaafs aan eenen zou moeten binden. *Loeg* is ongetwijfeld beter dan *lachte;* doch zal men nu hem, die naar 't algemeen gebruik 't laatste bezigt, daarom verketteren? — Het gehoor beslisse, waar *trad, ried, joeg,* enz., waar *treedde, raadde, jaagde* gebruikt zal worden.

220 *Moedernaekt en bloot als zy geschapen zijn:* „hier hebben wy, met het „woord *moedernaakt,* tevens deszelfs verklaaring; want het zegt zo veel „als, naakt, gelijk men uit het lichaam der moeder gekomen is. Kiliaen „Moeder-naeckt: *nudus prorsus, ut ex matris utero editus.*" **H.** Maar wat is de oorsprong der spreekwijzen: *moeder-een, moerlijk-alleen, moederziel alleen,* en — wat nu 't meest gehoord wordt — *moederzalig-alleen?* Mijn geleerde vriend de Vries heeft in der tijd in zijne aantt. op den *Warenar,* bl. 199 en 200, onderscheidene gissingen daaromtrent bijgebracht, zoo van anderen als van zichzelven; doch die hem blijkbaar maar half voldeden: en heeft ten slotte de vraag onbeslist gelaten.

233 *En giet hem:* iemand die *giet,* staat altijd hooger dan de persoon of 't voorwerp dat *begoten wordt.* Hier moet Akteon, die zich op 't droge bevond, naar allen schijn hooger gestaan hebben dan de jachtgodin, die zich in 't water bevond. Ik zou om die reden in dit vers aan *werpt* boven *giet* de voorkeur geven.

233, 234 *Van een' kuischen brant ontsteeken:* deze woorden, die alleen een stoplap en niet uit Ovidius vertaald zijn, zouden volgens de gewone opvatting beteekenen: „in een kuische liefde ontgloeid"; wat hier echter volstrekt het geval niet is. Vondel meent ongetwijfeld: „uit kuischheids

Loop heene, indienge kunt, by alleman verhaelen
Dat gy Diane naekt ontkleet zaeght. Op dit woort,
Den jaeger toegesnaeut uit wreeklust, zetze voort
Hem horens, rekt den hals, en spitst langworpigh d'ooren,
Verandert arm en been in pooten, blint van toren,
En spikkelde zyn vel. Het hart wort bloode. Alree
Zoekt d'echte en rechte zoon van vrouwe Autonoë
Te vliên, verwondert, in het steeken van de zonne,
Om zyne snelle vlught, tot dat hy in een bronne
Zich spiegelde, en het hooft en spitse horens zagh.
Hy proeft te klaegen: och wee my elendige, ach!
Maer zyne spraek bezwykt. De stem is enkel zuchten.
De traenen biggelden en vloeiden onder 't vlugten
Niet langs de kaeken, en het voorgaende aengezicht;
Noch bleven het verstant en oordeel ongezwicht.
Wat recht Akteon aen? zal hy naer huis toe tyen,
En 't koningklyke hof? of om den hont te myen
Zich bergen in het bosch? de vrees verbiet het een,

236—347 Akteon in een hart. *Kantteekening der oude uitgave.*

(of schaamte)-gevoel in drift ontstoken"; — doch hij drukt zich verkeerd uit.

234 *Graeut aldus:* vreemd is het, dat terwijl *toegrauwen* en *tegengrauwen* nog bestendig voorkomen bij onze schrijvers, 't enkele *grauwen* in onbruik is geraakt.

235 *Alleman:* H. Geen woord in onze en misschien in eenige taal heeft zoovele meervouden als *man.* Men heeft den vorm *mans* (doorgaans in tegenstelling van *vrouwen*), dien van *mannen* (waar het denkbeeld van kracht of waardigheid aan verknocht is), van *lieden,* met zijn dialectverschil en samentrekking *luiden, liên* en *lui,* (meest gebezigd in samenstellingen), van *man,* en van *men* (beiden om 't collectief uit te drukken).

237—244 *Zetze—spikkelde—zoekt—spiegelde:* welk een barbaarsch dooreenhaspelen der tijden! Dit gedeelte des verhaals van Akteons gedaanteverwisseling is even zwak als het latere gelukkig bewerkt is.

239 *In pooten, blint van toren:* men zou, bij de eerste lezing, denken, dat de *pooten vertoornd* waren, wat natuurlijk alleen met Diana het geval was.

241 *d'Echte en rechte zoon:* wat doet er die *echtheid* en *rechtheid* toe? Tot wat treurige hulpmiddelen neemt Vondel uit overhaasting zijn toevlucht om aan zijn vers de vereischte lengte te geven!

245 *Hy proeft:* voor „hij *beproeft.*"

250 *Akteon:* niet in Vondel, maar in Ovidius valt het te berispen, dat, terwijl hij al honderd regels heeft gebezigd om Akteons lot te verhalen, hij hier voor 't eerst zijn naam noemt, nu de man, reeds in een hart veranderd, er geen recht meer op had.

252, 253 *De vrees verbiet het een, en schaemte 't ander:* 't moest juist anders om staan;

En schaemte 't ander: en terwyl dees hier alleen
In twyfel hangt of hy de honden ziet genaeken
Beginnen Zwartpoot eerst en Voetgang op te waeken,
Te bassen, eene leus van 't naekende gevaer;
De Kreetsche Voetgang, een scherpriekend snuffelaer,
En Zwartpoot, een Spartaen. Toen quamen d'andren boven,
Veel sneller dan de wint, ook herwaert aengestoven,
De Slokal, Kykveer, en de Berreghklimmer, al
Oprechte Arkaders, en ook Hindemoort, wiens gal
In moorden overloopt, en bitse Jaeger mede,
En losse Tuimelaer, en Snelvoet, altyt reede,
Ook Brak, die 't wilt verraet, en Boschaert, korts in 't wout
Getaistert van een zwyn, en Wolfaert, wreet en stout,
By een wolvin geteelt, en Wachter, kies op weiden,
En felle Roofster met twee jongen, noit gescheiden,
Ook Winthont, rank van buik, te Sicion gezooght,
En Looper, Ratelaer, en Vlak, die 't wilt beooght,
Gezwinde Tigerin, en Elant, d'oude wroeter,
En Blankaert, wit van vel, en zwarte en snoode Roeter,
En snelle Bravert, en ook Stormer, heet op jaght,
En Vlieger, Cipriaen, geworpen t'eener draght
Met Blaffer, zynen broêr; toen Gryp, en Bruin, getekent
Aen 't halve hooft, en Ruigh, en Snel, een puik gerekent,
Ook Wittant, Basser, luit in 't bassen, nimmer bleu,

immers 't was *schaamte,* die hem verbood naar huis te gaan in zijn hertekostuum, en *vrees,* die hem verbood in 't bosch te blijven. Vergelijk het Latijn.

255 *Zwartpoot* enz. Met de Hollandsche namen der honden kan ik mij beter vereenigen dan met die der nimfen, juist omdat het hier geen personen geldt, maar dieren, waarvan de namen niet behoeven te worden genomen uit de taal van 't land, waar zij zich bevinden. Als ik bedenk, dat de gewone hondenamen bij ons, als *Mylord, Tayaar, Tiras, Caro, Azor, Fingal, Nero* enz., niet Hollandsch zijn, ja dat sommige tot geene taal ter wereld behooren, dan hindert het mij niet, wanneer wederkeerig Grieksche honden Hollandsche namen dragen.

273 *Cipriaen:* dit staat hier voor „inboorling van 't eiland Cyprus." Men zegt nu gewoonlijk *Cyprioot.*

276 *Bleu* voor *bloode.* 't Is eenvoudig een dialectverschil, hoezeer het hier gebezigde woord zoo Fransch klinke, dat minkundigen het er licht voor houden zouden, en de Delftsche fabrikant het er werkelijk voor hield, die, toen hij met zijn *associé* bij Koning Lodewijk ter audientie was, en bespeurde, hoe gene op een vraag, welke hem de Koning deed, bedremmeld geraakte en zweeg, aldus het woord voor hem opvatte: *excusez, Sire, mon compagnon est un peu* BLEU.

Van een Spartaensche teef, en een Kretenzer reu
Te gader voortgeteelt, ook andre jaghtgezellen,
Wier naemen hooft voor hooft te lang valt op te tellen.
Dees drommel, bits op roof, vervolght hem streng en los,
Door ongenaekbre steilte, en rots, en ruighte, en bosch,
En heide, en wildernis. Akteon vloot dat heenen
Waer langs hy menighmael met zyn gezwinde beenen
Hen plagh te volgen, en helaes hy vlugte en vloot
Voor zyne knechten, en wou roepen in dien noot:
Ik ben Akteon: draeght ontzagh aen uwen heere:
Maer och de stem bezweek: de klank viel veel te teêre.
De lucht galmde op 't gebas: en Zwarthaer snel en vlug,
Gevolght van Wiltvang, zet den tant eerst in den rug.
Hierop quam Bergenaer de makkers flux vervangen,
En bleef in 's meesters schoft met scherpe kiezen hangen.
Het strenge leizeel liet dit drytal spader los:
Maer door den binnenwegh des berghs geraekt in 't bosch,
Versnelt het al den hoop. Terwylze Akteon hielen,
Schoot al de drommel toe van overal. Zy vielen
Den meester op het lyf al teffens, al op een.
Voor zoo veel tanden viel dit enkel lyf te kleen:
En schoon geen hart vermagh, gelyk een mensch, te spreeken,
Noch steent en smeekt hy droef, gelyk geen hart kan smeeken,
En klaeghde uit noot den bergh, hem lang bekent, dien noot,
En vallende op de knien, schynt om genade, ontbloot
Van hulp, te bidden, draeit het hooft aen alle kanten,
In ste van armen: maer de zwarm der jaghttrouwanten,
Ontbloot van kennis, hitst naer zyne wys den drom
En jaghttroep op hem aen. Zy zien altzaemen om
Naer hunnen heer. Men hoortze om stryt Akteon roepen,
Als of hy elders dwaelde, en verre van zyn troepen.
Hy hoort den naem, ziet om, en zy beklaegen hem,
Als een' die verre en doof, niet luistert naer hun stem,
En van het bly gezicht der wiltvangste is versteeken.

294 *Versnelt het al den hoop: versnellen* heeft hier de beteekenis van 't Fr. *devancer,* „voorbijkomen," wat niet alleen door het bezigen eener meerdere snelheid, maar ook door het nemen van een korteren weg — hier *den binnenwegh* — kan geschieden.

297 Schilderachtige voorstelling en van Vondels eigen vinding.

304 *Ontbloot van kennis:* min juist, voor „in hun onnoozelheid," of „die hun heer niet herkennen."

Hy wenscht afwezende te zyn, en hier t'ontbreeken,
Doch is'er nietemin. Hy wenscht dit aen te zien,
Maer zonder dat zyn lyf den hont tot spyze dien',
En voele 't scherp gebit der wreede hazewinden.
Zy staen rondom den heer, verscheuren en verslinden
Zyn vleesch, in valschen schyn van een gevangen hart.
De roep loopt dat Diaen, uit wraeke en bittre smart,
Zich niet verzaedighde, eer hy door ontelbre wonden
Den geest gaf, opgeslokt van onverzade honden.
  Elk oordeelt van dees straf naer zyn begryp. d'Een dacht
Diane ging de maet te buiten: d'ander acht
Dat haer dees strengheit voeght. Elk stont op zyn bewyzen.
Jupyns genoot weet van bestraffen noch van pryzen,
Genoegh geholpen met Agenors ongeval,
En haet al d'afkomst van dien stamme boven al,
Vermits dien hoon, geleên by Jupiters boelinne
Europe: ook quam by d'eerste een tweede spyt, uit minne
Gesproten: want haer smart dat Semele te trots
Nu zwanger gaet van 't zaet des grooten dondergodts,
Dies komtze in 't ende aldus onstuimigh uit te vaeren.
Wat rechte ik telkens uit met kyven en met baeren?
't Is best haer zelve eens opgekomen, dat zy 't voel'.
Indien ik Juno heet, gezeten op den stoel,
Om, als een koningin, den gouden staf te zwaeien;
Ben ik godts bedtgenoote en zuster, zwaer te paeien,
Ten minste zuster, 't zal haer gelden. Dat hou stant.
Maer z'is met sluikery te vrede: en deze schant,
Waermeze ons huwelyk verkorte, is dra vergeeten.
z'Ontfing van hem: dit een ontbrak aen haer vermeeten.
Het zwanger lichaem brogt de schennis aen den dagh.
Nu zoektze, 't geen my pas alleen gebeuren magh,
Men zalze van Jupyn noch blyde moeder noemen.
Zoo trots en moedigh durfze op haere schoonheit roemen.
Maer 'k wil Saturnus telgh niet langer heeten, of
Uitwerken dat hy haer bedriege, en mael' tot stof.
Jupyn, de liefste, zal zyn Semele overrompelen,

331 *Baeren* is hier: „klagen, rumoer maken."

342 *Van Jupijn noch blijde moeder:* dat is te zeggen: „moeder door toedoen van Jupijn."

344, 345 *Of uitwerken:* lees: „of *ik wil* uitwerken."

346 *Zyn Semele overrompelen:* in Semele is alleen de laatste sylbe lang, en

Verdelgen door zyn vier, en in den afgront dompelen.
  Na deze rede rystze uit 's hemels hoogen stoel,
En in een goude wolk verborgen stil en koel,
Genaektze Semels huis, en schuift de wolk niet open,
Of is een best gelyk, die lam komt aengekroopen,
Met eenen gryzen kop, en zoor gerimpelt vel,
Gekromt en bevende. Zy gilt met haere lel,
Schynt Beroë, de min van Semel, komt ten leste
Te kouten van Jupyn, en zucht: 'k wensche, u ten beste,
Zoo spreektze, dat Jupyn u ongeveinst beminn':
Doch dikwyl vallen my bekommeringen in.
Veel minnaers sloopen, op dat zy hun lief behaeghden,
Vermomt als goden, in het bedt der kuische maeghden.
't Is niet genoegh, dat dees zich uitgeef voor Jupyn:
Verzoek een minnepant, is hy geen godt in schyn,
Maer in der daet zoo groot, en van de zelve groote,
Als hy in d'armen valt van Juno, zyn genoote.
Laet hem, zoodaenigh en zoo groot hy Juno kust
En streelt, u troetelen met onverzaden lust,
En dus in uwen schoot van boven nederleken.
  Der goden koningin misleit met deze treken
De spruit van Kadmus, die om geen geveinstheit docht,
En aen Jupyn een gaef, doch ongemelt, verzocht.
Hy zeght: eisch onbeschroomt, u wort geen bede onthouwen:
En op dat gy myn woort te vaster mooght vertrouwen,
Neem vry den afgront en den helschen jammervliet,
Gevreest van Jupiter en 't hemelsch hooftgebiet,
Tot tuigen van myn' eet. Zy, nu verquikt alreede
Met haer bederf [te trots op dees verworve bede,

351—399 Juno in een out wyf. *Kantteekening der oude uitgave.*

kan die alzoo niet samensmelten met de *o* van 't volgende woord. Wij hebben gezien, dat Vondel zich echter dikwijls schuldig maakt aan 't nemen van dergelijke vrijheden met de lange sluit-*e*. Hier had hij zich die te minder moeten veroorloven, omdat de naam, door het kort maken der laatste greep geheel toonloos wordt en men bij 't lezen van dezen regel allicht zou denken, dat er van *zemelen* gesproken werd.

349 *Koel:* als 't een *regenwolk* ware geweest, zou zij er zeker *koel* in gezeten hebben, maar het is hier de vraag niet, of zij het warm of luchtig had in haar voertuig, maar hoe zijzelve inwendig gesteld was, en dan blijkt het genoeg uit al wat voorafgaat en volgt, dat die gesteldheid allesbehalve *koel* genoemd kan worden.

En wien het toestaen van 't geschenk des minnaers voort
Ten droeven val gedyt] spreekt kort, en met een woort:
Ay begenadighme u t'omhelzen met myne armen
In die gedaente als gy uw Juno komt verwarmen.
De godt verschrikte, en wou dit smooren in haer' mont:
Maer 't hooge woort was reede ontvlogen, en 't verbont
Al bondigh. Hy verzucht. Haer eisch en zyn bezweeren
Staen onherroepbaar. Hy moght droef ten hemel keeren,
En sleepte van 't gewest der lucht met zich een vlaegh
Van wolken, die om 't hooft heenzweefden naer omlaegh,
Stortregen, wederlicht, gemengt met dwerrelwinden,
Ook donder, blixem, doch om 't quetsen en verslinden
Te keeren eenighzins gemaetight, en verzacht.
Nu daelde hy niet neêr gewapent met die kracht,
Waervoor Tifeüs met zyn hondert vuisten gruwde,
En los ter aerde plofte, ô neen, geensins. Hy schuwde
Dat oversterke vier. Daer leght by tyts gereet
Een zachter blixem, in de reuzensmis gesmeet,
Gemengt met min gewelts, min viers, en minder toren.
De goden noemen dit het tweede vier, beschoren
Ter straffe. Hierme quam hy by Agenors nicht.
Maer och een sterflyk mensch kon dezen blixemschicht,
Dit hemelsche gedreun gedoogen noch verdraegen.
Zy leght verbrant, en door dees morgengaef verslaegen.
De vader rukte flux haer onvoldraege vrucht
Uit moeders lyf, en magh men steunen op gerucht,
Hy naeit de teêre vrucht, zooze is, in zyne dye,

400—405 Bacchus Semeles zoon. *Kantteekening der oude uitgave.*

383 *Zy gilt met haere lel* voor „hare stem is krijschende." *Lel* beteekent oorspronkelijk: „een lillend velletje", en wordt daarom gebruikt zoo van het loshangend deel van het oor, als van het vel dat de tong van onderen vasthoudt, en hierdoor overdrachtelijk van de tong zelve. Zoo bij HOOFT in den *Warenar*, bl. 18.

En trek ik je niet mit wortel mit al uit de lel,

d. i.: „en trek ik je de *tong* niet uit met wortel en al." Intusschen, de uitdrukking, die verschoonbaar was in den mond van den platten Amsterdammer, is minder voegzaam in een deftig verhaal, vooral niet, omdat zij van Semelees voester een caricatuur maakt, wat niet vereischt werd.

381, 382 *'t Verbont al bondigh:* „de verbintenis al aangegaan, al bezworen, zoodat er geen herroepen aan viel."

Tot zy voldraegen was. Moey Ino wieghtze blye,
Ter sluik, en brengtze stil ter minne van der hant
By Nisaes maeghden, die het goddelyke pant
In holen en spelonk wechschuilen, voên en queeken.
Terwyl dit hier beneên door 't nootlot is besteeken,
Godt Bacchus, uit het hooft der goôn herboren, vast
In zyne windelen blyde opgroeit zonder last,
Verneemt men hoe Jupyn, eens by geval, beschonken
Van nektar, alle zorgh van 't hart heeft afgedronken,
Zich onbekommert met geen deftigheên bekreunt,
En uit kortswyligheit aldus met Juno deunt:
Uw wellust overtreft der mannen ketelingen.
Zy lochent dit rontuit, waeromze beide gingen
Om uit Tirezias, waerzegger van dien tyt,
Te hooren wie van bey het velt winne in dien stryt.
Tirees nam eene proef voorheen van wederzyden:
Want vindende in het bosch twee slangen t'zaemenglyden,
En lang en hecht aen een gekoppelt in het stof,
Beving hem eene gril, dat hyze scheide en trof,
En wonderbaer hierom van man verkeert in vrouwe,
Sleet zeven jaeren lang, tot dat, in dees landouwe,
En 't achtste jaer, hy weêr de zelve slangen zagh
In 't bosch, en sprak: indien myn roede dit vermagh,
En gy, o slangen, die u hinderen, en deeren
Met slaen van d'eene kunne in d'andre kunt verkeeren,
Zoo wil ik u noch eens beproeven met dit hout.
Hy trofze op deze rede, en won in 't zelve wout
Zyn' mannelyken vorm natuurlyk, als te voren.
Tirezias, hierom ten scheitsman uitgekoren
Van 't boertigh bedtkrakkeel, hiel Jupiters party.
Saturnus dochter nam dit euvler in dan zy
Behoorde: want het pleit had niet om 't lyf, en echter
Verweesze het gezicht van dien oprechten rechter
In een' verdrietigen en endeloozen nacht.

406—417 Bacchus opvoedinge. *Kantteekening der oude uitgave.*
418—482 Tirezias in vrou en man. *Kantteekening der oude uitgave.*

403 *Blye:* dit woord *kwam zoo in 't rijm te pas,* doch is in weerspraak met de situatie: het geldt hier 't kind eener jammerlijk omgekomen znster en dat nog wel *ter sluik* gewiegd werd: aan *blijde* wiegeliedjes valt dus niet te denken.

Maer d'alvermogende, dewyl geen hooghste maght
Een andre godtheit in 't gewrochte werk mag krenken,
Wou voor 't verduistren van zyne oogen hem beschenken
Met een voorweetenschap van 't geen gebeuren zal,
En lenight door deze eer 't geleden ongeval.
De ziende blinde, vroom in 't wichlen en vertolken,
Zoo wyt befaemt by alle Aoniaensche volken,
Had grooten toeloop van het lant, en zonderling
Dewyl hy raet gaf, en in 't raeden zeker ging.
De blaeuwe Lirioop nam d'eerste in haere quelling
De proef van 't zekergaen in 's blinden vaders spelling.
Cefizus hadze met een' dwarrelwint vol schroom
Gegreepen, en verkracht in zynen koelen stroom,
En d'overschoone maeght quam eenen zoon te baeren.
Zy noemde hem Narcis, bemint voor zyne jaeren,
En vraeght den blindeman naer d'uitkomst van 't geval,
Of haere vrucht in top van jaeren steigren zal,
Maer kryght tot antwoort: zoo zy zich niet koom' te kennen.
De faem voert d'antwoort wyt rondom op haere pennen
Voor een' waerzeggers droom: doch zoo men d'oogen slaet
Op 't ende, dat heeft elk door d'uitkomste, en de daet,
En wys van sterven, en zyn dolheit, niet geregelt,
Des blindens spelling klaer bevestight en bezegelt:

444 *Zonderling* voor „bijzonder, vooral."

446 *De blaeuwe Lirioop:* 't geldt hier een stroomnimf, en de stroomgoden worden bij de Latijnsche dichters meermalen *coerulei* genoemd, welk epitheton zoo veel schijnt te beteekenen als „weerschijnend," of als wat men, in 't Fr., van een stoffage sprekende, *changeant* noemt. 't Is de kleur, die de zee heeft, wanneer de blauwe lucht er in weerspiegelt. Men kon dan ook, het woord vertolkende, zeer goed spreken van „de *blauwe* zee", desnoods nog van „een *blauwen* Triton", maar een meisje, bijwijze van lofspraak, *blauw* te noemen, klinkt niet gelukkig. Een *blauwgeäderd* vel kan bevallig wezen; maar is het geheel blauw van kleur, dan zal niemand, zelfs geen Cefizus, er op verlieven.

451 *Bemint voor zyne jaeren:* versta: „die, eer hij nog tot mannelijken leeftijd gekomen was, de liefde (der Nimfen) wekte."

454 *Zoo zy zich niet koom te kennen: zy* is taalkundig goed, als slaande op *vrucht;* doch duidelijkheidshalve ware *hy* verkieslijker geweest, dewijl hier van Narcissus, een jongeling gesproken wordt.

457 *Elk:* versta: „aan een iegelijk."

458 *Niet geregelt* voor „ongeregeld, die tegen den gewonen regel aandruischte."

459 *Des blindens spelling:* lees: *des blinden:* de *s* is hier, tot uitdrukking van den genit., geheel overtollig.

Dewyl dees knaep geen acht paer jaeren haelen kon,
Of tusschen vryerschap en kintsheit scheen een zon,
Daer alle vryers en de vrysters om verwilderen:
Maer hoovaerdy wist in dit teder brein te schilderen
Een eigeliefde, die om maeght noch vryer geeft.
  De praetmaeght Echo, die in 't wedergalmen leeft,
Het leste woort voert, noit het eerste leerde spreeken,
Hoort onder 't jaegen hem den krommen horen steeken.
Toen hadze noch een lyf, en sloegh slechts galmgeluit,
En snaterde evenwel als nu, en galmt en sluit
Het leste woort, belust het jongste na te baeuwen.
De groote Juno quam haer uit de lucht begraeuwen,
Dewylze menighwerf de maeghden, by haêr man
Boeleerende op den bergh, op 't werk betrappen kan,
Dat zy verhinderde, wanneerze quam genaeken,
Met praetery, tot dat de boelen zich verstaeken.
De groote Juno, die dit merkte, sprak: wat gelt
Dees tong, die reis op reis my heeft ter leur gestelt,
Zal, zweere ik haer, voortaen het snaterbekken schorten,
En haere woorden kort afbreeken, en verkorten,
Zy sterkte met de daet dit strenge dreigement.
De maeght verdubbeleert de woorden in het endt,
En kaetst terstont te rugge al watze hoort verhaelen.
  Toen zy Narcis eens zagh in 't velt ter zyde dwaelen,
En blaekte in zyne min, staptze op het spoor heel stil
Hem na, en hoeze meer en meer genaeken wil,
Te meer ontvonkt haer bloet: gelyk ontvonkbaer tonder

483—674 Echo bemint Narcis. *Kantteekening der oude uitgave.*

461 *Tusschen vryerschap en kintsheit scheen een zon:* de zin is: „toen Narcissus den leeftijd bereikte, die den overgang vormt tusschen de kinder- en jongelingsjaren, was hij zoo glansrijk schoon." In geen geval had echter de *vryerschap* voor de *kindsheit* moeten staan.

462 *Alle vryers en de vrysters:* dat *de* is hier te veel. Er had moeten staan: *alle vrijers en vrijsters* of *alle vrijers, alle vrijsters.*

465 *De praetmaeght:* 't woord is geestig uitgedacht als vertaling van 't Lat. *nympha resonabilis;* doch 't klinkt, vooral in een vers, vrij onaangenaam, gelijk trouwens alle samenkoppeling van twee monosylben. beiden met een dubbele *a* voorzien, en waarom alleen reeds b. v. *daadzaak*, al ware 't voor 't overige verdedigbaar, te verwerpen zijn zou.

468 Het Lat. heeft: *corpus adhuc Echo non vox erat:* „toen was Echo nog een persoon, en niet een bloote galm."

481 Lees: „de maagd herhaalt de laatst gesproken woorden."

En zwavel vlieght in brant, indien een fakkel onder
Of boven deze stof omtrent koome en genaek'.
Hoe dikwyl wenschtze wel, op datze in 't harte raek',
Met minnevleierye, en smeekende gebeden
Hem aen te haelen: maer het wort geensins geleden
Door 't missen van de spraek, en Juno slaet dit af:
Doch 't geenze noch vermagh, al valt haer Juno straf,
Gebruiktze alleen, dat is te passen op zyn spreeken,
En daetlyk, als hy spreekt, in antwoort niet t'ontbreeken.
De knaep eens by geval, verzelt van mensch noch dier,
En eenzaem, zonder troep, sprak luide: wie is hier?
z'Is hier, antwoorde zy. De knaep verstomde al staende,
En d'oogen overal, en hier en ginder slaende,
Riep: ay koom herrewaert. Koom herrewaert, riep zy.
Hy zagh noch eens rondom, en niemant. Toen riep hy:
Wat vlughtge dus voor my? zy riep hier weder tegen:
Wat vlughtge dus voor my? noch eischt hy, dus verlegen,
Haer antwoort, door 't gesprek bedrogen zonder reên,
En sprak: koom herrewaert. Ay slaepenwe by een.
Ay slaepenwe by een, sprak Echo, hier ter stede,
En zy begunstighde niet lievers dan dees rede:
En tredende uit het bosch, slaet d'armen om dien hals,
Waerna haer hart verlangt. Hy vlught met veel geschals,
En hinderde onder 't vliên, dat zy haer min zou blussen,
En sprak: waer sterven my niet liever dan het kussen?
Zy zeght: niet liever dan het kussen: en om dit

92, 493 Het weglaten der halfregels *En Juno slaet dit af* en *al valt haer Juno straf*, (beiden van Vondels eigen vinding; want het Lat. spreekt hier van Juno niet) zou den zin vrij wat duidelijker maken.

497, 498 *Wie is hier? z'Is hier:* hier laat Vondel de Echo doen, wat zij, volgens hetgeen vroeger gemeld is, niet doen kon, t. w. in den gehoorden volzin bij het terugbâuwen een verandering maken. 't Lat. heeft *ecquis adest:* en daarop antwoordt Echo: *adest.* Evenzoo had Vondel op de vraag: „is er iemand hier," haar alleen moeten laten antwoorden: „hier."

506 *Ay slaepen we by een:* hier legt Vondel aan Narcissus woorden in den mond, waar de knaap niet aan dacht, maar juist tegenstrijdig met zijn aard. Narcissus, een stem hoorende, en nieuwsgierig te weten, wie hem roept, zegt eenvoudig *coeamus,* in den zin van: „laten wij elkander ontmoeten"; doch Echo antwoordt met hetzelfde woord, daaraan echter de beteekenis gevende, die met haar verlangen overeenstemt. Dit verlangen nu had niet door Narcissus moeten worden uitgedrukt.

512, 513 *En om dit te weigren, en den knaep te brengen van zyn wit:* dit is

Te weigren, en den knaep te brengen van zyn wit,
Versteektze zich in 't wout, en om geen min t'ontvonken,
Bedektze schaemroot zich met takken, zoekt spelonken,
En eenzaemheit: nochtans blyft haer de liefde by,
Die groeit om zulk een' smaet van 't weigeren 't geen zy
Uit liefde aen hem verzocht. Het lyf, van loof belommert,
Verteert van minne, die 't onrustigh hart bekommert.
Het vel verkrimpt, verschrookt vol rimpels door dees zucht,
En 't sap des lichaems drooght schoon uit, en smilt aen lucht.
Zy houdt alleen gedaente en stem, en, dat elk deerde,
Men zeght hoe haer gebeente allengs in steen verkeerde.
Zy schuilt voortaen in 't bosch, op bergen, noit gezien.
Elk hoortze. Alleen de galm, behouden onder 't vliên,
Is al het leven, dat in d'aeren schynt te speelen.
Aldus beschimpte hy de godtheên, die hier queelen,
De bosch- en vlietgodin, weshalve een, fel gesteurt,
Haer handen om dien hoon aldus ten hemel beurt,
En zeght: zoo moet die trotse om eige min verteeren.
Zoo moet hy endelyk 't geliefde pant ontbeeren.
De wraekgodin versterkt dien zwaeren vloek met reên.
  Een klaere springaêr vloeit zoo klaer als zilversteen,
Zoo klaer gelyk kristal, waeruit noit herders dronken,
Noch vee, noch berghgeit, daer noit slym in lagh gezonken.
Dees boschbron, noit van vee, noch vogel, nochte boom,
Noch vallend loof geroert, was rondom met een' zoom
Van groeiend gras gezoomt, daer 't water tegens spoelde.
Het dichte boschloof met zyn schaduwe verkoelde,
En hoede deze wyk voor 't licht, te sterk van kracht.

klinkklare onzin. 't Is niet *Echo*, 't is *Narcissus*, die *weigert*, en uit schaamte over zijne weigering versteekt zij zich in 't bosch.

Spreta latet silvis, pudibundaque frondibus ora
Protegit.

De zin van 't Lat. had, met behoud der rijmklanken, dus kunnen uitgedrukt worden:

Nu haer dit (t. w. het *kussen*)
Geweigert wort, en zy verstoken van haer wit, enz.

530 *Zoo moet:* versta: „zoo moge."

532 Min duidelijk en min juist: 't Lat. heeft: „de wraakgodin verhoort die billijke smeekgebeden."

533 Ovidius spreekt van een bron, zoo helder als *zilver;* Vondel maakt hier niet alleen *zilversteen* van, maar laat de bron zelfs *als zilversteen vloeien.*

538 *Groeiend:* versta: „welig groeiend."

Hier viel de jaghtknaep neêr, vermoeit van hitte en jaght,
Om zich van koelte en bron te dienen. Ondertusschen
Genegen zynen dorst met versche bron te blusschen,
Verneemt hy drinkende al een' andren dorst en trek:
En door zyn eigen schyn in 't water, zonder vlek,
Bekoort, bemint terstont een ongelichaemt wezen,
En ziet den schyn aen voor een lichaem, waert geprezen,
Verwondert, mits de schyn het leven niet bezwykt,
En hy, verstomt en stil, een marmerbeelt gelykt.
Hy ziet, in 't gras gestrekt, zyne oogen aen, als starren,
Twee witte handen, die Godt Bacchus tarten darren,
En blonde lokken, als een tweede Apollo gloeit,
De kin en kaeken, met geen stoppelhaer begroeit,
Een' hals gelyk ivoor, een voeghlykheit in wezen,
En aenschyn, en gelaet. De verwe is uitgelezen,
Sneeuwit en bloozend root, gedommelt ondereen.
Hy staet verwondert in het spieglen om al 't geen
Zich weder over hem verwondert: dus bevangen
Met minne, kent hy niet het wit van zyn verlangen.
De knaep wort aengezocht, terwyl hy met de hant

543 *Versche bron: bron* is hier niet de „fontein," maar 't „water" of „born" zelf.

546 *Een ongelichaemt wezen:* 't woord *wezen* is hier zeer dubbelzinnig ge„plaatst; want eenvoudig genomen, is een *ongelichaamd weezen,* een „Geest, die bestaat en leeft buiten eenig lichaam, 't welk hier gansch niet „te pas komt. Verstaa hier door *wezen* den schijn der uiterlijke gedaante, „zoo als die zich voor 't oog van Narcissus in 't water vertoonde, 't zy „gy er hoofd en lijf of alleen 't aanzigt onder verstaan wilt; want beide „deeze betekenissen heeft dit woord *weezen* in dit werk meer dan eens." **H.** Ik geloof, dat de dubbelzinnigheid, welke Huydecoper meent te vinden, niet had kunnen bestaan, indien Vondel geschreven had: HET *ongelichaemt wezen,* t. w. *zijn schijn in 't water,* — doch ik weet niet, waarom hier iemand aan een *geest* zou denken, waar het geheele verband duidelijk aantoont, dat hier sprake is van „het *wezen* des jongelings, weerspiegeld in 't water," en dus natuurlijk van een *wezen zonder lichaam.*

551 *Tarten darren* voor *durven tarten,* klinkt allesbehalve welluidend.

552, 553 Ik heb mij vergeefs gepijnigd om dezen zin behoorlijk te ontleden: de woorden *als een tweede Apollo gloeit* hangen hier geheel in de lucht. Raadplegen wij het Latijn, waar *dignos et Apolline crines* staat, dan zouden zij schijnen te behooren bij *blonde lokken;* maar dan moest er *gloeiend* en niet *gloeit* staan. Vermoedelijk moeten wij achter lokken een (:) zetten en *gloeit* bij *kin en kaeken* brengen; maar dan nog is het geen zuivere taal, te zeggen, dat een *kin* gloeit *ats een tweede Apollo,* wanneer er bedoeld wordt: *als de kin van Apollo,* of: als *ware hij* (Narcissus) *een tweede Apollo.*

Een’ andren wenkt. Hy brant, die zyne weêrga brant.
Hoe dikwyl wenschte hy ’t bedrieghelyke water
Vergeefs te kussen, op het ruisschende geklater!
Hoe dikwyl doopt de knaep zyne armen in de bron,
Op hoop of hy den hals van ’t schynbeelt grypen kon,
Niet eens bevroênde hoe hy zelf hierin quam schynen!
Dees weet niet wat hy ziet, en raekt door ’t zien aen [’t quynen
En blaeken, om het geen voor zyn gezicht komt staen.
Het geen zyn oogh bedrieght, dat noopt den spieglaer aen.
O lichtgeloovende, wat grypt gy toch verloren
Naer ’t schynbeelt, dat u schuwt, en nergens na wil hooren!
’t Is nergens ’t geenge zoekt. Ontwyk het geenge vryt.
Indienge u omkeert raekt gy flux ’t beminde quyt.
Het geenge ziet is slechts de weêrschyn van uwe oogen.
De schyn is ydelheit, is niet. Hy schynt bewogen,
En komt met u, en blyft met u, en zal met u
Vertrekken, kuntge noch vertrekken, tydigh schuw.
Noch disch, noch beddelust kan hem van hier verleiden.
Hy valt in ’t lange gras, en staeroogt in de weiden
Op d’ydele gedaente, en kan zich niet verzaên,
En d’oogen helpen hem bederven en vergaen.
Hy strekt zyne armen naer de bosschen heene en weder,
En zeght: gy bosschen, och, wien viel de min oit wreeder?
Want u is wel bekent wat minnaers, hier gegrieft,
Gy met uw schaduwen en schuilhoek hebt gerieft:
Naerdienge menige eeu dus vrolyk bloeide en groeide.
Ay meltme wienge oit zaeght, die zich zoo zeer vermoeide,
En van de minne quynde. Ik zie ’t geen my gevalt:
Doch ’t geen ik zie, en my behaeght om zyn gestalt,
Dat vinde ik niet: zoo wyt geraekt myn min te dwaelen:
En om myn hart te meer te pynigen met quaelen,
Zoo scheit geen wilde zee, noch bergh, noch baen, noch oort,
Noch bolwerk, nochte muur, noch toegeslote poort
Ons beide, maer alleen een dunne vloet en smalte.
Hy zelf begeert dat ik hem grype, en zyn gestalte:
Want t’elkens ik het dunne en smalle water zoen,
Buight dees zyn’ rooden mont naer mynen mont in ’t groen.

586 *Bloeide en groeide* voor *bloeidet* en *groeidet.* **H.** Ik acht, vooral in poëzie, het weglaten der *t,* wat mij betreft, zeer verschoonbaar.

Men zou gelooven dat het raekte: en 't geen onslieden
Van een gescheiden hout heeft luttel te bedieden.
Ay jongske, wie gy zyt, koom uit. Genaekme vry.
Waerom, ô eenige, waerom bedrieghtge my?
Waer looptge, als ik u zoek? gewis voor myne lippen,
Gedaente en oude, hoeftge uit schrik niet heen te glippen.
Ik wert van veltgodin en vlietgodin gewilt.
Uw minzaem aenschyn, en uw vrientschap, heusch en milt,
Ontfonkt in my een hoop datge u eens zult ontfarmen.
Reike ik u d'armen toe, gy reiktme beide uwe armen
Van onder weder toe. Lach ik u toe, gy lacht
My weder aen. Ik zagh uw traenen, hoorde uw klaght,
Zoo menighwerf gy my zaeght schreien, droef te moede.
Gy kniktme minzaem toe: en zoo ik recht bevroede
Aen 't reppen van uw lip, en overschoonen mont,
Gy spreekt, en uwe spraek en stem verdwynt terstont,
En klinkt niet in myn oore. Ik ben in u. Myne oogen
Aenschouwen 't, en ik ken myn aenzicht onbedrogen.
Ik brande uit eige liefde, en sticht en voel den brant.
Wat gaet ons aen? hem eerst te vraegen waer een schant;
Of toeven dat hy 't vraege: en och wat zal ik vraegen?
Het is by my, waerna myn zinnen met behaegen
Verlangen. Ik blyf arm door myn bezit alleen.
Och mocht ik buiten my, en uit myn lichaem heen
Verhuizen! dat 's wat nieus gewenscht van een' gegriefde.
Ik wensche ontlast te zyn van minne en eige liefde.
Alree bezwykt myn kracht van rou. 'k Verwacht het endt.
Ik sterve in 't opgaen van myn levens lieve lent.
De doot, die 's levens draet ontydigh voor de jaeren
Komt knippen, zalme niet met zynen pyl vervaeren.
Ik wensche hem, die my mint, een langer levens tyt.
Nu zullenwe alle bey, van wederzy gevryt,
In eene ziel vergaen. Zoo sprak hy, los van zinnen,
En zocht het schynbeelt weêr, en stoorde 't water, binnen
Den zoom der bronne, met veel traenen, die door pyn
Afrollen van de wang, waerom de knaep den schyn,
In dees beroerde bron verdreven, niet kon kyken:
En toen de schyn verdween: waer gaetge heenestryken?

634 *Niet kon kyken:* verkeerd: Narcissus kon nog altijd blijven *kijken,* maar hij kon zijn beeltenis niet langer *zien.*

Waer gaetge? riep hy. Blyf: verlaet, ô wreedaert, niet
Den vryer, die u mint. Vergunme in dit verdriet
t'Aenschouwen 't geenme streng verboôn wort aen te raeken,
En koester noch een poos myn dolheit onder 't blaeken.
Hy rukt dus klaegende den boezem op, en slaet
Met zyne blanke hant, in dien verliefden staet,
Voor zyne bloote borst, die root ziet van de slagen,
En eveneens gelyk wy dikwyl appels zagen
Half wit, en hallef root: of als de muskadel,
Noch onryp aen de rank, verkryght een purpre schel.
Hy, in de stille bron dit ziende, wort by vlaegen
Te krank, en kan de smart van minne niet verdraegen.
Gelyk een wasse torts by luttel viers verdwynt,
En morgenryp, waerop de zon der lente schynt,
Allengs vergaet, en smilt, zoo ziet men hem verkeeren,
En deze minnekoorts zyn vleesch allengs verteeren.
Nu bloost de roode roos niet langer op de wang.
Die levendige vaegh en kracht vergaen eer lang,
En wat zyn oogh behaeght, ook 't lyf, dat hy bezinde,
Zoo lief by Echo, die het eerst te vierigh minde:
Waerover zy, vergramt, en denkende aen haer leet,
Zich evenwel bedroeft. Zoo dikwyl 't jongske kreet
En och zey, zuchteze och, en kermt het na heel drukkigh.
Zoo menighmael hy op zyne armen ongelukkigh
Eens klapte, klapte zy met droeven galm weêrom.
Dit was zyn leste klaght, toen hy in 't water stom
En droef zich spiegelde: och te vruchteloos beminde!
Dit wort beantwoort van den galm, die hem bezinde,
Met d'eige woorden. Hy riep jammerlyk: vaer wel.
Zy riep hierop: vaer wel. Toen ley de jaghtgezel
't Vermoeide hooft op een grasgroene zode neder.
De doot look d'oogen van dien schoonen, krank en teder,
Waerover hy zich zelf verwondert. Dees, vol schrix,
Gedaelt ter helle, ziet zyn bleeke schim in Stix.
De Boomgodinnen, al gezusters van een moeder,

653 *Vaegh:* d. i.: „bloem, groeikracht." H.

666, 667 Er wordt in 't oorspr. van geen „verwonderden dood" gesproken; daar staat: „een donkere nacht sloot de oogen, die hun eigenaar bewonderden."

670, 672 De uitgave heeft hier terecht: *Stroomgodinnen, Stroomgoden.*

De haerlok kortende, berechten haeren broeder.
De Boomgodin beluit hem met bedrukt misbaer,
Daer Echo droef op galmt. Nu stelt de droeve schaer
De baer en 't vier toe, dat het lichaem zal verslinden:
Doch 't lichaem, hoe men zoekt, is nergens niet te vinden,
Dan slechts een geele bloem, met witte blaên geboort.
  Geheel Achaie, ryk van volk en steden, hoort
Narcissus deerlyk ende en doot aen met verbazen,
Van dien onfaelbaeren Tirezias, geen' dwazen
Noch valschen wichelaer, voorheen gestelt ten toon:
En noch dorst Penteus stout, Echions dwaze zoon,
Een eenigh lasteraer der goden in dees hoeken,
Des blindens wichlery beschimpen en vervloeken,
En zyne blintheit hem verwyten ongezwicht.
Hy schud het gryze hooft, en graeut hem in 't gezicht:
Och hoe gelukkigh moght men u met reden heeten,
Indienge blint waert, en het wynfeest dus vermeeten
Niet met uwe oogen zaeght: want zyt gewis; de dagh
Genaekt, en is alree voorhanden [schimp niet, magh
Ik waerheit spreeken] dat de nieuwe godt der wynen,
Godt Bacchus, Semels zoon, hier heerlyk zal verschynen,
En u, ten zyge, hem ter eere, kerken bout,
Geslingert over 't velt aen flarden, voor dit wout,
Aenschouwen zal, en gy uw moeder en uw moeien
En 't feestbosch met uw bloet zult sprengklen en besproeien.
Geloof hy wil gewis verschynen, maer gy zult
Die godtheit niet haere eer opdraegen, als een schult,
En jammerlyk u zelf beklaegen, root van kryten,

675—883 Narcis in eenen bloem. *Kantteekening der oude uitgave.*

672 *Beluit*: de oude uitgaaf heeft verkeerdelijk: *besluit.*

680 *Voorheen gestelt ten toon:* zwak en dubbelzinnig voor 't eenvoudige: *voorzegd.*

681 *Dwaze zoon:* of hier, of vs. 680 had voor *dwaze* een ander woord kunnen worden gevonden.

684 *Ongezwicht* voor „met een onbeschaamd gelaat," of, als men nu zou zeggen: „zonder blikken of blozen."

690 *De nieuwe godt:* hier neemt Ovidius, tegen zijn gewoonte, de chronologische orde der dingen in acht. Immers Bacchus — zie vs. 407 en volgg. — was nog piepjong.

696 *Hy wil gewis verschynen: wil* staat hier voor *zal,* als in 't Eng.

698 De oude uitgaaf heeft: *mat van kryten.*

Dat gyme blint zaeght, en myn blintheit dorst verwyten.
Echions zoon beschimpt en steurt hem in dit woort.
De daet volghde evenwel dees spelling, lang gehoort.
De wyngodt Liber quam ter feest met blyde zinnen,
En 't luide veltgeschrey der dronke wynpaepinnen
Klonk over 't gansche lant. De gansche stadt loopt uit.
De mannen, vrouwen, en schoondochters slaen geluit.
't Gemeene volk, gemengt met staetige amptenaeren,
Elk yvert in den drang, om d'ongewoone altaeren.
O strytbaere afkomst van den draeketant en Mars,
Riep Penteus, wat vervoert uw hooft, zoo dol en dwars?
Of hebben koperklank, kornet, en toveryen
Zoo groot een kracht dat zy, die onder bloedigh stryen
Trompetten, slaghzwaert, noch geharnast heir ontzien,
Nu suffen voor 't geschreeu van wapenlooze liên,
Een' dollen dronken hoop van wyven, een gedommel
En ritse kitteljaght, en pyp, en holle trommel?
Moet ik verwondert zien dat gryze hoofden, hier
Van Tirus over zee in ballingschap, zoo fier
Dees muuren bouwende, bloohartigh moeten beven,
En zonder slagh zich aen een kint gevangen geven?
O jongelingen, die, in 't bloeienst' van uw tyt,
Myne oude niet ontloopt; wien 't past, bereit 'ten stryt,
De speer, geen wyngertspiets, den helm, geen' krans te [draegen,
Gedenkt eens, bidde ik, uit wat stamme, uit welke maegen
Gy zyt gesproten. Schiet den moedt aen van den draek,
Die eenigh en alleen zoo veelen moorde uit wraek.
Hy stelde om bron en poel zich onversaeght ter weere:
U voeght het datge stryt voor uwen naem en eere.
Hy velt manhaften: dempt gy die verwyfde jaght,
En houdt der vadren eer het hooft op in haer kracht.
Zoo 't nootlot Tebe, in top gesteegen, wil verneêren,
Laet vier en zwaert de stadt verdelgende ommekeeeen,
En stormgevaerte en mans vernielen poort en wal.

701 *Dees spelling, lang gehoort:* indien er stond: *lang besproken,* zou de uitdrukking nog eenigen zin hebben; *lang gehoort* is hier niets dan een ongelukkige rijmlap.

725 *Uit wraek:* wederom om 't rijm; want wat of wie had de draak te wreken? Die moordde omdat het in zijn natuur en bestemming lag.

Zoo zullenwe, van 't lot misdeelt, door dit geval
Wel ongelukkigh zyn, doch vry van lastervlekken,
Ons lot beweenen, niet ontveinzen, noch bedekken,
Noch schaemroot smilten in ons traenen droef en blint.
Maer nu zal Tebe, van een wulpsch een weerloos kint
Verwonnen, zuchten; van een, die met oorloghswrokken,
Noch paert, noch wapen is gedient, maer pronkt met lokken,
Van mirre druppende, en den zachten wyngertkrans,
En purperen gewaet, uitsteekende van glans,
En styf van dier gesteente en gout, hierin geweven.
Indienge d'offers staekt, ik weet u raet te geven
Hem om te zetten, dat hy, buighzaem en bereit,
Dien valschen vader, van de faem hem toegeleit,
En 't logenoffer zal verzaeken en verzweeren.
Hadde eer Akrys het hart dien logengodt te keeren,
En Argos poort hem trots te smyten voor het hooft;
Zal Penteus en gansch Tebe, als van verstant berooft,
Voor eenen vreemdeling, geene eere waerdigh, schroomen?
Gaet heene, zeght hy tot zyn lyfwacht, gaet hem toomen,
Sleept dien belhamel, vast geknevelt, herrewaert.
Verzuimt geensins myn' last te volgen onbezwaert.
De grootvaêr Atamas, en naeste bloetverwanten,
Verlegen, poogen hem bedaertheit in te planten,
Arbeidende vergeefs tot afstant styf en sterk;
Doch hoe men hem meer keert, en waerschuwt geen [quaet werk
Te rokkenen, te meer begeert hy voort te streven,
Nu zy hem tegenstaen. Van dolheit aengedreven
Verergert deze drift. Een ongeschutte stroom
Komt eerst zachtzinniger afdryven stil en loom:
Maer zoo een balk of rots hem stuiten wil en keeren,
Dan ruischt en bruischt hy felst op pael en hinderbeeren.
Zy koomen, blont en blaeu geslagen, weêr in 't ent:

733 *Van een:* hier valt de klemtoon bij ongeluk op *van,* daar hij op *een* moest vallen, en de regel is niet te lezen.

747 *Akrys:* Akrisius, over wien in Boek IV zal gesproken worden.

757 *Doch hoe men hem meer keert:* de toon en de welluidendheid vorderden: *hoe men meer hem keert.*

764 *Blont en blaeu:* zoo behoort men te zeggen, en niet *bont en blauw,* als thans veelal gehoord wordt; 't beteekent: „met *witte* en *blauwe* vlekken."

En Penteus vraeght hen naer godt Bacchus: elk ontkent
Dat Bacchus hun verscheen, en antwoort dus: wy greepen
Den dienaer van het feest, zyn' kerkgenoot, en sleepen
Dien gast, gevleugelt en geknevelt, herwaert aen,
Die met den godt verliet den offrenden Tuskaen,
En sedert zyn altaer hanthaefde, en heeft gesteven.
Wy levren u dien gast. Toen zagh men Penteus beven
Van gramschap, en hy green hem nors en grimmigh toe,
En sprak, hoewel hy naeu de straf en strenge roe
Intoomen kon: maer wacht, ik zweere en 't wil niet faelen,
Gy zult, ten spiegel van alle andren, dit betaelen,
En boeten met den hals. Zegh op, en staek getier.
Hoe is uw naem? uit wat geweste koomtge hier?
Wie zyn uwe ouders? hoe bestaetge, na'et belanden,
Dees nieuwicheden en bestrafbaere offerhanden
Hier in te voeren? en hy antwoorde onversuft:
Ik heet Acestes, noit van waenwys hooft verbluft,
Myn lant Meonie. Myne ouders, die hier zaten
In armoe, hebben my geen boulant nagelaeten,
Noch groot noch kleener vee. Myn vaders arremoe
Ving verschen visch met want en bevende angelroe.
Het ambacht was zyn rente, en scheidende uit zyn neering,
Sprak: erfgenaem, aenvaert uw erfgoet, myn hanteering.
Neem al den huisraet dien ik heb, gelykge ziet;
En gevende den geest in 't spreeken, laetme niet
Dan water. Dit's al't erf het welkme stont te stryken:
En strax hierna, om niet stokstyf te zitten kyken
Op eene zelve klip, leerde ik het stuurmanschap
Hierby, en 's hemels loop verstaen van trap tot trap,
d'Oleensche Regengeit, Taigete, en Regenstarren,

769 *Den offrenden Tuskaen:* of „Tyrrhener" als 't Lat. heeft. Vondel wil zeggen, ofschoon hij 't niet duidelijk uitdrukt: „de Tyrrhener die, met Bacchus uit Lydië gekomen, diens offerdienst had overgebracht."

781 *Noit van waenwys hooft verbluft:* het Lat. zegt wel, dat Acestes „zonder vrees" antwoordde, doch laat hem daarom geen onbeschoft gezegde — als hier — aan Pentheus toevoegen.

782 *Meonie:* „Lycië, of een daarin gelegen landstreek."

794 *d'Oleensche Regengeit:* de „geit Amalthea," die Jupiter te Olenus, een stad in Etolië, had opgevoed, en die daarvan Olenia genoemd was.
Taigete: eene der Pleïaden.
Regenstarren: de Hyaden, van welke meermalen is gesproken.

Den Beer, en streeken van de winden, niet te sarren,
En havenvinding. By geval naer Delos kust
Gevaeren, lande 't schip te Chius, en gerust
Aen't eilant roeiende, was't lant voor ons ten beste.
De nacht verdween allengs. De dagh van 't oostgeweste
Begon te krieken. Ik rys op, beveel het volk
Versch water, 't welk ik wees, te putten uit een kolk,
Of bron, en klim vooruit de duin op, om te letten
Van wat gewest de wint de zeilen uit komt zetten,
En roepende de maets, steek wederom in zee.
Ofeltes, een voornaemst' der makkren, riep: alree,
Alree man. Wy zyn hier: en brengt een' knaep gevangen
Gelyk hem toescheen, als een maeght met roode wangen,
Gevat op 't eenzaem velt, gelyk een' vryen buit,
En strandewaert gesleept. Hy zagh'er slaeprigh uit,
En dronken, en kon naeu met struikelende beenen
Ons volgen. Ik bezie hoe driftigh d'oogen scheenen,
Zyn draght en gang, en zie niet dat een mensch gelykt,
En dit bedenkende, zegh tegens 't volk: my blykt
Niet klaer wat godtheit hier in menschenschyn loopt [mommen,
En 't is nochtans een godt, daer menschen voor verstommen:
Doch wie gy zyt of niet, begunstigh toch ons doen,
En spaerze, die hunn' plicht vergeeten al te koen.
Toen zeide Diktis, snelste in 't klimmen by de masten,
En ryden op een tou: hou op ons t'overlasten

795 *Niet te sarren:* ongelukkige rijmlap.

802 *De duin:* elders *het duin.*

805 *Een voornaemst' der mackren:* hoe kon Vondel, die anders zoo goed maat en snede in acht wist te nemen, het woord *voornaemst'* voor een medeklinker plaatsen? hij moet dezen regel niet hebben overgelezen, anders had hijzelf gevoeld, dat, 't zij de korte *e* aan 't slot des woords geschreven worde of weggelaten, dat woord evenwel nimmer als een tweesylbig kan worden uitgesproken.

805, 806 *Alree, alree man: alreê* is een gewone uitroep of begroeting van zeelieden, 't zelfde waar de Engelschen *al right* voor zeggen.

814 *Mommen:* 't echte woord voor wat men met een omschrijving noemt: „een maskarade vertoonen." **H.**

818 *Diktis, snelste in 't klimmen:* is de bedoeling, te zeggen dat Diktys de overigen in 't klimmen overtrof, dan moest er staan: *de snelste:* wil Vondel te kennen geven dat Diktys in 't *klimmen* sneller, vlugger was dan b. v. in 't *loopen* of in 't *springen,* dan had hij *snelst* moeten schrijven.

819 *Ryden:* beter: *'t ryden.*

Met prevlen, en voor ons te bidden, zoo vervaert.
Dus spraeken Libis, en Melant, die 't roer bewaert,
Alcimedon, en ook Epopeus, baes van 't roeien,
Die 't bootsvolk moedight, dat men 't hart in 't lyf ziet [groeien.
Hiermede stemdenze al. Zoo kan de roof 't gezicht
Verblinden. Evenwel zeide ik: myn ampt en plicht
Gedooght niet datwe ons jaght besmetten en schoffeeren
Met deze heilge vracht. Ik wil hem buiten keeren,
Uit kracht van myn gezagh. De stoutste Likabas,
Die uit Tuskanen om een' moort gebannen was,
En, als een banneling, noch achterlant most dwaelen,
Stak op, hier tegens aen, en hadme, zonder faelen,
Ter stede daer ik stont, met zyne grove vuist
Den nek gebroken, en te byster onbesuist
Van 't boort in zee gebonst, hadde ik, met angst bevangen,
Niet, tydigh hantgaeu, aen een kabel blyven hangen.
De godelooze maets verheffen dit met lof;
Waerom godt Bacchus hen dus aensprak, even of
Hy uit den slaep schoot, nu benuchtert van het zuipen:
Hoe dus? wat recht gy aen? 't zal u in d'oogen druipen.
Wat tiertge? zeghme flux. Wie brogtme herrewaert?
Waer voertge my? ay zyt angstvalligh noch vervaert,
Zey Proreus, en belieft het u, noem ons de stranden
En rechte haven, daer gy veiligh wilt belanden,
Wy zullen derwaert spoên. Te Naxos, antwoort hy.
Zet derwaert uwen koers: daer ben ik t'huis, en vry,
En wil u, daer belant, met vreught verwellekomen.
De schelmen zwoeren by de zee en goôn der stroomen
Zyn' eisch te volgen, en beveelen my het zeil
In top te haelen. Toen lagh Naxos hoogh en steil
Aen myne rechte hant. Ik hou de rechte zyde.
O krankhooft, riep Ofelt, dat u Megeer beryde!
Wat rechtge, ô dollaert aen! wat wil dees razerny!
Een ieder vreest voor zich. De meesten wenken my:
Loop slinx. Ik geef het roer een' andren op dit tieren,
Al t'eerlyk van gemoedt om op dien voet te stieren.
Alle andren graeuwen: al de hoop bekyftme, en mort.

822 *Baes van 't roeien:* een ongewone uitdrukking om den man aan te duiden, die door zijn gezang of stem de roeiers gelijken gang doet houden.

Dus raest Etalion: wat plaegh is 't, die u schort?
Of waentge dat ons heil aen u hangt? en hiermede
Zet hy zich zelven aen het roer in myne stede,
En went van Naxos af naer eenen andren oort.
Toen zagh de godt uit schimp ter zee in over boort:
Gelyk of hy 't bedrogh nu eerst begon te rieken,
En veinzende begon te weenen, als de zieken,
En sprak: maetroozen, hoe, hebt gy my niet belooft
Te zetten aen dat strant? ik heb, van brein berooft,
Die kust u niet geverght. Waerme verdiende ik heden
Dien hoon? wat eere kuntge inleggen, zonder reden,
Dat mans een weerloos kint, zoo veelen een' alleen
Bedriegen? ik beschrey dit onrecht, vreemt van reên.
De godelooze hoop belacht ons droeve traenen.
En roeit met kracht door zee, en hoort naer geen vermaenen.
Nu zweere ik by dien godt, geen is zoo sterk als hy,
'k Zal u een wonderdaet, schoonze ongeloofbaer zy,
Verhaelen. Luister toe. Het jaght bleef plotsling zitten,
Als op een zantplaet. Zy verwondren en verhitten
Zich zelfs, om met den riem te roeien naer hun maght,
En binden 't zeil los: maer het veil belet de kracht
Des riems, en kringkelt zich om 't hout, en onder 't roeien
Begint groen eekloof door de zeilen heen te groeien.
Godt Bacchus kranst met blaên van wyngert zyne kuif,
En drilt de speer, omringt van wyngertrank en druif.
Men zagh rondom hem heen gespook van tygerdieren,
Gevlakten panter, losch, en wreede luiperts zwieren.
De mannen, 't zy uit schrik of dolheit, quamen voort,
Al teffens razende, gesprongen over boort,
En Medons lyf wert met een zwarte huit betogen,
Kreegh spitse vinnen, en de rug krom ingebogen,
Stak van zich. Likabas sprak tegens hem: wee my.
In welk een zeegedroght en dier verandert gy?
En gaepte wyder: ook begon de neus te gaepen.
De schub groeide op zyn huit, en diende tot een wapen.
Maer Libis, willende de riemen met gewelt

884-910 Tirreensche schippers in Dolfijnen. *Kantteekening der oude uitgave.*

867—869 *Zonder reden — vreemt van reên:* „twee stopwoorden om 't rijm, te „meer gebrekkelijk, om dat zij 't zelfde zeggen en hetzelfde woord hier „dient, om beide, sleepend en staand rijm, te vervullen." **H.**

Inleggen, ziet hoe 't met zyn handen is gestelt.
Zy krimpen kort in een: de vin verdryft den vingen.
Een ander poogende zyne armen met een slinger
Om eene koort te slaen, is beide d'armen quyt,
En achter omgekromt, gelyk een zeissen, smyt
Het stompe lichaem in het midden van de baren.
De staert, terwyl het jaght behindert wort te vaeren,
Kryght eene kromme boght, gelyk een halve maen.
Zy springen, spartelen in 't water af en aen,
En huppelen in 't schuim, en dompelen zich onder,
En borlen weder op, en speelen, 't is een wonder,
Als dartle reien, die ten dans gaen om de bruit,
En snuiven 't zeeschuim door hun snuiten in en uit.
Ik ben van twintigen alleen slechts overbleven,
Zoo kout van schrik en angst dat myne beenen beven,
En godt my naulyx brogt tot stilte van dien schrik.
Hy sprak: verzet uw vrees. Vaer recht naer Chius. Ik,
Daer veiligh landende, holp Bacchus wynfeest eeren.
  Toen zeide Penteus: 'k heb u lang naer uw begeeren
Genoegh gehoort, of uw verhael my paeien zou.
Trouwanten, grypt dien schelm en booswicht, zonder trou,
En martelt hem zoo wreet dat hy 't besterve in 't ende.
Tirreensche Acetes wort verwezen ter elende
Des kerkers, en terwyl de slaghtbank wort gestelt
En vier en stael, om hem te dooden met gewelt,
Begint de deur van zelf te springen, en te kraeken,
En boey en keten, zoo 't gerucht loopt, los te raeken.
Echions zoon volhardt by 't opzet tegens reên,
Zent niemant, maer gaet zelf verwaent en moedigh heen
Naer 't nieuwe wynfeest toe, datze op Citheron vieren.
De wynbergh loeit van zang en wangelaetigh tieren
Der wynpaepinnen. Maer toen Penteus hoorde en zagh
Den weêrklank, in de lucht gestegen, slagh op slagh,
En 't loeien en gehuil, ontvonkt het bloet van toren,

911–928 Penteus verwatenheid. *Kantteekening der oude uitgave.*

905 *En snuiven 't zeeschuim door hun snuiten in en uit:* Vondel heeft hier opzettelijk dezelfde klanken samengekoppeld, om het geluid, dat de dolfijnen maken bij 't opsnuiven van 't water, na te bootsen.

906 *Van twintigen:* dat zou beteekenen: „van onderscheiden twintigtallen"; lees *van twintig.*

Gelyk een moedigh paert, op 't steeken van den horen,
En kryghsklaeroenen briescht, en voort wil aen den man.
In 't midden van den bergh, van waer men uitwaert kan
Rondom zien, opent zich een velt, omheint met boomen.
De moeder zagh hem, eerst van allen, derwaert komen,
En godeloos en trots het wynaltaer bespiên.
Zy quam al razende den zoon den wynspriet biên,
Trof Penteus met haer speer, en riep wat zy kon roepen:
Myn waerde zusters, koomt: koomt herwaert met uw troepen.
Dit zwyn is 't grootste dat men oit in 't jaghtbosch zagh.
Ik moet het raeken. Al de drommel voor den dagh,
Komt teffens, als een zwarm, op Penteus aengeschoten,
En vliegen teffens op hem aen met haer genooten
Afgryslyk dol. Elk zit gezwint hem op den hiel,
Die nu niet langer godt verlasterde, maer viel
Al siddrende op de knien, bekende zich misdaedigh,
Vervloekte zich, te zwaer gewont en ongenadigh,
En riep: Autonoë, myn lieve moey, sta by.
Helpme om Akteons wil. Ontfarm u over my.
Zy kent Akteon niet, en trekt hem onder 't smeeken,
Den rechten arm van 't lyf, en Ino, heet ontsteeken
Van gramschap, rukte voort den slinken arm van 't lyf.
Toen stak d'onzalige zyn handen, kout en styf,
Niet meer naer moeder toe, maer toont de bloênde stompen,
En kermde: och moeder, zie, terwyl zyne aders krompen.
Agave zagh hem aen, en gilde, en schudde 't hooft.
Het haer vloogh om den nek. Zy van verstant berooft,
Neemt grimmigh 't hooft, gerukt van zyne schouderbladen,
En toont het met haer hant, te paeien noch verzaden

929—962 Penteus gestraft. *Kantteekening der oude uitgave.*

937—939 *Al de drommel.... komt teffens.... en vliegen teffens:* „woorden, eene „meerderheid van persoonen uitdrukkende, die men *collectiva* noemt, „saamen te voegen met een werkwoord in het meervoudig getal is „Poeëtisch en keurlijk, en bij onze Voorvaderen, ook buiten de Poëzy, „gemeen geweest. Maar hier is aanmerkelijk, dat Vondel van twee „werkwoorden 't eene in 't eenvoudig, 't ander in 't meervoudig getal „stelt — dat niet naar te volgen is. — Merk hier ook weder aan die „onnutte herhaaling van 't woord *teffens*." **H.**

955 *Te paeien noch verzaden:* hier had *te* herhaald moeten worden; het verwaarloozen van dit woord bij saamgevoegde werkwoorden behoort nog tot Vondels vroegeren leeftijd.

Met rookend bloet en moort, dien dollen hoop, en schreit:
Vriendinnen, dit is ons triomf. De herfstmaent spreit
Noch schud by storm zoo snel de blaên van hooge boomen,
Dan zy met haere vuist bloetschendigh hem niet schroomen
Zyn leên en lichaem gansch te scheuren. De Tebaen,
Zich aen hem spieglende, voedt, Bacchus onderdaen,
's Godts nieuwe altaeren, en bewierookt zyne kooren.

959 *Bloetschendigh:* d. i.: „schennis, mishandeling, plegende jegens hun bloedverwant."

P. OVIDIUS NAZOOS

HERSCHEPPINGE.

HET VIERDE BOEK.

INHOUT.

Alcitoë en haere zusters volharden styfzinnigh in het lasteren van het wynfeest, en zulx datze op den vierden dagh by den spinrok elkanderen verscheidene geschiedenissen verhaelden; ten deele van Apollo, die in Eurinomes schyn vermomt, Leukotoë bekroop, waerom Klitie uit naeryver in een zonnebloem veranderde: ten deele ook van Hermafrodyt, en de bronmaeght Salmacis, tot een zelve lichaem aen een gegroeit. Hierna werden de gezusters in vledermuizen, en haere webben in wynstok en ranken hervormt. Toen Agave zich hierin verheughde, vervielze in groote droefheit: dewyl Ino en Atamas van dolheit in zee sprongen, en watergodtheên wierden. De Tebaensche vrouwen, hen als dooden beschreiende, verkeeren in steenen en vogels. Kadmus ook door deze elende bewogen, verlaet Tebe, en reist met zyne gemaelinne in Illirikum, daerze beide in slangen veranderen. Bacchus brengt Indiën onder zyne gehoorzaemheit. Akrizius niet geloovende dat Bacchus een godt, en Perseus Jupiters zoon was, by Danaë gewonnen, quaem tot berou. Perseus vloogh door de lucht, en quam by Atlas, en veranderde hem in eenen bergh. Hy zagh Andromeda aen de steenrots geketent, en verlosteze van het zeegedrocht.

P. OVIDIUS NAZOOS HERSCHEPPINGE.

HET VIERDE BOEK.

Noch waent Alcitoë, Mineias telgh, zy hooren
De feest des wyngodts niet te sterken, en verdoemt
Dat Bacchus d'afkomst van den dondraer wort genoemt,
Al t'onwaerachtigh, 't welk haer zusters ook bezegelen.
De priesters heeten elk godtvruchtigh zich te regelen,

1 *Mineias telgh:* „*Mineias telgh* dat is de telg van *Mineia* of van *Mineias:* „maar vs. 44 zegt Vondel, het bloet van *Mineus,* en vs. 525 *Mineus* „dochter, doch de vader van Alcitoë hiet noch *Mineia,* noch *Mineias,* noch „*Mineus;* maar *Minyas,* naar welker naam Alcitoë hier van Ovidius ge- „noemd wordt *Minyeïas,* waar voor Vondel, zo 't schijnt, gelezen heeft „*Mineïas,* maar, behalve dat hij zich zelven ongelijk is, in *Mineias* telgh „en *Mineus* dochter, zo deugt dit geen van beide en is het aantoonen van „zulke misslaagen in onzen Dichter te noodzaakelijker, omdat zijn voor- „beeld ook anderen doet dwaalen; want buiten twijfel heeft POOT deeze „plaats in 't oog gehad, toen hij schreef in zijn *Minnedichten,* bl. 181:

„Mineias dochters *vliegen weder.*

„t. w. de vledermuizen, waar in de *dochters van Minyas* hervormd wer- „den." **H.** — Opmerkelijk is het, dat de goede LA FONTAINE zich evenzeer bij 't vertalen van den naam vergist: althans zijn navolging van deze fabel draagt tot opschrift: *Les filles de Minée.* 't Had *Minyas,* of voor 't minst, naar de Fransche verzachting, *Minye* moeten zijn. — *Minyas* was een mythisch vorst van Orchomenos in Beotië, waarin ook Thebe gelegen was.

Zy hooren voor *zy behooren.* Wederom rijmt deze regel op den slotregel des vorigen Boeks.

1—2 *Waent.... niet te sterken:* min duidelijk, voor „waant", of liever, „acht het ongepast, door haar tegenwoordigheid gezag aan de zaak te geven."

2—4 *Verdoemt.... al t' onwaerachtigh: verdoemt* staat hier voor „oordeelt", in den zin van 't Eng. *deems;* doch 't zou dan in elk geval *doemt* moeten zijn; stond er: ALS *te onwaerachtigh,* dan kon 't woord blijven.

Het feest te vieren, al de dienstboôn zich van werk
Onthouden, elke vrouw in bont het wynfeestperk
Stoffeeren, 't losse haer in 't wilt te laeten waeien,
Het hooft bekranssen, en de wyngertspeer te zwaeien,
En slingren heene en weêr. Zy spelden dat men voort
d'Aenstaende plaegen van de godtheit, lang gestoort,
Kon schutten met deze eer. De moeders en gevryde
Schoondochters zetten korf en hantwerk aen een zyde,
Bewierooken den godt, en roepen overluit:
O Bacchus, Bromius, Lieüs, rechte spruit
Van 't vier, herboren kint, en eenige geboren
Van een paer moedren, zoon van Niza, noit geschoren,
En zekere afkomst van Tione, d'eer van 't lant,
Die wyn in kuipen perst, en blyden wyngert plant,
Nachtlooper, huilebalgh, Iächus, Evan, storter

15—57 Bacchus naemen en titels. *Kantteekening der oude uitgave.*

7 *In bont:* 't subst. *bont,* dat in onze dagen alleen maar gebezigd wordt als synoniem van „pelterij", en tot aanduiding van die ruige vachten, welke 's winters de rijken versieren, doch in Griekenland zeker minder in gebruik waren, dient hier tot vertaling van 't eenvoudige *pellis,* „huid." Men weet, dat de Bacchanten doorgaans worden afgebeeld met herte-, tijger- of panterhuiden.

7—10 Vreemd is het, dat Vondel hiervoor de w.woorden *onthouden, stoffeeren, bekranssen* en *slingren* het voorvoegsel *te* weglaat, 't welk hij voor *regelen, vieren, laeten waeien* en *zwaeien* behoudt. De eischen der maat verschoonen een dergelijke slordigheid niet.

11 *Plaegen van de godtheit:* versta: „plagen, door de Godheid gezonden."

12, 13 *Gevryde schoondochter: gevrijde* staat hier alleen om 't rijm: 't Lat. heeft *nurus,* waar Ovidius eenvoudig „jonge vrouwen" mee bedoelt. Zie voorts de noot op vs. 83.

15 *Bacchus, Bromius, Lieüs:* de ouden waren gewoon, hun Goden bij de verschillende namen, die deze droegen, aan te roepen, ten einde op die wijze zekerder te zijn, verhoord te worden. *Lieüs* beteekent „die de zorg afwendt."

16, 17 *Geboren van een paer moedren:* zie Boek III, vs. 402.

17 *Zoon van Niza:* Bacchus was geen zoon van *Niza,* maar van *Semele;* doch hij was opgevoed in eene der menigvuldige steden, die den naam van Nyze droegen. Zie Boek III, vs. 404,

18 *Afkomst van Tione: Tione* of *Thyone,* een bijnaam van Semele. *Thyias* beteekent „Bacchante."

20 *Nachtlooper:* in 't Lat. *Nyctilius,* van 't Gr. νύξ, „nacht," en τελέω, „ik volbreng," omdat zijn geheimenissen „bij nacht" gevierd werden.
Huilebalgh: vertaling van 't Lat. *Eleleus,* gelijk Bacchus bijgenaamd werd, omdat bij 't vieren zijner feesten veelal ἐλελεῦ, 't zelfde als 't Hebr. *aleluia,* geroepen werd.

Van kroezen, en wat naem, het zy dan lang of korter,
Uwe eer wort toegekeurt, waer 't volk, u onderdaen,
Van verre toejuicht: en nu zingenze: koom aen.
Gy blyft al even jong, onsterflyk, schoon van wezen.
O jongske, gy zult eens ten hemel hooggeprezen
Opvaeren. Telkens gy uw horens nederleght,
Gelyktge een jonge maeght. Gy eischte alom uw recht,
En overtrokt den gront der Indiaensche mooren,
Daer Ganges 't oost omringt. Gy strafte in uwen toren,
Aenbiddelyke godt, dien godeloozen aert
Van Penteus, en Likurg, wiens byl geen' wyngert spaert.
Gy schupte den Tuskaen, die overboort most springen.
Gy breidelt met den toom twee panters, niet te dwingen,
Voor uwen wagen, van paepinnen aengebeên,
En dartle satren, en het dronken hooft Sileen,
Den ouden suffer, die van struikelende beenen
En krommen stok gestut, al suizebollend heenen,
Den schuinen ezelsrug beryt, en knikt en schokt.
Men hoorde een lantgeschrey, waer gy langs heene trokt,
Geraes van wyven, galm van beuke pyp, en bommen,
En holle cimbelen, klaroen, en keteltrommen.
Tebaenen roepen om uw gunst, en uw gena,
En eeren uw geboôn, behalve, tot haer scha,
Het bloet van Mineus, en haer sleep, te los van zinnen,
Die t'onty binnen 's huis, met weven, breiden, spinnen,
Minerves hantwerk stout hanteeren, onbereit

23 *En nu zingenze: koom aen:* ongelukkige stoplap, die niet in 't Lat. staat, den gang van 't lied nutteloos vertraagt, en alleen dient om den lezer in de war te brengen.

26 *Horens:* stierhorens, namel. die Bacchus droeg als God der wilde uitspattingen.

29 *'t Oost omringt:* beter: „Indië doorkronkelt."

32 *Den Tuskaen:* „de Tyrrheniërs, waarvan in den vorigen zang melding is gemaakt."

38 *Den schuinen ezelsrugh:* 't Lat. *pandus*, hier met „schuin" vertaald, beteekent eigenlijk: „ter weerszij uitgezet."

41—43 Men kan hier onder 't lezen niet bemerken, waar de feestvierende menigte met haar gezang ophoudt en de dichter weder begint te spreken, zoodat hier een tusschenvoegsel, gelijk hetgeen ik op vs. 23 berispte, inderdaad zeer noodig ware geweest. Men leze alzoo, na 't woord *keteltrommen:* „de Thebanen roepen op deze wijze om de gunst van Bacchus, behalve" enz.

Ter feest, en houden haer gezin in arrebeit.
Een wollespinster uit den hoop sprak heel vermeeten:
Terwyl alle anderen, hier ledigh, zich vergeeten,
En vieren 't nieuwe feest, laet ons, die onderdaen
Ten dienst van Pallas, een veel wyzer godtheit, staen,
Den last des arbeits door vertellingen verlichten,
En met een nut verhael by beurte elkandren stichten,
Tot leerzaam tytverdryf. Dit voorstel stemmen al
De zusters. Elk begeert datze eerst beginnen zal.
Zy, ryk van deze stof, begon zich te bezinnen,
En twyfelde ofze woude op dezen voet beginnen
Van Dirce, lang befaemt te Babel aen d'Eufraet,
Die, zoo 't gemeene volk in Palestyne praet,
Met schubben wert bekleet, en in een' visch verkeerde,
In wiens gedaente men haer offer boodt en eerde.
Dan dochtze of zy de telgh van vrou Semiramis
Gedenken zou, die in een duif verandert is,
En haere jaeren sleet op tinne en hoogen toren:
Of liefst hoe Naïs zang de jongkheit kon bekooren,
En door der kruiden kracht in stomme visschen snel
Veranderen van vorm, tot dat de plaegh haer fel
Ten lange leste trof: of hoe de lieden zagen
Den witten moerbayboom, zoo vruchtbaer in het draegen,

58-61 Dirce in eenen visch. *Kantteekening der oude uitgave.*
62-64 Semiramis dochter in een duif. *Kantteekening der oude uitgave.*
65-68 Naïs in eenen visch. *Kantteekening der oude uitgave.*
69-73 Witte moerbaien in zwarte. *Kantteekening der oude uitgave.*

48 *Een wollespinster uit den hoop:* versta: „uit het afgezonderde gezelschap der dochters van Minyas en hare dienstmaagden."

49 *Alle anderen, hier ledigh:* neen, „*elders* ledigh." De *anderen* toch, die 't feest vierden, waren natuurlijk niet ter plaatse, waar de dochters van Minyas zaten te spinnen.

50 *Onderdaen* voor *onderdaenig*, als meermalen. **H.**

58 *Dirce:* neen *Derceta* of *Dercetië*, een Godin, die — volgens Plinius bij Joppe, of, volgens Diodorus bij Askalon — werd vereerd, en het bovenlijf van een vrouw, het onderlijf van een visch had. Men houdt haar voor de moeder van Semiramis.

59 *Palestyne* voor Syrië, waar 't een deel van uitmaakte.

62 *De telgh van vrou Semiramis:* neen: „Semiramis zelve, de dochter van Derceta."

65 *Naïs:* eigenlijk geen eigen naam; maar door Ovid. in plaats van *Najas*, „Stroomnimf," gebezigd.

Besmet van jeughdigh bloet, een zwarte moerbayvrucht
Voortbrengen. Deze stof, verbreit door lantgerucht,
En vreemt en ongemeen, behaeght haer boven allen.
Zy ving dan, spinnende haer wol, dus aen te kallen.
De schoone Piramus, en Tisbe, een eer in 't oost,
Gebuurden huis aen huis, elkandere ten troost,
Daer eer Semiramis, gelyk de faem ontvoude,
Het groote Babilon met hooge toornen boude,
En muuren van tiras. De buurschap onderling
Holpze eerst aen kennis, eer de liefde hen beving.
De trek nam daeglyx toe, om met der tyt te paeren:
Maer d'ouders hinderden die niet te hindren waren.
Van wederzyde groeit de liefde wakker aen.
Zy vryden, zonder dat hen iemant kon verstaen,
Door tekens en gewenk: doch hoeze 't vier meer dekken,
Te sterker komt de vonk het minnevier verwekken.
Toen eerst de scheimuur der twee huizen rees om hoogh,
Bleef eene dunne spleet, gemerkt van niemants oogh,
In 't muurwerk: maer hoe zou de min de spleet niet merken?
Gy minnaers merkt dit eerst, en wist, om 't hart te sterken,
Hier door te spreeken, en in 't heimlyk na als voor
Elkandre minzaem iet te luisteren in 't oor,
Ook veiligh. Piramus en Tisbe, van weêrzyen
Elkanders aêm en lucht inhaelende, onder 't vryen
En blaeken, zeiden dik: ô muur, wat nydigheit,
Wat afgunst plaeght u, dat gy twee gelieven scheit?
Wat waer 't een kleenicheit liet gyze beide paeren!
Of waer dees gunst te groot dat wy by wyl vergaêren,
En ellekandre slechts eens kussen, mont aen mont!

74—223 Piramus en Tisbes vryaedje en ongeval. *Kantteekening der oude uitgave*

71 *Deze stof:* „dit onderwerp van verhaal."

75 *Gebuurden:* van *geburen*, „buurschap houden," 't Fr. *voisiner;* 't w. w. *buren* is thans voornamelijk in gebruik voor „onder 't spel, in zijn buurmans kaart kijken."

83 *Zy vryden:* TEN KATE, Deel II, bl. 7, wil, dat men schrijve: *vrijen, vree, gevreden;* en zoo zegt men ook nog heden ten dage, althans te Amsterdam. Huydecoper haalt echter schrijvers aan, die 't woord gelijkvloeiend bezigen. Zie wat v. LELYVELD daarop aanmerkt.

98 *Ellekandre:* „'t Schijnt, dat de Dichters *elkander* uitrekken tot scheurens „toe; niet alleen beter ten opzigte van de taal, maar ook krachtiger om

Ook zynwe niet zoo plomp, of weeten uit den gront
Van 't harte u eeuwigh dank dat wy te zaemen spraeken.
Dan kustenze in gesprek vergeefs, en zonder raeken,
En wenschten 's avonts spade elkandre een' goeden nacht.
  Vroegh morgens staenze weêr getrou op hunne wacht,
Zoo dra de dageraet, opryzende uit de kimmen,
't Gestarnte allengs verdreef, en schaduwen, en schimmen,
De zon den witten ryp en dau uit kruiden zoogh.
Zy klaegen momplende eerst, met traenen in het oogh,
Hun smart, en hartewee, zoo lang tot datze sluiten
't Gezin heel stil by nacht t'ontglippen, en naer buiten
Te sluipen op de straet, ja buiten wal en poort,
En datze, om niet te wyt te dwaelen van het oort,
By hen bescheiden, stip te zaemen koomen zouden,
En in de schaduw van een' boom, gelyk vertrouden,
Elkandre vinden by het heerlyk koningsgraf
Van Ninus, die het oost beheerschte met zyn' staf.
Hier stont een moerbayboom, gelaên met witte bessen,
By eene koele bron, gereet den dorst te lessen.
Dit stemdeze. De zon scheen traegh in 't ondergaen.
Ten leste daeltze in zee. De nacht komt op de baen,
En Tisbe, het gezin bedriegende, geraekte

„den wensch en de drift deezer gelieven uit te drukken, zou Vondel hebben konnen schrijven:

Of waer dees gunst te groot, dat wy by wyl vergaeren
Dat wij elkandre *slechts eens kussen mont en mont.*" H.

Ik laat die zoogenaamde verbetering van H. (die toch altijd *vergaeren* behoudt, waar de taal *vergaerden* eischte) in hare waarde, en zie niet in, hoe de herhaling van *dat wy* meer kracht of gang aan den regel bijzet; doch ik moet doen opmerken, dat Vondel op honderd plaatsen, ja meestal, *ellek* en niet *elk* schrijft. 't Is waar, hij doet zulks doorgaans ten gevalle der welluidendheid, om dat *elk*, wanneer er een medeklinker volgt, moeilijk als eensylbig kan uitgesproken worden, welk bezwaar in *elkander* geen plaats heeft.

99, 100 *Of weeten uit den gront van 't harte u eeuwigh dank: dank weten,* en niet *dank wijten*, gelijk men bij sommige schrijvers vindt (H.), misschien wel, omdat men ook *dank wijden* kan zeggen, en de onhandige, dit *weten* en *wijden* dooreen haspelende, er *wijten* van gemaakt heeft.

120 *Het gezin bedriegende: bedriegen* doet men eigentlijk eerst dan, wanneer men iemand iets voor waar doet aannemen, wat verzierd of valsch is Hier is dit het geval niet; want Tisbe had niet beloofd aan het gezin, te zullen t'huis blijven. 't Lat. *fallere*, dat hier vertaald is, beteekent dan ook wel naar de gewone opvatting, *bedriegen*, maar wordt hier, en elders, genomen in den zin van: „ongemerkt wegsluipen." H.

By nacht ter deure uit, dat noch slot noch grendel kraekte.
Zy quam gesluiert aen het graf, en zette vroom
Zich in de schaduwe van dien gemelden boom:
Want liefde sterkte 't hart: en juist komt uit de bossen
Een dorstige leeuwin, verzaet van bloedige ossen,
Beschuimt om haeren muil, van rookend bloet begruist,
Om in dees bron den dorst te lesschen, daerze ruischt.
De Babilonsche Tisbe, in maeneschyn haer ziende,
Zocht angstigh een spelonk, die tot lyfberging diende:
Doch onder 't vlugten viel de sluier haer van 't hooft.
De brullende leeuwin, die 't velt van vee berooft,
Wou, na het lesschen van den dorst, weêr boschwaert peuren,
En vont den sluier, Tisbe ontvallen. Zy aen 't sleuren,
Besmet en verft het kleet met haer bebloet gebit.
De vryer Piramus quam spader, om zyn wit
Te treffen, uit de stadt, en zagh de leeuweklaeuwen
In bloedigh zant gedrukt, geraekt uit schrik aen 't flaeuwen,
Besterft om 't hooft, en vint den sluier, warm van bloet.
Och, steent hy, eene nacht moort gruwzaem en verwoet
Van twee gelieven een, die langst verdient te leven!
Och arme! dit 's myn schult. Om my quaemt gy te sneven,
Om my, die veel te spa hier aen quam. Ik beval
Dat gy by duister u liet vinden in dit dal
Van jammer en gevaer. Och leeuwen, komtme aenranden.
Spelonkbewooners, scheurt met wreeden klaeuwe en tanden,
Dit lichaem, en verslint myn godtloos ingewant.
Maer suffers wenschen om de doot, van schrik vermant.
Hy raept den sluier, en genaekt den boom, wiens lommer
Haer dekken zou, die hem geduldigh wachte in kommer.
Hy kust den sluier, wringt dien, troostloos zonder moedt,
In zyne traenen uit, en zeght: ontfang myn bloet.
Hy stoot het blanke zwaert in zyne borst weemoedigh,
En rukt het stervende ter wonde uit, root en bloedigh
Noch rookende, en stort voort in 't zant op zynen rug.
Het bloet vlieght op, gelyk het dunne water vlug

126 *Begruist:* 't woord beteekent: „met *gruis* bedekt," en kan dus wel gezegd worden, waar sprake is van *gruis*, van *zand* of van *stof*, maar minder juist, waar van *bloed* gesproken is.

132 *Peuren:* hier in zijn oorspronkelijke beteekenis van „trekken"; 't is thans bijna alleen meer overdrachtelijk gebruikelijk, bij de vischvangst.

147 *Van schrik vermant:* een nuttelooze rijmlap.

Uit eene loode pyp, geborsten en gereeten,
Om hoogh met een geruisch en berst wort opgesmeeten.
De witte bay, van bloet besprengkelt, ziet nu root.
De struik zuight bloet: de bay zuight purper uit dees doot.
Maer d'andre, naeuwelyx van schrik bedaert, keert weder,
Om niet haer' vryer, hier alree geploft ter neder,
Ter leur te zetten, en ziet wakker om in 't ront,
Verlangende en belust hem, met haer' eigen mont,
Te melden wat gevaer zy tydigh noch ontvlugte.
Zy ziet de zelve plaets, den zelven boom, en duchte
Of dit de zelve plaets en boom was, om de verf
Der moerbay, nu verkeert. Terwylze menighwerf
Hier twyfelt, zietze, met de beenen vast op d'aerde,
Van 't warme bloet bespat, hem spartlen. Dit vervaerde
Haer hart zoo byster, dat zy flux te rugge trat
Gedootverft, bleeker dan een beukeboomebladt.
z'Ontstelt zich, als de zee van 't windeken gestreeken,
En nu een poos haer lief, van zyn geweer doorsteeken,
Met kennis ziende, slaet weemoedigh voor haer borst,
Misbaert, en trekt het haer aen flarden, vuil bemorst.
Zy valt op 's vryers lyk, weemoedigh, ongebonden,
Mengt traenen met zyn bloet, giet traenen in de wonden,
En kust hem kermende voor zynen bleeken mont,
Begint te weenen: och myn Piraem, dus gewont!
Wat onheil heeftme van uw minne en troost versteeken?
Och antwoort my: gy hoort uw allerliefste spreeken.
't Is Tisbe die u roept. Och hoorme toch. Ay til
Uw aenzicht op, daer gy ter neêr leght stom en stil.
Hy hoorde Tisbes naem, schoon d'oogen zyn geloken,
Slaet d'oogen noch eens op. 't Gezicht is schier gebroken.
Hy zietze eens deerlyk aen, maer luiktze wederom.
Toen zy den sluier zagh en kende dootsch en stom,
En ook d'ivoore schee, nu ledigh van het slaghzwaert,
Sprakze: och onzalige, die hier, van my gedaghvaert,
Uit min te mywaert leght gesneuvelt door uw hant,

158 *De witte bay: bey* is „bes, bezie," 't Fr. *baie.*
162 *Ter leur te zetten:* 't zelfde als „te leur te stellen."
171 *Bleeker dan een beukeboomebladt:* lees: *berkeboome:* de bladeren der beuken zijn niet bleek.
174 *Met kennis ziende:* „herkennende."
175 *Vuil bemorst:* om 't rijm; want waardoor zou het haar bemorst zijn geraakt?

Myn hant is kloek genoegh om 't hart in dezen stant
Te priemen. Min vermagh my krachten by te zetten,
Om eenen blooten dolk [wie zoume dit beletten?]
In 't hart te stooten. Ik, een oorzaek van uw doot,
Wil 't lyk nastappen, en, gelyk een lykgenoot,
Dit lyk geleiden. Gy, wel deerlyk om beschreien,
Die door de doot alleen van my vermoght te scheien,
Zult in de doot geensins van my gescheiden zyn;
En gy, onze ouders, in het bangste van uw pyn,
Laet evenwel u door ons bede toch beweegen,
Op datge hen, die van een' zelven pyl doorregen,
Bestendigh in hun min, op eenen oogenblik,
Zich paerden, niet benyt te rusten, vry van schrik,
In een en 't zelve graf. Gy boom, die met uw takken
Dit eene lyk bedekt, strax twee, bewaer de vlakken
En 't bloet, de merken van ons al t'onrype doot.
Geef altyt bessen, bruin geverft en purperroot,
Om onzen droeven rou naer 't leven uit te drukken,
Door dees gedachtenis van beide onze ongelukken.
Zoo spreektze, en duwt het spits in haere blanke borst,
En stort in 't lemmer, van zyn warrem bloet bemorst.
Hun wensch en bede kon de goden zelfs bewegen,
Beweeghde ook d'ouders, want de moerbay, uitgedegen
Tot rypheit, valt noch zwart, en d'asch van beide rust
In eene zelve kruik, die alle elenden sust.
  Hiermede staekteze 't verhael, en voor elx ooren
Begint Leukoot aldus, terwyl de zusters hooren,
Te spreeken: min ontvonkt met heeten minnebrant
De zon, wiens hemelsch vier de lucht en zee en lant,

195, 196 *Wil 't* lyk *nastappen, en gelyk een* lyk*genoot, dit* lyk *geleiden, gy, wel deer*lyk *om beschreien:* niet minder dan vijf malen komt in deze twee regels de klank *lijk* voor en zeker niet zonder opzet, hoezeer ik daarom de herhaling niet gelukkiger keur, dewijl het hier de plaats niet was om een woordspeling in te lasschen. H.

209 *Van beide onze ongelukken:* zeker bedoelt de dichter: „*van ons beider ongelukken.*"

211 *Stort in 't:* de oude uitgaven hadden *stort 't in,* wat noch met de versmaat strookte, noch zin opleverde.

215 *Die alle elenden sust* voor „waar men rust vindt voor alle ellenden."

217 *Leukoot:* van *Leukonoë,* gelijk zij bij Ovidius heet, kan nooit *Leukoot* gemaakt worden, doch *Leukotoë,* van welke later, vs. 257 gesproken wordt, lag Vondel zeker in 't hoofd.

En wat op d'aerde is voedt en koestert met haer straelen.
Nu laet ons 't vryen van de ryke zon verhaelen.
Dees godt was d'eerste, zoo de faem te melden plagh,
Die Mars en Venus op het bedt boeleeren zagh.
Dees godt is d'eerste, die uit hemelsche gebouwen
Der menschen wandel kan ontdekken en aenschouwen.
Hy zagh dees euveldaet met droevige oogen aen,
En toonde Junoos zoon, den wapensmit Vulkaen,
Gemael van Venus, die bedekte sluikeryen,
En 't heimlyk sluikbedt, niet van Junoos zoon te lyen.
Uit groote ontsteltenisse ontschoten zyne hant
De tang en hamer, en de herssens het verstant.
Hy smeet en vylt terstont een net van yzerdraeden,
Zoo dun, dat niemants oogh dit zien kan, en verraeden.
Het fynste dundoek, en het dunste spinneragh,
Dat aen de balken hangt, is grof, by zulk een slagh
Van webbe: want geen hant noch noch vinger kan het voelen,
En 't is onhandelbaer. Dit smeet hy, eer de boelen
Te bedde leggen in het bedde, zacht en warm.
Zy werden beide, heet van wellust, arm in arm,
In 't net gevangen, voor dees dartele boelinne
Met groote kunst gesmeet. De man van die godinne,

224—336 Overspel van Mars en Venus. *Kantteekening der oude uitgave.*

230, 231 *Ontschoten zyne hant de tang.... en de herssens het verstant:* liever, om alle dubbelzinnigheid te mijden: *den herssenen 't verstant.* Misschien zal iemand vragen, of Leukonoë zich hier — ook bij Ovidius — niet tegenspreekt; immers noch de tegenwoordigheid van geest noch 't vernuft verlaten den gehoonden echtgenoot, die in staat is dadelijk zulk een fraai kunstnet te smeden, als hier beschreven wordt, en wel zoo vlug, dat het klaar was eer de gelieven het bed verlaten hadden. Ik antwoord: vooreerst, dat evenals Vulkaan, om dit werk te maken, zijn gereedschappen, welke hij had laten vallen, weder had moeten oprapen, hij evenzoo zijn verstand weder had kunnen terugkrijgen; doch ten andere vraag ik, of zijn geheele handelwijze ten deze niet juist getuigde, dat hij zijn verstand ten eenenmale kwijt was?

233 *Dit:* liever *die,* zegt H., daar het op *ijzerdraden* slaat. — En waarom, vraag ik, niet even goed op *net?*

237, 238 *Eer de boelen te bedde leggen in het bedde:* een zonderlinge — waarschijnlijk ondoordachte — spreekwijze, en vooral niet na te volgen. Ook wat dit *eer* betreft, verklaar ik niet te begrijpen; daar zij immers — zie vs. 219 — reeds te bedde lagen voordat het net klaar was.

Een godt van Lemnos, sluit, eer 't iemant wort gewaer,
d'Ivoore deuren op, laet al de goôn dit paer
Die schendigh, borst aen borst, aen een gekoppelt lagen,
Hier binnen zien. ô schande! een onder al die 't zagen,
Wenschte ook om 't zoet genot te steeken in dees schant.
Toen loegh al 't godendom om 't koelen van dien brant.
De hemel wist noch lang van deze klucht te spreeken.
  Maer Venus wrokkende zocht zulk een' smaet te wreeken,
En strafte Febus, den aenbrenger, los van zin,
Die 't sluikbed had beschaemt, met een gelyke min.
Zoon van Hiperion, wat baet u 't heerlyk blaeken,
Uw schoonheit, en uw glans, en 't blozen van uw kaeken?
Gy, die al 't aertryk brant met uwe heldre toorts,
Leght nu en brant van minne in uwe nieuwe koorts.
Gy, die het al behoort t'aenschouwen met uwe oogen,
Hangt aen Leukotoë geduurigh opgetogen.
Gy, die uw hemelsch licht de werrelt schuldigh zyt,
Vergaept u aen een maeght alleen, terwylge vryt.
Nu rystge vroeger uit den oosten, en daelt laeter
Ten westen, en verlengt, eer uw gespan te water
Beneên de westkim zinkt, den kouden winterdagh.
By wylen wortge flaeu. Gebrek van oordeel ach
Slaet u in d'oogen, en verschrikt alom de menschen,
Die, lang in duisternisse, om uw schoon aenschyn wenschen.
Gy wort niet bleek, vermits de maen veel laeger staet
Aen 't aertryk, en belet dat gy het aenzicht slaet
Ter aerde, maer verbleekt gedootverft van de liefde.
Gy mint deze eene alleen, die u in 't harte griefde.
Klimeen, noch Rodes leght u nu niet in den zin,
Noch Persa, moeder der Eësche toverin,

242 *Een godt van Lemnos:* liever: *de God van Lemnos.*
Iemant: t. w.: „een van de beide gelieven;" want de Goden werden 't opensluiten der deuren *wel gewaar.*

244 *Borst aen borst, aen een:* „behoorde te zijn *borst op borst* omdat het stond volgende *aen een* dat „een wangeluid maakt." H. — Alsof *borst op borst* geen wangeluid maakte!

252 *Zoon van Hiperion:* Hyperion was de zoon van Hemel en Aarde, en teelde, bij Thea, Aurora, de Zon en de Maan.
Rodes: of *Rhode,* een dochter van Neptunus en Amphitrite, en echtgenoote van Sol (de Zon).

271 *Persa:* liever *Perse,* de moeder van Eëtes, Circe en Pasiphaë.

Noch Klitie, die, schoon zy meer wert afgeslagen,
Met u boeleeren woude, en u alleen behaegen,
Te diep in 't hart gewont. Leukotoë leerde u
De vrysters voor als na vergeeten, koel en schuw.
Zy wert uit Eurinoom geboren, en gerekent
De bloem van Persenlant, in wierookgeur uitsteekent.
Dees dochter groeide allengs in schoonheit, ryk van lof,
En zulx dat zy hierdóor de moeder overtrof,
Gelyk de moeder verre alle andren ging te boven.
De vader Orchamus beheerschte steên en hoven
Van 't Achemeensche ryk, en zat ten troon gewyt
Met lof, de zevenste na koning Belus tyt.
In Hesperye weit het avontpaert zyn straelen,
Gevoedert met ambroos, om na het onderdaelen
En daeglyx zweeten 't lyf, vermoeit van arrebeit,
Te sterken tegens last, den dieren opgeleit.
Terwyl de rossen daer verpeistrende zich voeden

282 *'t Achemeensche* voor „het Perzische," dat, volgens de legende, door zekeren Achemenes gesticht was, die zijn naam aan de dynastie der Achemenieden gaf.

284 *Hesperye:* d. i.: „Spanje;" doch 't woord wordt meest gebezigd om „het weten" uit te drukken, of liever de streek, waar de zon ondergaat, waarom ook de avondster *Hesperus,* en de koning van Spanje, bij Vondel en anderen, *de Avondvorst* genoemd wordt.

Het avontpaert: t. w. het „zonnepaard." H. komt op tegen deze benaming van *avondpaard* en neemt er aanleiding uit tot een lang betoog, ten bewijze, dat de *avond* niet in 't *westen,* maar in 't *oosten* opkomt. Dit zal niemand tegenspreken; maar zal nu alle mogelijke natuurkennis iemand beletten, gelijk voorheen, te spreken van de *morgenzon,* de *middagzon* en de *avondzon?* En, zijn deze uitdrukkingen niet alleen verstaanbaar, maar ook gewettigd door 't algemeen gebruik, waarom zou men dan dezelfde woordkoppeling niet mogen bezigen, wanneer het de *zonnepaarden* geldt, figuurlijk voor de *zon* zelve genomen? Ik zeg de zonne*paarden;* want dat men hier ter plaatse 't enkelv. *paard* als meerv. nemen moet, blijkt uit vs. 287 en 288.

288 *Verpeistrende:* thans hoort men alleen van *pleisteren,* hoewel beide woorden bij onze oude schrijvers bekend waren. Zie b. v. H. DE GROOT, *Bew. van den waaren Godsdienst* I, bl. 15.

Hoe dat de gulde zon ging peystren *op den dagh*
Om Nuns soon bet te doen vervolgen synen slag.

HUYGHENS, *Hofwijck,* bl. 389:

Komt peistren *in mijn hut.*

KAMPHUIZEN, *Stichtel. Rijmen,* II, bl. 116:

Daer word pleyster-*plaats verblijf.*

PLANTIJN en KILIAEN kennen alleen *peisteren.* H.

Met hemelsch voêr, begint de naere nacht te spoeden,
En Febus treet, in schyn der moeder, heet van min
En brandende, Eurinooms gewelfde kamer in.
Hy ziet Leukotoë, by 't licht der lampe, binnen
Met zes paer deernen kloek de fyne webben spinnen,
En nu alleens, gelyk de moeder doorgaens heen,
De dochter kussende, sprak: dienstboôn, laetme alleen,
Vertrekt, de moeder hoeft haer kint alleen te spreeken,
En moetze heimlyk iet ontdekken. Hierop weeken
De dienstboôn, en de godt bleef onbeluistert by
Het maeghdeken, en sprak: hier zynwe alleen en vry.
Ik ben het eenigh oogh der werrelt, hoogh gezeten
Om 't al t'aenschouwen, en het ronde jaer te meeten.
De sterfelyken zien door my al wat'er is.
Vertroume toe, 'k heb zin in uwe beeltenis.
Zy schrikte, en van dien schrik quam haer de spil t'ontvallen
En spinrok. Zelf de schrik betaemt haer boven allen.
Hy vryt niet lang, of trekt zyn klaerheit weder aen,
En eigen aenschyn. Schoon zy langsaem in 't beraên,
Om d'ongewente van dees klaerheit staet verslegen;
Noch kan de glans des godts haer trekken en beweegen.
Zy lydt terstont gewelt, en kermt en kryt niet luit.
Maer Klitie benyt afgunstigh dat dees spruit
Dien waerden prys geniet, nu Febus, ingenomen
Van haere min, zyn vier niet maghtigh is te toomen.
De zuster Klitie verbittert, brengt terstont
Dit overspel in 't licht, en melt het mont aen mont
Den vader, die gestreng van aert, dit niet kan kaeuwen,

290, 291 Lees: „en Febus treedt, in schijn van Eurynome, Leukotoëes moeder, de kamer zijner beminde binnen."

296 *De moeder hoeft haer kint alleen te spreeken: hoeft* staat hier voor „het is noodig, dat," in welken zin wij het ook nog in 't gemeenzaam gesprek gebruiken, wanneer wij b. v. zeggen: „wat *hoeft* dat? — wat *hoeft* hij hier te komen?" enz.

303 *Vertroume toe:* ongewoon voor: „heb vertrouwen in mij."

305 *Zelf de schrik betaemt haer:* onduidelijk voor: „zelfs de angst stond haar schoon."

307 *Langsaem in 't beraên:* er was hier geen sprake van een *langzaam beraad,* en daartoe liet haar Febus dan ook geen tijd: 't Lat. zegt in twee regels (wat hier tot zeven is uitgedijd), dat zij, eerst wel geschrikt, maar spoedig, door den glans van den God bekoord, alle klacht liet varen en hem ter wille was."

Hoewelze smeekende de handen naer den blaeuwen
Alzienden hemel heft, en tuight hoe zy verkracht
Dees schennis lyden most. De vader, niet verzacht
Door kermen, delftze diep in d'aerde uit aller oogen,
En dekteze met zant. Apol uit mededoogen
Bestraelde d'aerde met zyn straelen, datze spleet,
En baende een padt, waer langs zy, die t'onschuldigh leet,
't Gedolven hooft om hoogh kon steeken door de kloven:
Maer gy, ô maeght, kont om de zwaerte geensins boven
Geraeken, en most stil berusten in dit graf.
De voerman van 't gespan des lichts verdroot dees straf,
En sedert Faëton de werrelt quam aensteeken,
Zagh noit bedroefder stuk. Hy proefde uit 's hemels streeken
Door 't steeken van zyn' strael het lichaem, kout en kil,
En 't bloet natuurlyk weêr t'ontvonken, maer de wil
Van 't strenge nootlot dit naer zyn vermogen keerde.
Hierom besprengde hy het lichaem der onteerde
En haere grafsté met den geur van nektarsop,
En sprak al klaegende: gy zult nochtans, in top
Verheerelykt, rechtop ten hoogen hemel zweven.
Hy sprengde nektar om 't gebeente een' geur te geven,
En overgoot het graf met goddelyken geur.
De wierookspruit, geplant in klaigront, komt weêr veur,
En berst van onder door den bult der grafsté heenen:
Maer schoon de liefde en min van Klitie onverdweenen
Haer by blyft, en genoegh ontschuldight, sedert zy
Leukotoë verriet by haeren vader; gy
O Febus, moghtze noit na zulk een boosheit lyen,

337—356 Leukotoë in eenen wierooktak. *Kantteekening der oude uitgave.*

327 *De voerman van 't gespan des lichts verdroot:* dit moest zijn: *den voerman* en vs. 329 *zagh hy:* doch wij hebben honderd malen reeds bij Vondel de fout aangetroffen, dat hetzelfde subst. bij hem tevens voor- en onderwerp is. H.

328 *Quam aensteeken;* beter zou klinken *aen quam steeken.*

328—330 *Quam aensteeken .... uit 's hemels streeken door 't steeken:* „dit ben „ik gewoon te noemen een *staertrijm,* te weeten, wanneer de Rijmklank „van twee vaarzen in het begin van het derde of aanstaande volgende „vaars, weder gehoort wordt gelijk hier. Vondel bedient er zich somtijds „van; doch 't heeft op de eene plaats beter val dan op d'andere, ja „veroorzaakt het veeltijds een deftigheid, die krachtig en aangenaam „is," enz. H.

En toomde uw lusten in. Zy, die hem onder 't vryen
Te krachtigh had bezint, ontschuilde na dien tyt
Der veltgodinnen rey, bleef jammeren, vol stryt,
By daegh en ook by nacht, blootshoofts, in koude en hitten,
Met ongekemde vlecht op d'aerde nederzitten,
In kille en ope lucht, en leefde, zonder drank
Of spys te nuttigen, wel zeven etmael langk
By traenen, en gekerm, en dan geduurigh, zonder
Eens op te staen, en zagh den schoonen godt van onder
Naer 't aenzicht, keerende haere oogen, nimmer moe
Van spiegelen, verlieft naer Febus oogen toe.
Haer voeten, zeght men, dat in d'aerde hechten bleven.
De blaeuwe verf verkeert ten deele na haer leven,
In zeker bloetloos kruit, en blyft noch root geverft,
En een viool gelyk, bedektze, daerze sterft,
Den rooden roozemont: en schoon de taeie wortel
De beenen vast houde, en hier tegens woele en sportel',
Noch draeit dees zonnebloem geduurigh het gezicht
De zon toe, en volhardt in haeren minneplicht.
  Zy endight: maer dit schynt een wonder in elx ooren.
Een deel gelooft geensins 't geen zy vertellen hooren,
Als gansch onmogelyk: een deel dryft dat de goôn
Het al vermogen, maer godt Bacchus zulk een' toon
Van maght niet haelen kon. Toen maenden d'andre kaeren
De kloeke Alcitoë, die, snel in voort te vaeren,
Het gladde schietspoel schiet door 't opgezette werk.
Dees zeide, toen elk zweegh: ik neem geen acht noch merk
Op herder Dafnis min langs Ida, dien de boele,

357–371 Klitië in een zonnebloem. *Kantteekening der oude uitgave.*
372–375 Dafnis in steen. *Kantteekening der oude uitgave.*

358 *Bloetloos* voor „droog, zonder sappen."

367 *Godt Bacchus:* lees: *dat Bacchus:* de vrouwen, van welke hier gesproken wordt, ontkennen immers, dat Bacchus een God is. **H.**

368 *Kaeren:* „gespelen, gezellinnen."

371, 372 *Ik neem geen acht noch merk op herder Dafnis min:* men zegt nog wel: *acht op* iets *slaan* of *geven,* en *in acht nemen;* maar *acht op* iets *nemen* is buiten gebruik geraakt en *merk op* iets *nemen* evenzeer. **H.**

372–374 *Dien de boele zyn veltgodin, op dat zy haeren moedt eens koele, veranderde in een rots:* het handschrift heeft „daer *de boele,"* wat geen zin oplevert. Tot rechtvaardiging der door mij aangebrachte verbetering, geef ik hier den Latijnschen tekst:

Zyn veltgodin, op dat zy haeren moedt eens koele,
Veranderde in een rots. Zoo wraekbegeerigh zyn
Gelieven onderling: noch 'k melde in welk een' schyn
Men Sciton eertyts zagh van man in vrou verkeeren,
Door eene nieuwe wet, van vrou natuur te leeren:
Noch 'k hael niet weder op, ô trouwe Celmes u,
Die trou waert aen Jupyn, een teder kint, en nu
Verkeerde in diamant: noch 'k wil ook van Kureten,
Geteelt uit regen, u iet zeltzaems laeten weeten:
Ook laet ik Krokus en zyn schoone Smilax staen,
Nu kleene bloemen. 'k Wil uw snel gehoor verzaên
Met eenigh nieu verhael. Nu hoort eens met uwe ooren
Hoe 't by quam dat Salmaes berucht was, zoo wy hooren,
En waerom 't water van die bronne 's menschen leên
En zenuwen verslapt. De kracht der bron, niet kleen.
Is overal bekent, doch d'oirzaek blyft verborgen.
    De brongodinnen voên, met voesterlyke zorgen,
In een spelonk van Ide, een kint van godt Merkuur
En Venus. Ieder kon [een gaef van vrou natuur]
Zyne ouders aen het kroost des kints volkomen kennen,

375—377 Sciton in een vrou. *Kantteekening der oude uitgave.*
378—381 Celmus in diamant. *Kantteekening der oude uitgave.*
382—384 Krokus en Smilax in bloemen. *Kantteekening der oude uitgave.*
384—500 Salmacis bron. *Kantteekening der oude uitgave.*

Pastoris amores
Daphnidis Idaei, quem Nymphe pellicis ira
Contulit in saxum.

't geen letterlijk beteekent: „de liefdesavontuur van Dafnis, den herder van Ida, dien de Nymf (of „dien Nymfe") uit gramschap over zijne boel (of „in de toornige vlaag eener boeleerster) in steen verkeerde."

376 *Sciton:* of *Scython,* dezen vind ik nergens genoemd, behalve hier bij Ovidius.

378 *Celmes:* lees *Celmus*: een zoogbroeder van Jupiter, welke laatste hem, toen zij nog knapen waren, teeder beminde, doch het niettemin eens zoo kwalijk nam, dat de andere hem voor sterfelijk had uitgemaakt, dat hij hem in een steen veranderde.

380, 381 *Kureten, geteelt uit regen:* ook deze zonderlinge wijze van herkomst vind ik alleen bij Ovidius vermeld.

382 *Smilax:* deze verkeerde eigenlijk niet in een bloem, maar in een soort van klimplant.

384 *Hoort eens met uwe ooren:* een tautologie, die licht vermeden had kunnen worden.

385 *Salmaes: Salmacis* was een bron van Karië.

En 't hiet naer deze bey. Het liet zich hier niet wennen,
Na vyftien jaeren, en verliet Jupyns spelonk,
En zyne voester Ide uit lust, om vroegh en jongk
Uitheemsche landen, volk, en onbekende stroomen
Te gaen bezoeken, en geen zwaericheeên te schroomen.
De jongen reisde naer de Liciaensche steên,
En Karie, wiens grens met Licie is gemeen.
Hier vont hy 't staende meer, zoo helder in elx oogen,
Dat elk den gront kon zien. De gront is niet betogen
Met meidoorne, en rietboort, en riet, en lies, en bies.
De vloet is zuiver, en de waterkant bewies
Met zoôn van weeligh gras, en altyt groene kruiden.
Hier woont de bronmaeght, die in stilte, en schuw van luiden,
De vogelvangst, noch jaght, noch hantboogh oit hanteert,
En met geen bronmaeght noch Diane zelf verkeert.
De veltgodinnen, haer gezusters, zeght men, stooren
By wylen dus haer rust: Salmaes, ay steek den horen:
Aenvaert den zwynspriet: hang den koker aen den hals,
En meng uw ledigheit, in bosschen vol geschals,
Met arbeit van de jaght: doch koker, spriet, noch horen,
Noch arbeit van de jaght haer allerminst bekooren.
Zy baed haer schoone leên in bronkristal: dan nam
De zuivre brongodin een' gladden beuken kam,
En kemde op haere borst de natbedaeude vlechten,
En liet zich van de bron, haer' spiegel, onderrechten:
Daer zietze in kristalyn wat voeghlyk staet of niet:
Dan trektze een kleet aen, daer de strael van 't oogh door ziet,
En gaet op zachte blaên, of 't zachte kruitbed leggen.
Zy plukte menighmael de bloemen op de heggen,
Of groene weide, en juist met plukken bezigh, toen
Zy hier Hermafrodyt, den jongen, zagh in 't groen,

393 *En 't hiet naer deze bey:* het kind heette namelijk *Hermafroditus,* van *Hermes* (Merkuur) en *Afrodite* (Venus); maar dien naam zag Ovidius geen kans in zijn verzen te brengen.

395 *Zijne voedster Ide* voor „den berg Ida, waar hij was opgevoed."

401, 402 *De gront is,* enz. voor „er groeien uit den bodem geen waterplanten op."

402 *Rietboort:* of *rieboord.*

403 *Bewies* voor „was begroeid."

405 *Schuw van luiden:* „menschenschuw."

413 *Allerminst* voor „in 't minst," wanneer maar eene zaak genoemd is, kan men zeggen, dat die *alleminst* iemand behoort, niet, wanneer er, als hier, van een aantal zaken gesproken wordt. H.

Zoo wenschtze om 't geenze ziet, doch komt niet nader treden;
Of toit zich eerst, beziet van boven tot beneden
Het cierlyk kleet, en zet haer aenschyn in een ploy,
Zoo voeghlyk, datze niet dan overschoon en moy
Bemerkt in haer gelaet. Toen hiefze eerst aen te spreeken:
O jongske, waerdigh dat men u een godtheit reken:
Of zytge een godt, men moght u aenzien voor de min:
Of zytge een sterflyk mensch, zoo zynze in mynen zin
Gelukkigh, uit wier bloet en stam gy zyt geboren,
En uwe moeder is geluk en heil beschoren:
En hebtge een zuster, z'is gelukkigh boven elk,
Met een de voester, uit wiens borsten gy de melk
Met uwe lippen zoogt: maer zaliger dan t'zaemen
Alle andren is de bruit, die met u zal verzaemen,
Gewaerdight uwe hant te trouwen voor 't altaer:
En hebtge een lieve bruit, ik bidde u, neem dit waer.
Myn wellust wort, ter sluik gelieven aengenaemer,
U aengeboden. Treênwe in eene zelve kamer,
Ontbeertge een bruit, zoo neem my voor uw eigen aen.
Hiermede zweeghze. Hy blyft stom en schaemroot staen,
En kent geen liefde: maer dit schaemroot wou hem passen.
Men ziet by herrefsttyt hoe d'appel, ryp gewassen,
Zoo root van zynen tak om laegh hangt: hoe ivoor,
Met root bestreeken, bloost: of als men het gehoor
Met koperklank verdooft, daer steden, niet te stillen,
De maen zien zwymen, en vergeefs verquikken willen.
De bronmaeght houdt vast aen, dat hy ten minste haer,
Gelyk zyn zuster, kusse, en toenze alreede zwaer

427 *Moy:* 't woord *mooi* vindt men zelden in een deftig gedicht, en zeer zelden bij Vondel gebezigd.

436, 437 *Dan t'zaemen alle andren* voor „dan alle anderen te zamen."

438 *Uwe hant te trouwen:* een bij Vondel geliefkoosde uitdrukking, en ons reeds herhaaldelijk voorgekomen.

439 *Neem dit waer:* t. w.: „dit buitenkansje, deze u aangeboden gelegenheid."

447—449 De zin, dien men niet licht uit deze onduidelijke regels zou opmaken en uit het Latijn dient op te sporen, is: „of gelijk de maan bloost, terwijl het volk haar vergeefs door geschal met koperen speeltuigen uit bezwijming zoekt te helpen." Het was namelijk bij sommige oude volkeren een bijgeloof, dat men aan de maan, bij gelegenheid eener bezwijming (eclips) haar schijn op die wijze kon teruggeven. — De vergelijking, hier door Ovidius bijgebracht, moge juist wezen, zij is te omslachtig en trekt de aandacht des lezers te veel van de situatie af.

Om dien ivooren hals bleef met haere armen hangen,
Begon hy dus: hou op, hou op, of 'k ga myn gangen,
En laet u hier alleen. Toen wert Salmaes vervaert,
En sprak: myn vrient, ik laet dees bron, by my bewaert,
U over: en zy veinst aen eene zy te wyken,
En ommeziende gaetze in ruighte leggen kyken,
Op haer geboge knien. Het jongske, hier alleen
En onbekeeken, ging vast heene en weder treên
In 't gras, stak eerst den toon aen d' enkels in het water,
En strax op 't badt belust, dat laeu is, en 't geklater
Der aengenaeme bron, trok 't zachte kleet van 't lyf.
Daer stont Salmaes voor dit albasten beelt stokstyf,
En gloeide, ontsteeken van begeerte om zulk een' naekten
En schoonen jongeling, en beide d'oogen blaekten:
Gelyk de klaere zon in spiegelkristalyn
Te rugge stuit. Toen kon de bronmaeght in dien schyn
Zich naulyx maetigen, noch haere lusten toomen.
Zy wil hem kussen en omhelzen, ingenomen
Van minnerazerny. De zinnelooze kon
Niet sammelen. Hy plompt in 't water van de bron
En lobberende klapt met holle en platte palmen
Der handen op zyn borst uit weelde, en onder 't galmen
Van bosch en bronne zwaeit hy d'armen heene en weêr,
En 't schoone lichaem schynt, door 't bronglas, dun en teêr,
Als een ivooren beelt, of witte lelibladen
In helder kristalyn. De maeght smyt haer gewaeden
Van 't lyf, en roept luits keels: de jonge knaep is myn,
En springt in 't midden van het vochtigh kristalyn.
Zy vat den worstelaer, en kust hem onder 't woelen
En worstelen, en pooght zyn blanke borst te voelen,
Te tasten met gewelt, en tegens zynen zin.
Hy wringt zich vast rondom. In 't endt bewoeltze uit min
Den vryer, die noch pooght haere armen los t'ontglyen.

459 *En onbekeeken:* neen: „*als* onbekeken." Hij verbeeldde zich namelijk, dat niemand naar hem keek, doch werd wel degelijk bekeken.

471, 473 „Meest uitgezochte woorden, om het geluid, dat hier beschreven „wordt, na te bootsen en dus „levendiger uit te drukken," enz. H. Deze geheele plaats, ook 't geen volgt, is keurig van versificatie.

472 *Lobberende: lobberen* is een klanknabootsend woord, dat een heen-en-weer-beweging in *'t water* uitdrukt: 't is 't zelfde als *fladderen,* waar van een beweging in de *lucht* gesproken wordt.

Zy strengelt zich rondom den knaep aen alle zyen,
Als d'opgegreepe slang zich om den adelaer,
Der voglen keizer, krult, terwylze, met gevaer
Om hoogh gevoert, den staert om zynen hals en klaeuwen
En vleugels slaet, om hem te matten, en benaeuwen:
Of als het klimmend veil den groenen olmboom vat:
Of als de veelvoetvisch zyn' vyant in het nat
Gegreepen houdt, en steekt met alle zyne vinnen
En krachten van zich: en Hermafrodyt, van minnen
Afkeerigh, zwicht geensins, en hindert, kout van bloet,
De bronmaeght datze haer gewenschte lusten boet.
Noch hielze'r sterk op aen, en hangende aen zyn leden
Riep: koelaert, quyt u vry: gy zult, gy zultme heden
Geensins ontworstelen. ô Goden, laet niet toe
Dat hy van my, noch ik van hem, het worstlen moe,
Oit afgescheiden blyf. De hemelgoôn verhooren
Haer bede en wensch: want bey de lichaemen, geboren
Om zich te menglen in een lichaem, groeien aen
Elkandre, en alle bey de tronien vergaen
In eene tronie, als wy zien hoe door gewente
Op eenen zelven stam, een jonge scheut en ente
Wort ingezet, en met den stam ryst in de lucht.
Zoo was dit jonge paer, toen zy door minnezucht,
Elkandre omhelzende, heel dicht te gader drongen,
Niet langer twee, maer een verdubbelt mensch, gedwongen,
Tot een, en teffens vrou en man, scheen geen van twee,
En waren 't alle bey. Hermafrodyt alree
Zich ziende in dezen schyn te water, daer hy onder
Voor man ging, nu half man, en 't lichaem (het was wonder)
Verzwakt en slapper dan te voren, hief terstont,
De handen met de stem, die nu uit zynen mont
Geen mannelyk geluit kon slaen, naer 's hemels boogen,

501—543 Hermafrodyt en Salmacis aen een gegroeit. *Kantteekening der oude uitgave.*

487 *Der voglen keizer:* het is anders meer gebruikelijk, den adelaar den *koning* der vogelen te noemen; doch aan Vondel speelde hier waarschijnlijk de keizerlijke adelaar des Roomschen Rijks voor den geest. In 't Lat. is er echter sprake noch van een *koning,* noch van een *keizer der vogels,* maar wel van een *koninklijken vogel* (*regia ales*), „den vogel" namel. „van der Goden koning."

491 *De veelvoetvisch:* de „polyp." H.

En sprak: o vader, en o moeder, slaet uwe oogen
Toch neder, en beschenk uw' zoon, nu man en vrou,
Met deze hantvest dat wat manshooft in den dou
En 't water van dees bron zich dompele en zal sprengen,
Het weder hallef man en week door uw gehengen
Hier uitga. d'Ouders, door 't gebedt des zoons vereert,
Verleenen dat dees bron de kunne dubbeleert.
De klos van 't lang verhael was hiermede afgeronnen,
En Mineus dochter spon haer werk, noch onvolsponnen,
Onteerende den godt, en Bacchus hoogen dagh,
Wanneer men onverhoet, eer 't een van allen zagh,
Vernam een luit geschal van rammelend gedommel,
Kromhoren, koperklank, klaeroen, en bom en trommel,
Dat haer in d'ooren klonk. Zy roken mir, saffraen:
En, 't geen onmooglyk scheen, het webbe en webbedraên
Bestaen te groenen, en gelyk het veil te kleven,
Ten deel een wyngertrank te schynen in het weven,
De draeden wyngert, en de scheering wyngertblaên
Te worden, en de druif trok gloeiend purper aen.
De dagh dook onder, en de westzon ging haer gangen.
Men kon niet zeggen, toen de schaduw neêr quam hangen
Op 't hooft des aertryx, of het dagh of avont scheen.
Het was nu schemerlicht, en donker onder een.
Het hooge dak begon te davren met de wanden.
De vette nachtlamp scheen te sparkelen in 't branden,

518 *Beschenk:* lees *beschenkt.* H.

519 *Hantvest:* een woord, hier eenigszins vreemd klinkende; ofschoon minder nog dan b. v. in den *Lucifer.*

521 *Het: het* slaat op *manshooft;* doch dewijl daarmede eigenlijk de *man* en „niet het *hoofd des mans* betekend wordt, zou hier, mijns oordeels, onver„gelijkelijk beter wezen *Hy,* ja zo behoorde *'t* noodzaakelijk te zijn." H.

521, 522 *Week.... Hier uitga:* 't Lat. heeft *mollescat,* „dat hij week worde," met andere woorden: „dat hij de kracht, die den man onderscheidt, verlieze."

522 *Vereert:* neen: „bewogen," het rijm heeft Vondel hier een verkeerd woord aan de hand gedaan.

526 *Hoogen dagh:* evenals *hoogtijd,* voor „feestdag."

528—530 Ook hier drukt de dichter wederom zeer gelukkig met woorden het geluid uit, dat hij schildert.

536 *De westzon* voor „de zon, die uit het westen scheen." Zie de aant. op vs. 284.

541 *Sparkelen:* d. i.: „vonkelen," van *spark,* dat nog in 't Eng. „vonk" beteekent.

Al 't huis in lichten brant te staen. Men hoort gedruisch
En valsch geluit van wreede ondieren in het huis.
Terwyl de zusters zich in 't smookend dak verstaeken
Voor 't vier by duister, eer het onheil moght genaeken,
Begroeit een teder vlies haere ingekrompe leên,
En d'armen zien bezet met pluimen. Duisterheên
Beletten dat men niet met kennis na kan spooren
Op welk een wyze zy den eersten vorm verloren.
De vlerken weigren 't lyf te voeren hemelhoogh:
Nog hangenze op de pen, die luister geeft in 't oogh.
Zy poogende, als voorheen, te spreeken, waerze liepen,
Slaen eenigh fyn geluit naer 's lichaems maet, en piepen,
Bedroeft beklaegende haer deerlyk ongeval.
Nu woonenze in geen bosch, maer rietendak en stal,
En schuw van hemelsch licht, versteeken zich in huizen
By nacht, als nachtgebroet, geheeten vledermuizen.
  Door zulke wonderdaên groeit Bacchus groot gezagh
Te Tebe, en zyne moey, vrou Ino, maekt gewagh
Van dezen nieuwen godt, geviert van stede in stede.
Zy, d'eenige van haer gezustren, blyft te vrede
In zulk een zwaericheit, behalve dat de smert
Der zusteren haer grieft. Maar Juno zagh hoe 't hart
Van Ino trots wert, mits zy Atamas bezinde,
Een' waerden bedgenoot, en trotste op haer beminde
En brave kinders, en den godt, haer voesterkint.
Zy kon dit geenerwys, door nydigheit verblint,
Verduwen, en begon by zich aldus te mompelen:
Kon lest een bastert die Tirreensche zeemans dompelen,

514—581 Alcitoë en haere zusters in vledermuizen. *Kantteekening der oude uitgave.*

547—551 Behalve dat men, zonder behulp van 't Latijn, niet licht begrijpen zou, op welke *pen* de vledermuizen hangen, is de voorstelling hier onjuist; want vledermuizen hebben noch *pluimen* noch *pennen*, en die pennen geven geen *lucifer*. Ovidius spreekt ook niet van *hooge* of *lage* vlucht, maar zegt eenvoudig, „dat zij (de vledermuizen) zich niet met behulp van vederen opheffen, maar op doorschijnende vlerken drijven."

553 *Naer 's lichaems maet:* het woord *maet* zou, in verband met het voorafgaande *slaen geluit,* allicht aanleiding geven tot misverstand. De bedoeling is: „in verhouding tot het lichaam."

557 *By nacht:* lees: „by *dag*." *Nacht* is hier blijkbaar een schrijffout, uit het volgende *nachtgeboort* ontstaan. 't Is toch *by dag* en niet *by nacht,* dat zich de vleermuizen in de huizen versteken.

Verdrinken, en op zee verandren in dolfyns,
Het ingewant des zoons, vermomt als met een gryns,
Door d'eige moeder fel op 't velt aen flarden trekken,
En Mineus dochters wreet met vederen bedekken;
En zal de koningin der goden zonder wraek
Haer leet beschreien? is 't genoegh in onze zaek?
Is dit al onze maght? hy leeraert door zyn voorbeelt
Wat onze grootheit voeght: en billyk dat men oordeelt,
En merkt uit 's vyants styl wat recht eischt en gezagh.
Het bleek aen Penteus moort wat razerny vermagh.
Waerom wort Ino niet door wraek in rou gewikkelt,
En naer het voorbeelt van haer zustren aengeprikkelt?

Een dootsche nedergaende en naere en donkre baen,
Beschaduwt van den yp, en giftige ypeblaên,
Loopt naer den afgront, en de traege jammerpoelen
Verwekken dampen. Alle eerst overleênen woelen,
En 't versch gedompelt en begraven zielendom
Komt derwaert zakken, langs dees heirbaen, naer en stom.
De bleeke en dootsche schrik, en winter, kil bevroren,
Beslaen een lange streek dien omwegh, scherp van doren.
De nieu aenkomende gestorve geesten staen
En twyfelen waer langs zy veilighst heenegaen
Naer Plutoos hof en stadt, die ruim is in 't bevangen,
En duizent poorten telt, om d'overleên t'ontfangen
Met ope deuren: en al eveneens gelyk
De stroomen van alom in zee, zoo waterryk,
Afbruizen, even zoo vervloeien alle zielen
Ten afgront, zonder dat die wyken t'enge vielen
Voor 't volk, en d'afgront oit al d'aenwas en 't getal

582—604. De hellewegh. *Kantteekening der oude uitgave.*

585 *Alle eerst overleênen:* d. i.: „allen, die pas overleden zijn." 't Is wonder, dat Vondel hier de samentrekking *overleênen* bezigt, daar hij had kunnen schrijven: *overleden*, evenals hier onder vs. 593 *overleên*. H.

586 *Begraven zielendom:* lees: „de *zielen* der *begravenen:* evenals vs. 590 voor *gestorve geesten:* „geesten der afgestorvenen." 't Zijn juist de *zielen* en *geesten*, die niet *sterven* noch *begraven worden*, of, had dit het geval kunnen zijn, zich niet zouden vertoond hebben op de hier genoemde, noch op eenige *heirbaan.*

592, 593 *Bevangen—ontfangen:* zoo staat er in 't H.-S. en Vondel zag er geen bezwaar in, *vangen* op *fangen* te doen rijmen. De latere uitgave, door in het tweede woord de *f* in een *v* te veranderen, heeft Vondel tegen zijn bedoeling, een in 't N.-D. ongeoorloofde *rime riche* laten maken.

Der schimmen wiert gewaer. Hier waeren overal
De geesten, zonder vleesch, en bloet, en aêr, en beenen.
De zommigen gaen hier ter vierschaer' naer beneenen,
De zommigen ten hove: een ander deel hanteert
De vrye kunsten, eer in hunnen tyt geleert:
Een deel wort elders wreet gepynight naer elx waerde.
Der goden koningin daelt toornigh onder d'aerde
Dus verre, en geeft haer' wrok en wraekzucht zoo veel toe,
Dat zy het hemelsch hof verlaete, en derwaert spoe.
Zy komt 'er naulyx, of de helsche drempels moeten
Van schroomte sidderen voor haer gewyde voeten.
De booze helhont stak dry hoofden uit zyn hol,
En baste drywerf met dry keelen luit en dol.
Zy roept de zusters van den nacht, ter straff' gekoren,
Dry godtheên, noit verzoent, die zitten, heet van toren,
Recht voor de poorten van den kerker, bang en wreet
Gesloten met een slot van diamant gesmeet.
Zy kemden 't slangenhaer, pekzwart en zonder luister.
Zoodra deze alle dry haer zien by schemerduister,
Staenze uit de rechtbank der gedaeghden overent,
Voor zulk een majesteit, daer zietze in groote elend
Hoe Titius den gier zyn ingewant laet vreeten,
En negen bundren lants beslaen kan, ruim gemeeten:
Hoe 't water Tantalus ontzakt in dezen gront,
En appels boven 't hooft ontglippen zynen mont.
De steen van Sisifus rolt eeuwigh op en neder.
Ixion wordt aen 't radt gewentelt heene en weder,
En volght en vlugt zich zelf. De moordende afkomst van
Den koning Danaüs, een zaet dat bruigoms kan
Den strot afsteeken, put geduurigh in 't geschemer
Vergeefs het water met den bodemloozen eemer.

605—738. Junoos hellevaert. *Kantteekening der oude uitgave.*

601 *Naer beneenen:* zoo ook Hooft in *Baeto* Act. I:

Hier koom ick, opgeprest door vloeken van beneenen.

Ik geloof niet, dat iemand dezen vorm, 't zij dat men dien aanmerke als een verlenging van *beneên* of als een samentrekking van *benedenen*, ter navolging zal aanprijzen.

612 *De zusters van den nacht:* „de Razernijen of Furiën."

628, 629 *Put geduurigh*, enz.: water putten met een bodemloozen emmer, dat zou zelfs in een fabel als een onmogelijkheid klinken. Maar dat beproefden de dochters van Danaüs dan ook niet. Zij waren veroordeeld

De koningin, die 't al met grimmige oogen ziet,
Vooral Ixion, en toen Sisif, zeght: bediet
Ons grondigh waerom dees in eeuwigheit moet lyen,
Zyn eigen broeder niet. Een hooft, vol hoovaerdyen,
Een eenige Atamas, die my, en mynen heer
En bedgenoot trotseert, bekleet met prys en eer
Een overweeligh hof. z'Ontvout in 't lang met eenen
Den oirsprong van haer' wrok, en reize herwaert heenen,
En watze wil en eischt, dit is, dat Kadmus hof
Nu instorte, Atamas, gemaelt tot gruis en stof,
Door Razernyen tot een schelmstuk wert gedreven.
Zy mengt, om dezen eisch een grooter kracht te geven,
Geboôn, beloften, en gebeden, heet op straf,
En perst de godtheên wat zy zoekt ernsthaftigh af.

een vat met water te vullen, en dat kon haar nooit gelukken, omdat het water er van onderen even hard uit wegliep als zij het er van boven ingoten.

633 *Zyn eigen broeder niet:* verkeerd, 't Lat. heeft *e fratibus*, „van (al) zijn broeders."

634 *Een eenige Atamas:* versta: „Athamas alleen", 't Lat. heeft echter: eenvoudig: *Athamas.*

639 *Gemaelt tot gruis en stof:* „volgens den Hr. TEN KATE, zou dit moeten „weezen *gemaelen:* stellende *Maelen,* eigenlijk genomen, in 't Latijn *molere*, „van de VI classe, aldus *Maelen, Maelde, Gemaellen,* maar als 't *schilderen* of *al te zeer aan iets denken,* enz. betekent, van de 1 cl. *maelen, Maelde*, „*Gemaeld.* Men zou kunnen vraagen, van waar komt dit onderscheid? „want, volgens de Aanteek. van dien zelfden Heer, zeggen de Hoogduit- „schen, in alle betekenissen van dit woord *Mahlen, Muhl, Gemahlen,* „waar om wy, deezen voet volgende zouden moeten zeggen, *Maalen,* „*Moel, Gemaalen.* Dewijl nu *Moel* bij ons veranderd is in *Maalde,* behoorde „*Gemaalen* van gelijke veranderd te zijn in *Gemaald,* enz. H. Terecht merkt v. LELYVELD hierop aan, dat de beide w.woorden *malen* een verschillenden oorsprong hebben, en dat, zelfs dit daargelaten, meer andere w.woorden, die door verloop gelijkvloeiend in 't imperf. zijn geworden, niettemin in het particip. hun uitgang in *en* nog behouden hebben. Zoo veranderdon *bried, bick, loeg,* in *braadde, bakte, lachte;* doch niemand zal daarom toch in 't partic. schrijven: *gebraad, gebakt, gelacht.* — Ten opzichte van *malen* merk ik nog op, dat, zoo het al, wanneer het de werking eens molens beteekent, in 't deelw. *gemalen* heeft, men, wanneer het overdrachtelijk gebezigd wordt voor „leuteren, zaniken," veelal *gemaald* zegt. 't Is waar, in figuurlijken zin is 't w.w. onzijdig; doch dat kan hier geen invloed gehad hebben: immers men zegt evengoed: „de molen heeft het graan fijn *gemalen,*" als: „de molen heeft, bij gebrek aan wind, niet gemalen."

Op zulk een rede schud Tisifone, vol wrokken,
Het gryze slangenhaer, en slaet haer adderlokken
Voor haere troni wech, en spreektze in't ent dus aen:
Staek vry uw rede: hou uw' last alree voldaen.
Vertrek uit dit gebiet, waerin de zielen zuchten,
En geef u weder naer den hemel, vol genughten.
Der goden koningin voer vrolyk naer om hoogh,
En tredende in haer hof, wert van den regenboogh,
Haer kamerjoffer blyde onthaelt, en vocht bestreeken,
Besprengt met zuivren dau. Maer Tisifoon, ontsteeken
Van haet en gramschap, greep haer fakkel, nat van bloet,
En sloegh een bloetroot kleet, noch druipende, verwoet
Om 't lyf, en gorde een slang, die krom was, om de lenden.
Zoo staptze uit dees spelonk, geleit door d'eer der benden,
Angstvalligheit, en Rou, en Schrik, en Razerny,
Die 't hooft schud. Ieder zeght dat Eols hof in ly,
De posten schudde uit schrik, daerze op den drempel trapte,
d' Ahorne deur verbleekte, en 't licht te rugge stapte,
De klaere zon bezweem. Zelf Atamas verschrikt,
Voor dees gedroghten, nu de torts in d'oogen blikt,
En d'echtgenoote schrikt. Zy willen 't hof begeven.
Maer neen, ô neen, de vloek Erinnis, aengedreven
Van gramschap, schiet'er voor, en zet zich in de poort.
Zy steekt haere armen, dicht met addren, heet op moort,
Bevlochten, uit, en schud het hooft, dat alle slangen,
Die over haere borst om hooft, en schouders hangen,

644 *Vol wrokken:* 't Lat. heeft *turbata,* wat met „verstrooid" of met „van haar streek", vertaald zou kunnen worden. Noch 't epitheton door Vondel, noch het door Ovidius gebezigde, komt mij echter gelukkig, althans genoegzaam gemotiveerd voor.

651, 652 *Van den regenboogh haer kamerjoffer:* hoe kon Vondel hier niet merken, dat hij onverstaanbare taal schreef? althans, dat niemand zich een *regenboog* kan voorstellen, die den post van *kamenier* vervult. Wel was *Iris*, Junoos kamermaagd, tevens de verwekster van den regenboog, en wordt haar naam voor dat natuurverschijnsel zelf genomen; maar hier hadden wij met deze hoedanigheid niets te maken en had Vondel den eigen naam, die in 't Lat. staat, *Thaumantias Iris*, met „*Iris,* de dochter van Thaumas" moeten vertalen.

652 *Vocht bestreeken* voor „nat gemaakt." *Vocht* is hier *vochtig.*

662 *Zelf Atamas verschrikt:* dat *zelf* is hier vrij overtollig: het wordt gebezigd om iets merkwaardigs uit te drukken: en hier was het niet meer dan zeer natuurlijk, dat Athamas schrikte.

665 *De vloek Erinnis* voor „de vloekgodin."

Aenhissen, schuifelen, en braeken 't rotte bloet,
En drillen met de tong, gespitst en root van gloet.
Zy neemt twee slangen, snel uit haer perruik getogen,
En schietze krullende, met al haer helsch vermogen,
Hun beide grimmigh toe, die fel langs Inoos borst,
En 't vel van Atamas heenkruipen, vuil bemorst,
Waerop de gruwzaeme gedachten binnensluipen,
En zonder 't lichaem eens te quetsen, hen bekruipen.
't Verstant wort flux geraekt. Ook brogtze uit 's afgronts [nacht
Verscheiden moortvenyn; het schuim der hellewacht,
Het spogh der poelslange, en de tuimelende spooken,
Vergeetenheit, stikblint, den Moort, om quaet te stooken,
Verwoetheit, traenen, en volop van schelmery.
Zy stampteze onder een, en goot rot bloet hier by,
Geroert met woutscherley, en kookte het vermetel,
Gebrouwen met vuil bloet, in eenen kopren ketel,
Tot overloopens toe. Terwylze door de pyn
Vast sidderen, beroert het dolle moortvenyn
Het binnenste van 't hart. De nachtkol niet te paeien,
Snort menighmael de torts rondom met ommezwaeien,
En slaet in d'ope lucht een' ring van vlam en vier.
Zoo keertze zegenryk verrichter zaek van hier
Naer 't lichaemloos gewest. Zy legt by haere benden
Den slangegordel af, die 't kleet sluit om de lenden.
De razende Atamas aen 't schreeuwen in het hof:
Welaen gezellen, spant uw netten, hier is stof,
In dees bosschaedje. Strax isme een leeuwin verscheenen
Met een paer jongen: en hy volght met vlugge beenen
Verbystert zyn genoote op haeren hiel, zoo snel
Als waerze een boschgedierte, en rukt afgryslyk fel
Den lachenden Learch, die hem de tedere armen
Noch toesteekt, uit den schoot der moeder, flux aen 't kermen,

684 *Woutscherley:* „*cicuta.*"
Vermetel: om 't rijm: er stak toch geen vermetelheid in, dat zij haar ambacht dreef.

691 *Zegenrijk:* niet *rijk aan zegen,* maar „zegepralende, triomfeerende."
Verrichter zaek, voor „na de zaak verricht te hebben," is een uitdrukking, die buiten gebruik is geraakt, terwijl men, vreemd genoeg, het tegenovergestelde *onverrichter zake* nog dagelijks hoort.

694 *Aen 't schreeuwen:* gemeenzame uitdrukking voor „schreeuwt."

En slingrende het kint, gelyk een slinger snort,
Wel tweewerf om zyn hooft, of drywerf, aengeport
Van dolheit, klinkt het hooft en bekkeneel te pletter
Op eene scherpe rots, bespat van bloet en etter.
De moeder, op dien moort aen 't hollen met een drift,
Het zy van droefheit, of door smettende vergift,
Zet eene keel op, loopt met ongebonde haeren,
Geslingert om het hooft, en onder dit misbaeren
[Nu hoort het moeders hart naer schreien noch gekerm]
Draeght kleenen Melicert op haeren naekten arm,
Gilt vreeslyk, Euohe, godt Bacchus. Juno lachte
Nu zy hoort noemen dien zy t' onderdrukken trachte,
En sprak: dit voordeel trektge uit uwen voesterling.
  Een rots hangt op de zee, van onder door den spring
Der baeren uitgeholt, en 't ruischende geklater.
Haer hol gewelf beschut het overschaduwt water
Voor dichten regen, die het strant treft en de ree.
De klip valt boven hardt, en biet de bare zee
Het voorhooft. Ino [want de razernye zette
Haer kracht by] steegh'er op, en sprong, eer 't een belette,
Niet eens beteutert, met de vrucht af in de ruimt'
Der baren, dat het plompt, en 't zoute water schuimt.
Maer Citerea ziet met medelydende oogen
Deze onverdiende straf der nichte aen vol medoogen,
En smeekt den oom aldus: ô waterheer Neptuin,
Wien eene tweede maght te lot viel, om den tuin

702 *Gelijk een slinger snort:* volgens de constructie zou het Athamas zelf zijn, die *snorde;* doch de bedoeling is, dat hij met zijn arm, waar hij 't kind in gevat houdt, de snorrende beweging maakt van een slinger.

713 *Dien zy t'onderdrukken trachte:* onverdraaglijk, voor *dien zy trachtte te onderdrukken.*

715 *Den spring* voor „den springvloed." H.

721 *Eer 't een belette* voor „eer 't iemand belette."

722 *In de ruimt':* dergelijke afknottingen aan het eind van een regel zijn alleen dan onvoorwaardelijk goed te keuren, wanneer de volgende regel met een vocaal opent en er alzoo samensmelting plaats heeft. Is zulks, als hier, het geval niet, dan wordt de *e*, geschreven of niet, toch gehoord en de staande regel wordt een slepende.

727 *Eene tweede maght:* alsof er meer *tweede machten* waren. Lees: „*de* tweede macht." Jupijn namelijk bezat, als Heer des Hemels, de *eerste*, Neptunus, als God der zee, de *tweede*, Plato, als God der onderwereld, de *derde* of laagste heerschappij.

Der wateren te hoên, ik bidde om groote zaeken.
Indienwe, die wel eer uit zeeschuim 't hooft opstaeken,
En midden in de zee geboren zyn, gena
Verdienden; komt myn naem den biddenden te sta,
En noemt de Griek my naer het zeeschuim, help de mynen,
Diege in 't Ioonsche meer ziet hobbelen en quynen.
Ontfang haer in 't getal der godtheên van de zee.
Neptuin bewillight haer met knikken deze be,
Beneemt de moeder en de vrucht het sterflyk wezen,
En geeftze een' naem, en glans, en maght, met recht te [vreezen,
Verkeerende gedaente en naem om Venus zucht.
Zy heet Leukotoë, Palemon haere vrucht.
  De droeve joffers van Sidonie bewogen,
Het voetspoor van mevrou, zoo snel als zy vermogen,
Nastrevende, zien op de rots den voetstap staen,
En twyflen langer niet hoe 't met haer is gegaen,
Beklaegen Kadmus huis met kermen en misbaeren,
Verscheuren het gewaet, en trekken vlecht en haeren
Al schreiende uit het hooft, mits 's hemels koningin
Uit nyt, zoo zeggen zy, te straf met dees boelin
Dus omsprong, dies Jupyns genoote, om dit versmaeden
En lastren, zeide: 'k wil u ook, die t'onberaden
Ons lastert, stellen tot een' spiegel van myn' haet
En grootste wreetheit. Op dit dreigen volght de daet:
Want Inoos allertrouste en vroomste sprak weemoedigh:
Ik wil de koningin, al t' ongelukkigh, spoedigh
In 't water volgen, en zy wil terstont van last

739—754 Ino en Melicert in zeegoden. *Kantteekening der oude uitgave.*

737 *Met recht te vreezen* voor „vereerenswaardig." Leukotoë en Palemon werden bij de Latijnen vereenzelvigd met hun oude godheden Matuta en Portumnus.

739 *Zy:* t. w.: „Ino."

740 *Joffers van Sidonie:* voor „Thebaansche juffers." De bijnaam van *Sidoniae* geeft Ovidius haar, omdat Kadmus, de stichter van Thebe, uit Fenicië herkomstig was en daarom ook wel *Sidonius* genoemd werd.

749 *'k Wil u ook:* „beter, geschikter, en krachtiger, mijns bedunkens, zou de „dichter hier geschreven hebben: *'k wil ook u.*" **H.**

754, 755 *Van last aftuimelen:* van welken *last tuimelt* zij *af?* — Ik onderstel, dat *last* hier voor „verdriet" genomen moet worden en dat de woorden *van last* alzoo bij *wil* en niet bij *aftuimelen* behooren; — doch duidelijk is 't niet.

Aftuimelen, maer hangt aen eene steenrots vast,
En rept noch roert zich niet. Een andere uit ontfermen
Wil voor de borst slaen, en gevoelt terstont haere armen
Verstyven. d'Andre wil nu d'armen naer de zee
Uitstrekken, doch blyft staen, verstyft van hartewee.
Een andre rukt het haer ten hoofde uit, maer de vinger
Verstyft in 't haer, en elk byzonder houdt een' slinger
Een' zwier en hantgebaer, en zagh bedrukt van smert,
Gelykze zagh toen zy van vorm verandert wert.
Een deel wort eene vlugt van vogelen, gedreven
Op hunne pen aen zee, die rondom Tebe zweven.
 Dus lang wist Kadmus niet van 's dochters ongeval,
Noch van zyn neefke, bey gerekent in 't getal
Der zeegoôn. Hy gemat van rouwe en ongelukken,
Door eene lange ry van rampen, die hem drukken,
En door voorspooken, lang en menighwerf gezien,
Bewogen, liet zyn' staet, gelyk geperst te vliên,
By nootlot van de plaetse, en geensins by zyn eigen.
Hy zworf in ballingschap, vermydende het dreigen
Der ongevallen met zyn trouwe Hermioon,
Lant in Illirikum, het sukklen lang gewoon.
Hier beide stokout, en gebroken van elende,
Het voorgaende ongeval, en zwaericheên in 't ende
Ophaelende onderling, sprak Kadmus: zou de nyt
Van 't wreede bronserpent, misschien een' godt gewyt,
Dat ik in ballingschap, van Sidon wechgedreven,
Met myne speer doorstak, en hechte, daer 't bleef kleven;
Zou 't zaeien van 't gebit des holdraeks, vol venyn,
In weelige akkerklay, ook eenige oorzaek zyn
Van alle dit verdriet; toen ik van Sidons paelen
Beotie eerst bezocht, vermoeit van ommedwaelen?
Doch blyven alle goôn gestoort tot dezen dagh,

755—788 Inoos gezellinnen in steenrotsen en vogels. *Kantteekening der oude uitgave.*

757 *Wil voor de borst slaen:* verkeerd voor „wil *zich* voor de borst slaan."

762 *Hantgebaer:* hoe kunnen zij *handgebaar* behouden, nadat zij de *handen* missen?
En zagh: lees hier: *en ziet.* Al de voorafgaande w.woorden toch staan in den tegenw. tijd.

771 *Liet* in den zin van „verliet, liet achter."
Gelijk geperst voor „als ware hij geperst."

Zy staen dan toe dat ik van vorm verandren magh
In een gevlakte slang: en naulyx dit gesproken,
Verkeert hy in een slange, en voelt het lyf beloken
Met gladde schubben, en de harde huit gedekt
Met blaeuwe spikklen, en zyn borst vooruit gestrekt,
Beginnen alle bey de beenen te verdunnen,
En scherp en langworpt aen elkandere te runnen.
Toen schooten d'armen hem noch over, mat en moe.
Dees reikte hy uit min zyn lieve weêrga toe,
En sprakze minzaem aen; terwyl met rou bevangen,
De traenen bigglen langs veranderende wangen:
Koom herwaert, trougenoot: koom herwaert, droeve vrou.
Omhelsme noch, zoo lang, in 't jongst' van dezen rou,
My noch iets overschiet. Vat myne hant, zoo lange
Ik noch de handen roere, en in een gladde slange
Niet gansch herschapen ben. Hy wou noch spreeken, maer
De tong in twee gesplitst, viel d'uitspraek hem te zwaer,
En smolt al spreekende. Hy schuifelde by vlaegen,
Wanneer de mont zyn leet en onheil uit wou klaegen:
Dees stem liet hem natuur behouden. d'Echtgenoot
Sloegh voor haer bloote borst, en riep in dezen noot:
Rampzaelge Kadmus, blyf. Wilt gy van ons vertrekken?
Hoe is 't myn Kadmus? och schud uit dees slangeplekken.
Waer zyn uw voeten? waer uw schouders, handen, verf,
En aengezicht? waerom hervormen, eer ik sterf,
De goden my, terwyl ik spreeke, ook niet in slangen
Van zulk een' aert? hy likt, terwylze spreekt, haer wangen,
En kruipt noch minzaem in zyn liefstes zachten schoot,
Als haer noch kennende, en vertroostze in dezen noot,
Omhelsdeze naer zyn gewoont', gelyk voorheenen,

789-836 Kadmus en zijn beddegenoote in slangen. *Kantteekening der oude uitgave.*

789 *Beloken:* 't zelfde als „besloten."

793 *Langworpt* voor *langwerpig,* als wij nu zeggen.

802 Vergelijk, wat de geschiedenis betreft van den draak, door Kadmus gedood, het Derde Boek.

809 *Schud uit dees slangeplekken:* een *plek* uitschudden gaat niet gemakkelijk. en over een enkel plekje zou Hermione zich niet zoo bekommerd hebben. Maar 't Lat. heeft *his exue monstris:* „schud die monstergedaante uit."

812 *Ook niet in slangen:* „in hoe vele slangen wilde Hermione veranderen?" H.

En vatteze om den hals. Het hofgezin verscheenen,
Verschrikt hierom. 't Gekamt paer slangen streelt niet valsch
Uit vrientschap elk zyn ga met tonge en zachten hals.
Zy in den yl gepaert, gaen vreedzaem heene, en blaeken
Van minne in 't naeste bosch, waerinze zich verstaeken.
Zy quetsen niemant, noch zyn voor geen' mensch vervaert,
Altyt gedenkende aen haer' vorm en eersten aert.
  Noch troostenze evenwel elkandre met vermaenen
In dees verandring, nu, heer der Indianen
Hun neef, godt Bacchus, in het oost wort aengebeên,
Dat hy veroverde, dien ook d'Achaische steên
Met kerken eeren, veil, en groene wyngertlover.
Nu schoot'er een alleen in dees verandringe over,
Een telgh, gesproten uit dien overouden stam,
Akrisius, de zoon van Abas, die noch gram
De poort van Argos voor godt Bacchus hiel gesloten,
En dezen nieuwen godt, met zyne bondtgenooten,
Beoorloghde, aengezien hy geenerwys gelooft
Dat dees een godtheit is, noch Perseus, Argos hooft,
Een zoon van Jupiter, uit Danaë geboren,

817 *En vatteze om den hals:* „Deeze vertaaling van de fabel van Kadmus „heeft Vondel zeer onachtzaam, en waarschijnlijk zeer schielijk behan- „deld. Het *omhelzen* (vs. 815) zou mogelijk van slangen konnen gezeid worden; maar het *vallen om den hals* is, dunkt mij, al te oneigen en „onnatuurelijk, 't schijnt dat hy vergeten was, dat Kadmus en Hermione „nu reeds slangen waren" enz. H. – Ik zou bijna zeggen, dat het onze criticus is, die hier wat *onachtzaam* gelezen en daarom wat te *schielijk* veroordeeld heeft. Immers, nog daarlatende, dat er tusschen *omhelzen* en *om den hals vallen* geen groot verschil is, zoo vraag ik, waar H. 't van- daan haalt, dat Hermione nu reeds in een slang veranderd was? Neen, Kadmus, als slang, kroop in Hermiones *schoot,* omhelzende haar, enz. – alles letterlijk volgens Ovidius – vóór hare verandering: eerst na dat alles heeft deze plaats, *Subito duo sunt,* zegt O.; – door Vondel wel is waar vrij onduidelijk vertaald met: *„zy in der yl gepaert."*

820 *In den yl:* lees: „in *der* yl."

825 *Nu heer der Indianen:* het gemis van een komma achter *nu,* maakte dezen regel, zooals die in de vorige uitgaven stond, onverstaanbaar. De zin is: „nu God Bacchus, Heer der Indianen," enz.

835 *Argos hooft:* weder een rijmlap, en die weder een valsch denkbeeld mede- brengt. Immers, dit lezende, zou men denken, dat Perseus in *Argos* wat te zeggen had, 't geen vooreerst in tegenspraak zou wezen met vs. 832, doch ook bovendien onwaar, daar Perseus als balling ver van Argos rondzwierf.

835, 836 Versta: „noch gelooft, dat Perseus een zoon is van Jupiter."

Toen hy, in schyn van gout, afregende in den toren.
Nooh roude 't hem eerlang [zoo sterk is waerheit] dat
Hy Bacchus hoonde, en al te stout gelochent hadt
Van wien helt Perseus sproot. Een van dees twee verheven
Is nu den hemel tot een ryxtroon ingegeven;
En d'ander, keerende met zegenryken buit,
Bezweeft de dunne lucht, en breit de vleugels uit,
En hangende op zyn pen, daer Libiaensche zanden
Opwellen, liet het bloet neêrdruppen, langs de stranden,
Van 't yslyk slangenhooft der gaepende Meduis,
Waeruit een vruchtbaer zaet, en allerley gespuis
Van slangen sproot: dus moet elkeen dees zantzee schuwen,
Om booze slangen, die venyn ten bek uitspuwen.
  Van hier snort Perseus door de lucht van volk tot volk,
Dan hier dan elders heen, gelyk een waterwolk.

837—849 Jupiter in een gouden regen. *Kantteekening der oude uitgave.*
850—897 Perseus daeden. *Kantteekening der oude uitgave.*

838 *Noch roude 't hem: hem* is hier Akrisius; ofschoon 't uit den zin moeilijk zij op te maken.

839, 840 Versta: „en al te stout had geloochend, dat Perseus de zoon was van Jupiter."

840, 841 „Vondelt stelt hier den *Nominativus* voor den *Dativus,* en den *Dat.* „voor den *Nom.;* want Bacchus was niet aan *den* hemel, maar *de* hemel „aan Bacchus tot een ryxtroon ingegeven, zodat *den hemel* hier nood- „zaakelijk moet zijn *de hemel,* en, om verder aan Vondels zinnelijkheid „te voldoen, *een van dees twee,* moet aldus geschreven worden, *een'* (d. i. eenen) *van dees twee.*" H.

842 *En d'ander:* t. w.: „Perseus."

843 *Bezweeft de dunne lucht:* verg. Hooft, *Baeto,* Act. III.
'*t Sint zy* bezweeven *quam de lucht.* (H.)

846 *Meduis:* de samentrekking van *uza* tot *uis* klinkt vreemd in onze heden- daagsche ooren, en zou zelfs bij menigeen afkeuring vinden. In mijn jeugd, toen men in Holland, ook in de beschaafdste kringen, nooit anders sprak dan van *Uitert,* en van de *Uitertsche schuit,* zou men die echter zeer natuurlijk, ja onvermijdelijk hebben gevonden. Evenzoo zegt Vondel ook elders, b. v. in de „Maria Stuart," niet *Ferguus,* maar *Ferguis.* Doch daarbij bedenke men nog, dat, vanouds, hoe men de woorden ook spelde, dit op de uitspraak geen invloed had, en deze geheel bleef afhangen van het dialect, dat de spreker bezigde. De een schreef *wt,* de andere *uit,* een derde *uyt;* maar dat belette niet, dat de beschaafde Hollander *uit* zeide, de Fries *uut,* en de Amsterdammer *oit.* Evenzoo, al spelde men *drie* of *dry,* de lezer sprak het woord *drie* of *draai* uit, al naar hij het in zijn omgeving had leeren uitspreken, en stoorde zich aan de spelling niet, die hem werd voorgehouden.

Hy ziet de menschen uit de lucht om laegh verkeeren.
Hy ziet den Ysbeer en den Kreeft, met scherpe scheeren,
Wel drywerf in 't gestarnt'. Dan dryft hy oost dan west,
En voor den nacht beducht, genaekende op het lest,
Wou vliegende geensins zich 't schemerlicht vertrouwen,
Dies streek hy in het west, daer Atlas zyn landouwen
Regeert, en zoekt hier rust, zoo lang tot d'avontstar
De morgenstar, en voort de morgenstar de kar
Der zonne opwekken koom'. De grootste mensch van allen,
Iäpets sterke zoon, heerscht hier naer zyn gevallen,
Geheeten Atlas. Zee en aertryk dient en eert
Den koning, daer de zon, als zy ten weste keert,
In 't water wort onthaelt, gewelkomt in de baren,
Wanneerze, rennens moe, ter herberge in koomt vaeren.
Hy weit hier duizenden van schaepen, en met een
Ontelbaer horenvee, bezit het lant alleen
En 't gansche lantgewest, en bout vergulde hoven,
Ook boomgaerden, die hem het gouden ooft beloven.
De vlugge Perseus zey: heer koning maektge staet
Op uwen hoogen stam; ik ik ben uit het zaet
Gesprooten van Jupyn. Indien u wondren lusten,
Vraegh naer ons daeden. 'k Zoek hier eenen nacht te rusten.
Nu dacht de koning aen het nootlot dus gespelt
Door Temis mont, gelyk d'aeloude faem vermelt:
O koning Atlas, 'k zie van verre een' dagh genaeken
Dat alle uw hoven, die van goutgeele appels blaeken,
En schittren, root van gout, den zoon des dondergodts
Gedyen tot een' roof en plonderinge, en hy trots
Zeeghaftigh met dien buit en ryxschat heen ga stryken.
De koning, na dien tyt beducht voor zyne ryken,
Omheint den boomgaert met ringmuuren, hoogh en vast,
En heeft een' grooten draek de scherpe wacht belast,
Ook alle uitheemschen streng uit zyn gebiet gebannen.
Nu zeght hy Perseus aen: vertrek, ô ingespannen

870 *Maektge staet* voor „verheft gij u, draagt gij roem."

878 *Den zoon des dondergodts:* het orakel sloeg op Perseus zelf, wat Atlas echter — zie vs. 888 — niet geloofde.

880 *Zeeghaftigh:* de oude uitgave heeft verkeerdelijk: *Zeehaftigh.*

885, 886 *ô Ingespannen en stouten roover:* deze scheldwoorden staan niet in 't Latijn, en ik zou er de aandacht niet op vestigen, ware 't niet om

En stouten roover, flux van hier van myne steên,
Met zulk een' valschen roem van uwe dapperheên.
Jupyn, der goden godt, bestaet u geenerwyze.
By graeuwen blyft het niet: maer dreight, zoo hy niet ryze,
Met opgeheve vuist dien onbeleefden gast,
Die smeekt, en draelende, op geen dreigementen past,
Zyn deught roemt, schoon hy is een veel onsterker vechter:
Want wie was sterker dan de koning Atlas. Echter
Sprak Perseus: aengezien gy ons uw gunst onthout,
Aenvaert dit schoon geschenk, en omgekeert biet stout
Met zyne slinke hant hem 't gaepend hooft, vol slangen,
Meduzaes morssigh hooft, met addrenhaer behangen,
Herscheppende Atlas in een' steenbergh steil en schuin,
Den baert en haer in bosch, het hooft in eene kruin
Van steen, de schouders en de handen van gelyken
In bult, en heuvelen, van waer men ver kan kyken.
Daer staet hy hoogh en vast, en ongemeeten groot
In 't oogh van overal, en stut voor vallens noot,
[O goden, 't was uw wil] met zyne kruin 't gewemel
Van 't heir der starren, en den starrelichten hemel.
  Eool, de wintgodt, hiel de winden in het slot
Des kerkers vast geboeit. De morgenstar, 't gebodt,

898–917 Atlas in eenen bergh. *Kantteekening der oude uitgave.*

te doen opmerken, vooreerst, dat hier Vondel op Latijnsche wijze op de interjectie *ô* een 4den n. v. doet volgen, en, ten andere, dat het woord *ingespannen* hier verkeerdelijk op zichzelf staande wordt gebezigd, en noodzakelijk de bijvoeging vereischte van het doel der inspanning. Van iemand te zeggen, dat hij *ingespannen* is, wil, naar het tegenwoordige spraakgebruik, eenvoudig te kennen geven, dat hij „diep in gedachten" is; doch dat meent Atlas er niet mede, als hij Perseus voor een *ingespannen roover* uitmaakt; hij bedoelt er mede, „dat de jongeling zich heeft ingespannen, en er zich met alle macht op toelegt, om hem te benadeelen, te berooven," enz. Doch hij drukt dit niet volkomen, en dáárom ook niet juist uit.

889 *Maer dreight:* lees hier: „maar *hy* dreigt," of, om de maat van 't vers te behouden: *hy dreigt.*

890 *Dien onbeleefden gast:* „de hedendaagsche betekenis van *beleefd* verschilt „veel van den oorsprong des woords, dat inderdaad niet anders is dan „het deelwoord van *beleeven*" enz. H. – Terwijl ik een iegelijk sterk aanspoor om het vervolg van dit merkwaardig betoog bij H. te lezen, moet ik doen opmerken, dat er hier geen reden bestond om Perseus een *onbeleefden gast* te noemen: beter had Vondel „den *aarzelenden*" of „den *weifelenden* gast" geschreven en 't Lat. *cunctantem* uitgedrukt.

Van vrou natuur gewoon te volgen op haer plekken,
Om 't menschelyk geslacht ten arbeit op te wekken,
Bescheen den hemel, als helt Perseus reisgezint
De vlugge hielvlerk aen de hielen gespt, en bint
De sabel op de zy, om weder luchtigh boven
Met snelle hielingen de dunne lucht te kloven,
En laetende overal ontelbaer volk en steên,
Zagh Etiopers, en gansch Moorenlant, met een
Het ryk van Cefeus, daer Jupyn, het hooft der goden,
Geheeten Ammon, al te streng in zyn geboden,
d'Onnoosle Andromeda door zyn orakel dwong
Te boeten het misbruik van 's moeders trotse tong.
Zoo dra helt Perseus hier de dochter, root bekreeten,
Zagh aen een steenrots vast geklonken met een keten,
Geleekze in zyn gezicht een kunstigh marmerbeelt,
Had niet een luchtje met de blonde vlecht gespeelt,
En zagh hy d'oogen niet van jammeren gezwollen,
En laeuwe traenen langs de kaeken nederrollen.
Hy wort onkundigh van het minnevier ontvonkt,
En staet een poos verstomt, daer 't oogh de maeght belonkt,
Dies hem de min bykans het vliegen leert vergeeten.
Hy sprak: ô jongkvrou, wie geen hantboey past noch keten,
Neen zeker, neen voorwaer, maer eer een minnebant,
Die twee gelieven houdt verbonden, hant aen hant;
Ay melt ons uwen naem en lant. Wat houdt uw leden
Gebonden? zy zwyght stil in 't eerste, en geeft geen reden,
En 't geen een dochter voeght, ontziet uit schaemte een' man
Te spreeken: en dewyl zy hant noch vinger kan

918—1025 Andromeda aen de steenrots. *Kantteekening der oude uitgave.*

913 *Met snelle hielingen:* „nergens heb ik het woord *hieling* kunnen vinden „dan alleen in den *Zeeman* van Winschoten, die my zegt, dat het is „*het achterste gedeelte van de* kiel, of deeze betekenis by overdragt hier „te pas kan komen, laat ik anderen bezien, ik geloof niet, dat Vondel „daaraan gedacht heeft." H. Maar ik wel. Ovidius — H. zegt het zelf — spreekt hier van *talaria;* dat zijn *hielvlerken,* als hierboven vs. 911 en Boek VIII, 774, of *hielpennen,* als beneden, vs. 1002: — en nu heeft juist de *hieling* eener kiel vrij wat overeenkomst met een vlerk, of is althans, evenals wat hier bedoeld wordt, een „uitsprong aan een hiel."

919 *'s Moeders:* van Kassiopea, namel., die zich beroemd had, schooner te zijn dan de Nereïden; waarom Neptunus het zeemonster gezonden had, dat Andromeda als zoenoffer eischte.

928 *Leert vergeeten:* beter: „*doet* vergeten." H.

Verroeren, wouze zich met zedigh schaemroot dekken:
Noch dektze d'oogen met de traenen, die vast lekken
En bigglen langs de wang, en om hem geenen schyn
Te geven datze ontziet, in dootsgevaer en pyn,
Haer schult te melden aen den ridder, die verslagen
Ernsthaftigh aenhiel, meltze in 't ende op zyne vraegen
Haer' naem, en vaderlandt, en hoe de moeder vroegh
Elk trotste, en zulk een' roem op haere schoonheit droegh.
Maer eer zy endight komt de gansche zee opruisschen.
Het zeegedroght begint te snorken en te bruisschen,
Met eene afstortinge van baren herwaert aen,
En schiet een' waterbergh van golven, daerze staen,
Op 's jongkvrous bloote borst. De maeght, bykans bezweeken,
Begint luitskeels uit schrik een strantklok op te steeken.
Haere ouders staen bedrukt en eveneens ontstelt,
En droevigh by hun pant, en huwbre, wien het gelt,
Met reden meer bedroeft. Zy zetten met vermaenen
Haer geene hulp by, maer misbaer en maght van traenen,
Naer tyts gelegenheit, en hangen afgeklaeght
Bestorven om den hals der vastgebonde maeght.
Toen sprak de vreemdeling: gy hebt noch tyt te schreien,
Maer om te helpen dient men hier niet lang te beien.
Indien ik Perseus, zoon van Jupiter, den godt
Der goôn, en Danaë, die in het torenslot
Hem in haer' schoot ontfing, gelyk een' gouden regen:
Indien ik Perseus [een verwinner, ryk van zegen,
Van 't vreeslyk slangenhooft, en een die met zyn veêr
En vleuglen door de lucht durf rennen heene en weêr]
Dees schoone maeght verzocht, gy zoudtme boven allen
Voor schoonzoon kennen, met uw' wil en welgevallen?
Ik zal, met hulp der goôn, myn vroomheit in der daet

940 *Ridder:* dit woord is hier te onpas gebezigd. Perseus toch — gelijk hem Ovidius hier voorstelt — was geen „rijder" of „ruiter" en de naam van *ridder* in zijn latere beteekenis, vooral die van „*dolend ridder*," zou hem alleen gepast hebben, indien hij in de middeleeuwen geleefd had.

949 *Een strantklok op te steeken:* in gemeenzame taal zou men zeggen: „een keel op te zetten, dat er het geheele strand van klonk."

951 *Hun pant, en huwbre* voor „hun huwbaar pand." H. wil hier lezen: „*de* huwbre;" doch dan zou 't naar mijn gevoel, dewijl *pant* onz. is, evenzoo klinken, als werd er van twee verschillende personen gesproken.

954 *Afgeklaeght* voor „afgemat van 't klagen."

Betoonen, en beding, die hier geketent staet
t'Aenvaerden tot myn bruit. z'Aenvaerden 't op dees rede,
[Het was hun ook geraên] en sterken het met eede
Beloven hem de kroon des ryx ten bruitschat me.
Maer als een zeegalay komt bruisschen door de zee,
En snel geroeit wort van bezweete jongelingen.
Zoo komt dit zeegedroght het rotsigh strant bespringen
Door 't barrenende schuim, en was zoo dicht aen strant
Gelyk een Baleaer een kogel met zyn hant
Kan slingren door de lucht. De helt vlieght op van d' aerde,
En steigert in de lucht, met uitgetogen zwaerde.
Zoo dra dit zeegedroght 's mans schim op 't water ziet,
Het strax met open balgh naer 's ridders schimme schiet:
En recht gelyk wanneer een arent op zyn pennen,
In 't ledige akkerlant een veltslang komt te kennen,
Met blaeuwe schubben, in den heldren zonnegloet,
Haer oppakt, zettende den krommen klaeu verwoet
In dien geschubden nek, om haeren bek te vatten:
Aldus komt Perseus uit de lucht van boven spatten,
Op dien gebulten rug van 't zeegedroght, in 't groen
Der zoute zee, daer 't bruischt, en schiet het den harpoen
In zyne rechte schoft, zoo vreeslyk dat het kraekte.
Het dier, ter doot gewont, en bloedende, geraekte
Aen 't steigren in de lucht: dan duikt het diep in zee:
Dan tuimelt het: gelyk een everzwyn, van wee
Schuimbekkende, is omringt van dolle hazewinden.
De helt ontwykt den balgh, genegen tot verslinden,
Met zyne snelle penne, en treft het dier, daer 't bloot
Met dikke schulpen niet gedekt is tegens noot,

971—973—974, 975—991, 992 Al deze vergelijkingen hebben dezelfde fout: lees vs. 971: *als een zeegalay,* DIE: vs. 974: *en was zoo dicht aen strant gelijk een kogel,* DIE *door een Baleaer is geslingert:* en vs. 991: *gelijk een everzwijn, wanneer het omringt is*" enz. Vergelijk de aantt. Boek I, vs. 641 Boek II, vs. 932. H.

994, 995 „Ik geloof, dat de Dichter beter zoû geschreven hebben:
Daer 't, bloot
Van dicke schulpen. niet gedeckt is tegen noot." H.

Ik kan mij moeilijk met die verbetering vereenigen. Men zegt wel: „*ontbloot van* schulpen," maar „*bloot van* schulpen" is een uitdrukking, welke ik evenmin kan goedkeuren als het door H. aangehaalde *bloot van wapenen*, Boek XII, vs. 87. Men zegt zeer goed: „het *bloot*", evenals: „het *naakt*, het *levend*," voor „het *bloote*, het *naakte*, het *levende ge-*

Nu op de ribben, door de zachte en weeke lenden;
Nu daer de staert, heel dun, in eenen visch gaet enden,
Met zyne kromme kling. Het braekt door kieu en snuit
Een roode zee vol bloet en zoute pekel uit.
De vleugels worden nat en zwaer van zoute baren,
En Perseus kan zich in het zeeschuim niet bewaeren
En op de hielpen naeu betrouwen over 't vlak.
Hy ziet een steenrots, die haer kruin naer boven stak
By kalmte, en als het stormt bedekt leght van de vloeden.
Hier quam hy staen, om zich voor 't wreet gedroght te [hoeden,
En slaende aen 't uiterste der klip de slinke hant,
Dreef hem de sabel dwers door 't lyf in 't ingewant,
Tot dry en vierwerf toe. Het hantgeklap, 't geschater
En luit geschrey des volx klinkt, over strant en water,
Ten hemel. Kassioop en Cefeus d'ouders staen
En huppelen van vreught. Zy groeten onbelaên
Den schoonzoon, kennen hem voor hunnen ryxbevryer.
De bruit, van ketenen geslaekt, treet voor den stryer,
Gelyk een prys en loon van 's bruigoms dappren aert.
Hy spoelt zyn strytbre hant, zeeghaftigh en bedaert,
In 't water af, bestroit het strant met watermeien
En loof, om 't slangryk hooft, van zynen romp gescheien,
Geensins te quetsen op de zeekust, daer hy 't legt.
De watertelgh verkeert in rotssteen, hard en hecht,
Al 't zoute pit van 't hout, en d'afgeplukte telgen
Beginnen al de kracht van 't slangryk hooft te zwelgen:
En dees steenachtigheit bleef sedert in den teen.
De watermaeght beproeft dees groote wonderheên
Aen veele takken, en bevint zoo door ervaeren
Met blyschap deze kracht in telge en waterblaêren.
Het zaet hiervan in zee geworpen teelt korael,

1026—1093 Strantsteenen in korael. *Kantteekening der oude uitgave.*

deelte" en in vs. 994 staat in dien zin *bloot* voor „'t bloote lijf." Hier heeft men dus alleen achter *bloot* een komma te plaatsen, en dan is de zin: „daar het dier, *bloot* (d. i.: „naakt"), niet met dikke schulpen tegens noot is gedekt."

993—1000 Men moet onder 't lezen al heel goed opletten, wil men weten, van wie gesproken wordt. *Het* (vs. 998) is het monster; doch *de vleugels* (vs. 1000) zijn weer de „hielpennen" van Perseus.

1022 *Teen* voor „tak, twijg."

En houdt dien zelven aert, zoo dra de tak niet fael
Te ryzen, wortze styf. De tak, in zee gedolven
Blyft teen, wort steenkorael geheven uit de golven.
Hy heilight dankbaer aen een drytal van de Goôn
Dry strantaltaeren, groen van versch gesnede zoôn,
Het slinke aen godt Merkuur, en aen heldin Minerve
Het rechte, 't middenste aen Jupyn, op Cefeus werve.
Hy eerde Pallas met een vaerze. Godt Merkuur
Ontfangt een kalf, en godt Jupyn, ter goeder uur',
Een' uitgelezen stier. Toen ging hy heenestryken
Met zynen bruitschat, oir der Moorenlantsche ryken,
En troude Andromeda. De min en bruiloftsgodt
Bestellen 't bruiloftslicht. Men stookt door hun gebodt
Welriekend vier, bespant gewelf en bruiloftszaelen
Met kranssen, daer geluit van lieren en cimbaelen
Gehoort wort, fluit en zang, merktekens van geneught.
Zoo dra de valdeur kraekt, en opengaet met vreught,
Verschynt het schitteren van gout en goude straelen.
De koning Cefeus en zyne amptenaeren praelen,
En treden ten bankette in heerelyken schyn.
Als kostelyke spys genut is, en de wyn
Het vrolyk hart verquikt, vraeght Perseus naer de zeden
En aert des lants; waerop Lincides hem met reden
Berecht van 's lants gewoont'. Toen zeide hy in 't endt:
Manhafte Perseus, ay ontvou, 't is u bekent,
Door welk een listigheit, en dappren oorloghszegen
Gy 't slangenhooft van dees Meduze hebt gekreegen.
Hierop hief Perseus aen: daer Atlas opwaert vaert
Legt eene plaets, rondom van steil geberght' bewaert,
En d'ingang wort bewoont van dry gezustren t' zaemen,
Een trits van telgen, die uit zynen stamboom quaemen.
Zy zien te gader uit een eenigh enkel oogh.
Toen d'eene zuster dit aen d'andre leende, boogh
Ik neêr, en greep het oogh behendigh op, en raekte
Hierme bezyden 's weeghs door kreupelbosch, daer 't [kraekte,
Door ongebaende rots en ruighten aen het huis,

1028 *Wortze styf:* tak, ofschoon gewoonlijk mann., wordt hier vr. gebezigd.
1056 *Wort bewoont:* lees: *werd* bewoond." Meduza, aan wie hij 't hoofd had afgeslagen, woonde er toch wel niet meer.

En op den drempel van de schuilende Meduis.
Ik zagh doorgaens langs 't velt, door entloos ommezwieren,
Gedaenten zonder ent, van menschen en van dieren,
Door 't aenzien van Meduze in harden steen verkeert.
Ik zagh in myn rondas van koper gebruineert,
Met myne slinke hant by 't hantsnoer aengegreepen,
Den weêrschyn van haer tronje; en toen 't gezicht beneepen
En al die slangezwarm in slaep gevallen lagh,
Zoo klonk ik haer het hooft van 't lichaem met een' slagh,
En nam dit met Pegaes, gesproten uit den bloede
Van 't bleek Meduzenhooft, met my tot myne hoede.
Hierby verhaelt de helt oprecht zyn' langen toght
En omreis, vol gevaers: wat landen, noit bezocht,
Zyne oogen uit de lucht bezichtighden in 't zweven,
En wat gestarrenten zyn pen doorsnorde in 't streven.
Hy staekte zyn verhael, eer 't iemant lastigh vall'.
Een amptheer vraeghde hem, waerom een van 't getal
Der zustren slangen draeght geknoopt in haere vlechten,
En Perseus zeide: vrient, ik wil u klaer berechten,
Dewylge vraeght naer iet naemhaftighs, van den gront
Waerop dit rust en steunt. Meduze, schoon en blont
Van haer, was hierom wyt befaemt by alle menschen,
Benyt en aengezocht van menighten, die wenschen
Om zulk een schoone maeght, en meest om 't schoone haer,
't Welk uitstak boven al. Dit hoorde ik, en 't is waer,
Uit hunnen mont, die haer met eigene oogen zagen.
Men zeght hoe godt Neptuin, uit zynen waterwagen,
Haer in Minerves kerk schoffeerde voor 't altaer.
De dochter van Jupyn keert d'oogen af van haer,
Bedekt het kuisch gezicht van deze geschoffeerde,

1069 *Den weêrschijn van haer tronje:* immers indien hij het hoofd zelf had gezien, zou hij mede in steen zijn veranderd.

1078 *Eer 't iemant lastigh vall':* hier had de zuiverheid der taal gevorderd *viel;* doch in dit verhaal springt Vondel wel meer wat lichtvaardig om met de tijden der w.woorden.

1089 *Uit zynen waterwagen:* natuurlijk een rijmlap, en die wederom den geheelen zin belachelijk maakt. Immers men moge het den knapsten Edipus te raden geven, hoe Neptunus *uit zijnen waterwagen* een maagd *schoffeeren* kon, die zich *in een tempel* bevond!

1092 Men zou bij 't lezen van dezen regel denken, dat Minerva het *gezicht der geschoffeerde* bedekte; doch uit het Latijn blijkt dat dit de bedoeling

En om te wreeken 't leet der schandelyke onteerde,
Verkeert Meduzes haer in adderen, en voert,
Ten schrik der vyanden, en wat zich rept en roert,
Dit aderryke hooft in haeren schilt ten toone.

1094—1096 Meduzaes haer in adders. *Kantteekening der oude uitgave.*

niet is. De Godin — natuurlijk om 't schandaal niet te zien — bedekte haar gelaat met haar schild.

1093, 1094 't Klinkt vrij zonderling, dat Minerva, om het leed van Meduza te *wreken,* haar hoofdhaar in slangen veranderde; doch dat zegt Ovidius dan ook niet; wel geeft hij te kennen, dat de Godin zulks deed om den smaad te wreken, haar tempel aangedaan.

1094—1096 Hoe kon Perseus met het hoofd van Meduza rondreizen, als Minerva 't op haar schild voerde? Deze tegenstrijdigheid heeft sommige commentatoren doen denken, dat de regels

Nunc quoque, ut attonitos formidine terreat hostes
Pectore in adverso, quos fecit, sustinet angues

ondergeschoven zijn.

1096 *In haeren schilt:* Vondel heeft het *schild* van de plaals waar het had moeten staan — zie de aant. op vs. 1096 — overgebracht naar deze plaats, waar het niet te huis behoort. Ovidius zegt: *pectore in adverso:* en werkelijk wordt Minerva afgebeeld met een Meduzahoofd op haar borstkuras.

P. OVIDIUS NAZOOS

HERSCHEPPINGE.

HET VYFSTE BOEK.

INHOUT.

Het oproer van Fineus en zijne aenhangelingen, op de bruiloft van Perseus, in steen verandert. Pallas bezoekt de hengstebron. Hier wort verhaelt van Pirenus, en hoe de Pieriden, na den zangstrijt van verscheide veranderingen met de zanggodinnen, in aexters herschapen worden.

P. OVIDIUS NAZOOS
HERSCHEPPINGE.

HET VYFSTE BOEK.

Terwyl helt Perseus 't hooft der Moorenlantse kroone,
En Cefeus raet met dees vertellinge onderhiel,
Begint de bruiloftszael, op 't buldren en gekriel
Van een' hoop kryghsvolx, luit te galmen en te wanken.
Het schynt geen liefelyk geluit van bruiloftsklanken,
Maer eer een wapenklank, en gruwzaem kryghsgewelt.
De gansche bruiloftszael steekt op, en bruischt ontstelt
Gelyk men eene zee, strax kalm en stil en effen,
Met bulderenden storm heur baeren hoort verheffen.
Vermeeten Fineus zelf, eerste oorzaek van 't krakkeel,
En boos berokkenaer van 't gruwzaem feestgescheel,
Koomt met eene essche speer al drillende ingevlogen,
En roept: hier ben ik zelf, die van de wraek bewogen,
My wreeken wil aen u, om dien geleden hoon,
Het schaeken van myn bruit. Nu kunnen, by de goôn!
Uw vleugels, noch Jupyn, vermomt met gouden regen,
U myne handen niet ontrukken. Elk verlegen
Zagh om, en Cefeus riep hem toe, die schieten wou:
Wat gaet u, broeder, aen? wat dolheit stoort dees trou,
Dees bruiloft met een' moort? vergeltge op 't ongezienste,
Ondankbaer op dees wys des bruidegoms verdienste?
Besteetge dees verloofde en pas verloste bruit
Met zulk een lasterstuk, en moort en schennisse uit?

1–335 Cefeus aenhangelingen, Perseus bruiloft stoorende, en hem bevechtende, in steenen herschapen. *Kantteekening der oude uitgave.*

4 *Wanken:* hier voor: „daveren of dreunen" gebezigd. H.
11 *Feestgescheel* voor *feestgeschil.*

Indienge recht bevroet, geen dappre Perseus schaekte
Dees jongkvrou; maer de wraek der zeegodinnen blaekte
Van gramschap: Ammon, met den horen scherp gespitst,
En 't grimmigh zeegedroght, van onder opgehitst,
Opborlende om myn kint te zwelgen en verslinden;
Toen zy, ter doot gedoemt, zich aen de klip liet binden,
Beroofdenze u alreede, of gy most wreet en snoot
Gedient zyn met myn' rouwe, en haere onnoosle doot.
Is 't niet genoegh dat gy de jongkvrou, als verslonden,
Zaeght onmedoogende aen de steenrots vast gebonden,
Daer gy, haer bruidegom en oom, de dochter niet
Verdaedighde in dien noot op 't uiterste? en verdriet
Het u hier boven dat een ander haer beschermde,
En weigertge den helt, die zich uit liefde ontfermde,
Onbillyk zynen loon? scheen u die prys te groot?
Dees stont te haelen, toen menze aen de strantrots sloot.
Nu staze billyk toe die my, stokout van jaeren,
Voor kinderloosheit hoede, en laet hem minzaem paeren.
Vergun den bruidegom de bruit, en zyn beding,
Rechtvaerdiglyk verdient. Bedenk, ô jongeling!
Hoe ik my tegens u geensins uit nyt verzette,
Maer tegens het gevaer des doots, die d'onbesmette
Ree boven 't hooft hing. De verbolgen Fineus staet
Voor zulk een antwoort stom, ziet met een stuur gelaet
Zyn' broeder Cefeus, dan helt Perseus onder d'oogen.
Hy twyfelt wie van bey hy eerst zou treffen mogen,
En mikkende eene poos, schiet flux met al zyn maght
Helt Perseus, doch vergeefs, een esschenhoute schacht
Wraekgierigh naer het hooft, datze in het tafelkussen
Bleef steeken: Perseus, die geduldigh ondertussen
Vast wachte, sprong flux op, en hadde, fors getart,

26 *Ammon, met den horen scherp gespitst:* om dit te verstaan, dient men te weten dat Jupiter Ammon, die het ondier had verwekt — zie 't vorige Boek, vs. 916—919 — met ramshoornen wordt afgebeeld. — Zie vs. 457 en volgg.

28 *Te zwelgen en verslinden:* H. Zie over deze weglating van *te* bij het tweede w.w. het aanget. bl. 11.

43 *O jongeling:* dit woord staat niet bij Ovidius en komt ook weinig te pas. Cefeus zegt van zichzelven, vs. 40, dat hij *stokout* is: het is dus niet waarschijnlijk, dat zijn broeder nog maar een *jongeling* zou wezen.

45 *d' Onbesmette:* Andromeda. H.

Den dollen Fineus met dien schicht geraekt in 't hart,
Zoo 't outer dezen schelm, op wien de schicht het munte,
En daer hy achter dook, niet veilighde. De punte,
Treft Retus evenwel in 't voorhooft, dat hy stort,
Het punt uit brein en been met kracht getrokken wort,
Den bruiloftsdisch met bloet besprengkelt, daer hy spartelt.
Al 't bruiloftsvolk ontstelt, hem ziende dus gemartelt,
Stuift op, en schiet verwoet in dien verwaten hoop.
Een deel dreef toornigh men behoorde met een' loop
Den schoonvaêr en den zoon met kracht ter neêr te vellen.
Maer Cefeus daetlyk, toen zich 't feest begon t' ontstellen,
Al heimlyk tydigh door eene achterdeur ontvloôn,
Riep 't heiligh gastrecht, en gewyde bruiloftsgoôn
Tot tuigen van 't gewelt, dat tegens zyn geboden
Wert aengestelt. Belloon, de schutsvrou der genooden.
Hier tegenwoordigh, dekt den broeder met haer' schilt,
En moedight hem. Ook was hier Atis, woest en wilt,
In Ganges stroomkristal uit een godin geboren,
Genoemt Limnatis, zoo de faem zich recht laet hooren.
Hy telde zestien jaeren, was schoon. Het feestgewaet
Verrykt de schoonheit door optoisel en cieraet.
Hy droegh een' purpren rok met gout geboort, een keten
Van gout om zynen hals. De mirreboomen zweeten
Een' aengenaemen geur, om 's jonglings krollent haer
Te zalven. Hy was fix op snelle schichten, maer
Noch fixer met den boogh den vyant aen te rannen.

57 *De punte:* om 't rijm: anders, zoo ook vs. 59, neemt Vondel, *punt* onzijdig. **H.**

64 *Den schoonvaêr en den zoon:* lees: „Cefeus en zijn schoonzoon." 't Woord *zoon* is hier ter aanduiding van Perseus minder gepast, omdat er geen sprake is van zijn vader.

69, 70 *Belloon, de schutsvrou der genooden.... dekt den broeder met haer schilt:* t. w. niet *haren* broeder, maar dien van Cefeus. Ook zegt het Latijn geenszins, dat Pallas (hier min juist met *Bellone* vertaald) de *schutsvrouw* was der *genooden.* Integendeel toont zij zich hier de beschermster van Fineus en zijn *ongenoode* makkers, die de feestvreugd kwamen bederven.

77, 78 *De mirreboomen zweeten een aengenaemen geur:* „zoo H. SCHIM, *Kruisfeest*, bl. 84:

De lieve lucht ontlast: hier groeit geen alsem
Maar suikerriet: de boomen zweeten balsem, enz." **H.**

Met dat al, en hoe fraai in 't afgetrokkene de figuurlijke voorstelling ook zijn moge, hier was zij minder op haar plaats.

Helt Perseus zagh dien knaap den taeien hantboogh spannen,
Greep flux een branthout, daer 't noch rookte op 't outerplat,
En klonk hem in 't gezicht 't gebit in twee, bespat
De zael met been en bloet, gemengt en uitgespogen.
Toen Likabas Sirier, met toegelokene oogen,
Den ongeveinsden vrient, genoot, en bloetverwant,
En zyn geschonden hooft, in zulk een' droeven stant,
Te dootelyk gewont, zagh scheiden uit dit leven,
En wentelende in bloet, den lesten dootsnik geven,
Beschreide hy den knaep, en greep in dit rumoer
Den opgespannen boogh van Atis, op den vloer
Te deerlyk uitgestrekt, en zeght: waer zyn de helden?
Nu is 't uw beurt met my. Nu zultge dit ontgelden,
En u niet langer in des jonglings droeve doot
Verheugen, die u min tot lof gedyt, dan snoot
Tot laster en verwyt. Het woort was naeu gesproken,
Of 't snorrend punt bleef, mits helt Perseus lagh gedoken,
In zynen wyden rok vast hangen. Perseus, ras
En vaerdigh, dryft hierop den wreeden Likabas
De kromme sabel, met Meduzaes bloet bestreeken,
Manhaftigh in de borst, waerom hy, dootsch bezweeken,
En flaeu, en stervende, in zoo groot een nachtverdriet
Benevelt en bezwalkt, naer Atis ommeziet,
Op wien hy jammerlyk het hooft leght, daerze vielen,
En vaeren met dien troost, als reisgenoots, ter zielen.
Hier sneuvlen op den vloer in bloet, dat t' zamenron,
Sieensche Forbas, zoon en telgh van Metion,
Amfimedon met een, uit Libiaensche zanden,
Beide even fors en stout om andren aen te randen.
d' Een kryght den degen door den strot al t' onverwacht,
En d' ander in de rib geduwt met volle kracht.
Toen Eritus, de zoon van Aktor, met zyn breede
En blinkende oorloghsbyl, heel bits en scherp van snede,
Hier aenquam, ging de helt hem met geen zwaert te keer,
Maer greep een' beker, groot en zwaer, tot hantgeweer,
Een' beker, kunstigh met kleen beeldewerk gedreven,
En dreef, met allebey de handen opgeheven,

86—88 *Den ongeveinsden vrient.... en zijn geschonden hooft.... zagh scheiden uit dit leven*: een hoofd, dat uit het leven scheidt? — Verandert men *en* in *met*, dan kan het er eenigszins door.

Hem voor het voorhooft, dat hy, flaeu en zonder moedt,
Heentuimelde op den rug, in 't uitgebraekte bloet.
Hy velt Polidemon, Semiramis bestaende,
Kaukaeschen Abaris, Liceet, eer 't iemant waende,
Sperchions eigen zoon, ook Elix, Flegias,
En Klitus mede, en stapt op eenen hoogen tas
Van dooden. Fineus, die hier onder vyants oogen
Niet treên durf, schiet een' schicht, die by geval gevlogen
Juist Idas treft, die by geen schult den stryt ontgelt,
En geene zyde koos. Dees zagh, ter neêr gevelt,
Heel nors naer Fineus om, en sprak: nu ik, gedwongen
Door u, ook zyde kies, gevoel van my besprongen
Wien gy ten vyant terght. Boet met uw wonde en smart
Myn dootwonde, en het bloet onschuldigh aengesart.
Zoo sprak hy, wou den schicht, getrokken uit de wonde,
Hem tornen naer het hooft: maer 't hart bezweek. Hy konde
Door 't storten van zyn bloet niet langer, en viel neêr.
Hier trof Klimeen Odyt, den treffelyxten heer
Naest Cefeus in het ryk. Toen most Protenor sneven
Door Hipseus. Linceus holp flux Hipseus mede om 't leven.
In dit krakkeel was d'oude Emation, oprecht
En recht godtvruchtigh, wien de jaeren het gevecht
Verboden, dies hy met de tong alleen most stryden.
Hy vloekte 't goddeloos gevecht van wederzyden.
De felle Kromis maeit den ouden kouden man,
Die siddrende 't altaer ter noot omhelzen kan,
Het hooft af, dat het op 't altaer ter neder storte,
Daer vloekt de tong hem noch, die zyne dagen korte,
Terwyl het gaepend hooft den geest geeft in den brant.

120 *Polidemon:* door de plaatsing van dit woord valt de nadruk verkeerd; de derde sylbe is lang. H.
Bestaende: namel. „in den bloede."

123 *Tas:* „hoop, stapel." Zie KILIAEN. H. acht het woord in onbruik. 't Is sedert zijn tijd weder in zwang gekomen.

128 *Naer Fineus:* zoo staat er in Vondels H. S. De vorige uitgaven hadden *na.*

128, 129 *Nu ik, gedwongen door u,* enz.: versta: „nu gij mij, die onzijdig was, een wond toebrengt, kies ik partij, en zal, door u te bespringen, u doen voelen wat het zegt, u aan mij te vergrijpen."

133 *Tornen.* Hier schijnt het woord te zijn genomen in de beteekenis van „terugsmijten", 't Eng. *turn.*

137 De oude uitgave heeft: *Linceus zoon holp Hipseus mede om 't leven.*

Nu velde Fineus twee gebroeders, op de want
Geoefent, Broteas en Ammon, noit verwonnen,
Zoo zwaerden door de want de neêrlaegh krygen konnen.
Hy velde ook Amikus, aen Ceres dienst verlooft,
Met zynen witten bant gevlochten om het hooft.
Iäpets zoon, die niet geoefent in krakkeelen,
Gewoon op zyne lier, een vredetuigh, te speelen,
Nu bezigh hier 't gehoor te streelen van dit paer,
Stont niemant in den wegh, en tokkelde de snaer
Met zyne citerpen. Ga heene uit deze feesten,
Schimpt Pettalus, volent het bruitsliet by de geesten
Des afgronts. Hierop dreef hy 't spits ter slinke zy
Hem door den slaep van 't hooft, zoo schrikkelyk, dat hy
Ter aerde stervende bedrukt de snaeren streelde,
Met styve vingren by geval een klaeghliet speelde.
Likormas, fors van aert, kon zonder wraek en rou
Niet aenzien dat men dus een' speelman martlen zou.
Hy rukte van den post met kracht ter rechte zyde
Een' boom af, dreef Pettael, die Perseus eer benyde,
Zoo hardt op 't bekkeneel van boven, dat het kraekt,
En hy, gelyk een os, voor zyne star geraekt,
Ter aerde nederploft. Toen komt met sterke handen
Cinifsche Pelates den slinken post aenranden,
En wrikt: maer Koritus Marmarianer hecht
De rechtehant terstont met eenen pyl, die recht
Zyn' gang ging, dat de hant aen eenen post bleef hangen:
En Abas stak hem, daer hy vast stont, als gevangen,
Den degen in de zy: waerom hy, hangende aen
Den post met zyne hant, den geest gaf. Onder 't slaen
Rolt Melaneus om ver, die 't heir der Perseanen
Met grooten yver volght. De rykste in weide en graenen,
Een Nazamoner, die lantrykste Dorilas
Wert door zyne eechenis getroffen, dat de plas
Van bloet ter dootquetsuure al schuimende uit quam springen.
Alcioneus van Baktre, een wreedaert, niet te dwingen,
Die hem neêrvellende den dootsnik geven ziet,
En d'oogen in het hooft verdraeien: nu geniet

147 *De want:* namel. de *cestus,* of „groote handschoen," dien de kampvechters bij de ouden bezigden.

152 *Iäpets zoon, die:* dat *die* is hier ten eenemale overbodig. H.

Gy, sprak hy, van uw graen en uitgestrekte landen
Niet meer dan 't lichaem dekt. Hiermede scheit hy van den
Verslagen dooden: en helt Perseus rukt terstont
Den schicht ter wonde uit, en treft boven zynen mont
Alcioneus recht op den neus met kracht van voren,
En 't snorrend punt komt vlugh door zynen nek te booren,
Steekt voor en achter uit. De helt vervolght zyn' spoet,
Velt Klanis, Klitius, twee broêrs, een moeders bloet,
Doch ongelyk gewont: want d'arm met moedt gesteven,
Heeft Klitius de schacht van esschen toegedreven,
Door bey de heupen heene, en Klanis byt de speer
Met zynen bitsen tant, en stort ter aerde neêr.
Hier sneuvlen Celadon Mindezer, de getrouwe,
En Astreus, zoone van een Palestynsche vrouwe.
De naem des vaders schuilt. Etion bleef'er me,
Die, loos op wichlery, getroffen hier ter ste,
Zich vint bedrogen in zyn vogelwichleryen.
Toaktes, schiltknaep van den koning, heet in 't stryen,
Bleef hier verslagen, en Agirt, om vaderslaght
Verlastert, en gevloekt. De doôn hier omgebragt
Zyn min dan levenden. Het raetslot van hun allen
Stont vast dat Perseus, daer hy stont, most nedervallen.
Al 't vloekverwantschap houdt gestreng uit haet en nyt
De zy, die tegens recht verdienste en voorwaerd stryt.
De schoonvaêr, schoonmoêr, bruit en't hof houdt Perseus zyde
Vergeefs, en huilt en kermt. De galm rolt door de wyde
Gewelfde bruiloftszael. 't Geklikklak van het stael
En schor gerammel van de wapens vult de zael.
Het jammeren, gesteen, en schreien der gewonden
Verdooven hunne stem. Belloon verft ongebonden
De kamers met veel bloets, en mengelt zich van 't een
In 't andere gevecht. Helt Perseus, hier alleen
Omringt van Fineus, en zoo veele aenhangelingen,
Ziet zynen vyant, die hem vreeslyk wil bespringen,
Daer dus afgrysselyk en dapper wort gestreên.

185 *Van den:* zie hetzelfde rijm VERGIL. *in rijm,* Boek VIII, vs. 85.
198 *Schuilt* voor „is onbekend."
203, 204 *De doôn hier omgebraght zijn min dan levenden:* niet zeer duidelijk om te kennen te geven, dat, „hoe vele aanvallers er sneuvelen, er altijd nog een grooter aantal overblijft."

Het hagelt pylen, buy op buy, als hagelsteen.
De schichten vliegen van ter zyde, en ook van vooren,
Langs bruiloftsfakkels en de tafel om zyne ooren.
Helt Perseus zet zich aen een' dikken hofpilaer
Met zynen rugge schrap, en scheutvry voor gevaer
Van schichten, om 't gewelt der vyanden te keeren,
En houtze moedigh staende: al d'andre, om hem te deeren,
Genaeken vast, ter rechte en ook ter slinke hant,
Etemon Nabateer, Chaonsche Molp, gekant
Van wederzy. Gelyk uit twee verscheide wegen
De tiger in een dal, van hongers noot verlegen,
Twee kudden loeien hoort, met jammerlyk geschal,
Noch twyfelt welke hy van beide aenranden zal,
Verhit omze alle beide en teffens aen te tasten:
Zoo twyfelt Perseus wien hy eerst van deze gasten
Toevaeren wil ter rechte of aen de slinke zy.
Hy treft eerst Molpeus been, en laat hem vrank en vry
Ontslippen, aengezien Etemon niet wil wachten,
Maer dingt naer Perseus hals, en treft met domme krachten
Den kant des hofpilaers, daer 't zwaert aen stukken springt,
En wont hem in de keel niet dootlyk. Perseus dringt
Den degen hem in 't lyf, die sidderende d'armen
Noch vruchtloos uitsteekt, of de helt zich woude ontfermen.
Maer Perseus sprak, toen voor de menighte en 't gewelt
De deught bezweek: dewylge u zoo geweldigh stelt
Om my te praemen, dwingt de noot my hulp te zoeken
By myn Meduze. Keert uwe oogen van dees hoeken,
En draeit uw aengezicht, gy die myn vrienden zyt.
Hy haelt, zoo spreekende in het barnen van den stryt,
Meduze voor den dagh. Een Teskelus byzonder
Riep: zoek een slechthooft, dat vervaert is voor uw [wonder.
Toen dees met zyn hant den helt een' schicht naer 't lyf
Wou schieten, bleef hy flux in 't mikken kout en styf,
Gelyk een marmerbeelt. Na hem stont Ampix vaerdigh,
Om Linceus zoon, een' helt, grootmoedigh en eêlaerdigh,
Te raeken, maer de hant verstyfde als steen alree,
En kon zich 't minste niet eens reppen. Nileus me
[Die zich een' zoon des Nyls opveilende, en te krachtigh
De zeven monden van den Nylstroom trots en prachtigh

Half zilver, hallef gout, en kunstigh gegraveert,
In zynen beuklaer voert,] riep: Perseus, eerge u deert,
Let op den adel en den stam, waeruit wy sproten,
Gy mooght u troosten, dat gy sneuvelt door een' grooten
Manhaftigen, en met dien roem ter zielen zweeft.
Zoo spreekend staet hy stom, mits hem de stem begeeft.
Gy zout gelooven dat dees gaepende ook wil spreeken,
Hoewel de tong bezwykt. Dien smaet wil Erix wreeken,
En graeutze toe: uw laf en suffende gemoet,
Maer niet het slangryk hooft is oorzaek dat uw bloet
En leên verstyvende, zich langer niet beweegen.
Valt aen met my, en hout met uwen blanken degen
Dien tovervechter neêr. Toen trok hy op hem aen:
Maer daetlyk hielt de gront de beide voeten staen,
Hem styf en stom, als een geharnast beelt van marmer.
Deze alle quamen om, en vonden geen' beschermer,
By hun verdiende schult: maer Perseus had noch een'
Trouwant Akonteus, die al vechtende ook in steen
Verstremde, toen hy 't hooft met adderen behangen,
Aenschoude. Astiages, van misverstant bevangen,
Noch meenende dat dees noch leefde, nam zyn zwaert
En klonk het op den steen. Astiages veraert,
En houdt verwonderende alleen den schyn van 't leven,
Dat zich verwondert, en in marmer staet gedreven.
Het valt te lange hier te noemen hooft voor hooft.
Tweehondert was 't getal, dat van verstant berooft,
Dien braven Perseus dorst oproerigh wederstreven,
En juist tweehondert sterk door 't slangryk hooft versteven.
Nu roude Fineus het onbillyke gevecht.
Maer och, wat gaet hem aen? hy zagh'er vast en hecht

258 *Half zilver, hallef gout:* dat Vondel somtijds welluidendheidshalve *hallef* schrijft, gelijk elders *storrem, ellek, burregwal,* enz., zal niemand hem ten kwade duiden; — doch hier vinden wij een voorbeeld van beide spellingwijzen naast elkander, waar de maat er hem niet toe dwong; daar hij even goed *half zilver* en *half goud* had kunnen schrijven. **H.**

278 *Noch meenende:* liever: *en meenende,* om de herhaling van 't zelfde woord in dezen regel te vermijden. **H.**

282 *Het valt te lange hier te noemen hooft voor hooft:* volgens H. is in dezen zin *hen, elk* of *allen* vergeten. Ongetwijfeld, indien *hooft voor hooft* als een adverbiale uitdrukking beschouwd wordt; maar is dat noodig? mijns inziens is de bedoeling: „het valt te lang, *persoon* voor *persoon* te noemen," en de zin alzoo duidelijk genoeg.

Verscheide beelden staen, en kende noch de zynen,
Noemde elk by hunnen naem, die noch te leven schynen,
En naeu geloovende het geen hy hier ziet staen,
In schyn van 't leven, tast hen met de handen aen:
Dan och zy waeren steen. Nu keert hy droef met kermen
Zyne oogen van hun af, en bidt: wil u ontfermen:
Verschoon ons, Perseus. Och gy wint den stryt alleen.
Neem uw gedroghten uit onze oogen, eerwe in steen
Verkeeren. Neem het hooft vol slangen uit onze oogen,
Of wat het zy, dat elk verstomt door zyn vermogen.
De haet noch staetzucht voerde ons aen tot dit gevecht.
Wy vochten om de maeght. Zy komt met grooter recht
Door uw verdienste u toe, niet my: want zy verloofde
Zich eerst alleen aen my, die om haer schoonheit sloofde.
't Geschil is in den tyt. 'k Gevoel nu, my ter straff',
Myn onrecht: want ik u niet tydigh plaetse gaf.
Och allerbraefste helt, laet my'er 't lyf afdraegen,
Behou al 't ander vry. Zoo bidt hy neêrgeslagen,
En durf niet aenzien dien hy aenspreekt. Perseus zeght:
O bloode Fineus, 'k schenke u 't leven tegens recht,
En 't is een groot geschenk voor een' versuften blooden.
Laet vaeren alle vrees: geen sabel zal u dooden:
Maer in myn schoonvaêrs hof blyftge eeuwigh schelms en
Een erfgedachtenis voor myne bedgenoot. [snoot
Hy keert Meduzes hooft naer Fineus, in het ende
Dus spreekend derwaert dees 't gezicht al bevend wende,

289 *Noemde elk by hunnen naem:* „Vondel schrijft hier, geloof ik, *elck by „hunnen naem* omdat hy in 't meervoudige voortgaat: *die noch te leven „schynen:* maar mijns oordeels is dat niet goed: by *elk* behoort *zijn. „elk zijn lichaem:* en *noemde elk by zijnen naem.* Immers zo spreekt hy „zelf in een beschaafder werk *Joan de Boetgez.* Boek VI, vs. 428.

„En zy, die eerst te helsch in boosheit uitgespat
„Opdondren, stuiven elck zijns weeghs.

„enz. **H.**" Mijns inziens heeft Vondel zich hier door 't Latijn laten verleiden, o. a. door 't voorbeeld van Vergilius, waar deze zegt *Aen.* VI, vs. 743:

Quisque *suos* patimur *manes.*

307 *'k Schenke u 't leven:* „indien Perseus dit aan Fineus gezegd had, zoû „hy zijn woord niet gehouden hebben; want hy, hem in steen veranderende door 't hoofd van Medusa, benam hem zekerlijk het leeven. de belofte van Perseus bestond daarin, dat hy zeide *geen sabel zal u „dooden;* maar dat is niet te zeggen: *ik schenk u 't leeven.*" **H.**

En 't hooft al schrikkende verdraeien woude, maer
De hals stont styf, 't gezicht versaeght en vol misbaer.
De traenen worden steen. Het aenzicht stont bezweeken
In marmersteen gedrukt. De hant houdt aen met smeeken.
Helt Perseus triomfeert met zyne gemaelin,
En trekt naer Argos toe, en vaders vesten in,
Om 't schendigh ongelyk van zyne onnoosle moeder
Aen dwinglant Pretus streng te wreeken, die den broeder
Akrys zoo godeloos ten troon hadde uitgejaeght,
En 't koningkryk bezat. Maer die oprechten plaeght
Kan zich met onrecht en gewelt geensins verweeren
Voor Perseus slangryk hooft, gewoon te triomfeeren.
De dapperheit des helts, in zoo veel zwaericheên
Gebleeken, noch de straf by menighten geleên,
Vermurwt geen' Polidekt, den kleenen heer van 't eilant
Serifus, die te trots helt Perseus, ieders heilant,
Noch onverzoenbaer, en onbillyk schent en haet,
En dryft dat Perseus kracht niets zy dan logenpraet,
En noit Meduze voor zyn sabel zich most buigen.
De helt sprak: laet de daet uw logens overtuigen.
Dat ieder wie my kent terstont zyne oogen dekk'.

328 *Polidekt:* tot recht verstand van 't geen in dezen en de volgende regels verhaald wordt diene, dat, volgens een overlevering, waarvan Apollodorus gewag maakt, Danaë na haar bevalling, door haar vader Akrisius (wien 't orakel voorspeld had dat hij door zijn kleinzoon zou omgebracht worden) met haar kind in een kist gestopt en in zee werd geworpen. Te Serife aangeland, werden beiden door Polydektes, die aldaar regeerde, en die door Danaëes bekoorlijkheden getroffen was, gunstig ontvangen. Later echter, van den jongeling wenschende ontslagen te worden, zond hij hem van de hand om het hoofd van Meduza te halen, 't welk hij beweerde aan Hippodamia, de dochter van Enomaüs, als bruidsgeschenk beloofd te hebben. Zich voorstellende, dat Perseus nimmer heelshuids uit een ontmoeting met de Gorgo terug zou kunnen komen, had hij hetgeen men van den roof van haar hoofd vertelde voor een verdichtsel gehouden, tot hij zelf het slachtoffer van zijn ongeloof werd.

328, 329 *Den kleenen heer van 't eilant Serifus* voor „den Heer van 't kleine eiland." Zie vs. 340. *Serifus* of *Serife* was eene der Cycladen, een woeste en onbewoonde streek. **H.**

329 *Ieders heilant:* om op *eilant* te rijmen; doch voorwaar kon Perseus moeilijk de *heiland* gezegd worden van hen, die hij in steen veranderde, dan voor zooverre hij hen van al hun kwalen voor goed genas.

332 Versta: „en dat hetgeen van Meduza's dood verteld werd, niet meer dan een praatje was."

Zoo spreekend wort het hooft des konings en de nek
In bloedeloozen steen verkeert door 't hooft, vol slangen.
  De strytbre Pallas was dus lang om hoogh de gangen
Van haeren broeder, 't zaet der goude regenvlaegh,
Gevolght: nu lietze hem, na Fineus nederlaegh,
In kleen Serife, en in een holle wolk gestegen,
Zweeft Citnus en Giaer, ter rechte hant gelegen,
Voorby, en kiest eensgangs, noit ommevliegens moe,
De reisbaen overzee, heel kort naer Tebe toe,
En komt aen Helikon, den maeghdebergh geheeten.
Daer houdtze stant, en spreekt haer zusters, hier gezeten,
En uitgeleert in kunst en weetenschappen, aen:
De faem der nieuwe bronne, ontsprongen door het slaen
Der hengstehoeve, van Meduzaes bloet gesproten,
Quam ons ter ooren. Ik belust, koome aengeschoten
Om deze bron te zien. Ik zagh dit vliegent paert
Eer steigeren, en uit Meduzaes bloet gebaert.
Uranie antwoort: 't zy wat reên u hebb' gedreven
Om, ô godin, te zien dees huizen, hoogh verheven,
Gy zyt van ganscher harte ons allen wellekoom.
't Gerucht, alom gespreit, is geen verzierde droom.
Pegaes is oorzaek van dees bron: met eenen leide
Zy Pallas, daer de stroom des waters zich verspreide,
Verwondert staende voor dees hoefbron, als kristal.
Zy liet van dezen bergh haere oogen overal
Gaen weiden, in aeloude en vrolyke bosschaedjen,
En berghspelonken, dicht van groene boompluimaedjen
Beschaduwt, en met kruit en bloemen gestoffeert.
Zy schat den maeghdenrey, die zang en spel hanteert,
Gelukkigh om haer kunst, verblyf en oefeningen,
Dies een der zustren sprak: ô strytbre Pallas, gingen
Uw zinnen niet zoo hoogh opzweven naer het zwerk,

336–355 Polidekt in eenen steen. *Kantteekening der oude uitgave.*
356–392 De hengstebron. *Kantteekening der oude uitgave.*

338 *'t Zaet der goude regenvlaegh:* „geestige en zeer poëetische benaaming van „Perseus, geboren uit den gouden regen, die Danaë in haaren kerker „bedaude. Ovidius zegt het met een woord: *Aurigena,* dat is, „uit goud geboren."" H.

341 *Citnus* en *Giaer*: Cycladen.

345 *Haer zusters:* de Muzen.

Wy kozen, zuster, u ten reie in onze kerk.
Gy pryst met groote reên onze oefeninge en stede.
Dit lot is wenschelyk, indienwe slechts in vrede
En veiligh zaten: maer de lasteraer van kunst
Acht allen moetwil vry, betoont ons haet, geen gunst.
Wy zuivre maeghden hier, gestreelt van alle weelden,
Ons allerhande ramp errinren en verbeelden.
Pireneus, waert gevloekt, zweeft noch voor ons gezicht,
En naulyx is myn hart van angst en schrik verlicht.
Dees dwinglant durf, met hulp der Traciaensche benden,
't Gewest van Daulis en het ryke Focis schenden,
En zette met gewelt zich in dees ryken neêr.
Wy gingen op Parnas ter kerke, ryk van eer.
Hy zagh ons heenegaen, en groete ons godtheên, mede
By hem bekent, doch valsch met een geveinsde zede,
En riep: ô zangrey, houdt, ik bidde u, och houdt stant.
Ontschuilt dees regenvlaegh, dit buldrende onweêr [want
Het regende] in de schim en schaduw van myn daeken.
De goden schuilden wel, en konden zich vermaeken,
Gedoken onder riet, en lager rieten dak
Dan 't myn. Wy dus beweeght door hem, die nedrigh sprak,
En om den regen treên ter voorzaele in naer binnen.
De wint in 't zuiden wykt den noortwint, die zyn vinnen
Heel grimmigh van zich steekt, en meer en meer gestyft,
De donkre wolken aen 't gewest der lucht verdryft,
Den hemel opklaert. Wy staen reede te vertrekken.
De schelm Pireneus sluit de poorten en de hekken,

393–394 Pireneus heilighschennis. *Kantteekening der oude uitgave.*

371 *Allen moetwil:* de oude uitgaaf heeft hier: *alle moetwil.*

373 *Allerhande ramp:* „merk hier aan, dat Vondel *ramp* in 't vrouwelijke geslachte stelt." H. — Ik merk niets van dien aard aan: en, juist als in 't voorbeeld, in de laatste noot aangehaald, houde ik dat ook hier *ramp* door Vondel als een afgeknot meerv. werd beschouwd, wat dus geen adj. met een sluit-*n* bij zich gedoogen kon.

389 *Zyn vinnen:* vergel. Hooft, *Geer. v. Velzen:* Act. I, sc. I:

Niet anders oft de windt van tegens over 't Zuiden
In 't aardrijks holligheidt, benaeuwt met ongemak,
Om aemtocht woelde en al zijn vinnen *van zich stak.*

Antonides, *Ystroom,* B. III, bl. 83, van denzelfden Noordenwind sprekende, zegt:

Men hoorde hoe hy voort zijn vinnen *hooger stak.*

De wind is meermalen bij een visch vergeleken. H.

Wil ons schoffeeren, dies wy, vliegende uit zyn hant,
Ons mosten redden. Hy hiel op zyn hoftin stant,
Gereet te volgen, en riep toornigh en verbolgen:
Vlieght heene waer 't u lust, ik zal uw luchtstreek volgen,
En springt krankzinnigh uit den trans, daer hy op leunt,
Het bekkeneel aen twee, dat d'aerde schud en dreunt,
En 't godelooze bloet den gront rondom bemaelde.
  Zoo sprak Uranie, en na datze dit verhaelde
Hoort Pallas een gesnor van vleuglen in de lucht
Uit hooge boomen, een geheele vogelvlught
Haer groeten, en zy vraeght hoe deze, als menschen, [spreeken.
Het was een negental van aextren, die hier streeken,
En snaterbekkende dus jammeren van druk,
Beklaegende dit droef en deerlyk ongeluk,
Het welk haer overquam. Uranie in 't byzonder
Berechte Pallas, die het aenhoorde als een wonder:
Dit wuft gezelschap, lest in zangstryt overheert,
Verkeerde in voglen. Een Piërus, hoogh ge-eert

395—404 Zanggodinnen in vogels. *Kantteekening der oude uitgave.*
405—436 Pierides in aexters. *Kantteekening der oude uitgave.*

402 *Een gesnor van vleughlen:* „*snorren* gebruikt Vondel in dit werk dikwijls „voor „vliegen," boven IV, vs. 850:

„*Van hier snort Perseus door de lucht van volck tot volck.*

„VOLLENHOVE, *Broedermoord,* Act. II:

„*Ick vliegh in aller yl*
„*Gelijck van boog en pees de* snorrende *oorlogspijl.*

„G. BRANDT in *de Ruiter,* B. XV, bl. 860: 't is ook zeker, dat men den „Heer de Ruiter in 't midden van 't gevecht tegens iemandt hoorde „zeggen: ik bidt u, ziet dat werk eens aangaan, ziet de kogels eens „vliegen, en hoort hoe ze *snorren* en huilen." H. — Hoe H. de bovenstaande voorbeelden kan aanhalen om te bewijzen, dat *snorren* voor „vliegen" gebezigd werd, is mij onverklaarbaar. In den regel van Vondel, die tot dit geschrijf aanleiding gaf, wordt gesproken van *een gesnor van vleugelen,* 't welk Minerva *hoort,* 't is alzoo „een *geluid,*" niet „een *gevlieg* van vleugelen." In de andere plaats van onzen dichter, zoowel als in die van VOLLENHOVE, duidt *snorren* het „gonzend doorklieven der lucht" aan: en bij BRANDT, waar gesproken wordt van het *snorren* en *huilen* dat men *hoort,* is het woord stellig synoniem met „gonzen."

411 *In voglen. Een Piërus hoogh geeert:* beter ware:

In vogelen*: een Piërus geëert:*

de tweede *e* in *Piërus* is kort, niet lang. H.

En lantryk binnen Pelle in Grieken, was de vader.
Peoniaensche Euip de moeder brogt te gader
Dees negen zusters voort, na datze in arbeit zat,
En negenmael Lucyn om haer verlossing badt
En uitkomst. Deze vlugt van negen zustren boogen
Op zulk een groot getal, en quamen snel gevlogen
Langs Emonye, en langs Achaie herwaert aen,
En daeghden ons dus uit: houdt op van uw bestaen,
Gy Tespische, die stout u uitgeeft voor godinnen.
Houdt op met licht gezang het hart des volx te winnen,
En ydel streelen van hunne ooren. Hebtge 't hart,
Komt uit: zingt tegens ons: gy wort ten stryt getart.
Gy zult ons noch in kunst noch stemmen overtreffen.
Wy zyn zoo sterk als gy: het negental staet effen:
En schroomtge, wykt voor ons, en staet de hengstebron
Met Aganippe ons toe: of zoo party het won,
Wy staen gereet om uit Ematie te wyken,
En in het berghsneeu van Peonie te stryken.
Men kieze een' maeghdenrey, tot slechting van dit pleit.
Het stont oneerlyk dit gezelschaps onbescheit
Te volgen in dien eisch, en schandelyker echter
Te schroomen 't vonnis, uit te spreeken by den rechter.
Men koos een maeghdental, dat by de stroomen zwoer
Geen zy te kiezen, en het zette in dit rumoer
Zich neêr in zetelen, uit steen van zelf gewassen.
Terstont hief een van al, die op geen lot wou passen,
Den zangstryt aen, en zong den reuzestryt met goôn,

437—446 Reuzestrijt. *Kantteekening der oude uitgave.*

413 *Peoniaensche Euip:* Euippa, van Peönië, een gewest in noordelijk Macedonië.

414 *Na datze in arbeit zat:* dat zou wel vanzelf spreken; maar naar de bedoeling van Vondel behoort *nadat* gedacht te worden bij 't geen volgt, zoodat men den ganschen zin aldus zou moeten verstaan: „Euippa, nadat zij, in arbeid zittende, Lucina's bijstand negenmalen had ingeroepen, bracht negen dochters ter wereld."

416 *Boogen* voor „roemen" wordt door H. streng afgekeurd. Ik beveel gaarne zijn lange diatribe tegen dat woord ter lezing aan; doch gevoel mij te minder opgewekt, daarvan hier ook het kleinst gedeelte over te nemen, omdat *bogen* sedert lang het burgerrecht verkregen heeft.

438 *Den reuzestryt met goôn:* „behoorde te wezen: *met de goon.*" H. — Ja. indien er voorafging *den strijd der reuzen:* maar de bedoeling van Vondel, hoezeer dan ook niet juist uitgedrukt, is: *den strijd van reuzen met Goôn.*

Verkleende 't godendom, gaf 't reuzendom de kroon.
Zy zong hoe, uit de kolk des aertryx opgedondert,
Tifeus 't godendom, van staf en kroon geplondert,
Verschrikte, en met den rug gekeert en afgemat,
Naer Memfis, en den Nyl, die uit zyn watervat
De zeven stroomen giet, verjoegh, hy zelf verwaten
Hen op de hielen volghde, en zy, ten roof gelaeten,
Van angst zich berghden in gedierten, en hunn' schyn.
De koning en het hooft der goden, godt Jupyn
Veranderde in een' ram, den leitsman van de schaepen,
Die door gansch Libie voor Ammon, door zyn wapen
Bekent, twee horens draeght. Apollo schynt een raef.
Godt Bacchus schynt een bok, Minerve, kuisch en braef,
Een kat, Jupyns genoote een witte koey in 't weiden,
En Venus schynt een visch. Merkuur kon 't oogh verleiden,
Vermomt met vederen, gelyk een oievaer.
Dus lang zongze op de klank der schelle citersnaer.
Toen wert het onze beurt. Doch u moght tyt ontbreeken
Te luistren naer dien toon, dies laet men dit best steeken.
Neen neen, zey Pallas, zyt hierover niet bezwaert.
Zing op van vooren aen. Zy zette zich bedaert
In zachte schaduwe van 't koele bosch ter neder.
Toen sprak de zanggodin: de stryt der cyterveder
En keele wert by ons aen eene alleen gestelt:
En Kallioop, gehult met klimop, rees op 't velt
Recht overende, en speelde een voorspel op heur snaeren,
En wist dus in dien stryt gezang en lier te paeren.
  Het was de graengodin, die eerst den ploegh door 't lant
Quam dryven, en het graen ging zaeien met haer hant,
De menschen spyzen, en verzien met wyze wetten.
Van Ceres komt het al. Ik wil myn toonen zetten
Op haeren lof, indien men slechts, gelyk het voeght,
Haer eer verheffen kan met zang, die elk vernoeght.
Voorwaer de graengodin wint lof by 's lants gemeente.

446—465 Goden in verscheide dieren. *Kantteekening der oude uitgave.*
466—538 Ceres lof. *Kantteekening der oude uitgave.*

447—450 Versta: „Jupiter veranderde in een ram, een leidsman der schapen, en daarom wordt hij nog heden ten dage door geheel Libye, dat hem als Jupiter Ammon vereert, voorgesteld met twee hoornen, de wapens van een ram.”

Sicilje leght bezaeit met 's reuzendoms gebeente.
Tifeüs, die den goôn des hemels quam aen boort,
Leght onder zwaer gebergt' begraven, en gesmoort.
De wreedaert rept zich noch, en spartelt menighmaelen,
Of hy opryzende zyn schade kon herhaelen,
Doch vruchteloos. Peloor verplet de rechte hant,
Pachyn de slinke, en Lilibeüs drukt de plant
Der voeten, Etne 't hooft. Hy op den rug gelegen,
Braekt vier en vlam, die steil ten hemel komt gestegen.
Hy pooght het aertryk, dat zwaerlyvigh leght en stuch,
Noch om te keeren, en den overladen rug
t'Ontlasten van geberghte, en zwaere rots, en steden:
Dan davert al de gront, van boven tot beneden.
De vorst des afgronts beeft en siddert reis op reis,
Uit vreeze dat hy bloot, met zyn ontdekt paillais,
Moght leggen, elk ten schimp, en 't aertryk opgekloven,
Het inneschynend licht met zynen strael van boven
't Gedoemde zielendom een' schrik aenjaegen zal.
De helsche dwingelant, voor zulk een ongeval,
In zynen duistren stoel, van 't leven afgezondert,
Met reên beducht, quam uit de nachtkolk opgedondert,
Met twee paer paerden, zwart van haer, gespannen voor
Den wagen, en liep langs den gront van 't eilant door
Sicilje, en vindende geen plaetsen die bezweeken,
Verging zyn vrees, en wert gezien, langs deze streeken,
In 't ommerennen van nicht Ericyn, die prat
Met haeren zoon de minne, op haeren lustbergh zat.
Toen sprakze aldus: myn zoon, myn andre hant en wapen,
Myn kracht, Kupido, neem uw hantgeweer, geschapen
Om elk te trotsen, schiet terstont een' pyl in 't hart
Van hem, die door het lot een vorst des afgronts wert,
Het allerlaeghste lot van dry hooftheerschappyen.
Gy dwingt al 't godendom, Neptuin, die t'allen tyen

478 *Peloor:* een voorgebergte in Sicilië, waarvan echter de Muzen moeilijk in haar wedstrijd met de Pieriden gewag konden maken, dewijl het eerst eenige eeuwen later aldus genoemd werd naar Pelorus, den stuurman van Hannibal.

479 *Pachyn—Lilibeus:* de twee andere voorgebergten van Sicilië.

497 *En wert:* lees: „en werd hy."

498 *Nicht Ericyn:* „Venus."

502 *Om elk te trotsen:* „om allen wederstand te trotseeren."

De holle baren toomt, en 't hooft van alle goôn,
Jupyn, die 't godendom der aerde voor zyn' troon
Leert buigen. Wat verschoont gy Pluto hier beneden?
Waerom verbreitge uwe eer en moeders mogentheden
Niet wyder uit? nu wort om 's werrelts derde deel
Gestreên. Waerom gedooght het hemelsche kasteel
Den laster en den schimp der schimpende aerdelingen?
Uw groot gezagh en 't myn vermindert. Laetge u dwingen?
En zietge niet alree hoe Pallas en Diaen,
De jaghtgodin, ons maght niet meer zyn onderdaen?
De telgh van Ceres zal haer zuiverheit bewaeren,
Indien wy 't lyden: want zy schuwt ook 't minzaem paeren,
En volght haer voorbeelt na. Maer zoo gy zorge draeght
Voor uw en myn gezagh, paer dees godin, de maeght,
Met uwen grooten oom. Zoo sprakze, en hy met ylen
Ontsluit den koker, neemt uit duizent minnepylen
Den sterksten, en die fix en scherp ten boge uit schiet,
En spant op zyne knie, nu moeder dit gebiet,
De taeie pees, en dryft godt Pluto, dat het smarte,
Het vlug geweêrhaekt punt in 't binnenste van 't harte.
  Niet wyt van Etna leght een stillestaende meer,
Het welk Peruze heet. Kaïster, ryk van eer
Door zwaenequeeken, hoort in zyne staende wateren
Geen' luider zwaenezang op watervallen klateren.
Rondom den oever loopt een loofryk bosch, dat dicht
Den bodem boort en dekt voor 't vinnigh straelend licht,
Als met een kleet. De gront schakeert naer zyn gewente
Hier bloemen zonder tal. Hier is 't geduurigh lente.
  Terwyle Prozerpyn, hier speelziek, en verrukt
Van yver, lelien en violetten plukt,
Den schoot en korven vult, om haere speelvriendinnen
Voorby te streven, en den bloemprys af te winnen,
Komt Pluto nauwelyx dees schoonste bloem te zien,
Of wort verlieft, en schaekt die geene weer kan bien:
Zoo schichtigh wort ook zelf een godt vervoert door 't
[minnen.
Zy riep de moeder, en haer trouwe gezellinnen,

539–585 Proserpyn geschaeckt. *Kantteekening der oude uitgave.*

534 *Terwyle:* de oude uitgave had *terwijl,* waardoor de regel mank ging. De slot-*e* is in 't H.-S. wel niet zeer duidelijk, doch staat er toch.

Verbaest en deerlyk, doch de moeder allermeest,
Om hulp aen, en ontzet, en scheurt, ontstelt van geest,
Haer kleet. Den open schoot ontschieten al de bloemen.
d'Onnoosle, in 't opgaen van haere oude, ontvalt het roemen
Op dien geplukten schat, niet zonder hartewee,
Zoo simpel was dees maeght. De schaeker voertze me,
En dryft den wagen, port de paerden met hun naemen,
En viert den teugel op den rug, om hun te praemen,
Den teugel, op den roest der mane en nek geschudt.
Zoo rent hy schichtigh voort, door 't nimmer uitgeput
En staende lek, en door de Paliceensche moeren,
Daer 't water uit de kloof der aertryx, zich komt roeren
En schuimen, en de stank van zwavel opwaert vaert:
En daer Bacchias zaet, uit Korintiers gebaert,
Twee zeen den langkhals hoort van wederzyde schaven,
En namaels Sirakuis bout met een dubble haven.
  Men hoort een volle zee verheffen haer geruisch
Recht in het midden van Ciane en Aretuis
By Pize, daer het ryst, en van het schuim begoten
Met enge hoornen, in een inham wort gesloten.
Hier woont Ciaen, waervan het meer den titel draeght,
Het puik der godtheên, daer Sicilje van gewaeght.
Dees stak ten navel toe in 't water, en in 't rennen
Begintze Pluto heel bescheidelyk te kennen,
En roept terstont: hou stant: gy mooght niet verder gaen.
Gy mooght, in weêrwil der godin van 't korengraen,
Geen schoonzoon worden: want het voeght u niet te schaeken,
Maer aen te zoeken. Staet het vry by groote zaeken
Geringe zaeken te gelyken: 't is bekent
Hoe my Anapis vryde, en ook verworf in 't endt,

550 *Op den roest der mane:* versta: „op de ros- (of *roest*)kleurige manen."

552 *Lek* voor „meer."

555 *Bacchias zaet:* het woord is hier misplaatst; de tweede lettergreep is kort. H. Bacchia was een dochter van Bacchus, wier nazaten, uit Korinthe verdreven, zich in Sicilië nederzetteden.

556 *Den langkhals* voor „de landtong, het voorgebergte." Zoo elders *enghals* voor „isthmus."

559 *Ciane:* liever *Ciaen,* evenals vs. 562. De tweede lettergreep in *Ciane* is kort. H.

571 *Anapis:* beter *Anapus,* een rivier, waarin de stroom Cyane zijn uitwatering had.

Geensins door dwang, als dees, maer aenzoek en gebeden.
Zoo sprakze, en wou den godt, dus verre voortgereden,
Met uitgestrekten arm verhindren in zyn vaert:
Maer Pluto, die een poos, zachtzinnigh en bedaert,
Zyn' yver intoomt, berst in gramschap uit ten leste,
Begraeut het helsch gespan, en wringt den toom, en preste
Het heftigh aen, en slaet den gront met zynen staf
En oversterken arm. De gront getroffen, gaf
Een' krak in deze kolk, en in het overhangen
Des wagens Dis ruimbaen. De paerden gaen hun gangen
In 't midden door de kloof. Maer och de brongodin,
Om 't schaeken van dit pant, ontstelt van geest en zin,
En om 't verweldigen der bronne, voet met smarte
Een ongeneesbre wonde in 't binnenste van 't harte.
Zy smilt aen traenen, en aen water, van verdriet,
Waerover zy voorheen, als een godin gebiet.
Haer lendens worden week. 't Gebeente laet zich buigen.
De nagels worden zacht. Het dunste lidt kon tuigen
Hoe 't lichaem smolt, als sneeu. Het blauwe haer verdween.
De vinger, been, en voet, de dunne en teêre leên,
Verandert in een koude en kille bron, verdwynen.
De schouders, en de rugh, de borst, en lendens quynen,
Gemat van droefheit, en vergaen in eene beek.
Het water trekt ten leste in bloet, verrot en bleek,
Eerst levendigh. Niet schoot hier over na dit zypen,

586—622 Ciane in eene bron. *Kantteekening der oude uitgave.*

581 *Dis:* een bijnaam van Pluto.

588 *Haer lendens worden week:* „zoo ook vs. 593:

„*Borst en* lendens *quynen.*

„Beide deze plaatsen zijn door Hoogstraten veranderd in *lenden,* dewijl „'t hier echter tweemaal voorkomt, kan 't geen drukfeil zijn [wat het „ook, blijkens Vondels H.-S., niet is], schoon hy zelf op andere plaatsen „schrijft *lenden,* als B. IV. vs. 556, 696, 996. IX. 235. XII. 616, 727, ten zy „*lenden* daar voor 't eenvoudige getal staa, gelijk hy 't duidelijk stelt „in de *Maeghdebr.* V. vs. 176

„*De* lenden *opgereten*
„*Met harcken,* glinster *met een kostelijcker gloet,*

„....men zegt nu nog en men zei ook van ouds in 't meerv. *lendenen*" enz. H. — Maar juist deze bijzonderheid, dat het meerv. *lendenen* luidt, had H. moeten doen beseffen, dat Vondel met opzet, en terecht, in 't enkelv., *lenden* schreef, evenals *orden.*

Geen lichaem, met de hant en vingeren te grypen.
De droeve moeder zocht vergeefs het lieve kint,
Te water en te land', het welk zy nergens vint;
Het zy de morgenstont ten daeuwe uit koom' gerezen,
Of d'avont vall'. z' Ontsteekt, gepraemt van duizent vreezen,
Een pynboomfakkel in de smidtze van Vulkaen,
En zoekt haer kint by nacht, en donkre en klaere maen,
In 't vallen van den ryp, en 's daeghs, als 't licht hier boven
Het leven aenqueekt, en de starren uit komt dooven.
Zy zocht het van den op- tot aen den ondergang.
Vermoeit van zoeken, valt de dorst heur zwaer en bang;
Dewylze een lange wyl geen bron noch water nutte.
Toen zaghze, by geval, een laege stroie hutte,
En stapte naer de deur, die laegh hing onder 't riet.
Zy klopte. Een stokout wyf kykt daetlyk uit, en ziet
Een hemelsche godin om een' dronk waters smeeken.
Zy schonk het haer terstont met een eerbiedigh teken,
En eene teil vol moes, met garst gezoôn heel gaer.
Terwylze dronk quam hier een snatrend jongske haer
Beschimpen, gulzige en een vuile prachster schelden.
De graengodin gestoort wou zulk een' smaet vergelden,
En goot het overschot van 't moes het kint op 't lyf.
Het aengezicht des kints wert om dit snoot misdryf
Gespikkelt, en men ziet den arm in 't been verkeeren.
Het kryght een' staert, en krimpt, om niemant meer te deeren
Noch hinderen met smaet, heel kort en dicht in een,

614 *Eene teil vol moes:* „*teil* is een schotel van gebakken aarde. *Tscip vol* „*wonders* 151, cap. 160. *Een ronde eerde* teyle. En te vooren cap. 117 „*tusschen twee* teylen *tsamen gevoecht.* FR. V. HOOGSTRATEN *Bey. Pelgr.* I. 22. bl. 146:

„*Maer is dan niet een* teyl *of pot daer onder*
„*Te zetten, tot behoudenis van 't nat?*" (H.)

Teil is ongetwijfeld 't zelfde woord als *tegel, tichel,* evenals *rail, rain* verzachte vormen zijn van *regel, richel, regen.* Zoowel *teil,* als het daarvan herkomstige *teljoor,* welk laatste voor een eeuw nog in zwang was, zijn in onbruik geraakt, en men heeft alleen *bord* behouden; wat jammer is, omdat dit woord, evenals *blad,* een algemeene naam is voor platte voorwerpen, en niet van onderscheidene toepassing.

616 *Een vuile prachster* voor „een vuile bedelares." „*Prachen* voor „bedelen" vinden wy by SPIEGHEL, *Hertsp.* I. 70:

Na lang pluymstrijcks geprach *haer leven bedlers enden,*

en bij onzen dichter meermalen." H.

Wort een haeghdis. Het vlught nu bang, en schuilt alleen
Voor 't oude wyf, dat zich verwonderde en vast huilde,
En pooghde dit gedroght te raeken daer het schuilde.
Het jongsken over 't lyf gesprengkelt en gevlekt,
Wort naer zyn verf genoemt, gespikkelt en geplekt.
  Het valt verdrietigh lang naeukeurigh op te haelen
Wat lant en stroomen dees godin ging ommedwaelen:
Want onder 't zoeken docht haer d'aerde noch te kleen.
Terwylze omsnufflend zwerft door alle hoeken heen,
Zietze in Sicilie Ciaen, die alle dingen
Haer naekt ontdekken zou, zoo geen veranderingen
Dit werk verhinderden. Nu weigert haer de mont
De spraek, en evenwel vertoontze haer terstont
Te water uit den riem, die Persefoon in 't ryden
In deze heilge bron uit schrik zich liet ontglyden.
De moeder kent den riem, rukt schreiende en bemorst
De haervlecht uit het hooft, en slaet voor haere borst,
Alleens als of men haer de dochter eerst ontschaekte.
Noch wistze niet waer dees vervoerde heeneraekte.
Zy vloekte lant by lant, scholt d'aerde alle eer onwaert,
Ondankbaer, onwaert dat haer schoot noch vruchten baert;
Sicilie boven al, daer zy, niet zonder toren,
Het blyk vont van haer scha, de dochter droef verloren.
Hier over toornigh brakze al 't eilant door den ploegh,
Dien d'akkerman door 't klay der korenlanden joegh,
Holp huisman, akkerman, en ossen om het leven,
Geboot alle akkers streng noch zaet noch vrucht te geven,
Maer onkruit. Dees landou, al 't aertryk door vermelt,
Staet stil. Het graen verdort, 't welk groen stont op het velt.
Dan gloeit de zon te heet: dan regent het gestadigh:
Dan lyt het koren last: dan ruischt de wint baldaedigh.
De vogels pikken 't zaet. De distel groeit door 't gras.
De doorne en onkruit smoort den oogst, en 't ryk gewas.
  Toen liet zich Aretuze uit heure bronaêr hooren,

623–687 Het kint in eene haeghdis. *Kantteekening der oude uitgave.*

626, 627 Hier heeft het Lat. een woordspeling met *stellio,* „een hagedis," en *stellatus,* „gespikkeld," die in elke vertaling onverstaanbaar wordt.

636 *Persefoon:* de Grieksche naam van „Proserpina."

646 *Brakze al 't eilant door den ploegh:* zij *brak* namelijk *het eilant* niet *door den ploeg,* (wat zeer in 't voordeel van 't land ware geweest), maar *al 't eiland door brak zy den ploeg,* en dat was een algemeene ramp. H.

En streek het druppend haer van 't voorhooft naer heure
[ooren,
En sprak: ô moeder, van de maeght, alom gezocht,
Aenteelster van het graen, ay staek eens wel bedocht
Dien slaefschen arrebeit. Vergram u niet op d'aerde,
Die u getrou bleef, en gehoorzaem vruchten baerde.
Och d'aerde draeght geen schult. Haers ondanx gafze
[uit dwang
Den schaeker vryen pas. Ook bidde ik, die eer lang
Hier aenquam, geensins voor myn vaderlant en werve.
Myn vaderlant is Pize, en Elis is ons erve.
'k Bewoon Sikanie, als een vreemde, zonder faem:
Doch geen landou noch lucht is my meer aengenaem.
Ik Aretuis bewoon dit lantschap, en geweste,
En neem hier myn verblyf in 't lant, dat gy ten beste
Des lantmans wilt behoên. De reên van myn vertrek
Waerom ik over zee 't Ortigiaensche lek
Ging zoeken, wil ik u ter rechte tyt verhaelen,
Wanneer uw hart, ontlast van zorge en ommedwaelen,
U tyt en lust verleent. Het aertryk gaf beneên
My pas, en voerde my door zyn spelonken heen.
Ik heffe 't hooft om hoogh, en zie d'ontwende starren.
'k Vernam, terwyl ik door den afgront zonder marren
Al voortgle, Prozerpyn, en zaghze daer in staet.
Zy zagh'er eenighszins bedrukt uit van gelaet.
De dootschrik was noch uit haer aenzicht niet gedreven.

663 *Eer lang:* „*Eerlang* staat hier voor *onlangs:* dit is niet geheel buiten „voorbeeld; want zoo schrijft JOAN VAN ARP in *Chimon* I. 1.

„*Den Ridder Theodoor heb ick* eerlangh *bevolen*
„*Te letten op 't gelaet.*

„BOON VAN ENGELANT in *Timon* Act. II sc. 3

„*Hout van geene ontrou toch verdacht na uwe doot*
„*Uw Dirce, noch* eerlang *uw waerde bedgenoot.*

„doch die betekenis strijdt tegen den aard en oorsprong van 't woord „zelf." H. Zeer juist; — doch met hetgeen H. en v. L. daarop verder laten volgen kan ik mij minder vereenigen. Geen van beiden schijnt te hebben in 't oog gehouden, dat *eerlang* op het toekomende, gelijk *onlangs* op het verledene ziet.

666 *Sikanie:* d. i.: „Sicilië."

667 *Meer aengenaem* voor „aangenamer."

675 *Pas:* „doorgang," bij ons bijna alleen nog in 't saamgestelde *bergpas* in gebruik.

z'Is daer nochtans ten hove als koningin verheven,
In 't schemerdonker ryk des afgronts fier en trots,
En heerscht, als gemaelin des onderaertschen godts.
De moeder hoort dit aen, wort kout als ys van schrikken,
En styf als steen, en schynt een lange poos te stikken.
Verbaest om deze maer, en zinneloos van rou,
Vertrektze met haer kar naer 't hemelsche gebou.
Daer staet de moeder, met een zwaert van rou doorregen,
Voor Jupiter, bedroeft, en schreiende, en verlegen,
Met ongebonden haer, en zeght: ô godt Jupyn,
U koome ik bidden voor uw eigen kint en 't myn.
Verdient de moeder geen genade voor uwe oogen,
De dochter raeke 't hart des vaders met medoogen.
Al staetze niet zoo diep gewortelt in zyn hart,
Hy achtze daerom toch niet minder in haer smart.
Myn dochter, lang gezocht, wert endelyk gevonden;
Indien 't verzekren van verlies op duistre gronden
Magh vinden heeten; of indien het weeten waer
Zy heenevoer, den naem van vinden na gevaer
Magh draegen: evenwel wy zullen noch gedoogen
Dat dees geschaekt zy, zoo het onderaertsch vermogen
Haer wederlevere aen de moeder, als het voeght:
Want uwe spruit verdient geensins datze onvernoeght
Dien schaeker trouwe, al waer 't myn kint niet. Hierop zeide
Jupyn: deze is een pant en zorge van ons beide:
Doch wort dees daet op 't hooft met haeren naem geraekt,
Uit wrevelmoedigheit is zy geensins geschaekt,
Maer uit oprechte liefde, en let men op 't betaemen,
Wy hoeven zeker ons dien schoonzoon niet te schaemen.

688—730 Ceres bidt voor haere dochter Prozerpyn. *Kantteekening der oude uitgave.*

688 *Met een zwaert van rou doorregen:* Vondel schijnt hier gedacht te hebben aan de Moedermaagd,

Cuius animam *gementem,*
Contristatam et dolentem
Pertransivit gladius.

De uitdrukking: *een zwaard van rouw* klinkt echter niet gelukkig. H.

709 *Wy hoeven zeker ons dien schoonzoon niet te schaemen:* „Hoogvliet in deeze „zelfde fabel:

„*Wy hoeven ons* des schoonzoons *niet te schaemen,*

Zoo gy, godin, dit slechts bestemt met uwen wil,
Al zytge niet gekent: laet vaeren dit geschil.
Hoe heerlyk is 't een broêr van Jupiter te wezen!
Nu hangt'er meer gelux aen vast, dies staek dit vreezen.
Hy wyktme in herkomst niet, maer enkel door het lot.
Doch lust u 't pleiten voor den allerhooghsten godt;
Dat Prozerpyn van daer ten hemel opwaert ryze,
Behoudens zooze om laegh zich zelve onthiel van spyze:
Want deze zaek staet vast by nootlot eens gestemt,
Aldus sprak Jupiter: maer Ceres hiel zich vremt.
Zy eischt met alle maght haer dochter weder boven.
Het nootlot lyt dit niet, dewylze in Plutoos hoven
Een' rooden appel plukte, en zeven kernen at
Van 't bleeke tuinooft, by Askalafus te radt
Gezien. Dees was een zoon van Orfne, by de reien
Des afgronts niet de minste in 't lek, daer zielen schreien.
De poelstroom won hem in zyn smookende spelonk.
Dees zagh het, en verklikt het stuk, dat luide klonk.
Hy hindert Prozerpyns verlossing door het melden.
Maer 's afgronts koningin bedroeft, wou dit vergelden,
En sprengde hem met nat van Flegeton uit wraek,
Verkeerde Askalafus, aenbrenger van dees zaek,
In eenen vogel, 't hooft in eenen bek en veêren,
En groote blikken. Hy bedekt in dit verkeeren
Den rug met vleuglen, ros van verwe, en traegh, niet licht.
Het hooft groeit aen, vermast met lyf door overwight.
De nagels worden lang. De vlerken, die hem voeren,
En d'armen dekken, zyn pas maghtigh zich te roeren.

731—742 Askalafus in eenen nachtuil. *Kantteekening der oude uitgave.*

„dat my, om de waarheid te zeggen, beter behaagt. Zo gebruikt hy „*schaamen* met een genitivus in 't zelfde werk VI bl. 196

„*Gy zelf, Apol, hadt u* dier *zuster niet geschaemt.*

„VONDEL, in *Elektra* vs. 652.

„*Zoo weet nochtans, dat wy ons* dezer *woorden schaemen.*" H.

H. heeft volkomen gelijk: ongelukkig heeft het verloop der taal het gebruik van den genitivus achter dit en andere gelijksoortige w.woorden doen vervallen.

719 *Hiel zich vremt* voor „hield zich doof, wou er niets van weten."

722, 723 Eerst spreekt Vondel van een *rooden appel*, en dan van het *bleeke tuinooft:* een tegenstrijdigheid, die in 't oorspr. niet te vinden is, waar gewaagd wordt van een *granaatappel*, wiens schil licht geel is van kleur.

727 *Dees:* Askalafus namelijk, en niet *de poelstroom.*

Dees vuile vogel is een nachtuil, boos van aert,
Een gruwzaem voorspook van 't geen menschen wedervaert,
En bo van ongeluk en droefheit, ree voorhanden.
  Elk docht Askalafus had deze straf en schanden
Rechtvaerdighlyk verdient met zyn verklikkend lidt.
Maer Acheloüs zaet, ay zeght ons, hoe komt dit,
Dat gy geraekte aen poot, en nagel, pluim, en pennen,
En 't maeghdenaenzicht hielt, waeraen men u kan kennen
Voor meereminnen? of gebeurde het om dat,
Toen Prozerpyn in 't velt, van plukken moe noch mat,
Gy haer gezelschap hielt, en wenschte, na het zoeken,
De gansche werrelt door, in winkelen en hoeken,
Doch vruchteloos, haer noch te volgen over zee,
Met uwe vleugelen, van d'eene aen d'andre ree,
Op dat de zee gevoele alle uw bekommeringen?
Verhoorden u de goôn, zoo dra uw leên vergingen,
En met een rosse pluim begroeiden? evenwel
Op dat uw heldre keel, gestelt op zang en spel
Om 't oor te streelen, en de honighzoete lippen
En mont 't gebruik des zangs niet zouden laeten glippen,
Behieltge een menschenstem, en maeghdenaengezicht.
  Maer Jupiter, gelyk een scheitsman in 't gericht
Van Pluto, zynen broêr, en Cerus, zyne zuster,
Verdeelde 't jaer in twee. Nu zitze daer geruster,
Als een godin, gemeen aen 't een en 't ander ryk,
En vergezelschapt man en moeder, te gelyk
Zes maenden lang. Hierop verandertze van wezen
En aenzicht: want gelykze eerst droevigh zagh van vreezen,
Zoo zietze weder bly, gelyk uit eene wolk
De zon te voorschyn komt, en zich vertoont voor 't volk.
De koestrende godin had naeu haer kint bekomen,
Of vraeghde aen Aretuis: wat 's d'oirzaek datge uit schroomen
De vlught naemt? waerom zytge in eene bron verkeert?
De beeken zweegen stil. De brongodin, ge-eert

743—808 Acheloüs dochters in meerminnen en vogels. *Kantteekening der oude uitgave.*

743 *Acheloüs zaet:* de Sirenen.
747 De oude uitgaaf heeft: *moe en mat.*
763 *Te gelyk:* om 't rijm, voor „op gelijke wijze;" doch geheel verkeerd. Vondel had hier, als H. terecht aanmerkt, moeten schrijven: *beurt om beurt.*

By allen, stak het hooft ter bronaêr uit naer boven,
En haere groene vlecht, aen d'eene zy geschoven,
Afwissende, verhaelde al d' oude vryery
Van stroomgodt Alfeüs, en zeide: hoor naer my:
Ik ben een speelnoot van Achaische veltgodinnen,
En niemant meer dan ik plagh bosschen te beminnen,
Noch net te spannen: en hoewel ik nimmer eer
Uit myne schoonheit zocht, en in de jaght niet teêr
Maer sterrek was, wert my alleen de kroon gegeven,
Als d'allerschoonste bloem. Dit kon op my niet kleven,
Noch 'k was beholpen met myn gaven, en dien naem
Van schoonheit, overal geprezen door de faem.
In 't spieglen schaemde ik my t'aenschouwen 't geen bevalligh
In d'oogen schynen moght, en minzaem, en lieftalligh,
Dat anderen verquikt. Ik rekende dit schant.
Het heughtme dat ik eens van jaegen moede op 't lant,
Uit Stimfalis, het bosch, weêrkeerde na het jaegen.
De hitte was te groot. De moeilykheên en plaegen
Der jaght verdubbelden de hitte en bangen brant.
Ik qnam by 't staende meer, dat langs den waterkant
Niet ruischte, en klaer was op den gront. Wie neêrgebogen
Zich spiegelde, zoude al de kaikens tellen mogen.
Men zagh het water zich niet roeren. Popelblaên
En witte wilgen, van de bron gekoestert, staen
Van zelf gewassen, langs de barmte van de zoomen,
En schaduwen den gront. Ik naeulyx aengekomen,

775 *Alfeüs:* dit moet Alféüs zijn, met de tweede lettergreep lang. Zie Boek II, vs. 337. **H.**

777 *Niemant meer dan ik plagh bosschen te beminnen:* „*Niemant meer dan ik* „is dubbelzinnig en schijnt hier te staan voor *ik alleen;* doch dat is de „meening niet. Echter zijn de woorden goed; maar moesten anders ge- „plaatst zijn, *plagh* behoorde te staan tusschen *niemant* en *meer* of aldus: „*Geen maeght plagh, meer dan ik, de bosschen te beminnen,*" enz. **H.**

778 De oude uitgaaf heeft: *Enoch net te spannen.*

778 *En net te spannen:* Vondel neemt hier *net* als collect. en *net spannen* wordt hier bij hem een uitdrukking als: „*hout* hakken, *garen* winden, *touw* draaien, *zeildoek* naaien" enz. Ik twijfel of zij echter navolging verdiene: immers *hout, garen, touw, zeildoek* enz. zijn woorden die „een grondstof aanduiden en als zoodanig dan ook zonder lidw. gebezigd worden; en dat is met *net* geenszins het geval. — Misschien echter staat *net* hier voor 't meerv. *netten.*

796 *De barmte:* voor den afloopenden waterkant bezigt men thans het woord *berm.*

Tre neder, steek den teen in 't water, en terstont
Aen 't lobbren tot de knien, en niet vernoeght, ontbont
Ontkleede my, en hing de kleeders aen de takken
Der willigen, en quam heel naekt in 't water zakken,
En voort aen 't plenssen, baên, en gieten met de hant.
Ik sprey myne armen, en verneeme in dezen stant,
In 't midden van het lek, ik weet het naulyx, 't ruisschen
Van water, en verbaest, om 't geen ik hoorde bruisschen,
Ga nederzitten op den koelen waterkant.
Terstont riep Alfeüs aldus heel heesch: hou stant.
Waer looptge, ô Aretuze? ô Aretuis, waer heenen?
Ik vlugt terstont, zoo naekt als ik 'er was verscheenen.
Myn kleeders hingen in den tak, aen d'andre zy
Des waterkants. Zoo veel te heeter blaekte hy,
En hiel'er meer op aen: dewyl ik bleek van vreezen,
Hem, nader by der hant, gereeder scheen te wezen,
Zoo liep ik vast vooruit, de wreedaert achteraen:
Gelyk de tortel voor den havixklaeu belaên:
Gelyk de havik snel de duif zit op de hakken.
'k Volharde in 't loopen, om my uit den wegh te pakken,
Tot onder Erimant, Menael, en Orchemeen,
En Elis, Psofis, en den berghtop van Cilleen.

809—888 Aretuze vlugt en verandert in een bron. *Kantteekening der oude uitgave.*

806 *Ga nederzitten:* „indien Arethuze ging nederzitten, hoe kon Alféüs haar „dan vraagen als vs. 808 *Waer looptge o Aretuze?* Ovidius zegt, datze „verschrikt naar den naasten oever vluchtte (niet dat zy ging neder-„zitten) want ze vluchtte om hem te ontloopen, en aan dien kant, daar „haar kleederen niet waaren, als uit het volgende blijkt." **H.**

808 *Aretuis:* zie het aanget. bl. 123 op *Meduis.*

816 *Gelyk de havik snel de duif zit op de hakken:* „deeze spreekwijze wordt „voegelijker gebruikt van loopende dan van vliegende dieren. Vollen-„hove, *Broedermoord* in de Rey van het II. Bedrijf:

„*Dat tuighde ons heden Amurat*
„*Die Mandranelle moedigh* zat
„Op zijne hielen *in het velt.*

en Act. III sc. 2.

Om dat Eetes kort haar op de hielen zit.

F. v. Hoogstraten, *Beg. Pelgr.* I, 19 bl. 123

En d'overste, die op zijn hakken zit,
Hem nu eens dat gebien zal, nu eens dit. (**H.**)

Wat mij betreft, ik zou in elk geval de uitdrukking *hakken* voor *hielen* misplaatst achten in poëzie. De *hak* noemt men tegenwoordig alleen de hiel van de *laars*, niet meer die van den *voet.*

Hy vielme niet te snel: doch echter kon ik 't jaegen
Om myne zwakheit niet lang harden, noch verdraegen,
En hy dien arrebeit verduuren door zyn kracht.
'k Liep evenwel door velt en bosch met alle maght,
En over rots en bergh door ongebaende plekken.
De zon scheen achter my, en 'k zagh in 't heenerekken
Zyn schaduwe vooruit, ten waer 't de vreeze zagh:
En zeker 'k was vervaert, en anders dan ik plagh
Voor 't hardt getrappel en het stuiven van zyn planten,
En hyghde haer myn' aêm. Myn haer aen alle kanten
En haersnoer droopen van zyn' adem, vocht en nat.
Ten leste sprak ik, door lang rennen afgemat:
Diane, och helpme, die uw jaghtgenoote in 't jaegen,
Uw' koker, en uw' boogh zoo dikwyl plagh te draegen.
De jaghtgodin beweeght, bedektme in myne vlught,
Met eene donkre wolke en nevel uit de lucht.
De vlietgodt zoekt rondom my heen, gelyk een blinden,
En wistme, door dien mist verduistert, niet te vinden.
Hy liep tot tweewerf toe onwetende om dit rak,
Daer my de jaghtgodin voor zyn gezicht verstak.
Hy riep: ô Aretuze, ô Aretuis tweemaelen.
't Is my vergeeten, en ik kan het niet verhaelen
Hoe bang my was te moede, als 't jonge lam, 't welk schuilt
In eenen hoogen stal, waer langs de boschwolf huilt:
Of als een bloode haes, die schuilende in de haege,
De haezewinden hoort, die roofziek evengraege
Op wiltbraet vlammen, daer de haes zich rept noch roert.
Zoo wykt dees hier niet af, terwyl hy 't spoor beloert,
Het welk niet verder ging. Hy blyft de plaets bespieden,
En slaet den nevel ga, daer ik verdween in 't vlieden.
Het koude zweet brakme uit, en droop langs als myn leên.
De blaeuwe zweetdrup vloeit langs al myn lichaem heen.
Waer ik een' voet verzet, daer drupt en vloeit het mede.
De dau drupt langs myn vlecht: en sneller dan dees rede
Het onheil u ontvout, en melt al mynen druk
En jammeren geleên in 't breede stuk voor stuk,
Verandere ik allengs, door myne klaghte en beden,

825 *Heenerekken:* zoo staat in 't H. S. van Vondel en 't was ook door den scherpzinnigen H. reeds gegist. In de oude uitgaven leest men *heenetrekken.*
836 *Gelyk een blinden:* beter: *gelijk de blinden.*

In water, vloeiende natuurlyk naer beneden.
Maer aengezien de stroom dit water daetlyk kent,
En mint, leght hy den schyn van man af in het ent,
Na'et lange loopen, om zich met myn' vloet te mengen.
Hy wort weêr water door het goddelyk gehengen.
Diane ontsluit den gront. Ik kruip'er heimlyk in,
Vloeie in Ortigie, dat my om dees godin
Heel aengenaem was: want dit hadde my het leven
En eersten ademtoght in ope lucht gegeven.

Dus lang rekte Aretuis voor Cerus dit verhael.
De vruchtbre graengodin, genezen van heur quael,
Spant een paer slangen, fix in 't vliegen, voor den wagen,
En toomtze, en laet zich door de lucht en nevels draegen
Recht naer Athene, en geeft den wagen, snel ter vlugt,
Triptolemus, beveelt hem weder, uit een zucht
Tot 's menschdoms heil, het lant met koren te bezaeien,
Dat lang verwildert lagh, en daer niet viel te maeien,
En een geruimen tyt ge-egt wert noch geploeght.
De jongeling reedt door Europe, heel vernoeght,
En over Azie in 't gewest van Tartarye,
Daer koning Linkus heerscht, bekent door dwinglandye.
Men vraeghde hem in 't hof van waer hy herwaert quam:
Wat reên hem herwaert dreef. Men vraeght naer zynen stam,
En vaderlant, en naem. Hy zeght: het wyze Athene
Is 't vaderlant, myn naem, door al de werrelt heene
Bekent, Triptolemus. Ik koom niet over lant
Noch over zee, maer door de lucht aen dezen kant,
Die voor my open leght. Ik brenge u Ceres gaven,
Die over d'akkers heengeworpen, hunne slaven
Zacht voetsel geven. Dees Tartaer benyde dit,
Herberghde hem, en om den vont van 't korenpit
Zich toe te schryven, zocht dien gast in slaep te keelen:
Maer Ceres straft den schelm, die 's anders eer wil steelen,
Herschept hem in een' losch, en riedt den jongeling
Dat hy met zyn gespan van draeken stryken ging.

890—905 Linkus in eenen losch. *Kantteekening der oude uitgave.*

876 *'t Gewest van Tartarye:* 't Lat. heeft *Scythicas oras;* en hoezeer de Scythen en Tartaren tot hetzelfde ras behooren, klinkt de laatste naam wel wat modern om in een fabel van de grijze aloudheid voor te komen.

878 *Men vraeghde hem:* Vondel zegt nergens *vroeg.* H.

De wyze Kallioop, de bloem der zanggodinnen,
Zwyght stil, en staekt den zang en stryt om prys te winnen.
Al 't veltgodinnedom bestemt uit eenen mont,
Dat Helikon de kroon met recht te haelen stont.
Toen d'overwonnen rey op dezen zangprys smaelde,
Sprak Kallioop: dewyl u allen 't oordeel faelde,
En gy geensins genoeght datge ons ten zangstryt daeght,
En hierom straf verdient, of gy, die andren plaeght,
Moet trots uw misdaet dus met lastren noch verzwaeren,
En tergen ons gedult; zoo staet ons voort te vaeren
Met straffe, op datge voelt wat ons de gramschap leert.
De zusters loegen, en beschimpten heel verkeert
Het felle dreigement, en poogende te spreeken,
En met een luit geschal de hant aen ons te steeken,
Zien hoe een lichte pluim de nagels ruigh bewast,
De veder d'armen dekt, de mont, verstyft en vast,
In eenen bek verkeert. Zy vliegen boschwaert binnen,
En willende misbaer bedryven, droef van zinnen,
Zoo roeienze, op den arm gedreven, door de lucht,
Als snatrende aexters: en noch heden in dees vlugt
Van vogelen de lust van 't spreken bygebleven,
Een heesche snaterzucht, ter spraekkunde aengedreven.

906–913 Piëridos in aexters. *Kantteekening der oude uitgave.*

913 *Snaterzucht:* alleraardigste vertaling van 't Lat. *studium loquendi:* jammer maar, dat zij door het daarop volgende aanvulsel verwaterd wordt. *Ter spraekkunde aengedreven:* wat beteekenen deze woorden? en tot welk voorafgaand gedeelte van den volzin moeten zij gebracht worden? — Ik zal op beide deze vragen alleen antwoorden, dat Vondel hier den zang met een loshangendon rijmlap zonder beteekenis besluit.

P. OVIDIUS NAZOOS

HERSCHEPPINGE.

HET ZESTE BOEK.

INHOUT.

Minerve, om Arachnes vermeetenheit gestoort, trok een out wijfs gedaente aen. Aldus tegens haer om strijt werkende, na dat elx webbe verscheide herscheppingen ontvoude, verandert Arachne in een spinnekop. Dit kon evenwel Niobe niet beweegen tot ootmoet, weshalve zy haere kinders verliezende, in eene steenrots verharde. Dit wert alom kenbaer en elk gedacht hoe Latone [1]) de boeren van Licie in kikvorschen herschiep, en Apollo Marsias vilde. Toen d'aenpaelende grensgenooten vergaderden om de Tebaenen te troosten, ontbraeken'er d'Atheners, dewijl Tereus hen beoorloghde. Dees verkeerde, na het verkrachten van Filomele, in eenen hop. De schoonvader Pandion dit verstaende, bestorf het met de doot. Erichteus geraekte op zijnen stoel, by wiens dochter Oritia Boreas [2]) Kalaïs en Zetes baerde. Deze gebroeders werden voorheene onder de vlieshelden gerekent, en onder deze Jazon, die de draeketanden zaeide, daar mannen uit sprooten, en de draek van hem in slaap getovert, ontvoerde hy Kolchis het gulden vlies.

---

[1]) *Hoe Latone:* de oude uitgave heeft: „hoe *Diane*," dit was blijkbaar een schrijffout. Zie vs. 499 van dit Boek.

[2]) *By wiens dochter Oritia Boreas:* de oude uitgave heeft: *wien Oritia Boreas*, dat klinkklare onzin was.

P. OVIDIUS NAZOOS
HERSCHEPPINGE.

HET ZESTE BOEK.

De wyze Pallas gaf, dus lange stil, gehoor,
En luisterde met lust naer 't zanggewyde koor,
En prees haer eêl gedicht, met een de straf genomen,
Om Piërs dochters, stout in 't lasteren, te toomen.
Ten leste sprakze aldus: het is een kleene kunst
Aen anderen den prys te geven naer ons gunst:
Maer laet ons toezien dat men ons vernuft in 't werken kenne,
En niemant straffeloos ons godtheit hoone en schenne.
Nu denktze hoeze best Arachne straffen zal,
Die uit Meonie haer eer en kunstkroon stal,
En in de kunst van wol te spinnen lang bedreven,
Minerve, zoo men zeght, niet week, noch tou wou geven.
Zy was geensins befaemt door haer geboortelant,
En herkomst, maer door kunst, daer zy de kroon in spant:
Want Idmon, onvermaert te Kolofon geboren,
Was d'eigen vader, en de wol, van 't schaep geschoren,
Gewoon te verwen in Foceïsch purperroot.
De moeder ruste in 't graf, en deze was niet groot,
Maer heuren man gelyk, van kleenen afgekomen.
Noch kon Arachne zich in Lidie niet toomen,
En stont door wetenschap naer een doorluchte faem:
Hoewelze uit slechte stof van oudren zonder naem
Gewonnen, kleen Hipeep, een arrem vlek, bewoonde.

4 *Piërs dochters:* hier dient opgemerkt, dat de Muzen zelven bij de dichters somtijds, naar den berg Piërus, *Pieriden* genoemd worden.

7 De oude uitgave heeft: *Maer zienwe toe dat elk ons werkvernuft ook kenne.*

18 *Deze was niet groot:* versta: „was niet van hooge afkomst."

23 *Hipeep:* een vlek in Lydië, tusschen den berg Tmolus en den Kaïsterstroom gelegen en aan Venus geheiligd.

Het veltgodinnedom van Tmolus, dat zich toonde
Genegen tot de kunst der maeght, liet menighwerf
Den wyngaert en 't geberght', de vlietgodin haer erf,
En goutstroom van Paktool, Arachnes vont ter gunste,
Om oogh te neemen van haer wonderbaere kunste,
Niet slechts beholpen met de kleeders eens te zien,
Maer ook haer handeling met schietspoel, naelt en riên.
Zoo braef wasze afgerecht op spinnen en op weven:
Het zyze wolspon, of het werk den eisch kon geven,
En met haer vingeren de wol uithaelt en redt:
Of zachte stof der vacht heel effen strykt en net:
Het zy de duim gezwint de spil weet om te draeien,
De wol te rokkenen op 't hooft, of kloek te naeien
Met naelt en vingerhoet: zy houden het gewis,
Dat deze van Minerve alleen geoefent is,
Het welkze nochtans noit uit trotsheit wou belyden.
Zy stofte: laetze vry in 't werken met my stryden,
En wintze het, zy straffe ons vry. Minerve nam
Een oude tronie en een grysheit aen, en quam,
Om haere zwakke leên en stappen t'ondersteunen,
Op eenen krommen stok, al bukkend by haer leunen.
  Toen sprakze aldus: de tyt en wagglende ouderdom
Bezit by wylen iet dat prysbaer is alom.
Ervaerenheit hoeft tyt. Veracht niet myne raeden.
Zoek onder menschen lof door weven: roem kan schaden:
Maer raek Minerve niet. Bidtze om vergiffenis
Van uwen stouten roem: zy zal het u gewis
Vergeven. Hierop zagh Arachne van ter zyden
Haer scheel en grimmigh aen. Zy liet de schietspoel glyden,
En naeulyx haere vuist bedwingende van trots,
Ontstak in 't aengezicht, en graeude dus heel schots
Vermomde Pallas toe: ay sufster, afgezworven,

42—98 Minerve in een out wyf. *Kantteekening der oude uitgave.*

30 *Riên:* saamgetr. van *rijgen.*

40, 41 In den eenen regel zegt Arachne *my;* in den volgenden *ons:* „of zich „iemand hieraan stiet, die weete dat de Latijnsche dichters dikwijls zo „te spreeken gewoon waaren. Ovid. *in Ibin.* vs. 15.

„*Nec quenquam* nostri, *nisi* me, *laesere libelli,*" H.

en gelijke vrijheid wordt nog dagelijks ten onzent gebezigd, ja *wij* houden ons overtuigd, dat *ik* die in den loop van dit werk meer dan eens genomen heb.

Ay oude best, wiens bloet in d'aêren is verstorven,
Het lange leven baert slechts schade, en geen ontzagh.
Hebtge eene dochter, of een snaer, die koome, en magh
Oppassen, en uw les en dit bedillen hooren.
Vertrek. Wat my belangt, Arachne heeft geene ooren
Om naer uw onderwys te luisteren. Ik blyf
By myn verstant, en zin en meening stip en styf.
Waer blyft Minerve zelf? wat schuwtze om stryt te werken?
z' Is hier, zegt Pallas, zelf, en leght gedaente en merken
Der oude tronie af, en openbaert zich ras
In haeren eigen schyn en godtheit, zooze was.
Migdonsche joffers en de veltgodinnen eeren
Haer godtheit: maer de maeght, die Pallas durf braveeren,
Weet van geen zwichten, doch de schaemte verft de wang,
En bloost, haers ondanx, maer het blozen duurt niet lang:
Gelyk wanneer de lucht het morgenroot in 't oosten,
En 't krieken van den dagh ontfangende, ons komt troosten
Met d'aenkomst van de zon, en daetlyk zich blanket.
Zy blyft door lust naer prys, te dwaes zich voorgezet,
By haer verstant, en loopt ter straffe wrevelmoedigh.
De dochter van Jupyn ontzegt niet, maer is spoedigh
Om stryt te werken, raetze in 't minst niet af te staen,
En wil den werkstryt haer niet weigeren. Zy gaen
Zich nederzetten, elk op een byzondre stede.
Men zet het werk op, schiet den inslagh door de breede
Gespanne scheeringe, op den boom gerolt, en vast.
De kam gaet op en neêr, getrokken van den last
Der treden, en het werk, geslagen met de lade,
Kryght zyn beslagh. Elk spoet en schut zyn schande en schade.
Het lange kleet hangt tot aen 't midlyf opgeschort.
Elk rept de handen, van werkyver aengeport,

58 *Snaer:* hier: „schoondochter." H.

74, 75 *Zy blyft.... by haer verstant:* de dichter wil niet zeggen, dat Arachne *verstandig* bleef handelen; maar, integendeel, dat zij halsstarrig bleef, bij „hetgeen zij eenmaal zoo *verstaan* had," bij haar „opzet" of „voornemen."

84 *Elk spoet en schut zyn schande en schade:* deze woorden zijn niet naar 't Latijn gevolgd; doch hier ingevoegd als een proeve van klanknabootsende poëzie om het geruisch der draden langs het weefgetouw uit te drukken, – misschien een eenig voorbeeld bij Vondel van een wezenlijk keurigen rijmlap!

85 *Midlyf* voor „middellijf."

Op 't schietspoel afgerecht. Zy mengen root schaerlaken
Met Tirisch purper, die gemengt in d'oogen blaeken.
De zwarte streep verdiept. Het lichte kleur in 't oogh
Steekt schooner hierop af: gelyk de regenboogh
Bescheenen van de zon, een lange streek daer boven
Plagh uit te steeken, en voor 't hemelsch licht geschoven,
De schoone verwen mengt, en ryk en schoon schakeert,
En flaeu verdryft, dat ons gezicht hier kracht ontbeert
Om t'onderscheiden, waer de verwen ons verschynen,
En waerze, allengs verdunt, verflaeuwen en verdwynen.
Men werkt'er bloemen in van gout, die heerlyk staen,
En ook verzieringen, bekent in d'oude blaên.
  Atheensche Pallas wrocht een steenrots, hoogh gestegen
Op 's kryghsgodts burgh, en 't out geding, om t'overweegen
't Vernoemen van het lant. Daer zaten zes paer goôn,
Jupyn in 't midden, elk op eenen hoogen troon
Op 't staetighste. Ieder blonk in zyn gedaente, als 't paste.
Neptuin klonk staende met zyn vork een rots, die kraste,
En brogt een' springhengst voort, tot voorstant van de stadt.
Maer Pallas beelde zich aen d'andre zyde prat
Met speere en beuklaer uit, en gulden helm, vol veeren,
En 't slangryk hooft in haer rondas, om ramp te keeren.
Zy scheen den vasten gront te stooten met de schacht,
Dat d'aerde olyven, geel van kleur, te voorschyn bragt,
Waerover alle goôn verstomden. Zy volende
Met d'overhant haer werk, daer elk 't vernuft aen kende:
En evenwel op dat Arachne, bet bedocht,
Niet langer nydigh, zich aen andren spieglen moght,
En leeren welk een' loon verwaenden staet te trekken,

99–193 Minerve en Arachne weven verscheidene herscheppingen. *Kantteekening der oude uitgave.*

89 *Het lichte kleur: kleur* wordt hier onz. genomen, als meermalen. H.
91 *Daer boven* voor „aan den hemel." H.
98 *Verzieringen, bekent in d'oude blaên:* „kopieën naar 't antieke," zouden wij thans zeggen.
99 *Wrocht:* t. w. „op het weefgetouw, in het weefsel."
104 *Die kraste:* „die zich scherp, puntig af teekende," *aspera saxa* heeft het Latijn.
106 *Prat* voor „trotsch, opgeblazen:" hier echter in de beteekenis van „fier;" immers men kan niet denken, dat Minerva zichzelve in een ongunstige houding voorstelde. Ook gebruikt Vondel het doorgaans in gunstigen zin. H.
113 *Bet bedocht:* „tot betere inzichten gekomen."

Zoo wrochtze hierop vier veltslagen in vier plekken,
Uitsteekende door kleur en vechtend beeldewerk.
De Tracische Rodoop stont, als een leerzaem merk,
Op d'eene zyde alleen, en Hemus, opgetogen
Gelyk een bergh, vol sneeu, eerst menschen, die bewogen
Door hoovaerdy den naem van goden, zich ten vloek,
Verwaent toe-eigenden. In eenen andren hoek
Verscheen Pigmeas straf, door Junoos groot vermogen
In eene kraen verkeert, om 't heiloos oorelogen,
In eên' verloren slagh, op datze nu voortaen
Zou leeren tegens 't heir van haere dwergen slaen.
Zy maelde ook Antigoon, die niet ontzagh te stryen
Met Jupiters gemael, die haer, vol hoovaerdyen,
In eenen oievaer verandert, streng en gram.
Nu baet Laomedon, noch vaders oude stam,
Noch Ilium haer niet, die Juno niet wou kennen.
De blanke dekt den rug en 't lyf met zwarte pennen,
En klepelt, zich ten roem, met eenen langen bek.
De droeve Cinaras, in 't uiterste bestek,
Omhelsde kinderloos des tempels steene trappen,
Weleer zyn dochters, en neêrzygende onder 't stappen
Leght met de borst op steen, en 't schynt noch dat hy zucht.
Zy zoomde 't werk met geele olyven, haere vrucht,
Een zinnebeelt van vrede, en laet het hierby steeken.
  Arachne weefde hoe Euroop wort uitgestreeken,
In schyn van eenen stier. Gy zout gelooven dat

118 volgg. *Hemus* en *Rodope* waren broeder en zuster en hadden zich voor Jupiter en Juno uitgegeven.

123 *Pigmeas* voor „de Pigmeesche vrouw." Deze, welke sommigen Gerana noemen, anderen Enoë, had Juno en Diana gehoond door zich uit te geven voor een Godin. In een kraanvogel veranderd, voerde zij voortaan oorlog tegen haar eigen volk. Bekend is, volgens de oude fabels, de bestendige krijg tusschen de Pygmeesche dwergen en gemelde vogelsoort.

124 *Heiloos:* dat zou wezen: „zonder *hei,*" terwijl de meening is: „zonder *heil.*" Doch meermalen reeds is gesproken over zoodanig weglaten eener letter in een samengesteld woord.

128 *Gemael* voor „gemalin." H.

129 *In eenen oievaer verandert:* nadat Juno haar eerst slangenhaar had gegeven, uithoofde dat wij de schoonheid van hare vlechten met die van de vlechten der Godin had durven gelijkstellen.

134 *Cinaras:* lees: *Cinyras,* een koning van Assyrië, wiens dochters om haren hoogmoed door Juno in steenen tempeltrappen werden herschapen.

De stier waerachtigh leeft, de zee schuimt, wit en nat.
De maeght, van strant gevoert, schynt naer het lant te kyken,
Haer' stoet te roepen, en van schrik den moedt te stryken,
De beenen schroomende in te trekken, doch te laet,
Daer 't water zwalpende aen haer blanke voeten slaet.
Ook maeltz'er hoe de maeght Asterie, geneepen
Van Arents klaeuwen, in de vlugt wort opgegreepen:
Hoe Leda legt gedekt met eene zwaeneschacht;
Godt Jupiter, gelyk een boxvoet, warm en zacht,
By schoone Antiope weet tweelingen te teelen,
En, als Amfitruo, komt blanke Alkmene streelen,
Helt Herkles winnen, in den schyn van haeren heer.
Hier miste Danaë, door gout bekoort, haer eer,
Toen 't regende in haer' schoot. Hier wort in schyn van [vlamme
Egine, een eedle bloem, uit koningklyken stamme

142 *Waerachtigh:* H. geeft zich, in een lange aant. op dit woord, veel moeite om te bewijzen, dat *waerachtig* alleen beteekent wat een zweem of schijn van waarheid heeft, evenals *groenachtig, steenachtig,* wat een schijn van *groen* of van *steen* bezit. Terecht merkt V. L. echter aan, dat in dit geval de nadruk op de eerste greep zou vallen; doch dat *waarachtig* beteekent: „hetgeen waarheid bevat," evenals *deelachtig, woonachtig, naamhaftig, heldhaftig,* enz. wat *deel, woonstede, naam, heldenmoed,* enz. bezit." Hij had er kunnen bijvoegen, dat het tegenovergestelde van *waarachtig,* t. w. *logenachtig,* niet beteekent: „wat een schijn van *logen* heeft," maar „wat inderdaad *logen* is."
Nat: een schilderterm, die hier een gelukkige uitwerking doet.

147 *Asterie:* een dochter van den Titan Ceüs en Aurora. Zij werd verleid door Jupiter, als een arend vermomd en, in een kwartel veranderd, wierp zij zich in zee om aan zijn vervolging te ontgaan.

151 *Antiope:* de dochter van Nykteüs, koning van Ethiopië, werd door Jupiter in Satersgedaante verkracht, en baarde de tweelingen Amfion en Zethus

152 *Komt:* lees: „komt hij."

153 *Heer* voor „man." H.

154—158 *Hier miste.... Deoïs van een slang:* omslachtige en onduidelijke vertaling van de regels:

Aureus ut Danaën, Asopida luserit ignis,
Mnemosynen pastor, varius Deoïda serpens —

„als goud verschalkte hij Danaë, als vlam de dochter van Asopus, als herder Mnemozyne, als wisselbare slang de dochter van Deioo." Deioo was een bijnaam van Ceres, en de hier bedoelde is dus Proserpina, bij welke hij zich als een slang wist in te dringen en den Bacchus der onderwereld teelde.

156 *Egine:* vergel. Boek VII, hierachter.

Verschalkt, en Mnemozyn in eene herders py,
Deoïs van een slang. De godt Neptuin sliep by
De wintgodts dochter. als een stiershooft, nors voor oogen.
By Ifimedi, met Enipeus schyn betogen,
Quam hy aen Otus, en den broeder Efialt.
De zelve godt schoffeert de schoone maeght Bizalt,
Vermomt gelyk een ram met zynen krommen horen:
En Ceres de godin, die 't nutte en voedzaem koren
Eerst zaeide in vette klont, besprong hy als een paert.
Zoo won hy aen Meduis Pegaes, gezwint ter vaert.
Hy scheen een dolfyn, toen zyn min Melant bekoorde,
Elk stuk had zyn gedaente en perk, gelyk 't behoorde.
Nu scheen Apollo boersch, een havik, of een leeu:
Nu quam hy treên langs 't velt, om Isse, blank als sneeu,
In eene herders py, te schenden en schoffeeren.
De wyngodt quam, gelyk een druiventros, boeleeren
Met Erigoon. De godt Saturnus, geil van aert,
Won by een merrie 't geleerde menschepaert,
Den tuchtheer Chiron. 't Werk dat haere handen wrochten,
Was in een lyst gevat, met veil en bloem bevlochten.

Noch Pallas, noch de nyt zoude op dees schildery
Van 't werk iet vinden, dat met reên bedilbaer zy.
Zy most Arachnes kunst met haere afgunstige oogen

159 *De wintgodts dochter:* Canace.
Een stiershooft voor „een stier," als wij elders meermalen *manshoofd* voor „man" hebben aangetroffen.

160 *Ifimedi:* Ifimedia was de echtgenoot van Aloeüs.

162 *Bizalt:* zoo heette de vader, doch de naam van haar die naar hem door Ovidius als *Bizaltida* wordt aangeduid, was Theofana.

167 *Melant:* Melantha, de dochter van Deukalion.

169 *Nu scheen Apollo boersch:* d. i.: „nu eens vertoonde zich Apollo in de gedaante van een boer," of liever: „van een herder" — gelijk hij namelijk het vee van Admetus weidde.

170 *Isse:* de dochter van Makareus, koning van Lesbos.

173 *Erigoon:* de dochter van Ikarus van Athene.

174 *Won by een merrie 't geleerde menschepaert:* om dezen regel zijn behoorlijk getal voeten te verschaffen, dient men *merrië* met drie lettergrepen te lezen, wat ook Vondels bedoeling schijnt geweest te zijn. Intusschen kan men 't vers toch goed krijgen door te lezen *merrie'et.*

175 *Den tuchtheer:* jammer, dat wij het eigenaardige *tuchtheer* of *tuchtmeester,* dat de betrekking zoo juist uitdrukt, geheel hebben verwaarloosd voor 't uitheemsche *gouverneur:* ofschoon dit in allen gevalle nog beter is dan 't H.-D. *Hofmeister.*

Verdrietigh aenzien, hoeze in top stont, en voltogen.
Zy scheurt het webbe, daer de schennissen der goôn
In bleeken, smyt vergramt, om zulk een schande en hoon,
Het beuken schietspoel op Arachnes hooft in stukken,
Tot dry en vierwerf toe. Dit kon haer zoo verrukken
Dat zy, die moedigh was, haer zelf te buiten ging,
En ongeduldigh aen een' taeien strop verhing.
Maer Pallas evenwel, geraekt van mededoogen,
Lichtze op, en zeght: verwaende en stoute op uw vermogen,
Blyf leven, maer hang vast gestrikt aen uwen poot,
En ly dees straf, met alle uwe afkomst trots en snoot,
Ten spiegel van elkeen. Hierop besprengtze in 't scheiden
Haer met venynigh kruit, geplukt in dorre weiden,
En stryktze met artsny van droefheit en geween.
Terstont smilt al het haer. De neus krimpt kort in een,
En d'ooren en het hooft. Elk been, gelyk een vinger,
Hangt dun op haere zy. Al 't lyf met eenen slinger
Verandert in een' buik, waeruit zy draeden spint,
En als een spinnekop haer hantwerk noch bemint.
  Gansch Lidie, alle steên in Frigie gewaegen
Van zulk een stuk, en al de werrelt staet verslagen.
Toen Niobe, noch maeght, en ongehuwt, alleen
By haeren vader woonde in Sipilus voorheen
In 't ryk Meoonsche lant, was zy een welbekende
Van deze Arachne zelf: en noch konze aen d'elende
Van haere lantsgenoote, en zulk een' straffen loon
Zich zelf niet spiegelen, en leeren, schuw van hoon,
Godinnen wyken, en voorzichtigh roem vermyen.
Zy stofte op haer geluk: maer noch de heerschappyen
En steden van haer' man, noch stam van wederzy,
Noch 't groot gebiet voên niet zoo groot een hoovaerdy,
Hoewelze op alles roemt, als 't vruchtbaer kinderdraegen:
Want Niobe overtrof al 't vroudom in haer dagen;

194—231 Arachne in een spinnekop. *Kantteekening der oude uitgave.*

184 *Dit kon haer zoo verrukken:* versta: „dit bracht Arachne zoo buiten haarzelve."

185 *Dat zy: zy* is hier „Arachne."

186 *En.... verhing:* versta, met terugslag op den vorigen regel, *haer zelf.*

212 *Want Niobe overtrof:* „de *e* in *Niobé* wordt veel te scherp uitgesproken om in een volgenden klinker te kunnen versmelten." H. — Wij hebben

Indienze dit geluk min aen zich leunen liet.
Maer Manto, dochter van Tirees, die verre ziet
Met zyn verblint gezicht, bezeten en gedreven
Van godt Apollo, quam door alle straeten streven,
En roepen overluit: Tebaensche vrouwen, gaet
Aenbidt, en eert, en dient Latone, en ook haer zaet,
De tweelingen. Bekranst uw vlechten met laurieren.
Brengt wierook: stort gebeên, en past haer feest te vieren:
Latoon gebiet het u gestreng door mynen mont.
Elk is gehoorzaem, en bekranst het haer terstont,
En brant en wierookt op de godtgewyde altaeren.
Hierop komt Niobe, uitgestreeken door de schaeren
In 't Frigiaensch gewaet, dat schoon in d'oogen blaekt,
En styf van diamant en gout en perlen kraekt.
De hofsleep volghtze, daer zich duizenden vergaepen.
Zy munte in schoonheit uit, doch eenighsins misschapen
Door toorne en bellegzucht, die uit haere oogen scheen,
En 't schudden van het hooft, tot wederzyde heen,
Terwyl het hangend haer om nek en schouders zweefde.
Ten leste hielze stant, en sprak, daer ieder beefde:
Wat dolheit is het, dat men alle onzichtbre goôn
Bet dan de zichtbaere eert? en waerom wort Latoon
Gedient met outer en geheilighde offerhanden?

232—418 Niobes hovaerdy en de nederlaegh van haere kinderen. *Kantteekening der oude uitgave.*

reeds honderdmalen gelegenheid gehad, op te merken, hoe Vondel met die slot-*e* der woorden omspringt.

Vroudom: zoo men dit woord heden ten dage in stede van *vrouwendom* dorst bezigen, zou 't niet weinig ergernis bij onze spraakkunstenaars verwekken; maar is 't in den grond verwerpelijker dan *heidendom?*

213 *Indienze dit geluk min aen zich leunen liet:* „Vondel gebruikt hier deeze „spreekwijze niet zeer eigelijk; want *laaten iets aan zich leunen,* is zich „iets, dat anderen ons, boven onze verdiensten, toeschrijven, mede toe- „eigenen, gelijk Hooft het zo gebruikt in *Henrik* bl. 2. *Mogelijk met gelijke* „*toeverzight, als Alexander Olimpiaes kout van de slang' en Caesar* het „*maegschap* van *Aeneas* aan zich lenen lieten. Decker *Lof der Geltz.,* bl. 115.

„*Ja zoude ick (dunct u?) 't spoor al verr te buiten wezen,*
„*Zoo ick de vond deszelve oock* aen my lenen liet." (H.)

Ik voeg er bij, vooreerst, dat het w.w. thans niet anders meer dan onafscheidbaar gebezigd wordt: ten andere, dat in den aangehaalden regel van Vondel de klemtoon verkeerdelijk op *aan* valt, en hij, ook om het boven opgemerkte, beter geschreven hadde:

Indien ze om dit geluk zich minder prijzen liet.

Dus lang zagh niemant oit het geurigh wierook branden
Voor onze godtheit, schoon het allen kundigh is
Hoe Tantalus voorheen met goden zat ten disch.
Hy is myn vader, myn vrou moeder, niet te sarren,
De volle zuster der verheve Regenstarren.
De berghreus Atlas, op wiens hals de hemel rust,
Bestaetme aen d'eene zyde, als grootvaêr, elk bewust,
Jupyn aen d'andre zyde; en 't geeftme moedt te heeten
Schoondochter van Jupyn. De Frigiaenen weeten
Hoe hoogh myn glori styght, waerom my elk ontziet.
Het hof van Kadmus hoort alleen naer myn gebiet.
Myn man Amfion boude eerst Tebe met zyn snaeren.
Wy heerschen over steên en landen. Koom ik vaeren
Ten hove, 'k zie alom een' onwaerdeerbren schat.
By deze gaven komt myn schoonheit trots en prat,
Daer geen godinnedom zich oit by dorst gelyken.
Laet zeven dochters, en myn zeven zoonen pryken,
En zulk een groot geslacht te wachten uit hun zaet,
Om 't ryk te stutten. Let dan of ik zonder smaet
Niet boven andren op myn aertsgeluk magh roemen.
Hoe durftge Ceüs telgh Latoon gelukkigh noemen,
En schatten boven my! zy, zwanger van haer draght,
Vont door al 't aertryk naeu een kraembedt, waert geacht
Om zich t'ontlasten. Uw godin, te laegh in waerde,
Vont geene vrye plaets in hemel, zee en aerde.
Zy zworf de werrelt om, gelyk een banneling,
Eer gastvry Delos uit medoogen haer ontfing,
En sprak: gy doolt te lande, en ik op watervloeden,
En gafze een' lossen gront, na veele tegenspoeden.
Zy baerde tweelingen, een zevenste gedeelt'
Van myne vruchtbaerheit. Ik ben door myne teelt

238 *Zat ten disch:* „schoon de Ouden aan den disch niet *zaten,* maar *lagen,* „zoo gebruiken echter de Dichters de woorden *zitten* en *liggen* onver- „schillig." **H.** — en zij hebben gelijk.

248, 249 *Koom ik vaeren ten hove:* „onze Dichter gebruikt hier 't woord *vaaren* „op de wijze der Ouden, by de welken het betekende *reizen* of *zich* ergens „heen *begeven,* trekken van de eene plaats naar de andere," enz. enz. **H.** — En niet bij de Ouden alleen, maar ook nog heden ten dage is 't woord aldus gebruikelijk in meer dan eene onzer Provinciën, en voorts in tal van samenstellingen, als in *opvaren, uitvaren, wedervaren, hemelvaart, dagvaart, hofvaart, uitvaart,* enz.

266 *Myne teelt* voor „mijne kinderen." **H.**

Zoo veel gelukkiger, wie durfme dit ontleggen?
En blyf gelukkiger. Wie twyfelt aen dit zeggen?
Ik ben het avontuure ontwassen door getal.
Myn kinderzaligheit schroomt scha noch ongeval.
Ik hou meer kinders, schoon Fortuin een deel quam rooven.
Ik kinderzalige ben alle vrees te boven.
Genomen 'k miste een deel door ramp en ongeluk,
Noch zou de moedt my niet ontvallen, noch geen druk
Myn hart bezwaeren: want ik bleef in grooter waerde
Dan oit Latone, die slechts een paer kindren baerde.
Gaet heene, staekt dien dienst, en smyt den krans van 't haer.
De vrouwen volgen dit, en smyten al te gaêr
De lauwerkranssen wech, en laeten d'offers vaeren,
Doch eeren, zonder zich in 't eeren t'openbaeren,
De godtheit van Latone, al mompelende en stil,
Ten minste naer heur maght. Zoo groot gelyk 't geschil
Des kindertals van d'eene en d'andre moeder scheelde,
Zoo heftigh wert Latoon, die slechts twee kinders teelde,
Door razerny verrukt. Zy vlieght naer Cintus heen,
En spreekt de tweelingen, haer kinders, dus alleen:
Hier staet de moeder, die gemoedight door haer vruchten,
Voor geen godinnen wykt, ten waere zy most duchten
Voor Jupiters genoote. Elk twyfelt of men my
Noch langer een godin zal achten: en zoo gy
Uw moeder niet beschut, ik zie myn beelt gestooten
Van alle altaeren: maer my heeft iet meer verdrooten.
De trotse Niobe gaet hooger, en verwyt
En schentme lasterlyk, en schat, ô groote spyt!
U minder dan haer kroost, en scheltme, ô overbooze!
[Dat treff' haer zelve op 't hooft] een dorre kinderlooze,
En toont in 't lasteren heur vaders boozen aert.
Zy wil by dit verhael, met zulk een smaet bezwaert,

270—272 *Kinderzaligheit, kinderzalige:* ik herinner mij niet, dit woord elders bij onzen dichter te hebben aangetroffen, behalve hier, waar hij er, hoe fraai het zij, toch juist geen dubbel gebruik van had behoeven te maken. Wij treffen *kinderzalig* ook bij CATS aan, *Sinne- en minneb.* fo. 79, kindersalige *vrouwen;* en bij COORNHERT, *Hertsp.* VI. 137, lezen wij:

De kinderzalicheid *is recht des Heeren zegen.*

„Het woord *zalig,* gevoegd achter een ander woord, betekent een vollen „overvloed, zo wel ten kwaade, als ten goede; gelijk we zien in *Ramp-* „*zalig* en *Gelukzalig,* enz." **H.** *Kinderzalig* is alzoo: „rijk aan kinderen."

Noch smeeken, maer Apol zegt flux: hou op van klaegen.
Dit 's uitstel van de straf. Diane, heet op jaegen,
Zyn zuster, stemt met hem. Zy dekken, straffens ree,
Zich beide met een wolke, en voort naer Kadmus ste
Gevlogen door de lucht, staen schrap om smaet te wreeken.
Voor Tebes vesten legt een ryperk afgesteeken,
Een ruim en effen velt, den roskam toegewyt,
Daer dagelyx de jeught te paerde en wagen rydt,
En met den ysren hoef de harde klont komt maelen.
Hier ging Amfions zaet opzitten om te praelen,
Een zevental, de helft van 't koninglyke kroost,
Ontvonkt als ridders, en ten rystryt elk getroost.
Zy zetten prachtigh zich in hunnen purpren zadel.
Het gouden montstuk toomt den klepper, trots op adel.
Terwyl Ismenus d'outste een ring' trekt onbeschroomt,
En zyn schuimbekkend paert met roede en breidel toomt,
Verzucht hy, roepende: wee my, wee my! en voelde
Een' pyl in zyne borst, waer door de moedt verkoelde,
Terstont ontglipt ontglyt de toom de flaeuwe hant.
Hy zyght allengs van 't paert, ten rystryt fors gekant,
Ter rechte zyde om laegh. Als Sipil hier ter baene
Om hoogh hoort rammelen den koker van Diane,
Noopt zyne spore 't ros, of hy 't ontryden kon:
Gelyk een stuurman, na'et betrekken van de zon,
Den zeestorm vreest, en flux zich stellende op zyn hoede,
De zeilen inhaelt: maer noch trof, eer hy 't vermoede,
Een onverwachte pyl hem in den vollen ren,
Die drillende in den nek bleef hechten met de pen,
Ter keele uitsteekende. Hy komt in 't overweegen
Recht over hals en hooft van 't renpaert neêrgezeegen,
En verft den bodem met een' plas van rookend bloet.
Onzaelge Fedimus, en Tantal, trots van moedt,
Vernoemt naer grootvaêrs naem, ophoudende van ryden,
En zich met oli gladt bestrykende, ter zyden
In 't worstelperk, belust te worstlen vaerdigh staen,
En randen, voor de vuist, elkandre kampreede aen,
En drukken borst aen borst, elkandre wel gewogen,

327 *In 't overweegen:* „overhellende, zijn evenwicht verliezende."

335 *Elkandre wel gewogen* voor „wel *tegen* elkander *opgewogen*," als wij nu zouden zeggen.

Wanneer een vlugge pyl ter peze af komt gevlogen,
En treft hen, beide schrap en tegens een gekant.
Zy steenen te gelyk, en krimpen in dien stant
Van weedom, en van smerte, en storten t'zamen neder,
Verdraeiende 't gezicht in 't uiterst' heene en weder,
En geven te gelyk en teffens hunnen geest.
Alfenor ziet elx borst gewont, en schiet bevreest
Hun toe met groot misbaer, en neemt de doôn in d' armen,
Omze op te heffen, en komt, midden in 't ontfarmen
En zyn godtvruchtigh werk, te sneuvlen: want Apol
Dreef hem een dootlyk punt, van bittre wraekzucht dol,
In 't harte, dat het met den weêrhaek aen de longen
Gehecht, met groote kracht ter wonde uit wiert gewrongen,
Waerop de ziel het bloet komt volgen warm en root.
Maer Damazichton, noit geschoren, kreegh een' schoot,
Daer been en knieschyf, met de zenuw taey gebonden,
Vergaderen, en als de hant des droef gewonden
Den zorghelyken pyl uitrukken wil, zoo streeft
Een ander riet tot aen de veder, daer het kleeft,
Gesnort door zyne keel, waeruit een bloetstroom rende
En bruischte in d'ope lucht. Ilioneus in 't ende
Hief, biddende om gena, de handen naer om hoogh,
En sprak: ô groote goôn, die heerscht in 's hemels boogh,
[Want hem was onbewust wat godt hy aen most spreeken]
Verschoont myn leven. Godt Apol wert door dit smeeken
Bewogen, doch te spade, om 't afgaen van den schoot.
Een kleene hartquetsuur bestorf hy met de doot.
  Het luid gerucht van deze elende en zwaeren rouwe
Des volx, de traenen van het hof, en haer getrouwe
Verkundigen terstont de moeder dit bederf,
Al t'onverwacht. Zy staet verwondert menighwerf,
Dat goden zulk een stuk en recht zich onderwonden.
Zy staet vergramt, dewyl de goden dit bestonden.
Amfion, vader van dees zoonen, stiet door smart
Zich eenen blooten dolk in 't vaderlyke hart,
En endighde terstont de droefheit met zyn leven.
Wat scheelt nu Niobe van Niobe, eerst verheven,

350 *Noit geschoren* voor „baardeloos," als nog een aankomende knaap zijnde.
356 *In 't ende:* namel. „de laatst overblijvende."
372 *Niobe van Niobe:* hier vinden wij den naam tweemaal gesteld met een

En die noch flus het volk Latonaes hoogh altaer
Verboot, en met de borst vooruit, van eene schaer
Gevolght, door 't midden van de stadt quam aengetreden,
Van d'onderdaenen zelfs benyt, en aengebeden,
Daer nu de vyant droef zich over haer ontfermt!
Zy legt'er op de doôn met haere borst en kermt,
En kust noch, zoo het valt, de zoons, en heft ten leste
Gevouwe handen naer het hemelsche geweste.
Och zegtze, ô wreede felle en onvermurwde vrou,
Latoon, verza u vry met moeders bittren rou.
Verza uw wreet gemoet. Vernoegh u met myn smarte.
Ik volge 't zevental, begraven in myn harte,
Ten grave. ô vyandin, nu juich en triomfeer:
Gy wont den stryt. Maer hoe? noch legge ik niet ter neêr.
'k Heb meer geberreght in dien storm van ongelukken,
Dan gy in uw geluk. Schoon my veel lyken drukken,
'k Behoude noch den prys. Dus sprakze, toen de boogh
Gespannen, eenen pyl liet snorren van om hoogh,
Datze alle sidderden, behalve dees verharde,
Die halssterk in dien staet, de goôn ter straffe sarde.
Daer staen de zusters in den rou, van hoop berooft,
Voor 't lykbedt van de doôn. De haervlecht hangt om 't hooft.
Een zuster trekt den pyl ter borst uit van den broeder,
En sterft op broeders mont. Een andre pooght de moeder
Te troosten, maer verstomde, en kreegh met eenen schoot
Twee wonden teffens, gaf terstont den geest, en sloot
Hiermé den bleeken mont. Een andre pooght te vlugten,
Doch ydel. d'Andre geeft den dootsnik in het zuchten,
Op zusters droevigh lyk. Een andre zoekt een' hoek
Om wech te schuilen, en een andre schroomt godts vloek,
En siddert voor de straf. Toen dry paer aen verscheien
Quetsuuren sneefden, schoot een eenige, onder 't schreien

enkel voorz. tusschen beiden, en toch schijnt het, bij 't lezen, dezelfde naam niet; dewijl men de eerste reis *Niobee* (als 't behoort), de tweede reis *Niob* (wat verkeerd is) moet uitspreken.

378 *Zy legt'er op de doôn:* „'er is *haer;* maar *haar* moest hier zijn *zich.* Ik „weet niet hoe Vondel tot zulk een misslag komt." H. De misslag is niet bij Vondel, maar bij Huydecoper te zoeken. *Er* staat hier niet voor *haar,* maar voor *daar,* „daar ter plaatse, daar, waar de ramp is voorgevallen."

392 *Halssterk:* H.

Der moeder, over, die met al 't gewaet uit trou,
En 't gansche lichaem noch de dochter dekken wou.
Zy kermde: och laetme toch deze eenige uit de zeven,
Myn jongste en liefste pant, behouden. Schenk haer 't leven:
Behou alle andren. Spaer myn allerminste pant.
Dit stort, terwylze bidt. d'Onzalighste van 't lant
Zit deerelyk berooft van dochtren, man, en zoonen,
Stokstyf [men weet hier niet van spaeren noch verschoonen]
In 't midden van de doôn, geen luchtje roert het haer.
Het aengezicht ziet dootsch, en d'oogen, vol misbaer,
Staen styf in 't aengezicht. In 't lichaem is geen leven.
De tong blyft, kil van vorst, aen 't montgehemelt kleven.
Het bloet bevriest, en stremt in d'aêren, dat men 't ziet.
Zy draeit den hals niet meer, noch rept haere armen niet.
De voeten staen nu styf. Al 't ingewant en beenen,
En vel, en vleesch, en bloet verandren in een steenen
Gemarmert stokbeelt, en van bitter schreien blint,
Wortze opgegreepen, en met eenen dwarrelwint
In 't vaderlant gevoert ten bergh, daer nat bedroopen
De zilte traenen noch van 't marmer nederloopen.
  Maer toen begonnen mans en vrouwen, en elkeen
Te schrikken voor Latoon, en haer verbolgentheên,
En strenge wraekzucht om gelede lasteringen,
Waeromze altzamen dees godin met eere ontfingen,
Als moeder van Diane en godt Apollo me:
En volgens 's lants gewoont' gaf dit elk stof alree
Te melden d'oorzaek van de straf, voorheene aen zielen
Gepleeght, die in den haet der jaghtgodin vervielen.
Een onder allen zey hoe eertyts akkermans
In Licie Latoon niet ongestraft van glans
En eer beroofden. Schoon dit weinige andren hoorden,
Mits hier geen lantzaet woont van aenzien in deze oorden,
De zaek is evenwel gebeurt en wonderbaer.

419–500 Niobe in een marmerbeelt. *Kantteekening der oude uitgave.*

415 *Geen leven* voor „geen beweging."

432 *In den haet der jaghtgodin:* kwalijk; want in het verhaal, dat hier volgt, is geen sprake van den haat der *jaghtgodin* (Diana); maar van de wraak, door Latona genomen.

435 *Schoon dit weinige andren hoorden* voor „schoon dit maar van weinigen was bekend geworden."

'k Heb zelf de plaets gezien, en 't staende water, daer
Dit wonderwerk gebeurde, en kenbaer is: want vader
Bedaeght, en traegh te voet, zont my van huis, te gader
Met een' wechkundigen van 't zelve lantschap heen,
Om puik van ossen. Daer bezichtighde ik met een
Door 's leitsmans kunde al 't lant, en zagh'er in moerassen,
Gezoomt met bevend riet, te water uitgewassen,
Een outer staen van outs, daer asch noch kool op lagh.
Hier hiel myn leitsman stant, en mompelde, als hy 't zagh:
Zyt my genadigh, en ik mor: zyt my genadigh.
Ik vraeghde nietemin, uit weetzucht onverzaedigh,
Of 't Faunus outer was, of een godin van 't velt
Gewyt, of voor een' godt des lantschaps, hier gestelt
Om hem te vieren. Toen berechte op myne vraege
De leitsman my aldus: ô jongman, zytge graêge
Om dit te weeten: dit 's geen outer, toegewyt
Aen eenen heuvelgodt, maer aen Latoon, door spyt
Van 's dondraers gemaelin ter werrelt uitgedreven,
En die aen 't zwerven naeu een herbergh wert gegeven
Ter bede in Delos, 't welk noch dreef op zouten stroom.
Latoon, hier leunende aen een' vruchtbren dadelboom,
Baert tweelingen, in spyt der stiefmoêr, en zy zeggen
Dat Juno haer, die hier ter noot in kraem quam leggen
Weêr wechdreef, dies zy vlugte uit hooghgedrongen noot
Met haere tweelingen, twee goden, in den schoot.
Aldus quamze in 't gewest van Licie, en die deelen,
Daer 't lant het berghgedroght Chimere quam te teelen.
De bange moeder door dien langen wegh vermoeit

438 *'k Heb zelf,* enz. De *ik,* die hier spreekt, is de *een onder allen* in reg. 433 vermeld: wat ten gevolge van den voorafgaanden tusschenzin niet dadelijk in 't oog springt, en wel door een *sprak hy, zeide hy,* had dienen te worden aangewezen.

448 *Nietemin* voor *niet te min,* als meermalen.
Onverzaedigh voor *onverzadelijk;* 't woord is wettig, wat ook H. er tegen aanvoere.

453 *Graêge:* om 't rijm, doch niet goed te keuren. **H.**

455 *Ter werrelt uitgedreven:* als dat gebeurd was zou zij in de lucht gezweefd hebben; doch de macht van Juno had niet verder kunnen gaan dan haar *de wereld te ontzeggen,* haar onder 't *inderdict* te leggen (gelijk Ovidius het met een bekenden Latijnschen rechtsterm uitdrukt), ten gevolge waarvan de ongelukkige zwerfster nergens woonstede of toevluchtsoord vond, dan in een eiland, 't welk, als zelf ook nog drijvend, in haar eigen noodlot deelde.

En dorstigh, aengezien de zon van 't hooftpunt gloeit,
De kinders haere borst en tepels ledigh zogen,
Zagh by geluk een dal, dat diep en ingebogen,
Bespoelt wert van een meer, daer d'akkermannen teen,
En lies, en biezen, die in moeren groeien, sneên.
Zy trat'er flux op aen, en bukte aen 's waters randen,
Om eenen koelen dronk te scheppen met de handen.
De boeren, plomp van aert, verbiên het dees godes,
Die zegt: wat weigertge dat ik myn' dorst eens lesch
Met water, elk gemeen? natuur, op datwe leven,
Heeft niemant zon noch lucht in eigendom gegeven,
Noch water, neen gewis, maar ieder tot gebruik.
Meer eische ik niet, en noch ter bede, niet ter sluik.
Ik wil myn lichaem, noch deze afgematte leden
Niet baden, maer den dorst verslaen. Ay volght de reden.
Myn mont en keel zyn droogh, en naulyx kan myn mont
Een woort uitbrengen. Een dronk water zal gezont
Als nektar smaeken, ik u al myn leven danken
Datge een' dronk waters schenkt aen my, en deze kranken
Het leven berghde. Eilaes erbarmt u toch, en troost
Deze arme kinders. Och gy ziet myn dorstigh kroost
De tedere armen droef uitsteeken, en zy staeken
Juist beide d'armen uit. Wien zou dees bê niet raeken
Aen 't hart! maer neen, ô neen, zy passen op geen bê,
En dreigen boven dien, ten zyze uit deze stê
Vertrekke, en schelden haer. Dit's niet genoegh, zy plenssen
Met hant en voeten in het meer, en zien geen wenschen,
Noch klaght, noch bidden aen. Zy stampen in den gront,
En trappen dat de moer een' stank geeft in den mont.
De dorst gaet over van verdriet. Zy staekt het smeeken
By onbeschoften, en verneêrt zich niet te spreeken
Beneden haeren staet, maer heft naer 's hemels troon
Gevouwe handen op, en zegt: geniet uw' loon.
Gy moet, eeu in eeu uit, gedooken in elenden,
Uw leven in dien stank en modderpoelen enden.
De nadruk volght dien vloek. De boeren krygen trek

501—532 Liciaensche boeren in kikvorschen. *Kantteekening der oude uitgave.*.

501 *De nadruk volght dien vloek:* men zou thans schrijven: „de *daad* volgt *op* dien vloek," ofschoon *nadruk* hier 't beste woord is en volkomen teruggeeft wat b. v. in 't Fr. zou worden uitgedrukt door: *l'effet suit l'anathème*

In 't moddrigh element te wroeten met den bek,
Te duiken in den gront, dan 't hooft om hoogh te beuren,
Dan boven op het kroos al zwemmende te scheuren,
Dan op de kanten zich te baekren in de lucht,
Dan weder in den gront te springen met een vlugt.
Noch kunnenze doorgaens den vuilen bek niet snoeren:
Zy moeten schaemteloos vuil spreeken in de moeren.
De heesche keel zwilt aen den hals heel bol en dik.
Met opgespalkten bek begraeuwenze elk in 't slik.
Het hooft hangt aen den rug, die groen, den hals kan derven,
De buik, het grootste deel van 't lyf, is wit van verven.
Zy huppelen lichtop in 't vochte en vlottend gras,
En borrekikken heesch in 't slymige moeras.
  Toen dit een Liciaen, wie 't zyn moght, ons vertelde,
Verhaelde een ander hoe Apol zyn' smaet vergelde
Aen eenen boxvoet, die verwonnen van zyn fluit,
Als hy gestraft wiert, kermde: och strooptge my de huit:
Hoe kuntge een kleen en licht vergryp zoo zwaer opweegen?
Apol, ontferm u. Och wat's aen een fluit gelegen!
En onder 't kermen wert het vel vast afgestroopt,
Al 't lyf, een enkle wonde, in 't roode bloet gedoopt.
Het bloet droop af alom. Men zagh de taeie zeenen
Bloot leggen. d'Ader lilt. Men kon'er onder 't steenen
Het hart zien kloppen, en de vezels overal
Den boezem tellen. Bosch- en boomgoôn, groot in tal,
En saters, zyn gebroêrs, Olimp- en veltgodinnen,
En wat op hoogh geberght pooght schaepewol te winnen,
En 't groote horenvee gaet weiden, weenden vast.
De vruchtbre gront wert nat, en dronk, van smerte en last,
De vochte traenen, die langs zyne kaeken droopen,
En slorpteze van dorst in d'aren, dun en open,

508 *Zy moeten schaemteloos vuil spreeken:* 't is niet duidelijk, of *vuil* hier een abv. is, dat bij *spreken* behoort, of het als adject. bij *zy* gevoegd moet worden, dan of het een subst. is en op zichzelf staat. In elk geval is de regel niet fraai.

511 *Die groen, den hals kan derven:* hier moest noodwendig staan: „die groen *is*, en den hals," enz. Immers zooals er nu staat, is het, alsof de rug den hals kan derven omdat hij *groen* is, wat niet in de bedoeling lag.

516 *Vergelde* voor *vergold.* H.

525, 526 *Over al den boezem:* d. i.: „over den geheelen boezem." De oude uitgave had verkeerdelijk *overal.*

Tot datze in water weêr verandert, over 't velt
Ter bronne uitborsten, en daer d'oever nederhelt
Afvloeiende in den vliet van Frigie vergaêren,
Noch Marsia naer hem genoemt zoo veele jaeren.
  Die voorbeelden verhaelt op eene lange ry,
Zoo quam 'er wederom het droeve voorbeelt by
Van Niobe, en elk most Amfion noch beklaegen,
Die met zyne afkomst wert verdelght door zwaere plaegen.
De moeder haettenze. Men zeght dat Pelops hier
Alleen zelf Niobe, zyn zuster, al te fier
In 't roemen, noch beschreide, en onder 't bitter nokken,
Het kleet van zynen hals en boezem afgetrokken,
De slinke schouder toont, die, na den slagh van 't radt,
Gevormt was van ivoor, als 't rechte schouderbladt,
Dat hy ter werrelt bragt, en strax door 's vaders toren
Vermoort, zoo zetten al de goden naer 't behooren
De leden flux in een, behalve 't opperdeel,
Dat tusschen arm en hals gestaen had, en niet heel
Herstelt, geboet wert door ivoor, met kunst gesneden.
Aldus kreegh Pelops zyn beslagh en volle leden.
  Toen baden oversten, en naestgelege steên
Hun vorsten, Pelops noch te troosten. Zy gaen heen
Op dit verzoek, Argyf, Micener, en Spartaene,
En Kalidon, noch niet in ongunst by Diane,
Het forsse Orchomenos, Korinte, om erts geacht.

533–544 Marsias in eenen stroom. *Kantteekening der oude uitgave.*
545–569 Pelops ivoore schouder. *Kantteekening der oude uitgave.*

536 *Marsia:* evenals in 't oorspr. voor *Marsyas.*
Zoo veele jaeren: beter: *na zoo veel jaren;* doch wellicht heeft Vondel dat niet willen schrijven omdat er reeds stond *naer hem.*

545 *Na den slagh van 't radt:* rijmlap, waaruit men zou moeten opmaken dat Pelops den schouder door den slag van een molenwiek of ander dergelijk werktuig was kwijt geraakt. Waar Vondel dit vandaan gehaald heeft is mij een raadsel, en er wordt van slag noch rad bij Ovidius gesproken. Deze verhaalt eenvoudig dat Pelops ter wereld gekomen was met behoorlijken schouder, doch door zijn vader geslacht was (om hem namel. aan de Goden op den disch voor te zetten), waarna de Goden de uit elkander geraakte ledematen weder hadden ineengezet, uitgezonderd den schouder, die vermist was geraakt (volgens de overlevering had Pallas dien opgegeten), waarom zij door de aanhechting van een ivooren schouder daarin voorzien hadden.

555 *Spartaene:* verkeerd, om 't rijm, voor *Spartaan.*

Messene, en Patra, met Kleone, zonder maght
En kleen, ook Trezen, en out Pilus, en meer steden,
Die in den langhals van Korinten, aengestreden
Van eene dubble zee, rondom besloten zyn,
En die hier buiten zien, by klaeren zonneschyn,
Zoo veele vesten aen een dubble zee bescheenen.
Maer wie gelooft dat gy, ô wyt befaemt Athenen,
Hier niet verscheent? de krygh behinderde u dien plicht,
d'Uitheemsche vloot en 't heir aenbruisschende ongezwicht
Van overzee ten storm op Cekrops burgh en muuren.
Daer hanthaeft Tereus en de Trax zyne overbuuren,
Verstroit al 't kryghsgewelt, en wint een' grooten naem.
Dies gaf Pandion aen dien koning, groot van faem,
En maght, en middelen, om bystant, versch genooten,
Ook om dien hoogen stam, misschien uit Mars gesproten,
Zyn dochter Progne, ryk en schoon, tot eene bruit.
Doch Juno leide haer, als bruitsvrou, niet vooruit,
Noch ook de bruiloftsgodt: en geen bevalligheden

570—704 Tereus trout Pandions dochter. *Kantteekening der oude uitgave.*

559 *Trezen:* in 't Lat. *Troezen* (wat bij ons gemeenlijk *Treuzen* wordt uitgesproken), een stad in Argolië.

560 De oude uitgaaf heeft hier: *in den enghals. Enghals:* „isthmus," gelijk B. V. vs. 556 *langhals* voor „voorgebergte."

561, 563 Hier wordt op vrij onverstaanbare wijze verhaald dat men, zich op de engte van Korinthe bevindende, de talrijke steden zoo van Voor-Griekenland als van den Peloponnesus kon zien.

568 *Tereus en de Trax* voor „Tereus de Thraciër."

570 *Pandion:* de zoon van Ericthonius, koning van Attika.

574 *Als bruitsvrou:* „Deeze naam van Bruitsvrou is hier voor 't Latijnsche „*pronuba,* met welken naam *Juno,* als de Godin des Huwelijks, doorgaans van de Poeeten genoemd wordt. VALENTIJN heeft hier in zijne „vertaaling hetzelfde woord.... ik beken, dat het my niet zeer behaagt. „Vondel vertaalt ditzelfde woord B. IX. vs. 1081 met *Bruiloftsleidster,* „dat my beter voldoet, dan het eerste, om dat *Vrouw* en *Bruidsvrouw* „zich al te onbepaald opdoet voor ons begrip; daar *Leidster* in *Bruilofts*-„*leidster* ons zekere eigenschap van Juno, als Trouwgodin te binnen „brengt, namelijk die van de Bruiloft als te leiden en aan te voeren" enz. enz. **H.** — De zoo scherpziende H. leest somtijds al heel slordig: zoo ook hier, en schermt dien ten gevolge verbaasd in den wind. Immers Vondel vertaalt niet *pronuba* met *Bruidsvrouw,* doch hij geeft het Latijn *pronuba Juno non adest* terug met *Juno leidde haar, als Bruitsvrouw, niet vooruit,* in welken zin het denkbeeld van *opleiden,* door H. verlangd, dus reeds te vinden was.

Bekleên dees feest. Hier quam de Razerny aentreden,
En droegh de bruiloftstorts. De helsche Razerny
Quam 't bedde spreiden, en de nachtuil zat'er by,
Op 's bruilofts ledekant. Met zulk een voorspook paeren
Hier Progne, en Tereus. Met dit voorspook, na'et vergaeren,
Wort d'eene moeder, en de gade vader van
De vrucht. Gansch Tracie, ter feest gebeden, kan
Niet laten hun geluk te wenschen, daerze trouwen,
De goôn te danken, en den dagh van 't bruiloftshouwen
Te vieren, als dees bruit aen zulk een koning huwt.
Zy eeren Itis dagh, die zyn geboort' vernuwt.
Hoe weinigh weet de mensch wat nut is! na vyf jaeren
Bad Progne hem aldus: indien ik door het paeren

576, 577 *De Razerny.... de helsche Razerny:* 't Latijn heeft: *Eumenides tenuere faces*, en: *Eumenides stravere torum:* — de uitwerking der herhaling van 't zelfde woord wordt in 't Holl. geheel gemist door het bijvoegen van 't adject. *helsche*, waaruit men allicht zou opmaken, dat er de tweede reis van een andere Razernij gesproken wordt dan de eerste.

578 *'t Bedde spreiden:* 't Lat. *sternere lectum*. De spreekwijze, die nu algemeen is, schijnt dit niet geweest te zijn ten tijde van Huydecoper; althans hij beweert, dat men daar toen voor zeide: „het bed *maken*." De man had ook kunnen hooren spreken van: „het bed *opmaken*," en nog menigvuldiger: „het bed *doen*:" — maar *qui bene distinguit, bene docet*, en H., in stede van bij de Poëeten te gaan zoeken, hoe de ware uitdrukking was, had er liever zijn dienstmaagden over moeten raadplegen. Hij had dan kunnen vernemen, dat er verschil bestaat tusschen „het bed te *doen*" en „het *bed te spreien*:" het eerste ziet meer bepaald op het opschudden van het bed, de matras of peluw; — het laatste op het *spreiden* der dekens en der *sprei:* terwijl *opmaken* de beide handelingen omvat. — H. vertelt verder, dat *spreiden* hier zou beteekenen: „glad, effen maken." — Dienvolgens zou alzoo een tafel, die *glad* gepolijst en *effen* gewreven was, een *gespreide* tafel zijn? — Neen, het „*glad* of *effen* zijn" kan een resultaat wezen van 't *spreiden;* maar de beteekenis van dit laatste is: „vlak uiteenbrengen": zoo *spreidt* men b. v. een mantel over 't natte gras, om er op te gaan zitten; d. i.: „men legt hem neder zoodat al de deelen vlak op den grond komen"; zoo vliegt een adelaar met *gespreide* vleugels, d. i.: „met vleugels, die geheel zijn uitgezet." Zoo legt men een *sprei* op 't bed, d. i.: „een kleed of laken, 't welk de oppervlakte van 't bed overal raakt."

580 *Na'et vergaeren:* d. i.: „na 't huwelijk." **H.**

586 *Vernuwt:* „om 't rijm, anders schrijft hy altijd *vernieuwen*." **H.** *Anders* wil hier zeker zeggen: „wanneer hij *niet* om 't rijm schrijft": immers wij vinden meermalen *vernuwen* bij Vondel als rijmwoord gebezigd, b. v. in *Gysbrecht van Aemstel*, vs. 1084:

Het zal uw hartewee en droefheid slechts vernuwen.

In uwe gunste sta, zoo gunme op myn geklagh
Dat ik myn zuster, my zoo waert, bezoeken magh,
Of laetze herwaert met haere overkomste ons eeren.
Zeg uwen schoonvaêr dat zy daetlyk weêr zal keeren.
Magh ik myn zuster eens aenschouwen met een' wenk,
Dat zalme waerder zyn dan eenigh groot geschenk.
Terstont beveelt hy 't volk de zeilen op te haelen,
En komt ter haven van Athene in, voor de paelen
Gedreven aen het hooft Pireüs, recht door zee.
Hy komt, en geeft de hant zyn' schoonvaêr, die alree
Hem welkomt, en begint ter quaeder tyt te spreeken
Hoe zyne gemaelin hem dryft naer vaders streeken,
Om haere zuster, en belooft, heel hoogh en dier,
Een snelle weêrkomst', toen quam Filomele fier
En prachtigh aengetreên, en heerlyk uitgestreeken,
Noch heerelyker door haer schoonheit, waert bekeeken:
Gelyk men zegt dat boom- en veltgodinnen treên
Door velt en bosch, indien men haer 't cieraet verleen'
Van Filomele, als zy voor 't volk zich openbaeren.
Zoo dra zagh Tereus niet de schoone maeght opklaeren,
Of blaekte daetlyk, als het blonde graen op 't velt,
En stoppel, hoy, en stroy, in lichten brant gestelt.
Haer aenschyn zeker blonk bekoorlyk in elx oogen.
Ook wort hy van zyn' aert, die ritzigh is, bewogen:
Want Tracischen zyn geil, niet schuw van Venus vlek.
Hy brant dan door zyn zelfs en door zyn lants gebrek,
En yvert om haer' sleep en 's voesters trou te krenken,
En Filomele door geweldige geschenken
Te winnen, en al 't ryk te hangen aen dees zaek,
Of toe te leggen dat hy deeze schoone schaek',
En dan 't geschaekte pant beschutte met den degen.
De breidelooze lust kan hem zoo ver beweegen,
Dat niets te schendigh schynt te denken en bestaen.
Het hart kan dezen gloet niet dekken van nu aen.
Hy kan zyn lusten naeu, ook geenerwys, betoomen.
De mont is vol van Progne, en zusters overkomen,
En onder dezen schyn beooght hy, diep verstrikt,

614 *Door zyn zelfs en door zyn lants gebrek:* beter: *door* zijns *zelfs en door* zijns *lants gebrek*. H.

615 *Haer' sleep:* „haar gevolg, haar staatjuffers."

Te treffen 't heiloos wit, waerop zyn wellust mikt.
De min regeert de tong met honigh overstreeken.
Als zyn aenhouden haer te lastigh valt met smeeken,
Dan schuift hy zyne schult op Progne, en zynen last,
Ja smilt in traenen, als een' trouwen dienaer past,
Gelyk of Progne dit ten hooghste had bevolen.
Help goôn, wat legt'er niet in 't hol van 't hart gescholen!
De valsche Tereus, die in 't harte een schelmstuk broeit,
Kryght een' godtvruchten schyn. Zyn lof en aenzien groeit
Door zulk een lasterstuk: ja Filomeel bidt vader,
En valt hem om den hals al smeekende, en komt nader
Ten val, en houdt vast aen in haer bederf te spoên,
Recht tegens haer geluk, om zonder quaet vermoên,
De zuster over zee met vreught te gaen bezoeken.
De booswicht Tereus, waert dat alle goôn hem vloeken,
Belonktze, en beelt zich in dat hyze al kust en voelt,
En onder 't zien omhelst, en 't minnevier verkoelt,
En neemt het alles aen, als een van min gegriefde,
Voor prikkelinge en aes van zyne dolle liefde.
De schender wenscht dat hy, als vader, haer bestont,
Zoo dik zy vader streelt, en zou dit, geil gewont,
Geen misdaet rekenen. Dit bidden van hun beide
Smeet vader over stach. z' Is blyde, en dankte, en schreide
Van blyschap om 't verlof, en juicht verblint om dat
Haer bede is toegestaen, het welk hun beide, nat

627 *Honigh:* „dat men moet schrijven *honig* en niet *honing*, schijnt nog aan allen niet bekend te weezen" enz. **H.** Zeer zeker luidt het woord oorspronkelijk *honig*, als ook uit het Eng. *honey* blijkt; doch waarom zegt men altijd en overal *honing?* en, doet men dit, waarom dan *honig* geschreven?

632 *Help goôn:* „moest eigelijk weezen *helpt* goôn!" **H.** Hier laat hij een zeer geleerd betoog volgen om te bewijzen, dat het meerv. de *t* vereischt: wat niemand zal tegenspreken, doch wat niet bewijst, waar 't hier op aan kwam, dat Vondel verkeerd schreef. Stond er: *help* mij *goôn*, dan had H. gelijk in zijn berisping; want dan zou *help* als 2de pers. van 't imperat. meerv. in *helpt* moeten veranderd worden; maar hier bezigt Vondel *help* eenvoudig als interjectie, en die kennen geen verbuiging. Wie in 't water ligt, zal, zonder zulks natuurlijk te bedoelen, vanzelf de onderscheiding maken, en uitroepen:

Help menschen! *Ik verdrink:* help menschen! helpt mij *toch!*

634 *Een' godtvruchten schyn:* „een schijn van gemoedelijkheid, van vroomheid." 't Lat. *pius* heeft te dezer plaatse een beteekenis, die moeilijk door een gepast equivalent is terug te geven.

Van traenen, staen zal op vier uitgekreetene oogen.
De zon had haeren kring en daghvaert niet voltogen.
De moede paerden spoên ter kimme hunne reis.
Men recht het koningklyk banket aen in 't pallais.
Men schenkt den klaeren wyn ten dissche in goude schaelen.
Nu zoekt men rust in 't bedt: maer Tereus zinnen maelen
Na'et scheiden op dit schoone en minnelyk gezicht
Van 's konings dochter. Haer gedaente, en zwier, en plicht,
En wezen, en gelaet verbeelt hy in de zinnen,
Ook 't geen zyne oogen niet aenschouden onder 't minnen.
Hy voedt zyn eigen vier, noit overdenkens moe,
En zyne zorge waekt, en laet geen nachtrust toe.
De klaere dagh quam op. Pandion in het scheien
Vat zyn' reisvaerdigen heer schoonzoon, nu tot schreien
Bewogen, by de hant, beval met harte en zin
Zorghvuldigh hem zyn kint, de trouwe reisvriendin.
O Tereus, zegt hy, 't geen gy zoekt by haeren vader
Is zelf verzocht van twee gezusteren te gader.
Myn waerde schoonzoon, ik door een godtvruchte reên
Geperst, beveel u deze, en bidde dit alleen,
Op alle trou, op dat geen vrientschap magh vervreemen,
Gy wiltze, goôn ter eere, in uwe hoede neemen,
Gelyk een vader. z' Is in mynen ouden dagh
De staf, en troost, waerop ik zeker steunen magh.
'k Zal in bekommering hier zitten, en vertoeven.
Dan valt de tyt ons lang, dewylwe hulp behoeven,
Dies zentze dra weêrom: het valt my, eer ik sterf,
Noch lydigh zwaer genoegh, dat ik de zuster derf,
Zoo verre van der hant: en gy, ô Filomeele,
Legt vader u in 't hart, volgh 't geen ik u beveele,
En keer toch haestigh t'huis. Hy geeft hun dezen last,
En kust de dochter noch, en most in 't scheiden vast
Zyn traenen storten. Dit belovenze alle beide
Met hunne handen. Hy beval, terwylze scheide,
Den neef en dochter ook te groeten naer den eisch,
En wenschtze, al nokkende en bedrukt, behoude reis.
Hy endight naeu, of 't hart scheen hem niet goets te spellen.
Zoo dra ging Filomeel niet scheep, of bootsgezellen
Verlaeten 't lant. De riem roeit wakker zeewaert in,

669 *Reên:* hier voor 't enkelv. *reden.*

En Tereus roept: al klaer: „'k heb toegangk tot myn min,
En myn gewenschte vracht. Het hart van dien verwaten
Sprong op van groote vreught. Hy kon zich niet gelaeten
Instellen, noch zyn vreught uitstellen, noch beraên
En zedigh 't geil gezicht van zusters aenschyn slaen.
Als d' arent van Jupyn, verlekkert op het rooven,
Met zynen krommen klaeu, ten neste uit styght naer boven,
Den velthaes oppakt, die hem niet ontworstlen kan,
En loos gegreepen, vaert naer 't hemelhoogh gespan.
   Men land behouden, met de moegezeilde doeken,
Daer Tereus haer verleit in eenzaeme achterhoeken
Van eenen diepen stal, gedoken in het wout.
Hier sluit hyze in, die van verbaestheit, bleek en kout
En bevende, alles schroomt, en langer ongeruster
Al jammerende vraeght naer heure lieve zuster.
Hy melt het opzet, en dien gruwel, al te snoot,
Schoffeertze met geweldt, daerze uit gedrongen noot
Om haere zuster roept, om vader, en de goden.
Zy treurt, gelyk een lam, dat pas den wolf ontvloden
Gebeeten en gesleurt, zich naulyx veiligh acht,
En even als de duif, wiens afgebroke schacht
Noch druppelt van het bloet, noch yst voor 's havix klaeuwen,
Waer van zy strax, beklemt om 't hart, begon te flaeuwen.
Toen Filomeel bequam, en opzagh, trokze 't haer,
Dat los hing, uit het hooft met jammerlyk misbaer,
Gelyk een droeve, die by 't lyk treurt voor 't verbranden.
Zy slaet voor haere borst, en heft gevouwe handen
Ten hemel op, en zegt: veraerde dwingelant,
Die uwen aert toont door dees gruwelyke schant,
Het vaderlyk gebodt, zyn traenen, noch de zorgen
Van zuster, noch myn eer en maeghdom, lang geborgen,
En kommerlyk bewaert, noch 's huwlyx recht en wet,
Vermurwden u geensins. Gy hebt door zulk een smet

705—915 Tereus schent Filomele. *Kantteekening der oude uitgave.*

693 *Instellen:* hier voor 't meer gebruikelijke *aanstellen* gebezigd, in tegenstelling van 't daarna volgende *uitstellen.*

703 *Langer ongeruster:* Vondel meent: „*hoe* langer, *hoe* ongeruster," of: „*langs hoe* ongeruster."

721, 722 *Lang geborgen, en kommerlyk bewaert:* een ongelukkige rijmlap, waaruit men aanleiding zou kunnen nemen om te denken, dat Filomele al heel wat lastige aanzoeken had moeten afweren. 't Lat. heeft alleen *mea virginitas.*

Met eenen slagh het al en teffens neêrgesmeeten.
'k Ben zwagers byzit. Gy, ô helsche godt, vergeeten!
Zyt onzer beider man. Dit hadde ik niet verdient
Aen u, alleen in schyn een' aengehuwden vrient.
Waerom, op dat'er toch niet schelms waer nagebleven,
Waerom beneemtge my met eenen niet het leven?
En och had gyme voor de schennisse omgebragt,
Zoo waer myn geest van zulk een laster niet verdacht.
En onbezoedelt. Zoo de goden uit hun troonen
Dit aenzien; zooze noch het hemelsch hof bewoonen,
En zoo het al met my niet omgekomen is,
Zult gy te zyner tyt dit boeten. Dat's gewis.
Ik zal de schaemte los aen eene zyde zetten,
En kryten dat de lucht gewaege van dees smetten.
Kryge ik gelegenheit, 'k Zal komen onder 't volk.
Besluitge my in 't bosch: myn keel zal door een wolk
Inbooren, zal een rots, bew[illegible] van dit schoffeeren,
Beweegen, en de goôn, die [illegible] ons regeeren,
En zien al wat'er schuilt in dezen aertschen nacht,
Verdaghvaerden ter wraek van zulk een' zusterkracht.
's Tirans verbolgenheit door dit geschrey ontsteeken,
Ook zyne vrees dat dit nootwendigh uit most breeken,
En van deze allebey geprikkelt, rukte hy
Uitzinnigh zyne kling, gehangen op de zy,
Ter scheede uit, greep de maeght by 't haer, en raest en revelt,
Daer hy de handen op den rugge bint en knevelt
De droeve Filomeel steekt trots en onvervaert
Den strot hem toe, en ziet het uitgerukte zwaert,
Met hoope datze nu door 't blank geweer zal sneven.
Hy grypt met eene tang, van h[illegible]eit aengedreven,
Het bladt der tonge, en sny[illegible] met den degen af;
Terwyl de maeght hem sch[illegible] streng en straf
Den naem des vaders noemde, en pooghde zich te wreeken.
De wortel van de tong schynt lillende te spreeken,
In 's dochters mont. De tong op d'aerde spartelt, baert,

747 *Raest en revelt: revelen* is eigenlijk het tegendeel van *razen,* als zijnde een contractie van *redekavelen* en dus „bedaard redeneeren." Intusschen is het woord door tijdsverloop synoniem geworden met „wawelen, onbeduidende taal uitslaan," en zoo is het ook hier verschoonbaar.

757 *Baert:* d. i.: „maakt geweld," of: „maakt beweging."

En mompelt, eveneens gelyk een slangestaert,
Van 't lyf gehouwen, plagh te huppelen, te springen,
Daerze afgepynight leght, en stervende te dingen
Om zich aen 't lichaem, dat verminkt is, weêr aen een
Te hechten, en men zeide, indien 't geloofbaer scheen,
Dat Tereus noch zyn vier quam menighmael te blusschen
Met dit verminkte lyf. Zoo durf hy ondertusschen
Den drempel van zyn hof en voorzael weêr betreên.
Zoo dra hem Progne ziet inkomen vraeghtze alleen
Naer zuster. Hy verzucht, en veinst datze is gestorven.
De traenen holpen dat zyn reên geloof verworven:
En Progne scheurde uit rou het gouden feestgewaet.
Zy trok een roukleet aen, en boude in droeven staet
Een ledigh graf, en slaghte een offer voor de ziele
Der dootgenoemde, en treurde, om datze haer ontviele,
Heel anders dan men dees met recht betreuren zou.
  De zon was, sedert dit gebeurde, aen 't hoogh gebou
Des hemels door de zes paer tekenen geronnen:
Want wat zou Filomeel in druk aenrechten konnen?
De wacht verhindert haer te vlieden uit den stal.
De muuren vallen dik, en z' is in dit geval
Nu stom en spraekeloos, en kan haer leet niet klaegen.
Wraekgierigheit is kloek. Daer dwang het kruis leert draegen,
Werkt geest en kloek vernuft. Zy stikt op wit satyn
Uitheemsche purperspraek en letters, dol van pyn,
Die 't schelmstuk melden, geeft dit kunststuk, na'et voltoien,
Een dieze met gebaer beweeght dit niet te stroien,
Maer aen mevrouwe zelf te brengen stil en snel.
De lantmaeght brengt het flux, op Filomeels bevel,
En weet niet wat dit melt, aen 's konings gemaelinne,
Die leest dit droevigh vaers der schennisse hierinne,
En dat een wonder is, zy zwyght dien droeven rou.
Zy vint geen woort, dat dit verdriet uitdrukken zou,

760 *Te dingen:* „pogingen aan te wenden."

772 *Ontviele:* 't moest *ontviel* zijn. *Ontviele* is met de taal in strijd en staat alleen om 't rijm.

773 Lees: „uit geheel andere oorzaak, dan waarom zij behoord had betreurd te worden."

784 *Met gebaer:* hier voor „met teekenen."
Niet te stroien: „niet te verliezen, niet te verslingeren?" of wellicht: „niet aan anderen te laten kijken?"

En geeft zich zelve niet eens over om te schreien,
Maer een gewisse wraek te vinden en bereien,
Ook zonder reên, of recht of onrecht aen te zien,
En beelt zich 't wraekstuk in, een wyl eer 't zal geschiên.
Het was juist hooghtyt, als de Traciaensche snaeren
Op het dryjaerigh feest van Bacchus 's nachts vergaêren,
Om een nachtoffer in de naere duisternis
Te wyden aen dien godt: dan raest al wat'er is,
En Rodope op de been, bestuwt van dronke drommelen,
Verwekt den wedergalm met holle keteltrommelen,
En klinkt en rammelt mat afgrysselyk geluit.
De koningin vlieght 's nachts ontzint ter hofpoorte uit,
Bereit de pleghtigheên des wyngodts uit te voeren,
Met eenen wyngertstaek, en bommen en tamboeren
Gewapent, en om 't hooft gekranst met wyngertblaên
Met harte- en pantersvel gedost, en aengedaen.
Zy leunt op haeren stok, daer bladers rondom krollen.
De schrikkelyke Progne, en haer gevolgh aen 't hollen,
Gaen rinkelroien door bosschaedjen uit en in,
Bezeten van de wraek, vermomt, als wynpaepin
Van Bacchus. Endelyk geraektze onder 't spooken
Ter zyde, daer de stal in boschloof staet gedooken,
En huilt vast Evoë. Zy bonst de poort in twee.
Zy rukt de zuster uit, en trektze, dol van wee
De liverey des godts aen 't lyf, en dekt met blaêren
En veil haer aengezicht. Zoo komenze gevaeren
Ter poorte in van de stadt. Zoo dra nu Filomeel
Gevoelt den drempel van het koningklyk kasteel,
Besterftze in 't aengezicht. Toen Progne vrank en veiligh
In 't hof stont, ruktze veil en wyngertloof, dat heiligh
Op 't wynfeest wort geschat, de zuster van het hooft,
Ontmomt het aenschyn, nu beschaemt van eer berooft.

796 *Op het dryjaerigh feest:* verkeerd valt hier de nadruk op *het.*

799 *Op de been:* als *onder de voet, door de bank, in de wapen.* H. *Drommelen* voor *drommen,* als meermalen.

808 *Progne, en haer gevolgh:* de *e* van *Progne* kan evenmin samensmelten met hetgeen volgt als die van *Niobe.* Zie vs. 212.

813 *En huilt vast Evoë. Zy bonst de poort in twee:* dat rijmen van *Evoë* op *twee* is zeker by toeval. H.

815 *De liverey des godts.* H.

z'Omhelstze, die 't gezicht niet opsloegh van elende,
Dewylze een byzit is des zwagers, die haer schende.
Nu wilze zweeren en getuigen voor de goôn
Dat zy niet schuldigh is aen zulk een' smaet en hoon,
Geleden door gewelt: en aengezien het spreeken
Verboôn is, geeftze met de hant een zeker teken.
Toen kropte Progne naeu haer gramschap langer in.
De traenen melden klaer en openbaer den zin
Van haere stomme klaght. De zuster zegt in 't ende:
Men boet met traenen, noch met kermen geen elende,
Maer met den zwaerde, of iet noch feller dan het zwaert.
'k Heb, zuster, al wat schelmsch en helsch is niet gespaert
In myn gedachten. 'k Zal, geen maght kan dit beletten,
Al 't koningklyke hof in lichte vlamme zetten,
En Tereus, dien tiran, in 't midden van den brant
Heenstorten, of hem met een mes het ingewant
Uitsnyden, of de tong, of, zonder lang te draelen,
Hem d'oogen uit den kop met eenen moortpriem haelen,
Of ongenadigh 't lit afkappen, en die leên,
Misbruikt om zusters naem en eer in slyk te treên.
Ik wil zyn schelmsche ziel door duizent duizent wonden
Uitdryven. 'k Heb wat groots, wat gruwzaems uitgevonden,
Waer van veele eeuwen lang, zoo lang het ryk blyft staen,
Elk lant gewaegen zal, beslooten aen te gaen,
En twyfle noch, al is die gruwel voorgenomen,
Waerop myn dolle wraek en wraeklust uit zal koomen.
Terwyle Progne vast haer ongelyk herkaeut,
Komt Itis aentreên by zyn moeder, dus benaeut,
En boezemtze in wat maght en kracht haer is gegeven.
Zy ziet hem overdwars en grimmigh aen, gedreven
Ter wraeke, en zegt: wat zytge uw' vader zoo gelyk!
Zy broeit verstomt een stuk dat geenen gruwel wyk':
Van grimmigheit begint het bloet al stil te blaeken:
En evenwel toen 't kint aenminnigh quam genaeken,
De moeder groeten, en de tedere armen slaen
Om haeren hals, en kuste, en streelde, bleefze staen.
Het moederlyke hart bezweek. De wraek bedaerde,
En tegens haeren dank besprengt de moeder d'aerde

847 *En twyfle noch:* versta: „alleen weet ik nog niet."

Met traenen, die de liefde uit d'oogen perst en wringt.
Maer als medoogenheit voor wraek te rugge springt,
Dan keertze d'oogen van het kint naer heure zuster,
En zietze eens allebey by beurte aen, ongeruster
In 't sluiten, en zy zegt: hoe smeektme d'een. Waerom
Zwyght d'andre tongeloos, en spraekeloos, en stom?
Waerom of deze my niet zuster noemt, als d'ander
My moeder noemt? ô telgh, Pandions telgh, let schrander
Wat man gy troude. Ontaert gy van uw eerlyk bloet?
Zich over Tereus, uw' gemael, ontfarmen, moet
En zal in eeuwigheit een gruwelstuk verstrekken.
Zoo rukteze Itis, als, aen Ganges stroom en plekken,
Een wreede tigerin, een jonge hinde in 't wout:
En aen een zyde in 't hof gekomen, steektze stout
Van wraek, het jonge kint in 't hart, daer 't aen haer zyde
De moeder smeeken wil, en minnelyk en blyde
Haer d'armen toesteekt, en, als het zyn moeder ziet,
Noch moeder moeder roept. Het kint, dat zy doorstiet,
Heeft met een wonde alleen genoegh, en Filomele
Steekt met een vinnigh mes den strot af en de keele,
En scheurt het lillende en half levendige lit.
Men kookt een deel aen 't vier. Men braet een deel aen 't spit
Het vet uit, dat het kist. De kamer dryft van 't bloeden:
En Progne schaft den schelm, noch buiten quaet vermoeden,
Den gaer gebraden zoon ten dissch', daer hy alleen
Op 't feest aenzitten moet, naer aller vadren zeên,
En ceremonien. De stoet is nu gedreven
Ter zaele uit. Tereus zit ten dissche, alleen gebleven,
En eetende met smaek zyn eigen ingewant,
Is noch zoo blint berooft van zinnen en verstant,
Dat hy in 't eeten zegt: laet Itis hier verschynen.
Maer toen kon Progne uit wraek zich langer niet verpynen
Haer wreede blytschap in te toomen. Zy verlangt

865 *Smeekt:* „vleit."

889 *Eetende met smaek zyn eigen ingewant: ingewant* staat hier voor kind. H. Zoo noemt PAULUS, in zijn brief aan *Filemon*, vs. 10, 12, Onesimus „zijn zoon, zijn *ingewanden.*" Zoo zegt de geest van Thyestes in SENEKAAS *Agam.* vs. 26, 27:

Liberis plenus tribus
In me sepultis: viscera *exedi mea.*

Te melden zyn bederf, en wat de maegh ontfangt,
En zegt: het geen gy eischt, hebtge al in 't lyf geslagen.
Hy ziet rondom, begint verbaest naer 't kint te vraegen,
Te roepen reis op reis, te buldren met geklagh.
Hierop komt Filomeel gesprongen voor den dagh;
Gelyk de haervlecht, na dien dollen moort, om d'ooren
Noch slingerde. Nu smyt zy Itis hooft van toren,
Zoo bloedigh als het is, den vader in 't gezicht,
En wenschte noit zoo dol, voor 't moorden van dit wicht,
Om eene tong en spraek, om haere vreught te melden.
De Trax ryst op, en luide aen 't bulderen en schelden,
Stoot dol de tafel om, verdaeght uit Plutoos stoel
De Razernyen met haer slangen uit dien poel,
En arbeit, zoo hy kon, den boezem op te rukken,
Om zich van dit gerecht met brokken en met stukken
t'Ontlasten, en 't gebraste en walgende ingewant,
Te braeken uit de keel. Hy noemt in dezen stant
Zich schreiende het graf van zynen zoon. Verwonnen
Van rouwe, volght hy dol de zusters, snel geronnen
Ten hove uit, met zyn zwaert. Gy zout gelooven dat
d'Atheensche dochters op haer pennen, snel en radt,
Voortdreven, en voorwaer zy dreven op haer pennen.
d'Een geeft zich in het bosch, en d'andre kan men kennen
In schaduw van het dak aen haere borst, verwoet
Met vuilen moort gemerkt, en root geverft van bloet.
De Tracische Tiran, van wraekzucht fel bezeten,
Verkeert van droefheit in een' vogel, waert verbeeten,
Met eenen kam op 't hooft, en kryght een' langen snuit,

916–921 Filomele in eenen nachtegaal. Progne in een zwaluwe. *Kantteekening der oude uitgave.*

922–963 Tereus in een hop. *Kantteekening der oude uitgave.*

895 *In 't lyf geslagen:* zoo zegt VOLLENHOVE, *Broederm.*, act. III, sc. 2, van Thyestes, die mede onwetende zijn zonen opat, toen Atreus

Zijn neeven slaghtte, om daar een tafel me te dekken
Den vader, die ze gaar in 't lijf sloeg.

De uitdrukking is hier eigenaardig en krachtig. H.

911 *Het graf van zynen zoon:* COSTER heeft in zijn treurspel *Ithis* deze plaats op 't oog gehad, waar hij zegt:

De vader is het graf,
Daer in het gaere vleesch is van zijn zoon *te zoeken.*

En wort een hop, en schynt gewapent en op buit
Te vlammen met den bek, die spits valt om te pikken.
d'Atheensche koning komt in zulk een' druk te stikken
En vaert ter zielen voor den hoogen ouden dagh.
Erichteus volghde hem t'Athene in 't ryxgezagh,
Of billyker in recht, of sterker door den degen,
Dat 's twyfelbaer. Hy won in echt, ten huwlyxzegen,
Vier zoons, vier dochters, twee uitmuntende even schoon.
d'Een Prokris trout Cefael, des wintgodts braven zoon,
Gelukkigh in zyn' tyt, zoo lang zy bleef in 't leven,
En d'andre Oritia, bleef lange wederstreven
Haer' vryer Boreas, die maeghschap van den Trax
En schelmschen Tereus, na veel leets en ongemax,
In 't vryen geene gunst door dreigement noch smeeken
Verworf, waerom hy, van verbolgenheit ontsteeken,
Een aert, die eigen aen de wint is, entlyk sprak:
Wel waerom quam ik niet gewapent naer dit dak,
En stelde myne kracht, en toorne, en groot vermogen,
En dreigement te werk? wat baet myn ydel poogen
Met smeeken, en gevley, het welk my geensins past!
Aen maght ontbreektme niet. De wolken op myn' last
Verschoien aen de lucht. De zee verheft heur baren,
En d'eikenboom ploft neêr, en stroit een bosch vol blaêren.
De sneeu bevriest. Ik sla den akker en zyn vrucht
Met eene hagelbuy, verbaest door myn gerucht.
'k Heb met myn' broederen de lucht in myn vermogen.
Daer is myn worstelperk. Ik worstele uit den hoogen,
Met zulk een aertsgewelt, dat al de hemel ruischt.

932 *Oritia:* verkeerd: de naam is *Orityia.* H.

943 *Verschoien: verschooien* is een dialectvorm van „schuiven" en dus 't zelfde als „gaan, loopen, zwerven," gelijk *schooier* dan ook „landlooper" beteekent. Alzoo is dan ook *verschooien:* „wegschuiven, wegtrekken, verstuiven." Zoo zegt HOOFT, *Henr. de Gr. dat het volk gaande gemaakt ware, doch lichtelijk* verschoyen *zoude,* en in *Baeto: het volk* verschoit *te met.* Zie ook *Nederl. Hist.,* B. III, bl. 100; IX, bl. 360; X, bl. 541 en 579 en het *Uitleg. Woordenb.*

944 *Een bosch vol blaêren:* H. wil hier gelezen hebben *een bosch van blaêren:* beide uitdrukkingen kunnen goed zijn, al naar dat het de bedoeling van Vondel was, hier te zeggen, dat de boom zijn bladeren strooide, dat een geheel *bosch* er *vol* van raakte: of wel dat de boom een geheel *bosch,* „een geheele menigte" blâren nederstrooide.

Zoo dikwyl wy aen een geraeken, barnt en bruischt
En barst het gloeiend vier ter wolke uit naer beneden.
Indien ik onder d'aerde en haere hollicheden
Eens kruipe, en mynen rug eens zette pal en vast,
Recht tegens een spelonk, dan lyt al d'afgront last,
En d'aerde davert. Zoo betaemt het my te vryen,
En myn' schoonvader niet te bidden, maer te stryen,
Om dus Erichteus af te parssen streng en fel,
Dat hy zyn dochter my van zelf in handen stell'.
Aldus spreekt Boreas heel luide, en ruim zoo ysselyk
En schud zyn pen, dat het door 't gansche lant afgrysselyk
Vervaerlyk stormt, en al de zee raekt overent,
En over 't hoogh geberghte elk schrikt, zoo ver hy rent.
Een sluier, dicht van stof, vaeght d'aerde en alle plekken.
Zoo quam de vryer zich met eenen nevel dekken,
En vatte Oritia, verbystert en verbaest
Van vreeze, met zyn pen. Terwyl hy in der haest
Vast heenvlieght, brant zyn vier noch feller, en de rover
Trekt eer den toom der vlugt niet aen, of komt recht over
De steên van Tracie. Daar wertze een gemaelin
Des Noortschen konings, en gelagh, bevrucht van min,
Van lieve tweelingen, die naer de moeder aerden,
En eerst de vleugels van den vader hier aenvaerden.
Men zegt dat geene pen hun aengeboren was,
Maer Kaläis en Zeet de vleugels niet zoo ras

964–971 Oritie geschaekt. *Kantteekening der oude uitgave.*
972–982 Zetes en Kalaïs krijgen vleugels. *Kantteekening der oude uitgave.*

952 Naar de meening der Ouden werden de aardbevingen door onderaardsche winden veroorzaakt.

966 *Met zyn pen:* er staat in 't Lat. *amplectitur alis:* d. i.: „hij omvat (haar) met zijn vleugel", en ofschoon men nu *pen* voor „vleugel" in sommige gevallen zou kunnen verschoonen, komt mij echter hier het gebruik van 't woord vrij ongelukkig voor: niet enkel, omdat het zeer dubbelzinnig klinkt, maar ook omdat hier bepaaldelijk het meerv. vereischt werd: immers Boreas had wel al zijn *pennen*, „beide vleugels", noodig om de maagd te omvatten.

967—969 *De rover.... de steên van Thracie:* versta: „de roover beteugelt zijn vlucht niet, alvorens hij zich in 't hart van Thracië bevindt.

970 *Des Noortschen konings:* d. i.: „van Boreas, den *Noordenwind.*"

972 De zin is: „en eerst later, evenals hun vader, vleugels kregen."

En blonden baert aen kin, en mont en lip gevoelden,
En vederloos, zoo lang in stilte, nergens woelden.
Hierna begon de pen, aen elke zy gepaert,
Te groeien aen het lyf, en haer en blonde baert
Te botten aen de kin. Hun groene jeught, aen 't bloeien
En vroegh ontvonkt, schept lust, met d'eerste kiel, te roeien
Door d'onbekende zee met ridderlyk geslacht
Verzelschapt, om den prys van Kolchis goude vacht.

976 De oude uitgaaf heeft: *En veerloos, zoo men zegt, in stilte.*

P. OVIDIUS NAZOOS

HERSCHEPPINGE.

HET ZEVENDE BOEK.

INHOUT.

Jazon met Medea t'huis gekomen, holp zy [1]) Ezon aen zijné jeught, en dit Pelias mede belovende, en hem, tot een proefstuk, eerst in den schijn van een lam herscheppende, brogt den ouden man bedrieghelijk om het leven. Medea hierna door verscheide befaemde gewesten met veele herscheppingen gevoert, troude Egeus, na haeren kindermoort. Minos hierna alle zijne heirkrachten te zamen rukkende, beoorloghde hem, gelijk ook Parus. Toen Arne hem voorheene verriet, verkeerdeze in een kaeuwe. Eakus hielt Egeus zijde, en quam hem met zijne Mirmidonen, uit mieren gesprooten, te hulp, onder den veltheer Cefalus, die eens zijne beddegenoote Prokris, door het vermommen van gedaente tot overspel zocht te bekooren, en zijn hondeken en het dier in kaien zagh verkeert. Hij doorschoot onwetende zijn Prokris, die het bestorf.

[1]) *Jazon met Medea t'huis gekomen, holp zy:* waarom niet liever omgekeerd *Medea, met Jazon t'huis gekomen, holp* enz.

P. OVIDIUS NAZOOS
HERSCHEPPINGE.

HET ZEVENDE BOEK.

De Tesslers bruisden met hun schip door 't schuim der baren,
En zagen Fineus, out en grys en graeu van haeren,
In eenen langen nacht van blintheit, zynen tyt
Elendigh slyten, en niet zonder moeite en stryt
Was door de Grieksche jeught, uit Boreas gesprooten,
De vraetige harpy, gespitst met kromme pooten,
Gedreven van den disch des droeven ouden mans.
De bloem van Grieken hadde een zorghelyke kans
Gewaeght met Jazon, groot van faem in alle hoven,
En raekende door zoo veel zwaericheên te boven,
Belande aen 't vuile slym van Fasis snellen vloet.
Toen gingenze ten hove, en melden trots van moedt,
Datze om het gulden vlies te winnen derwaert quaemen,
En hoorden daetelyk uit 's konings mont altzaemen

1–2 Jazons zeetoght naar Kolchis. *Kantteekening der oude uitgave.*
3–15 Fineus elende. *Kantteekening der oude uitgave.*

1 *De Tesslers:* dat zouden de „inwoners van *Tessel* of *Texel*" zijn: hier worden de *Thessaliërs* bedoeld.

2 *Fineus:* niet te verwarren met den oom van Andromeda, die in 't Vijfde Boek voorkomt. De hier bedoelde was een koning van Thracië en had een dochter van Boreas getrouwd. Hij bracht Plenippus en Pandion bij haar voort, wien hij later, op raad zijner tweede vrouw, Idea, de oogen uitstak; waarom de Goden hemzelven met blindheid straften en hem de Harpijen t'huis zonden, die zijn eten òf wegroofden, òf bezoedelden.

5 *De Grieksche jeught, uit Boreas gesproten:* t. w.: „Zetes en Kalaïs," van wie aan 't slot des vorigen Boeks gesproken is.

10 *Door zoo veel zwaericheên: zoo veel* zou iets beteekenen, wanneer het sloeg op vroeger opgetelde *zwarigheden*, of in verband stond met iets dat volgen moest. Beter had Vondel hier geschreven: *door* tal van *zwaericheên*.

11 *Fasis*. een rivier in Kolchis.

Met welk een lyfsgevaer men zulk een wit beschiet.
Medea, 's konings telgh, zoo dra zy Jazon ziet,
Begint allengs in 't hart te branden, en te minnen,
En kant zich eene wyl hier tegens met haer zinnen.
Ten leste sprakze, toen dees dolheit met geen reên
Te toomen was: hoe nu, Medea? waer wil 't heen?
Gy worstelt vruchteloos met alle uw maght hier tegen.
Ik weete niet wat godt my, tot den hals verlegen,
Verhindren wil, en sta verwondert wat dit zy:
Of 't most de minne zyn, die maght heeft over my,
Of iet dat min gelykt: want waerom zoude ik achten
Dat vaders voorwaerde al te zwaer is voor zyn krachten?
En zeker slaet men 't ga, zy valt hem veel te zwaer.
Waerom ben ik beducht voor 't leven en gevaer
Des vreemdelings, noch naeu bekeeken met myne oogen?
Wat 's d'oorzaek van dees zorgh? lesch uit naer uw vermogen
Dien eerst ontvonkten brant in 't maeghdelyk gemoet.
O ongelukkige, zoo gy uw heil bevroet,
Verlaet dit opzet. Zoo ik kon, 'k was wel beraeden:
Doch eene nieuwe kracht verruktme op vreemde paden
Myns ondanx, en de min raetme anders dan het hart.
Ik zie wat beters, volgh wat slimmers door dees smart.
Lust u, een konings kint, dus los verrukt van zinnen,
Ontvonkt van wulpsche liefde, een' vreemde gast te minnen?
Wat leghtge op huwen toe, verblint door deze vlam,
Met een' uitheemschen, die uit d'andre werrelt quam?
Dit lant is maghtigh u een' bruidegom te geven.
Of deze leve, of sterf, hy sterve, of blyve leven,
Laet dit het godendom bevolen: doch 't is vry
Dat eene, al mintze niet, uit gunst bekommert zy
Voor 't leven van dien helt: want wat heeft hy misdreven?
Wie Jazons dapperheên, en jeught, en stam, en leven

16–164 Medea verlieft op Jazon, en haer bekommeringen. *Kantteekening der oude uitgave.*

26 *Vaders voorwaerde:* de voorwaarde, waarop Aeëtes aan Jazon beloofd had, hem het gulden vlies te verschaffen.

40 *Die uit d'andre werrelt quam* voor „die de hemel weet waar vandaan gekomen is." De uitdrukking is nog heden zeer gebruikelijk; doch te gemeenzaam om in deftigen stijl gebezigd te worden.

43 *'t Is vry:* lees: „het staat vrij."

Zich geensins aentrekt, is een wreede wrevlige aert:
En wie gevoelt in dit geval zich niet bezwaert
Om zyne schoonheit? neen, zoo zullen hem de stieren,
Help ik dien braven niet, zy raekt me aen hart en nieren,
Met hunn' vergiften aêm, en ademtoght, en lucht,
Vernielen, en hy zal dan schrap staen, en beducht
Voor hun gezaeit gebit, voor vyanden, gekroopen
Uit d'aerde, en in den muil des fellen boschdraex loopen,
En zyne grimmigheit gedyen tot een aes.
Lyt dit Medea? hoe? zoo wertze dol en dwaes
Van eene tigerin gezooght en opgetoogen:
Zoo schynt haer hart verstaelt, versteent en onbewogen.
En waerom zienwe hem niet sterven en vergaen?
Bevlekke ik myn gezicht, en zie dit sterven aen?
En waerom hitse ik niet de stieren, scherp van horen,
Een aertsch gebroetzel, dol en schrikkelyk van toren,
En 't waekende gedroght des boschdraex op dien helt?
De goden gunnen hem wat beters, daer het gelt.
Hoewelme dit niet staet te wenschen, maer te dryven.
Of zal ik, vaders ryk verraedende, hem styven?
En weete ik niet wat gast door my geborgen wort,
En door myn hulp geberght, zyn heilanden verkort,
Dan t'zeil ga, zonder my, en dan een andre trouwe,
Medea, hier geplaeght, blyf zitten, diep in rouwe?
En magh hem dit van 't hart, en kan hy andren meer

50 *De stieren:* namel. de vuurbrakende stieren, waarmede Jazon den grond beploegen moest om de draketanden te zaaien.

52—54 Als Jazon *schrap stond* kon hij ook niet *beducht* zijn noch gaan *loopen.*

53 *Hun gezaeit gebit:* neen „*het* gezaaid gebit;" het waren niet de tanden der stieren, maar die van den draak, die gezaaid moesten worden.

64 *Daer het gelt:* versta: „daar hij een waagstuk heeft te bestaan."

67, 68 *Door my geborgen wort en door mijn hulp geberght:* „'t Is vreemd, dat „de Dichter hetzelfde woord tweemalen als in eenen adem gebruikende, „daar in zulk een merkelijke verandering maakt, als *geborgen* en *geberght.* „'t Eerste heb ik in dit werk elf, 't ander maar vier maalen getelt" enz. H.

68 *Zijn heilanden verkort:* „dengene, die hem geholpen heeft, te kort doet, benadeelt," of, als uit den volgenden regel blijkt, „laat zitten."

71, 72 *En kan hy and'ren meer beminnen boven my:* „Een verplaatsing van „twee woorden, *and'ren meer* voor *meer andren* en dan is 't volgende „*boven* zo veel als *behalve.* Medea wil zeggen: *kan hy, behalve my, meer* „*anderen beminnen?* Maar wanneer men *meer,* gelijk in de woorden van

Beminnen boven my? hy sterve zonder eer,
Gelyk een trouwelooze ondankbre: doch zyn mynen,
En edel opzicht, en bevalligheden schynen
Geheel wat anders, en verzekren boven al
Dat hy my geenerwys dus snoot uitstryken zal,
En myn verdiensten in den wint slaen al t'onwaerdigh.
Hy zalme zweeren, en de hemelgoôn rechtvaerdigh
Tot tuigen neemen van dien dier gezworen eedt.
Wat vreestge noodeloos? flux toe, terstont gereet.
Vertrek niet langer: want gy zult dien waert beminden
Helt Jazon eeuwigh aen uw hanttrou vast verbinden.
Hy zal in Grieken u inhaelen, als zyn bruit.
De moeders, nu de zoons geberght zyn, loopen uit,
En alle steên, die u op haere handen draegen.
Zal ik dan van myn lant afvaerende dit waegen,
Myn zuster, broeder, en myn eigen vaderlant,
En vader en de goôn verlaeten, en dit strant?
Waerom toch? aengezien myn vader, wreet van zeden,
Myn lant veracht is, en myn broeder ver beneden
Zyn mondigheit, noch kintsch, en voor een kint moet gaen.
Myn zuster houdt met my op dezen zeetoght aen.
Een godtheit dryftme voort. Ik zal niets groots verlaeten,
Een grooter winnen, en veel duizent onderzaeten,
Een' titel, dat de jeught van gansch Achaie alleen
Door my geborgen wiert. Ik zal dees woeste steên,
En ongezonde lucht verwisselen aen luchten,

„Vondel geschieden kan, te saamen voegt met het volgende *beminnen*, „dan schijnt *boven* zoo veel te zijn als *dan:* als of zy zeide: *en kan hy* „*anderen beminnen meer dan my,* enz. H.

73 *Zyn mynen* voor „zijn uiterlijk voorkomen," 't Fr. *sa mine.*

81 *Vertrek* voor „stel uit," als meermalen.

82 *Uw hanttrou:* „HOOFT *Henr. Daarop is de* handtrouw *gedaan voor den Car-* „*dinaal van Bourbon.* In deze plaats is *handtrouw* niet anders dan *trouw,* „naamelijk de uiterlijke plegtigheid, in het voltrekken van een huwelijk „gebruikelijk. Zo zegtmen ook *iemands hant trouwen,* voor, *iemand trouwen.* „Anders gebruikt de Ridder *Theod.* RODENBURGH dit woord, t. w. voor „*trouwbelofte,* die by *handtastinge* geschied is, in zijn *Poeetens Borstweeringh* „bl. 127 *laet dat getuygen 't Notariael verbondt uw* handt-trou, *en bevestigingh* van 50 brieven," enz. H.

95 *Van gansch Achaie: gansch* is hier te veel. Er is sprake van 't bergen van Jazon en zijn tochtgenooten, niet van 't bergen van alle Grieksche jongelingen. *Achaie* staat hier voor „Griekenland."

Die veel gezonder zyn. Ik zal ter stede uit vlugten
Om andere steden, daer het gansche lant van spreekt.
'k Zal zeden, kunsten, volk, en Ezons telgh, gequeekt
In Grieksche wysheit, zien, om wien ik, daer bedreven,
Al 's werrelts ryken schat geensins zou willen geven.
'k Zal door dit huwelyk gelukkigh zyn gepaert,
En by al 't godendom, om hoogh geacht en waert,
Myn hooft tot aen het zwerk opsteeken, en verheffen.
Wat zegge ik? weet ik niet wat zeestorm ons kan treffen,
In 't midden van een zee, vol rotsen, en gevaer?
Kenne ik Charibdis niet, zoo zorghelyk en naer
Voor 't bootsvolk, die de golf in haeren balgh kan slorpen,
Dan weder braeken, en met kracht ter keele uit worpen?
Is my de vraetigheit van Scille niet bekent,
Die, in 't Siciliaensche onstuimige element,
Met haere hondejaght omringt, niet rust van bassen?
Genomen 'k min den helt, en over zoute plassen
Zoo verre heengevoert, gezeten op zyn' schoot,
Ontzie geen zeegevaer; terwyl ik in dien noot
Hem in myne armen vat, noch staet my niets te vreezen,
Of 't zal om mynen man, en niemant anders wezen.
Laet gy u voorstaen dit een huwelyk te zyn,
En dektge uw zwaere schult met zulk een' schoonen schyn?
Ay overleg eer welk een misdaet u zal smetten,
En schuw dit stuk, nu gy uw min noch kunt verzetten.
Zoo spreektze, en billykheit, godtvruchtigheit, en eer,
En schaemte staen rondom, en smyten min ter neêr.
Zy treet naer 't oude altaer van Hekaté, ter zyde
In een beschaduwt wout, waerin men offers wyde,
En is op nieu gesterkt, en 't minnevier verkout:
Maer als zy Jazon ziet, in lommer van dit wout,
Ontvonkt het vier, dat eerst gedooft was, in haer zinnen.
Nu wortze schaemroot, en haer hart ontsteekt van binnen,

108 *Charibdis:* en, wat verder, vs. 111 *Scille.* Die angst van Medea voor Charibdis en Scylla heeft veel van de vrees, welke iemand, die tegenwoordig van Amsterdam naar Hamburg voer, aan den dag zou leggen om in 't Kanaal schipbreuk te lijden.

119 *Laet gy u voorstaen dit een huwelyk te zyn:* „durft gy aan zulk een wegloopen met een vreemden minnaar den naam van een huwelijk geven." — H. Zoo zegt ook VERGIL. *Aen.* IV. 172, van Dido.
Coniugium vocat: hoc praetexit nomine culpam.

Gelyk een vonxke viers, van asschen overdekt,
Weêr door den adem van den wint wort opgewekt,
En aen het gloeien raekt: alleens is 't hier geschapen.
De min aen 't quynen, en allengs geraekt aen 't slaepen,
Wert weder wakker, en ontvonkte, als met den dagh,
Toen zy dien braven helt hier tegenwoordigh zagh:
En by geval was hy noit schooner in zyn leven.
Het stont gewisselyk de dochter te vergeven.
Zy lonkt verlieft hem aen, als waer het d'eerstemael,
En blyft staroogen met een' minnelyken strael.
Zy waent een' godt, geen' mensch, t' aenschouwen met haer [oogen,
En hangelt om hem heen, verstomt en opgetogen.
Maer toen de helt begon te spreeken, en haer hant
Te vatten, met gebeên om hulp en onderstant,.
En haer zyn trou te biên, sprak zy, uit mededoogen
Met traenen in 't gezicht: nu zienwe, in 't hart bewogen,
Wat ons te doen staet in dit zorghelyk geval.
Het is de min alleen, die my bedriegen zal,
En niet d'onkunde van de zaeke, en rechte waerheit.
Gy zult door onze hulp, in deze duistre naerheit,
Geborgen worden, hou na'et bergen slechts uw woort.
Hy zweert by 't heilighdom van Hekaté, die 't hoort,
De godtheit van dit wout, by dien alzienden vader,
De zon, dien hy verwacht ten schoonvaêr, en te gader
By zyn verlossinge in dit jammerlyk gevaer.
Zy geeft dien eedt geloof, gezworen by 't altaer,
En levert daetlyk hem de sterke toverkruiden,
Weet hem 't gebruik hier van te leeren en beduiden.
Hy keert hierop verheught naer 't koningklyk pallais.
De zon zagh 's andren daeghs, voor 't aengaen van [haer reis,
De starren uitgedooft, toen al het volk vergaerde,
Op 't heiligh velt van Mars, en sterk zich openbaerde
Op heuveltoppen hier rondom. De koning staet
In 't midden, ryk gekleet in 't purperen gewaet,
Met zyn' ivooren staf. De schrikkelyke stieren,

165–199 Vierblazende stieren.

154 *Ten schoonvaêr:* eigenlijk: „ten schoon*groot*vader;" want Apollo was de vader van Aeëtes.

Op kopre voeten treênde, en nevels, dampen, vieren,
En vlammen snuivende uit den diamanten snuit,
Waer van 't gewas verbrant, verschynen met geluit,
Gelyk de kalkkolk plagh te soezen, en te kissen,
Daerze ongeleschten kalk met water willen slissen:
Zoo kraekt en bobbelt hun verbrande keel en borst,
Terwyl de vlam ontsteekt. Helt Jazon moedigh dorst
Hier trots op aentreên. Die moordaedige aen 't vertoornen,
Met opgespalkten muil, en gloeiende ysre hoornen,
En hunn' gekloven hoef, treên moedigh op hem aen,
Dat d'aerde stuift, de lucht in 't ronde schynt te staen
In dikken smook en damp, en nevel, mist en waessem,
Opwellende in 't geloey uit hunnen helschen aessem.
De Tessalers staen styf van dootschrik, en belaên,
Doch d'aêmtoght brengt den helt geen leet noch letsel aen.
Zoo veel vermoght de kracht van deze toverkruiden.
Hy streelt den kossem, en de harde stierehuiden
Vrymoedigh met zyn hant, en dwingt hen onder 't juk.
Dat elk om 't eerst' den ploegh door 't nieuwe boulant rukk'
De Kolchers zien verbaest dit aen, gelyk een wonder,
De Tesslers speelen met hunne aller gunst hier onder,
En moedigen den helt, die zaëit den draeketant
Uit zynen kopren helm in 't omgeploeghde lant,
't Welk, met een sap gemengt, dit zaet begint te weeken,
En nieuwe lichaemen verwekkende, aen kan queeken:
Gelyk het kint, in 't lyf der moeder uur op uur
Een' menschenvorrem kryght, en voort van vrou natuur
Allengs gekoestert, zyn beslagh en volle leden

169 *Soezen:* hier voor „suizen," als de kalk doet wanneer zij gebluscht wordt.

170 *Slissen:* hier niet voor „slechten;" maar voor „lesschen" of „blusschen" gebezigd. „Daarenboven, 't geen Vondel hier noemt *ongeleschte kalk* en „WILL. SILVIUS, *Navigatiën in Turckyen* 1576, B. II cap. 22 *Levendich onge-* „*blust calck*, noemt HOOFT in *Baeto* Act. I *steenkallek ongeslist*, daar men „ook even te voren leest:

„*Om mijn* lust *ter konst te slissen*,"

enz. **H.** — Uit deze en tal van andere voorbeelden bewijst H. voldoende, dat *slissen* altijd de beteekenis van „te niet doen, wegnemen," met zich brengt, en dus even goed kan gebezigd worden voor „blusschen, lesschen, uitdooven," als voor „slechten, vereffenen, of voor „ten einde brengen, doen ophouden."

175 *Hunn' gekloven hoef:* dit moest zijn: „*hun* gekloofde *hoef*." *Gekloven* is het deelw. niet van *klooven*, maar van *kluiven*. **H.**

Aenwinnende, niet eer de werrelt komt bekleeden,
Ten zy 't voldraegen is: aleveneens na dat
De zwangere aerde 't beelt des menschen eenmael vat,
En gansch voltoit, dan ryst het uit de vruchtbre voren,
Ja dat noch vreemder is, voert ree het aengeboren
Geweer. De Grieken zien dit nieugeboren zaet
De speeren vellen naer het hooft van dien soldaet
Van 't lant Emonie, en beginnen 't op te geven,
En vreezen hangends hoofts voor Jazons lyf en leven.
Medea zelf, die hem met haere kunst verzagh,
Begon te schroomen, toen zy hen, bereit ten slagh,
En zulk een menighte den jongling aen zagh rannen.
Zy ziet bestorven, en wort kout, en opgespannen
Van zinnen, en om 't sap, dat zy den minnaer gaf,
Te sterken, prevelt stil een tovervaers heel straf
Hier onder, en verdaeght al haer verborge treken,
Ter hulpe van den helt, die snel, om zich te wreeken,
Een' zwaeren steen worpt in zoo veele als hem bestreên.
Toen scheidenze al van hem, en werden hantgemeen,
Vernielden onderling elkandere verwoeder,
In 't gruwelyk gevecht van broeder tegens broeder.
De Grieken groeten en omhelzen hem met vreught
Om zulk een zege, en gy ongrieksche bloem der jeught,
Wenscht hem t'omhelzen, zoo de schaemte u niet betoomde:
Noch hadtge hem omhelst, indien uw hart niet schroomde
Voor 't schenden van uw' naem en faem, geen kleine smart;
En noch verblytge u stil met een genegen hart,
Het geen geoorloft is. Gy dankt uw toverzangen
En ongoôn, door wier les dees kunst u aen bleef hangen.

200–229 Draeketanden in gewapende mannen. *Kantteekening der oude uitgave.*

203 *Met haere kunst verzagh*: en tevens met den steen, wat Ovidius wel niet vermeldt, maar toch uit de mythe bekend is.

210 *Om zich te wreeken:* weder een rijmlap zonder zin. Er kon geen spraak zijn van eenige „wraak," terwijl Jazon noch een der zijnen eenig leed had ondervonden, maar alleen van „zelfverdediging."

216 *Gy:* „Medea zelve."

222 *En ongoôn:* „hier schijnt de vertaaler voor zich zelven, en niet meer „uit naame van Ovidius te spreeken. *En goden* hadt hy dienen te „schrijven, gelijk elders altijd. dit is ontrent of wy, het werk van een' „Roomsgezinden vertaalende, den Paus noemden *zijn Onheiligheid.* alles „op zijn tijd. wij heeten Jupijn, Mars, enz. *Goden*, en den Paus *zijn Heilig-*

Nu staet hem noch den draek, die nimmer d'oogen luikt,
In slaep te toveren, daer hy in schaduw duikt
Des gouden ooftbooms, en met kam, en gloênde blikken,
Gesplitste tong, en scherp gebit, elk kan verschrikken.
Zoo dra hem Jazon met vergeetsap nat besprengt,
En drymael prevelt, dat den vaek in d'oogen brengt,
Ontstelde baren stilt, den waterstroom kan stuiten.
Bevangt de slaep den draek, wiens oogen nimmer sluiten.
Helt Jazon strykt het vlies, een' ryken gouden buit,
En moedigh op dien schat, en zyn verloofde bruit,
Als eenen andren roof, vervoertze met zich heene,
En havent zegenryk in vaders stadt Atheene.
De gryze vaders en de moeders van het lant
Emonie verblyt, nu in behouden stant
Hun kinders keeren, gaen ten outer naer de kooren,
En offeren den stier, met zynen gulden horen,
En zwaeien 't wierookvat: maer Ezon, levens zat,
Met eenen voet in 't graf, en out en afgemat,
Verneemt men niet, daer zy de zoonen wellekomen.
Toen sprak helt Jazon: myn getroude, en troost der vroomen,
Medea, schoon men u voor al 't genoten goet,
En ons behoudenis ten hooghste danken moet;

230—265 De slaep des waekenden draex. *Kantteekening der oude uitgave.*

„*heid*, niet, om datze zulks zijn, maar om dat ze daarvoor van het blinde „Heidendom en 't misleide volk gehouden zijn of noch worden ge„houden." **H.** Met dat al is Vondel ten dezen misschien verschoonbaar; de Goden toch, tot wie zich Medea gewend had, waren geen *Hemelsche*, maar *helsche* Goden, en in dien zin noemt hen Vondel hier waarschijnlijk *ongoden*, evenals in den brief van *St. Agnes*, vs. 96, 97.

Door tovery
En ongoon, *opgeweckt* enz.

230 *Sluiten* voor „dicht gaan," in dezen onz. zin zelden — en beter niet — gebezigd.

234 *Vaders stadt Atheene:* Vondel heeft hier blijkbaar eene der oude uitgaven van Ovidius gebruikt, waarin men leest:

Victor Cecropias tetigit cum coniuge portus.

Nu is „Cekrops stad" wel *Athene*, maar geenszins de *vaderstad* van den Thessaliër Jazon. Beter is daarom, voor *Cecropias*, *Iolciacas* te lezen. Onze dolende Ridder hoorde toch te Iolkos t'huis.

239 De oude uitgaaf heeft: *en zwaeien wierookgeur.*

242 *Myn getroude* voor „mijn vrouw."

Hoewelge my verbont door menige weldaeden,
En aen uw trou verplichte onendigh: ik beladen
Met zulk een schult van dank, verzoeke noch een deught.
Verleng myn vaders tyt, door 't mindren van myn jeught,
Zoo toveryen en uw kunsten dit vermogen.
Doch waer voor zwichtenze! de traenen staen in d'oogen,
Terwyl de helt dit spreekt. Medea hoort het aen,
Niet onbewogen. 't Hart is ook met rou belaên,
Herdenkende hoe 't kint den vader heeft bejegent,
Dien zy te snoot verliet, en heentrok ongezegent,
Doch rept hier gansch niet af. Zy antwoort nu: ô man,
Is 't mooghlyk dat uw' mont dit woort ontvallen kan,
't Welk gruwzaem luit in 't oor! en dunkt u dat ik schrander
Uw tyt kan korten, en die schenken aen een' ander?
Dat schutte Hekaté. Dees eisch is ongegront.
Maer ô myn Jazon, 'k wil beproeven door een' vont
Iet grooters dan gy wenscht in uwen schoot te storten,
En zonder uwen tyt te mindren, en verkorten,
Myn schoonvaêrs leven uit te rekken door de kunst;
Zoo Hekaté my slechts de hant die door haer gunst,
En mynen aenslagh en vermeetenheit bekrachtigh'.
Het was dry nachten eer de maen haer schynsel maghtigh
Te sluiten, entlyk op quam ryzen in een' kring.
Zoo dra de volle maen, uit den gesloten ring
Van glans de werrelt ziet, gaet vrou Medea treden
Ten huize uit baerevoets, met opgeschorte kleeden,
Blootshoofts, met hangend haer, alleen en onverzelt,

266—393 Medeaes tovery. *Kantteekening der oude uitgave.*

245 *Door menige weldaeden:* dit laatste woord is in geen Alexandrijn te gebruiken, dan misschien in den aanvang van een regel, als de maat van 't vers nog niet bepaald is. Immers *weldaden* is een dactylus.

250 *Doch waer voor zwichtenze?* versta: „doch wat zouden uwe tooverijen niet vermogen!"

254 De oude uitgaaf heeft: *Dien zy te snoot verliet, heentrekkende.*

256 „Voor *uw' mont dit woort* zou my beter behaagen: *dit woort uw mont.*" **H.** Waarom? — Dan zou er staan:

dat dit woort,

en zou dat *dat dit* fraai klinken? H. heeft buien dat hij zich als schoolpedant aanstelt en het oor voor alle welluidendheid gesloten houdt.

266 *Het was dry nachten:* beter dan: „het *waren* drie nachten." — Evenzoo zegt men ook „het *leed,*" niet „het *leden* zeven jaren," — „daar *is* er," niet, „daar *zijn* er, die meenen" enz. **H.**

In 's midnachts stomme stilte, en eenzaemheit, langs 't velt,
Daer vogel, dier, en mensch, in slaep gevallen, sliepen,
En traege slangen zacht voortkruipen, zonder piepen
En schuiflen, en gerucht. De lucht staet stil uit schroom.
Geen telgh verrept zich. Niet een blad ruischt aen den boom.
Men ziet de heldre lucht vol klaere starren blaeken.
Zy heft haer handen op om hoogh naer 's hemels daeken.
Zy draeit zich drywerf om, besprengkelt drywerf 't haer
Met water van een beek, huilt drywerf yslyk naer.
Zy knielt ootmoedigh op den gront der harde heide,
En drywerf geeuwende, zegt, daerze zich bereide:
O nacht, aen wien men zyn geheimenis gerust
Betrouwen magh, en wat geen' menschen is bewust,
En die, als 't zonneradt beneên de kim gaet zinken,
Met uw gestarnte en maen om hoogh begint te blinken;
En gy dryvoudige nachttroni, Hekaté,
Opkomende om de hant te bieden op myn be
In 't voorgenomen werk; en gy, ô toverzangen,
En tovertreken; en ô aerde, die de gangen
Der toverinnen styft en sterkt met krachtigh kruit;
En gy, ô luchtjes, wint, en bergh, en stroomen, uit
Geberght gesproten; en gy stillestaende meeren;
Gy boschgoôn, nachtgoôn, komt my met uw byzyn eeren,
Door welker bystant ik, zoo dikwyl het my lust,
De stroomen dreef te rug ter bronaêr, hun bewust,
Dat d'oevers om die kracht op 't hooghst verwondert waren,
Ook toen ik met gezang bedwong de wilde baeren,
De stille zee geboot te bruisschen met een vlugt,
De wolken daeghde, en kon verjaegen aen de lucht,
De winden dryven en verdaegen, als gepersten,
En addrekeelen holp door myn bezweeren bersten.

276 *Verrept zich* voor „beweegt." Ik herinner mij niet, elders 't woord *verreppen* te hebben aangetroffen en vind het ook verre van mooi.

282 *Drywerf geeuwende:* hieruit zouden onze hedendaagsche lezers opmaken, dat de ceremonie Medea begon te verveelen, of dat zij slaap kreeg. Maar *geeuwen* staat hier in zijn oorspronkelijke beteekenis „den mond openen."

287 *Dryvoudige nachttroni, Hekate:* reeds vroeger is gezegd, dat dezelfde Godin in de lucht *Luna*, op aarde *Diana*, in de onderwereld *Hekate* heette en alzoo onder drie gedaanten werd aangebeden. *Hekate* kon dus gezegd worden, een *drievoudige tronie* te hebben; maar een *nachttronie* had *Luna* alleen.

Zelfwasse rots, en eik, en bosch, op bergh, in dal,
Verrukte ik uit den gront met wortelen met al,
Verzette een' bergh, die loeide. Ik kan de geesten wekken.
Ik kan de maen om laegh uit haeren hemel trekken,
Hoewel de koperklank van 't bekken haer verlicht,
Wanneerze in arbeit gaet. De zon zwymt door myn dicht
En grootvaêrs wagen: en de dageraet aen 't schynen,
Ziet dootsch in 't aengezicht door onze moortvenynen.
'k Benam met uwe hulp het gruwzaem vier zyn maght,
Dat uit den gloênden balgh der stieren vloogh met kracht.
Ik spandeze in den ploegh. Gy hitste het gebroetsel
Der draeketanden op, en gaeft hun tweedraght voetsel,
In 't onderling gevecht. Gy holpt den fellen draek,
Die nimmer d'oogen luikt, en eeuwigh vlamt op wraek,
In slaep, en wist doortrapt den wachter uit te stryken,
Die 't gouden ooft behoede; en voerde in Jazons ryken
Het dierbaer gulden vlies. Nu mangelt my het sap,
Om traegen ouderdom, in d'eerste jongkheit, rap
En frisch te leveren. Gy zultme sap beschikken;
Want 'k heb de starren niet vergeefs my aen zien blikken,
En zie den wagen met zyn snelle draekevlugt
Alree dus verre hier gevoert door d'ope lucht.
Niet ydel by der hant: en effen stont de wagen
Recht voor haere oogen, uit den hemel neêrgedraegen.
Zy styght'er op, en streelt de draeken met den toom,
Bestiert den luchtigen mondteugel zonder schroom,

303 *Zelfwasse rots:* „*Zelfwasse klip* zegt Hooft in de *voorrede* voor *Henr. den Gr.* —
„Zelfwasse *ranken van het alderfijnste goudt*
„noemt hy het hoofdhair *Ged.* bl. 143" enz. H. 't Beteekent natuurlijk: „wat uit zich zelf gewassen en niet geplant of gezaaid is." Tegenwoordig wordt het pron. *zelf* min gelukkig te pas gebracht in uitdrukkingen als: „*zelf gemaakte* kleederen:" een *zelf ontworpen* gedicht": even of de *kleederen* en het *gedicht* zich *zelve gemaakt* of *ontworpen* hadden.

308, 309 *De zon zwymt door myn dicht en grootvaêrs wagen:* niet, dat *de zon* door *grootvaêrs wagen zwijmt,* maar *de zon,* en *grootvaêrs wagen zwymt* enz. De *copula en* is hier geheel verkeerd aangebracht, als den lezer in den waan brengende, dat hier van twee verschillende zaken gesproken, terwijl er maar eene bedoeld wordt. Immers Febus (de zon) was de vader van Eëtes en dus Medea's grootvader: — en „grootvaêrs wagen" is, wel beschouwd, niet anders dan een appositie van *zon.* 't Lat. spreekt alleen van „den zonnewagen."

325 *Effen* voor „juist."

En daetelyk gezwint ten hemel opgevlogen,
Ziet gansch Tessalie, en het lustdal voor haere oogen,
En dryft de draeken recht op 't eilant Kreten aen.
Zy ziet de kruiden die op Osse, en Otris staen,
Op Pindus, Pelion. Op den Olimp gestegen,
Zietze over Pindus heene, en plukt hier aller wegen
Ten deel het kruit, dat haer voorneemen dient, met steel
En wortelen en blaên uit d'aerde, en maeit een deel
Met haer metaele zein. Haer dienden ook veel kruiden,
Die aen den Apidaen opluiken in het zuiden,
En langs de kanten van Amfrizus waterstroom,
En langs Enipeus, en vliet Peneus, en den zoom
Van vliet Sperchius, en in liezen en de biezen
Van Bebe, en 't weeligh groen, vol levens, uit te kiezen
By den Eubeeschen stroom Antedon, onbekent
Tot noch, als namaels bleek by Glaukus, in het ent
Hervormt van mensch in godt door onbekende bladen.
Drywerf dry etmael op de gladde wagenraden
Van vlugge draeken snel getrokken, en gerent,
En alle velden naeu doorsnufflend, keertze in 't ent.
Hoewel de draeken slechts de kruiden in het open
Eens roken, doch geensins aenraekten, nochtans stroopen
Zy 't out gerimpelt vel. Toenze aenquam hielze stant
Voor 't hof in ope lucht, en schuwde met de hant
En vinger haeren man te raeken na'et bedaeren.
Toen boudeze van zoôn een paer gewyde altaeren,
Ter rechte en slinkehant: het een voor Hekaté
Ter rechte, en 't slinke altaer, gewyt door haere be,

335 *Dat haer voorneemen dient:* men zou kunnen schrijven: *dat hier* voor 't nemen *valt,* maar *voornemen* is, als dactylus, in geen Alexandrijn te gebruiken.

337 *Met haer metaele zein:* H. vult hier ettelijke bladzijden met het betoog, dat men moet zeggen: „*metalen* zein," evenals „*stalen* wapen, *steenen* hart, *aarden* pot" enz. Alles zeer waar; ofschoon niet bewijzende, dat men, gelijk hij ook verlangt, evenzeer zou moeten zeggen: *tarwebrood, roggemeel.* Ware dit zoo, dan zou men op gelijke wijze moeten spreken van *ijzerenvijlsel, zilverenpoeder, grazenhalm* voor *ijzervijlsel, zilverpoeder, grashalm.* De regel, door H. gegeven, geldt ten opzichte der stoffelijke adjectiva alleen, niet der samengestelde substantiva: althans, dan verandert de quaestie van aard.

352, 353 *Met de hant en vinger:* beter: „met hand *of* vinger."

353 *Na'et bedaeren* voor „toen zij uitrustte."

Aen Hebe, een schenkerin der jongkheit, root van wangen.
Toen zy 't met eizen en wilt boschloof had behangen,
Zoo groefze dicht hierby twee groeven in het lant,
Stelde offerhanden toe, en keelde met haer hant
Een pekzwart schaep, en goot het bloet in deze groeven,
En laeuwe melk, en wyn. Nu valtze zonder toeven
Aen 't prevelen om hulp by onderaertsche goôn,
Bidt aller zielen godt, en Plutoos duistren troon,
En zyn geschaekte bruit, op datze door het storten
Van 't bloet des ouden mans zyn leven niet verkorten,
En jaeren minderen. De godt van 's afgronts poel
Met prevlen en gebeên gepaeit op zynen stoel,
Gebietze 't lichaem van den ouden haer te geven,
Te brengen op 't altaer. Daer leghtze, in kunst bedreven,
Hem, die in diepen slaep niet meer te leven scheen,
Zoo lang hy was, op 't bedt van groene kruiden heen,
En eischt dat Jazon met zyn knechten zal vertrekken,
Om ongewyden geen geheimenis t'ontdekken.
Zy vliegen elk om 't eerst terstont aen d'eene zy.
Medea spookt, gelyk een wynpaepin, hierby,
Met hangend haer rondom de barrenende altaeren,
En doopt de fakkels, die vol diepe groeven waren,
In 't zwarte groefbloet, en ontsteektze aen elk altaer.
Zoo zuivertze het lyf des gryzen mans heel klaer
Tot drywerf toe met vier, en drywerf met de plassen

357 *Aen Hebe, een schenkerin:* lees hier liever, opdat de eigen naam zijn waren klank behoude en tevens beter uitkome, dat de toenaam alleen aan Hebe past.

Aen Hebe, schenkerin:

en vergelijk het aanget. hierboven, bl.   op *Niobe.*

358 *Eizen:* verkeerdelijk heeft een latere druk hier *elzen.* Ovidius zegt *verbena,* wat door Kiliaen vertaald wordt: *eysen-kruyd, eysen-hart.* Plantijn noemt het *yzerkruit.* In *'t Vorstelijk Geschenk of Nieuw Medicyn boek gebruickt in den Huyze van Nassouwen* 1628 § 376 lezen wij: „verbena *of* yseren hart; *Virtute: Neemt* verbena *of* yseren hart *gestooten, ende op wonden of seeren gheleit, dat heelt boven maeten seer.*"

367—369 Versta: „nadat zij den God des afgronds had gepaaid, gebood zij (den dienaars) haar het lichaam des ouden mans te geven," enz.

375 *Aen d'eene zy:* de bedoeling is niet, dat Jazon en de zijnen zich *aan de eene zijde* (b. v. van 't bed), begeven; maar dat zij „zich wegpakken." *Aan één zij, aan één kant* en „uit den weg ruimen" zijn woorden van eenerlei beteekenis.

En zwavel drywerf: en terwylze hierop passen
Verziet het kruit vast in den ketel. Zy raemt tyt,
Kookt wortels, bloemen, zaet, en kruiden, dieze snyt
In Emonye, en dier gesteente, langs de randen
Van Ganges opgezocht en Indiaensche stranden,
Daer d'oceaen op barnt. Zy worpt'er in veel blaên,
Ook ryp, des nachts geschept by eene volle maen,
En vleesch en veder van den nachtuil, naer in 't spellen,
Ook weerwolfs ingewant, geschubde slangevellen
Van Libie, met een de lever van een hart,
Een kraeiebek- en hooft, dat negen eeuwen tart
Met zynen ouderdom. Medee uit Kolchis paelen
Kookt dit en duizent meer, te lang hier op te haelen,
Te gader op het vier, en roert den ketel om
Met een' olyftak, dor en bladeloos en krom,
Die uit het kopren vat getrokken, slaet aen 't bloeien,
En strax olyven draeght. Waer heete druppels vloeien,
En overziedend schuim den droogen gront bespat,
Daer groeien bloem en gras. Medea, die dit vat
En ziet, keelt daetelyk den ouden met den degen.
Zy tapt hem 't oude bloet rein af, giet onverlegen
Het versche sap hierin. Toen Ezon door zyn keel
Of keelquetzuur dit dronk, verloor de baert geheel
Zyn grysheit, en het haer wert zwart, gelyk voorheenen.
De bleekheit, magerheit, en morssigheit verdweenen,
En kreuk en rimpel. Vleesch en bloet herwon zyn ste.
De leên verdertelden: en Ezon zagh alree
Zich weder in den schyn van veertigh jaeren minder,
Den ouderdom vergaen, vol geest, en zonder hinder.
Godt Bacchus van om hoogh vernam dit wonderwerk,

396–397 De dorre olyftak bloeit. *Kantteekening der oude uitgave.*
398–410 Waterdruppels in bloemen. *Kantteekening der oude uitgave.*
411–438 Bacchus oude voester wort jong. *Kantteekening der oude uitgave.*

383 *Verziet:* versta: „verziedt, verkookt."
384 *Snyt* voor „sneed."
389 *Naer* voor „duister."
406 *Morssigheit:* groezeligheid.
408 *De leên verdertelden:* een gelukkig teruggeven van het Lat. *membraque luxuriant.*

En port Medea dat zy me zyn voester sterk',
En jonger leverde, het welkze niet ontzeide.
Maer op dat zy 't bedrogh met eenen schyn beleide,
Geveinstze in vyantschap te staen met haeren man,
En vlugt al smeekende van hier ten huize van
Den ouden Pelias, een' oom van Jazon, heenen.
Zyn dochters [hy was out en zwak van leden] scheenen
Tot haer genegen, en ontfingenze met vreught,
Maer werden, onder schyn van vrientschap, trouwe en deught,
Eerlang te jammerlyk in haere hoop bedrogen:
Want toenze hier vertoefde, en roemde op haer vermogen,
En hoeze, als d'eerste deught aen Jazons huis besteet,
Den ouden Ezon had verjongt, bevryt van 't leet
Des ouderdoms, zoo hoopte al d'afkomst van den ouden
Dat zy door haere kunst den gryzen vader zouden
Herstelt zien, dringende met veel beloften aen.
Medea zweegh een poos, en bleef in twyfel staen,
Gelykze zich geliet, en hiel, om haer te krenken,
d'Aenzoeksters eene poos heel staetigh in bedenken.
Ten leste sprakze, op dat de hoop op zulk een maght
En haer betrouwen niet zou wanklen: 'k wil bedacht
Met sap den outsten ram gaen in een lam herscheppen.
Men sleepte strax den ram, die voor de kud liep kleppen
Met kromme hoornen, by Medea, die hem keelt,
Dies 't mes van luttel bloet besmet in d'oogen speelt.
Medea, byster tuk op alle toverstreeken
Ging daetelyk den ram in haeren ketel steeken,

414 *Maer op dat zy 't bedrogh,* enz. Men zou uit dit *maer* allicht de gevolgtrekking halen, dat hier nog sprake is van Bacchus en zijn voedsters, en dat zij dezen God bedriegen wil, wat echter het geval niet is. De vier Latijnsche verzen, waarin over het genezen der voedsters van Bacchus gesproken wordt, zijn blijkbaar ingeschoven, en bij het verhaal der verjonging van Ezon, sluit zich natuurlijk dat van de wraak aan, door Medea van Pelias genomen.

417 *Een' oom van Jazon:* liever: *den oom.* Niet, of Jazon kan wel meer ooms gehad hebben; maar hier wordt gesproken van dien bepaalden oom, die hem reden tot wraak gegeven had.

425 *Al d'afkomst van den ouden:* hier had de naam wel bij mogen staan. Uit het verband begrijpt men, dat, met de hier genoemde *afkomst,* de „dochters van *Pelias*" bedoeld worden; doch wie de fabel niet kent, zou bij een eerste lezing meenen, dat *den ouden* op *Ezon* sloeg.

Gevult met krachtigh sap. De leden werden kleen.
De horens krompen, ook de jaeren, en met een
Begon de ketel luit te blaeten en te blaren.
Terwylze altzaemen om dit stuk verwondert waren,
Sprong snel een zoghlam uit den ketel dat het spuit,
En huppelde overent, en zoogh den uier uit.
Het zaet van Pelias staet stom, kryght een betrouwen,
Begint op haer belofte ook sterker aen te houwen.
De zon spant drywerf haer gespan uit op de ree
Van Spanje, en dompelt het zoo menighwerf in zee.
Den vierden midnacht, als 't gestarrente op quam schynen,
Zoo kookte Aëtas telgh, bedrieghelyk van mynen,
In enkel water haer gesneden krachtloos kruit,
Op 't heet gestookte vier. Zy had, na'et moortbesluit,
Den koning en zyn wacht zoo vast in slaep getovert,
Datze allen ronkten, als van doots gewelt verovert.
De dochters treên, op 't woort van deze Kolcher vrou,
Ter kamer in, niet eens beducht wat volgen zou,
En gaen voor 't bedt. Zy zegt: wat suftge 't zwaert te
[trekken?
Trekt uit uw zwaerden: laet al 't rotte bloedt uitlekken,
Op dat ik d'aders vull' met versch en jeughdigh bloet.
Uw vaders oude en tyt, indien gy 't recht bevroet,
Staen heden in uw hant: en wortge van medoogen
Om hem in 't hart geraekt, of hooptge op myn vermogen
Niet vast genoegh? bewyst uw' vader deze deught
Dat gy met dit geweer, verzekert van zyn jeught,
Uit d'oude leden dryft 's mans afgeleefde jaeren,
Met een het oude bloet uit zyn verstorvene aêren.
Door zulk een drift verslimt een vroome dochter voort,
En recht, gelyk verblint, een' godeloozen moort,
En schendigh stuk aen, om niet goddeloos te wezen:

439—472 Een oude ram in een lam. *Kantteekening der oude uitgave.*

454 Die *van doots gewelt verovert* zijn, houden zich stil en ronken niet. De tweede helft van den regel moet òf geheel weggelaten worden, òf beschouwd worden als aanvulsel van 't geen vs. 453 gezegd wordt; maar dan moet weer *datze alle ronkten* wegvallen.

468, 469 Wij lezen hier — zoowel als in Vondels H.-S. — *een* godeloozen *moort* en onmiddellijk daarop *om niet* goddeloos *te wezen.* Ik durf niet beslissen, of hier aan opzet, dan wel aan bloote achteloosheid gedacht moet worden.

Nochtans kon geen van al dit aenzien zonder vreezen,
Maer keerde d'oogen hier van af, ontstelt te moê.
Zy slaen al blindeling en los in 't hondert toe.
Hy, bloênde en half gekapt, pooght op te staen, te kermen,
En zittende overent, reikt zyn bestorvene armen
Haer al te zamen toe, en schreit: wat gaet u aen,
Myn dochters? och wat jaeght, om vader doot te slaen,
U herrewaert? hierme bezweeken hart en handen.
Hy wou noch spreeken, als de vrou uit Kolchos landen
De keel hem afsteekt, en zoo bloedigh en verbleekt
In haeren schuimenden en heeten ketel steekt.
Maer waerze niet terstont van draeken opgeheven
Om hoogh, gewis zy waer niet ongestraft gebleven.
Zy vlieght langs Pelion, het boschryk dierennest,
En over Filire, en steil Otris, en 't gewest,
Bekent door avontuur van eenen out van jaeren
Cerambus, die den noot ontslipte van de baren
Des grooten werreltvloets, toen watergodtheên hem
Het leven berghden, op zyn klaeghelyke stem,
Door vleugels, daer hy me quam in de lucht gestegen.
Zy liet Pitane, in woest Eolie gelegen,
Aen haere slinke hant; en deze hooge rots,
In eenen langen draek herschapen, wreet en trots,

473–485 Pelias geraekt om hals. *Kantteekening der oude uitgave.*
486–491 Cerambus in eenen vogel. *Kantteekening der oude uitgave.*
491–492 De draek in steen. *Kantteekening der oude uitgave.*

473 *Gekapt* voor „gehakt, gekorven."
479 *En zoo*, lees: *en* hem *zoo*.
486 *Cerambus*: wie deze was, en in welke soort van vliegend gedierte, vogel of visch, hij herschapen geweest zij, daarover hebben de geleerden zich zonder voldoenden uitslag de hersens vrij wat gekweld.
491, 492 *Deze hooge rots, in eenen langen draek herschapen:* 't was omgekeerd de *draak* die in een *rots* was veranderd. Volgens sommige commentatoren zou hier aan den draak moeten gedacht worden, waarvan B. XII, vs. 19 volgg. gesproken zal worden, die, toen de Grieken te Aulis lagen en op een gunstigen wind wachtende waren, een boom beklom, en uit een nest negen jonge vogeltjes en daarna de moeder opvrat, waar Kalchas uit afleidde, dat het beleg van Troje tien jaar duren zou. — Intusschen vergeten die geleerden, dat Jazon en Medea tot een vroeger tijdperk behooren dan dat van den Trojaanschen oorlog. — Men kan echter het Latijn ook verklaren als eenvoudig sprekende van „een rots, die de gedaante heeft van een draak."

En 't bosch van Ida, daer de wyngodt in 't verholen
De vaers van zynen zoon, heel heimelyk gestolen,
Verstak, in schyn van een verbystert hart, en daer
De vader, zoo men zegt, van Koritus, niet zwaer
In 't zant begraven legt. Zy liet ook dees gewassen,
Die Mera, dootsch van schrik, langs d'akkers, hoorden bassen,
En 't lantgeweste van Euripilus hierna,
Daer 't vrouwevolk van Ko, heel onverwacht en dra
Verkeerde in ossen, toen Alcides van haer scheide;
En Rodus, Febus stadt en eilant, ryk van weide;
Ook Telechiners, om hun toverend gezicht

493—496 Het bulkalf in een hart. *Kantteekening der oude uitgave.*
497—502 De vrouwen in Ko krygen horens. *Kantteekening der oude uitgave.*
503—518 Telechiners betoveren met hun gezicht. *Kantteekening der oude uitgave.*

493—495 Bij gelegenheid, dat Thyoneus, volgens sommigen een zoon van Bacchus, een vaarze aan de Fhrygische herders ontroofd had, en door hen werd vervolgd, veranderde zijn vader hem in een jager en 't koebeest in een hinde, waardoor de herders misleid werden en van de vervolging afzagen.

496 *De vader.... van Koritus:* wie die *vader van Koritus* en wie *Koritus* zelf geweest kan zijn, schuilt nog in 't duister. Na langdurige twisten en haarkloverijen zijn sommigen tot het besluit gekomen, dat Paris er door gemeend werd, omdat die bij Enone een zoon van dien naam verwekt zou hebben. Maar wederom kon Medea, die lang voor Paris leefde, diens graf niet zien.

498 *Mera:* Mera was de hond van zekeren Ikarius, een zoon van Bacchus, die, van zijn vader een wijnzak ten geschenke hebbende gekregen, om er het gebruik van te leeren aan de stervelingen, de herders van Attika, door den arbeid vermoeid, daarmede had gelaafd. De herders, eerst door den wijn opgevroolijkt, dankten hun weldoener; doch later, door een overmatig gebruik van het druivenat bedwelmd en ziek geworden zijnde, meenden zij vergeven te zijn, sloegen Ikarius dood, en smeten het lijk in een put. Het hondje Mera ijlde hierop naar Erigone, de dochter des verslagenen, en noopte die, door geblaf en gejank, het naar het lijk te volgen, waar Erigone zich uit droefheid verhing; terwijl het getrouwe dier van rouw verstijfde, en door Jupiter onder de sterren werd geplaatst. Zie HYGINUS fab. 130.

499 *Euripilus:* deze was een zoon van Herkules, en regeerde in Kos. Zie VERGIL. *En.* XI.

500, 501 't Verhaal luidt, dat de vrouwen van Kos, verontwaardigd dat Herkules de kudden van Geryon, door hem geroofd, over heur land gedreven had, op Juno scholden en door haar, tot straffe daarvoor, in koeien werden veranderd. — Anderen beweren dat haar deze straf van Venus werd opgelegd, met welke zij zich ijdelijk vergeleken hadden.

503 *Hun toverend gezicht:* de fabel vermeldt, dat de Telechyners, een volk

Van Jupiter gehaet, op zee gezaeit heel dicht.
Zy wint out Cea, en de Karteaensche daken,
Daer zich Alcidamas verwonderde, om het schaeken
Van zyne dochter, in een simple duif veraert.
Toen zaghze 't Hirisch meer, en Tempe, lang vermaert
Om 't snel veranderen der zwaene, hier aen 't zwemmen:
Want Fillius had hier, door last en met bestemmen
Des zoons van Hiriës, een' jongen sterken knecht,
Gevogelte getemt, den leeu aen bant gelegt,
Den stier ook afgestreên, dien hy ten loon van trouwe,
Hem eischend, wort ontzegt van 't jongsken, dies van rouwe
Hem Fillius gestreng dit toebyt: 'k wedt gy zult
Noch wenschen my dien stier, tot boete van uw schult,
Betaelt te hebben: en zoo spreekende om dit trotsen,
Sprong neder uit de kruin van een der hooghste rotsen.
Men meende dat hy viel van boven neêr, maer bleef,
Gelyk een zwaen, die op haer witte vleugels dreef,
Noch hangen in de lucht. De moeder treurt, vol zorgen,
Onkundigh dat de zoon in 't springen is geborgen,
Vervloeide, en smolt allengs aen traenen, dieze stort,
In 't Hirisch meer, dat naer heur' naem geheeten wort.
Hierby legt Pleuron, daer men Kombe, snel in 't rennen,
De spruit van Ofias verschrikt met vlugge pennen
Voor 't kroost zagh vlugten, dat naer moeders leven stont.
Zy ziet niet ver van hier Kalauren in den mont,

519–521 Hiriës zoon in een zwaen. *Kantteekening der oude uitgave.*
522–524 Hirië in een meer. *Kantteekening der oude uitgave.*
525–541 Kombe in eenen vogel. *Kantteekening der oude uitgave.*

van Rhodus, alle voorwerpen, alleen door hun blik er op te vestigen, onmiddellijk verdierven; waarom hen Jupiter niet *op zee zaaide*, gelijk Vondel hier zegt, maar *in zee* verdrinken liet. — Men ziet uit deze fabel, dat het volksgeloof, 't welk nog heden in Italië bestaat aan de zoogenaamde *jettatura* en 't *mal' occhio*, reeds van oude herkomst is.

506 *Alcidamas:* de dochter van dezen Alcidamas heette Ktezilla, volgens Anton. Liberalis.

511 *Des zoons van Hiriës:* liever: „van *Hyrië.*" Deze was de moeder van Cyknus en de voedster van Fyllius.

519 *Maer bleef:* moest zijn: *maar* hij *bleef.*

526 *De spruit van Osias:* beter: „van *Osius.*" *Kombe,* als dochter van Ofius, heette zelve *Osias* en zij was het, die vluchtte voor haar zoons, toen deze haar naar 't leven stonden.

Het eilant van Latoon, daer eene koninginne
'sMans droeve doot hoorde, en met hem van rouwe en minne
In eenen vogel wert verandert: en Cilleen
Legt aen de rechte hant t'aenschouwen, daer voorheen
Menefron, wilder dan die 't licht van reên ontbeeren,
Zyn eige moeder zocht te schenden en schoffeeren.
Heel wyt van hier verschynt Cefys, geperst door noot
Te schreien, diep in rou om zyn nakoomlings doot,
In eenen zeehont van Latonaes zoon misschapen.
Ook zaghze Eumelus huis, wiens dochter, onbeslaepen
En maeght, noch droef van hem beschreit wort in de lucht.
Zy won Korinte in 't ent met haere draekevlugt,
Daer d'ouden melden hoe stortregen groeit tot meeren,
En kampernoelien in menschen kan verkeeren.
Maer toen Medea hier haer' Jazon op dien dagh
Aen Kreons eenigh oir en dochter trouwen zagh,
Verbrandeze het hof, vermoordeze haere kinders,
En zich schantvlekkende door wraek en zoo veel hinders,
Ontvloot de gramschap van haer' man, en quam 't Atheen,
Minerves stadt, met bey de draeken aengereên.
Daer zagh men Fineus, vroom en deughdelyk van leven,
En ouden Perifas te gader heenezweven,
Met Polifemons nicht, dry vogels, op het ruim
Van 't velt der dunne lucht, beschaduwt met hun pluim.
  Helt Egeus neemt met vreught Medea in zyne armen,
En durf, dat strafbaer was, in 't bedde haer verwarmen.

542–548 Kampernoelien in menschen. *Kantteekening der oude uitgave.*

549–552 Fineus in eenen vogel. Perifas in eenen vogel. Polifemons dochter in eenen vogel. *Kantteekening der oude uitgave.*

553–561 Medea by Egeus. *Kantteekening der oude uitgave.*

529–531 Wie die koning en die koningin waren, die in vogels veranderden, laat ik aan anderen over om te vertellen. Dat het Ceïx en Halcyone *niet* waren, behoeft geen bewijs: die woonden een geheel anderen koers uit.

533 *Wilder dan die 't licht van reên ontbeeren:* 't Lat. zegt eenvoudig: „op de wijze der wilde dieren."

535–539 Wie die zoon van *Cefisus* was, die in een zeehond verkeerde, is nergens te vinden: en evenmin weet ik iets bepaalds aangaande dien *Eumulus* of zijn onbeslapen dochter te vertellen.

549–552 Ook omtrent het hier genoemde drietal heb ik niets kunnen vinden

554 *Dat strafbaer was:* uit de wijze, waarop Vondel deze woorden hier plaatst, zou men opmaken, dat Ovidius dit *verwarmen in 't bedde*, op zichzelf, strafbaar achtte. Dit is echter geenszins het geval. Ovidius

Helt Tezeus, 's konings zoon, den vader onbekent,
Vermits den langen toght, quam weêr t'Athene in 't ent
Ten hove, en hadde, met den degen uit de scheede,
Den enghals, van twee zeen bevloeit, gebragt in vrede.
Medea ley strax toe om hem met akonyt
Te moorden, datze ver gehaelt had by den Scyt.
Men noemt dit moortvenyn, uit 's helhonts tant gesproten.
De faem melt dat een kloof, heel wyt en noit gesloten,
Een duistere spelonk, ten afgront nederstyght.
Hier langs quam Herkules ten leste, moe gekryght,
Met Plutoos helhont, aen een diamante keten
Geketent, en hiel stant. Het dier stapte uit de reeten,
Zagh schemerblint in 't licht, en baste drywerf luit
En yslyk, dat de klank op 's hemels welfsel stuit.
Hy sprengde 't groene velt met spogh van zyne tanden,
't Welk op den vruchtbren gront en weelige akkerlanden
Een giftigh kruit teelt, dat gesmaekt den tyt verrast,
En wort, dewyl het op de harde steenrots wast,
By 't lantvolk akonit naer zynen aert geheeten.
Helt Egeus schonk dit aen zyn' zoon, doch buiten weeten,
Door 't boos besteeken van Medea, valsch van aert,
Als waer 't zyn vyant. Als de zoon den drank aenvaert,
Gereet te drinken, komt de vader door godts zegen
Te zien 't ivooren hecht van 's helts vergulden degen,
Met een de tekens van den stamme, en slaet verbaest
Den kroes en 't moortvergift ter aerde met der haest:
Waerom de mengster, van 't venyn door haer bezweeren
Om hoogh voer, en haer straf ontvlugte op draekeveêren.

562—594 Spoog des helhonts in akonit. *Kantteekening der oude uitgave.*

verwijt aan Egeus, dat hij aan zulk een tooverkol als Medea niet alleen herbergzaamheid verleende, maar zelfs haar tot zijn gemalen verhief.

558 *Den enghals, van twee zeen bevloeit:* t. w. de landengte van Korinthe.

568 *Yslyk:* moest eigenlijk *eislijk* gespeld worden, als herkomstig van *eizen,* „schrikken." H.

574 *Egeus schonk dit aen zyn zoon, doch buiten weeten:* uit dezen regel zou men opmaken, dat Egeus aan zijn zoon venijn schonk, zonder te weten, „dat het venijn was." Doch dat wist hij zeer goed, als blijkt uit hetgeen volgt; maar hij wist *niet,* dat degeen aan wien hij het venijn schonk, zijn zoon was. In 't Lat. staat: *nato porrexit ut hosti,* d. i.: „hij schonk het aan zijn zoon, als aan iemand, dien hij voor vijand hield."

582 *Draekeveêren* voor „draeckevleugels." *Draken* toch plegen niet *gevederd* te worden voorgesteld.

Hoewel de vader zich verblyde, mits de zoon
Het schrikkelyk gevaer des moortkelx was ontvloôn,
Noch stont hy eene wyl verbaest, die zich verbeelde
Hoe zulk een ongeluk naby zoo luttel scheelde.
Hy stelde vrolyk flux veele offerhanden toe,
Hy dankt de goden voor d'altaeren, bly te moê.
Hy slaghte stieren, en bewont den gulden horen
Met offerbanden. Noit wert eenigh feest geboren
Met zulk een vrolykheit van al Erechteus zaet
Zoo heerelyk als dit. De raetsheer, en de staet,
En 't volk volharde om stryt met rustigh banketteeren,
Met zangen by den wyn, die in het triomfeeren
Den geest dus opwekt: ô helt Tezeus, braef van aert,
Heel Maraton stont stom om u, die onvervaert
Den lantstier overwont. Korinte moet u pryzen,
Die trots het zwyn versloeght, waerom alle aêren ryzen,
Daer 't volk te Kromion den akker veiligh bout
Door uwe hulp en deught: en Epidaurus houdt
Uwe eer op: want gy hebt den schelm Prokrust verslagen,
En d'afkomst van Vulkaen, die lant en luiden plaegen.
Eleuzis, daer men 't feest der graengodinne wyt,
Zagh zich van Cercions roofgierigheit bevryt:
En Scinis, die zyn kracht misbruikte op vrye gronden,

595—609 Tezeus daeden. *Kantteekening der oude uitgave.*

597 *Den lantstier:* Minos, koning van Creta, had namelijk een stier, dien Neptunus zich ten offer gekozen had, willen behouden, waarop Neptunus het dier met razernij sloeg. Herkules, in Creta gekomen, overwon den stier en bracht hem naar Eurystheus, die hem weder liet losloopen. Het dolle beest, door Attika woedende, werd bij Marathon door Theseus verslagen.

598 *Het zwyn:* t. w. een zeug, en de moeder der vermaarde Kalydonsche en Erimanthische zwijnen, die het zoo veel moeite kostte te overwinnen.

601 *Prokrust:* Prokrustes, ook Polypemon genoemd, was een roover in Attika. Hij woonde bij den Cefisus, en had tot gewoonte, de reizigers op een ledikant uit te strekken. Zoo zij langer waren dan 't ledikant, kapte hij hun de uitstekende ledematen af; waren zij korter, dan rekte hij hen uit.

602 *d'Afkomst van Vulkaen:* Korynetes, een befaamde roover.

604 *Cercions roofgierigheit:* Cercyon was een zoon van Neptunus, of, volgens anderen, van Vulkanus. Zich bij Eleusis onthoudende, daagde hij alle voorbijgangers uit, met hem te worstelen en bracht hen, die hij overwonnen had, om 't leven. Hij werd op zijne beurt door Theseus overwonnen en gedood.

605—608 *Scinis* bond namelijk de lieden met de armen en beenen aan neder-

De taeie boomen, hecht en vast aen een gebonden,
Ter aerde nederboogh, om menschen met een vlugt
Te slingren over velt en akker door de lucht,
Legt door uw deught verdelght. Nu Sciron legt verwonnen,
Reist ieder naer Megaer, gerust en ongeschonnen.
't Gebeent' des moordenaers, verstroit door 's heilants hant,
Vont nergens rustplaets, noch te water, noch te lant,
Hoewel het langen tyt omsollende onversleeten,
Zoo d'ouden zeggen, in de steenrots wert gesmeeten,
Die Scirons naem draeght en bewaert in deze klip.
Wie uwe titels en uw jaeren net en stip
Met lust optellen wil, bevint in dit verheffen
Dat uwe daeden verre uw jaeren overtreffen.
O dappre helt, om u, om uwent wil alleen
Gaen wy ter kerke met beloften, en gebeên.
Ten prys van uwen naem alleen wort wyn geschonken.
Het hof en al het volk bestemt uwe eer. Zy pronken
Met uwen naem, vereert met lofzang en gebeên.
De gansche stadt, vol vreught, hoort droefheit noch gesteen,
En noch kon Egeus hier geen volle vreught genieten,
Zoo zelden is de vreught gansch veiligh van verdrieten,
Of midden onder 't zoet verneemt men op het bladt
Der tonge iet bitters: want de koning Minos, prat
Van moedt, zocht kryghsvolk, om d'Atheenschen aen te
[randen:

609–628 Scirons gebeente in een steenrots. *Kantteekening der oude uitgave.*
629–641 Minos beoorloght Athene. *Kantteekening der oude uitgave.*

gebogen boomtakken, die, zich weder oprichtende, hun ledematen van elkander scheurden.

609 *Sciron:* deze onthield zich in Attika, waar hij de reizigers uitplunderde en vervolgens in zee smeet.

613 *Omsollende:* uit het gebruik, hier van 't woord gemaakt, blijkt dat Vondel *sollen* onder de werkwoorden rangschikt, die, even als *rollen, sleepen, breken,* enz., zoowel pass. als act. genomen kunnen worden.

619 *Om uwent wil:* volgens H. is de *t* achter het tweede woord overtollig, en moet men lezen: „om *mijnen,* om *uwen,* om *haren* wille” enz. Ik twijfel echter of, in dat geval, het gronddenkbeeld: „ter wille *van u, van mij, van haar,* wel wordt uitgedrukt. Dat men niet zegt *tot uwe keuze* maar *te uwer keuze,* bewijst, dat het spraakgebruik hier een vervorming van het voorn. noodig acht: en datzelfde spraakgebruik heeft de uitdrukkingen, *om mijnent wil* enz., evenals *van mijnentwege* enz., *te mijnent* enz. — spijt de afkeuring van H. — onwankelbaar bevestigd.

En schoon dees maghtigh was van vlooten, volk, en landen,
Noch was hy maghtiger door zynen grammen moedt,
En zocht Androgeos zyn zoons vergoten bloet
Rechtvaerdigh met den zwaerde in 't harrenas te wreeken.
Hy sterkt zich nietemin in 't eerste, uit andre streeken
Met hulpe, en ging in zee uit alle havens t'zeil.
Anaf en Astapal bevorderden zyn heil
Of door belofte, of dwang, Mikoon, heel laegh gelegen,
Krytachtigh Cimol, en ook Citnos, ryk van zegen,
En Sciros, en met een Serifos op het meer,
En Paros, overryk van marmer, zonder eer
Te lasterlyk verkocht van Arne, die goutgierigh
't Beloofde gout ontfing van Siton, al te vierigh,
En in een kaeu verkeerde, een' vogel, wit van schacht,
En pooten, die het gout zoo waert en dierbaer acht.
Nochtans Oliaros, Didym, en Tenos mede,
En Andros, en Giaer, en Pepareet, dat vrede
Met zyne olyftelge eischte, ontzeiden Kretenlant
Te helpen, en hierom koos Minos flux den kant
Aen d'andre zyde naer Enopie, en de ryken
Van Eakus. d' Aeloude in zyne lantkronyken

642—651 Siton in een kaeuwe. *Kantteekening der oude uitgave.*

632 *Androgeos:* deze zoon van Minos en Pasifaë was, toen hij allen in 't worstelperk overmocht, door die van Athene en Megara uit nijd vermoord.

636 *Anaf en Astapal:* lees: *Anafe* en *Astypalea*, twee der Cykladische eilanden.

637 *Mikoon:* een eiland in de Egeesche Zee, waar reuzen begraven waren, die Herkules verslagen had en waar alleen kaalkoppen woonden.

638 *Cimol:* een eiland in de Zee van Creta.
Citnos: een eiland in de Egeesche Zee, om zijn kaas beroemd.

639 *Sciros:* het eiland, waar Achilles als jongeling werd heengezonden om
Serifos: mede een der Cykladische eilanden, alleen door kikkers bewoond.
hem aan den krijg te onttrekken. Het handschrift en de oude uitgaaf hebben *Sairos.*

640—642 Deze voorstelling is vrij onduidelijk: ook het Latijn is hier duister en blijkbaar bedorven. 't Schijnt, dat hier aan een meisje gedacht moet worden, dat, uit goudzucht, haar vaderland verkocht. De vertaling van J. Florianus, 1619 fol. 103 b., stelt ons *Arne* voor, niet als een persoon, maar als een plaats, en spreekt *van Paros ende Arnes, die tanderen tyden van Sythonis vercocht ende gelevert hadde geweest.* Sommige *codices* hebben ook, voor *Arnen, arcem* (de burcht).

645, 646 Al de hier genoemde eilanden behooren tot de Cykladen.

649 *Enopie:* later *Egina* geheeten, een eiland, in den Samischen zeeboezem gelegen.

650 *d'Aeloude in zyne lantkronyken* voor „de oudheid in hare," of de „alouden

Noemt dit Enopie: doch Eakus behaeght
Dat dit zyn moeders naem Egine houdt en draeght.
Toen Minos aenquam liep hem 't volk nieusgierigh tegen,
Om zulk een' man te zien, befaemt door zynen degen.
Hem quamen Telamon, en Peleus me te moet,
Die jonger was van oude, en Fokus, eêl van bloet,
De derde zoon. Toen quam hier Eakus aentreden,
Heel traegh van ouderdom, en lam en stram van leden,
En vraeght naer d'oorzaek van zyn komste herwaert heen.
De groote koning, hooft van hondert groote steên
In Krete, dagelyx bezocht uit alle paelen,
Gemaent den rou des zoons nu weder op te haelen,
Verzuchte en sprak aldus: ik bidde stame by
In dezen oorlogh, nu ik dus rechtvaerdigh stry,
Ter liefde van myn' zoon, en hanthaef ons klaeroenen,
Gelyk een medelit. Ik zoek zyn graf te zoenen.
Och, antwoordde Eakus, gy komt te vruchteloos
Om hulp by myne stadt, een zaek, die my altoos
Niet vry staet: want geen ryk is in Atheen gehouwen
Zoo vast en hecht als dit. Wy onderling getrouwen
Zyn bontgenooten: en de koning, die dit hoort,
Vertrekt bedroeft van hier, en antwoort heel gestoort:
Dees bontgenootschap wil eerlang u zuur opbreeken.
Hy acht het nutter bats den weigraer toe te spreeken,
Met krygh te dreigen, eer zyn heirkracht hier versmelt,
Gereet d'Atheenschen aen te tasten met gewelt.

Men kon de kryghsvloot van d'Enopiaensche veste
Alree zien komen uit het Liktische geweste,
Wanneer 't Atheensche schip met volle zeilen ree
Ter haven binnen quam aenbruisschen uit de zee,

652–656 Egine een eilant. *Kantteekening der oude uitgave.*
657–727 Eakus zoonen. *Kantteekening der oude uitgave.*

in hunne," gelijk ook het Lat. *veteres* heeft. Het enkele *d'aeloude* maakt den zin onverstaanbaar.

672, 673 De zin is: „Minos acht het verkieslijker, Eakus, die hem zijn hulp weigert, door *barsche* dreigementen vrees aan te jagen, en hem met oorlog te dreigen, dan hem den oorlog aan te doen en daardoor zijn legermacht te verzwakken."

674 *Bats:* dialectvorm van *bits.*

675, 676 Lees: „men kon van de wallen van Enopië, de Lyktische (d. i. de Kretenser) vloot al reeds zien aankomen."

Met Cefalus, gezant van 't vaderlant Athenen.
Hy landende, zoekt hulp, zoo zy hun vrienden meenen,
Tot weêrstant van 't gewelt by Minos nu voltoit.
Hoewel de dappre zoons van Eakus hem noit
In zulk een' langen tyt aenschouden, nochtans quamen
Zy Cefalus terstont te kennen, en te zaemen
Hun vriendelyke hant te biên met eere en lof,
En leiden den gezant in 't vaderlyke hof.
d'Aenzienelyke helt, wien noch zyne oude zwieren
Ten aenschyn uitzien, treet terstont, naer 's lants manieren,
Ten hove binnen, met d'olyftelge in de hant,
Geleit in 't midden van twee braven, vol verstant.
Men noemt een' Klitus, en een' Butes, steun der vroomen,
Gebroeders, alle bey van Pallas afgekomen.
Als zy te zamen hier ter spraeke vaerdigh staen,
Dient Cefal Eakus in 't bree de bootschap aen,
Begint hem zynen last in 't openbaer t'ontvouwen,
En yverigh om hulp en bystant aen te houwen.
Hy haelt het out verbont weêr op, dat jaeren lang
By d'ouders met de stadt Athene was in zwang,
En zegt hoe Minos, dol van wraekzucht, niet te paeien,
Het ryk alleen niet eischt, maer ook geheel Achaien.
Toen dees welspreekende hem hier van reden gaf,
Sprak Eakus aldus, gestut met zynen staf:
Atheners, ay verzoek geen hulp, maar neemtze mede,
En twyfelt aen geen hulp van my, en spaert uw bede.
Voert teffens al de maght van 't eilant met u heen,
Ja myn geheele staet verzelle u, het is reên.
Geen volk ontbreektme. 'k Heb soldaeten, die my dienden,
Myn' vyanden ten schrik, ten dienst van myne vrienden,
Den goôn zy eeuwigh lof. 'k Beleef een vruchtbren tyt,
U wort geen onderstant geweigert in den stryt.
Toen zeide Cefalus: Dit 's recht gezeit. Wy wenschen

682 Het Lat. heeft eenvoudig: *in portus intratque amicos:* „hij vaart de haven in van een bondgenoot."

684 Deze regel is geheel van Vondels vinding, doch vermeerdert de verwarring van den zin; dewijl 't nu niet blijkt, of de woorden in vs. 582, *zoo zy hun vrienden meenen,* moeten slaan op hetgeen voorafgaat, dan wel op hetgeen volgt.

694 *Pallas:* de zoon van Pandion: broeder van Egeus.

708 *Het is reên* voor „billijkheid schrijft het mij voor."

Dat uwe stadt vermeere in burgery en menschen.
'k Verblyde my, zoo dra ik lande, in 't hart verheught,
Te zien een evenoude en frissche en brave jeught,
Die my gemoete, en noch ontbeere ik veele naemen
Van dappre mannen, die voorheene ons tegenquaemen.
Maer Eakus verzuchte, en sprak: na'et droef begin
Hoop ik een vrolyk ende, en na de scha gewin.
't Viel lang, indienwe dit u al vertellen zouden.
'k Wil 't ordenloos, om u in 't lang niet op te houden,
Verhaelen. 't Volk, waer van u heden heugen magh,
Legt tot gebeente en asch verstoven met beklagh.
De meesten, die myn' staet hanthavende onderschraeghden,
Zyn wech: want Juno, wie de lieden lang mishaeghden
Om 't lant, het welk de naem van 's mans boeleerster draeght,
Bestreetze met een pest. Zoo lang het lant geplaeght
Slechts een gemeine sterfte elk toescheen, en de reden
Van zulk een lantplaegh niet bekent was in de steden,
Zocht elk by artsen hulp: maer 't onheil wert zoo groot
Dat geene middelen ons holpen in dien noot.
Een dikke lucht hing in 't begin op alle kampen.
De hitte wert gebroeit uit dikke en vuile dampen,
Te dicht op een gepakt. De zwoele wint van 't zuit
Blies met zyn' adem gal vergift en dampen uit,
Vier maenden achter een, geduurigh onbewogen:
Terwyl de horens van de maen zich vierwerf boogen
Tot eenen ronden kring, en elk de nieuwe maen
Zoo dik herboren aen den hemel op zagh gaen.
Toen werden bron en meer besmet. De slangen kroopen
En krielden over 't lant, dat braek lagh, dor en open,
By duizent duizenden, gelyk een dichte drift,
En smetten beek en bron met schrikkelyk vergift.

728—881 Een zwaere pest. *Kantteekening der oude uitgaee.*

722, 723 *'k Wil 't ordenloos.... verhaelen:* 't Lat. zegt juist het tegenovergestelde: *ordine nunc repetam.*

727 *'s Mans boeleerster:* Egina, dochter van Aropas, een stroomgod van Peloponesus en zoon van Neptunus, was door Jupiter in de gedaante eener vlam bevrucht en had hem Eakus gebaard.

728, 729 *Zoo lang het lant geplaeght slechts een gemeine sterfte elk toescheen:* lees: „zoolang de landplaag aan ieder voorkwam, niet meer dan een gewone ziekte te zijn."

Men merkte eerst aen de sterfte in vogelen en dieren
Hoe sterk de krankheit was. De lantman zagh de stieren
Geduurigh voor den ploegh bezwyken in de voor.
Het schaep, gedost met wol, liep blaeten langs het spoor.
Verrotte wol viel uit: het quynde. Sterke paerden
Die, moedigh eerst in 't perk, hun renbaen, trots bewaerden,
En brieschten op den draf, belust naer prys te staen,
Vergaten hun natuur. Nu was de moedt vergaen.
Zy stonden veegh en logh, en steenden op de stallen.
De kracht en grimmigheit is 't wilde zwyn ontvallen.
Het biet den zwynspriet nu de tanden niet in 't wout.
Geen hart verlaet zich op zyn voeten snel en stout.
Geen beer rant ossen aen. Gewas en dieren quynen.
De lichaemen vergaen, en stinken in woestynen,
In bosch, en velden, langs de wegen, breet en langk,
En smetten al de lucht met hunnen boozen stank.
Ik wil noch verder gaen. De raef, en kraey in lyen,
Noch hont, noch wollef riekt aen rotte en vuile pryen.
Het rot al wat'er leght. Het luchtige element
Beschadight en bederft al wat'er is omtrent.
De zwaericheit groeide aen, en trof ten lange leste
Den huisman, en de plaegh sloegh over graft en veste
Ter stede binnen. Eerst quam 't ingewant te braên,
En gaepte, als kloven, wyt van een. Dit zagh men aen
Den gloet van 't aenzicht, en de rootheit, en aen 't hygen.
De tong is schor, en zwilt. De zoele wint aen 't stygen,
Verdrooght den open mont, die vangt de zwaere lucht.
De kranke haet het bedde en deksel, schuwt en vlugt
De warmte, rolt op d'aerde om niet van brant te stikken:
Doch d'aerde kan hem niet verkoelen, noch verquikken
Den brant van 't lyf. Men vint noch arts, noch artseny.
De lantpest rant elk aen, en d'artsen gaen niet vry.
De kunst beschadight hen. Hoe iemant kranken dichter

745 *Vogelen en dieren:* zie het aanget. bij **H.**

755 *Zwynspriet:* zoo staat er in Vondels H.-S., de oude uitgave heeft *wynspriet*, wat niets beteekent.

767, 768 *Eerst quam 't ingewant te braên, en gaepte, als kloven, wyt van een:* Vondel had zijn ouden vriend Dr. Tulp of desnoods den jeugdigen Antonides wel mogen raadplegen, eer hij die gebraden ingewanden *als kloven* liet gapen. 't Lat. heeft eenvoudig *Viscera torrentur prima.*

Genaekt, en trouwer helpt, hoe zelf de meester lichter
Om hals raekt, en de ziekte en 't leven teffens mist.
Zy geven hunnen lust den vryen toom. Wat is 't,
Nu raet noch toezicht baet! Zy leggen waerze konnen,
En zonder schaemte bloot, by vlieten, putten, bronnen,
De dorst wort met den drank en 't nat niet eer geblust
Dan 't leven. Menigh kan niet ryzen, noch vint rust.
Zy sterven drinkende d'een vroeger, d'ander spader.
Het bedde valt den kranke, allengs het sterven nader,
Zoo lastigh, dat hy 't ruimt, om stervens noot t'ontgaen:
Of vint zich dees te zwak om overent te staen,
Zoo rolt hy langs den vloer, verlaet zyn huis en erven.
Elk acht zyn eigen huis een pesthuis om te sterven:
En aengezien men noch de bron van 't quaet niet kent,
Wyt elk den oorsprong der quellaedje en deze elend'
De plaetse alleen. Gy zoutze alleen half doot zien doolen,
En treuren by den wegh, zoo lang zy op hun zoolen
Noch kunnen staen. Gy zout een deel zwaermoedigh zien
Hun ramp beschreien, en ter aerde, op bloote knien,
Of rug neêrleggen, of 't gezicht in 't hooft verdraeien.
Men vout de handen, heftze omhoogh om goôn te paeien:
Noch gevenze overal benaeut en bang den geest,
Waer hen de doot verrast. Hoe was ik toen bevreest,
En hoe behoorde ik toen om 't hart gestelt te wezen!
En wat behoorde ik eer, in noot als noit voor dezen,
Te wenschen, dan met myn gemeente, op eenen dagh,
Op eenen oogenblik, te sterven! waer ik zagh,
En d'oogen heenesloegh, daer lagh myn volk verslagen:
Gelyk wanneer de herfst, in 't krimpen van de dagen,
Den rotten appel van den boom schud als onnut,
Of d'akkerman in 't wout den eekel nederschudt.
Men ziet de groote kerk van gout en marmer glimmen,
Waer langs een yvraer moet by veele trappen klimmen,
Daer zit Jupyn ten troon. Wie dient, wie wierookt hem
Niet ydel. Dikwyl badt, met een benaeude stem,
De vrou voor haeren man, de vader voor zyn zoonen,
Aen 't onverbeên altaer gesmoort met droeve toonen,
En onverbranden geur van wierook in de hant.

779 *De ziekte en 't leven teffens mist:* hier schuilt een woordspeling: „de *meester* (de arts) miskent den aard der ziekte, en verliest er het leven aan."

Hoe dikwyl viel de stier, met krans en offerbant,
Ter kerke heengeleit van heilge offermannen,
Met bedeloften, en gedachten opgespannen,
Terwyl men zuivren wyn op hooft en horens goot,
Eer d'offerbyl hem trof! toen ik, geperst van noot,
Voor lant en kindren badt, en 't offeren wou spoeien,
Begon het offervee afgrysselyk te loeien,
Te storten zonder slagh of stoot, en zonder moedt,
En verfde 's priesters mes, besprengt met luttel bloet.
Ook kon men uit geen vlies noch kranke vezel weeten
Den raet en wil der goôn, om hoogh, op ons gebeeten:
Want deze plaegh drong fel in 't ingewant recht door.
'k Zagh doode lichaemen, gestroit voor 't heiligh koor,
En kerkkolommen, ook voor godtgewyde altaeren
Heenleggen, op dat ons de doot meer zou vervaeren.
Een deel verhangt zich aen een koorde naekt en bloot,
En vlugt de vrees des doots door een vervloekter doot,
Verdaghvaert door de doot de doot, alree voorhanden.
't Getal der dooden is zoo groot in stadt en landen,
Dat elk de staetsi van het lyk berusten laet,
De drang der lyken voor de poorte stille staet.
Zy leggen langs den wegh gespreit en onbegraven,
En op het lykhout, niet berecht, en zonder gaven.
Zy vechten onderling om 't lykhout, doôn ontzeit,
En brandenze ondereen, en zonder onderscheit.
De dooden worden niet beklaeght, gelyk voorheenen.
Men hoorde om ouders, noch der kindren zielen weenen,
Om jong noch out. Helaes het kerkhof valt te kleen.
Voor 't lykvier is geen plaets op 't lant, en in de steên.
In zulk een' overval van veele elendigheden
Bekommert, sprak ik: ô Jupyn, zie eens beneden.
Indien 't waerachtigh is, waer van de faem noch rept,
Datge in Azopis by Egyn, myn moeder, hebt
Geslaepen, en ontkent gy niet dat ik magh roemen

818 *Bedeloften* voor „geloften," H.

824 Versta: „en er kwam maar weinig bloed op het mes van den priester."

841 *De dooden worden niet beklaeght:* d. i.: „de lijkdienst wordt niet gevierd, en er heeft geen rouwbeklag plaats."

848 *In Azopis by Egyn:* zoo volgens sommige lezingen; beter: *by de Azopische Egina,* d. i.: „bij Egina, de dochter van Asopus."

Op mynen stam, en u myn' eigen vader noemen,
Zoo dompelme in het graf, of lever my myn volk.
Jupyn gaf, met een' slagh en blixem uit een wolk,
Terstont een teken; 'k riep hierop: ô vader, vader,
'k Aenvaerde dit, en bidde en smeeke u, koom my nader,
En gunme dat dit merk gedye tot een merk
Van uw genegenheit te mywaert, en my sterk',
Gelyk een voorspook van uwe opperste genade.
Hier bloeide by geval een eike, zonder schade
Van onweer, in de lucht gesteigert met zyn kroon,
Uit Dodoonsch boschzaet opgewassen trots en schoon,
En Jupiter gewyt. Hier zagen wy de mieren,
Op eene lange ry, met kleene bekken zwieren,
En sleepen maght van graen langs 't rimpelige padt
Der schorsse. Ik stont verstomt om dit getal, en badt:
O vader, lever my zoo veele burgers weder:
Stoffeer myn dootsche stadt. De boscheik buight zich neder,
En beeft, en tak en telgh beweegen zich gezwint.
De bladers ruischen, niet bewogen van den wint.
Myn leden sidderden van schrik. Myn haeren rezen.
Ik kus den boom, en d'aerde, en tusschen hoop en vreezen
Kon niet bekennen dat ik hoop schepte op geluk,
En schepte nochtans hoop, beloofde in mynen druk
Al wat ik moght. De nacht viel weder op de kimmen.
Ik, van bekommering gemat in naere schimmen,
Viel neder om in 't gras te slaepen op den gront;
Toen scheen 't dat d'eikeboom recht voor myne oogen stont.
Toen scheenen takken, en met eenen zoo veel dieren,
Aen zyne takken vast, al bevende te zwieren,
En d'eike boschtak zaeit de mieren in de voor,
Een' troep die haestigh groeide, en aenwies op dit spoor,
En opgerezen by den boom stont overende.
Men zagh de magerheit en voeten van dees bende,
En haere zwarte verf vermindren en vergaen.
Zy trok een nieu gestalte en schyn van menschen aen.
De slaep ging over. Ik ontwaekende versmaede
Dit nachtgezicht, en klaegh dat bystant noch genade
By goôn gevonden wort. Maer binnen in het huis
Ontstont een groot gemor. My dunkt ik hoor gedruisch,

882—998 Mieren in menschen. *Kantteekening der oude uitgave.*

En menschelyk geluit, en stemmen met myne ooren,
Heel anders dan men oit voorheene plagh te hooren.
Terwyl ik twyfelde of 't een droom was, sprongen voort
De deuren met een' krak wyt open. Door de poort
Komt Telamon terstont van buiten aengeloopen,
En zegt: heer vader, gy zout zulk een heil niet hoopen.
Gy zult wat grooters zien. Tre buiten. Ik trat heen,
Zagh een' troep menschen, als my in den droom verscheen.
Zoo zagh menze op een ry. Ik kende voort hun naemen.
Zy naderen terstont, en groeten my al t'zaemen,
Als hunnen koning. Ik betaele Godt Jupyn
Myn bedeloften, en in zulk een' blyden schyn
Deele aen het nieuwe volk de stadt, en lege gronden,
By d'ouden korts ontruimt, die my ten dienste stonden,
En noemze, op dat de naem den oorsprong lang bewaer',
Mirmidoniers. Gy zout noch heden in dees schaer
't Voorgaende wezen zien, de zelve zeden merken.
Zy zyn einthoudende, en ook spaerzaem, kloek in 't werken,
En even out en trots, staen vaerdigh tot den toght,
Als d'oostenwint, die u gelukkigh overbrogt,
Zal in den westenwint op eenen sprong verkeeren.
  Met dees historien t'ontvouwen aen de heeren,

906 *Zy zyn einthoudende:* „Ovidius beschrijft deeze Mirmidonen, even gelijk „onze oude Hollanders doorgaands afgebeeld worden, zuinig, arbeidsaam, „die wat wisten te *gaderen*, en 't gegaderde te *bewaeren*, het zal byzonder „deeze laatste hoedanigheid zijn, om de welke Vondel hen *einthoudende* „noemt. Ik had lang deeze gelijkenis tusschen de Myrmidonen en Hol- „landers gemaakt, eer my in den zin kwam, dat HOOFT, van de laatsten „spreekende, dit zelfde woord gebruikt, doch in een kwaaden zin: want „hy zegt, *Ned. Hist.* bl. 4, dat hun *gestadighe vlijtigheit* (t. w. in 't *vergaderen*) „by den Spanjaard den naam droeg van BAATZUCHT; en hunne *beleggende* „*zorghvuldigheit* (t. w. in 't *bewaaren*) dien van EINDTHOUDENHEIT. By „Vondel betekent het een *loffelijke zuinigheid*, by Hooft een *schandelijke* „*gierigheid.*" H. Hier laat H. een betoog volgen, volgens 't welk geen der beide schrijvers 't woord goed gebezigd zou hebben, als beteekenende *eindhoudendheid* alleen de hoedanigheid van iemand, „die zijn *eind* (d. i. zijn *streng*) vast houdt, en die niet wil toegeven, en alzoo, die koppig, stijfhoofdig, onverzettelijk is." In dien zin gebruikt het HOOFT, *Nederl. Histor.* bl. 584. *Maar, elk, eeven* eyndthoudende, *wilde 't uyterst van zijn eysch hebben:* — zoo. in zijn *Tacitus* bl. 85 *Handthaavende de vrouwen haar bevel met meerder* eindthoudenheit *en onbedwinghlijkheit, de welke, nu, de banden los gemaakt zijnde, huizen, merkten, jaa ook leeghers regeerden.* Zie voorts *Uitl. Woordenb.* op HOOFT *in v.*

Verslytenze aen den disch met lust den meesten dagh,
Den nacht met slaepen. Toen de zon ter kimme uit zagh,
Volharde d'oosten wint, en hinderde te vaeren.
De zoons van Pallas, al te gader min van jaeren
Dan Cefalus, gaen met hem heene naer het hof.
De koning sliep noch vast: en Fokus, ryk van lof,
De zoon van Eakus, ontfing hen in de zaelen:
Want Telamon, met een zyn broêr, om niet te faelen
In 't spoeden, worven vast soldaeten. Fokus leit
d'Atheensche mannen, met een hoofsche staetigheit,
In eene schoone zaele, en zet zich by de heeren.
Hy zagh hoe Cefal droegh, in 't heene en weêr spansseeren,
Een' gladden schicht van hout, hun onbekent, gesneên,
En om het punt vergult. Hy mengt, in 't hondert heen
Een weinigh woorden in dien kout, en zegt ten leste:
Ik ben een jaeger uit den aert in myn geweste,
En afgerecht op wilt te vangen, snel en stout:
Noch twyfelde ik een poos van welk een stof en hout
Gy dezen jaghtschicht sneet: want waer de schicht [gesneden
Van esschen, hy waer geel als gout, naer alle reden:
Waer 't hout kornoelje, het viel quastigh: hierom is
De stof my niet bekent, en 't hout my ongewis,
Die nimmer schooner schicht aenschoude met myne oogen.
Toen sprak de tweede zoon van Pallas: gy zoudt mogen
U meer verwondren om de deught van dezen schicht,
Dan om zyn schoonheit. Al wat 's jaegers scherp gezicht
Hierme beschieten wil, dat treft hy. Geen gevallen
Regeeren zyne vlugt. Hy keert, dit weetenze allen,
Bebloet van zelf weêrom, in zyne sterke vuist.
Hierom houdt Fokus aen met vraegen naeu en juist
By wat geval de schicht dees hantvest hebb' gekreegen;
Van wien hy herquam; wie hem holp aen zulk een' zegen:
En Cefalus berecht hem weder op dien eisch,
Doch zweegh by welk geval hem Prokris d'eerste reis
Met dit geweer beschonk, mits hy zich vont verlegen

941 *Hantvest:* in zijn oorspronkelijke beteekenis van „kracht, voordeelige eigenschap, voorrecht." 't Woord is later alleen in overdrachtelijken zin voor „geschreven voorrecht" gebezigd.

Een zaek te reppen, die van schaemte dient gezweegen;
En overdenkende met treurigheit en rou
Aen 't jammerlyk verlies van zyne waerde vrou,
Sprak entlyk droevigh, met de traenen op de wangen:
O zoon van een godin, dit wapen komtme prangen
Met droefheit. Och of 't lot gegunt had dat ik haer
Noch lang genieten moght. Dit wapen, 't valtme zwaer
Te melden, heeft myn vrou en my te droef bedorven.
Och hadde ik nimmermeer dit jaghtgeschenk verworven!
Haer naem was Prokris, zoo misschien de zusters naem
Oritia, geschaekt en ruchtbaer door heur faem,
U meer bekent zy: zoo gy oit de zeên en werken
En schoonheit van dees twee belust waert aen te merken,
Myn schoone Prokris was met recht eer schaekens waert
Dan haere zuster zelve. Erechteus, milt van aert,
Beschonkme met dit pant, zyn kint, ter goeder uure.
De liefde schonkze my. Men schatme van natuure
Gelukkigh, en ik was gelukkigh noch ter tyt,
En waer 't gebleven, en voor ongeluk bevryt:
Maer anders lagh het in den raet der goôn geschoren.
De tweede maent ging in, met haeren zilvren horen,
Na datwe beide in echt verzaemden hant aen hant.
De goude dageraet bescheen 't bedaeude lant.
De schemering verdween. Himet, gewoon te bloeien,
Zagh my door 't open velt met netten heenespoeien,
Om harten, ryk getakt met hoornen, op te doen.
De schoone Auroor verzoekt, myns ondanx, my in 't groen.
Zy belge zich toch niet, spreek ik als 't is de waerheit:
Want schoon haer roozemont schoon opluikt met een klaerheit,
Het licht en duister scheit, en daeu en nekter drinkt;
De naem van Prokris staet alleen in 't harte en blinkt.
Ik minze uit al myn harte, en kan myn tong niet roeren,
Of moet dien lieven naem op 't bladt der tonge voeren.
Ik kan haer bruiloft niet vergeeten, en dien nacht,
En versche liefde, en dees byeenkomste in het zacht

946 *Reppen:* Vondel bezigt dit woord zoowel, als hier, voor „aanroeren" als voor „roeren." Tegenwoordig zegt men: de „voeten reppen," maar: „reppen *van* een zaak."

965 *Geschoren* voor „beschoren;" doch min zuiver van vorm.

966 De oude uitgaaf heeft: *De tweede maent ging in.*

969 *Himet:* Hymettus, het om zijn bijen beroemde gebergte in Attika.

En vrolyk bruiloftsbedde. Auroor, hierom ontsteeken.
Sprak: staek dit roemen. ô ondankbre, 't is verkeeken.
Behou uw Prokris: maer gaet myne spelling vast,
Gy zult noch wenschen dat gy nimmer zulk een' last
Als Prokris had getrout: en graeuwende van smerte,
Zont my naer Prokris heen, met een grammoedigh harte.
Ik wederkeerende, en bedenkende al het geen
Auroor my spelde, vreesde angstvalligh, viel met een
In achterdocht of om een' liever te behaegen
Myn lieve Prokris zich oneerbaer had gedraegen.
De schoonheit en de jeught gafme eenige achterdocht
Of hier ook overspel en afkeer schuilen moght.
De zeên verboôn dit van haer kuischeit te vermoeden:
Doch 'k was van huis geweest. Auroor, van wie wy spoeden
Te keeren, strektme tot een voorbeelt, waert geducht.
Wy minnaers vreezen strax voor eenigh kleen gerucht.
'k Besluite in 't harte myn bedenken naer te spooren,
En wil haer zuivre ziel door gaven eens bekooren.
Aurore styftme in zulk een vreeze en achterdocht:
En zeker 't scheenme of ik 't gevoelde. Zy vermoght
Myn aengezicht alreede een' andren schyn te geven.
Onkenbaer worde ik naer Athene toe gedreven,
En trede binnen 't huis, onkundigh van dees vlam
En schandelyke smet, en daer ik niet vernam
Dan kuische tekens, en elk uitzagh met verlangen,
Beducht of 't heerschap vry moght wezen, of gevangen.
Na dat ik naulyx door zoo veelerhanden slagh
Van laegen en bedrogh by Prokris quam, en zagh
Haer kuischeit, stont ik stom voor zulk een bloem der [wyven,
En liet de proef van haer getrouwe kuischeit dryven.
Ik gafme ongaerne haer te kennen op die stont,
En konme naeuwelyx onthouden Prokris mont
Te kussen, als 't betaemt. Zy zagh bedroeft van rouwe,
En nochtans zagh men noit met oogen schooner vrouwe

999—1091 Aurore vermomt Cefalus. *Kantteekening der oude uitgave.*

985, 986 *En.... zont:* dit sluit zich aan bij 't in vs. 982 voorkomende *sprak.* Deze regels geven zeer onduidelijk en tautologisch het *meque illi irrata remisit.*

1010 Versta: „en dreef de proef van haar getrouwe kuischheid door."

Dan dees bedroefde vrou. Zy staet'er vast en blaekt
Uit liefde om haeren man, zyn wedergade ontschaekt.
O Fokus, reken vry hoe blonk deze uitgelezen,
Die in haer droefheit zelf zoo byster schoon most wezen.
Wat haele ik weder op hoe dik en menighmael
Haer kuische zeden myn' onkuischen minnestrael
Afsloegen! zy liet reis op reis dees reden hooren:
Ik hebbe alleen een lief, geen' andren meer verkoren,
Het zy wie 't wezen wil. Ik wydde, nimmer moe,
Myn lusten een' alleen, en niemant anders toe.
Wat wyze zou zich met zulk een beproefde trouwe
Noch niet genoegen? ik ben met dees scherpe schouwe
Noch niet gerust, maer grief my zelven, en myne ziel,
Beloofze schat op schat, en wat haer oogh beviel,
Tot datze wankelde, en my reden gaf te schroomen.
Toen riep ik strax: nu blykt hoe gy zyt ingenomen.
Dees overspeelder, dus vermomt, is zelf uw man.
O trouwelooze vrou! gy zyt betrapt. Ik kan
Het zelf getuigen. Zy zwyght stil, en stom van schaemte
Verantwoort dit niet eens, en schuwde naer betaemte
Het achterdenkend huis, dien boozen bedgenoot,
En haete myne jaght en my tot in den doot,
Ook al het mansdom, en hunn' ommegang verbolgen,
Om zuivere Diane in bosschen na te volgen.
Ik, eenzaem en alleen gezeten onvereent,
Gevoele een knaeginge in het mergh van myn gebeent',
En bad vergiffenis, bekende myn misdaeden,
En dat ik in dees schult kon vallen onberaeden,
Indien men my bekoorde, en gave een ryke gift.
Zy, om het quetsen van haer eere, eerst met een drift
Ter wraek', zich wreekende, gaet, door dit schult be-
[kennen
Verzoent, naer huis met my, wien 't roude haer te
[schennen,
En slyt den tyt in vrede en vrientschap stil en braef.
Zy schenktme boven dit, als een geringe gaef,
Een' hont, haer van Diaen geschonken om te wennen,
Die zey: dit hondeken valtze al te snel in 't rennen.
Toen schonkzeme ook dien schicht, in myne hant gevat.

1026 *Schouwe* voor „onderzoek, proef."

Lust u te weeten wat geluk dees schicht, zoo gladt
En handigh, met zich brengt; gy zult niet zonder reden
U hoogh verwonderen om zulke vreemdigheden.
De veltgodinnen zyn gewoon door haer vernuft
De duistre orakels, daer het schrander brein voor suft,
t'Ontvouwen. Hierom liep men niet, gelyk te vooren,
By milde Temis, om haer antwoort naer te spooren,
En dubbelzinnigheit, van outs in zwang en kraft.
Zy liet dees slofheit van het volk niet ongestraft,
Maer stuurde een wilt gedierte in 't out Tebaensch geweste,
Verdelghde mensch en vee. Al 't lantvolk om de veste
Zat ingetoomt van schrik. De jeught, hierom vergaert,
Spant netten op het velt. Het dier sprong onververvaert
Door struik, en loozen strik, en over want, en netten,
Hoe hoogh dees hingen. Wat jaghthonden 't wilt bezetten
Na'et slaeken, het ontslipt, en redt zich op de jaght,
In 't rennen sneller dan een vogel uit zyn kracht.
Altzaemen houdenze aen ik zoude Lelap slaeken.
[Zoo hiet het jaghtgeschenk]. Dit trok, om los te raeken,
Het leizeel al zyn best, en raekt zoo dra niet los,
Of rende ons uit het oogh. Men wist in velt en bosch
Niet waer het hontje was gestoven en gevlogen.
Men zagh noch hont, noch spoor: ja geen Gortynsche
[boogen
Hun pylen slaeken met dees snelheit: en geen schicht
Vlieght sneller van de hant: geen slinger dryft zoo licht
Het loot door dunne lucht, als Lelap heen ging streven.
Een heuvel stont in 't velt, allengs in top geheven,

1052, 1053 *Dees schicht, zoo gladt en handigh:* „*Handig* is eigelijk de persoon, „die een zaak wel weet te handelen; maar het geene makkelijk kan „gehandeld worden, noemt men eigelijk *handelbaar*: hier evenwel zegt „Vondel *handig* voor *handelbaar*." **H.** Ik moet hier, behalve de voorbeelden, welke H. uit nog andere schrijvers van name aanhaalt, die insgelijks *handig* en *behendig* in gelijken zin als hier ter plaatse bezigen, nog aanvoeren, dat het w.w. *handen* dagelijks gebezigd wordt voor „zich naar de hand voegen," in uitdrukkingen als: „dit geweer *handt* „mij; die vork zal u niet *handen*," en zijn die spreekwijzen goed, dan kan het ook geen fout zijn, wanneer men het bedoelde geweer, of de bedoelde vork *handig* noemt, d. i.: „passende aan de hand van hem, die er zich van bedient."

1069 *Lelap:* de Latijnsche naam is *Lelapa*.

Hier steegh ik op, om best dees nieuwe jaght te zien.
Wanneer het snelle dier gevangen scheen in 't vliên,
Dan wist het Lelaps bek en scherp gebit t'ontglippen,
En loos geen rechte streek te houden, zich in 't wippen
Op 't vlakke velt niet bloot te geven, maer heel ras
Den hont te loeren, die het op de hielen was,
Zich in een' ronden ring te draeien, en 't bespringen
Des honts t'ontwyken door een' strik van veele kringen.
Dan is de hont het op de hielen met een vlugt,
En schynt te vatten, maer vangt ydle en dunne lucht.
Ik woume met den schicht behelpen, en eens mikken
Met myn gezwinde hant, en vattende voor 't wikken,
Den schichtbant, zagh vast heene en weder, en zagh vremt
Twee marmersteenen staen, op 't vlakke velt gestremt.
Gy zoudt gelooven dat d'een vlugte, d'ander baste:
Want zeker godt, indien oit eenigh godt iet schafte
Met dieren, wou dat geen van bey den renstryt won.
  Dus lang sleet Cefalus, van daer 't verhael begon,
Den tyt, en zweegh in 't endt, dies Fokus vraeghde [in't ende
Wat ramp dees jaghtspriet hem berokkent, welke elende.
Toen melde Cefalus het onheil van den schicht.
O Fokus, zeide hy, in mynen huwlyxplicht
Was liefde, en blyschap, en genoegen met myn vrouwe
Eerst oorsprong en begin van alle mynen rouwe.
'k Zal u myn blyschap eerst ontvouwen door verhael.
O zoon van Eakus, het lustme u altemael
Myn heil en ongeluk eens weder voor te stellen,
Hoe blyde, en zonder datwe ons ergens inne quellen,
Ik met myn bedgenoot, en zy met haeren man
Te zaemen leefden, in een vrolyk echtgespan,
Elkandre lief en waert, en zy, hiertoe gekomen,
Had Junoos bed niet voor haer huwelyk genomen,
Noch ik zelf Venus, of wie my gebeuren moght,

1092—1196 De vos en de hont in steenen. *Kantteekening der oude uitgave.*

1102 *Van alle mynen rouwe:* „*Alle* kan hier niet bestaan: indien het *gedeclineerd* „wordt, moet het zijn *allen,* zo niet, *al* enz. — Noit worden de *adjectiva,* „staande voor het artikel, *gedeclineerd.* Zo zegt men: *hy deed zo* GROOT „EENEN *arbeid,* of, *zo* GROOTEN *arbeid: Hy beminde zo* SCHOON *eene vrouw,* „of *zo* SCHOONE *vrouw,*" enz. H.

Geensins ten huwelyk voor Prokris aengezocht.
Ik plagh, zoo dra de zon der bergen kruin bestraelde,
Ten bosch ter jaght te gaen, daer 't wilt den adem haelde,
En zonder winthont, paert, en dienaer by den heer,
Of eenigh net. Een schicht alleen was myn geweer.
Verzaet van wiltvang, zocht ik schaduwen te krygen,
En 't koele luchtje, dat ten heuvel af quam stygen.
In 't steeken van de zon des middaghs afgemat,
Zocht ik een luchtje: my verlangde, en 'k wenschte dat
Een luchtje myne leên, nu jaegens moe, ververschte.
Dan plaght ik, 't heughtme noch, wanneer de lust my perste,
Te zingen: waey ay waey, zoet luchtje, herwaert aen,
En blaes met uwen aêm door deze bruine blaên
In mynen boezem, en verlicht den brant der toortse,
Die my verzengt en blaekt, gelyk een zomerkoortse.
Misschien voeghde ik hier by, liefkoozende in myn rust:
[Myn nootlot brogt dit mede] en gy, myn lieve lust.
Ik was nu al gewoon te zeggen: ô gy koestert,
Gy koestert, gy verquikt, gy onderhoudt, en voestert
Myn leven. Gy alleen zyt oorzaek dat ik los
Deze eenzaemheit beminne, en lommer van dit bosch,
En uwen adem vang met mynen mont en lippen.
'k Weet niet wie deze spraek en stem my hoorde ont-
Door dubbelzinnigheit van zulke donkre reên [glippen,
Geloofde dat de naem van 't luchtje, dicht op een
Geroepen een godin most wezen van den velde,
Een schoonheit op wiens gunst ik hart en zinnen stelde.
Dees reukelooze mensch, aenbrenger van een' los
Gedroomden laster, gaet onrustigh uit het bosch,
En brengt het Prokris aen, in ste van dit te dompelen,
En zegt, hy heeftme dit in 't eenzaem hooren mompelen.
De liefde is reukloos in 't gelooven uit den aert,
En, zoo men my vertelt, myn Prokris viel bezwaert
In zwym ter aerde neêr, en na een wyl bekomen,
Noemt zich elendigh, door het nimmer in te toomen
En strenge nootlot. Zy beklaeght myn wufte min,
En stelt zich treurigh om dit ydel lastren in.
Zy vreesde voor het geen met recht niet stont te vreezen,

1141 *Dit te dompelen* voor „dit te verzwijgen." *Dompelen* staat hier voor *dompen*, d. i. „uitdooven."

Een' lichaemloozen klank, en lastigh in 't genezen,
En quelt zich hierom, als om een oprecht verhael.
Zy twyfelde evenwel, en sufte menighmael.
d'Elendige heeft angst hierin te zyn bedrogen,
En wil 's aenbrengers woort niet achten, als gelogen,
En haeren man geensins verdoemen eer zy 't ziet.
Zoo dra de dageraet de schemering verliet,
Ging ik van huis ten bosch, en na de jaght by heggen
Vermoeit, in 't groene gras ter aerde nederleggen,
En roepen: luchtje, waey, ay waey toch herwaert heen.
Waey herrewaert. Verquik verquik myn moede leên.
My docht terstont ik hoorde in 't roepen iemant zuchten,
En wist niet wie het was, en sprak, niet zonder duchten:
Koom herwaert, allerliefste: en onder dit gedruisch
Gaf een afvallend blad my weder een geruisch,
Dies waende ik of 'er wilt moght schuilen gins of herwaert,
En schoot den vluggen schicht met mynen arrem derwaert,
En och helaes het was myn Prokris, root bemorst
Van eene dootquetsuure, in haere blanke borst.
Zy riep: wee my! zoo dra ik hier de weeklaght kende
Van myne gemaelin, myn lief, in deze elende,
Schiet ik, half zinneloos, flux toe op dezen kreet,
En vind haer hallef doot, zie springend bloet het kleet
Besprengklen, en, ô wee, zy wou, zoo veelze konde,
Den schicht, haer jaghtgeschenk, noch trekken uit de wonde.
Ik heffe 't lichaem op, my liever dan myn hart,
Met myn' verwaten arm, verbinde flux de smert
En bittre wonde met de sleteren, getrokken
Van haere kleederen, en poogh vast onder 't nokken
Het bloet te stulpen, en houde aen in droeven staet,
Datze ons, aldus besmet, niet stervende verlaet':
Doch haere kracht bezweek. De veege hier ter stede,
Nu met een aenzicht, naer de doot gezet alreede,
Brogt in het uiterste noch deze woorden voort:

1177 *De sleteren:* hier: „de lappen, van het kleed gescheurd." Zoo zegt Hooft, in zijn *Henr.* bl. 23 *scheuren zijne tapisseryen, bedding en behangselen aan* sleteren; bl. 31: *door 't inlandsch oorlogh de huiswonde te verbinden met* sleteren *van den staat.* 't Woord wordt mede gebezigd voor „'t geen van ouderdom *gesleten* of gescheurd is," en waarschijnlijk is die beteekenis de oorspronkelijke. H.

Ik bidde ootmoedigh, om ons huwelyk en woort,
Om 't wettigh bedde, en om den wil der goôn hier boven,
Om myn verdiensten en weldaeden, waert te loven,
Indien gy eenige noch schat in dit geval,
Om onze liefde en trou, die eeuwigh duuren zal,
Laet Luchtje geenerwyze ons huwlyxbed beklimmen,
Een eenige oorzaek dat ik neêrstygh by de schimmen.
Zoo sprakze, en toen verstont ik klaer en ongefaelt,
En zey hoeze in den naem van Luchtje was verdwaelt.
Maer och wat baetme dit! zy zeegh allengs ter neder,
En zoo veel krachten hier noch worstlen heene en weder,
Die waesemtze uit met bloet. Zy staroogbt my noch aen
Bedrukt en bang, zoo lang haere oogen openstaen,
En ademt haeren geest in mynen mont en lippen,
Doch schynt geruster en nu veiliger t'ontglippen.
De helt verhaelde dit al schreiende, en bewoogh
En perste alle anderen de traenen uit hun oogh.
Hiermé tradt Eakus met bey de zoonen binnen,
En 't nieu geworven volk, gesterkt om prys te winnen,
Met vreught van Cefalus gewelkomt, als men plagh.

1197—1203 De doot van Prokris. *Kantteekening der oude uitgave.*

1189 *Luchtje:* zie boven vs. 1123. Prokris meende namelijk, dat haar man een nimf tot zich geroepen had, die *Aura*, d. i. „luchtje", geheeten was.

P. OVIDIUS NAZOOS

HERSCHEPPINGE.

HET ACHTSTE BOEK.

INHOUT.

Minos belegert ondertusschen Alkatoë, het welk gewonnen, zoo verkeerde Nizus in eenen arent, Scille in eenen leeurik. Nu keerde hy weder in Kreten, daer het menschestiers gedroght in den doolhof geslooten lagh. Tezeus dit verdelgende, zeilde met Ariadne naer het vaderlant, en verlietze op den oever. Bacchus verscheen, troudeze hier, en plante haere kroon in het gestarrente. Ikarus poogende met zijnen vader uit het eilant te vliegen, verdronk in zee. Een patrijs Talus, onlangs in eenen vogel hervormt, zagh den vader hem begraven. Tezeus middelerwijle wijt befaemt, wert gedaeght naer het Kalidonsche everzwijn, en die het ombrogten geraekten om hals, en Meleagers zusters veranderden in hinnen. Hy wederom keerende, voer naer Archeloüs, en zagh d'eilanden van de Echinaden, uit veltgodinnen herschapen. Filemons en Baucis de goden onthaelende, werden in boomen, hun huis in eene kerk, en het vlek in een staende meer verkeert. Hierna volgen Proteus en Mestraes, ten leste ook Acheloüs veranderingen, by hem gebruikt, toen Herkules en hy Dianier vrijden [1].

[1]) *Toen Herkules en hy Dianier vryden:* dit wordt niet in 't Achtste, maar in 't Negende Boek verhaald.

P. OVIDIUS NAZOOS
HERSCHEPPINGE.

HET ACHTSTE BOEK.

Alree verdryft de glans, in 't krieken van den dagh,
Den duistren nacht, en komt de zon ter kim uitjaegen
En d'oostenwint legt vlak. De donkre regenvlaegen
Verryzen, en de wint van 't zuiden uit een wolk
Begunstight Eakus, en 't nieugeworven volk,
Met eenen Cefalus, den afgezant, in 't keeren,
Die, eer men hen verwacht t'Atheen, naer hun begeeren,
De haven winnen: maer de koning Minos prest
Terwyl zyn heir, en stroopt al 't Lelegeesch gewest,
En komt zich legeren voor d'Alkateesche muuren,
Daer Nizus hof houdt, die eerwaerdigh by gebuuren
Om zynen ouderdom, op 't hooft droegh 't purpren haer,
Waeraen de welvaert van al 't ryk hing met gevaer.
De maen vernieut zeswerf haer horens hoogh gesteegen,

9–17 Minos belegert Alkatoë. *Kantteekening der oude uitgave.*

9 *'t Lelegeesch gewest:* „Lacedemon", aldus genoemd naar koning *Lelex,* zijn stichter.

10 *d'Alkateesche muuren:* t. w. „de muren van *Alkathoë,* of Megara."

12 *Purpren haer:* de vraag, of men *purperen* dan wel *purpere* moet schrijven, hangt geheel af van een andere, t. w. of hier van de stof dan wel van de kleur wordt gesproken: een onderscheid, dat thans maar zelden, doch by onze oude schrijvers meestal zeer stipt in 't oog werd gehouden. Zoo lezen wy in de *Hist. van Alexander* 1515 cap. 14 *een* purperen *cleet,* en cap. 41 *dye zee met* purpere *verwe verciert.* — **H.**

13 Met dat *haar* namelijk zou Nifus, als uit het vervolg blijkt, zijn rijk kwijt raken. Het lot van dat rijk *hing* dus letterlijk aan dat haar, en de regel zou zeer gelukkig zijn, indien die ongelukkige rijmlap „*met* gevaer" hem niet bedierf.

Geduurende 't belegh, noch bleef de stadt belegen,
En d'oorloghskans hing lang in twyfel, en beraet
Wat zy te kiezen stont. Dicht by de vesten staet
De toren en het slot, gewoon geluit te geven,
Men zegt hier is de klank van Febus lier gebleven,
En d'aengenaeme galm bleef hangen in 't ciment
Der muuren. Nizus oir en dochter was gewent
Hierop te steigeren voor d'ooreloghskrakeelen
En daer met kaikens zoet der muuren galm te streelen,
En onder het beleg der stede reis op reis
Den fellen stryt te zien. Nu kendeze in 't pallais,
Geduurende 't bestant, de hopmans, hunne naemen,
En der Kretenzen draght, en pylekokers, t' zaemen
Met al de benden, en de paerden, boven al
En meer dan haer betaemt in ooreloghs geval
Te kennen, Minos zelf den koning, voortgesprooten
Van schoone Europe. 't Zy de hellem bleef geslooten,
Of 't hooft van pluimen hing beschaduwt voor het licht,
Zy prees zyn schoonheit, en opheldrende aengezicht.
Schoot hy den schittrenden metaelen schilt aen d'armen,
De schilt stont voeghelyk. Schoot hy in d'oorloghszwarmen
Een taeien esschen schicht den vyant naer het lyf,
De jongkvrou prees den scheut, en 't afgerecht bedryf.

18—40 Klinkende muuren. *Kantteekening der oude uitgave.*

15 *Noch bleef de stadt belegen: beleggen,* voor „belegeren," heeft, zegt Huydecoper, in zijn hoofdtijden niet *belegde, belegd,* maar *belag, belegen.* welke laatste vormen men bezigt wanneer 't woord in den zin van „aanleggen" of van „besturen" gebezigd wordt. **H.** Wel is 't zoo met *geleggen* voor „baren," zie vs. 219:

Waer van Pasifaë gelagh.

Alleen moet ik doen opmerken, dat *beleggen* een actieve, *geleggen* daarentegen een passieve beteekenis heeft. Wat daarvan zij, in elk geval acht ik *belegen* hier verdedigbaar. Wanneer ik een voorwerp ergens heb *gelegd,* dan is dat voorwerp op die plaats *gelegen;* en zoo volgt ook hier, uit de omstandigheid, dat de stad *belegen* was, nog niet dat Minos niet gezegd kon worden, haar *belegd* te hebben.

21 *Oir en dochter:* eene dier ongelukkige tautologieën, waaraan zich Vondel, als hij vertaalt, maar al te dikwerf schuldig maakt om zijn regels te vullen.

23 *Met kaikens zoet der muuren galm te streelen:* de meening is, dat zij, door kleine steentjes of keien tegen den muur te werpen, er liefelijke tonen uitlokte.

37 *'t Afgerecht bedryf:* men zegt van een persoon, dat zij *afgerecht,* d. i. „behoorlijk geoefend" is, en dan nog vordert de taal, dat er bijgevoegd worde *op wat;* maar een zaak, of, zooals hier, een *bedrijf,* kan niet *afgerecht* zijn.

Zagh zy hem met den boogh en pyl op iemant mikken,
Dan zwoerze Febus kon den vyant dus verschrikken
Met een' gezwinden pyl. Zagh hem de maeght in 't stof
Blootshoofts, en zonder helm, door d'ope poort van 't hof,
In 't purperen gewaet het witte paert beschryden,
En 't ryke dekkleet, root van gout, om uit te ryden,
Den breidel, wit van schuim, regeeren, dan vermant
Van liefde, en naulyx by haer zinnen en verstant,
Schat zy den schicht, dien hy alleen aenraekte en eerde,
Gelukkigh, en den toom, dien zyne hant regeerde,
Gelukkigh, en de maeght kreegh eenen lust in 't ent,
Zoo 't vry stont, Minos zelf t'aenschouwen in zyn tent.
Het zou haer lusten uit den toren op het wenssen,
Te springen midden in het leger der Kretenssen,
Of vaders kopre poort t' ontgrendelen al stil
Voor haeren vyant, of te doen wat Minos wil.
Zy zat terwyl en zagh alle oorloghsdreigementen
Van dien Dikteeschen heer, en zyn sneeuwitte tenten.
Toen sprakze: ik twyfele of de blyschap my betaemt,
Of treuren, om den krygh van Minos, die ons praemt.
My smart dat Minos my bestryt, die hem beminne:
Maer rees hier d'oorlogh niet, ik zelve, zyn vriendinne,
Had Minos noit gekent: doch evenwel zoo 'k ging
Uit vaders sterke stadt in vaste gyzeling,
Hy moght van deze stadt aftrekken met zyn benden,
My tot een vredepant behouden, 't oorlogh enden.
O allerschoonste heer en koning, wyt vermaert,
Was uwe moeder, die ter kroone u heeft gebaert,

44—116 Scille bemint Minos. *Kaniteekening der oude uitgave.*

46 *Schat zy den schicht:* stellig las Vondel zijn verzen niet over, althans niet overluid; zijn gehoor had hem anders hier *schat* in *acht* of *schicht* in *pijl* doen veranderen. Zooals de halve regel nu klinkt, is hij oorverscheurend. *Eerde* voor „in waarde hield?" of enkel voor „gebruikte?"

50 *Op het wenssen*: niet zeer duidelijke rijmlap, die waarschijnlijk bedoelen zal: „op haar wensch."

53 *Of te doen wat Minos wil:* de taal zou hier, in plaats van *wil*, *wilde*, of, beter nog, *zou willen* vorderen. De eigenlijke bedoeling is in 't Latijn zeer geestig uitgedrukt met:

Vel si quid Minos aliud velit.

54 *Alle oorloghsdreigementen* voor „al de oorlogswerktuigen, den ganschen belegeringstoestel." 't Woord staat hier alleen om 't rijm.

Zoodaenigh, billyk dat een godtheit om haer blaekte:
En hoe gelukkigh waer myn levenslot, geraekte
Ik vliegende in het heir van dien Kretenzer heer,
Om hem myn minnevier t' ontdekken, en van veer
My hem ten bruitschat op te veilen, en bedingen
Dat hy heer vaders ryk zoo fel niet zou bespringen:
Want eer blyf 't huwelyk, waerop ik hoope alree,
Noch steeken, dan ik, tot verraet van vaders ste,
Vervalle: schoon het wel verwonnen quam te stade
Dat hy verwonnen wiert door goetheit en genade
Des overwinners: en gewis hy voert niet los
Om 't deerlyk sneven van zyn' zoon Androgeos
Den oorlogh, en is sterk en qualyk af te keeren,
Die met den zwaerde komt zyn goede zaak verweeren.
'k Geloof wy zullen in den oorlogh gaen te gront,
En met de stadt ten roof hem vallen in den mont.
Waerom zal kryghsgewelt, en 's vyants heir hier buiten,
En niet myn liefde en gunst, de poorten open sluiten?
Men gunne liever hem onbloedigh, zonder moort,
En nederlaeg van volk, de sleutels van de poort.
Ik ben, ô Minos, zelf bekommert dat een wreede
En reukelooze hant, in 't openen der stede,
U moght doorstooten: en wie is zoo wreet van aert,
Die kennisdraegende u een' schicht of staelen zwaert
In 't harte dryven zou? dit inzicht steunt op reden.
Ik wil het ryk en my ten bruitschat uitbesteden,
En zulk een oorloghsvier uitblusschen met myne echt:
Doch wat vermagh de wil! de koningswacht sluit hecht
De poort, en vader staen de sleutels 's nachts bevolen.
Ik ongelukkige, beminnende in 't verholen,
Vrees hem alleen, en hy alleen keert my door 't slot.
Och waer ik vaderloos! elk is zyn eigen godt,
En smeet zyn heil, of blyft van het geluk versteeken.
Fortuin verwaereloost de sufsters, en haer smeeken.
Indien een andre van dees liefde ontsteeken waer,
Zy zette met een lust de zorgen, het gevaer,
En wat de minne keert, ter zyde, en uit haere oogen:
En hoe zoude iemant meer dan ik hierin vermogen?
Ik durf door vier en zwaert heenstreven trots en koen:
En noch heeft niemant vier en zwaert hiertoe van doen.

Heer vaders purpren haer is my alleen van noode.
Dit schatte ik boven gout. Dit haer zal my, te bloode
Aen zege helpen, en het wenschen van myn hart.
Zoo spreektze, en midlerwyl bedekt de voornacht, zwart
En bruin van pennen, d'aerde, en voedt bekommeringen,
Ook stoutheit, onbeschroomt om uit den bant te springen
By duister. Al wat leeft, van dagelyx gewoel
En zorgen afgemat, lagh stil, gerust en koel
In zynen eersten slaep verzoopen. Zy treet vaerdigh
Naer vaders kamer. ô Aertsgruwel, vloekens waerdigh!
De dochter, midlerwyl de min het hart bevangt,
Berooft den vader 't haer, daer 't gansche ryk aen hangt,
En schendigh zulk een' roof te lasterlyk bekoomen,
Gaet stryken met dien buit ter poorte uit zonder schroomen,
Door 's vyants leger heen [zoo vast betroude zy
Op haer verdienste] en komt vol moeds, ten leste by
Den koning, die vast beeft, als zy hem dus bejegent:
Ik Scille, Nizus bloet, bestelle u, ryk gezegent,
[De min gebietme dit] hiermé myn vaderlant,
De vaderlyke stadt. Ik eische loon noch pant
Dan u alleen. Aenvaert dit haer, een pant van trouwe.
Geloof ik levere u geensins met angst en rouwe
Heer vaders haer, maer zelf zyn leven en zyn hooft.
Met eenen schonkze hem 't geschenk, te schelmsch gerooft.

117–119 Scille rooft Nisus purperen haer. *Kantteekening der oude uitgave.*
120–204 Scille in het leger. *Kantteekening der oude uitgave.*

109, 110 *De voornacht, zwart en bruin van pennen:* wil dit *zwart en bruin* (waar 't oorspr. niets van heeft) te kennen geven, dat het nog niet geheel donker was? Maar dat was het juist wel, als blijkt uit hetgeen volgt: 't was de duisternis, die haar stouter en onbeschroomder maakte.

110 *Bekommeringen:* daarvan was geen sprake; integendeel, Scylla bekommerde zich al bitter weinig om de gevolgen.

114 *In zynen eersten slaep verzoopen:* dat *verzuipen*, voor „verzinken," in Vondels tijd als geen onedel woord werd aangemerkt, is alreede aangemerkt.

117 Vergel. reg. 13, doch hier is de zaak gelukkiger uitgedrukt.

118 Een nomin., die in de lucht hangt. Versta: „en nadat zij op schendige wijze haar roof door een misdaad bekomen had."

122 *Die vast beeft:* zulk een flauwe kerel was Minos niet, om te beven, gelijk Vondel 't hem laat doen, op 't verschijnen van een jonge juffer. De ontroering kwam eerst later — zie vs. 130 — toen hij het gruwzame feit vernam.

De koning Minos deist te rugge, en staet bezweeken
Om zulk een' gruwel, en begint aldus te spreeken:
O schennis van onze eeu! het hemelsche besluit
Dryve u, te water en te lant, ter werrelt uit.
Waerachtigh ik wil niet gedoogen dat myn eilant
En errefryk, de wiegh van Jupiter, 's volx heilant,
Van zulk een aertsgedroght besmet werde en betreên.
Zoo sprak hy, en gelyk een wetheer van de zeên,
En van rechtvaerdigheit, den vyant, nu verwonnen,
De wetten stellende, beval het ree begonnen
Beleg te staeken, en de maghtige oorloghsvloot
t'Ontmaeren, en maetroos al 't vaertuigh kleen en groot
Te rug te roeien. Scille aenziende hoe de kielen
Ter zee in streven, als zy aen de riemen vielen,
En hoe de koning haer dien schelmschen loon ontzeit,
Steekt op van gramschap, nu geen mededoogenheit
Zyn hart vermorwde, en haer gebeden ydel waren.
Zy rukt het haer uit, strekt de handen op de baren,
En roept: ontvlugtge een, die zoo veel aen u verdient?
O gy van my bemint, ook boven vader, vrient,
En eigen vaderlant! ô wreedaert gaetge veegen,
Die door ons schelmstuk en verdiensten raekte aen zegen!
En raekt u myn schenkaedje en liefde niet? ô helt,
Op wien ik al myn hoop en zinnen had gestelt?
Want waer zal ikme nu, van u verlaeten, keeren?
Naer 't vaderlant? dat ziet den vyant triomfeeren,

135 *De wiegh van Jupiter* voor „de geboorteplaats van Jupiter." H.

139, 140 *Beval het ree begonnen belegh te staeken:* dit alles is blijkbaar haastig vertaald, en daardoor heeft Vondel Ovidius niet begrepen. Er is geen sprake van een *gestaakt*, maar van een *geeindigd beleg.* Minos was, door het bezit van 't noodlottige hair, meester geworden van Nizus' rijk en had zijn vijanden in boei geslagen: *captis hostibas imposuit* zegt het Latijn. Uit de vertaling zou men opmaken, dat het bevel van Minos onmiddellijk volgde op de toespraak van Scilla; doch 't kwam eerst later, en nadat hij in Lelege orde op de zaken gesteld had, zie vs. 155, 156, 173.

150 *Gaetge veegen: veegen* of *vagen* wordt gewoonlijk alleen als bedr. w.w. gebezigd, voor „schoonmaken, zuiveren, borstelen, boenen," enz., hier schijnt er onder verstaan te moeten worden: *de zee*, en dan beteekent *de zee, den grond veegen,* „zich wegmaken," en is *gaatge veegen?* synoniem met *ga je schuiven?* doch beide uitdrukkingen zijn plat en in geen deftig vers te dulden, ook al is het, gelijk hier, een ritsige deerne, die in haar drift minder op haar woorden let.

En legt verwonnen: en genomen zoo 't noch stont,
Durf ik myn' vader wel gemoeten op dien gront,
Zoo snoot by myn verraên? het staet voor my geslooten.
De burgers haeten my, de kleenen en de grooten.
d'Aengrenzende yst van zulk een voorbeelt, noch te raeu.
Nu valt de werrelt en gansch Krete my te naeu,
Aleen om Kretes wil. Verbietge ons dit uit toren;
Zoo zytge zeker uit Europe niet geboren,
Maer uwe moeder was 't ongastvry zantgewest,
Een wreede tigerin, 't Armeensche tigersnest,
Charibdis, met den storm van 't zuiden aengedreven.
Godt Jupiter was noit de vader van uw leven,
Noch uwe moeder wert van eenen stier geschaekt.
't Gerucht van uwen stamme is valsch in zwang geraekt.
Een wreede stier was 't die u teelde, en onder 't loeien
Zyn liefde nimmer zette op vaerzen, noch op koeien.
O vader Nizus, koom en strafme: ik heb misdaen,
Verheugh u dat ons stadt geschent legt en vergaen,
Ter straff' van ons, die nu ront uit bekennen moeten
Dat wy 't verdienden, en met recht dees misdaet boeten.
Dat hierom iemant, die verkort is, met zyn hant
My, godelooze en een strafwaerde, help' van kant.
O overwinner door ons schelmstuk, loos besteeken,
Waerom beschuldightge ons van schelmsche lasterstreeken?
Dit lasterstuk, begaen aen vader en myn lant,
Gebruik u zelf ten dienst. Maer waerdigh waerze uw hant
Te trouwen, die, gelyk een overspeelster, schendigh
Den norssen stier bedroogh, te gruwzaem en elendigh,
Door eene houte koey, en zwaer ging, los van tucht,
Van tweederley gestalte, een lasterlyke vrucht.

160 *d'Aengrenzende:* „de naburen."

161, 162 Het Latijn heeft: „ik heb mij, ter wille alleen van Creta, buiten de geheele wereld gesloten," doch dat zegt Scilla bij Vondel niet.

166 Versta: „de poel Charybdis, door een zuiderstormwind beroerd."

176 *Iemant, die verkort is:* „een van hen, die door mijn bedrijf ongelukkig zijn geworden."

177 *My, godelooze en een strafwaerde:* waarom niet liever: „mij godelooze, mij strafwaarde?"

181, 182 *Maer waerdigh waerze uw hant te trouwen, die* enz.: versta: „maar zij, die Pasifaë, die enz., was waardig een hand te trouwen." Lees dus voor *waerze: was ze.*

Ondankbre, luistertge ook naer myn mistroostigh kermen?
Of gaen de winden, niet bewogen tot ontfarmen,
Met myne woorden en uw schepen recht door zee?
Het isme nu niet vreemt dat een Pasifaë
Meer trek had tot den stier dan t'uwaert, die veel forsser
Van aert waert dan een stier, en ongelyk veel norsser.
Het lustme elendige te spoeden, en ik hoor
De baren, in de zee gescheurt, op 't waterspoor
Vast ruisschen, en het lant schynt snel te rug te deizen
Met my. ô Minos, die niet omzjet onder 't reizen
Naer myn verdiensten, en de trou slaet in den wint,
Zult niets uitrechten. 'k Zal, uws ondanx, u gezwint
Navolgen in het zogh, en aen den achtersteven
Vast hangende, over zee gesleept, door 't water streven.
Zoo spreektze nauwelyx of springt van boven neêr
In 't water, dat het schuimt, en volgt de vloot in 't meer.
De liefde geeftze kracht. Zy hangt, vervoert van minne,
Aen 't groot Kretenzer schip, gelyk een gezellinne
Des aftoghts, bits benyt. De vader ziet haer vlugt,
En ree verandert, als een sperwer in de lucht,
Pooght met den krommen bek haer van het schip te rukken,
Waeraen zy vast hing, die bevreest voor 's vogels nukken,
Het koningsschip verlaet, 't welk door de golven dryft;
En 't schynt datze in de lucht op 't water hangen blyft.
Zy schynt een pluim. De pluim, in 't vogelkyn herboren,
Heet leeurik, naer de lok den vader afgeschoren.
  Als Minos nu belant in Kreten, en met een
Zyn maght en oorloghsvolk ten schepe is uitgetreên,
Betaelt hy Jupiter belofte en offerhanden
Van hondert stieren, hangt den roof rondom de wanden

205—209 Nizus in eenen sperwer. *Kantteekening der oude uitgave.*
210—223 Scille in eenen leeurik. *Kantteekening der oude uitgave.*

203 *Gelyk een gezellinne:* „het begin van dit woord *gezellinne* bederft de muziek „van het vaers." **H.** Ja, wanneer men het scandeerende leest, doch men kan 't lezen zonder op *ge* te drukken en dan klinkt het vers zeer goed.

210, 211 *De pluim, in 't vogelkyn herboren, heet leeurik, naer de lok:* 't was niet de *pluim,* maar Scylla zelve, die in een *vogelkijn* herboren of herschapen werd. Hoe wijders de naam van *ciris,* hier door *leeurik* vertaald, naar de *lok* geheeten wordt, is in 't oorspronkelijke even duister als in de vertaling.

En pylers van het hof. De stam was midlerwyl
Geschent door overspel, ook tegens wet en styl
Begaen met een gedroght van 't tweederley natuuren,
Waer van Pasifaë gelagh, den nagebuuren
Nu kundigh. Minos zoekt dees vuile lastersmet,
Een snoode bloetschande, af te keeren van zyn bedt,
En 't gruwzaem hofgedroght ter zyde in d'afgeschooten
Behuizing doolhofswys te houden opgesloten.
Vernuftige Dedael, een bouheer zonder ga,
Aenvaerde 't werk. Men kon in 't gaslaen voor en na
Geen oogh, hoe scherp men zagh, op eenigh teken houwen.
De paden kringkelen in boghten en in vouwen,
Misleiden 's gangers oogh: aleveneens gelyk,
De stroom Meander door het Frigiaensche ryk
Loopt speelen met zyn kil, dan op dan nedervloeien,
Zich zelf bejegenen, dan naer den oorsprong spoeien,
Dan weder zeewaert in een wyt en ruimer velt,
En onder 't wentlen zich geduurigh werk bestelt.
Zoo veele doolingen, te kennen, noch te raeden,
Noch op te tellen van verdwaelden op dees paden,
En 't heimelyk bedrogh van 't kunstige gebou,
Zyn zulx dat zelf Dedael naeu uitgang vinden zou.
Als hy de dubbele gestalt van stier en jongen

224—250 Doolhof van Krete. *Kantteekening der oude uitgave.*

216 *Midlerwyl:* uit dit woord zou men opmaken, dat het schandaal tusschen Pazifaë en den Stier had plaats gehad *terwijl* Minos op den tocht was; doch dat is de meening niet: wel, dat het tweeslachtig monster, uit den gruwel voortgesproten, middelerwijl gegroeid was.

219, 220 *Den nagebuuren nu kundigh:* Vondel wil zeggen, dat de *geboorte* van het wangedrocht het feit wereldkundig had gemaakt. Maar niet NU, reeds vroeger was dit geschied, anders had Scilla — zie vs. 181 en volgg. — er niet op kunnen zinspelen.

223 *Doolhofswys:* dit woord is hier verkeerd geplaatst: het gedrocht was niet *doolhofswijze opgesloten,* wat wartaal is, maar opgesloten in een gebouw, dat doolhofswijze was ingericht.

224 *Een bouheer zonder ga:* niet zonder „vrouw," maar zonder „wederga", zonder „gelijke."

225, 226 *Men kon,* enz.: versta: „men werd (toen 't werk voltooid was) nergens, hoe scherp men toekeek, eenig merkteeken, eenige bijzonderheid gewaar, met behulp waarvan men zijn weg kon terugvinden."

228 *'s Gangers oogh:* wederom treffen wij hier het woord *ganger* aan, hier zeer gepast.

Hierin gesllooten, en met muuren houdt gedwongen,
En met den zwaeren tol van menschevleesch verzaet,
Temt Tezeus, nu het lot in 't derde lotjaer gaet
Na negen jaer, 't gedroght, zoo vraetigh in 't verslinden.
De deur des doolhofs, van de kloeksten niet te vinden,
En noit gevonden, wort door 't kluwen van de maeght
Schoone Ariadne ontdekt, die Tezeus zulx behaeght
Dat hyze schaekt, en zeilt met heur naer Dia heenen:
Maer d'onbarmhartige laetze op de barre steenen
Van 't zeestrant zitten, daer godt Bacchus haer verquikt,
En dees verlaete maeght, die in haer droefheit stikt,
En kermende het hart weemoedigh uit moet weenen,
Vertroost, en smyt haer kroon, die starren kryght voor [steenen,
Ten hemel door de lucht. In 't vliegen derwaert heen
Verandren kroonsgewys de parle en steen by steen
In klaere starren, die by nacht aen 's hemels daken
In 't midden van de Slang en Godt Alcides blaeken.
Dedael wort midlerwyl verdrietigh, te gelyk
Om zyne ballingschap, en Krete, Minos ryk,
En blaekende van liefde om zyne lantsgenooten,
In 't midden van de zee gevangen en beslooten,
Spreekt by zich zelven: schoon wy in bedroefden stant
Hier vast omcingelt zyn, te water en te lant,
Noch staet de ruime lucht ons open om t' ontglippen,
Dat heene zullen wy d'afgunstigheit ontslippen.
Heeft Minos al het ryk in zyn gewout alom,
Hy houdt de vrye lucht nog niet in eigendom.
Zoo spreekt hy, en bedenkt veel vonden om t' ontrennen,
Bootseert natuur na, en legt ongelyke pennen
In orde, kort en lang vervolgende op een ry,
Gelyk een heuvel ryst. Zoo plagh een ruischpyp, by

251—298 Ariadnes kroon in het gestarrente. *Kantteekening der oude uitgave.*

241 *Temt Tezeus:* het woord *temmen,* hier gebruikt, zou allicht doen denken dat Theseus den stiermensch *tam* maakte; doch *temt* staat hier eenvoudig voor „versloeg."

243—245 Men mag het betwijfelen of iemand uit deze regels leeren zou, hoe Theseus uit den doolhof kwam. Gelukkig is de vertelling van elders genoeg bekend.

246 *Dia*: of „Naxos," een eiland in de Egeesche Zee.

Den herder net gesneên van ongelyke rieten,
Eerst kleen en kort, dan groot en langer op te schieten.
Hy bont de middensten met draeden net van pas,
En kleefde d'ondersten aen een met buighzaem wasch,
En boogh na'et binden net het werk tot eenen vlogel
Natuurelyk, en recht gelyk een vlugge vogel.
Zyn zoontjen Ikarus stont lachende hier by,
En handelde onbewust dit vedertuigh te bly,
Waerme het vliegen zou, niet zonder noot van 't leven.
Dan bondt het veders om door d'ope lucht te zweven:
Dan kneet het goudgeel wasch met zyne kleene hant,
En hindert speelende, door wulleps onverstant,
Zyn vaders wonderwerk. Toen 't werk, dus aengevangen,
Voltoit was, bleef Dedael op bey de vleugels hangen,
En met zyn lichaem licht heendryven door de lucht.
Hy onderwyst den zoon zorghvuldigh en beducht:
Och Ikarus, gedenk den middenwegh te houden.
Indienge laeger daelde op zee, de baren zouden
Uw schacht bevochtigen: en rystge aen 's hemels as,
Het steeken van de zon om hoogh zal 't weeke wasch
Versmilten: hierom vliegh in 't midden, schuw voor 't [blaeken.
Gy mooght de Beerewacht niet al te dicht genaeken,
Noch ook den grooten Beer, en Luchtreus met zyn [zwaert,
Dies hou uw vaders spoor. Nu leert hy hem bedaert
Voorzichtigh vliegen, schiet de pen aen rug en leden.
Terwyl hem d'oude man vermaent met rype reden,
Zoo rolde traen by traen langs zyne kaeken neêr.
De handen beefden, en de vader, droef en teer
Van harte, kust den zoon noch eens voor 't allerleste,
En zwevende op zyn pen, vloogh door het hoogh geweste
Hem voor, en vreesde voor den knaep, die 't hart beroert,
Gelyk een vogel, die zyn jong gebroetsel voert
Ten neste uit door de lucht. Hy port hem na te streven,

299—322 Dedalus vlieght. *Kantteekening der oude uitgave.*

276 *Zijn zoontjen:* Ikarus was geen spelend knaapje meer. Hij had zich in dat geval zoo stoutmoedig niet gewaagd.

292 *Luchtreus:* „Orion."

Te leeren wat gevaer de nieuwe vont van 't zweven
Begrypt, en rept terwyl de vleugels naer om hoogh,
Ziet om naer zynen zoon, met een bekommert oogh.
De visscher, bezigh met zyn bevende angelroede,
De herder met zyn vee, de lantman, mat en moede,
De hant slaende aen den staert van zynen krommen ploegh,
Zien bey de vliegers, en gelooven wis genoegh
Dat zy twee goden door den hemel heen zien zweven.
Zy waren Junoos kerk en Samos langs gedreven,
Ook 't eilant Paros, ryk van klaeren marmersteen.
Het jaghtryk Delos lag ter slinke hant beneên,
Lebint en Kalidon, gezegent van de bye,
En zoeten honighdau, lagh aen de rechte zye,
Wanneer de zoon, verheught in 't vliegen, stouter wort,
En van den leitsman scheit, belust om snel en kort
Een hooger streek te gaen ten hemel; maer het branden
Der zonne smilt allengs het weeke wasch, de banden
Der pennen, en hy klapt de schouders, nu ontbloot
Van roeituigh, vangt geen lucht noch wint in dezen noot.
De zoon roept deerlyk om den vader onder 't zweeten,
En plompt in baere zee, naer zynen naem te heeten.
De droeve vader roept, helaes geen vader meer:
Och Ikarus, myn zoon, waer vlieghtge nu dus veer?
Waer zytge, och Ikarus? waer zytge, ô zoon, gebleven?
Hy zagh de veders, die om laegh op 't water dreven,
Vervloekte zynen vont, begroef het lyk met smert
En rouwe aen zee, die naer zyn naem geheeten wert.

323—329 Ikarus val. *Kantteekening der oude uitgave.*

309 *De vliegers:* „met nadruk zoo genoemd omdat ze de eenigen zijn onder „de menschen, die gezeid worden gevlogen te hebben," enz. H. De opmerking zou niet onaardig wezen, indien wij het woord *vlieger* nergens anders bij Vondel vonden dan hier; — doch wij hebben het hem reeds talrijke malen zien gebruiken en altijd in de beteekenis van „vliegenden." Ik geloof dan ook niet, dat er hier een dieper zin in schuilt.

314 *Lebint: Lebynthus,* een eiland der Egeesche Zee, niet ver van Patmos gelegen.
Kalidon: neen: *Kalymne,* dat een eiland was in de Egeesche Zee. *Kalidon* lag in Etolië en geheel buiten den koers van onze *vliegers,* die over zee zweefden.

Een snaterend patrys ziet neêr uit eike takken
Zyn zoons rampzaligh lyk in d'aerde en grafste zakken,
En klapt de pennen styf op een, en melt met zang
Zyn blyschap, om dien rou des vaders droef en bang.
Men heeft dien vogel noit gevonden van te voren.
Dees onlangs noch een knaep in een patrys herboren,
Gaf u, o Dedalus, een klank na wyt en breet:
Want uwe zuster, noch onkundigh van het leet
Dat hem gemoeten zou, gaf u den onervaeren
En schrandren zoon, een' knaep omtrent de twalef jaeren,
Om kunst te leeren. Hy bespiênde 't ruggebeen
Van eenen visch, nam daer een voorbeelt uit, met reên
Gevat, en sneet terstont een ry van ysre tanden,
En brogt de zaegh in zwang, en hechte met zyn handen
Twee priemen met een' knoop, gelyk twee armen, vast
Aen een, zoo staenze net en fix aen een gepast.
De scherpe priem blyft staen, en d'ander magh verstrekken
Om recht rondom gezwaeit een' ronden kring te trekken.
Dedael benyde dit, en bonsde uit Pallas kerk
Den knaep van boven neêr, maer lochende wel sterk
Dat hy hem neêrstiet, en stroide uit hy was gevallen.
Maer Pallas, die de kunst begunstight boven allen,
Beschut, verkeert hem in een' vogel, dekt uit zucht
Den nedervallenden, in 't midden van de lucht,
Met vederen. De kracht van 't snel vernuft, ontfangen
Voorheene, bleef in pen en voet en vleugel hangen.
Hy hielt den zelven naem, en noch is dees gewoon

330—342 Talus in een patrijs. *Kantteekening der oude uitgave.*
343—360 Talus vinder van zaegh en passer. *Kantteekening der oude uitgave.*

330 *Een snaterend patrys ziet neêr uit eike takken:* dit is letterlijk vertaald: ook 't Lat. heeft:

Prospexit ab ilice perdix,

en het is reeds door een der commentatoren, die zeker niet alleen letterkundige, maar ook jager was, aangemerkt, dat Ovidius zich hier vergist heeft; want dat de *patrijzen* nimmer in de *boomen* zitten, noch hier te lande, noch in 't zuiden van Europa, gelijk o. a. uit PLIN, *Hist. Nat.* X. 33 blijkt. En toch bewijzen hier de later volgende regels, vs. 356—360, waarin zeer juist de aard der patrijzen wordt afgemaald, dat wel degelijk die vogelsoort bedoeld wordt. Wij moeten dus tot het besluit komen, òf dat men voor *ab ilice* een ander woord te lezen hebbe, òf dat Ovidius zich verschreef, òf dat deze *Perdix,* die dan ook te voren een knaap was geweest, als een uitzondering op den gewonen regel te beschouwen is.

Niet hoogh te vliegen, noch te nestlen in de kroon
Van hooge boomen. Hy vlieght laegh, en houdt zich laege
By d'aerde heene, legt zyn eiers in de haege,
En denkende uen zyn' val met vrees, zweeft nimmer hoogh.
  Nu strykt Dedael vermoeit op Etne uit ieders oogh,
En Kokalus, getroost den banneling te vryden
In 't harnas, wort gelooft om zulk een medelyden.
Athene, moedigh op helt Tezeus dappren aert,
Wort van den tol ontlast, die 't gansche lant bezwaert.
Men ciert de kerken, eert Minerve met gebeden,
Jupyn en andre goôn, naer d'oude pleghtigheden,
Met offer, kerkbelofte, en zoeten wierookgeur.
De faem had Tezeus naem de Grieksche steden deur
Gespreit. De lantzaet van het ryke Achaie in lyden,
Riep hem om noothulp aen, in dees benaude tyden,
En Kalidon, hoewel het Meleager heeft,
Smeekt mede om onderstant ootmoedigh en beleeft,
Geperst van 't wilde zwyn, ter wraek der jaghtgodinne,
Op 't lant gebeeten: want men zegt dat deze onminne
Uit Eneus voortsproot, die in eenen vruchtbren tyt
Alle eerstelingen van het graen aen Ceres wydt,
Den wyn aen Bacchus, en d'olyven aen Minerve.
Deze eerzucht, eerst in zwang by Argos, ten bederve
Des volx en 't gansche lant, quam entlyk allen goôn,
Benyders van deze eer, een parrel aen hun kroon,
Ter ooren: en men zeght dat zy alleen vergaten
d'Altaeren van Diaen met hunne wierookvaten
Te wierooken. De goôn zyn van geen gramschap vry.
Diane sprak: men zal niet schimpen, als of wy
Ontaert, zoo groot een' smaet gedoogen zonder wreeken.
De jaghtgodin onteert, stuurde Eneus in zyn streeken

361—386 Dedalus by Kokalus. *Kantteekening der oude uitgave.*
387—437 Het Kalidonsche everzwijn. *Kantteekening der oude uitgave.*

362 *Kokalus:* een koning van Sicilië, die Dedalus in zijn ballingschap opnam. Minos vervolgde aldaar den vluchteling en werd door 's konings dochteren omgebracht.

375 *Deze onminne: on* behoudt altijd den nadruk in de samenstelling met een subst., doch naar de plaatsing van het woord, gedoogt de maat van 't vers niet dat men *on* anders dan *kort* uitspreke. Bij 't lezen is men alzoo gedrongen, òf tegen den cadans òf tegen de zuiverheid der uitspraak te zondigen.

Het boschzwyn, grooter dan een Epirootschen stier,
Of Siciljaenschen. Uit de blikken gloeien vier
En gloet en bloet. De hals, om zich met kracht te weeren,
Staet styf van borstelen, gelyk een bondel speeren.
De ruige rug, gelyk een heirspits scherp en fel,
Staet overent. Het schuim bruischt over 't harde vel,
En breede schoften heen. De dikke tanden kanten
Zich tegens kracht, gelyk gebit van elefanten.
Het blixemt met den muil. Het loof en gras verbrant
Van zynen adem. Het doorwroet al 't korenlant,
Dat groen staet, met den muil. Het maeit den oogst van 't
[koren
Noch onryp. d'Akkerman ziet al zyn hoop verloren,
Dat hem op jammeren en traenen staet. Hy ziet
Het graen verslonden, daer het in zyne aeren schiet.
De schuur en dorschvloer zien bedrukt naer korenschooven
En vruchten uit van 't zaet, die zy zich zelfs beloven.
De zwangre wyngert met zyn ranken, nu niet teêr,
En d'altyt groene olyf geraekt op 't velt ter neêr.
Het rant ook kudden aen, ontziet geen' stier, noch ossen,
Noch hont, noch herder. 't Volk verloopt geberghte en bossen,
En zit slechts zorgeloos in vast bemuurde steên,
Eer Meleager, trots van aert, raekt op de been,
Met eenen braven troep van eedle jongelingen,
Ontwaekende om met hem dees plaegh te gaen bespringen,
Uit lust tot eer en prys: twee zoonen van Tindaer,
d' Een op zyn leêrewant, met loot gevult heel zwaer,
En d'ander, trots te paert, zoekt zich in zynen zadel
Te quyten: Jazon, fier op zynen stam en adel,
En die het eerste schip vol moets te water bragt:
Ook Tezeus, niet misdeelt van heil, die zyne kracht
Gelukkigh paerde met Piritoüs: de zoonen
Van Testius: hierby quam Linceus, waert te kroonen,
Zoon van Alfareüs, befaemt in kryghsbedryf,
De wakkere Idas, en helt Ceneus, nu geen wyf,

412 *Twee zoonen van Tindaer:* Kastor en Pollux.
413 *Leêrewant:* of „strijdhandschoen," *cestus.*
418, 419 *De zoonen van Testius:* Plenippus en Toxeus, Meleagers ooms van moederszijde. — Thestius was koning van Pleurom in Etolië.
421 *Ceneus, nu geen wyf:* zie over dezen het XII. Boek dezer *Herscheppingen.*

Leucippus, en Akast, de bloem der schichtenaeren,
Hippotus, Drias, en vorst Fenix, jong van jaeren,
Amintors zoon, twee zoons van Aktor, alle twee
Elkandere gelyk, en Fileus, uit de ste
Van Elis. Telamon liet zich hier mede vinden,
En Peleus. Lelex volght de brave jaghtgezinden,
Eurition, en Iölaüs van Hiant,
En helt Feretias, Echion, door al 't lant
Befaemt in 't renperk, en Panopeus, een' rechtschapen,
Hippaes, en Hileüs, en Nestor, eerst in wapen,
En andre braven uit Amiklen, 't oude hof,
Hier van Hippokoön gezonden, heet op lof.
Ook quam de schoonvaêr van de kuische Peneloope,
Met den Parrazischen Anceüs, in zyn hoope
Gemoedight, en de zoon van Ampix, en met een
De telgh van Eklus, noch te huwen, en besteên,
Ook Atalante, d'eer van haer Liceesche wouden,
En 't hoogh Arkadje, in dees heldinne hoogh gehouden,
Schoneüs dochter, 't kleet gehaekt, gelykze loopt,
Het haer noch ongekrult, in eenen knoop geknoopt.
d'Ivoore koker, zwaer van pylen, hing beneden
Aen haere schouder. 't Hooft stont zoo, dat gy met reden
Zout zeggen: dit's een knecht in maeghdelyk gestalt,
Een maeght gelyk een knecht: en Atalant gevalt
Den Kalidonschen helt, als hyze komt t'aenschouwen,
En wenschte, doch het was godts wil niet, haer te trouwen,
Ontvonkt in 't harte, en spreekt: gelukkigh wien gebeurt
Dat d'overschoone hem in echt wort toegekeurt.
De schaemte hinderde hier langer van te spreeken.
De jaght, een grooter werk, genaekt, en is besteeken.
  Een dicht gewassen bosch, noch noit met byl gekerft,
Begint van eene vlakte en velt, dat schaduw derft,

438—607 Atalantes schoonheit. *Kantteekening der oude uitgave.*

434 *De schoonvaer van de kuische Peneloope:* Laërtes.

447 *Godts wil:* het Lat. heeft *renuente Deo;* wat had vertaald moeten worden: „een God belette het," of: „hoezeer een God het belette." Van *Gods wil* in een vertaling van de Metamorphoses te spreken is een anachronisme begaan.

452 *Gekerft* voor *gekorven:* van beide vormen vindt men talrijke voorbeelden bij onze schrijvers.

En een vry uizicht heeft langs 't vlak der daelende akkeren.
De mannen hier verzaemt, begint de jaght te wakkeren.
Een deel spant netten: een gedeelte slaekt den hont
Van 't leizeel: een gedeelte is snel, en volgt terstont
Op 't spoor, en wenscht het zwyn met lyfsgevaer t'ontdekken.
  Een diep gezonken dal lagh daer het nat quam lekken,
En nederstroomen, als de regen nederstort.
De taeie wilgeboom, rietboorden, lang en kort,
En lies, en bies, en teen staen onder in moerassen.
Het wilde boschzwyn, niet te tergen noch verbassen,
Schiet schriklyk uit dien poel ten vyant, hardt geperst,
Gelyk de blixem uit de wolken met een' berst.
Het rent de boomen om. Het bosch, zoo fel getroffen,
Geschokt, geeft krak op krak. De jongkheit hoortze ploffen,
En roept, en grypt gezwint het blikkrende geweer
In haere sterke vuist, en biet met spits en speer
Eendraghtigh wederstant. Het zwyn streeft ongebonden,
Verstroit schuimbekkende en dol aengeterghde honden,
Die in den wegh staen, stuift door al de bassers heen.
Echion, d'eerste van alle andren uitgetreên,
Dreef 't zwyn den eersten schicht naer 't lyf, verhit op [wreeken,
Die in d'ahorne schors van voor vergeefs bleef steeken.
Had hy de tweede reis in 't schieten zyne maght
Niet al te veel geverght, het punt met volle kracht
Waer midden in den rugge en 't ruggebeen gebleven.
Helt Jazons schicht wert niet zoo dicht langs 't zwyn ge- [dreven.
Hierna riep Ampix zoon: Godt Febus, eerde ik u
Van myne jongkheit, zoo verhoor, ô vader, nu
Myn bede, dat ik 't wilt gewis neem. Op dees rede
Verhoort Apollo, naer zyn maght, des bidders bede.
Toen trof hy 't everzwyn, doch ydel met de schacht.

455 *De mannen hier verzaemt* voor „toen de mannen hier verzameld waren." Het voorbeeld van 't Lat. verlokt hier Vondel weder tot het bezigen van een lossen ablat.

458 *En wenscht het zwym met lyfsgevaer t'ontdekken:* dat juist niet; maar men leze „*desnoods* met lijfsgevaar, *ook zelfs* met lijfsgevaar."

480 *Ampix zoon:* vermoedelijk hebben wij hier te denken aan *Mopsus*, een der Thessaliërs of Lapithen.

Diaen benam den schicht het yzer onverwacht.
De schicht quam zonder punt van 't zwyn te rugge schuiven.
Het wilde zwyn begon van gramschap op te stuiven,
Te blaeken, als een vier des blixems, root van gloet.
De blikken branden in het hooft. Het snuift, verwoet
Van toren, vier en vlam ten snuit, datze beven
Die 't aenzien: en gelyk een stormtuigh voortgedreven
Van een gespanne peze op muur of toren, dicht
Met oorloghsvolk gepropt, komt gonzen met zyn wight;
Zoo streeft het scheurend zwyn door jongelingen heenen,
En velt Eupalemon, en Pelagon met eenen,
Beschermers van den drom, ter rechte hant gestelt.
De spitsbroêrs heffenze op den arm van 't bloedigh velt.
Enezimus, uit heer Hippokoön gesprooten,
Ontging geen moortgebit. Het zwyn voorby geschooten
Had aen de knieschyf hem de zenuw afgesneên,
Die voort bezweek, terwyl hy sidderende alleen
Het dier uit schrik den rug ten beste docht te geven.
Misschien waer Nestor, d'eer van Pilus, hier gebleven,
Voor 't aengaen van den krygh, berokkent om Heleen:
Maer hy worpt tydelyk den zwynspriet van zich heen,
En wipt in eenen boom, daer alle harten krimpen,
Van waer hy vrank en vry den vyant mag beschimpen,
Dien hy ter noot ontvlugte, en 't wreede boschzwyn gram
En wraekziek, wet den tant op dezen eiken stam,
Dreight dien geklauterden te moorden en verdelgen,
En kunnende den spyt inkroppen, noch verzwelgen,
Te stout op zyn gebit, scheurt helt Orichias
De heup af van het lyf. De tweelingen, dit pas
In geen gestarnten noch verandert, nu gezeten
Op paerden, wit als sneeu, groothartigh en vermeeten
Op hunne jeught, den schicht vast drillen in de lucht,

499 *Ontging geen moortgebit:* verkeerd uitgedrukt. Men kan zeggen *ontziet geen moordgebit,* omdat er dan door verstaan kan worden: „ontziet noch het gebit van het dier, dat ons bedreigt, noch dat van eenig ander;" maar wanneer er, zooals in den bovenstaanden regel, sprake is van de uitwerking, gedaan door het gebit van een vooraf genoemd zwijn, dan moet de hier gebezigde algemeene spreekwijze afgekeurd en geschreven worden: *ontging* het *moordgebit* niet.

512 *Te stout:* hiervoor „zeer stout," of voor 't eenvoudige *stout.*

513 *De tweelingen:* Kastor en Pollux.

En stoffen: en voorwaer zy hadden met der vlugt
Het ruigh geborstelt dier geschooten voor elx oogen,
Zoo 't niet in 't schemeren ten bosch waere ingevloogen,
Daer geen speerruiter door kon rennen met zyn paert.
De dappre Telamon vervolght het met der vaert,
En qualyk op zyn hoede in 't jaegen, door groen lover,
Door struiken, struikelde met hals en hooft voorover,
Door eenen wortel van den boom, die hem verlet.
Terwyl heer Peleus hem op zyne voeten zet,
Mikte ons Tegeesche Atlante op 't boschzwyn, root van [blikken,
Met haeren fixen boogh. De pyl quam 't vel te prikken,
Recht onder 't oor, en drong niet dieper in dien schoot.
De borstels werden slechts van 't bloên een luttel root.
Zy was om dezen scheut min bly dan Meleager.
Men wil dat hy dit eer verneemt dan eenigh jaeger,
En d'allereerste 't bloet aen al de jaegers toont,
En zegt: gy, om dien scheut verheven en gekroont,
Met uw' verdienden prys, zult moedigh heengaen stryken.
De mannen staen beschaemt om dees heldin, en kyken
Versuft, en maenen vast elkandren moedigh aen,
En roepen: men behoort elkandren by te staen,
En schieten in het wilt. De menighte verhindert
De pylen, en belet den scheut. De nadruk mindert.
Een stout Arkader, met de boschbyl toegerust,
Liep raezende in zyn doot vooruit, en riep met lust:
O jongelingen leert hoe mans met pyl en boogen
Geheel wat anders dan het vrouwendom vermogen.
Nu zal het blyken wat myn dapperheit vermagh.
Al quaem Diane zelf dit zwyn, met haer gezagh
En wapenen, op 't velt beschutten, 'k zal 't verdelgen
Met deze hant, al zou 't de jaghtgodin zich belgen.
Dus opgeblazen sprak dees stoffer. In der yl
Braveert hy in de lucht met zyn gesleepe byl
Van weêrzy snedigh, en om hoogh staende op zyn teenen,
Gereet te treffen, rukt de boschschrik herwaert heenen,
Gelyk een blixemschicht, met eene volle kracht,

538 *En schieten in het wilt:* versta: „en (aldus roepende) schieten (zij) in het wild."

542 *Met pyl en boogen:* verkeerd, voor *met boog en pijlen.* H.

En zet de ryen van zyn tanden in 't gemaght
Des stoffers, daer de doot gemengt is met de wonde.
Anceüs stort ter neêr, en 't ingewant in 't ronde
Gesolt en voortgerolt dryft op den gront in bloet.
Ixions brave zoon, Piritoüs, vol moedt,
Stapt op zyn' vyant aen, en drilt met sterke handen
Den zwynspriet, om met kracht dees lantplaegh aen te randen.
De dappre Tezeus riep hem dus van verre toe:
O dien ik boven my bemin, zyt op uw hoe,
Myn halve ziel, het staet den dappren vry te stryden
Van ver. Verwaentheit broght Anceüs strax in lyden,
Dus sprak hy, schoot het been, gewapent met een punt
Van yzer, en dat net gemikt was en gemunt
Op 't wit, om naer zyn' wensch geweldigh kracht te baeren,
Maer op een' esschen tak geschut wert in de blaêren.
Toen schoot helt Jazon ook. De pyl wert by geval
Van 't zwyn gekeert, en op het jankende geschal,
Door 's winthonts muil tot in den weeken darm gedreven,
Bleef door de darmen in den gront der aerde kleven.
Maer Meleagers hant hiel niet een zelve streek
Met een paer schichten, gaf de rug van 't zwyn een' steek,
En d'aerde een' steek; en om het wilt geen tyt te geven,
Schiet toe, daer 't wentlende op den oever van zyn leven,
Schuimbekkende zyn bloet vergoot met pyn en smart.
Hier staet de jaeger, die den vyant terght en tart.
Den spriet duwt in de schoft. De troep der jaghtgenooten
En spitsgebroeders zien den lantvloek doot geschooten,
Tot blyschap van elkeen, en schreeuwen overluit,
En geven met vermaek den schutter om dien buit
De hant, en zien het zwyn, zoo lang gestrekt ter aerde,
Met groot verwondren aen, en schroomen 't met den zwaerde
Te treffen. Ieder doopt zyn' schicht noch eens in 't lyf.

555 *Anceüs:* de straks genoemde Arcadiër. Hij was de zoon van Lykurgus en Antinoë en een der Argonauten geweest.

571 *In den gront der aerde:* „het kan schijnen, dat hier een van beide, of *in* „*den grond,* of *in de aerde* voldoen zou, doch de Dichter spreekt zeer wel, „en zegt veel meer, met *den gront der aerde,* dan of hij slechts een van „beide genoemd had; te kennen gevende, dat de pijl niet alleen even in „de aarde bleef steeken, maar, na dien windhond doorboord te hebben, „ook nog tot diep *in het harte der aarde* doordrong, want *grond* is, volgens „KILIAEN, het onderste gedeelte van iets" enz. H.

Helt Meleager zet het lantgedroght heel styf
Den voet op zynen nek, en zegt: ô Atalante,
Arkadiaensche telgh, aenvaert, ô brave plante,
Dien roof, verworven door myn lot en dapperheit,
En deel in myn geluk en eere, alom gespreit.
Hy schonk haer voort de huit van 't zwyn, den vloek der landen,
Die ruigh van borstlen stont, en muil, met lange tanden
Gewapent en gespitst, een eer die haer verblyt,
En van alle anderen ten hooghste wort benyt.
De gansche drang begint hierom te murmureeren.
De zoons van Testius, gereet om dit te keeren,
Verheffen hunne stem, en steeken d'armen uit,
En kraeien: hou gemak. Laet leggen dezen buit.
Geen wyf, 't waer schande, zal met dezen prys gaen stryken.
Bedriegh u zelve niet. Al gaetge moedigh pryken
Op uwe schoonheit, een al t'ydel toeverlaet;
Schoon hy van minne doolt, die naer uw huwlyk staet.
z'Ontweldigen de maeght den jaghtprys, eenen zegen,
Daer Meleager nu eerst recht aen heeft gekregen.
De sterke helt kon dit niet kaeuwen met gedult,
En bytende op de lip en tanden, roept en brult:
O roovers van onze eer, 't is tyt te leeren merken
Wat dreigement verschilt van daeden en van werken,
En duwt Plexippus, niet bedacht op zulk een smert
En deerlyk ongeval, den staelen schicht in 't hart.
Nu leedt hy geenerwys dat Toxeus [die verwoeder
Uit wraekzucht toeleide, om dien neêrslagh van zyn' broeder
Te wreeken, en uit schrik dit ongeraden vont]
Hier lang bleef twyfelen, maer priemde hem terstont,
En stiet den schicht noch warm van 's broeders nederlaege,
In zyne borst, om zich t'ontslaen van deze plaege.
  Altea offerde den goôn voor d'overhant
Van haeren braven zoon: maer als zy 't gansche lant

608–625 Meleager verslaet de broeders van Altea. *Kantteekening der oude uitgave.*

602 *z'Ontweldigen de maeght den jaghtprys:* liever zou ik hier lezen: *z'ontweldigen der maeght* enz.; want, zooals Vondel geschreven heeft, kan eerst uit het verband worden opgemaakt, dat het niet de *maagd*, maar de *jachtprijs* was, die ontweldigd werd.

616, 617 *Voor d'overhant van haeren braven zoon:* d. i.: „voor de overwinning, door haren zoon Meleager op het zwijn behaald.”

Gewaegen hoorde, en zagh hoe haere broeders bleven
Zoo stakze een klok op, van krankzinnigheit gedreven.
Zy schokt de gansche stadt met kermen en misbaer,
En jammeren, en zet de handen in het haer,
Verkeert het feestgewaet in droeve rougewaeden.
Doch ziende hoe haer zoon bezwalkte al zyne daeden
Met deze neêrlaegh, nam de droefheit haest een endt.
't Geschrey verkeerde in wraek en vloek en dreigement.
Zy hadde een stokske, daer dry zusters, dry godinnen,
Die aen haer ampt verplicht, een ieders nootlot spinnen,
Den duim in zetten, toen Altea bly gelagh
Van Meleager: kint, zei 't drytal op dien dagh,
O eerstgeboren, wy bescheeren tyt en uuren:
Gy en dit stoxke zult beide evenlange duuren.
Zoo spreekt dit drytal, en strykt voort ter hofpoorte uit.
De moeder rukte toen den tak, een jonge spruit,
In 't branden uit den viere, en leschte het vol zorgen.
Het lagh een' langen tyt in haer trezoor geborgen,

626–730 Meleagers stoxke, waeraen zyn leven hing. *Kantteekening der oude uitgave.*

626 *Een stoxke:* liever: „een telhout.”
Dry zusters: de Parken, of Schikgodinnen.

628 *Den duim in zetten:* in 't *stoxke* alzoo; doch wat zin heeft dat? 't Bevreemdt mij, dat H. deze plaats zonder aanmerkingen heeft laten doorgaan; want zeker heeft hij die zoo min verstaan als ik. 't Lat. heeft:

Stipes erat: quem, cum partus enixa jaceret
Thestias; in flammam triplices posuere sorores
Staminaque impresso fatalia pollice nentes, caet.

d. i.: „er was een telhout, hetwelk de Parken, toen Althea (van Maleager) in 't kraambed lag, *op 't vuur smeten,* terwijl zij, den duim op den levensdraad (van 't kind) houdende, spinnende zeiden, enz.” Men ziet, dat alzoo Vondel vergeten heeft, het leggen van dat stuk hout op 't vuur — de omstandigheid, waar 't juist op aan kwam — in zijn vertaling op te nemen, en de Drie Gezusters haar *duimen* verkeerdeiijk op 't *hout,* in plaats van op haar draad, laat zetten.

635 *In haer trezoor:* 't Lat. heeft *penetralibus imis;* „in haar binnenste” of „meest verborgen kamer” of „verblijf.” Vondel vertaalt dit voor de lezers van zijn tijd zeer juist en verstaanbaar; immers men gaf toen den naam van *trezoor* aan de „kast” of „kist, waarin 't zilverwerk en andere kostbare dischtoestel geborgen werden.” 't Woord luidde — als Bilderdijk *Gesll. in v.* (deze reis zeer juist) aanmerkt, oorspronkelijk *dressoir,* d. i.: „aanrecht-tafel”, en is geenszins een verbastering van 't Lat. *thesaurus.* Omgekeerd vertaalde men, in de middeleeuwen, door de gelijkheid van

En het bewaerde, ô knaep, dus lang uw levens tyt.
Nu brengt de moeder dit te voorschyn, dol van spyt,
Beveelt de tortsen op te stapelen by stukken,
En vier te stooken, om het leven hem t'ontrukken.
Nu pooghtze vierwerf 't hout te steeken in den brant,
En vierwerf moet het hart bezwyken met de hant.
Zy voelt een' bangen stryt, en pynelyke smarte,
In 't moederlyke en ook in 't zusterlyke harte.
Twee naemen schokten een en 't zelleve gemoet.
Het aengezicht besterft, zoo menighmael het bloet
Naer 't harte trekt, uit angst en dootelyke schrikken
Voor 't schelmstuk, 't welkze broeit. Uit haere roode blikken
Groeit gramschap blik op blik, naer datze schynt geneigt.
Dan twyfle ik welk een stuk zy met de troni dreight;
Dan weder over wien zy droef is uit medoogen.
Zoo dra de traenen door den brant van toorne opdroogen,
Verneemt men evenwel noch traenen in dien stryt:
En eveneens gelyk een schip by onweêr lyt,
Van wint en stroom met kracht den stroom wort opgedreven,
En tweederhande drift gevoelt, en onder 't zweven
Van weêrzy tusschen bey blyft hobbelen, zoo rolt
Altea, door een' stryt van zinnen afgesolt,
En stilt en wekt den haet by beurten, noit verwoeder.
Zy wort meer zuster dan een liefelyke moeder,
En om de zielen der gebroederen met bloet
Te zoenen, is zy nu godtvruchtigh van gemoet
Door ongodtvruchtigheit: want toen de wraekgloet mede
Aen maght geraekte, sprak de moeder deze rede:
Dees lykhoutstapel zal myn eigen ingewant
Verbranden. Als zy nu met haer vervloekte hant
Voor 't grafaltaer stont met dien moorttak riepze af-
[grysselyk:
O gy dryvouwige wraekgodtheên naer en ysselyk,
Keert uwe tronien naer d'offers toe. Welaen
Ik neeme wraek, en wil een gruwelstuk bestaen.

klank bedrogen, en omdat het meubelstuk werkelijk schatten inhield, *dressoir* of *trésor* met *thesaurus*, en zoo geraakte wederkeerig *trésor* in gebruik voor „schat."

659 *Meer zuster dan een liefelyke moeder*: 't lidw. *een* had ook voor *zuster* moeten staan, of voor *moeder* weggelaten zijn.

Een lasterlyke moort staet met een' moort te boeten.
Men moet een schelmstuk met een' schellemstuk verzoeten.
Een lyk, een' dootslagh moet men zoenen met een lyk.
Het godtloos huis verga, op dat het ieder blyk',
Door eenen stapel van elenden en verdrieten.
Of zal heer Eneus dit geluk alleen genieten
Dat hy met d'overhant en zege van zyn' zoon
Zich kitle, en Testius geen oir zette op zyn' troon?
't Is best datze alle beide, als kinderloozen, treuren.
Myn broeders, daetelyk gevoert naer 's afgronts deuren,
Nu schimmen, voor altoos versteeken van het licht,
Gevoelt, gevoelt de kracht van myn' lykofferplicht.
Aenvaert 't lykoffer, dat my staet op rou en zuchten.
Aenvaert myn lichaems booze en goddelooze vruchten.
Wee my, wee my, waertoe, waer worde ik toe vervoert!
Gebroeders, och vergeeft het moeder, dus beroert.
Myn hant bezwykt voor 't stuk. Hy is wel waert te sneven:
Maer my mishaeght, my gruwt dat ik hem helpe om 't leven.
Zal hy dan straffeloos bedryven zulk een stuk,
En overwinner, en in 't leven dit geluk
Genietende, noch trots in weelde en top van eeren
Het Kalidonsche ryk, na vaders doot, regeeren,
En zult gylieden, als een hantvol stof en asch
En schimmen, leggen in het Stigische moerasch?
Neen neen, dit lyde ik niet. Dat hy verga en sterve,
Gelyk een schelm, en sleep' de hoop, en ryk, en erve
Van zynen vader, en zyn vaderlants bederf
Al teffens met zich naer beneên op Plutoos werf.

678 *'t Is best:* zeker was 't niet *best;* 't was zelfs allesbehalve goed; maar 't woord heeft hier een betrekkelijke waarde. H.

683 *Mijn lichaems.... vruchten: vruchten* staat hier om 't rijm, voor *vrucht,* doch verkeerd: immers Althea offerde maar eene van *haar lichaamsvruchten* op.

685 *Gebroeders, och vergeeft het moeder:* dit klinkt alsof de *gebroeders* iets aan „*hunne* moeder" te vergeven hadden. Vondel had hier duidelijker en meer met de taal overeenkomstig geschreven:

Vergeeft het, broeders, aan een *moeder,*
of:
Vergeeft, mijn *broeders, het* een *moeder.*

697 *Plutoos werf: werf* staat hier in zijn eigenaardige beteekenis van „afgesloten, eigen grond." Zoo spreekt men ook van een *boere werf.*

Waer is het moeders hart gebleven en vervaeren?
Waer kerkbeloften van zyne oudren, en voor 't baeren
De smert van 't zwangergaen, tien maenden uitgehardt?
Och waertge noch een kint verbrant met pyne en smart,
En hadde ik dit geleên! myn goetheit schonk u 't leven:
Nu sterftge billyk om het geen hier is misdreven.
Aenvaert den loon van 't werk, en geef terstont den geest,
Wel tweewerf u gegunt: eerst toen ik zoo bevreest
En bange in arbeit zat, en sedert, toen met nokken
Wy 's nootlots tak verschrikt en dootsch ten viere uittrokken:
Of breng uw moeder voort, na dit geleên verdriet,
Ten grave by uw ooms, dat bidde ik, nu weêr niet.
Nu bloên de wonden der gebroedren voor myne oogen,
En dees verbeelding van dien moort. Het mededoogen,
Met een de lieve naem van moeder kneust myn' moedt,
Och droeve broeders, gy verweldightme in dien gloet
Rampzaligh: maer verwint uw zuster, uw partye
Vrymoedigh, als myn gave u slechts ten troost gedye,
En ik u volgen magh. Zoo sprakze droef, en smeet,
Het hooft omkeerende, den moortstok, met een' kreet
En sidderende, in 't vier. De moortstok scheen te duchten,
Te steenen, en helaes godtsjammerlyk te zuchten,
En brande, van het vier ongaren aengerant.
Helt Meleager, niets bewust, in 't afzyn brant,
Gevoelt zyn ingewant verbranden in die vlamme,
En heimlyk braên. Een zoon van zulk een' hoogen stamme
Verduurt dees bittre pyn grootmoedigh. Evenwel
Betreurt zyn hart dat hy al moedeloos dus snel
Geen ridderlyke doot magh sterven. Hy acht drukkigh
Anceüs, flus van 't zwyn in 't bosch verscheurt, gelukkigh.
Hy roept in 't uiterste om zyn' vader out en grys,
En broêrs, en zusters, en zyn vrou met luit gekrysch,
Misschien om moeder me. De pyn en brant vermeeren,
Bezwyken weder. Bey vergaenze in 't vier, verteeren
Te zamen, en de geest verdwynt allengs in lucht,

731—757 Meleagers doot. *Kantteekening der oude uitgave.*

726 *Hy acht drukkigh: drukkigh* staat hier voor „in zijn smart", doch, eigenlijk, om 't rijm

En d'asch bedekt de kool en vonk. Het lantgerucht
Verspreit zich. Kalidon, flus moedigh, legt gevallen,
En jongk en out, en hoogh en laegh verwekt geschallen,
En valt aen 't schreien, en aen 't kermen met beklagh.
De Kalidonsche vrou kermt luide: ô wee, ô wach!
Zy krabt het aengezicht, en scheurt de blonde vlechten.
De vader Eneus leght in 't stof met zyne knechten,
Begruist het gryze haer, en rimplende aenzicht, beeft,
En klaeght dat hy gezwakt en out dien dagh beleeft.
De moeder overtuight van 't schelmstuk, versch bedreven,
Beneemt zich zelve met haer eige hant het leven,
En priemt zich zelve met een' moortpriem wreet en straf.
Schoon Godt my eene gaef van hondert tongen gaf,
't Vernuft van Helikon, en zyne zangkooraelen,
Noch kon ik dit gekerm der zustren niet verhaelen.
Zy, langer passende op geen toisel noch cieraet,
Slaen haeren boezem blont en blaeu, en zonder maet,
Omhelzen, streelen droef, en kussen en herkussen
Het lichaem, daer het legt op 't lykbed, niet te sussen.
Als 't gansch tot asschen is verbrant, drukt elk bemorst
De kool en asschen aen haer kuische en zuivre borst.
Zy leggen om het graf. De naem en zerk bezegelt,
Vergaderenze een beek van traenen, ongeregelt
In haere droefheit, en begieten 't grafgedicht
Met traenen, bigglende uit haer root beschreit gezicht.
Toen endelyk Diaen met deze nederlaegen
Van Eneus stamhuis, en afgrysselyke plaegen
Ten vollen was verzaet, verkeerde zy [alleen
Een Gorge, en d'edele schoondochter van Alkmeen

737 *De Kalidonsche vrou* voor „de vrouwen van Kalydon."
ô wee! ô wach! „deze uitroeping was gemeener by de ouden, dan ze by de nieuweren is. Cl. Willemsen, *der Minnenloep* M. 1486. B. I. c. 6.
O wee o wach *ic en* mach niet meer." H.
Het *away,* dat men wel eens hoort, schijnt een verzachte uitspraak van *o wach!* te zijn.

761 *Een Gorge:* lees: *Gorge,* zonder lidw. — Deze was gehuwd met Eneus' opvolger Andremon, wien zij Oxilus baarde, die, aan 't hoofd der Herakliden, den Peloponnezus bemachtigde.
d'Edele schoondochter van Alkmeen: „Deianira." Zie Boek IX, vs. 15 en volgg., gelijk mede den brief van Deianira, in de *Heldinnebrieven,* en *Herkules in Trachin.*

Noch uitgezondert] al de zusters voort in hinnen.
De veder groeit op 't lyf. Elk kryght, om lucht te winnen,
Twee vleugels, en de mont verandert in een' bek
Van been. Zoo vliegenze uit, geschut van muur noch hek.
  Terwyl reist Tezeus, die, als kryghsgenoot, voorheene
Dien toght hadde uitgevoert, naer Pallas stadt Athene,
En Acheloüs, die van regen overliep,
Behindert voor de kil zyn reis, te byster diep
In 't waden, en hy sprak: ô hooft van groote zaeken,
Athener, ay begeef u onder myne daken,
En schuw den sterken stroom, die sleepte dikwyl straf,
En schriklyk bruischend, kay en balken met zich af.
'k Heb vee en stallen langs den oever neêr zien schieten.
Geen snelheit kon het paert, geen horenvee het vlieten
Weêrhouden met zyn kracht. Ook kon dees sterke stroom,
Als 't berghsneeu wechsmolt, met zyn wieling, vry van toom,
De jonge lichaemen by duizenden verslinden.
Het is dan veiliger den reislust in te binden,
Tot dat de stroomen weêr hunne oude gangen gaen,
En 't water aen den zoom des oevers stil blyf staen.
Helt Tezeus stemt dit toe, en antwoort hem ten leste:
O Acheloüs, gy raet zeker my ten beste,
En 'k wil uw' raet en huis gebruiken alle bey.
Hy trat in 't puimsteenhol, op 's vlietgodts trou geley,
In zaelen, die hy net van ruwen zantsteen stichte.
De gront was vochtigh van zacht mosch. De schulp verlichte
't Gewelf met purperroot, dat Tirus purper dooft.
De middaghzon scheen recht van 't hooftpunt op het hooft.
Helt Tezeus legt zich met zyn trouwe jaghtgenooten
Op 't hooge tafelbedt. De mindre volght den grooten.
Hier legt Piritoüs, daer Lelex, ginder d'eer
Van Trezen, reede grys geworden: en de heer

762—817 Meleagers zusters in hinnen. *Kantteekening der oude uitgave.*

762 *Hinnen:* „hinnen en hennen vindt men beide, zo wel by de ouden, als by ons." H. evenals *pin* en *pen.*

763 *Om lucht te winnen:* dat zou beteekenen: om „*adem* te krijgen"; doch de bedoeling is hier: om „de lucht in te gaan", om „op te stijgen": en dan kan het lidw. slecht gemist worden. Er is een groot onderscheid tusschen *veld winnen,* dat „vooruitkomen," en *het veld winnen,* dat „zich op de vlakte begeven," of ook wel „de overwinning behalen," beteekent.

Des strooms is moediger, nu hem in zyne zaelen
Deze eer gebeurt zoo groot een oorloghshelt t'onthaelen.
Hy toeft alle anderen met staetigheit en pracht,
Wien hy een zelven dienst en eere waerdigh acht.
Het barrevoetsgezin des grooten stroomgodts zette
Gerechten op den disch. Ten ende van 't bankette
Aenvaert de maeght een schael, uit louter diamant
Geklonken, schenkt den wyn met haere blanke hant.
De helt ziet zeewaert in, en spreekt: ay wilme zeggen
Wat plaets, wat eilant zien wy ginderheene leggen,
[Hy wees het met de hant] hoe heet dit? het ryst hoogh:
Hoewel het meer schynt dan een eilant in ons oogh.
De stroomgodt antwoort: ô doorluchte Atheensche heilant,
Wy zien vyf eilanden, en niet een eenigh eilant.
Het onderscheit van plaets bedrieght een flaeu gezicht.
Hoor toe: het schynt niet vreemt, indien ik u bericht.
Diane strafte vyf, die reukloos haer verachtten,
Vyf vlietgodinnen, die tien witte runders slaghtten,
De veltgoôn statighlyk ter offermaeltyt noôn,
En ons vergeetende te luttel eere boôn,
Daer zy ten reie gaen. 'k Begon van spyt te zwillen,
En berste, zoo verwoet als noit, uit myne killen,
En scheure afgrysselyk bosschaedje, en lant by lant
Met groot gedruisch van een. Ik rolde langs den kant
De vlietgodinnen, die ten leste eens ommezagen,

818–823 Zeegodinnen in eilanden, Echinades genoemt. *Kantteekening der oude uitgave.*

796 *Hy toeft alle anderen* voor „hy onthaalt." H.

798 *Het barrevoets gezin* voor „het gezin, dat barrevoets gaat," een vreemdklinkende, doch karakteristieke uitdrukking.

805 *Hoewel het meer schynt dan een eilant:* versta, wat bij 't lezen niet zoo dadelijk kan worden opgemerkt: „hoewel het meer dan een eiland schijnt."

809 *Het schynt niet vreemt:* „niet vreemd?" misschien niet in de fabeleeuw en onder zoo vele andere gedaanteverwisselingen; anders is 't juist zoo'n dagelijksch geval niet: maar deze geheele regel is een stoplap, waar in 't oorspronkelijke niets van te vinden is.

810—821 Ik hoop, dat Theseus den Stroomgod beter zal begrepen hebben dan ik het doe. Trouwens, 't is hier niet Vondel, maar Ovidius zelf, die hem eerst laat verhalen, dat Diana de Vlietgodinnen strafte, en vervolgens, dat hij 't zelf deed. Dit laatste is ook al zoo waarschijnlijk; want het was de Stroomgod, dien zij verzuimd hadden, op het feestmaal te noodigen.

818 *Die ten leste eens ommezagen:* hadden zij daar zoo lang mee gewacht? neen voorwaar; doch wij moeten de uitdrukking figuurlijk opnemen,

Met boort met al in zee, en rukte, om haer te plaegen,
Het vaste lant door zee van een, en deel met kracht
In zee veele eilanden d'Echinades. Neem acht
Zy zullen midden in de zee zich openbaeren.
  Op dat gyze evenwel mooght kyken en ervaeren:
Zie daer een eilant ver gelegen en befaemt,
Dit minne ik, en het wort nu Perimeel genaemt
By zeeliên. Dit stuk lants beminne ik, en schoffeerde
De maeght. Hippodamas de vader, wien dit deerde,
En niet verduwde, bonst zyn kint, vol hartewee,
En nu grof zwanger, van een steenrots los in zee.
Ik ondervingze, en sprak: [zy zwom vast] godt der baren,
Naest aen den hemel, en het strant, daer wy vergaeren
Met alle stroomen in een' boezem, sta nu by.
Verhoor genadigd ons gebeên. 'k Bekenne vry
Ronduit dat ikze zelf schoffeerde zoo baldaedigh.
Maer toon u tegens haer rechtvaerdigh en genadigh.
Indien Hippodamas de vader is, en hy

824—871 Perimele een eilant. *Kantteekening der oude uitgave.*

voor „die eindelijk eens naar ons (den beleedigde) omzagen, die zich met een te laat berouw nu herinnerden, hoe zij jegens ons gehandeld hadden."

819 *Met boort:* „met het *oever*boord."

821 *Veele eilanden:* lees: *vijf eilanden:* zie vs. 807; elke Vlietgodin veranderde maar in één eiland.

822 *Zich openbaeren:* d. i.: „uit elkander raken, zoodat zij elk afzonderlijk te onderscheiden zijn."

823 *Op dat:* dit woord heeft hier geen zin; want dat *ver gelegen en befaamde eiland* was er niet, *op dat* Theseus de vijf andere beter zien zou; maar Vondel heeft hier *ut* verkeerd vertaald. De Stroomgod zegt bij Ovidius: „*wanneer* gij nu die eilanden gezien hebt, (kijk dan) verder op, daar ligt een eiland, enz."

Kyken en ervaeren: kijken wordt hier wederom, verkeerdelijk en tegen 't gebruik, voor *bekijken,* d. i. „zien," gebezigd. *Ervaeren,* dat gewoonlijk voor „ondervinden" of voor „wedervaren" gebezigd wordt, staat hier, mede vrij oneigenlijk, voor „bevinden waar te zijn."

824 *Ver gelegen en befaemt:* het laatste adjectief is om 't rijm, en 't eerste een onjuiste vertaling voor „verderop gelegen."

826, 827 *Dit stuk lants beminne ik, en schoffeerde de maeght:* een groote Apollo, die begrijpt, dat hier het *stuk lants* en *de maeght* een en 't zelfde voorwerp zijn.

827 *De maeght:* „Perimele" zelve.

827, 828 *Wien dit deerde, en niet verduwde:* verkeerd, voor „wien dit deerde en *die dit* niet verduwde," H.

829 *Grof zwanger* voor „hoog zwanger, zoodat ieder 't merken kon."

Niet onbermhartigh waer, nochtans eischt reên dat zy
Verwerve zyn genade, en wilme dit vergeven.
Wy bidden helpze toch, wie d'aerde, en 't lieve leven
Te bang valt door den wrok des vaders. Vooght der zee,
Vergunze een plaets. Herschep haer zelf in eene ste.
Zy strekke zich een plaets. Zoo grype ikze in myne armen.
De zeegodt kniktme met zyn hooft toe uit ontfarmen,
En roert in 't stemmen al den zouten waterplas.
De brongodin wert bang, en zwom in 't vloeiend glas.
Ik voelde 't kloppend hart in 't zwemmen angstigh beven,
Vernam hoe haere leên kout werden en versteven,
En aerde 't ingewant betrok, en quam bekleên.
Terwyl ik spreek omhelst de nieuwe klay de leên
Der zwemster, en van 't snel veranderen der leden
Groeide een groot eilant, van de golven aengestreden.
  Hiermede zweegh de stroom. Dit wonderwerk verslaet
Al die dit hooren: maer Ixions godtloos zaet,
Piritoüs, een groot verlasteraer der goden,
En byster stout van aert, de snootst uit alle snooden,
Beschimpte dit verhael, en sprak: gy schat de goôn
Te sterk, indienze door de maght van hunnen troon
Gestalten geven en beneemen. Al die 't hoorden
Verdoemden 't uit een' mont, bestraften zyne woorden,
Ook Lelex, out en ryp van oordeel boven al.
Dees sprak: der goden maght in allerley geval
Is geensins meetbaer, is onendigh. Watze willen
Geschiet, en op dat gy geen goden zoudt bedillen,
Noch twyflen aen hun maght: in 't Frigiaensche lant
Staet by een' lindeboom een eikeboom geplant,
Met eenen muur omheint. 'k Zagh met myn eigene oogen
De plaets, als ik door last van Piteus heengetoogen,
In Pelops streek quam, daer zyn vader heerschte in eer.
Niet wyt van deze plaets is een stilstaende meer,
Voorheene een volkryk lant. 't Is nu bekent by veelen

837 *Reên:* voor „de redelijkheid."

855 *De snootst uit alle snooden:* dat was ongetwijfeld iemand, die niet aan mirakelen geloofde, in de oogen van Vondel; maar zoo erg teekent hem Ovidius niet af, die hem eenvoudig *spretor deorum* en *ferox mentis,* „een vrijgeest," noemt.

866, 867 *'k Zagh met myn eigene oogen de plaets:* had hij het wonder zelf gezien, 't bewijs ware krachtiger geweest.

Om watervogels, en de duikers, die hier teelen.
Hier quam godt Jupiter in menschenschyn voorheen,
Met zyn' roedraeger, godt Merkuur, door 't lant getreên.
Merkuur uit schalkheit had zyn hielvlerk uitgeschoten.
Zy klopten alsins aen, maer vonden 't huis gesloten.
De herbergh wert hun bede ontzeght, behalve een hut,
Met riet en stroo gedekt, bouvalligh onderstut.
Hier woonde een oprecht paer, dat jong te zamen troude.
Filemon hiet de man, en Baucis, een stokoude,
Zyn wyf, godtvruchtigh, en al evenout als hy,
Bezitten deze hut in vrede en stil, daer zy
Het juk van arremoe gelaeten t'zaemen draegen.
Men hoeft naer meester, knecht noch dienstmaeght niet te vraegen.
Al 't huis bestaet by twee. Een zelleve gebiet,
En is gehoorzaem. Als de goden onder 't riet
En laege rietdak elk hun hooft in 't ingaen boogen,
Ten drempel intreên, brengt met neêrgeslagene oogen
De gryze bestevaêr hun stoelen, en verzocht
Dat elk toch rusten zoude, en Baucis leide en brogt
De ruwe zitkleên op de stoelen al verlegen.
Toen zochtze in gloeiende asch, den goôn ten dienst genegen,
Het vier, des avonts spa gerekent in den haert.
Zy leght'er schorssen om, en blaên, ten brant bewaert,
En blaest het hygende aen. Zy haelt gekorve blokken,
Met spaendren, krullen, hout, en doorgekloofde stokken

872–877 Jupiter en Merkuur in menschen. *Kantteekening der oude uitgave.*
878–960 Filemon en Baucis godtvruchtigheit. *Kantteekening der oude uitgave.*

874 *Uit schalkheit:* neen, eenvoudig omdat Jupiter, dien hij vergezelde, onbekend wilde blijven.

875 Bijna overal elders verwatert Vondel het Latijn: hier trekt hij, en vrij onduidelijk, te zamen wat Ovidius zoo schilderachtig zegt: „Aan duizend woningen vervoegden zij zich om rust en nachtverblijf te vragen; duizend woningen vonden zij voor zich gesloten."
Alsins: hier voor „overal."

878 *Een oprecht paer:* in *oprecht* valt de klemtoon op de tweede greep en 't woord staat hier dus niet op zijne plaats.

883 *Naer meester:* de oude uitgave had, omdat de regel anders te lang werd om in den haak gevat te worden, *na.*

889 *Brogt:* dialectvorm voor *bracht.* Vs. 187 had ook beter — in stede van *brengt* — *bragt* of *brogt* gepast, en beter nog ware er in plaats van *brengen* een ander woord gebezigd, daar het ook vs. 896 terugkomt.

Van boven af, en brak in stukken 't geenze brogt,
En ley het aen, op dat de ketel zieden moght.
Zy hakte warmoes, 't welk haer man noch daeghs voorheenen
In 't kleene hofken plukte en sneet niet zonder steenen.
Filemon, om de goôn te spyzen meest belaên,
Tast flux de gaffel met twee ysre tanden aen,
Haelt een zyde spek, van assche vuil bestoven,
En lang gespaert, van zyn berookten balk daer boven,
Snyt spek, en steekt het in den ketel, die vast ziedt.
Men kout'er onderling, eer hun de tyt verdriet.
Zy neemt den eemer van den haek, met zorgh beladen,
En wakker spoedende om de voeten rein te baden,
Giet warrem water in het zuiver beuken vat.
De wilge bedtsté lagh gedekt met eene mat.
Zy gingze met een slechte en oude deken spreiden,
Gewoon hiermede noch het hooghtyt t'onderscheiden,
Doch licht zoo goet, gelyk de koets van wilgenhout.
De goden leggen aen den disch, en Baucis, out
En bevend, schort zich op, en zet den disch om t'eeten.
De derde voet ging mank, van tyt tot tyt gesleeten.
Een potscherf stut den voet. Toen stont de tafel styf.
Men vaeghtze schoon met munt. Nu zettenze d'olyf
Minerves vrucht op, groene en geele met haer steelen,

898 *Warmoes:* over de beteekenis van dit woord, althans van 't eerste gedeelte, is lang getwist, zonder dat het raadsel nog schijnt opgelost. Dat het vanouds voor „tuingroente" is gebezigd, bewijst het vroege gebruik van de benamingen *warmoezier* en *warmoestuinen* voor „groente-kweekers" en „groente-tuinen": waarom H. dan ook stelt, dat *war* hier *weer*, d. i.: „tuin", en *warmoes* alzoo „tuin-groente" beteekent. Bij de vele afleidingen, van 't woord gegeven, waag ik er nog eene ter overweging te geven. Kan hier ook gedacht worden aan een klankwissel van *warmen* voor „wermen," *wormen, wurmen,* dat „kruipen" beteekent, en zou alzoo door *warmoes,* of liever *warmmoes,* allerlei kruid kunnen worden verstaan, dat, naar zijn aard, langs den grond, of tegen rijshout opkruipt?

899 *Niet zonder steenen:* d. i.: „niet zonder zuchten of steunen van vermoeidheid."

909 *Bedtsté:* geen Hollandsche *bedstee* om in te slapen; maar een aanlegbed of rustbank, op welke de ouden zich nederlegden aan den disch. Zie vs. 913.

917 *Met munt:* „met kruizemunt." Ook nog heden ten dage is het ten onzent, maar vooral in andere landen, waar minder voorraad van lijnwaad is, zeer gebruikelijk, de meubels met een handvol gras of bladeren schoon te wrijven; en dat Baucis daartoe een geurig riekend kruid bezigde, was haar gasten ter eere.

Kornoeljen, dieze by den herfst het sap beveelen,
Ook wortels, verschen kaes, en koele cikoray,
En aiers, week gebraên, gerechten, dieze ley
In aerde schotelen. Toen zettenze, hun gunstigh,
Den berkemaier op, met loof en beeltwerk kunstigh
Gesneên, al eene stof. De berken kroes, vernist
Van binnen geel als gout, quam mede. Hierna discht
Men warme spys, en most. Het tweede wechgenomen,
Is 't derde dischgerecht in 't ent ten disch gekomen,
De drooge vygh, en pruim, en nooten onder een,
d'Oranjenappel in den korf, de druif, gesneên
Noch versch van haere rank, en witte honighraeten,
In 't midden opgedischt, verzaden die hier zaten.
Het afgeslaefde paer betoonde zich bereit
Ten dienst, en vrolyk met een openhartigheit,
Al was de maght gering. Terwylze t'zamen dronken
Bevont men elkemael de kroezen vol geschonken.
De wyn groeide aen van zelf. Zy staen ontstelt van geest
Om deze vreemdicheit. Filemon badt bevreest
Met Baucis, datze toch het toeven van hunluiden,
En arm en slecht onthael ten beste wilden duiden.
Zy hadden eene gans, de wacht der hut, gespaert,
En woudenze den goôn, hunn' gasten, lief en waert,
Ter eere dooden: maer de vogel ging zyn gangen,
En vielze veel te gaeu, en gaf zich niet gevangen.
De gans ontglipte, en nam haer toevlugt tot de goôn,
Die bergenze, en verbiên d'onnozele te doôn,
En zeggen: houdt slechts moedt, wy allebey zyn goden.
Uw buuren zullen, om 't versmaên van ons geboden,

919 Onverstaanbaar. — lees: „kornoelje, een herfstvrucht, in vloeibaar sap gekonfijt."

921 *Aeiers* voor „eiers." Vondel helde nogal doorgaans naar de *ai*klank over die zeker echt Amsterdamsch is, getuige de fruitvrouwen, die langs de straat met *eerebaien* roepen, en den steen in den Schreierstoren, waar men op lezen kan: *Schrayershouck*. H. Evenzoo schrijft Vondel vs. 923 *berkemaier* en elders doorgaans *may, kay,* voor *mei* en *kei*.

931 Die lieden, hoe arm zij wezen mochten, wisten toch nogal goed op te schaften. Doch men kan zich eenigszins een denkbeeld vormen van de weelde, die ten tijde van Ovidius aan de tafels der meer gegoeden heerschte, wanneer men ziet, hoe hij zich een eenvoudig maal bij behoeftige lieden voorstelde.

938 *Het toeven* voor „het onthaal."

Hun straf gevoelen: gy blyft veiligh en behoedt,
Behoudens datge strax uw hut verlaeten moet,
En onze stappen volght ten bergh op zonder beiden.
Zy staen gewilligh, en gehoorzaem, en geleiden
Elkandere op godts spoor, en stutten d'oude leên
Met hunnen staf, tot datze al hygend van beneên
Om hoogh geraeken, en in den top des berghs gesteegen,
Tot op een booghscheut, zien te rugge al 't omgelegen
Geweste in een moerasch verzonken, uitgezeit
Hun kleene hut. Zy staen verbaest, en zien beschreit
Der buuren ongeval, al 't lant te gront gedreven,
En zoeken hunne hut, die stont noch heel gebleven.
Terwyl dit paer den val des lantschaps droef beklaeght,
Wort d'oude en arme hut, die 't godendom behaeght
Herschapen in een kerk, de stutten in kolommen,
Het stroie en rieten dak in gout, om trots te brommen,
De deur in eene poort, heel heerlyk uitgesneên.
De leeme gront legt glad gevloert met marmersteen.
Filemon en zyn ga staen sidderende en smeeken.
Hierop begint Jupyn hun gunstigh aen te spreeken:
Rechtvaerdige oude man, en kuische vrouwe, waert
Met dien rechtvaerdigen verbonden en gepaert,
Zegt op, wat wenschtge nu? Filemon op dit zeggen
Begint met Baucis dees genade t'overleggen,
En openbaert den goôn hunne algemeene be.
Hy zegt: wy bidden wydt ons priesters hier ter ste,
En gunst ons uwe kerk en diensten op te wachten,
En mits wy onzen tyt zoo vreedzaem overbragten,
Vergunt datwe op een tyt verlaeten 's werrelts perk,
En ik myn egaes graf niet zie, noch zy den zerk
Op myn gebeente roll', het welk de goôn hun geven.
Zoo dienenze de kerk geduurende hun leven.
Ten leste staen zy voor de trappen man en vrou,
En spreeken t'zamen van het onheil der landou:
Daer zagh men Baucis en Filemon door godts orden
Met bladeren begroeit en overtrokken worden.

961—991 De hut in een kerk. *Kantteekening der oude uitgave.*

980 *Ten leste staen zy* versta: „na een geruim tijdsverloop gebeurt het, dat zij, enz."

Zy namen midlerwyl vast oorlof van weêrzy,
Zoo langze konden. Elk sprak wel gerust en bly:
O lieve bedtgenoot! tot dat de schors hen kleede.
Een Tianeesche, die dit lant bezat in vrede,
Toont noch de stammen van hun lichaemen op 't velt,
En ouden hebben my voor waerheit dit vertelt:
Want hier geen oorzaek was om waerheit te bespaeren.
Ook zagh ik menighmael hier kranssen in de blaêren
Aen takken hangen, en hing hier noch kranssen aen,
En sprak: de goden, die elkanderen verstaen,
Bezorgen 't godtlyk zaet, en die de goden eeren
Vereert men ook als goôn. Geen afgunst kanze deeren.
Hierme zweegh Lelex. Elk behaeghde zyn verhael,
Byzonder Tezeus, die [belust om altemael
Godts wonderdaeden door vertellingen te hooren]
Van Acheloüs, tot het stroomgebiet gekoren,
Nu leunende op zyn' arm, dus aengesproken wort:
Gy dappere oorloghshelt, van weetlust aengeport,
Moet weeten dat men vint die eens herschapen worden,
En blyven, andren zyn hervormt door nootlots orden,
In veel gedaenten, als godt Proteus, die de zee
Bezwemt, en 't zeekalf hoedt, en 't groene watervee.
Dan zagenze hem jong, dan in een' leeu eerlange,
Dan in een zwyn verkeert, dan in een' bitse slange,
Dan in een' norssen stier met hoornen, elk ten schroom,
By wylen in een' kay, by wylen in een' stroom,
Of eik, of gloeiend vier, dat tegens 't vocht zich kante.
Autolix gemaelin, vorst Erizichtons plante,
Had geene mindre maght, wiens vader alle goôn
Verachten durf, en geen altaer op hun geboôn
Bewierookte. Men zegt dat hy het bosch schoffeerde
Van Ceres met zyn byl. Hier stont een lang ge-eerde

982–1003 Filemon en Baucis in boomen. *Kantteekening der oude uitgave.*
1004–1022 Proteus in verscheide vormen. *Kantteekening der oude uitgave.*

986 *Tot dat de schors hen kleede:* d. i. „hen geheel overtoog, en daardoor het spreken belette."

1012 *Wiens vader:* Erizichton zelf, en niet diens vader, als wellicht zou gedacht worden door zoodanigen lezer, die niet wist, dat *wiens* bij Vondel op beide geslachten slaat, en dus hier tot de *plante* of „spruit" gebracht moet worden.

En oude stam, een eik, alleen een bosch gelyk.
In 't midden hing tafreel, en krans, en vlecht te pryk,
Een merk van kerkbelofte, en haere kracht byzonder.
Het boomgodinnedom ging bly ten rey hier onder,
En danste menighmael in 't ronde hant aen hant.
Vyf vadem rees de stam. De boomen van al 't lant
Staen by hem laeger dan by hen gewas en kruiden.
Maer Erizichton zelf, de stoutste man tot huiden,
Ontzagh geensins dien stam te schenden met de byl.
Hy hiet zyn dienaers dien gewyden in der yl
Om verre houwen. Toenze uit schroomte een luttel wachtten,
Ontwrong de schelm een' man de byl met volle krachten
Uit zyne vuist, en riep: dees eike, by elk een
En Ceres hoogh geschat, zoud gy hier niet alleen,
Al waer het Ceres zelf, gekorven en getroffen
Met zyne ryke kroon ter aerde hooren ploffen.
Zoo spreekt hy, mikkende vermeeten heene en weêr
Om toe te houwen met de byle, een boschgeweer.
De Dodonsche eike beefde al schokkende en verzuchte.
De bladers, eekels, en de tak van ongenughte
Bestorven, en de stam, met zyn godtlooze hant
Getroffen en gewont, begon den gront en 't lant
Uit d'ope schorsse te besprengklen en bevloeien,
Met zoo veel bloet, gelyk een offerstier, na'et loeien
Geslagen voor 't altaer, ten strote bloet uitgiet.
Altzaemen staenze stom. Een man, wien dit verdriet,
Wil 't keeren: d'ander ziet hem nors aen op zyn beden,
En zeght: ontfang den loon van uw godtvruchtigheden.
Hy keert de kerfbyl van den boom en heilgen struik
Den man toe, houwt hem 't hooft wraekgierigh van den buik,

1023–1071 Erizichtons godtloosheit. *Kantteekening der oude uitgave.*

1034 *De Dodonsche eike:* er is hier geen sprake van een eikeboom uit het bosch van Dedone, maar van een *Deoïa quercus,* een „aan Ceres gewijde eik."

1040 *Ten strote*: zoo staat ook in 't H.-S. Tegenwoordig zou men zeggen ten *strotte*; doch beide vormen, *stroot* en *strot,* waren in Vondels tijd in zwang. **H.**

1042 *d'Ander:* Erizichton.

1043 *Den loon:* mann. gebezigd, als meermalen.

1045 *Houwt hem 't hooft wraekgieriqh van den buik:* „Dees ongelukkige schijnt „te zijn geweest een van die monsters, waarvan men elkander plag „te vertellen, die het hoofd niet op de schouders, maar in de borst "droegen, en dus dicht genoeg aan den buik om te konnen zeggen, dat

En houwt al weder in den boom, gelyk te voren.
Toen kon men weder uit den stam dees boomstem hooren:
Ik ik, een godtheit van den boom, altyt zoo waert
By Ceres, en hierin gescholen en gespaert,
Spelle u al stervende de straf van uwe werken,
Een' troost van myne doot. Hy, zonder op te merken,
Vaert met zyn schelmstuk voort, en d'eikeboom in 't ent
Geschokt en wagglende, van slagh op slagh geschent,
Valt om, met koorden en gewelt ter neêr getrokken,
Bestort met zyn gewight de boomen, krank van schokken,
Een groot gedeelt' van 't bosch. De Boomgodinnen staen
Verbaest om haere schade en stammen, ryk van blaên.
De zusters gingen droef in haere rougewaden
Naer Ceres, eischen op dat zy haer wraek verzaden,
De welverdiende straf van dien Erizichtoon.
De schoone graengodin bestemt uit haeren troon
Dees straf met knikken van haer hooft en blonde haeren,
En schudde d'akkers, zwaer van rype en vruchtbaere aren:
Men zocht een straf zoo zwaer als iemant oit bedacht:
Want geen van allen hem genade waerdigh acht.
Men koos den Honger, die verbannen, Ceres daken
Moet schuwen, en haer hof en troon geensins genaeken.
Het nootlot wil toch niet gedoogen uit zyn' aert,
Dat eene graengodin met honger ga gepaert.
Hierom roept Ceres flux de wilde berggodesse
Oreas by zich, dieze afvaerdight met dees lesse:
In 't uiterste gewest van Russen, hardt van ys
Bevrozen, legt een plaets, onvruchtbaer, zonder rys
En loof, en boom, en dor, en schor, bedroefde plekken.
Hier woont de Winter, die niet heeft om zich te dekken,

1072—1085 Het hof van den Honger. *Kantteekening der oude uitgave.*

„men hem *'t hoofd van den buik hieuw.*" **H.** Intusschen erkende H. zelf later, dat Vondel, die insgelijks in de *Maeghden* schreef, vs. :
Wijck af, ick zal u 't hooft van buick *en schoudren houwen,*
zich kon verdedigen met talrijke voorbeelden uit oude en uit gelijktijdige schrijvers.

1067 *Haer hof en troon:* zoo staat er in Vondels H.-S. De oude uitgave had *lof en troon,* dat geen zin opleverde.

1070, 1071 *De wilde berggodesse Oreas:* dat is of men zeide: „de dappere *ruiter cavalier. Oreas* en *Berggodesse* zijn woorden van eenerlei beteekenis.

1072 *Russen* voor „'t land der Scythen", als meermalen.

De Schrik, de Dootsheit, en de Honger, arm en naer.
Beveel hem dat hy in den vetten boezem vaer'
Des heilighschenders, en geen voetsel hem verzade.
Geen overvloet van spys vermurwe onze ongenade:
En op dat u de wegh niet wederhoude uit schroom,
Aenvaert myn' wagen en twee draeken met den toom.
Zy zit te wagen, en gevoert door wint en wolken,
Komt snel in Russen, en houdt stant by Noortsche volken,
Om den vermoeiden hals der draeken eens t'ontslaen
Van 't juk op Kaukazus. Zy zoekt, met zorgh belaên,
Alom den Honger, vint en ziet hem dorenstruiken
En onkruit op een rots met lange naglen pluiken,
En stomp geschaert gebit. Zyne oogen stonden hol.
Het haer zagh borsteligh, het aenzicht dootsch en dol.
De lip zagh wit. Het slym hing morssigh aen de tanden.
Het vel was hardt. Men moght de beenen met de handen
(Zy steeken door het vel) niet roeren, of hy steent.
Men zagh het ingewant door 't vel, het dor gebeent
Ter heupe uit, en de buik geleek geen buik met allen.
Men zoude zeggen dat de boezem ingevallen,
De borst aen 't rugbeen vast gehecht hing naer beneên.
De magerheit vermeert de knokels aen het been.
De knieschyf zwilt. De koot puilt uit aen zyne voeten.
Zy staroogh slechts van verre, ontziende hem t'ontmoeten
Van dichte by, en melt haer last uit Ceres mont,
Vertoeft een poos, en schoon zy hier van verre stont,
En eerst gekomen was, begintze smart te lyen,
En grooten honger. Zy vaert op naer Emonyen
Te rugge, met haer' toom en zegenryk gespan.
  De Honger, die geen lucht van Ceres lyden kan,
Volbrengt nochtans dien last, en op den wint gedragen
Begeeft zich, door de lucht en wint en norsse vlagen,
Naer 't aengewezen huis, en treet ter kamer in
Des heilighschenders, die met al zyn hofgezin
Dewyl het nacht was, sliep. Hy nam hem in zyne armen,
En blies hem zynen aêm ter mage in en de darmen,
En ademde zyn' mont, en keel, en maegh den noot
Van 't vasten toe, op dat hy in zyn darmen goot

1086—1123 Hongers gedaente. *Kantteekening der oude uitgave.*

En aderen gebrek van spyze om zich te voeden.
De last voltrokken, ging de Honger zich weêr spoeden
Uit vruchtbaere akkeren, en komt ter vlugt in 't ent
Aen zyn nootdruftigh huis en hol, gebrek gewent.
Dus lang streelt zachte slaep met aengenaeme schachten
Dien Erizichton in den droom, daer zyn gedachten
Hem porren met den mont te gaepen, immer toe
Te byten naer de spys, te kaeuwen mat en moe
Den schynkost, doch vergeefs met schynspys 't lyf te [stutten,
En niet dan dunne lucht, in ste van spys, te nutten.
Maer toen de slaep verdween begon de hongervlaegh
Te jooken in de keel, te woelen in de maegh,
En 't ledige gedarmt'. Hy eischte zonder beiden
Wat zee en aerde en lucht tot nootdruft ons bereiden,
En klaeght dat hy ten disch, die reet staet en gedekt
Met zoo veel spys, die steên en heele landen strekt
Tot voetsel, spyze zoekt, om zich alleen, beladen
Met honger, in dien noot te spyzen en verzaden.
Hoe hy den leêgen darm meer propt, en brassend vult,
Te meer begeert de maegh, terwyl hy brast en smult.
Gelyk de ruime zee, verzwelgende de flesschen
Van alle stroomen, noch den dorst niet uit kan lesschen,
En recht als vraetigh vier op alle fakkels teert,
En nimmer zat het aes te vraetiger begeert:

1124—1177 Erezichtons schandelyk ende. *Kantteekening der oude uitgave.*

1133 *Smult: smullen* zegt men doorgaans, dat hij doet, die niet alleen met „graagte," maar ook met „smaak" eet, en ik zou daarom het woord liever niet hebben zien toepassen op Erizichton, die geen voldoening genoot van zijn spijs, maar steeds onverzadigd bleef.

1134, 1135 *Verzwelgende de flesschen van alle stroomen:* min gelukkige uitdrukking. De stroomgoden worden veelal voorgesteld met steenen vazen of *kruiken,* waaruit hun stroomnat voortvloeit; doch minder eigenaardig is het, van *flesschen* te spreken, niet zoozeer omdat die van „glas" gemaakt zijn, maar ook omdat die meer bestemd zijn om vocht te „bewaren" dan om het „uit te gieten." In elk geval *verzwelgt* de *zee* de *flesschen* zelve niet, maar het daaruit gevloeide vocht. Men zegt wel: „hij heeft een *flesch,* hij heeft anderhalve *flesch gedronken,*" doch niemand zal zeggen: „hij heeft *al de flesschen* uit mijn kelder *gedronken*"; in 't eerste geval toch staat *flesch* voor: „de hoeveelheid, in een *flesch* vervat," in het tweede schijnt men van de *flesschen* zelven te spreken Er had dus hier, in stede van *verzwelgende, leeg zwelgende* moeten staan

Aldus verslint de keel des heilighschenders schendigh
Wat spyze hy ontfangt, en eischt meer spys onendigh.
De spys eischt weder spys in onvernoeghden staet.
De hongerige buik blyft leêgh en onverzaet.
Nu quist zyn vraetigheit en honger vaders erven,
En moet vermagert van gebrek het voetsel derven.
De hitte van de maegh bleef teeren dagh en nacht.
De darmen hadden al zyn have doorgebragt.
Nu was hem noch een kint, een dochter overbleven.
Hy was onwaerdigh dat zy hem den naem zou geven
Van vader. Deze veilt hy op van arremoe.
Zy uit groothartigheit ontzegt ten ende toe
Den heer te dienen, strekt de handen naer de baren,
Die hier aenspoelen, en begint dus uit te vaeren:
O zeegodt, die de bloem van mynen maeghdom naemt,
[Neptuin had haer geschaekt] laet my geensins beschaemt.
Ontweldighme den heer. De zeegodt slaet haer bede
Niet reukloos in den wint, verkeerde hier ter stede
[Hoewel de heer dit zagh] het aenzicht op dien wensch,
In 't opzicht van een' man, een' nieuwen andren mensch.
Zy schynt een visscher, en de heer, haer scherp beziende,
Zegt, angelaer, die u van hoek en wormen diende,
En visschen optrekt, op den dienst aen my gedaen
Begunstige u de zee. Zoo moet de visch voortaen
Te graeger op het aes aenbyten met verlangen,

1153 *Geschaekt:* hier in zijn oorspronkelijke beteekenis van „verkracht, onteerd."

1156 *Hoewel de heer dit zagh:* hieruit zou men opmaken, dat de *heer zag*, hoe het meisje van gedaante veranderde, wat het geval niet was; want dan zou hij naar den bekenden weg gevraagd hebben. Er staat in 't Lat.:

Quamvis modo visa sequenti
Esset hero,

d. i.: „hoewel zij even te voren nog gezien was door haren heer, die haar volgde."

1156, 1157 *Het aenzicht.... in 't opzicht:* dit klinkt niet zeer sierlijk: beide woorden toch hebben hier dezelfde beteekenis en verschillen alleen door het voorzetsel. In zulke gevallen is het beter, òf hetzelfde woord te herhalen, òf twee woorden te bezigen, die niet op elkander gelijken, òf het subst. de tweede reis door het pronom. te doen vervangen; zoo b. v. had Vondel hier kunnen zeggen: hij verkeerde haar *wezen* in 't *wezen* eens mans"; of: „haar *voorkomen* in 't *gelaat* eens mans"; of: „haar *gelaat* in *dat* eens mans."

Geen' angel rieken, eer hy vast zy en gevangen.
Ay zegme toch, waer bleef de maeght, indien gy 't weet:
Want 'k zaghze flus noch hier, heel arm en slecht gekleet,
En ongehult op strant, daer aes den visch bekoorde.
Zy merkte strax hoe Godt haer nootgebedt verhoorde,
En door dees vraegh verquikt, beantwoort dit aldus:
't Zy wie gy zyt of niet, ik keerde sedert flus
(Vergeef het my) 't gezicht niet van de zoute baren,
En bleef geduurigh op myn werk in 't visschen staeren.
Op dat gy aen myn woort te min mooght twyfel slaen,
Zy my de zeegodt in het hanglen toegedaen,
Dat eene lange wyl geen vrou stont in deze oorden
Op strant behalve wy. De heer gelooft haer woorden,
En keert gerust zich om, en dus berecht, gaet heen.
Zy schiet den schyn weêr aen, gelykze op strant verscheen.
De vader ziende haer zoo licht van vorm verkeeren,
Verkochtze menighmael uit noot aen andre heeren:
Maer zy ontgingze staêgh, verandert in een' vos,
Dan in een merrie, of een vlugtigh hart, of os,
Of vogel, en bestelt den vader, schier verslonden,
Min spys dan zyne maegh en darm verduwen konden.

1178—1188 Metra zyne dochter in veele gestaltenissen. *Kantteekening der oude uitgave.*

1173 *Hanglen:* zonderling is de loop, dien dit woord bij ons genomen heeft: eerst zei men, van *angel*, „hoek," *angelen;* toen kwam er de *h* voor en werd het *hangelen*, waarvoor later de thans gebruikelijke uitspraak *hengelen* kwam; terwijl intusschen 't grondwoord onveranderd bleef.

1174, 1175 *Dat.... geen vrou stont in deze oorden op strant behalve wy:* had zij dat gezegd, dan zou zij zich leelijk versproken hebben: immers door te vertellen, dat er geen andere vrouw buiten haar op het strand was geweest, erkende zij, dat zij een vrouw was. Er had moeten staan, gelijk in 't Lat., „dat er sedert lang *niemand* op 't strand stond behalve wij, — *ook geene vrouw.*"

1179 *Heeren* voor „meesters."

1180, 1181 *Verandert in een' vos, dan in een merrie: dan* kon, òf geheel gemist worden, zoodat men las: *in een vos, in een merrie, of* enz., òf 't had ook voor 't eerste woord moeten staan, als: *dan* (of *nu*) *in een vos, dan* (of *nu*) *in een merrie* enz.

1182, 1183 *En bestelt den vader, schier verslonden, min spys:* versta hier: „doch al verkoopt haar vader haar nog zoo dikwijls, toch is zij niet bij machte hem zooveel spijs te bezorgen als" enz.
Schier verslonden: 't is raadselachtig of dit op *den vader* slaat dan wel op de door haar bestelde *spijs.*

Toen hy nu al zyn goet den noot ten beste gaf,
Bestelt de nadruk van dees pynelyke straf
Nieu voetsel aen zyn maegh. Hy knaeght, gelyk verwoeden,
Zich zelven, en verteert zyn lyf om zich te voeden.
Wat brenge ik 't voorbeelt van veel buitenlandren by?
O jongelingen, 'k hebbe ook zelf de maght om my
In een' hervormden schyn te toonen, dan in 't wezen
Van myn natuure en aert, gelyk ik was voor dezen.
Dan schyne ik eene slang, dan wederom een stier,
Met hoornen op het hooft: en toen ik trots en fier
Twee horens aennam, quam ik een' met ongenughte
Te missen, als gy ziet. Zoo sprak hy, en verzuchte.

1189—1195 Acheloüs in veele gedaenten. *Kantteekening der oude uitgave.*

Vondel op 84-jarigen leeftijd.

OVIDIUS HERSCHEPPINGE

* *

INHOUD.

Bladz.

P. Ovidius Nazoos Herscheppinge.
Het negende boek 1
Het tiende boek 45
Het elfde boek 83
Het twalefde boek 121
Het dertiende boek 151
Het veertiende boek. 197
Het vyftiende boek 239
Ter bruilofte van M. le Blon en W. E. Hellerus (Februari 1671) 285
Ter goede gedachtenisse van wijlen Elizabet Syen (Augustus 1671) 287
Opschrift van eenige dichten, gezonden aen K. le Blon (1671) 287
Op den lof van den Ystroom (1671) 288
Op Joannes Antonides van der Goes (1671). 290
Op het inheiligen van Franciskus de Borgia (1671) . . 291
Behoude reis aen Johan Bergh (1672). 293
Ter eeuwige gedachtenisse van Joan de Wit (Augustus 1672) 294
Op d'afbeeldinge van Mr. Joan de Wit (1672). . . . 295
Op d'afbeeldinge van den Heer Joan de Wit (1672). . 296
Op den Heer Kornelis de Wit (1672) 297
Op de doorluchtige zege van Groninge (Augustus 1672) 298
Op 't veroveren van Koevorden (1672) 299
Ter staetsie van Joanna Blezen (21 October 1672) . . 300
Op de nieuwe Heeregraft, geschildert door Geeraert Berkheide (20 October 1672). 303

Bladz.
Op de verkopinge der Italiaensche schilderyen, ten huize van G. Uylenburgh (23 Februari 1673) 303
Op Josephus Duyselius (Juli 1673). 305
Lykklaght over Henricus Blessius (April 1673) . . . 306
Grafschrift van Joan de Liefde (Augustus 1673) . . . 308
Anders (Augustus 1673) 308
Op den onderadmirael Joan de Liefde (Augustus 1673) . 309
Op het verjaeren van Peter de Wolf (1673) 310
Op den Heer Joan Blaeu (December 1673) 311
Ter bruilofte van Sybrant de Flines en Agnes Blok (9 September 1674). 312
Ter zelver bruiloft (9 September 1674) 313
Op de draeyinge van het hooft, verweert door Joan Antoni Goezenaer (Juni 1674). 314
Grafschrift op zichzelven (1679?) 315

Ongedagteekende gedichten.

Aen den weledelen Heer Geeraert Bikker 316
Eerstelingen des priesterdoms van den E. Heer Joannes Akerboom Doedensz. 318
Inwydinge van Franciscus de Wit 321
Ter staetsie van Helene Blezen 324
Maeghdepalm voor Margarita Krulis 327
Op den E. Heere Lambert Reinst 330
Op den Heer Michiel le Blon. 331
Op d'afbeeldinge van Petrarcha, staende by Laura . . 331
Op Dokter Samuel Koster 332
Op myne afbeeldinge door Filips de Koning. 333
Op Bartholomeus Abba 333
Op Paulus van Viane, door Joannes Lutma den jonge geschildert 334
Op d'afbeeldinge van den ouden Lutma 335
Op Mevrouw Aleidis Bikker van Zwieten 336
Ter bruilofte van Nathanael Bur en S. Beauchamp . . 337
Ter bruilofte van Franciscus van Imstenraedt en Sofia Katharina Wichems 338

Bladz.
Grafschrift voor Willem den Overwinner 341
Grafschrift van den zeekapitein Joost Verschuur . . . 342
Op N. Kraeneveldt 343
Grafschrift van Machtelt, dochter van Balduines den Goeden 343
Op Maria Elisabeth Blaeu 344
Op de vertaeling van de Gelyke Tweelingen 344
Op d'afbeeldinge van Uitrecht, getekent door Herman Zachtleven 345
Op Poictiers 347
Op Tours 347
Van Narbonne 348
Dezelve van dezelve stadt 349
Op de boekkamer van S. K. 349
Op het nederstormen der steene galerye in Hofvliet . . 350
Op het omstorten van de naelde op den kant van de brug te Blois opgerecht 351
Op het wapenhuis te Parys 351
Byschrift voor 't koningklyke Vogelhuis te Fontainebleau 352
Op het ontfangen van Moses wet, in de kamer der Heeren Schepenen 352
Op de geluckige regeeringe van Leiden 353
Op d'afkomste van Lambertus Reinst en Alida Bikkers van Swieten 354
Op d'afbeeldinge van Maria van Outshoren 356
De slaepende Venus van Filips de Koning 357
Op de zelve Venus 359
Op den triomf van Bacchus 360
Op den Prometeus 361
Op de Vrede, geschildert door F. de Koning 361
De dryfkunst van Paulus van Viane 362
Op den gedenkpenning van d'Engelegroet 365
Op den gedenkpenning van Sint Jan 365
Op den lykpenning van Barbara Blok 366

Bladz.
Op een gedreven silvren gedenkpenning, aen Maria de Neufville vereert 366
Op de gedenkpenning van 't Lam 367
Op den gedenkpenning van Paris oordeel. 367
Raetsel 368
Kersliedt 369
Lofzang der geestelyke Maeghden. 372
Klaghte 376
Hartebreeker 376
Hanegekraey. 377
Op d'afbeeldingen eeniger koningen van Vrankryk . . 378
Aen den Heer Pieter de Graef, op den oorsprongk van het geslagt der Graven 378
Aen Mevrou Jakoba Bikker, op den oorsprongk van het geslacht der Bikkeren. 380
Aen Joffrou Ida Block 382
Van de Rhosne en Arrar 383
Op Blaye. 383
Op Bordeaux 384
Op de waterwel te Nismes, genoemt Diana 384
Op Narbonne 385
Op Thoulouse 385
Op Arles. 386
Op Mans 386
Op de wonderbare brugh, genoemt Pont du Gard . . . 387
Op Marseille 387
Op d'abdye van St. Illidius buiten Clermont. 388
Op de schildery van de Maeght van Vaucouleur, Johanna d'Arc 388
Op den heldt Roelandt 389
Byschrift, onder 't uurwerk van 't Palais te Parys . . 389
Op 't zinnebeelt van Lodewyk XII te Blois. 390
Ter gedachtenis van Henrik den III 390
Op de zalffles te Marmonstier. 391
Voor de kapel van St. Martha te Tarascon. 391

Bladz.
Op de geraemtens eeniger lichaemen in zekere kerk te Toulouse 391
Ander 391
Aen myn Heer den Drost van Muyden 392
Op d'afbeeldinge van Cornelia Spiegel 394
In de Pandora van Jan Six 394
Op d'afbeeldinge van Pieter Burgersdijck 395
Op d'afbeeldinge van Mr. Claes van Daelen 396
Vergeten gedichten.
Vier Wterste 398
't Lof van Jubal 399
Op de zeven Keurvotsten, de Doot, en eenige hondert Dootshoofden 400
Tityrus aen den Rhyn 401
Op den kopren aertkloot 404
Zacharias lofzangk 405
Op Johan Utenboogaart 407
Register 409

REPRODUCTIES

VAN

PRENTEN EN PORTRETTEN.

Portret van Vondel op 84-jarigen leeftijd in 1671. Gravure van H. Bary . . . . Tegenover den titel.

Portret van Joan de Wit. Kopergravure van H. Bary, naar de schilderij van C. Netscher 296

Portret van Kornelis de Wit. Kopergravure van P. van Gunst 297

Portret van Josephus Duyselius. Kopergravure. . . . 305

Portret van Joan de Liefde. Kopergravure van L. Visscher, naar de schilderij van B. van der Helst 309

Portret van Vondel, door Filips de Koninck. Photographie naar een teekening 315

Portret van Claes van Daelen. Kopergravure van Antony Zylvelt, naar diens teekening 396

Portret van J. Uytenboogaert. Kopergravure van W. Delff, naar de schilderij van M. Mierevelt. 407

P. OVIDIUS NAZOOS

HERSCHEPPINGE.

HET NEGENDE BOEK.

INHOUT.

Dianier zont Herkules hierna het hemde, dat hem, toen Lichas in eene klip hervormt was, ter doot toe pijnighde, waerop hy ten hemel voer. Hierna [1]) ging Alkmene by Iöle, en vertelde haer hoe Galantis in een wezelken veranderde, en zy verhaelde haer wederom hoe de zuster [2]) in eenen boom verkeerde. Ondertusschen komt Iölaus by haerlieden, die door Hebe in zijne jeught herstelt was. Jupiter betoont met Eakus voorbeelt dat dit elkeen niet gebeuren magh. Miletus voor Jupijn vlugtende, zeilt over in Azie, en teelt Biblis en Kaunus, met wiens minne de zuster bevangen, aen het quijnen sloegh, en in eene bron wechsmolt, het welk hun allen ongeloofbaer scheen, ten waere men Ifis onlangs, op haeren bruiloftsdagh, van eene maeght in een mansmensch [3]) verschapen zagh.

---

1) *Hierna:* na wat? niet na hetgeen aan 't slot van 't vorige Boek voorkomt; – maar deze Inhoudsopgave sluit zich aan bij die van 't vorige Boek, waartoe ik den lezer verwijs.

2) *Hoe de zuster:* het is zeer onduidelijk, of hier de zuster van *Alkmene*, van *Iöle* of van *Garantis* bedoeld wordt.

3) *Een mansmensch:* tegenwoordig hoort men alleen maar zeggen: een *manspersoon;* ofschoon 't woord *vrouwmensch* nog gebezigd wordt. Doch waarom zegt men niet, gelijk regelmatig scheen, *vrouwsmensch,* evenals *vrouwspersoon?* –

P. OVIDIUS NAZOOS HERSCHEPPINGE.

HET NEGENDE BOEK.

Helt Tezeus vraeghde hem, die droevigh zucht: hoe is 't?
Wat 's d'oirzaek dat gy droef den slinken horen mist?
De Kalidonsche stroom, bevlochten met rietboorden,
Bejegent deze vraegh bedrukt met deze woorden:
Gy eischt voorwaer een zaek te hooren, die my smart,
En in 't verhaelen fel zal stooten tegens 't hart:
Want wie verhaelt met lust het worstelen en kampen,
Waerin hy schendigh uit het worstelperk most schampen?
Ik zal 't u evenwel verhaelen op een ry.
Ook is 't zoo schandigh niet dat iemant legge in ly,

1—88 Acheloüs en Herkules worstelen. *Kantteekening der oude uitgave.*

3 *De Kalidonsche stroom:* 't luidt wat vreemd, een *stroom* te hooren redeneeren, en het hier gebezigde woord doet ons vergeten, dat wij te doen hebben met een gastheer, die zijn vrienden bij zich aan den disch onthaalt. 't Is waar, Ovidius noemt *Acheloüs* hier ook *amnis;* doch hij voegt er de omschrijving bij: *inornatos redimitus arundine crines*, en deze vermelding van de *crines*, het „hoofdhaar", herroept ons terstond de persoonlijkheid van den stroomgod voor den geest. Maar juist dat woord *hoofdhaar,* waar 't op aan kwam, heeft Vondel in zijn overzetting veronachtzaamd.

8 *Schampen:* Kiliaen geeft drie hoofdbeteekenissen op van *schampen*, die ieder aan een verschillende afleiding zouden doen denken. Zoo verklaart hij het met 1°. *radere, scalpere,* „afkrabben," 2°. *perstringere, insultare, irridere,* „beschimpen, bespotten," 3°. *abire, evadere, labi, deflectere,* „heengaan, zich wegpakken." In dezen laatsten zin is 't woord van 't Ital. *scampare* afgeleid en 't zelfde met het Fr. *échapper.* De Engelschen hebben zoowel den Franschen als den Italiaanschen vorm behouden; doch met eenigszins verschillende beteekenis; *to escape* is bij hen: „ontsnappen," *to scamper* of *to scamper away* „zich uit de voeten maken."

9 *Verhaelen op een ry:* tegenwoordig zegt men: „bij de rij af verhalen."

Als 't eerlyk luit in 't perk te kampen tegens eenen
Befaemden kryghshelt, die zoo sterk was op de beenen,
En ruim 't verlies vergoede. Een maeght uit konings stam,
Indien misschien de naem u oit ter oore quam,
De schoone Dianier wert aengezocht van veelen,
Die, onderlinge zich benydende, om haer queelen.
Ik tradt verlieft met hun in koning Eneus hof,
En sprak: besté gerust uw dochter, ryk van lot,
Aen my, die haer verzoek. Zoo sprak Alcides mede:
Want andren weeken voor ons beide. Na myn bede
En minnelyk verzoek stoft Herkules: zy zal,
Van daer de zon verryst, tot daerze in 't water vall',
Uitstraelen door ons trou, en dappre heldenstukken,
Op stiefmoêrs last volvoert, wiens wrok ons wou verdrukken.
Ik zey: 't waer schande dat een godt [hy was 't noch niet]
Zou wyken voor een' mensch, die sterflyk is. Gy ziet
Hoe ik alleen beheersch zoo veele waterstroomen,
Die krom geboogen van hunn' oorsprong nederkomen,
En bruisschen door uw lant. Ik koom hier niet, gelyk
Een verre vreemdeling, uw dochter, oir van 't ryk,
Aenzoeken, maer ben zelf een van uw lantsgenooten,
En treflyk medelit van uw gebiet en sloten.
Ook reken my geensins tot oneer, neen gewis,
Dat Juno niet op my zoo helsch gebeeten is,
En ik geensins het juk van haer geboôn moet draegen:
Want schoonge, ô Herkles stoft, uit eigen welbehaegen,
Dat u Alkmene baerde, en kende voor haer rank;
Jupyn is uw verzierde of rechte vader. Dank,
Is 't waer, zyn snoepery. Verkies met uw gedachten,

16 *Om haer queelen: queelen* heeft hier de beteekenis van: „kwijnende, klagende aanhouden." **H.**

22 *Tot daer ze in 't water vall': vall'* staat hier om 't rijm; doch moest *valt* wezen, als 't voorafgaande *verryst.*

24 *Stiefmoêrs:* Juno, die echter niet in den eigenlijken zin van 't woord de stiefmoeder van Herkules gezegd kon worden. Intusschen ook Ovidius heeft hier *noverca.*

32 *Medelit van uw gebiet en sloten:* Vondel laat Acheloüs hier spreken als een vorst van 't H. Duitsche Rijk; doch dat *sloten* staat hier alleen om 't rijm. Wel kon de stroomgod met recht zeggen, deel te hebben aan 't gebied, waar zijn wateren door heen vloeiden; maar zij liepen niet in 's konings kasteelen.

Of gy Jupyn wilt uw' verzierden vader achten,
Of voor zyn' aterling en bastertzoone gaen.
Alcides zagh hierop my nors en grimmigh aen,
Geduurende 't gesprek, en kon zich niet betoomen,
Maer borst dus uit: ik ben gereet u op te koomen
Met deze vuisten, eer dan met een stoffers tong.
Nu win het met den mont, als ik op eenen sprong
In 't perk u overmagh. Hy rant met ongenade
My schriklyk aen. Ik schaem my strax na dees bravade
Te deizen achterwaert, om op myn eer te staen.
Ik hadde een' mossigen zeegroenen mantel aen,
Die my belemmerde, dies smeet ik 't kleet ter aerde,
Zette arm en beenen schrap, en vuisten, bruischte en baerde,
Gereet te worstelen. Hy nam een hantvol zant
En smeet het my op 't lyf, en wert van myne hant
Begruist van stof. Hy loert om mynen hals en beenen,
Terwylze huppelen, te grypen. Gy zout meenen
Dat hyze vatte, die van alle kanten my
Wou matten; maer myn zwaerte en grofheit hielme vry.
Hy rantme vruchtloos aen: gelyk de stroom blyft steeken
Op eenen hinderbeer, waerop de vaert moet breeken
Met groot gedruisch, terwyl 't gevaerte zwaer en vast
Om zyn zwaerwightigheit op stroom noch bruisschen past.
Wy rusten eene poos, hervatten 't worstlen ysselyk,
Staen schrap, en voet by voet, en dringen vast afgrysselyk,
Getroost niet eenen voet te wyken. Elk staet styf.
Ik val voorover hem met al de borst op 't lyf,
En drukke hant aen hant, en hooft aen hooft bezwaerlyk.
Zoo ziet men stieren op elkandere vervaerlyk
Toestooten om de schoone en aengezochte bruit,
De kudden kyken toe, onkundigh wie den buit
En zegenryken prys van dit gevecht zal stryken,

48 *Bravade:* „'t is te verwonderen, dat dit woord in de werken onzer beste „schrijvcren zulk een bravade maakt," enz. **H.**

52 *Baerde:* hier wederom in de beteekenis van: „maakte geweld."

53—55 *Hy nam een hantvol zant* enz.: dit was de gewoonte der worstelaars, ten einde beter vat op elkander te hebben.

67 *Bezwaerlyk:* weder een rijmlap, en weder niet goed. Evenals vs. 63 *ysselyk* en *afgrysselyk*, zoo moesten hier *bezwaarlijk* en *vervaarlijk* dienen tot aanvulling van den regel. En wat het ergst is, *bezwaarlijk* beteekent niet wat de bedoeling hier schijnt te wezen, t. w.: „met zware kracht."

Of na de nederlaegh beschaemt den vyant wyken.
Alcides pooght vergeefs wel drywerf zich t'ontslaen
Van my, die zyne borst benaeude zwaer belaên.
Hy duwt ten vierdemael my wech, en kreegh zyne armen
Weêr los, en stietme, om zich t' ontlasten en beschermen,
['k Beken het gaerne] wech met zyne sterke hant,
En hingme op mynen rug, gelyk een last, in 't zant.
My docht, gelooftme [ik wil niet roemen, noch my loven]
Dat een geheele bergh lagh op myn lyf geschoven.
Ik sloegh ter naeuwer noot myn zweetende armen om
Zyn lyf, en konme niet, geboogen styf en krom,
Van zulk een' strik ontslaen. Hy druktme en hoortme hygen,
En hinderde dat ik ter noot kon adem krygen,
En vatme by den hals, en smakt my op den gront.
Ik beet in 't gulle zant met myn' beschuimden mont,
En onder leggende gevoel de kracht verzwakken,
Neem al myn kunst te baet, om 's vyants kracht te knakken.
'k Verkeere in eene slang, ontglippe zoo zyn hant.
Toen ik myn lichaem dus aen boghten krulde in 't zant,
En met de scherpe tong, heel snedigh van weêrzyden,
Geluit gaf, loegh de helt, en schimpte: vroegh in lyden
Verworghde ik in de wiegh twee slangen: en schoon gy,
O stroom, den wreetsten draek in krachten streeft voorby,
En geene slangen wykt; wat zytge een klein gedeelte
Der poelslang, die geen nest vol slangen week in teelte!
Zy groeide door de wonde en 't bloeden weder aen.
Van hondert lyt niet een de doot haer aengedaen,
Of wreekt terstont haer doot. De hals vergoet door 't snoeien
De schade, als twee in plaats van d'afgesnede groeien.
Dees poelslang, uit wiens tak een andere adder spruit,
Betemde ik, stroopteze, en brogt d'afgestroopte huit
Met my tot een triomf: en hoe zult gy nu vaeren,
Die in een looze slange u zelven durft herbaeren,
Met loos geweer u meent te sterken, en in pyn

89—110 Acheloüs in een slang. *Kantteekening der oude uitgave.*

91 *De scherpe tong, heel snedigh van weêrzyden* voor „de tweesnijdende tong."

96 *Die geen nest vol slangen week in teelte* voor „die meer slangen teelde dan er ooit in een nest aanwezig waren." *Teelte* is hier voor *aanteelt.*

102 *Betemde ik* voor „overwon ik," als *temt* voor „overwint" in 't vorige Boek vs. 241.

U zelven valsch vermomt met dien geleenden schyn?
Zoo sprak hy, duwde my den hals toe met zyn greepen.
De keel versmachte, als met een nyptang toegeneepen.
Ik zocht zyn duimen my t'ontwringen. In dien staet
Verweldight, neem ik noch een' derden vont te baet,
En schiet den schyn aen van een' stier, gespitst op stooten.
Hy tastme, afgrysselyk en styf staende op zyn kooten,
Met grove vuisten by den slinken horen aen,
Vervolght in 't worstelen die hem wil wederstaen,
En buight den horen, dat hy in den gront blyft steeken,
En plofteme in het zant, en om zyn' smaet te wreeken,
Wringt fel den horen, met een forsse vuist gevat,
In stukken, rukt hem dat hy van het voorhooft spat.
De veltgodinnen flux aen 't stoppen met haer bloemen,
En vrucht, en applen, en gewassen, waert te roemen,
Gelyk een heilighdom. Myn horen met der spoet
Begrypt een' ryken schat van vollen overvloet.
De godt verhaelde dit: en een der vlietgodinnen,
Ten jaghtreie opgeschort, als jaegers gezellinnen,
Quam hier met zwierende haervlechten om het hooft,
En discht den horen, ryk van herrefstvruchten, ooft,
En applen, in een milde en vruchtbre tyt gewassen,
Ter tafel. Toen de dagh de scheemring quam verrassen,
De zon ter kimme uit op den top der bergen scheen,
Vertrok de brave jeught, elk zyner straete heen,
Niet eens vertoevende tot dat het water stilde,
En 't ruisschende onweêr op den stroom bedaeren wilde.
Godt Acheloüs dook in 't water met zyn hooft,
Dat, ruigh van rieten, van een' horen was berooft.
Hy laet voortaen het hooft mismoedigh nederhangen,
Om 't jammerlyk verlies des hooftcieraets bevangen
Van rouwe, en voort heel gaef, bedekt de slinke zy

111—118 Acheloüs in eenen stier. *Kantteekening der oude uitgave.*
119—138 De horen van overvloet. *Kantteekening der oude uitgave.*

117, 118 *Wringt fel den horen.... in stukken:* neen: „hij wringt dien *van 't hoofd.*" Ware de hoorn *in stukken* gebroken, hij had den Nimfen niet tot een *hoorn des overvloeds* kunnen dienen.
130 *Elk zyner straete* voor „elk zijns weegs."
135 *Voortaen* voor „voortdurend."
137 *Voort heel gaef:* dat moet hier beteekenen: „voor 't overige gaaf."

Des hoofts met wilgeblaên en riet voor schimpery.
Het ondier Nessus raekt ten leste mede om 't leven
Door Dianier, om wie hy wert van min gedreven,
Toen Herkules, de zoon van Jupiter, hem vlug
De borst met eenen pyl van achter door den rug
Uit wraekzucht trefte: want met zyne gemaelinne
Op reis naer 't vaderlant, vol gloets van bruiloftsminne,
Quam aen Euenus, daer de lantstroom, op dien dagh
Gegroeit door regen, ryst veel hooger dan hy plagh,
En stroomt met wielingen, onmooglyk door te waeden.
De sterke Nessus quam by Herkules, beladen
Om zyne nieuwe bruit, geensins voor zich belaên.
De veerman, grof van leên, wadkundigh, sprak hem aen:
Laet ik haer zetten door den stroom aen d'overzyde.
Alcides, ga uw' gang, zwem heen. Toen gaf hy blyde
De Kalidoonsche bloem, voor stroom en hem vervaert,

139—213 Nessus avontuur en doot. *Kantteekening der oude uitgave.*

139, 140 De overgang van het voorgaande verhaal tot dit is in de vertaling niet goed in acht genomen, en zelfs zou het woord *mede* iemand allicht in den waan brengen, dat beiden, *Acheloüs* en *Nessus*, door *Dianier* om 't leven werden gebracht, wat echter geenszins het geval was. Het Lat. zegt:

Al te, Nesse ferox, eiusdem virginis ardor
Perdiderat,

d. i.: „maar u, woeste Nessus, bracht uw drift naar diezelfde maagd ten val."

140 *Door Dianier:* versta: „ter oorzake van Dianier."

143 *Trefte:* er is, behalve hier, maar eene plaats, waar Vondel *trefte* voor *trof* heeft geschreven. 't Is in de *Jacht van Cupido,* vs. 83.

Desen schutter na zijn wenschen
Trefte *Goden ende menschen.*

Wij vinden den vorm bij Bredero in zijn *Roder. en Alf.* Act. II, Rey:

Op dien, die hem te hoogh verheft,
Wert veeltijts onversiens getreft.

en bij van den Burgh, *Nieuw-Jaersbede* 1628,

Soo een getreft *gemoedt uw Godtheid kan behaegen,*

enz. enz. H.

148, 149 *Beladen om zyne nieuwe bruit, geensins voor zich belaên:* merk op, dat Vondel hier, in denzelfden zin, *beladen* eens met *om* en eens met *voor* bezigt.

150 *Wadkundigh* voor „bekend met de *wadde* of ondiepte in den stroom."

152 *Hy:* namel. „Herkules."

153 *Hem:* hier weer „Nessus."

En dootsch in 't aengezicht, aen Nessus 't menschepaert.
Helt Herkules, zoo zwaer de wapens 't lichaem prangen,
Met zyne leeuwenhuit en koker vast behangen,
[Want knods en krommen boogh had hy met zyne hant
Gesmakt aen d'overzy des vliets op 's oevers kant]
Sprak tegens Nessus: laet ons rustigh overzetten,
Dewyl ik ree begon. Hy laet zich niet verletten,
Noch polst den lantstroom niet waer die wat zachter gaet,
En wil zich zelven met geen' pols noch watermaet
Behelpen, om te zien waer 't maklykst vall' te waden.
Nu was hy over, nam zyn' boogh, en hoort beladen
De stem van Dianier, toen Nessus 't lieve pant
Verkrachten woude, ontvonkt van geilen minnebrant.
De helt riep daetelyk: waer voert u 't valsch betrouwen
Op uwe snelle vlugt? ô ondier, 't zal u rouwen.
Ik zegge u, geef gehoor: ontvoer ons liefste niet,
Ons eigendom. Indien gy ons het minste ontziet,
Uw vaders pynrat leert schoffeeren bitter boeten,
En al betroutge u op de snelle paerdevoeten,
Noch kuntge ons niet ontvliên. Ik volge u op den hiel,
Niet met myn voeten, maer een wonde in uwe ziel.
Het ondier, passende op geen dreigement noch stoffen,
Wort met een' scherpen flits in zynen rug getroffen.
De weêrhaek van het punt steekt hem ten boezem uit,
Dat daetlyk uitgerukt, zoo vlieght het bloet, en spuit
Van voor en achter, smet hem vuil met moortvergiften
Der poelslang. Nessus schept dit bloet uit dolle driften
Ter wraeke, heet verrukt, en spreekt by zich al stil:
Wy zullen wraekeloos niet sterven: 't ga zoo 't wil.
Hy doopt zyn hemde in 't bloet, en geeft het zyn geschaekte,
Op dat verkoelde min door dees schenkaedje blaekte.
  Terwyl verloopt veel tyts, en al de werrelt spreekt
Van Herkles dapperheên, door stiefmoêrs haet gequeekt.

171 *Uw vaders pynrat:* Nessus was een zoon van Ixion, die, omdat hij Juno had willen schoffeeren, veroordeeld was, in de onderwereld eeuwig op een rad te draaien.

184 *Op dat verkoelde min door dees schenkaedje blaekte:* in elk geval zou 't moeten wezen *blake* of *zoude blaken;* — doch ook dan nog zou de regel het Ovidiaansche *velut incitamen amoris,* d. i.: „zoo 't heet, om liefde op te wekken," niet uitdrukken.

Hy was verwinner van het maghtige Echalye,
En wyde op Ceneus, in zyn schoonvaêrs heerschappye,
Jupyn uit dankbaerheit een offerhande toe.
De Faem, d'aenbrengster, en noit snaterbekkens moe,
Verklikkende al wat beurt en niet gebeurt, en waerheit
Met logen mengende, en de duisternis en klaerheit
En licht te voorschyn brengt, en niet verheft tot iet,
Blaest Dianier in 't oor hoe, haer tot echtverdriet,
Alcides met Iool zich zelven hebb' vergeeten.
De minnaerin verbaest, toen dit wert uitgekreeten,
Geloofde 's mans vryaedje, en geeft in 't eerste uit schroom
De traenen, staende in 't oogh, den vollen vryen toom.
Zy schreit haere oogen en het hart uit, smilt van rouwe.
Ten leste spreektze: hoe wat schreie ik? deze vrouwe,
Zyn boelschap, schept slechts vreugt en wellust uit myn' druk.
Wy zien ons leedt te moet. Laet ons een ander stuk,
Een' loozen vont by tyts, eer 't iemant ons belette,
Gaen neemen by der hant, eer deze ons bedde smette.
Hoe zal ik klaegen, of dit zwygen? ga ik best
Naer Kalidon, of toeve ik liefst in dit gewest?

187 *Echalye:* een deel van Lakonië, door Herkules verwoest, omdat Eurytus, die er koning was, hem zijn dochter Iöle, welke hij hem beloofd had, onthield.

188 *Ceneus:* beter: *Cenéum,* een voorgebergte van Eubea.

192 *De duisternis:* „lees noodzaakelijk voor *de, die,* t. w. *de Faem.* Men ziet, „dat *mengende* en *brengt,* zich niet wel te saamen schikt, want zo men „hier *de* wilde behouden (doch het is zelf geheel overtollig) zo zou de Dichter voor *brengt* en 't volgende *verheft,* hebben moeten schrijven, „*brengende, verheffende,* doch wij twijfelen niet of Vondel schreef *die.*" **H.** Vondel had eerst geschreven: *en de duisternis en klaerheit;* later *de* in *die* veranderd, en het toen, zeker niet genoeg lettende op wat er voorafging, weder hersteld als 't eerst geweest was.

196 *De minnaerin:* 't woord *minnaerin* of *minnares* wordt min gepast gebezigd, wanneer 't een echte vrouw geld, zooals hier 't geval is. *Minnarin* kon van Iöle, niet van Dejanira gezegd worden.
Verbaest: er kon geen spraak van verbaasdheid zijn: integendeel, Dejanira had genoeg van Herkules' liefdesavonturen gehoord om terstond aan 't verhaal geloof te slaan.

197 *Uit schroom:* neen: „uit *spijt;*" maar dat gedoogde 't rijm niet.

199 *Zy schreit haere oogen en het hart uit:* „eene krachtige uitdrukking. Meer„maalen ontmoet men *zijn oogen uitschreien* of *zich blind schreien;* maar „van *zijn hart uitschreien* weet ik geen ander voorbeeld dan dit," enz. **H.**

Zal ik ten hove uitgaen, en dit niet anders stuiten?
O Meleager, ga ik liefst my zelf te buiten,
Gedenkende dat ik, uw zuster, ook uit smart
Als zy, een wraekstuk broey, zoo groot als eenigh hart
Verongelykt bedenkt: zoo groot een kuische vrouwe
Met moorden van een boel vermagh uit bittren rouwe.
Haer zinnen zwindelen verbystert heene en weêr.
Zy vint voor eerst geraên 't bewaerde hemt weleer
In Nessus bloet geverft, haer' man, van liefde dronken,
Te zenden, om hierdoor verflaeude min t' ontvonken.
Wat geeftze onweetende bo Lichas, niets bewust!
De droeve geeft het hem al smeekende en ontrust,
Zich zelve ten bederve, uit yver aengedreven,
Belast het haeren man op staenden voet te geven.
De helt aenvaerde dit onweetende onbelaên,
En trekt het moortvenyn van Lernes poelslang aen.
Hy smyt het wierook in d'opgaende vlamme, stouter
Op dees schenkaedje, en giet den wynkelk op het outer.
't Venyn wort heet. Het vier versmilt de kracht in een,
En spreit dit helsch vergift door al de klamme leên.
Hy kropt zyn weedom in, en jammeren en steenen
Door zyn hardtvochtigheit, gelyk hy plagh voorheenen:
Maer als het weedom styght ver boven zyn gedult,

214—224 Dianier zent Herkules het hemde. *Kantteekening der oude uitgave.*
225—257 Herkules lyden. *Kantteekening der oude uitgave.*

210 *Als zy:* als wie? dat blijkt niet uit den zin. Het Latijn heeft:
Quid si me Meleagre tuam memor esse sororem,
d. i.: „indien ik mij herinner, Meleager, uwe zuster te zijn." De bedoeling schijnt: „indien ik uwe zuster, en alzoo de dochter zijnde van Althea, even *als zij,* een gestrenge wraak oefene." Zie het vorige Boek. Waarschijnlijk heeft Vondel hier *als zy* voor „als Althea" gezet.

213 *Zwindelen* is een frequentat. van *zwinden* (waarvan *gezwind*), dat in onbruik geraakt, en een versterking is van *winden* of *wenden*, gelijk *zwenken* van *wenken* of *wanken*, „*Zwindelen* drukt vooral uit zekere onge„steldheid van 't hoofdwerk: wanneer zinnen en gedachten geheel ver„bijsterd, en niet in staat zijn, zich op eenig bescheiden voorwerp te „vestigen" enz. H.

217 *Bo Lichas* voor *den Bode Lichas;* maar *bo,* als samentrekking, kan niet wel gebezigd worden, zonder dat de duidelijkheid er schade bij lijdt. De regel is nu onleesbaar, en wie hem hoort uitspreken zonder het gedrukte voor oogen te hebben, moet denken, dat Dejanier het hemd geeft aan iemand, die *Bolichas* heet.

Stoot hy het outer om, huilt overluide, en brult,
Dat het van Eta klinkt door bosschen, beemden, landen.
Nu rust hy niet, maer pooght vergeefs met beide handen
't Vergiftigh offerhemt te scheuren van zyn lyf:
Doch onder 't scheuren scheurt hy 't vel. 't Gewaet blyft styf
['t Verhael luit schendigh] aen de borst en lenden kleven.
Het is vergeefs gescheurt: de leden wederstreven,
En zien gevilt, gelyk 't gebeente sterk en grof.
Het bloeden sist en kist in vier, en assche, en stof,
Als gloeiende yzer, in den koelbak diep gesteeken.
Het bloet kookt door 't venyn van 't kleet, hem aenge-[streeken.
Het houdt geen maet. De vlam verslint het ingewant,
En 't blaeuwe zweet zypt neêr van 't lichaem in dien brant.
De zenuwen, geblaekt en droogh, aen 't lichaem, kraeken.
Het merregh smilt in 't been, verteert allengs door 't blaeken.
Hy heft de handen op ten hemel, roept verwoet:
O wreede Juno, nu verza uw wreet gemoedt
Met onze nederlaeg. Verzadigh u daer boven
Met ons bederf. Verquik uw oogh, van asch bestoven,
Met myne jammeren: of zoo een vyant noch
Om zynen vyant zich ontfarm' [want ik ben toch
Uw vyant] zoo verdelgh myn ziel, van pyn gemartelt,
En lang gehaet, en die door alle elenden spartelt,
Waertoe haer 't nootlot schiep. Ik zal op uwen wenk
De doot aenvaerden voor een treffelyk geschenk,
Van stiefmoêrs eige hant, wie 't past ons dit te geven.
Beroofde deze hant hierom Buzier het leven,
Die met der vreemden bloet besmette altaer en kerk?
Ontrukte ik dan hierom Anteüs, elk te sterk,

258—320 Herkules daeden. *Kantteekening der oude uitgave.*

243 *Zenuwen:* als steeds bij Vondel voor „spieren."

248 *Van asch bestoven:* een rijmlap, waarvan de beteekenis geenszins duidelijk is. *Asch* in 't oog te *krijgen* is allesbehalve *verkwikkelijk;* of wil Herkules zeggen, dat Juno's oog, dat van asch bestoven was, nu door het beschouwen van zijn lijden, daarvan gezuiverd en weder verkwikt werd. Of wel, verbeeldde zich Vondel misschien, dat Herkules reeds op den brandstapel lag, en dat Juno verkwikt werd door het gezicht der asch, die daarvan oprees en haar tegenstoof? Ik betuig het raadsel niet te kunnen oplossen.

255 *Van stiefmoêrs eige hant:* zie de aanm. op vs. 24 van dit Boek.

Den gront der aerde, die hem steef met nieuwe krachten?
Heeft my 't dryvoudige gestalte des geslaghten
Gerions, in het ryk van Spanje, niet vervaert,
Noch een dryhoofdigheit des helhonts, helsch van aert?
O krachtige armen, kost gy niet de horens breeken
Des worstelenden stiers? gansch Elis en de streeken
Van Stimfalus, en 't groot en woest Parteensche wout
Getuigen van uw maght. Uw vroomheit praelt in 't gout
Des kostelyken riems, die Amazoone onttoogen,
En d'appels tuigen 't, die de draek met waekende oogen
Niet kon bewaeren. Geen gewelt van 't menschepaert
Kon my weêrhouden, noch het zwyn, dan niemant spaert,
In woest Arkadie. Het kon geen poelslang baeten
Zich op 't hergroeien en den aenwas te verlaeten
Van haer' geknotten hals, wiens kracht verdubbeleert.
Wat baete my te zien den dwingelant verneêrt
In Tracie, die in dat gruwelyk geweste
Zyn paerden met versch bloet van vreemdelingen meste,
De krib met rompen van hun lichaemen verkropt,
En dat ik dezen stal, vol ongediert' gepropt,
Met al de paerden, en dien dwingelant vertrapte?
Met deze vuisten kneusde ik, toen zyn kracht verslapte,
Den sterken boschleeu van Nemea, Kakus me,
Het moortgedroght, waervoor de Tiber schrikte aen zee.
Ik hebbe op dezen hals den hemelkloot gedraegen.
Jupyns gemael, zoo streng, wert moe van my te plaegen
Met nieuwe toghten. Ik bleef even onvermoeit
In 't volgen van haer' last: maer nu hier door gegroeit,
Berytme een versche plaegh, met geen gewelt te keeren,
Noch geene dapperheên, noch wapen af te weeren.
Een al verteerend vier rydt door de longe heen,
En weitme inwendigh af door alle myne leên.
Het gaet Euristeus wel: en vint men die gelooven
Dat d'onbepaelde maght der goden heerscht hier boven?

291 *Niet vervaert:* dit *niet* staat hier te veel en zou juist het tegendeel doen denken van 't geen de spreker bedoelde. Zeker heeft Vondel gewild dat men het *heeft my* in vs. 260 zou opvatten in de beteekenis van „indien mij.... heeft," doch dan sluit deze zin niet met hetgeen voorafgaat en volgt, en is het vraagteeken te veel.

291, 292 Versta: „en wanneer men mij, na al het goede, dat ik verricht heb zoo beloond ziet, terwijl het daarentegen mijn halven broeder en vijand

Zoo spreekende stapt hy gewont op Etaes kruin:
Gelyk een tyger, die met eenen jaghtspriet schuin
Gedreven in de rib, dien omvoert door gehuchten
En bosschen, en wiens wraek de jaeger quam t'ontvlugten.
By wylen zoutge hem zien kermen overluit,
By wylen sidderen, of 't hemde van zyn huit
Afrukken, balken los en overhoop zien smyten,
En tegens bergh en rots vertorent hooren kryten,
De handen heffen naer den hemel, vaders borgh.
Hy ziet'er Lichas stil en bevende, en van zorgh
In eene rotsspelonk geschoolen nederzitten.
Toen dol van weedom sprak hy, brandende van hitten:
Hoe, Lichas, brogtge uw' heer 't geschenk, dat hem vermoort?
Zult gyme moorden? hoe! maer Lichas op dat woort
Besterft, en beeft van angst, en wil met nedrigh smeeken,
De knien omhelzen, en verbaest zyne onschult spreeken,
En vout de handen: maer verwoede Alcides rant
Hem aen, en slingert den gegreepen met de hant,
Dry vierwerf om en om, en smakt met kracht hem sneller
Dan eenigh slingerschut, afgrysselyk en feller
Naer 't bare Eubeesche strant. Daer blyft hy tusschen lucht
En water hangen, styf versteven in de vlugt;
Gelyk de regen, door den noortwint hardt bevroren,
Waeruit de sneeuvlok en de hagel wort geboren,
Op een gekluwent, en de hagel runt aen een:
Zoo styf wort Lichas met Alcides armen heen-

Euristheus, die nooit iets uitgevoerd heeft, zoo naar den vleeze gaat, kan men dan nog aan het bestaan van Goden gelooven?"

297 *Zien kermen overluit:* dat men iemand *ziet kermen* is al sterk genoeg; dat men van ons vergt, 't hem *overluid* te zien doen, gaat wat ver.

301 *Borgh* voor *burg.*

313 *'t Bare Eubeesche strant:* H.

315—320 De bedoeling is te zeggen: „gelijk de regen onder 't nederstorten tot ijs stolt, zoo verhardt ook Lichas in zijn val." Doch zooals er staat, stemmen de beide deelen der vergelijking niet overeen.

317 *De hagel runt aen een: aan een runnen* is „stollen." Zoo bezigt Vondel elders: *te hoop runnen.*

318, 319 *Heen-gesmeeten:* „schoon de Rijmklank hier valle op *heen,* echter „wordt het zeer wel genomen als een gedeelte van het volgende *ge-* „*smeeten*" enz. H.

Gesmeeten, dootsch van schrik. Is 't waer 't geen d' ouden [dreven,
Geen vochtigheit is in 't verhardt gebeent' gebleven.
Dees korte zeeklip steekt hier in d'Eubeesche wyk
Te water uit, en schynt een' menschenvorm gelyk.
De zeeliên schroomen noch dees strantklip op te treden,
Als ofze voelde, en zy heet Lichas noch op heden.
Maer 's dondraers afkomst, groot van naem en faeme, houwt
Op Ete boomen, tot een lykvier opgebout,
Beveelt dat Peans zoon, helt Filokteet, de stoker
Van 't lykvier, zich verzie met zynen boogh, en koker,
En pylen, anderwerf op Priams borst gekant.
Dees steekt door Herkles last het lykhout flux in brant.
De vraetigheit der vlam ging op uit Etas weide,
Daer hy de leeuwenhuit groothartigh over spreide,
En zynen sterken hals ter neêr leide op de knods,
Ook met geen' andren zwier, dan of hy fier en trots,
Het hooft met groen bekranst, zich zette aen offerkroezen.
De vlammen neemen toe, en gaen om 't lichaem soezen,
En teeren kraekende op des helts geruste leên

321—355 Lichas in een steenrots. *Kantteekening der oude uitgave.*

320, 321 Ovidius zegt hier, dat, volgens de overlevering, Lichas van angst al zijn bloed kwijt raakt, en alle vochten in hem wegdroogden, zoodat hij in een steenklomp veranderde. Wie dat echter uit de vertaling kan opmaken, is knap.

329 *Anderwerf op Priams borst gekant:* de uitdrukking, of liever de vertaling is niet juist: de pijlen van Herkules waren nog niet tegen *Priams borst* gekant geweest, en zouden ook niet *anderwerf*, ja in 't geheel niet, tegen hem dienen: tenzij men Priams borst opvatte voor Troje, welke figuur wel wat al te stout zou genoemd kunnen worden. Ovidius zegt, „dat de pijlen *anderwerf Troje zien* zouden." Zij hadden namelijk eens gediend, om aan Herkules den zege te verschaffen op Laomedon; later zouden zij, in de handen van Filoktetes, strekken, om aan de Grieken de overwinning op Troje te verschaffen.

336 *Soezen:* „een woord, gemaakt om den klank, die met des zelfs uitspraak „overeenkomt, naar te bootsen. hier gebruikt Vondel het, om 't geluid, „dat een sterke vlam te weeg brengt, uit te drukken.... *Soezen* of *soesen* „gebruikt Jan Zoet ook, niet kwaalijk, van 't geluid der zee, in *Olimpia*, „Act. II sc. 2:

„*Zo* zoest *en broestze dan, dat zelf de rotsen beven.*

„Voor ditzelfde *zoezen* en *broezen* zal men elders vinden *zuizen* en „*bruizen;* want *bruizen, bruischen, brieschen, broezen, proesten*, enz. zijn allen „woorden, om het daarmede overeenkomende uit te drukken." **H.**

En lichaem, dat geen leet noch gloet te vreezen scheen.
De goden staen beducht, voor hem, die 't quaet kon toomen
Op d'aerde. Dat om hoogh by Jupiter vernomen,
Zoo sprak hy, met een bly en helder aengezicht.
Hen aen op deze wys: ô goôn, dat gy zoo licht
Bezorght zyt, heeft myn hart verheught, nu alle volken,
Uit dankbaerheit, zyn' lof verheffen aen de wolken,
My eeren als hunn' heer en vader, en gy d'eer
Begunstight van myn' zoon: want schoon hy viel ter neêr,
En hem dit wedervoer, na zoo veel brave daeden,
Nochtans verbint het my, te meer om hem beladen:
Doch om geen vroomen, door een ydle vrees vermant,
Te wenden van de deught, zet rustigh dezen brant
Uit uwe zinnen. Hy, zoo braef in alle stryden,
Zal by dit brandend vier geen scha noch hinder lyden,
En dit verslint niet meer door gloeiendige vlam
Dan slechts het lichaem, dat van moeders zyde quam.
Zyn vaders deel blyft vry van alle sterflykheden.
Het vier verslint dit niet. Na'et afscheit van beneden
Zal ik 't ontfangen in den hemel, en betrou
Dat dit al 't godendom verheught in ons gebou:
En of hier iemant van den hemelraet wou klaegen
Om 's helts vergodendom, en door zyn dwers mishaegen

356—445 Herkules wort een godt. *Kantteekening der oude uitgave.*

340 *Op d'aerde:* de vorige uitgave had daar geen punt achter *aerde,* maar een komma, wat den zin onverstaanbaar maakte.
Dat om hoogh by Jupiter vernomen voor „en toen Jupiter dit vernomen had."

349, 350 Versta: „doch omdat vrome lieden, door 't zien hoe slecht het met den dapperen Herkules afloopt, niet zouden worden afgeschrikt van 't navolgen zijns voorbeelds," enz.

360 *Vergodendom:* „geen goed woord, dat ten eerste kennelijk is, om dat „geen woord, eindigende in *dom,* begint van het voorvoegsel *ver.* De „schrijver van de *Idea Linguae Belg. Gramm.* cap. VII, p. 27 zegt, dat de „*substantiva* in DOM uitgaande, betekenen, eene gerechtelijke toebehoorte, „*ende de welke iemande, by den Rechter, soude moeten worden* toegedoemt „*ende toegekent.* Volgens deeze stelling hadt Vondel konnen zeggen *'s helts* „*godendom,* zijnde hem, t. w. Herkules, het recht om een *God* genoemd „te worden, by de Goden, zyne Rechters, *toegedoemd* en *toegekend,* doch „het woord *Godendom* is in deze betekenis noit gebruikt; maar wordt „altijt genomen voor *alle de Goden,* of de gansche vergadering en menigte „der zogenoemde Goden. Vondel dacht hier aan *Vergooding,* en, dewijl

Dit Herkles weigerde door nyt en onbescheit,
Die weet', zyns ondanx, dat die loon hem is bereit,
Naer zyn verdiensten. Dit bewilligden de goden,
En Juno scheen hierme te stemmen ongeboden:
Doch zy gaf evenwel in 't ent met haer gelaet
Te kennen dat Jupyns slotrede hierop slaet,
En hy haer had gemeent. Het vier verteert al 't sterfelyk.
Niets schiet'er over van Alcides dan 't bederfelyk,
Dat naer de moeder zwymt. De helt in 't hemelsch ryk
Behoudt den omtrek, die den vader is gelyk,
Als een herbore slang, die d'oude huit kan stroopen,
En weder schittren, in haer nieuwe schub gekroopen.
Zoo leefde Herkules door zyne onsterflykheit.
Toen dees de zwakke leên des doots hadde afgeleit,
Begon hy grooter en veel heerlyker te worden,
En goddelyker en vereeuwight in zyne orden.
d'Almaghtige verheught, verwellekomt den zoon,
Gegreepen in een wolk, en steil naer 's hemels troon,
In 't ryk der starren met vier paerden opgevaeren.
  Hierop voelde Atlas flux den hemellast verzwaeren.
Euristeus, Stenels zoon, was noch geensins bedaert
Van zyne gramschap, en vervolghde, wreet van aert,
Den vader in zyn zaet. Alkmeen, nu out van dagen,
Van zorgen afgemat, vont om haer noot te klaegen
Niet een dan Iöle, waer tegens zy de ween
Verhaelde van haer' zoons gelede zwaericheên.
De werrelt door bekent: en Hillus, noch bevangen
Met liefde, had door last des vaders haer ontfangen
In zynen arm en 't hart, uit een oprechte zucht,
En zy ging zwanger van een overeedle vrucht,
Toen haer Alkmeen aldus bejegende en quam groeten:
'k Wensch dat de goden u met hun genade ontmoeten,
Een' lichten arrebeit verleenen, wanneer gy
Lucyn, de toevlugt van de baerenden, in ly

„hem dit woord een greep te kort was, om het vaars te vullen, maakte „hy er *vergodendom* van: het welk wy niemand raaden, naar te volgen." H.

365—357 Versta: „doch men kon 't haar best aanzien, dat zij zeer goed begreep, hoe die schampscheut (vs. 359—363) van Jupiter tegen haar was gericht."

381 *Euristheus, Stenels zoon:* deze was koning van Mycene, twee maanden ouder dan Herkules, en door Juno gesteld om over hem te heerschen.

En noot geraekt, bedrukt ter hulpe roept in lyden,
Die my, terwylze noch, om Junoos haet te myden,
Haer stip naer d'oogen zagh, te byster lastigh viel:
Want toen helt Herkules, die grootse en dappre ziel,
Ten arrebeit gedoemt, nu stont in zyn geboorte,
Na dat de tiende maent verloopen, 's hemels poorte
De zon uitryden liet, stont van dien overlast
Myn lyf gespannen, dat men zeggen zou, 't gaet vast
Godt Jupiter moet van dees draght de vader wezen.
Ik kon den arbeit niet verduuren: ja wy vreezen
Hieraen te denken in 't verhaelen. Door myn leên
Rydt noch een koude schrik. 't Herdenken aen 't voorheen
Is een gedeelte van dat weedom, zonder vlaegen.
'k Zat, zeven nachten lang, en zeven volle dagen,
In bittren baerensnoot, en afgepynight strek
Myn handen naer om hoog, en schreie, by gebrek
Van kracht, Lucyn met bey de baergoôn aen, en trilde,
Of zyme van den bant der vrucht ontbinden wilde.
Zy quam'er wel, maer om vrou Juno aen de hant
Te gaen, en omgepraet my listigh voort van kant
Te helpen. Als dees hoort dat ik een keel opzette,
Zet zy zich voor de deur by 't outer, en belette
Het baeren, met de hant gevouwen op den buik,
En haer gekruiste knien, en toverrym, ter sluik
Gemompelt binnen 's monts, 't welk 't baeren, ree begonnen,
Verhindert. Wy in last arbeiden watwe konnen,
Verlastren zinneloos de strengheit van Jupyn,
Doch vruchtloos, wenschende in die smart verlost te zyn
Van 't leven, steenen luide en bitter onder 't kermen,
Dat dit de steenen zou beweegen zich t' ontfarmen.
Al Tebes Jofferdom, my helpende in myn smart,
Vertroostme in dezen schyn. Myn weedom raekt haer hart.
Galante, een dienstmaeght, zat hier met haer blonde vlechten

411 *Bey de baergoôn:* wie dit zijn, is niet bekend, en Vondel wist het evenmin. De Latijnsche tekst schijnt hier bedorven.

423, 424 *Steenen luide.... dat dit de steenen zou bewegen:* „onder alle letter- „spelingen is er geene zoo gemeen als deeze, te weten, *het steenen der steenen.*" Vondel in *Palamedes*

„*De heilge* steenen *hier en ginder opgehoopt,*
„*d'Aeloude heerlykheit* besteenen *en beschreien.*"

enz. H.

Om op te passen, myn geboden te verrechten,
En merkte hoe Lucyn, door Junoos loos bestek,
Iet qaets broet. Zy de deur en 't opgeslooten hek
Dan uit dan innegaende, en op Lucyn gebeeten,
Zagh hoe de vroetgodin, by dit altaer gezeten,
De handen, armen, en de beenen kruiswys sloot.
Toen riepze: ô wie gy zyt, Alkmene is uit den noot
Van 't baeren eens verlost. Verbly u met de menschen:
Het gaet mevrouwe, lang gepynight, naer heur wenschen.
De vroetgodin, die veel by zwangeren vermagh,
Sprong overende, en smeet van schrik op dit gewagh
Haere armen los van een. Zoo worde ik flux ontslaegen.
Men zegt Galantis loegh om datze Junoos laegen
Zoo listigh had verkloekt. De grimmige godin
Rant haere vlechten aen met een' verbolgen zin,
En sleeptze by het haer den vloer langs heene en weder.
Galantis poogende, met kracht gerukt ter neder,
Te ryzen, wert van haer belet, die strax de leên
Hervormende, elken arm veranderde in een been.
Haer eerste snelheit bleef, gelykze was te voren.
De rug behiel zyn verf. De vorm is nu verloren.
Dewyl haer logentael de zwangre door dien vont
Ten leste aen 't baeren holp, zoo baertze door den mont,
En rent, gelykze plagh, door onze huizen heene.
  Niet zonder steurenis verhaelde dit Alkmene,
En zuchte zwaerlyk om haer dienstmaeghts smert en ween,
Een deerlyk onheil, om haer deught en trou geleên;
Waerover Iöle schoondochter dees bedroefde
Dus dient: ô moeder, gy, een al te lang beproefde,
Ontstelt u om een maeght, die vreemt is van uw bloet,
En haer gedaente mist: wat zultge zeggen, moet

446–484 Galantis in eenen wezel. *Kantteekening der oude uitgave.*

429 *Lucijn, door Junoos loos bestek:* somtijds werd *Diana,* meestal echter *Juno* zelve onder den naam van *Lucina* aangeroepen. In 't Grieksch heette deze *Ilithyia.*

450 *Zoo baertze door den mont:* waar Ovidius vandaan heeft, dat de wezels door den mond haar jongen werpen, is niet bekend: zeker was het een sprookje, hem door zijn baker verteld.

455 *Iöle schoondochter:* verkeerd, voor (*haar*) *schoondochter Iöle.* Nog bederft het woord *schoondochter,* door zijn plaatsing, het vers, dat nu luidt, alsof er stond: *Iöle, ofschoon,* („alhoewel") *dochter* enz.

Ik u myn zusters smart en ongeval vertellen,
Hoewel het traenen en de rou verbiên te mellen?
Drioop, een dochter van Echalie, bemint
Om haere schoonheit, was myn stiefmoêrs eenigh kint:
Want vader heeftme by een andre vrou gewonnen.
Myn halve zuster was onnozel vroegh geschonnen
Van Febus, die van outs te Delfis antwoort geeft,
En Delos erfde, dat op water dryft en zweeft.
Myn zuster, dus onteert, in 't ent gelukkigh troude
Met heer Andremon, wien dit huwelyk noit roude.
Een boschkolk legt'er, dicht met loof gedekt, wiens kant
Als duin naer boven loopt, rondom met mirt beplant.
Myn zuster, onbewust wat haer zoude overkoomen,
Quam hier ter stede, om voor veltmaeghden loof van boomen
Te vlechten tot cieraet. De schoone, waert bemint,
Droegh eene lieve vrucht, omtrent een jaerigh kint,
Op haeren arm, het welk zy met de borsten zooghde.
By deze lustkolk, die by hitte noit verdrooghde,
Stont by geval een paersse en waterige plant,
Die bloeide, en bessen droegh, gewilt van al het lant.
Myn zuster plukt'er af een taxke met zyn bloemen
Voor 't jonge kint [men moet dien dagh met reên verdoemen]
En ik was zelf belust te plukken: maer men zagh
Hoe uit den bloesem bloet beneên gedroopen lagh.
Ik zagh, niet zonder schrik en angst, de takken beven:
Want oude lantliên ons noch heden reden geven,
Hoe Lotos, veltgodin, ontvliedende 't verzoek
Des tuingodts, geil van aert, der veltgodinnen vloek,

485–497 Lotos in eene boom. *Kantteekening der oude uitgave.*

465, 466 Even alsof Alkmene niet wist, wie *Febus* (of liever, hier, *Apollo*) was, en het nog noodig was daarbij te vertellen, dat hij te Delfi orakelen sprak en dat hij Delos geërfd had, 't welk enz. – Wat Vondel hier met omhaal van woorden vertelt en er twee regels voor bezigt, daartoe heeft Ovidius niet eens een geheelen regel noodig: hij laat de maagd kieschheidshalve Apollo niet noemen, maar alleen „den God, die Delfi en Delos bezit." De vertaler had òf den naam, òf de hoedanigheid van de persoon moeten noemen, maar nooit beiden te zamen.

478 *Gewilt van al het lant:* was men in al het land zoo gesteld op dien boom of op die bessen? Dat is vrij onwaarschijnlijk, als het plukken daarvan zulke noodlottige gevolgen had. Deze rijmlap is hier dan ook gedachteloos aangehecht.

Herschapen in een' boom, dien naem noch heeft behouwen.
De zuster, niets van haer bewust, nu vol mistrouwen,
Wou wyken, en terstont de veltgodinnen gaen
Verzoenen, maer de voet bleef vast gewortelt staen.
Zy pooght de wortels met de handen uit te rokken,
Maer schokte alleen den top, wort schichtigh overtrokken
Van onder op om hoogh. De taeie schors kleet styf
En overtrektze allengs tot aen het middenlyf.
Toen scheurdeze de vlecht, de lokken, en de haeren,
Maer hielt niet in de hant dan eene hantvol blaeren.
De gansche kruin van 't hooft wort overdekt met blaên.
Het kint Amfizus, [want dien naem nam 't kleentjen aen,
Door last van Euritus, den grootvaêr] noch in 't leven,
Gevoelde hoe de borst verstyft geen melk wou geven.
Ik stont en zagh bedroeft het wreede schouspel aen,
En kon myn zuster, in het uiterste belaên,
Niet helpen, en belette uit alle myn vermogen
Het groeien van den stam, en hing van mededoogen,
Met been en armen aen de groene takken vast,
En wenschte, ['k zeg 't ronduit] dat my de zelve bast
Ook dekken moght. Haer man Andremon, en de vader,
Te zaemen even droef, verscheenen bey te gader,
En vraeghden naer Drioop. Ik diendeze op hun vraegh
En toonze Lotos. Och zy kussen even graêgh
Het warme hout. Men zietze aen boom en wortel hangen.

498—552 Driope in eenen boom. *Kantteekening der oude uitgave.*

488 *De zuster:* „moest zekerlijk zijn *mijn zuster*, gelijk te vooren meer dan „eens; want Iöle spreekt van haar eige zuster. Het lidwoord DE, 't welk onze Dichter dikwijls kennelijk (?) bezigt in plaats van *zijn* of HAAR, „maakt hier dubbelzinnig, aan welker zuster moet gedacht worden. „Want wat deeze benaamingen van maagschap aangaat, noit zal iemand „*zelf* spreekende, van ZIJN *Vader*, *Moeder*, *Zuster*, enz. zeggen DE *Vader*, „altijd MIJN Vader, of enkelijk, *Vader*. Als men *tot* iemand spreekt, zegt „men noch *Vader*, noch DE *Vader*, maar altijd uw Vader. Als men *van* „iemand spreekt, zegt men onverschillig (?) of ZIJN *Vader*, of DE *Vader*" enz. H. Het zal den lezer herhaaldelijk gebleken zijn dat ik dit laatste niet kan toegeven.

490—494 Let op den *o*-klank, in deze regels, gewis niet zonder bedoeling, bij herhaling aangebracht.

491 *Rokken:* dialectverschil voor *rukken*.

510 *En toonze Lotos:* liever: *en toonze den* lotos, of *lotos-boom*, waarin Dryope veranderd was.

Nu hadtge, ô zuster, slechts uw aengezicht en wangen,
Noch in geen' boom verkeert. Zy sprengkelt noch de blaên,
Uit het elendigh lyf gegroeit, met traen op traên,
Zoo langze kan. Helaes, zoo lang de mont kan spreeken
Klaeght zuster dus, eer al de krachten haer bezweeken:
Ik zweere by de goôn dat deze plaege my
Onschuldigh overvalt, en ik onschuldigh ly.
Wy leefden vry van schult: is 't logen, laet dan telken
Myn loof en groene blaên verdorren en verwelken,
De hant myn' stam ten brant afhouwen met de byl.
Neemt evenwel dit kint, dit zoontje in aller yl
Uit deze takken. Geeft het aen een voester over,
En laet het menighmael in schaduw van dees lover
De borsten zuigen, en zich onder dezen boom
Verquikken, en als 't spreekt begeere ik dat het koom'
Zyn moeder groeten, en aldus in 't groeten huilen:
Myn lieve moeder blyft in dezen stamme schuilen.
Maer laet het kint den poel vermyden buiten druk,
Op dat het loof noch groen van boom noch takken pluk',
Of denke boomen zyn lichaemen van godinnen.
Vaert wel, myn lieve man, en vader, gezellinnen,
En zuster. Hebtge noch medoogen met uw bloet,
Ziet datge toch myn loof, en telgh, en tak behoet
Voor vlym en snoeimes, en geen vee de schors afweide:
En aengezien het my belet wort, nu ik scheide,
Naer u te buigen, koomt dan met uw aengezicht
Wat dichter. Kustme, en heft myn kint, dat lieve wicht,
Een luttel op, zoo lang ik dit noch kan gevoelen.
Myn spraek vergaet. Ik kan myn spreeklust niet meer [koelen,
Dewyl de zachte schel myn' blanken hals al stil
Bekruipt, de hooge top myn hooft bedekken wil.
Ay houdt uw handen, houdt uw vingers van myne oogen.
De dorre schors, die my ten deel heeft overtoogen,
Luikt, zonder uwe hulp, myn stervende gezicht.
Hiermede zweeghze stil, en nu berooft van licht,
En wezen, en gestalt, behielden telg en takken
Noch lange warmte en brant, die meer en meer verzwakken.

512 *Slechts:* aldus volgens het H.-S.; de oude uitgave had *slecht.*

Terwyl ons Iöle dit deerlyk stuk vertelt,
Alkmeen het schoone kroost van Euritus, 't welk smelt
Van rou, de traenen met de hant wischt van zyn kaeken,
En zy zelf weenen moet, zoo stillen nieuwe zaeken
Dien jammerlyken druk: want Iölaüs, pas
Een jongen, en wiens kin noch eerst aen 't botten was,
Van out in jong verkeert, quam op den drempel treden,
Wien Hebe, Junoos spruit, bewogen door gebeden
Van Herkles, haeren man, begaefde met deze eer:
Want toenze reet stont om te zweeren, nimmermeer
Na Iölaüs geen ter werrelt te vereeren
Met deze gave, zocht dit Temis af te keeren,
Met deze rede, en zegt: gansch Tebe is op de been,
En ree door burgertwist in oorelogh getreên.
Alleen godt Jupiter kan Kapaneus bederven,
En twee gebroedren staet een zelve doot te sterven.
Amfiaraüs, een lantswichlaer van ontzagh,

553—599 Iölaüs in eenen jongeling. *Kantteekening der oude uitgave.*

549 *Terwyl ons Iöle dit deerlyk stuk vertelt:* niet, dat *Iöle 't ons* vertelt; maar 't is *ons* (onze) *Iöle,* die 't vertelt.

551 *Van zyn kaeken:* liever las ik hier *„van* haar *kaken": het schoone kroost van Euritus* was toch niemand dan Iöle zelve.

558 *Want toenze reet stont:* lees voor dit *want,* 't welk hier geen beteekenis heeft en den zin verduistert: *maar.*

558, 559 *Nimmermeer.... geen ter werrelt:* wederom een voorbeeld van een dubbele ontkennlng.

560 *Zocht dit Temis af te keeren:* deze woorden hadden niet aan het voorafgaande gehecht moeten worden. 't Kon Themis niet schelen, of Hebe voortaan zulke kunstjes deed; zij wenschte alleen, dat dergelijke mirakelen niet voor goed mochten ophouden.

563 Kapaneus, een der krijgshoofden, die met Polynices Thebe bestormen kwam, werd namelijk, wegens zijn godslasteringen, door Jupiter met den bliksem doodgeslagen.

565—576 Om deze regels te verstaan, dient men het navolgende te weten: Amfiaraüs, een der Argonauten, was door Polynices uitgenoodigd, hem op den tocht tegen Thebe te vergezellen; doch dewijl hij door zijn wichelkunst voorzien had, dat die onderneming hem het leven kosten zou, hield hij zich schuil. Zijn vrouw Erifile liet zich echter door 't geschenk van een gouden halsketen bewegen, zijn schuilplaats te verraden, waarop hij, de verdenking van bloohartigheid meer vreezende dan den dood, zich naar den krijg begaf, en voor Thebe door een aardbeving verzwolgen werd. Bij zijn vertrek had hij aan zijn zoon Alkmeon den last achtergelaten, dat deze, zoodra hij bericht zou ontvangen hebben van zijns vaders dood, dien op zijn moeder wreken zou. Aan dien last

Zal, levend zinkende in den gront uit onzen dagh,
Zyn schim beneden zien, de zoon den vader wreeken
Aen zyne moeder, en om 't zelve stuk, gebleeken
By ieder, godtloos en godtvruchtigh hier geschat,
Gelyk een banneling, berooft van huis, en stadt,
En zinnen, en verbaest, door rampen heengedreven
Voor 's moeders geest, en 't spook der Razernyen beven,
Tot dat de bedtgenoot den gouden halsbant [daer
Zy endelyk bedroeft zyn' uitgang hel en klaer
Op vint gesneden] eische, en hy dan met den degen
Van zynen bloetverwant helt Fegeus wort doorreegen.
Kalliroë in 't ent, godt Acheloüs spruit,
Zal bidden dat Jupyn het leven ongestuit
Van haere zoons verlenge, en geensins wil gedoogen
Dat 's vaders moort blyve ongestraft, als zy 't vermogen.
Jupyn beweeght, ontzegt dan deze gave niet
Stiefdochter en zyn snaer, maer helptze uit haer verdriet,
Op dat de jonge zoons bereiken manbre dagen.

gehoorzaamde Alkmeon en doodde Erifile, om welk feit hij, zie vs. 569, *godloos en godvruchtig* tevens werd geschat. Even als Orestes werd Alkmeon door de Furiën vervolgd, totdat hij in de wateren van den stroomgod Fegeus gezuiverd, diens dochter Alfezibea huwde. Later verliefd geworden op Kallirrhoë, beloofde hij haar den halsketen, waarvan hierboven gesproken is, en dien hij aan Alfezibea geschonken had. Doch toen hij dat pronkstuk van haar terug ging vorderen, werd hij door de zonen van Fegeus omgebracht.

581, 582 *Ontzegt dan deze gave niet stiefdochter en zyn snaer:* onduidelijk, en slecht geconstrueerd, voor „*aan* zijn stief- en schoondochter." Hebe was namelijk beiden, als dochter van Juno (die haar, volgens sommigen, buiten toedoen van eenigen man had voortgebracht) en als vrouw van Herkules.

583 *Op dat:* liever: *zoo dat.*
Manbre dagen: kan men zeggen: *manbare dagen* voor „*mannelijke* dagen?" *manbare leeftijd* voor „*mannelijke* leeftijd?" deze vraag wordt hier door H. gedaan en ontkennend beantwoord, tegen het gevoelen aan niet alleen van Vondel, maar ook van KILIAEN, die beiden *manbaarheid* in den zin van *pubertas* verstaan. Zeker heeft H. gelijk, wanneer, zooals hij 't uit onderscheidene voorbeelden en ook met het gezag van PLANTIJN aantoont, *manbaar* de beteekenis heeft van „geschikt een man te dragen," en alzoo van gelijke vorming is als *lastbaar, strafbaar, cijnsbaar,* enz. Doch het ontbreekt ook niet aan woorden, mede op *baar* uitgaande en waaraan dezen uitgang deze kracht niet wordt toegekend. Zoo b. v. is een *vruchtbare* boom niet een boom, die „geschikt is vrucht te dragen," maar „die werkelijk vruchten oplevert;" zoo noemt men hem *dankbaar,* „die

Toen Temis oogen dit van verre komen zagen,
En haer voorspelden, rees een onderling geschil
In 't godendom. Elk mort waerom de maght en wil
Van jong te worden ook geene andren is gegeven.
Auroor beklaeghde dat haer egaes tyt en leven
Te lang was uitgerekt. De graengodin beklaeght
Dat haer Iäzion te grys was en bedaeght.
Vulkaen badt, dat zyn wensch en bede niet moght faelen,
En Erichtonius zyn groene jeught herhaelen:
En Venus, ook beducht voor dien aenstaenden dagh,
Bidt dat Anchizes me zyn tyt herhaelen magh.
Dus yverden de goôn een ieder voor de zynen.
't Oproerige krakkeel, daer alle goôn verschynen,
Groeide aen. Een ieder trok de stemmen op zyn zy.
In 't endt sprak Jupiter: wat wil dees razerny?
Ontzietge ons, houdt uw rust. Houdt op, houdt op van muiten.
Meent iemant met gewelt het nootlot zelf te stuiten?
Is Iölaüs tyt en oude, hier beleeft,
Door kracht van 't nootlot naer zyn jeught te rug gestreeft;
De lieve zoonen van Kalliroë behooren
Verjongt te worden door een nootlot, hun beschoren,
Niet door gebeden, noch door wapens, en gewelt:
En op dat gy u hier gelaeten inne stelt,
Een zelve nootlot stuurt my zelf en u te zaemen.
Kon ik 't veranderen, 'k liet Eakus niet praemen
Met zulk een lastigh juk van hoogen ouderdom,
Waeronder hy belast geboogen gaet en krom,
En Radamant zoude ook zyn jeught zoo lang bewaeren,
En blyven bloeien in de bloem van 's levens jaeren,

600—602 De goden onder het nootlot. *Kantteekening der oude uitgave.*
603—627 Kalliroës kinders in jongelingen. *Kantteekening der oude uitgave.*

zich erkentelijk toont", niet „die een aanleg tot dankbaarheid heeft." — Ofschoon dan ook de uitdrukking *een manbare jongeling*, als een schijnbare *contradictio in terminis* bevattende, minder verkieslijk geacht zou kunnen worden, meent men, dat, met het oog op het algemeen gebruik, dat zich tegen Huydecopers gevoelen gekant heeft, men 't woord *manbaarheid*, eenmaal een synoniem met *pubertas* aangenomen waar 't een meisje geldt, ook in die beteekenis op een knaap zou mogen toepassen.

590 *Iäzion:* deze was een zoon van Jupiter en Elektra.

594 *Anchizes:* maar die kon toen nog zoo heel oud niet zijn; want het beleg van Troje had nog lang geen plaats gehad.

Met mynen Minos, om zyn' ouderdom beschimpt,
Terwyl hy krom gebukt en waggelende krimpt,
En langer niet regeert in aenzien, als voor dezen.
Dees reden van Jupyn, dien alle goden vreezen,
Beweeghdeze: niet een volharde by dien toon,
Toen ieder Radamant, en Eakus, den zoon
Des dondergodts, vermoeit van leven, hoorde klaegen,
Ook Minos, in de bloem van zyn gewenschte dagen,
By veele volken eer om zynen naem ontzien,
Was zwak en out, en most, in ste van spits te biên,
Mileet, Diones zoon, op zyne jeught vermeeten,
En zynen vader, godt Apol, in 't licht gezeten,
Noch vreezen. Minos, die gelooft dat hy zyn lant
Bespringen woude, durf in 't blanke harnas kant
Zich niet verroeren, als Mileet hem komt vervaeren.
Miletus, gy zeilt heene, en meet d'Egeesche baren
Met uwe vloot, en bout in Azie eene stadt,
Genoemt naer 's bouwers naem. Ciane, preuts en prat
Op haere schoonheit, schoon van leest, en kloek en schrander,
Een trotse veltgodin, en dochter van Meander,
Die zich in kringklen om en wederomme krolt,
Baerde u twee kinders, daer zy langs den oever rolt
Van haeren vader, twee in eene draght geboren,
En onderworpen aen een onheil, hun beschoren,
De schoone Biblis, en ook Kaunus, haeren broêr.

  Dees Biblis leert elkeen hoe zulk een dochter voer,
Die niet beminde als 't voeght een die zich oneer schaemde.
Zy mint den broeder niet gelyk het hart betaemde.
In 't eerste kentze noch het vier niet, daerze in brant,
En rekent broeders mont te kussen geene schant,

628—637 Miletus bout Milete. *Kantteekening der oude uitgave.*

638—900 Biblis verlieft op haeren broeder Kaunus. *Kantteekening der oude uitgave.*

626, 627 *Durf in 't blanke harnas kant zich niet verroeren:* het woord *kant,* dat om 't rijm staat, bederft dan ook weder den zin. Indien Minos *kant,* d. i.: „klaar, gereed" was, waarom durfde hij zich dan niet verroeren?

630 *Ciane:* de naam is *Cyanea* of *Cyaneë.*

639 Versta: „die niet beminde als de zoodanige bemint, die voor oneer beducht is," of, korter en eenvoudiger: „die niet beminde als 't een eerbare maagd betaamt."

Noch ook 't omhelzen, met den schyn van reine liefde,
En een genegenheit, die haer in 't harte griefde.
Dees min veraerde allengs. Zy quam net opgetoit
Om hem t' aenschouwen, en in 't oogh zoo schoon als oit
Te schynen, en benyt die schooner uitgestreeken
Verschynen: en noch kentze in 't vryen haer gebreeken
Noch ook zich zelve niet, en onder dezen gloet
Begeert noch wenschtze niet, maer blaekt in haer gemoet.
Nu zegtze heer, en laet den naem van broeder glyden.
Nu heetze Biblis: dan wil zy den naem vermyden
Van zuster, en nochtans ontwaekt om op te staen
Kan noch zich zelve van geen' geilen toght ontslaen
Noch zuivren, diep in slaep verzoopen met de zinnen.
Verschynt haer menighmael 't beminde pant van binnen.
Zy laet zich dunken datze aen broeders zyde rust,
Terwyl hy legt en slaept. Zy wort van minnelust
Beschaemt in haeren droom, en uit den slaep gekoomen
Zwyght eene lange poos, en overpeinst de droomen,
En spreekt vertwyfelende aldus in haer gemoedt:
Wee my elendige! wat nachtbeelt, heet van gloet,
Is my al droomende verscheenen? hoe verwensche
Ik dat dees nachtdroom kleve op my rampzaligh mensche!
Wat droomen wy een' droom die eene maeght beschaemt!
Hy blinktme schoon in 't oogh, hoewel het niet betaemt.
Het lustme, en 'k zoude hem uit al myn harte en zinnen
[En zeker hy is 't waert] begeeren en beminnen,
Waer hy myn broeder niet, en zeker ik beken

652, 653 *Nu heetze Biblis: dan wil zy den naem vermyden van zuster:* „*nu* en „*dan* wijzen ons op twee byzondere tijdstippen: doch hier wordt ge„sproken van eene keuze tusschen twee zaaken." H. Ovidius zegt:

Byblida se mavult quam se vocet ille sororem,

d. i.: „zij heeft liever, dat hij haar Byblis, dan zuster noeme," omdat die naam van zuster haar bloedschendige liefde tegenstaat.

657 *Zy laet zich dunken:* deze spreekwijze wordt, als hier kwalijk passende, door H. verworpen, die eenige bladzijden gebruikt om te betoogen wat niemand hem wederspreken zal, dat men de spreekwijze *zich iets laten dunken* bezigt om te kennen te geven, „dat men zich dwaaslijk op iets verhoovaardigt;" maar zou dezelfde fijne criticus Vondel berispt hebben, indien deze geschreven had: *zy verbeeldt het zich,* of *zy beeldt het zich in?* — Gelooven kan men het niet: en toch ligt in deze uitdrukkingen, zij het dan ook in eenigszins flauwer mate, dezelfde beteekenis van „ijdele verheffing" opgesloten.

Een zaek behindert dit, dat ik zyn zuster ben.
Kan ikme waekend slechts van zulk een laster speenen,
My is geoorlooft dus al slaepende, als voorheenen,
Hem dikwyl in den droom t'aenschouwen stil en bly.
Indienge vraeght waerom. Geen tuigen zyn'er by
Een slaepende. Men volght zyn lust en 't minnevoeder.
Och Venus, vlugge min met uwe tangre moeder,
Wat vreught genoot ik! welk een wellust in der daet!
Hoe smolt het mergh in myn gebeente in dezen staet!
Hoe minzaem kitlen my die streelende gedachten,
Al was die wellust kort, en my de korte nachten
Dees vreught benydden! och och Kaunus, stont het vry
Myn' naem te wisselen! helaes hoe wel zou my
Dan voegen moght ik voor schoondochter van uw' vader
U groeten! Kaunus, quaemt gy ons een weinigh nader,
Als vaders schoonzoon, och hoe voeghlyk zou dit staen!
Och of de goden het gehengden dat voortaen
Wy alle dingen in 't gemeen met lust genooten,
Behalve d'ouders, uit wier stam wy beide sprooten!
Myn hooghste wensch is dat gy Kaunus, eêl van aert,
Uit eenen hooger stam dan ik gesprooten waert.
O brave, ik weet niet wie door u een vrucht zal baeren.
Och ofwe uit eenen stam niet bey gesprooten waeren!
Gy zyt myn broeder. 't Geen ons hindert blyft gemeen.
Wat wil het droombeelt dan bediên, dat my verscheen?
Wat nadruk heeft een droom? of leeraert ons de reden
Dat droomen nadruk heeft? wy menschen hier beneden
Zyn min gelukkigh dan de godtheên in hunn' troon.
De goden trouwen wel hun zuster zonder hoon.
Zoo trout Saturnus zelf aen Opis, zyn verwante.
De vader Oceaen trout eene jonge plante,
Zyn zuster Tetys, en Jupyn de donderaer
Trout Juno. Alle goôn, vereenight paer en paer,
Verstaen hun eigen recht. Maer waerom styl van goden

676 *Och Venus, vlugge min:* „Zou niet beter zijn: och Venus en o min!" **H.** Ja, immers nu is 't, of *vlugge min* als appositie van Venus staat. Intusschen konden wij òf *Venus* òf *de tangre moeder* missen.
Tanger voor *tenger:* 't woord is verbasterd van 't Fr. *tendre.* **H.**

700 *Eene jonge plante:* die ongelukkige *plante* staat hier, als meermalen, om 't rijm, en 't doet er niet toe, of die *ouder* dan *jonger* was: de zaak wordt alleen vermeld, omdat het hier een huwelijk tusschen *broeder* en *zuster* gold.

Gepast op menschen, en hun regels en geboden?
Elk schoeit op zyne wet, en een' byzondren leest.
Verbode minne zal met kracht uit onzen geest
Gedreven werden: of kan ik dit niet verwerven,
Zoo wensche ik daetelyk den bittren doot te sterven,
En op een bulster doot te leggen en gerust,
Gebeurtme dat myn broêr my noch na'et scheiden kust.
Genomen deze min behaeghtme in myne pynen,
Zy zal integendeel hem snoot en gruwzaem schynen,
En evenwel wort hier de wil van twee vereischt.
Maer Eols zoonen, zoo men 't wikt en overpeist,
Ontzagen geensins met hun zusteren te huwen.
Maer och hoe weet ik dit? waerom, in ste van schuwen,
Dus veel voorbeelden klaer ten spiegel bygebragt?
Waerheen worde ik vervoert, ô schaemtelooze kracht
Van minnevier, vertrek. Laet ik myn' vollen broeder,
Geteelt in 't zelve bedt van vader en van moeder.
Niet wyder minnen dan een zuster wel betaemt.
Zoo hy verlieft, van minne en minnelust gepraemt,
My aenzocht, 'k zou misschien zyn razerny believen.
Zal ik dan dien ik om geen byslaep zoude ontrieven
Nu zelf aenzoeken, en dit vergen onberaên,
My tot verkleening? zult gy niet verlegen staen,
En moeten zwygen? durft gy dit ronduit belyden?
De min zal perssen: 'k zal 't vermogen, en niet myden:
Of zoo de schaemt de tong verhindre, melt myn hant
En stomme brief al stil den onderdrukten brant.
Dit slot behaeghtme. Dit beneemtme, hoe ik 't wende,
De twyfelmoedigheit. Zy zet zich overende,
En op den slinken arm wat leunende, spreekt ront:
Laet ons dees dolle min belyden met den mont.
Laet hy 't verneemen. Och waer sleepen my de zinnen!
Wat vier ontvonkt myn hart hem razende te minnen!
Nu wilze bevende hem schryven met de veêr:
De pen raekt geen papier. Zy schryft, verfoeit het weêr,
En wischt het uit, en dan verandertze 't geschreven,
Verworpt het dan: dan keurt zy 't goet hem dus te geven:
Dan slingertze den brief ter neder, en staet stom:
Dan raepteze den brief van d'aerde wederom.

731 *Slot* voor „besluit."

Zy weet niet watze wil, en watze schynt te willen.
De schaemte en stoutheit mengt zich in haer minnegrillen
En troni. Zuster schryftze, en schrabt dien naem weêr uit.
Nu neemtze 't bladt, en schryft in 't ent tot een besluit:
De vryster, die u vryt, en langer niet kan leven,
Ten zy gy 't leven schenkt, zent u, van min gedreven,
Dien brief. ô Schaemte! ô Schant! Och schaemte hindert my
Myn' naem te melden. Vraeght gy wat myn ooghmerk zy?
'k Wensch dat gy naemeloos myn zaek al stil moght hooren,
En Biblis naem u niet bekent waer van te voren,
Tot datze van haer bede en wensch verzekert waer.
Gy had myn hartquetsuur aen bleekheit, en gebaer,
En mager aengezicht, en uitgekreetene oogen,
Van traenen root beschreit, voorheene kennen mogen,
Ook 't zuchten, zonder blyk van oorzaek, en 't geween,
En aen 't omhelzen, en herkussen achtereen
Vernomen, 't welk, indien gy lette op zulke streeken,
Geensins by 't kussen van een zuster wort geleeken:
Nochtans geschiede dit [de hemelgoden staen
Getuigen] om my zelf, ten uiterste belaên,
Te heelen: want myn hart aen dootelyke wonden
Ging quynen, en het wert van minne al stil verslonden.
Ik ongelukkige hebbe al een lange wyl
Gepooght 't gewelt te vliên van dezen minnepyl,
En stont meer stryts uit dan gy mooghlyk zout geloven
Dat eene dochters kracht geraeken zou te boven,
En moet bekennen dat ik overwonnen ly,
En noode uw hulp verzoek in deze razerny.
Gy, en geen ander, kunt die u bemint behouwen,
Of nedersmyten. Kies, eer 't u en my moght rouwen,
Uit een van beide wat u lust in myn verdriet.
Uw vyandin verzoekt uw hulp en bystant niet,
Maer eene die u naest bestaet in bloet, en nader
U wenschte te bestaen, en zich met u te gader
Wil door een' naeuwer bant van liefde ook onderling
Verbinden, en een drift, die haer gemoedt beving.
Waerom dan lang gesuft? laet oude mans en gryzen
Op wetten passen, en zich laeten onderwyzen,
Doorsnuffelen wat vry of ongeoorloft is,

748 *Ten zy gy:* lees: „*tenzij gij* haar.”

Het recht naerspooren en bewaeren: maer gewis
Ons jeught voeght wulpsche min, en reukeloos te vryen.
Wy weeten naeulyx noch van vryen of vermyen.
Wy houden alles vry, en volgen, zonder hoon
Te schroomen, 't voorbeelt der onsterfelyke goôn.
Geen strenge vader, noch ontzagh en vrees voor smetten,
Noch naem, noch faem zal ons intoomen en beletten,
Behoudens dat geen stof van vrees hier zy omtrent.
Blyft onze sluikery en wellust onbekent,
De naem van broeder heeft geene achterdocht te schroomen.
Het staetme vry met u in een gesprek te koomen
Al heimelyk, en wy ontzien niet, stil gewont,
Elkandre in 't openbaer te kussen mont aen mont,
t' Omhelzen. Luttel is 't dat hier aen komt t'ontbreeken.
Ontfarm u om de min van haer, die u komt smeeken,
En 't hart ronduit ontdekt, en niet ontdekken zou,
Ten waer de hooge noot, en minnegloet, en rou
Haer hiertoe perste en drong. Verhoe, eer 't u moght rouwen,
Dat d'oorzaek van myn doot werde op den zerk gehouwen.
Dit schryvende zoo rust de sidderende hant
Als 't schryfbladt vol is, en gevult tot aen den kant.
Het zegel, nat gedoopt in traenen, sluit met beven
De vuile schantvlek: want de keel was droogh gebleeven.
Zy roept beschaemt een' knecht, en spreekt hem be-
[vende aen:
Getrouwe, geef dien brief aen mynen, en beraên
Zegt entlyk broeder. Toen zy nu den knecht 't geschreven

803, 804 Het Latijn heeft hier:

Protinus impressa signat sua crimina gemma
Quam tinxit lacrymis: linguam defecerat humor –

d. i.: „zy waarmerkt haar misdaad (haar misdadigen brief) met haar zegelring, dien zy met haar tranen bevochtigd had; want de tong (niet de *keel*, als Vondel zegt) was droog." „De ouden deden by 't sluiten van „een brief even als wy nog doen: zy maakten den zegelring ('t *cachet* „of *signet*) een weinig vochtig, door het even aan de tong te brengen, „die in welgestelde lichamen, nooit geheel ontbloot is van vocht; maar „Byblis, brandende van onkuische begeerte, die het bloed verhit en de „natuurlijke sappen verdroogt, maakte het zegel, by gebrek van vocht „op de tong, een weinig nat in haere traanen" H. 't Is jammer, dat de waarheid der voorstelling, zoo keurig bij Ovidius, bij Vondel eenigszins verzwakt is. De brief zelf is anders zeer fraai vertaald.

806, 807 *Getrouwe, geef dien brief aen mynen, en beraên zegt entlyk broeder.*

Toereikte, viel de brief van minne in 't overgeven
Uit haere hant. Zy schrikt: want dit een voorspook scheen.
Noch stuurdeze evenwel den brief van minne heen.
De dienaer raemt den tyt, behandight, zonder kennis
Van 't gruwelyk verzoek, en zulk een schande en schennis,
Den broeder dezen brief. De jongman stont verbaest
Van gramschap, smeet den brief, begonnen in der haest
Te lezen, op den vloer, en naeuwelyx zyn handen
Bedwingende van fel den brenger aen te randen,
Die angstigh beefde, sprak: eerlooze stookebrant
Van 't geile minnevier, hou hier niet langer stant.
Vertrek uit myn gezicht, daer niemant u kan kennen.
Ontzagh ik niet myn schant te melden, my te schennen,
Gy hadt dit lasterstuk met uwen hals geboet.
Hy staet en siddert, melt terstont op staenden voet
Mevrou dit dreigement van Kaunus. Biblis hoorde
Hoe hy dit snoot verzoek haer afsloegh, en zich stoorde.
Hierover zietze dootsch om 't hooft, staet kout en kil,
En niet een lidt of 't beeft om 't afslaen van haer' wil.
Bekoomen van dien schrik, begon zy op te steeken,
En naeulyx konze een woort uitbrengen, en dit spreeken:
Hy heeft'er reden toe: want waerom openbaer
Ik reukloos myn quetsuur? waerom betroude ik klaer
En in der yl myn' zin en woorden aen den simpelen,
Geschreven brief? ik most myn ooghmerk eerst bewimpelen
Met dubbelzinnigheit van woorden, op dat hy
My niet beschaemen kon, en eerst ten naeste by
Beproeven uit wat hoek en streek de wint quam ruissen,
En dan met veiligheit de holle zee gaen kruissen,
Waerop ik t'onbedacht met volle zeilen vaer,
Eer ik de winden kenn'. Nu dryve ik blint en naer
Door scherpe rotsen, en van schipbreuke overrompelt,
Worde in dien Oceaen tot over 't hooft gedompelt,
Ook zonder dat ik 't schip kan wenden in gevaer.

bij de eerste lezing zal niemand deze regels verstaan. Het bezigen van leesteekens schijnt hier onontbeerlijk. Men oordeele:

„Getrouwe, geef dien brief aan mynen" .... *en beraên*

(d. i : „zich vermand hebbende")

Zegt (zy) *entlyk:* .... *„broeder."*

822 *Terstont op staenden voet:* dit heeft wel iets van een *dubbele* porte-brisée-deur.

823 *Mevrou:* versta: „aan uw vrouwe, aan uw meesteresse."

My wert door zekere voorspooken, droef en naer,
Genoegh ontraên myn min te volgen en believen,
Dewyl de brief, dien ik den brenger van de brieven
Woude overleveren, zoo los ter hant uitvalt,
En onze hoop verzwakt. Hadde ik in dit gestalt
Dien dagh niet best verzet, of mynen wil? ja vroeder
Hadde ik dien dagh verzet. Gewis een godt, myn hoeder,
Wou 't door een voorspook en merktekens ons gebiên,
Indien ik oogen hadde, om tydigh toe te zien:
En evenwel ik zelf moght dit veel nutter klaeren,
Zelf tegenwoordigh hem myn dolheit openbaeren,
En niet myn opzet los betrouwen aen een bladt.
Zoo zou hy 't aenzicht van zyne allerliefste nat
En root van traenen zien. Myn klaght zou meer bedryven
En melden dan de pen in eenen brief kon schryven.
Ik kon, zyns ondanx, hem omhelzen, hadde hy
Myn aenzoek afgekaetst. Ik konme, dus in ly,
Voor hem verneêren, kon zyn knien in 't smeeken grypen,
En zwymen, recht als of de doot myn hart quam nypen.
Zoo kon ik dootsch en bang hem bidden om gena.
Ik had het al bezocht. Kon elk misbaer zoo dra
Elk in 't byzonder ons niet helpen, en zyn zinnen,
Zoo hardt als steen, geensins afperssen my te minnen,
Zy hadden alle te gelyk zyn hart verzet:
De bo heeft mooghlyk op myn voordeel niet gelet,
Al 't onbequaem om dit voorzichtigh uit te werken.
Hy wist niet op de luim des jongelings te merken,
Noch raemde tyt en uur als 't best gelegen quam.
Die dingen hinderden myn zaek en minnevlam:
Want geene tygerin worp hem in woeste streeken,
Zyn hart is stael noch steen, noch lastiger te breeken
Dan harden diamant. Hy zoogh geen boschleeuwin.
Hy is verzetbaer, en men moet hem weêr uit min
Aenzoeken: want zoo lang myn tyt zweeft op zyn vlerken
Zal 't my niet rouwen dat ik dit zocht uit te werken:
En stont het vry een woort te haelen door den hals,
Ik hadde nutter noit dit stuk begonnen, als

862 *Bezocht* voor „beproefd."
875 *Zoo lang myn tyt zweeft op zyn vlerken:* vrij stoute vertaling van 't Lat. *dum spiritus iste manebit:* „zoo lang ik adem halen zal."

Zoo los te werk gestelt. Het tweede om aen te merken
Is 't ree begonnen streng en dapper uit te werken,
En Kaunus, op dat ik niet repp' van myn verzoek,
Zet zulk een stout bestaen voor eeuwigh in het boek
Van zyn geheughnis, en ik schyn niet errenstachtigh
Hem aen te zoeken, staeke ik dit zoo nederslaghtigh,
Maer wou hem proeven of belaegen op dien voet:
En 't schynt niet dat een godt my dryft door zuivren gloet,
Een godt, die maghtigh is myn hart met min t'ontsteeken,
Maer eer een geile drift, alreede hem gebleeken.
Nu kan ik niet ontdoen het geene snoot van my
Begaen is. 'k Hebbe hem geschreven vrank en vry,
En aengezocht, en 't hart bevlekt. Ik kan, verzoopen
In 't quaet, en om myn vuil niet hooger op te hoopen,
Niet voor onschuldigh gaen. Wat meer te zeggen staet,
Hier blykt een groot vergryp in wil, en in de daet
Een klein en slecht verloop. Zoo mompeltze in haer klaghten.
Zoo barnt een tweedraght van vertwyfelde gedachten.
Terwyl 't aenzoeken haer berout ontvonkt de lust
Van aen te zoeken noch het hart, en ongerust
Gaet zy, verrukt van min, de middelmaet te buiten,
Geeft stof haer menighmael in dit verzoek te stuiten,
Toen dit nu endeloos bleef duuren, vloodt hy snel
Zyn vaderlant, en zulk een gruwelyk gequel,
En boude een nieuwe stadt op buitenlantsche gronden.
Men zegt Miletus kroost, aen 't razen ongebonden,
Wert hierom zinneloos, en scheurde haer gewaet,
Sloegh voor de borst met een krankzinnigh ongelaet.
Nu komt haer dolheit aen den dagh. Zy kan niet rusten,
En openbaert en melt haer breidelooze lusten,
Verlaet het vaderlant en hof, haer tegens 't hart,
En volght den vliênden broêr in 't zogh met bittre smart.
Men zegt dat Biblis wyt en zyt langs d'akkers loeide,

903—940 Kaunus sticht de stadt Kaunus. *Kantteekening der oude uitgave.*

883 *Errenstachtigh* voor „ernstig, in ernst." *Ernstachtig* en *ernsthaftig* is 't zelfde, evenals *verkocht* en *verkoft.* In 't eerste woord heeft het gebruik de *ch,* in het laatste de *f* in stand gehouden.

894, 895 *En in de daet een klein en slecht verloop:* versta: „hoewel ik mij inderdaad slechts aan een zeer gering vergrijp had schuldig gemaakt, mij niet noemenswaard had verloopen (*vergaloppeerd,* zou men thans zeggen)."

Gelyk een wynpaepin op Ismarus, daer 't vloeide
Van wynen, zy het feest om 't derde jaer herviert,
En met den wynstaek holt, afgryslyk roept en tiert
En schatert. Bubazus en zyn schoondochters zagen
Dees, van haer vliedende, heendwaelen, kermen, klaegen.
Zy dwaelt door Karien, en door de Lelegeen,
Altyt in 't harrenas, en door Licye heen.
Nu was zy Kragos, en Limiere, en Xantus vloeden,
En ook Chimeer voorby, die vier en vlam kan voeden,
Wiens hooft een boschleeuwin, wiens staert een veltslang [schynt.
Hier stortge, ô Biblis, neêr. Het bosch verdort en quynt.
Uw vlechten hangen los. Gy rust ter aerde op bladen
Met mont en aengezicht. Met uw geval beladen
En treurigh, pooght u hier de Lelegeesche rey
Met haeren zachten arm, en deerlyk veltgeschrey,
De hant te bieden, op te heffen, en te streelen.
Zy raên haer menighwerf dees minnekoorts te heelen,
En troostenze, maer och haere ooren blyven doof.
Zy leght'er stom, en vat met haere hant het loof,
Bevochtight al het gras met biggelende traenen.
Het veltgodinnedom, na vruchteloos vermaenen,
Stak onder heur een aêr, die nimmermeer verdrooght.
Wat kon de veltrey, die op alle wyze u pooght
Te redden, meer uit liefde, als u op d'armen torssen.
Gelyk harsdruppels uit des harsbooms vette schorssen,
Of als het taeie leem zypt langs den vruchtbren gront,
Of als het water, 't welk heel styf bevrozen stont,
Met d'aenkomste en den aêm van Levenwekker smilten

915 *Bubazus en zyn schoondochters: Bubazus* was geen persoon, gelijk men uit de bovenstaande woorden zou opmaken, maar een landstreek van Karië, en hier worden dus eigenlijk alleen „de Karische vrouwen" bedoeld.

918 *Licye:* 't woord is verkeerd gespeld en verkeerd geplaatst. 't Is *Lycië* en de tweede lettergreep is kort.

919 *Kragos:* een berg in Cilicië.
Limiere: het *Lymires,* was een gebergte aan de kust van Klein-Azië.

920 *Chimeer:* een vuurspuwende berg van Lycië.

925 *De Lelegeesche rey:* de Lelegen waren Grieken van oorsprong en woonden deels in Myzië, deels aan de grenzen van Karië.

939 *Levenwekker:* „*Favonius,* de westenwind." Zoo zegt Hooft in *Bato* II. 2:
Door 't speelziek windekijn, wekleven *bygenaamt,*
Dat uit den westen *dan met lauwe blaasjes aamt.*

In warmen zonneschyn, en lentelucht, en stilten,
Zoo smolt ook Biblis, die geen min verduuren kon,
Aen eenen koelen dau van traenen tot een bron,
Die heden in dit dal den naem draeght van haer vrouwe,
En springende aen een' eik noch tuight van haeren rouwe.
De Lantfaem van dit nieuwe en versche wonderwerk
Waer hondert Kreetsche steên misschien met haere vlerk
Doorheengevloogen, zoo men korteling geen wonder
In Krete had gehoort van Ifis in 't byzonder,
Verkeert van kunne: want de Festische landou,
Die naest aen Krete paelt, teelt Ligdus, om zyn trou
Eerwaerdigh, en oprecht in alle zynen handel,
En onbesproken by het volk in woort en wandel.
De have staet gelyk met zynen stam en bloet.
Hy sprak zyn zwangre vrou dus aen bedaert en zoet,
Eer d'arbeit aenquam: och hoe wensche ik om twee zaeken
Dat gy met weinigh wee en aen een' zoon moght raeken.
De dochters vallen vry wat lastiger en zuur.
De sterkheit wort dees kun geweigert van natuur.
Al schynt het gruwzaem: komt gy nu een maeght te baeren,
Laet uw medoogen [ik beveel het noode] vaeren,
En helpze flux van kant. Zoo sprak de man, en hy
Wischt droef de traenen van de kaeken af, als zy,
Die dezen last ontfing. Maer Teletuze, in 't midden
Van zulk een' druk, verzuimt geensins haer' man te bidden,
Doch ydel, dat hy toch haer hoop niet krenken zou.
Maer Ligdus zwichte niet: en nu begon de vrou,
Na het voldraegen, om den last der vrucht te steenen,
Als Izis voor haer bedt by duister is verscheenen,
In 't midden van den droom, met eenen dikken drang
Van offerstaetsi op een rye breet en lang,

941—944 Biblis in eene bron. *Kantteekening der oude uitgave.*
945—1116 Ifis avontuur. *Kantteekening der oude uitgave.*

940 *Want:* dit want geeft nergens reden van en is hier volkomen overtollig.
961—963 Het Latijn heeft:

Et lacrimis vultum lavere profusis
Tam qui mandabat, quam cui mandata dabantur.

d. i.: „en beiden wischten zich overvloedige tranen van 't gelaat, zoowel hij die 't bevel gegeven als zij die 't ontvangen had." De oorspronkelijke zin is bij Vondel noch duidelijk noch sierlijk teruggegeven.

Ten minste zoo het scheen. De zilvre horen luistert
Op 't voorhooft, als de maen halfwassen, half verduistert.
Zy droegh een koningskroon van aeren op het hooft.
Men zagh den bassenden Anubis onverdooft,
De heilige Bubast, en Apis, dicht van vlekken,
Den stommen Herpokraet, die om niets los t' ontdekken,
Ons met den vinger op den mont stilzwygen leert.
Hier wert Oziris in den ommegang ge-eert,
Noit lang genoegh gezocht. Men zagh'er tamboerynen,
d'Uitheemsche slang, met haer slaepbaerende venynen.
Toen scheen 't of Izis my [die schietende uit den droom,
En duizeligen slaep, en angstigh en vol schroom,
Den ganschen omgang zagh met opgelokene oogen]
Dus aensprak: Teletuis, getroffen van medoogen,
Ik ben met u begaen. Laet vaeren uw verdriet,
En dees bekommering. Volbreng de wreetheit niet
Van uwen man, noch schroom, wanneerge door Lucyne
Van eene vrucht verlost, ontlast van alle pyne,
Te koesteren, te voên het kleentje, dat gy baert.
Ik zelf ben dees godin, die zwangeren bewaert,
Benaeuden helpt, en sterkt, en koome nu verbeden
U helpen. Gy die my gedient hebt zult met reden
Niet klaegen dat men my ondankbaer vint van aert.
Aldus vermaentze haer, die droevigh zat bezwaert.
Zy streek ter kamer uit. Dees minzaeme aenspraek wekte
De zwangre, nu verblyt, ten bedde uit, en zy strekte
Ootmoedigh haere hant ten hemel, en verlicht
Verzoekt ootmoedigh dat dit vrolyk nachtgezicht
Op waerheit uit koom'. Toen haer d'arbeit quam bezwaeren
Komtze eene dochter, haer beminde vrucht, te baeren,
Doch zonder kennis van den vader. Zy gelaet

971, 972 *De zilvre horen luistert op 't voorhooft: luisteren* staat hier voor „schitteren," als meermalen.

981 *My:* aan wien? aan Vondel? aan Ovidius? — Hier heeft de dichter zich blijkbaar verschreven. 't Moet *haer* zijn, evenals vs. 994.

1001, 1002 *Zy gelaet en veinst:* „men zegt niet alleen *gelaaten,* maar ZICH *ge-* „*laaten.* HOOFT in *Henr.* bl. 4 *ende vermoedende dat'er iet schuilde,* gelaat „zich *oft hy dier partye gunst toedroege.* BREDERODE in *Roder* en *Alf,* Act. I:

„*Veel connen meesterlijck als vrienden* haer ghelaten
„*Voor d'oogen van de gheen die sy van herten haten.*

„Deese plaatsen bewijzen ook, dat Vondel dit woord zeer wel te samen „voegt met „veinzen," enz. H.

En veinst het is een zoon, en berghtze voor 's mans haet,
Beveelt het kint te voên, en dat men 't heimlyk koester'.
Hier van weet niemant dan alleen de trouwe voester.
Het veinzen wint geloof. De vader schenkt den goôn
Zyn offer, en vernoemt den grootvaêr in den zoon.
Het kint heet Ifis, en de moeder schept behaegen
Aen een' gemeenen naem, dien mans en vrouwen draegen,
Mits niemant over dit bedrogh te klaegen stont.
Het lochenen, door dien godtvruchten logenvont
En list onachterhaelt, bleef jaeren lang verhoolen.
Het kint was byster schoon. Men zoude in 't aenschyn [doolen:
Want zaeght gy 't voor een maeght, of voor een' [jongen aen,
Het kint was evenschoon, in beide welgedaen.
De vader ging het, na zyn dertien jaer, verloven
Aen schoone Iänte, die de schoonste ging te boven
Van 't heele Kretenlant. De vader hiet Telest.
Zy waren even schoon en out. Elk queet zyn best
Zich in een zelve schoole, als kloeke tytgenooten,
In alle kunsten. Hier uit quam de min gesprooten
Van wederzyde, in 't harte al evendiep gewont;
Doch in vrypostigheit en rustigheit bestont
Een ongelykheit in de minnaers alle beide.
Men wachte op 't huwelyk, eer Hymen hen geleide,
Doch 't was geslooten, en Iänte hiel dat hy
Haer ga zou worden, dien zy minnelyk en bly
Hier voor belonkte. Nu minde Ifis, doch mistroude
Dat zy dien bruidegom noch eens genieten zoude.
De maeght ontvonkt een maeght: en Ifis kermt: ik ducht,
Wat uitkomst wachte ik hier? och wat wanschape zucht,
Wat zorgh van nieuwe min bevangtme? wouden goden
Myn leet genezen, zy behoorden my te dooden:
Zoo niet, zy mosten my begaven met een' trek
Natuurlyk naer den styl. Geen vaers heelt haer gebrek
Van gade met een vaers. Geen merri koelt haer minne
Met eene merrie. De ram zoekt een vriendinne

1035, 1036 *Geen merri.... met eene merrie:* hier vinden wij, in twee achtereenvolgende regels, 't woord *merrie* nu eens in twee, dan weder in drie lettergrepen.

By schaepen, en het hart volgt zyne hinde en ga.
Zoo paeren vogels, en geen wyf volgt wyfkens na
In alle dieren. Och ik wenschte niets te wezen:
En op dat Krete toch zyn toghten zou genezen
Met alle gruwelen te teelen, waer het kon,
Bemint Pasifaë, de dochter van de zon,
Een' stier, de vrouwekunne iet mannelyx. Myn minnen
Is, om te spreeken met bedaerde en wyze zinnen,
Veel doller dan haer min. Noch bluschteze haer vier,
En gruwelyken brant met eenen norssen stier,
Die door een houte koey met kunst wert uitgestreeken.
Zy vont een middel om de min des boels te queeken:
Maer schoon hier al 't vernuft der werrelt quaem by een,
Al quaem Dedael hier met zyn wasse pennen heen
Gevloogen, och wat zou die kunstenaer vermogen!
Zou zyn spitsvondigheit een maeght, tot min bewogen,
In eenen jongeling herscheppen? of Iänt
Verandren? Ifis rust. Bedaer in dezen brant.
Gy stookt een' dwazen gloet. Hier is geen raet te vinden.
Gy weet wel, wiltge u niet bedriegen en verblinden,
Wat vrou Natuur gaf. Sta naer 't geen uw' staet betaemt.
Bemin gelyk een maeght van eere, die zich schaemt.
Men mint op hoop. De min kan minnen aes beschikken.
De kunne ontzegt u dit. Geen toezicht, geene schrikken
Noch zorgen voor een' man, die toeziet op zyn vrou,
Noch vader keeren u uit ongeveinsde trou
t' Omhelzen uw beminde. Ook slaet zy al uw smeeken
Noch vierigh aenzoek af: en noch blyft gy versteeken
Van 't lief genot: en of de menschen en de goôn
Arbeiden wouden, om uw min met eene kroon
Te kroonen, en haer hart te raeken en beweegen,
Noch zoutge nimmermeer geraeken aen dien zegen.
In geenen deele is nu myn wenschen vruchteloos.

1050 *Heen:* in de oude uitgave staat achter *heen* een koppelteeken, als behoorde 't bij *gevlogen,* wat het geval niet is; 't behoort bij 't voorafgaande *hier.*

1055 *Hier is geen raet te vinden:* evenzoo heb ik het afsnijdingsteeken weggelaten, dat vroeger achter *geen* geplaatst was; dewijl hier aan geen onderdrukte slot-*e* te denken valt. H.

1069 *In geenen deele:* men leze: *in eenen deele.*

De goden gaven my gewilligh voor altoos
Wat zy vermoghten en my gunden al te gader.
d'Aenstaende schoone snaer, en ook myn eigen vader
Bestemmen mynen wil: maer vrou Natuur alleen
My tegen, sterker dan alle andere in 't gemeen,
Gehengt dit geenerwys. Nu is de dagh voorhanden,
Zoo lang gewenscht om bly de bruiloftstorts te branden.
Ik en Iänte staen gereet naer 't bruiloftsbedt
Te treên, en paeren: maer natuur en haere wet
Ontzegtme dit. Wy gaen te water min verwachten,
Tot aen de kin toe, om van grooten dorst te smachten.
Wat maekt Jupyns gemael, de bruiloftsleitster, hier?
Waerom stapt Hymen naer dees bruiloft met zyn vier,
Dewyl geen bruidegom de schoone bruit zal trouwen,
Die lange wenschte om eens dien blyden dagh t' aen-
[schouwen:
Maer och de bruitskrans kan ons beide niet ontstaen.
Hiermede staekteze haer klaght, met rou belaên,
En haer ontruste ga volhardt niet min met woelen.
Zy bidt dat Hymen koome, en zy haer koorts magh koelen:

Het Lat. heeft dan ook:

Votorum pars una *est vana meorum.*

Immers, Ifis wenschte vooreerst, Jänthe tot vrouw te hebben; ten tweede, den plicht eens mans bij haar te kunnen vervullen. Het eerste was gelukt, tot het tweede ontbrak het voornaamste.

1077, 1078 *Ik en Iänte staen gereet naer 't bruiloftsbedt te treên, en paeren:* hier, zoo ergens, vereischte niet alleen de taal, maar ook de gezonde zin, dat het voorvoegsel *te* voor *paeren* werd herhaald; want zooals er nu staat, zegt Ifis: „wij staan gereed naar het bruiloftsbed te gaan en (wij) paren," welk laatste zij zeer goed weet, dat niet zal kunnen geschieden.

1079, 1080 *Wy gaen te water min verwachten, tot aen de kin toe:* „ik beken, tot „noch toe niet te weeten, wat hier deeze woorden, *min verwachten* willen „zeggen: daar in tegendeel de zin volleediger en verstaanbaar is, als „we 'er deeze woorden uitneemen, zonder eenige anderen in derzelver „plaats te stellen, aldus

„Wy gaan te water....
„*Tot aen de kin toe, om van grooter dorst te smachten.*

„Voor al deeze woorden zegt Ovidius alleen: *mediis sitiemus in undis,* „d. i. in 't midden van 't water zullen wy dorst lijden. 't Is eene toe- „speling op de fabel van Tantalus, yder bekend" enz. H. Waarschijnlijk bedoelde Vondel: „wij verkeeren in de *verwachting* van onzen *minne*brand te koelen; maar ofschoon wij te water gaan, zal het ons niet gebeuren, dien te lesschen." De uitdrukking is echter noch klaar, noch gelukkig.

1087 *Haer ontruste ga:* „Jänthe, de bruid."

En Teletuis, beducht voor 't geene, daerze om badt,
Verlengde vast den tyt. Dan veinstze, moede en mat
Te quynen, stelt het uit. z'Ontschuldight zich met droomen
En voorspook, in den slaep by nacht haer voorgekomen.
Nu vintze meer geen stof tot veinzen: en de tyt
Van 't uitgestelde feest verstrykt, en gaetze quyt.
Een enkle dagh alleen is haer noch overbleven.
Maer Teletuze, hardt van ongedult gedreven,
Rukt haere en 's dochters huif ten leste van het hooft,
Omhelst met hangend haer het outer, en belooft
Een offerhande, en bidt: och Izis, die zoo blye
Den Nylstroom langs, en in het groote Alexandrye
Gedient wort, daer de stroom door zeven monden vloeit,
Ik roepe u aen om hulp. Ontlast ons, die vermoeit
Van vreeze treuren. 'k Zagh voorheene uwe ommegangen,
En kende al uwen sleep, geklank, en offerzangen,
En stoet, en fakkels, en herdenke, diep in rou,
Al wat uw rinkelbom en trom gebieden wou.
Dat myne dochter noch behouden is gebleven,
Ik niet in straf verviel, is ons alleen gegeven
Door uw waerschouwingen, en goddelyken raet.
Ontfarm u over ons, en zyt ons toeverlaet.
De traenen biggelden langs 't aenzicht op dees bede.
Het scheen of dees godin het outer op die rede
Beweeghde, ook hadtze het bewogen en geraekt.
d' Ontstelde kerkdeur schokt en davert dat het kraekt.
Haer horens blonken, als de maen. De droeve moeder
Noch ongerust, doch blyde, en door dit voorspook vroeder,
Streek voort ter kerkdeure uit, en Ifis, welgemoet,
Volght, met een trotser tret dan oit voorheen, den voet
Der moeder. 't Aenzicht bleef zoo blank niet als voorheenen.

1117—1134 Ifis in een mansmensch. *Kantteekening der oude uitgave.*

1093 *Nu vintze meer geen stof:* verwarde constructie. Waarom schreef Vondel hier niet

Geen stof meer vintze nu?

1093, 1094 *En de tyt van 't uitgestelde feest verstrykt, en gaetze quyt: tyt* staat hier verkeerdelijk tevens in den eersten en vierden nv.: een fout, waarop wy Vondel meermalen betrapt hebben. H.

1113 *Beweeghde.... bewogen:* wij vinden hier wederom den gelijkvl. en ongelijkvl. vorm van 't zelfde w.w. in eenen regel.

De krachten groeien aen. 't Eerste opzicht is verdweenen.
Zy ziet nu strenger uit haere oogen danze pleegh.
Het ongetoide haer hangt kort, en niet zoo leegh.
Zy heeft meer zwiers dan toenze een vroumensch wiert [geboren.
z' Is nu een jongling, die een vroumensch was te voren.
Brengt offergaef en geur ter kerke. Schept nu moedt
Met vast betrouwen. Elk, ontsteeken met een' gloet,
Brengt offergaven naer autaer en kerk. Zy stellen
Den titel kort hierby, om 't wonder dus te mellen:
De jongling Ifis schenkt den goôn zyne offerhant.
Hy had hun dit belooft in maeghdelyken stant.
De zon quam 's andren daeghs de poort in 't ooste [opstooten,
Als Venus, Juno, met godt Hymen, feestgenooten,
By een vergaderden, en elk zyn vreught ontvout,
Daer jongling Ifis zyn beminde Iänte trout.

1122 *Leegh* voor *laag*.

1123 *Dan toenze een vroumensch wiert geboren:* lees: „dan toen zij nog vrouw was."

Een vroumensch: in de vorige uitgave staat *vroumens*, niettegenstaande het woord in den volgenden regel met *sch* was gespeld. Dit was wederom niet aan een vergissing toe te schrijven, maar opzettelijk had de zetter hier de *ch* aan 't slot weggelaten, omdat anders de regel niet geheel in den haak kon staan; 't woord, meende hij zeker, kon toch even goed gelezen worden.

1127, 1128 *Zy stellen den titel kort hierby, om 't wonder dus te mellen:* min juist vertaalt hier Vondel 't Lat. woord *titulus* met *titel*, dat in 't Nederl. de beteekenis niet behoudt, welke 't Lat. er aan hecht, t. w. van: „een tafeltje of bordje, dat bij een offergave werd gevoegd, en waar de aanleiding of het doel dier gaaf op vermeld stond." Bij ons is *titel:* „opschrift, hoedanigheid," of „aanspraak."

P. OVIDIUS NAZOOS

HERSCHEPPINGE.

HET TIENDE BOEK.

INHOUT.

Hymen de bruiloftsgodt quam van Ifis op Orfeus bruiloft, met geen gelukkigh voorspook, dewijl de bruit Euridice, van eene slang gebeeten, korts hierna overleet, wiens ziel hy [1]) in de helle zocht, en door zijne bede verworf, op zekere voorwaerde, die hy overtrat, en hierom haer weder verloor. Hierna op eenen heuvel zingende, vergaderde hy allerhande boomen, en zong den reuzenstrijt, en hoe Ganimedes in eenen arent, Hiacint in eene bloem, en de Propetiden in steenen veranderden, en Pigmalion zijn ivooren in een levendigh beelt en eene maeght hervormt wort. Mirra verlieft op haeren vader koning Ciniras, slaept by hem, en zwanger vlugt in Arabie, daerze in eenen mirreboom herschapen, Adonis baerde. Atalante en Hippomenes loopen om strijt, en veranderen in leeu en leeuwin. Venus verlieft op Adonis, die van het wilde zwijn verbeeten, in eene bloem verkeert.

[1]) *Wiens ziel hy: hy* is *Orfeus;* doch zou naar alle regels van zin-ontleding op *Hymen* moeten slaan.

P. OVIDIUS NAZOOS

HERSCHEPPINGE.

HET TIENDE BOEK.

De bruiloftsgodt vertrekt van hier in zyn saffraenen
Gewaet, door d'ope lucht naer 't ryk der Traciaenen,
En out Cikoonsch gewest, daer Orfeus, bly van geest,
Hem vruchteloos verzoekt en noot ter bruiloftsfeest.
Hy quam'er wel, doch niet met zyn' gewoonen zegen,
En vrolyk aenschyn, noch goet voorspook, maer verslegen:
Ook sparkelde de torts in zyne rechte hant,
Besprengkelt met een' damp van traenen, en zy brant
Niet klaer noch helder: en wat hieraen moght ontbreeken,
Het ende van dees feest viel zwaerder dan het teken
En voorspook: want terstont toen goelyke Euridys,
De nieugetroude, ging spansseeren naer lantswys
In 't groene velt, bestuwt van blanke veltgodinnen,
Beet een verborge slang die schoone, waert te minnen,
Van achter in den hiel. Zy sterft. Hy zit in rou.
De treurige Orfeus, als hy zyn beminde vrou

1—16 Orfeus en Euridices bruiloft en ongeluk. *Kantteekening der oude uitgave.*

1, 2 *In zyn saffraenen gewaet:* behalve dat de plaatsing van het adj. aan het slot van een vers, terwijl het subst., dat er bij behoort, den volgenden regel opent, niet na te volgen is, zoo had *saffraenen,* als hier een kleur aanwijzende, en geen stof, zonder *n* behooren te worden geschreven.

2 *Traciaenen:* min gebruikelijk voor *Thraciers.*

3 *Out Cikoonsch gewest:* de *Cikonen* waren een volk van Thracië, later door Ulysses beoorloogd.

6 *Verslegen* voor *verslagen,* H.

Langwyligh heeft beschreit, durf entlyk zich verkloeken
Haer' dootschen geest in 't ryk der schimmen op te zoeken,
Door 's afgronts ingang in den duistren jammerpoel
Te stygen naer beneên, daer 't lichaemloos gewoel
Des volx en geestendoms, van bus en graf versteeken,
Staen onder Prozerpyn, en 't hooft der naere streeken.
Hy trekt de snaeren op zyn' zang, en heft dus aen:
O godtheên, onder wie alle onderaertschen staen,
Daer wy, zoo veelen als op aerde zyn geboren,
Naer nederdaelen, is 't geoorloft voor uwe ooren
Rechtuit en onverbloemt te spreeken als het is;
Ik koom niet neêrgedaelt in deze duisternis
Het onderaertsche ryk bespieden, en verrassen,
En uwe hellewacht den hont verbiên te bassen,
Met zyn dry hoofden, ruigh van slangen, uit Meduis
Gesprooten, en hem vast te knevlen in dit huis.
De reden van myn reis en hellevaert van boven
Is myne bedtgenoot, verzonken in dees kloven,
Toen zy, van eene slang gebeeten en besmet,
In 't allerbloeienst' van haer levens lente, ons bedt
Ontrukt wiert. 'k Wenschte dit te kunnen overzetten,
En lochen niet dat ik 't beproefde: maer de wetten
Der liefde leden 't niet. De liefde viel te sterk.
Dees godt is wel bekent om hoogh, en boven 't zwerk.
Ik twyfele of men hem ook kent in deze gronden,
Doch houde dat zyn maght hier mede wort bevonden.
Al schaekte gy uw bruit, de liefde, trou van aert,
Heeft u, is 't zeggen waer, met Persefoon gepaert.
'k Bezweere u beide by dees schroomelyke wyken,
By deze woesticheên, en altyt stomme ryken,

17—147 Orfeus hellevaert. *Kantteekening der oude uitgave.*

17 *Langwyligh* voor „een lange wijl, een langen tijd." Tegenwoordig bezigt men 't woord, hoezeer verkeerdelijk, en in navolging van 't H.-D., voor „vervelend."

22 *Staen:* „Die hier *staen*, in 't Meerv. getal, zijn te voren met een woord in 't Eenv. benoemd, t. w. „*het lichaemloos gevoel.* Die tegenwoordig meest „hun werk maaken van net en zuiver te schrijven, vermijden dit, doch „kwaalijk. Want die Naamwoorden, die, in 't Eenv. uitgedrukt, echter „eene meerderheid van personen aanduiden en begrijpen, de Letterkundigen „noemen ze *Nomina Collectiva* worden voegelijk, en zelfs kennelijk ver-„eenigd met een werkwoord in het Meerv." H.

37 *Overzetten* voor *verzetten,* als wij nu zouden zeggen.

Ontweef d'ontydigheit des doots van Euridies.
Wy allen zyn u toch een doot, en een verlies
Van 't leven schuldigh, en hoe lang wy boven wachten,
Wy spoeden vroegh of spa ter rustplaets naer dees nachten.
Wy streven te gelyk altzamen herwaert aen.
Dit is ons leste huis, en alle menschen staen
Ten dienst van uw gebiet, 't langduurighste van allen.
Ook zal myne Euridys haer tyt in 't endt vervallen,
En zy zich buigen voor het recht van uw gebiet.
Wy eischen slechts 't gebruik van 't leven, anders niet.
Indienme 't leven van myn vrou niet magh gebeuren,
Zoo keere ik nimmermeer om hoogh door deze deuren.
Verlustigh u dan vry met onzer beide doot.
  Dus smeekt hy, en de lier, in dezen bangen noot,
Op zyn gebedt gestelt, begon al 't hol te steenen,
Het dootsche zielendom godtsjammerlyk te weenen.
Nu gaepte Tantalus van dorst niet naer het nat,
Ontzinkende den mont. Ixion draeit geen radt.
Den leverslokker schynt het byten niet te lusten,
En Belus afkomst laet de boômlooze eemers rusten.
Gedoemde Sisifus blyft zitten op zyn' steen.
De Razernyen zien nu eerst langs 't aenzicht heen
De traenen bigglen, zoo 't gerucht loopt. Persefoone,
Godt Plutoos gemaelin, om laegh gevoert ten troone,

47 *Ontweef d'ontydigheit des doots:* 't geen Vondel Orpheus hier laat zeggen, komt wel op 't zelfde neer als wat deze bij Ovidius zegt; doch hij laat hem juist een tegenovergesteld beeld gebruiken. Immers bij Ovidius staat: *retexita fila:* „weeft de (levens)draden weer aan elkander": en werkelijk, om aan een ziel haar lichaam terug te geven, kwam veeleer een *weven,* geen *ontweven* te pas.

54 *Myne Euridys haer tyt:* „Vondel is in dit werk gansch niet net geweest „omtrent het uitdrukken van eigen Naamen, hier en vs. 11 *Euridys,* vs. 47 „*Euridies,* vs. 92 *Euridice* enz. Maar daar schuilt een andere en grootere „misslag in de aangehaalde woorden, daar *Euridys haer tyt* staat voor „*Euridices tyt* enz. **H.**

60, 61 *En de lier,* enz.: lees hier: „en, terwijl aan zijn gebed zich het geluid paarde van zijn lier, begon het geheele hol (de geheele onderwereld) te steenen." De nomin. absol. brengt hier dubbelzinnigheid teweeg, en bij de eerste lezing zou men denken, dat het niet *de lier,* maar het *hol* ware, dat op zijn gebed gesteld was.

65 *Den leverslokker:* den gier, die dagelijks den lever van Tityus wegpikte.

66 *Belus afkomst:* de Danaïeden, wier vader Danaüs uit Belus sproot.

En Pluto, koning van het donker jammerdal,
Verstaen niet dat men dit verzoek hem afslaen zal,
En weigren, neen gewis, maer roepen onder d'aerde
Haer schim, die onder al de leste schimmen waerde.
Zy quam'er langsaem, mits de hielwonde, aengetreên.
De smeekende Orfeus kreegh haer weêr op zyn gebeên,
Mits dat hy niet naer heur in 't uitgaen om moght kyken,
Eer zy het jammerdal, en Plutoos droeve ryken
Geruimt had, of 't geschenk zou los en ydel zyn.
Zy volghde haeren man in 't opgaen zonder pyn,
Door 't stil en stom gewest op 't spoor, dat droef en duister
Van nevelen bedekt, geen schynsel gaf noch luister.
Nu warenze geraekt niet verre van den zoom
Der aerde, als Orfeus, vol van achterdocht en schroom,
Woude omzien ofze op 't spoor hem navolghde onbezweeken,
Maer hy bevont zich van zyn wederga versteeken.
De liefste, hier gezocht, ontschoot hem wederom,
En d'ongelukkige verbaest staet styf en stom.
Hy wilze omhelzende vast houden in zyne armen,
En strekt de handen naer heur uit, begint te karmen,
Doch grypt vergeefs, en niet dan dunne en ydle lucht.
Euridice, anderwerf verscheidende, verzucht,
En klaeght niet over hem, die krachtigh haer bezinde.
Wat konze klaegen dan dat hyze trou beminde?
Zy riep in 't ent: vaer wel, het welk hy naulyx hoort,
En zy deist evenwel te rugge met dit woort.
Och, Orfeus stont verbaest om dezen tweeden rouwe,
En 's levens schipbreuk van zyne uitgekore vrouwe;
Als een die onverhoet den zwarten helhont zagh,
Daer hy geketent aen een trits van halzen lagh,
Niet eer bedaerende voor hy zyn eerste wezen
Verloor in eene rots; of als Oleen voor dezen,

74 *Haer schim: haer* slaat op *Euridice,* wat men uit het verband begrijpen kan, ofschoon de zin 't niet medebrengt.

92 *Anderwerf verscheidende:* d. i.: „ten tweeden male stervende"; doch 't woord *verscheidende* heeft hier een dubbele kracht, omdat zij werkelijk *anderwerf* van Orpheus *scheidde.*

102 *Oleen:* deze *Olenus* was een zoon van Vulkaan, wiens vrouw Letea, hoovaardig op haar schoonheid, zich boven de Godinnen schatte. Toen nu de vergramde Godheden haar deswege straffen wilden, nam hij de schuld op zich en werden beiden in steenen veranderd.

Die zyner vrouwen schult op zich nam, als of hy
Alleen misdaedigh waer: en ô Letea, gy
Rampzalige, die op uw schoonheit stout durft stoffen,
Leefde eertyts wel gepaert: nu zytge bey getroffen
Bedaeude klippen op bergh Ida, styf versteent.
De helsche wacht belet hem, die nu vruchtloos weent,
Het overvaeren. Hy blyft zeven gansche dagen,
Van spys versteeken, noit gehavent, zitten klaegen
En vasten. Hartewee, en kommer, traen by traen,
En zorgh was Orfeus spys. Hy klaeghde, droef belaên,
En deerlyk over 't wreet gerecht der helsche maghten,
En zat op Rodope en rots Emus heele nachten,
Waerop de noorden wint de lucht dryft datze barnt.
De zon stont, na een trits van jaeren, in 't gestarnt
Der Visschen, midlerwyl de lierman zich van vrouwen
En haeren ommegang uit droefheit bleef onthouwen,
Naerdien het huwlyxlot zoo bars hem tegenviel;
Of om dat hy getrou belofte en eeden hiel,
Schoon veele vrouwen blint op hem verslingert waren,
En klaeghden dat hy met geen vrouwe wil herpaeren,
Haer aenzoek afslaet, en vermaent den Traciaen
De jeught te minnen, en gerust en onbelaên
De bloem der jongkheit bly te bezigen en pluiken.
  Een heuvel rees'er, en hier boven kon men ruiken
En zien een' groenen beemt, en vlak en effen velt,
Van boom noch bosch bedekt. Der goden zoon, gestelt

109 *Het overvaeren:* t. w.: „het terugvaren naar de onderwereld."

110 *Noit gehavent:* d. i.: „zonder zich ooit te kammen of te reinigen."

117 *De lierman* voor „de lierspeler." Een *lierman* is iemand, die zijn ambacht maakt van 't lierspelen, en 't woord is onedel.

126 *Hier boven kon men ruiken:* dat kon men waarschijnlijk van beneden ook, en zoo 't al waar moge zijn, dat geuren *opstijgen,* zoo verliezen zij toch al opstijgende van haar kracht en zal men zelden, om ze beter te ruiken, op een hoogte klimmen. Doch 't woord is er dan ook alleen bijgehaald om 't rijm.

128 *Van boom noch bosch bedekt:* „Daar is geen goede orden in deeze woorden. „Vondel had behoord te schrijven, en, hadt hy er acht op gegeeven, hy „zou hier geschreeven hebben *van bosch noch boom bedekt.* Daar men het „minder uitsluit, kan het meerder niet weezen, en als hy gezeid heeft, „dat er geen *Boom* is, zo begrijpt gy ten eersten, dat er geen *Bosch* kan „zijn. Maar in tegendeel, daar geen *Bosch* is, kan wel een *Boom* zijn, zo „dat, in deeze woorden, *Boom* wel na *Bosch,* maar *Bosch* geenszins na „*Boom,* mag volgen." H.

Ten godtstolk, zette zich hier neder. Hier vergaêren
De boomen bly ten reie, en danssen op zyn snaeren
In koele schaduwen: de heerlyke eikeboom
Van Chaon, en de stam, gegroeit aen Padus stroom,
Wiens schorssen Faëtons gezusters snel verrassen,
Het loof des eekelbooms, ten hemel opgewassen,
De lindeboom, de beuk, de lauwer, schuw voor vlam,
En ongehuwt, kornoelje, en strytbaere esschenstam,
De quastelooze den, de schaduwryke andoren,
Die elk onthaelt, de wilg, die d'oevers heeft gekoren,
De vochte waterboom, de boschboom, groen van blaên,
En d' akerboom, in top met akeren gelaên,
De mastboom, ongelyk van verf, de dunne struiken
Des heibooms, en de mirt, die bleeke minnaers pluiken,
Van tweederhande kleur, het veil, een buighzaem hout,
De wyngertrank, en d'olm, die met den wyngert trout,
De vyghboom, d'esch, in 't wilt gewassen, ging zyn gangen,
De harsboom, en de boom, waeraen haeghappels hangen,
De witte dadeltak, des overwinners roof.
De ruige pynboom, met zyn ongebonden loof
Quam lest, en sloot den toght op 't eenigh welbehaegen
Der moeder van de goôn, wien 't loof wert opgedraegen:
Want Atis, offerman van Cibel, ley tot straf,
Verandert in dien boom, hier zyne menscheit af.
De treurende cipres dreef met hun allen over,

151—194 Atis in eenen pijnboom. *Kantteekening der oude uitgave.*

129 *Ten godtstolk*: *ten* is hier beter en cierlijker dan *tot*. H.

137 *Andoren:* door KILIAEN vertaald met *marrubium*.

140 *d'Akerboom:* Vondel noemt vs. 131 den *eikeboom,* waar Ovidius eenvoudig spreekt van *Chaonis arbos,* den „boom van Chaon"; vs. 134 vermeldt hij den *eekelboom,* waar 't Lat. *esculus* heeft, en hier vertaalt hij ilex met *akerboom;* ofschoon de drie door hem gebezigde woorden inderdaad benamingen zijn van een en denzelfden boom, in welke alleen door dialectvorm eenig onderscheid is teweeggebracht.

151 *Atis:* deze was een Frygische herder, dien Cybele beminde en tot haar opperpriester aanstelde, onder gehoudenheid van zijn kuisheid te bewaren. Toen hij later, aan deze voorwaarde niet indachtig, de nimf Sangaris had geschonden, dreef hem de vertoornde Godin tot razernij. Zich ontmand hebbende en aan zijn leven een einde willende maken. werd hij door Cybele, uit deernis, in een pijnboom veranderd. Na zijn dood werd hem onsterfelijke eer bewezen.

Wiens stam een naelt gelykt. Dees droeve boom, wiens lover
Ten grave dient, was eer een jongske, waert bemint
Van godt Apollo, die den prys met schieten wint,
Den zangstryt met de lier. Men zagh een puikhart weien,
Dat heiligh wert geschat by Karteaensche reien,
En veltgodinnen. Het beschaduwde zyn hooft
Met hoornen, in de lucht gesteeken. Het verdooft
De harten met vergult, waervan zyn takken blinken,
Die, over schoften heen gehangen, nederzinken.
De halsbant, ryk bezet met parlen en gesteent,
Hangt om den langen hals. De zilvre plaet verleent
Een cieraet, daerze hangt met strikken vastgebonden,
En wappert voor de star. Twee parlen, korts gevonden
Aen strant, en opgevischt, vercierden luisterschoon
Bey d' ooren aen het hooft, door zyn getakte kroon
Verheerelykt. Dit hart, zoo mak als vry van zorgen,
Gelyk 't gewoon was, plagh, tot 's avonts van den morgen,
Door hof en huizen heen te loopen, en door 't lant,
Gaf elk den gladden hals te streelen met de hant,
Maer was by Ciparis, de bloem der jongelingen
Van Cea, byster waert. Het laet zich van hem dwingen.
Hy geeft het voeder, leit het aen de koele bron,
Bevlecht de horens nu met kranssen in de zon:
Dan rydt hy vrolyk op den rug, en 't laet zich toomen
Met purperen gebit. De zon, in top gekoomen,
Stak van het hooftpunt uit den Kreeft by klaeren dagh,
Daer 't hart, vermoeit in 't groen en koele lommer, lagh.
De jonge Ciparis trof onbewust, ô smarte!

156, 157 *Die den prys met schieten wint, den zangstryt met de lier:* hier moest staan òf: „die den prijs met *schieten* en *spelen* wint," òf: „die den prijs wint met den *boog* en met de *lier*", òf: „die den *schietstrijd* (of — *prijs*) met den boog wint, den *zangstrijd* (of — *prijs*) met de lier." **H.**

158 *Karteaensche reien: Karthea* was eene der vier steden van 't eiland Cea en de geboorteplaats van Cyparissus.

161 *Vergult* voor „verguldsel."

167 *Luisterschoon* voor „schoonen luister."

170 *Tot 's avonts van den morgen:* de uitdrukking is in twee opzichten verkeerd: vooreerst moet men niet, van een tijdperk gewagende, het slot — hier den *avond* — voor het begin — hier den *morgen* — noemen; ten andere kan men zeggen *van 's morgens tot 's avonds*, en: *van den morgen tot den avond;* maar de beide vormen door elkander te haspelen, als hier, is niet sierlijk.

Met eenen scherpen schicht zyn tytverdryf in 't harte,
En ziende hoe het aen dien dootelyken schoot
Most sterven, wil hy 't hart navolgen in de doot.
Hoe woelde Apollo niet met troosten, smeeken, teemen,
Op dat de knaep 't verlies zoo hoogh niet op zou neemen.
De knaep houdt evenwel met deerlyk kermen aen,
En smeekt de goden om een weldaet, dat 's voortaen
En eeuwigh zonder endt te treuren uit medoogen.
Toen hy nu al zyn bloet in traenen door zyne oogen
Geheel hadde uitgeschreit, begonnen al de leên
Te groenen, en de lok om 't blanke voorhooft heen
Gelyk een torenspits te ryzen, styf te worden,
Den hemel aen te zien, en zyn gestarrende orden.
Apollo zucht, en zegt: gy zult in droeven schyn
By ons en anderen een merk van rouwe zyn.
  Der goden tolk vergaêrt van allerhande boomen
Een' groenen schouburgh, die om stryt hier t'zamenkomen,
Gedreven over dal en heuvel dicht by een,
Op zyne lier. Hy zat in 't middenpunt alleen,
By menschen, dieren, en gevogelte. Op het leste,
Toen hy de snaeren, in dit schaduwryk geweste,
Met zyne vingren had getokkelt, en gestelt
Op 't wedergalmen van den toon, gespreit door 't velt,
Tot datze hoogh en laegh vereenden net en effen,
Begon hy met zyn stemme en speeltuigh aen te heffen:
O zanggodin, laet ons aenvangen van Jupyn
Op uw geleide. Hy, zoo ver de zonneschyn
Zich uitbreit, is een heer van alle schepselingen.

195—206 Ciparissus in eenen cipres. *Kantteekening der oude uitgave.*
207—220 Orfeus liergezang. *Kantteekening der oude uitgave.*

185 *Teemen:* eigenlijk: „langzaam, lijmerig spreken"; doch hierdoor veelal verkeerd gebruikt in den zin van „lastig aanhouden, drenzen, malen, zeuren." Zoo ook lager vs. 565, en bij Hooft in den *Warenar* I Bedr. III Toon:

Ik heb een weeuw op spoor van veertigh jaeren,
Die door een zeker getroggelt testament
Met temen *en lemmen van haren man heeft verworven*
Dat de beste plok van zijn goet op haer is verstorven.

198 *Een' groenen schouburgh:* eigenlijk „een groen *publiek*."
201 *Menschen, dieren, en gevogelte:* wederom worden hier de *dieren* en 't *gevogelte* onderscheiden.
209 *Schepselingen:* een woord, door onzen dichter ook nog in zijn *Harpz.* gebruikt.

Men heeftme dikwyl van zyne almaght hooren zingen.
'k Zong eerst den reuzestryt, op eenen hooger toon,
Hoe zegenryk hy uit den starreryken troon
Hen met den blixemstrael in Flegra klonk ter neder.
Nu voeght ons op een nieu en liefelyk en teder
Te zingen van de gunst, die 't godendom behaeght
Te draegen tot een' knaep, den haet tot eene maeght,
Om omgebonde min gestraft van 't hoogh vermogen.
Der goden koning brant, van gloênde min bewogen,
Om Ganimedes, zoon van Priam, en vont ras
Iet lievers dan Jupyn te schynen, die hy was
In wezen: hy wou zich in geenen andren vogel
Herscheppen dan die 't vier des blixems met zyn' vlogel
En bek en klaeuwen vrank en veiligh draegen kon.
Hy toeft niet lang, en op de pennen in de zon
En wolken zwevende, valt daetelyk aen 't schaeken
Van dien Troiaenschen knaep, die nu in 's hemels daeken
Den wyn in schaelen schenkt, en Juno zelf ten spyt,
Godt Jupiter ten disch den eedlen nektar wydt.
Ook waertge, ô Hiacint, van godt Apol verheven
Ten hemel, had het lot u levens tyt gegeven.
Gy overtreft nochtans der sterfelyken lot:
Want t'elkemael de lent de koude en 't overschot
Des winters wechdryft, en de Ram de koude Visschen
In 't zogh volght, dan verryst uw bloem uit duisternissen
Op 't groene bloembedt jaer op jaer. Myn vader heeft
U boven anderen bemint, en Delfis geeft
Geen antwoort, daer het legt in 't middenpunt der landen,
Terwyl Apol om hem bewandelde de randen
Van den Spartaenschen stroom Eurotas, daer de stadt
Noch onbemuurt lagh, hy zich zelven gansch vergat,
En lier en koker, om dien jongling te behaegen.
Hy weigerde geensins hem netten na te draegen,
En met den hazewint aen 't leizeel na te treên,
Te stappen over bergh en scherpe steenrots heen,

221–291 Jupiter in eenen arent. *Kantteekening der oude uitgave.*

213 *Flegra:* een stad in Macedonië en een veld in Kampanië bij Kume droegen beiden dien naam en betwistten elkander de eer, tot strijdperk te hebben gestrekt aan de Goden en Giganten.

En voedt zyn liefde met dien jongeling t'onthaelen.
De zon stak 's middaghs uit het hooftpunt met haer straelen
Recht tusschen dagh en nacht. Dees twee gaen moedigh heen
Aen d'eene zyde op 't velt zich moedernaekt ontkleên,
En elk hun lichaem met olyfsap gladt bestryken,
Om zich te sterken, en in 't worpen niet te wyken.
De godt Apollo, heet op 't speelen met de schyf,
Vangt eerst van beiden aen, en worpt zoo fel en styf,
Datze in de lucht door 't zwerk een lange wyl blyft hangen.
Ten leste daeltze neêr, en toontze die verlangen
Hoe kunst en kracht zich paert. De wulpsche Hiacint
Al t' onvoorzichtigh, op dat hy den schyfstryt wint,
Schiet snel en schichtigh toe om Febus schyf te keeren.
Zy stuit van d'aerde om hoogh [wiens hart zou dit niet [deeren?]
In 't vrolyke aenschyn van dit overschoone kint,
Dat strax om 't hooft besterft. Apol, die hem bemint,
Besterft zoo dootsch als hy, omhelst hem uit medoogen
In zynen zachten schoot, streelt aengezicht en oogen
En wischt de wonden af. Nu sterkt hy met den geur
Van kruit de flaeuwe ziel vergeefs al 't lichaem deur.
Och kruiden baeten niet! wat kan zyn wonde heelen?
Gelyk zoo iemants hant of voet de dunne steelen
Van mankop, lelie, of violen quetst en breekt,
Daerze op 't bewatert bedt rechtop staen aengequeekt,
En leunen op een stut van teenen, dieze omvangen,
Zoo laetenze verflenst haer hooft zwaermoedigh hangen,
En kunnen zich niet meer ophouden als voorheen,
Maer slaen het aengezicht ter aerde naer beneên.
Zoo hangt des stervers hooft. De maghtelooze in lyden
Verslapt, zich zelf ten last, en 't hooft hangt op twee zyden.
Och zegt Apollo, zoon van Ebalus, gy sneeft,
Versteeken van de lent des levens. Och ik geef't!
Ik zie uw hooft gewont. ô droeve smart! ô broosheit!

268 *'t Bewatert bedt:* in onze dagen zou de vereeniging dier woorden al vrij belachelijk worden gevonden: in die van Vondel ergerde zich niemand er aan.

273 *Des stervers hooft* voor *des stervenden.* **H.**

274 *'t Hooft hangt op twee zyden:* hoe zoo iets plaats heeft wordt niet verklaard; doch de bedoeling is, dat het, nu naar dezen, dan naar genen kant hangt.

Gy zyt om wien ik treur. Myn drift en reukeloosheit
Holp u te jammerlyk om 't leven. Uwe doot
Wort my geweeten. Ik ben schuldigh door dien schoot
Aen uw ontydigh lyk: doch wie kan my verklaegen
Van misdaet, zoo het spel den naem van schult moet draegen?
Indien men minnen met den naem van schult bezwaert?
Och doemde men my mede om u ter hellevaert!
Maer 't nootlot heeft ons dit al lang voorheen verhindert.
Gy zultme altyt omtrent byblyven, onvermindert
In liefde. 'k Zal uw' naem staêgh voeren op de tong.
Myn hant zal op de lier uw' naem al even jong
Ophaelen, myne lier uw' waerden naem beschermen.
Gy, in een nieuwe bloem hervormt, verbeelt ons kermen.
De tyt wil koomen dat een dapper oorloghshelt,
Herschapen in dees bloem, op 't zelve bladt in 't velt
Gelezen wert. Terwyl Apol dus kermde en schreide
Begonnen druppels van dit bloet, het welk de weide
Besprengkelde, geen bloet te schynen, maer een bloem
Rees schooner uit den gront der aerde, die den roem
Van Tirus purper dooft, doch liefelyk van geuren
Schynt, als een lelie, het hooft om hoogh te beuren,
En trekt alleen den vorm der witte lelie aen:
Maer wat de verf belangt, zy pronkt met purpre blaên.
Dit docht Apollo niet genoegh: want Godt vereerde
Hem met deze eere, en schreef van rouwe, die hem deerde,
Zyn kermen op de blaên, daer leest men noch ay ay.
Men ziet de boekstaef van den lykrouwe en 't geschrey

292—307 Hiacint in eene bloem. *Kantteekening der oude uitgave.*

282—283 „Het hier voorkomende *misdaet* moest zijn *schuld,* en *zoo* nood-„zaakelijk *ten zy,* in het volgende vaars moest *indien* ook weezen *ten zy:* alles op deeze wijze:

„*doch wie kan my verklaegen*
„*Van* schult? *ten zy het spel den naem van* schult *moet draegen*
„*Ten zy men minnen met den naem van* schult *bezwaert,*

„en zo leest men ook by Ovidius driemaal 't woord *culpa,* d. i. *schuld;* „en tweemaal *nisi,* d. i. *tenzy.*" H.

291 *Een dapper oorloghshelt:* Ajax; gelijk de lezer dat in het XIIIde Boek zal komen te lezen.

298 *Als een lelie:* Vondel geeft hier aan *lelie,* evenals elders aan *merrie,* drie lettergrepen, wat bij het lezen te lastiger valt, omdat het volgende woord met een *h* begint.

Getekent op dees bloem. Gewis nu rout het Sparte
Geensins dat zy hem baert. De naem blyft door dees smarte
Noch heden in waerdy. De staetsi van Jacint
Wort jaerlyx naer 's lants wys geviert en noch bemint.
  Indienge vraegen moght of ertsryk Amatonte
Wenscht Propetiden op het eilant, vet van klonte,
Geteelt te hebben: het bestemt dit, recht als of
Het moeder wenscht te zyn van wyven, die zich grof
Verloopende, den naem ontfingen van Cerasten,
Gekroont met hoornen, een altaer, daer vreemde gasten
Op storven, en hun bloet vergoten, Godt Jupyn
Ter eere, stont'er voor de kerke, met een' schyn
Van heiligheit bekleet. Zoo dit uitheemschen zagen,
Zy meenden dat men hier hadde offervee geslagen,
Een zuigend kalf, of schaep, om Amatus geweit.
Hier wert den vreemdeling terstont het lyf ontzeit,
En Venus, toornigh om dien styl van offerhanden,
Bereide zich om zelve Ofiüzynsche landen

308—309 Hiacints feestdagh. *Kantteekening der oude uitgave.*
310 en 335 Propetiden in rotsen. *Kantteekening der oude uitgave.*
313—348 Cerasten in stieren. *Kantteekening der oude uitgaee.*

312 *Wyven:* „Vondel maakt van deeze *Cerasten, wyven,* buiten alle reden. Het „waaren inwooners van 't eiland Cyprus, die hier gezeid worden, door „de gramschap van Venus veranderd te zijn in stieren. Den oorsprong „der Fabel voert Jonktijs aan, *Twistgespr.* vs. 1433, daar Minerva tot „Venus zegt:

„*Zoo dat ik hier ten lof van hem werd aengedreven,*
„*Die u den toenaem heeft van* hoornige *gegeven.*

„waarop hy ook het volgende aantekent: *Onder de bynamen van Venns* „*werdt ook den naem* Cerastia *geteld: om dat in 't eyland Cyprus menschen* „*woonden, de welke zekere gezwellen, de uytpuylende* horens *niet ongelyk, aan* „*'t hooft hadden.* Want *Cerasten* zijn eigenlijk *gehoornden,* van 't Gr. *Keras,* „een *Hoorn.* en hiervan ook *Cerastes* een *gehoornde Slang.* Bart. Engelsman 1485 B. XVIII c 29 cerastes *dat is een* ghehoernt serpent, *als Isidorus* „*seyt* 1. VII *want het heeft eenrehande hoernen van beyden ziden van den* „*hoefde. gelikerwijs dat een ram doet, dye omgekromt syn,* enz. In den Bybel „1477 *Genes.* XLIX, 17 *Dan, moet worden een* slanghe *in den wegh en een* „Cerastes *inden pade*" enz. H.

318 *Geslagen* voor „geslacht." Zoo zegt men ook nu nog onverschillig *slager* en *slachter.*

319 *Amatus* of *Amatonte,* als hierboven vs. 309: een stad op 't eiland Cyprus, waar Venus vereerd werd.

322 *Ofiüzynsche landen: Ofiüza* was een naam, aan Rhodus gegeven.

En steên te ruimen, en hief ongerust dus aen:
Wat heeft myn lustige landou helaes misdaên,
En eene ry van steên, en aengenaeme velden,
Laet godeloozen dit met ballingschappe ontgelden,
Of met den zwaerde, of met een straf, die laeger gaet,
En tusschen ballingschap en doot in 't midden staet.
Wat kan dit anders zyn dan haeren vorm te derven,
Misvormt van lichaem en wanschapen om te zwerven?
Terwylze twyfelt hoe men haer herscheppe in 't oogh,
Slaet zy haere oogen op de horens spits en hoogh,
En nu beraên dat zy gehorent gaen als dieren,
Herscheptze grove leên in leên van norsse stieren.

De Propetiden, vuil van wandel, nietemin
Bestaen te lochenen dat Venus een godin
In wezen zy: waerom dees godtheit, in de hette
Van gramschap, 't lichaem van dit geil gebroet verzette
Van zynen eersten vorm, en toen de schaemt' verdween,
En 't bloet in 't aengezicht versteef, zoo styf als steen,
Herschiep zyze in een' steen, waer van het naeu verscheelde.

Pigmalion, die zich den vuilen aert verbeelde
Van 't vrouvolk, dat den tyt met gruwelstukken sleet,
Waermé 't veraerden van natuur dien hoop bereet,
Bleef lange vrouweloos, en schuwdeze te hooren.
Hy kunstryk snyt terwyl een heerlyk wit ivooren
Uitnemend meesterstuk, een kunstigh vrouwenbeelt,
Zoo wonder schoon als noit van vrouwe wert geteelt.
De beeldesnyder staet om 't werk van zyne vingeren
Verstomt, belonkt het vast, en zal'er op verslingeren.
Het aenschyn is gelyk een dochter uit den aert
In wezen en natuure, en zou zich roeren, waer't
Dat schaemte toeliet zich te buigen en te reppen.
Zoo schuilt de kunst in kunst, en schynt geen kunst, maer scheppen.
Pigmalion staet stom voor 't wonder van zyn kunst.
De nagebootste borst ontvonkt door haere gunst

349—403 Pigmalion verlieft op zijn ivooren beelt. *Kantteekening der oude uitgave.*

348 *Zoo wonder schoon als noit:* is sterker, dan wanneer hij gezegd had: „zoo schoon als *ooit.* „*Ooit* stelt de zaak niet *boven,* maar gelijk met de grootste onder andere zaken. H.

Het hart des meesters. Hy wil dikwyl 't werkstuk voelen,
Of 't vleesch is, of ivoor. Hy wenscht zyn' brant te koelen,
En moet bekennen 't is geen elpen, noch albast.
Hy kust, en wort gekust, met mont op mont gepast,
Zoo 't schynt. Hy spreekt, en voelt, en 't zou bykans gelyken
Dat d'elpe spieren voor zyn hant en vinger wyken,
Inbuigen min of meer, en 't vleesch, dat dus geport,
Hem angst aenjaeght, of blaeu van al dit nipplen wort.
Hy streelt het nu: dan brengt hy 't gaven en geschenken,
Die eene jonge maeght behaegen op haer wenken.
Hy brengtze schulpen en gesteente, en vogels me,
En bloem, en roode roos, en leli, wit als snee,
Den reukbal, bont bemaelt, en glinsterenden ammer,
De traenen van een trits gezustren, in 't gejammer
Om Faëton hervormt. Hy trektze kleeders aen,
Steekt ringen aen de hant, en gaetze ketens slaen
En hangen om den hals, hangt parlen aen haere ooren.
De roos bedekt de borst. Cieraet kan 't oogh bekooren,
En voeght haer. Is zy naekt, zy wekt geen' mindren brant.
Hy legtze neder op een ryke ledekant,
Gedekt met purperverf van Sidon. Dees vriendinne
Op 't bedde dompelt hy in 't zachte dons uit minne,
Als ofze voelde. 't Feest, welx jaergety verjaert,
En door gansch Ciprus wort geviert, zoo hoogh en waert,
Verscheen. Men slaghte om d'eer der lente, nu herboren,
Sneeuwitte runders met den krans en gulden horen.
d'Altaeren rooken van den wierook, haer gewyt.
Pigmalion, voorzien met gaven, staet en vryt
Voor 't heiligh outerbeelt, en zeght niet zonder beven:
O goden, kunt gy ons al wat wy bidden geven,
Ik bid verleenme toch [hy durf d'ivoore maeght
Niet zeggen [zoo myn bede en smeeken u behaeght,
Een schoone gemaelin, die 't elpen beelt gelyke.
De goude Venus, hier in 't heilighdom te pryke,
Verhoorde zyn gebedt, en haere fakkel licht
En blikkert drywerf in de lucht voor zyn gezicht
Om hoogh, een voorspook dat zyn bede is begenadight.

364 *Nipplen: nippelen* is een frequentat. van *nippen* of *nijpen,* en dus een „herhaald knijpen."

369 *Ammer* voor *amber,* „barnsteen."

Hy keert naer huis, en zoekt zyn kunstbeelt onverzadight,
Gaet leggen op de koets, en kust het beelt, en port,
En laet zich dunken dat het warm en warmer wort.
Hy kust het anderwerf, betast den boezem weder.
Als wasch by zonneschyn, zoo wort het week en teder,
En wykt voor zyne hant, die 't handelt en bootseert
In veel gedaenten, recht gelyk 't gebruik begeert
Ten oorbaer. Midlerwyl hy stom staet, en door 't wonder
Vertwyfelt zich verheught, en denkt of ook hier onder
Bedrogh magh schuilen, vleit hy weder naer zyn' wensch.
Nu was 't een lichaem, en zyn vinger voelt een' mensch,
Verneemt hoe d'aders slaen. Maer toen begon dees minner
Met blyschap Venus lof te zingen, als verwinner,
En 't schoone beelt in 't endt te drukken mont aen mont.
De maeght gevoelt den kus, wort schaemroot, en gewont
Van liefde, slaet beducht 't gezicht naer 's hemels zaelen,
En zagh den vryer, en de zon haer bedt bestraelen.
De godtheit komt'er by, en huwtze beide aen een.
Toen negenwerf de maen heel ront van boven scheen,
Was zy van Pafus in het kinderbedt gelegen,
En 't eilant heeft zyn' naem van dezen zoon gekreegen.
  Zy baerde ook Ciniras, zyn dochter hem veel druk.
Vertrekt, gy dochters, 'k zing u een afgryslyk stuk.
Vertrekt, gy ouders, of gevalt myn' zang uwe ooren,
Zoo wensche ik geen geloof by die my zingen hooren,
En rekent dit misdryf voor loutre logentael;
Of geeftge dit geloof, gelooft dan ook 't verhael
Der straff', hierop gevolght: doch kan natuur gedoogen
Dat dit waerschynbaer zy, en geen verzierde logen,
Zoo is myn hart verheught dat Tracie zoo ver
Van 't lant gescheiden legt, 't welk dit aenrechten dar.
Al draeght Arabie kanneel, en sterke kruiden,
En geur en wierook, dat door 't straelen uit den zuiden

404–436 Het ivooren beelt in eene maeght. *Kantteekening der oude uitgave.*

402 *Vertwyfelt* voor 't eenvoudig: „in twijfel geraakt."

415 *Zy baerde ook Ciniras, zyn dochter hem veel druk:* d. i.: „zij (Pygmalions vrouw) baarde Ciniras: de dochter van Ciniras baarde haren vader veel druk."

419 *Dit misdryf:* de nadruk behoort in woorden als *misdrijf, wandaad, schelmstuk,* enz. altijd op de eerste lettergreep te vallen.

Van vette boomen drupt, en bloemen, eêl van aert;
Dewyl het Mirre teelt is dit zoo veel niet waert.
De min ontkent het zelf, dat hy met scherpe flitsen
Dees Mirre wonde, en met zyn fakkel aen quam hitsen
Tot zulk een lasterstuk. Een zuster van de trits
Der Razernyen rookt bloetschendigh geil en rits
Met eene fakkel, aen den jammerpoel ontsteeken,
En slangenaêm haer toe, om eene pest te queeken.
Zyn' vader haeten is een gruwzaem schellemstuk:
Maer hier broeit liefde haet, en grooter ongeluk.
Alle oversten van 't ryk en omgelege landen
Staen naer heur huwelyk. Alle oosterlingen branden
Om haer te trouwen. Laet nu Mirre uit al de jeught
Een' kiezen, aengezien niet een het hart verheught,
Noch ook 't gezicht verquikt. Zy kan haer misgreep voelen,
En wederstreeft dien brant en geilheit, niet te koelen,
En redeneert aldus: ô Goôn! godtvruchtigheit!
O wet der ouderen, door 't hemelsche beleit
Geheilight! 'k bidde u keert, verhoedt dees vuile schennis.
Belet ons lasterstuk, dit schelmstuk zonder kennis,
Indien het trouwens voor een schelmstuk zoude gaen.
Maer 't wort ontkent dat een godtvruchte, wel beraên,
Dien lust zoo diep verdoemt: want allerhande dieren,
Ook zonder misdaet zich vermengelen, en vieren
Dien geilen toght den toom. De vaers, zoo lust haer dring',
Gedooght heel gaerne dat de vader haer bespring'.
De merri paert zich met den springhengst, die haer teelde.
De bok bemint de geit, zyn dochter, rits van weelde.
De vogel broeit een jong uit zyn geteelde spruit.
Gelukkigh zynze, wie dit vry staet ongestuit.
De drift der menschen smeet veel godelooze wetten,
En nydigheit durf 't geen natuur bestemt beletten
Door regels: evenwel vermelt de faem niet blint
Dat men ter werrelt hier en daer noch volken vint,
Daer vader, dochter, zoon en moeder eerlyk paeren.
Zoo wort de liefde door het echtelyk vergaêren
Verdubbelt van weêrzy met onderlinge min.
Helaes, dat my niet magh gebeuren naer myn' zin
Dit myn geboortelant te noemen, als een' zegen.

436—689 Mirre verlieft op den vader. *Kantteekening der oude uitgave.*

Och myn geboortelot, my vyant, valtme tegen.
Wat maele ik lang hierop? wat hoope ik op 't onvry
En ongeoorloft? dees is zeker waert dat hy
Als vader wort bemint. Waer ik dan niet geboren
Van grooten Ciniras, zoo moght ik uitgekoren,
Gelyk een dochter, met den grooten Ciniras
Verzaemen. Aengezien hy my, gelyk het was
Beschoren, nu dus na bestaet, zoo kan 't niet wezen
Dat ik hem eigene, en 't namaeghschap leertme vreezen,
En hindert myne min. Waer ik hem vreemt in bloet,
'k Had meer vermogen om te lesschen dezen gloet.
Het lustme wyt en zyt en ver van hier te tyen,
En buiten 't vaderlant, om dit schandael te myen.
Doch een verdwaelde trek van liefde hindert my
Dat ik eens Ciniras belonke vrank en vry,
Hem aenzoek', spreeke, en kuss', terwylme niet wat anders
Gebeuren magh. Maer och bedenk bedenk iets schranders.
O godelooze maeght, durft gy iet anders noch
Verhoopen? voeltge niet dat minne door bedrogh
De wet en naem verwart? zult gy, onkuische streelster,
Voor vaders byzit gaen, en schendige overspeelster?
Voor zuster van uw' zoon? voor moeder van uw' broêr?
Ontzietge niet den poel, daer 't godendom by zwoer?
Ziet gy de zusters niet, gehult met zwarte slangen,
Als 't zielendom haer ziet, in 't jammerhol gevangen,
En hoeze, in duisternis gedompelt, buiten 't licht
Met fakklen blikken, en een grimmigh aengezicht,

474 *Dat ik hem eigene:* Vondel zegt anders, ZICH *iets eigenen,* als B. XVIII „vs. 53, 203 en 557.... doch *eigenen* voor *zich eigenen* vinden we by meer „goede schrijvers. HOOFT in *Henrik* bl. 59 *de verwinnaar zal 't al* eigenen. In *Paris Oordeel* bl. 586. *Elk* eigent *hem* t. w. den Appel," enz. **H.** Ook nu hoort men meermalen uitdrukkingen, als: „hy heeft die kinderen „*geëigend*" voor „tot zich genomen."

485 *De wet en naem:* „van wat *wet,* van wat *naem* spreekt hier de dichter? „De woorden van Mirre, by OVIDIUS, komen op deezen zin uit:

„*En gaet u niet aen 't hart*
„*Hoe veele naamen, hoe veel pligten, gy verwart?*

„welke deeze *naamen* en *pligten* zijn, verklaartze zelve, als ze in 't vervolg „aanmerkt, dat zy, verkrijgende 't geen ze wenscht, zal worden de *Byzit* „van haar *Vader,* de *Zuster* van haaren *Zoon,* de „*Moeder* van haar „*Broeder,* welke verwarring van *Naamen* noodzaakelijk die der *Pligten* „insluit" enz. **H.**

Zoo veel misdaedigen, als zich ter boosheit neigen,
Geen lasterstuk ontzien, met straffe en geessel dreigen.
Maer gy, terwyl uw lyf noch van geen schennis weet,
Bevlek geensins, uw ziel tot een onendigh leet,
't Verbont van vrou natuure, een ieder ingeschapen,
Om dien verwaten gloet, een' trek van by te slaepen.
Genomen 't luste u: och de zaek verbiet het u.
Hy is godtvruchtigh, eert de wetten. 'k Wensche nu
Dat hy als ik ook van dit evel waer bezeten.
Dus sprakze. Ciniras in twyfel wil eens weeten
Wien hy uit al dien hoop aenzoekren kiezen zal,
En uit haer' mont verstaen wie uit dit groot getal
Haer allermeest behaeght. Eerst zwyghtze stil, den vader
Belonkende, bedaeut zy d' oogen, treet hem nader
Met laeuwe traenen. Hy gelooft de maeght is bloo,
En sust het schreien, kust zyn telgh, die 't quansuis noo
Gehengt, en Mirre bly geeft antwoort, als hy vraeghde
Wien zy wil troouwen, wie haere oogen meest behaeghde:
Een, zegtze, die u best gelykende my wont.
De vader pryst helaes het geen hy niet verstont,
En zegt: blyf altyt vroom. Zy, overtuight van boosheit,
Sloegh, om dit woort blyf vroom, haer oogen neêr uit [broosheit.
't Was midnacht, en de slaep ontsloegh den geest en 't lyf
Van zorge en moeite: maer de dochter, even styf
By 't opzet, houdt de wacht, en wort geknaeght van binnen
Van 't onbetembre vier, en maelt, niet wel by zinnen,
Op haeren dollen trek. Dan wanhooptze, dan wil
Zy 't proeven, maer de schaemt' behindert deze gril.
Zy weet niet wat haer lust. Gelyk een boom, getroffen
Met eene scherpe byl, eer hy komt nederploffen,
Voor zynen jongsten slagh, zich twyflende beraet
Wat zyde in 't vallen op het lest te kiezen staet,
Van overal gevreest: zoo schokken ook de zinnen,
Geknakt door wonden, van weêrzyde, of zy dit minnen
Wil staeken, of bestaen. De liefde vint geen rust,
Noch raet, ten zy de doot den brant van minne blust.

499 *De zaek verbiet het u* voor „het zal toch niet kunnen gebeuren," of, als men nu zegt: „'t verbiedt zich vanzelf."

523 *Proeven* voor *beproeven.*

Haer lust te sterven aen een' strop, en uit wanhoopen
Besluitze een' taeien bast om haeren hals te knoopen.
Zy slaet den gordel aen een' kamerbalk, roept snel:
Och lieve Ciniras, och Ciniras, vaer wel.
Vat d'oorzaek van myn doot. Zoo knooptze, bleek bestorven,
Den riem om haeren hals, van dolle min bedorven.
Dit momplen, zegt men, quam de voester, trou van aert,
Die stil de kamerdeur des voesterkints bewaert,
Ter oore. d' Oude best schiet op, van rou gedreven,
Ontsluit de deur, en ziende al 't reetschap om van 't leven
Te scheiden vaerdigh, kermt, en slaet voor haere borst,
Verscheurt het kleet, en rukt het haersnoer, vuil bemorst,
Al weenend van den hals, en breekt den bant aen flarden.
Nu heft het huilen aen. Zy kan 't van druk niet harden.
z' Omhelstze, en vraeght of zy zich zelf verkorten wou.
De maeght legt stom, en zwyght, en slaet, stokstyf van rou,
Het aengezicht ter aerde, en dus betrapt in 't ende,
Beklaeght zich deerlyk om 't verlengen der elende,
En d'uitgestelde doot. Het oude wyf houdt aen,
Ontbloot het gryze haer, en toont met traen op traen
De dorre borsten, bidt en smeekt uit mededoogen,
By wiegh, en 't eerste zogh, haer van het hart gezogen,
Datze onbeschroomt ontdekke al wat haer perst en deert.
Maer Mirre, die zich aen geen bé noch vraege keert,
Blyft steenen. Hierom wil de voester zeker weeten,
En zweert by haere trou, en zegt nu, root bekreeten:
Ik ben van ouderdom noch niet vertraeght. Wat is 't?
Is 't dolheit? 'k weetze flux te heelen, eer men 't gist,
Of door bezweeringen, of kruit, en artsenyen:
Of deert u iet, gy zult door kracht van toveryen
Gezuivert worden: of ontzietge 's hemels roên,
Men zal door offeren verwerven uwen zoen.
Wat raeme ik wyder? huis en have zyn geborgen.
Uw vader leeft, en ook uw moeder, vry van zorgen.
Maer Mirre, hoorende den naem van vader, zucht
In 't harte, en minnemoêr is noch niet eens beducht

529 *Uit wanhoopen:* moeten wij dit *wanhoopen* als een werkw. opvatten, of als een meerv. van *wanhoop?* Vermoedelijk het eerste; doch in elk geval staat het hier verkeerd en valt ook de nadruk verkeerd.

Voor eenigh lasterstuk, en nochtans, na lang teemen,
Kryghtze achterdocht, begint van minne iet te verneemen,
En hier op staende, bidt dat zy het openbaer'
Hoe 't hier gelegen zy, en neemt bedrukt en naer
De bitter schreiende op den schoot met treurigh kermen,
Omhelst de flaeuwe met haer zwakke en bevende armen,
En zegt: ik merkte dat gy mint, en hierin wil
Myn ernst, ay vrees niet eens, u dienen heusch en stil,
En buiten kennis van heer vader en vrou moeder.
Zy vlieght al razend van haer' schoot op, smyt verwoeder
Zich op het bedde met haer aenzicht plotsling neêr,
En schreeut: vertrek, beschaem d'elendige niet meer.
Vertrekt terstont terstont, of hou eens op van vraegen
Wat ongeval my smet, te lydigh om verdraegen.
Gy wilt een schellemstuk verstaen, dat schendigh luit.
Het oude wyf besterft, en strekt haere armen uit
Al sidderende ontstelt van schrik en oude jaeren.
De voestervrou valt haer te voet, en aen 't misbaeren,
Smeekt zoet en vriendelyk: dan dreightze haer, ten zy
Het voesterkint ronduit de zwaericheit bely.
Zy dreight den riem, en strop, en 't hangen klaer t'ontdekken,
Belooft de liefde, haer vertrout, een stut te strekken,
Getrou ten dienst te staen. Hierop heft Mirre 't hooft
Om hoogh, bevochtight, op den bystant haer belooft,
Den schoot der voester met veel traenen, langs de kaeken
Afbiggelende, en pooght het vier, zoo heet aen 't blaeken,
Te melden reis op reis, en breidelt reis op reis
Haer tong, en weigert bloo het antwoort op dien eisch,
Bedekt het aenzicht met haer kleet, en zegt verslegen:
Och hoe gelukkigh zytge, ô moeder, ryk van zegen,
Met zulk een' man, en zucht. De voester wort bereên
Van eenen killen schrik door alle leden heen:
Want zy begrypt het stuk en yst. De haeren rezen
Recht overent. Zy voeght, om Mirre te belezen,
Hier andre woorden by, of zy van deze vlek
Het hart kon zuivren. Maer de dochter dit gebrek
Bevroênde, weet dat haer de voester recht wil leiden:

565 *Na lang teemen* voor „na lang aanhouden." Zie vs. 186 van dit Boek.
598 *Om mirre te belezen:* „te overreden," hier: „van haar oogmerk af te brengen." 't Woord heeft zijn oorsprong van het *lezen* van toover-verzen. H.

Noch blyft het opzet van uit 's levens licht te scheiden,
Indienze niet den toght van minne magh verzaên.
Toen sprak de voester: blyf dan leven van nu aen.
Verza de min met uw': zy durf geen' vader noemen
Uit eerbaerheit, en sterkt, op zielstraf en verdoemen,
Haer woort, tot 's dochters troost, met eenen hoogen eedt.
't Godtvruchtigh vrouwendom is jaerelyx gereet
Te vieren Ceres feest, met witte feestgewaeden,
En krans en korenaer, en schoven overladen,
Als eerstelingen van den ooghsttyt, lang verwacht.
Zy achten het verboôn, voor haeren tienden nacht,
De min te groeten, mans te roeren en genaeken.
De vrou van Ciniras, verplicht by nacht te waeken,
Gaet zich in dezen drang vermengen, en hanteert
d'Altaergeheimenis. Nu 't bedt de vrou ontbeert,
En wettige echtgenoot, dient d'onberaede voester
Den koning, wel by drank [op datze minne koester',
Op een' verzierden naem] haer' trouwen sluikdienst aen,
En looft de schoone. Hy wil d'oude uit haer verstaen.
Zy zegt: z'is evenout als Mirr'. Hy heetze koomen.
De voester vlieght naer huis, en zegt: nu wil niet schroomen.
Myn voesterkint, verheugh verbly u: wy zyn klaer.
Het ongelukkigh dier valt deze tyding zwaer,
En 't hart getuight niet goets. z'Is evenwel noch blyde,
Zoo barrent het gemoedt, geschokt van wederzyde.
Het was de tyt, wanneer al 't woelen is gestaekt,
De Wagenaer omtrent den Beer in top geraekt,
En met den disselboom gereet is t'overhellen.
Zy quam om 't gruwelstuk ten leste in 't werk te stellen.
De zilvre maen ging schuil om zulk een helsche zucht.
Een donkre wolk bedekt de starren aen de lucht.
De nacht ontbeert haer licht. Ikaer dekt eerst zyne oogen,
En Erigoon, die met haer vaders doot bewogen,
Zich zelve niet ontzagh hem rustigh naer te treên.
Maer Mirre struikelde wel drywerf achtereen,
Een voorspook, dat haer keert, en raet te rug te treden.

618 *Wat by drank* voor „vrij beschonken."
620 *Hy wil d'oude uit haer verstaen* voor „hy wil haar ouderdom weten."
627—629 Vergelijk met deze regels die uit den Rei van *Palamedes,* bl.
634 *Erigoon*: de dochter van Ikarius, reeds meer genoemd.

De naere nachtuil dryft rampzaligh haere schreden
Te rugge, met een droef en dootelyk gerucht.
Noch gaetze voort. De nacht en dikke en donkre lucht
Verminderde de schaemt'. Zy vat, als een bereide,
Met haere slinke hant de voester, die haer leide,
Met d'andre tastze naer den wegh. De voester veur-
Getreden, voeltze naer den post. De kamerdeur
Geopent, treet zy in. De kracht wil haer begeven.
De knien bezwyken, en de zwakke beenen beven.
Het aengezicht besterft. Het bange hart wort flaeu,
En al de werrelt valt in 't heenegaen te naeu.
Hoe zy het gruwelstuk, uit eerbaerheit te schuwen,
Meer nadert, hoe 't gemoet hier meer af schynt te gruwen.
Uit rou wenschtze onbekent te keeren, eer hy 't hoort.
De koppelaerster trekt de sammelaerster voort
By haere hant. Toen zyze aen 't bedt zoude overgeven,
Zegtze onbeschroomt: aenvaert, ô Ciniras, uw leven,
Uw eigen, en zy drukt hen t'zamen borst aen borst.
De vader neemt zyn bloet, en schantvlekt en bemorst
Het eerelyke bedde, ontlast de maeght van vreezen,
En spreektze een hart in 't lyf: en mogelyk kan 't wezen
Dat hyze ook dochter noemt, en op de jaeren ziet,
En zy hem vader heet, op dat het schelmstuk niet
Zyn' rechten titel derf. Zy ging nu haere gangen
Bevrucht ter kamer uit, had vaders zaet ontfangen
In haer' vervloekten schoot, met zulk een' lastersmaet.
De naeste nacht ververscht zy 't stuk, en houdt geen maet,
Zoo lange tot dat hy, belust om dit vermengen
Te kennen, entlyk licht ter kamer in laet brengen,
En zyne dochter zelve, en 't lasterstuk ontdekt.
Hy die zyn bedde zoo bloetschendigh ziet bevlekt,
Kan van ontsteltenisse en hartewee niet spreeken.
Hy grypt het blanke zwaert, om zulk een' hoon te wreeken.
De dochter vlugt door damp en duisternissen heen,
Geholpen van den nacht, zwaermoedigh en alleen.
z'Ontglipte zoo de doot en sabel zonder hinder
Door ryk Arabie en Panchaie, hier en ginder,

643—645 Lees: „toen de voedster haar was voorgegaan, voelde zij (Mirrhe) naar den deurpost (om niet te vallen): toen de deur was geopend, trad zij binnen."

En dwaelt tot dat de maen haer horens negenmael
Vernieude, en quam vermoeit, op datze eens adem hael',
In 't zuid Sabeesch gewest, daer zetze zich ter neder,
En kunnende haer vrucht, in 't lichaem zwak en teder,
Naeu bergen, wenschtze, gansch verbystert in dien rou,
En tusschen druk en doot, al wat een zwangre vrou
Zou konnen bidden, en begon aldus te spreeken:
Och goôn, verschyntge haer, die u in droefheit smeeken,
'k Heb eene zwaere straf verdient, en schroomze niet
Te lyden: doch op dat ik langer wie my ziet
Noch doôn noch levenden besmette, dryf ten leste
My uit de werrelt, uit het aertsch en helsch geweste.
Ontzegme, indien het uwe almogentheit gevalt,
Het leven en de doot, in een hervormt gestalt.
Een goddelyke maght verschynt op haer gebeden.
De goôn verhooren elk in zyn verlegenheden:
Want onder 't spreeken dekt de gront door 's hemels last
Haer beenen, struik en stam, aen zynen wortel vast,
Begroeit de teenen, van den wortel overtoogen.
't Gebeente geeft de kracht. Het merregh ingezoogen,
Verkeert in pit, het bloet in vochtigheit en sap,
Haer arrem in een' tak, de vinger snel en rap
In eene groene telgh. Het vel, als sneeu verdweenen,
Verandert in een schors. De boom, van 't licht bescheenen,
Aen 't groeien tot in top, van onder aen den struik,
Omringt het gansche lyf, en haeren zwangren buik,
En dekt den blanken hals, den boezem, en de borsten.
Zy toeft niet langer, en bejegent hout en korsten,
Vermomt haer aengezicht met eene dunne schel:
En schoon al 't lichaem het gevoelen hier zoo snel
Verliest, noch laetze niet godtsjammerlyk te weenen.
De laeuwe druppel vloeit om laegh langs d'aerde heenen,
Van haeren vetten stam. Men schat die traenen hoogh:
En Mirre, met de schors, die 't lichaem overtoogh,
Bewonden, houdt haer' naem, die nimmer wort gezweegen.
  Maer 't kint, ter quaeder uure ontfangen zonder zegen,
Neemt toe, en groeit allengs, en d'aengegroeide vrucht
Zoekt, vry van moeder, voort te komen in de lucht.

691—742 Mirre in eenen mirreboom. *Kantteekening der oude uitgave.*

712 *Voort te komen in de lucht:* eenvoudig voor „voor den dag te komen."

Het zwanger lichaem zwilt, in dezen boom geschoolen.
De last spant moeders buik. De moeder, hier verhoolen,
Kan haeren bittren noot niet klaegen, noch Lucyn
De schrandre vroetgodin aenbidden in haer pyn.
De boom is evenwel een vrou gelyk in 't baeren,
En buight zich krom, en steent, en weent, en alle blaêren
Zyn nat van traenen. Vrou Lucyn helpt dezen boom,
Dus lang in arbeit, en op datze aen 't baeren koom'
Biet haer getrou de hant, en mompelt vroetvroudichten.
De schors splyt open, om de zwangre te verlichten,
En na den arbeit baertze een levendige vrucht.
Het kleentje schreit, wort uit medoogenheit en zucht
Van 't veltgodinnedom gelegt op zachte weide,
Gezalft met traenen, die de droeve moeder schreide.
De nyt zou 't schoone kint haers ondanx loven: want
Het scheen een' minnegodt gelyk, en Venus pant,
Op een tafreel: doch op dat cieraet van hun beide
Elk in 't byzonder in gestalt' niet onderscheide,
Geef dit een' koker, of beneem het ander kint
Den pylekoker. Tyt en jaeren gaen gezwint
En stil voorby, ook eer men 't nadenkt of zou merken,
En niets vlieght sneller dan de tyt op vlugge vlerken.
Dit 's uit een zuster en den grootvaêr voortgebragt,
Dat onlangs in den boom geslooten wert verwacht,
En voortquam in het licht, en onlangs eerst geboren,
Nu knaep, dan jongeling, dan schooner uitgekoren,
Zich zelf schynt ongelyk. Nu is het Venus waert,
En wreekt zyn moeders leet: want min, die wulpsch van aert,
Zyn moeder kuste, komt onweetend met een flitse
De borst te wonden, door 't uitsteeken van een spitse,

743—787 Venus verlieft op Adonis. *Kantteekening der oude uitgave.*

716 *De schrandre vroetgodin:* „de Godin, die de vrouwen in barensnood bystand schonk." H.

721 *Vroetvroudichten:* een soort van bezweringsformulier, dat de vroedvrouwen prevelden.

727 *'t Schoone kint:* „Adonis." H.

728—731 Versta: „het was den Minnegod, Venus' zoon, gelijk; doch opdat gij de beide knapen niet aan het gewone sieraad, dat den eenen onderscheidt, uit elkander zoudt kennen, zoo geef een pijlkoker aan Adonis, of beeld den Minnegod zonder pijlkoker af."

Die haeren boezem prikt. De moeder voelt den brant,
En duwt vergramt den zoon van zich met haere hant.
De hartquetsuur ging diep, ja dieper dan men dachte,
Dat haer in 't eerst bedroog. Zy, die dit niet verwachte,
Wort op Adoon verlieft. Nu denktze om Ciprus strant,
Noch Knidus, daer de visch gevangen wort in 't want,
Noch Pafus, en vergeet, getroffen van dees punte,
Alle andre steden, en het ertsryke Amatunte,
Ook zelf den hemel: want Adonis, uit den aert
Zoo schoon, is Venus meer dan al de hemel waert.
z'Onthaelt verzelschapt hem, en blint in haere lusten,
Gewent zich daeghlyx in zyn schaduwe te rusten,
Haer schoonheit cierlyk op te toien, elk ten trots.
Nu rentze wilt en wuft door haegh, en bosch, en rots,
En bergen, naekt tot aen de knien, met groot verlangen.
Het jaghtkleet, als Diaen, gehaekt en opgehangen.
Zy raet hem tammen op te spooren in de haegh,
En dat hy hart of haes in zyne netten jaegh',
Of bloode dassen, en zich wacht' voor wilde zwynen,
En wreede wolleven, en beeren, in woestynen
Gewapent met den klaeu, en leeuwen, zat van moort.
Zoo raetze Adonis vast, zoo hy naer raeden hoort,
Zich wys hier voor te hoên. Vervolgh al wat voortvlughtigh
U wil ontrennen: maer 't is zorghlyk al t'eerzuchtigh
Zich tegens stouten op te zetten in gevaer.
O jongling, zegtze, neem u zelven wakker waer,
En tergh geen dieren van natuur ten krygh geschapen.
Voorzien met tant en klaeu, een al te maghtigh wapen,
Op dat my d'eerzucht niet te byster dier koom' staen.
Het everzwyn, de leeu zien geene jaeren aen,
Noch jeught en schoonheit, die myn teder hart vermanden.
Het grimmigh boschzwyn voert den blixem in zyn tanden.
De rosse berghleeu is oploopende en te fel.
Ook kenne ik zulk een slagh van dieren al te wel,
En haet het. Vraeghtge my naer d'oorzaek en de reden?
'k Zal u de misdaet van dit schrikdier naekt ontleden:
Maer ongewoonte van den arrebeit der jaght
Eischt rust. Hier noodight ons de popel stil en zacht

758 *Opgehangen* voor „opgeschort."
780 *De popel stil en zacht:* „de Dichtkunst wil, dat men overal en altijd acht

In zyne schaduwe, en een bedt van groene weide.
Het lustme hier met u te rusten: en zy leide
Zich neder in het groen, en kreukte 't versche gras,
En in des jonglings schoot, zoo schoon gelykze was,
Met haeren blanken hals, neêrleggende achterover,
En maklyk leunende, bedekt van popellover,
Hief, onder haer verhael hem kussende, aldus aen:
  Gy hebt misschien het lot der dochter wel verstaen,
Die in den loopstryt elk voorby liep naer heur wenschen.
Het is geensins verziert, maer kenbaer by de menschen:
Want z'overtrofze zulx, dat gy niet zeggen kont
Ofze in haer snelheit of in schoonheit boven stont.
Apol, van haer gevraeght met wien zy zou vereenen,
Zegt: Atalante rust, sta stil: gy hoeft'er geenen.
Onthou u: evenwel zultge u voor eenen man
Niet kunnen hoeden, en u eige zelve dan
Al levend missen. Zy beducht om Febus spelling,
En lot, haer toegelegt, leefde eenzaem, buiten quelling,
In 't schaduwachtigh bosch, en sloegh geduurigh straf
Den drang der minnaeren, die haer aenzochten, af,
Met dit beding: hier valt geen troost voor uw minne.
Ten zy men tegens my in 't perk den loopstryt winne.
Wie sneller loopt verwerftme in 't blyde bruiloftsbedt.
Wie traegh loopt is om hals. Dit 's een onschenbre wet
Des loopstryts. Luitze hardt, de schoonheit is zoo krachtigh.
De reukelooze troep der vryeren, niet maghtigh
Zich in te toomen, komt aenvliegen op dien eisch.
Hippomenes hadt zich gezet om d'eerste reis

783–932 Hippomenes en Atalante. *Kantteekening der oude uitgave.*

„geeve op de natuur der zaaken en die zegt ons, dat de *Popelboom* nooit „*stil* is, en altijd eenig geruisch maakt.... Van deeze eigenschap des „*Popelbooms* hebben wy buiten twijffel ons woord *popelen*.... in de be„tekenis van „*beven*," enz. H. Ongetwijfeld zijn de „popel*blaêren*" altijd in beweging; doch daar is hier geen quaestie van. Venus wil eenvoudig zeggen, „dat de popel hen noodigt, *stil en zacht* in zijn schaduw te rusten."

791 *In haer snelheit:* dit *haer* is hier geheel onnoodig.

798 *En lot:* beter: *en 't lot.*

804 *Wie traegh loopt:* er moest hier staan: *wie* trager *loopt,* evenals in den regel: *wie* sneller *loopt.*
Is om hals voor „moet zijn leven verliezen."

Den wreeden loopstryt aen te zien, en sprak in 't ende:
Wortze aengezocht met lyfsgevaer van deze bende?
Hy vloekt de dwaze min der jongkheit: maer toen hy
Dees schoone in 't aenschyn zag, en 't naekte lichaem, vry
Van kleederen, om snel te rennen uitgeschooten,
Hoedaenigh ik verschyn, of zooge u liet ontblooten
Van kleedren zelf zoudt zyn, waert gy in eene vrou
Herschapen. Hy stont stom, en hief naer 't hoogh gebou
Des hemels alle bey de handen, heel verslegen,
En sprak: vergeeft het my, viel ik uw' yver tegen,
Beschuldighde ik u flus. De prys, daer gy om rent,
Zoo groot een schoonheit was my flus noch onbekent,
En onder 't pryzen voelt hy hart en boezem blaeken,
En wensch dat geen van al haer magh te boven raeken
In 't loopen, 't welk hy vreest alleen uit nydigheit,
En zegt: waerom beproeve ik niet als zy, bereit
Te rennen, en met lust op avontuur te loopen?
Godt helpt den stouten. Als dees vryer, onder hoopen
En vreezen, by zich zelf dit mompelt, komt de maeght,
Gelyk met vleuglen aen de voeten, onversaeght
Aenvliegen, en zy scheen den knaep van Aonyen
Niet traeger dan een schicht der Russen voort te glyen:
En evenwel staet hy om haer bevalligheên
Noch meer verbaest. Een wint voert d'overschoone leên
Gezwint voorby, als hadt zy vleugels aengetoogen.
De vlechten zwaeiden langs den rug voor ieders oogen.
De kniebant aen de knien met geborduurden zoom
Hing vast, en ieder zagh, in 't rennen zonder toom,
Een gloeientheit en kracht door 's joffers blankheit zweven,
En lieflyk onder een gedommelt en verdreven:
Gelyk de purpure gordyn d'ivoore zael
Met haeren weêrschyn verft, en als een morgenstrael
Den witten wandt begloeit. Terwyl hy, daerze rende,
Dit gade slaet, is zy de lange baen ten ende,
En Atalante, die zich snelste in 't rennen toont,
Wort heerlyk met een kroon van 't gansche feest gekroont.

810 Versta: „zijn deze allen zoo dwaas om haar te vrijen ten koste van hun leven?"

829 *Aonyen* voor *Aeoniö.*

843 *Snelste:* moest zijn: *de snelste.* H.

Elk overwonnen hart zucht jammerlyk. Zy moeten,
Op 't vonnis van 't beding, dit met hun leven boeten.
Noch stont Hippomenes in 't minste niet versaeght
Om d'uitkomst van dees schaer: en d'oogen op de maeght
Geslagen, daer hy stont in 't midden, sprak: Atlante,
Wat dingtge naer den prys des loopstryts, met de plante
Van uwen vluggen voet, by suffers, bloo van geest?
Verzet u tegens my, indienge op 't renstryts feest,
Van een' gelukkigen in 't loopen, afgeronnen,
Het opgeeft; zeker gy, gelukkigh overwonnen
In 't renperk, zult u niet beklaegen om dat gy
Van zulk een' dapperen als ik geraekt in ly,
En onder legt: want wie bestaet twee grooten nader?
Myn vader is Megaer, Onchestius zyn vader.
Dus ben ik naneef van den zeegodt, ryk van prys.
De deught ontaerde van den stamme geenerwys.
Worde ik verwonnen, en zoo Hippomeen moet sterven,
Zultge eenen grooten naem door d'overhant verwerven,
Scheneüs dochter zagh terwyl hem minzaem aen,
En twyfelde ofze 't spel wou winnen en bestaen,
Of liefst verliezen, en begon aldus te spreeken:
Wat Godt, een vyant van die overschoon uitsteeken,
Wil hem berooven van zyn leven, en gebiet
Dat hy met lyfsgevaer myn huwlyk niet ontziet
Te zoeken? neen, voorwaer, ik kenme dit onwaerdigh.
Zyn schoonheit raektme niet, en nochtans moght hy, aerdigh
En schoon, my mooghlyk mé beweegen tot zyn min:
Maer anders schietme dit heel koel in mynen zin.
'k Verschoon zyn jongkheit in de lente van zyn leven.
'k Verschoone 's jonglings moedt, niet schroomende te sneven.
'k Verschoone hem, die godt Neptuin in 't vierde lidt
Bestaende, myne jeught en schoonheit, als zyn wit,
Beschiet, en my bemint, en om met my te paeren
Geen avontuur ontziet, noch doot, noch dootsgevaeren,
Zoo 't warsse lot my hem ontzegge in dezen stryt.
O vreemdeling, vertrek, terwylge veiligh zyt.
Ay laet myn bloedigh bedde en echtgenootschap vaeren.
Myn huwelyk is wreet. Geen dochter, jongk van jaeren,
Ontzegt uw huwelyk. Zet, eerge uw leven waeght,
Uw hoop en zinnen liefst op eene wyze maeght.

Maer hoe bezwaere ik my zoo byster om uw leven,
Daer hier alreede zoo veel minnaers mosten sneven?
Hy sterve: hy zie toe, die vry en zonder noot
Zich geensins spieglen wil aen veeler braven doot,
En met een' afkeer van het licht wert aengedreven.
Zal hy dan sterven, die met my gepaert wou leven,
En een onwaerde doot bezuuren, als een loon
Van min? hoe zal de nyt om deze zegekroon
My ringlen! doch ik ben geen oorzaek van zyn blaeken.
Och ofge wyzer woudt by tyts dien loopstryt staeken!
Dit schynt krankzinnigheit. Och ofge in 't renperk my,
Te snel in 't loopen, als een blixem, vlooght voorby!
Hoe straelt een maeghdezwier, ô jongling, uit uwe oogen!
Helaes Hippomenes, ik dus om u bewogen,
Wensch datge my noit zaeght. Wat zytge levens waert!
Waer ik gelukkiger, en vry en onbezwaert
Van 't nootlot, 'k zoume van uw huwlyk niet onthouwen,
En gy waert d'eenige, waermede ik wensch te trouwen.
Dus sprakze simpel en onnozel, en geraekt
Van d'eerste liefde, en mint gansch onbewust, en blaekt,
En wort geen min gewaer. Nu rusten volk en heeren
Ten renstryt toe, om naer de wys te triomfeeren,
Als d'afkomst van Neptuin Hippomenes my met
Een kommerlyke stem dus aenroept om ontzet:
Dat Venus 't minnevier, door haere torts ontsteeken,
En ons voorneemen nu begunstige op ons smeeken.
Geen nydigh luchtje melt my daetlyk dit geluit.
'k Beken ik wort beweeght, en stel de hulp niet uit.

In 't edelste gewest van Ciprus oostwaert heene

893 *Ringlen: ringelen* beteekent letterlijk: „met een ring voorzien, in een ring vatten, omsingelen," en, vandaar: „prangen, benauwen, kwellen", in welken overdrachtelijken zin het hier voorkomt.

902 *Waermede:* „beter *met wien; met wien* wijst ons tot de persoon, *waermede* tot de zaak." H. Tot zooverre onze purist; doch indien de regel, door hem opgegeven, in den aard onzer taal gegrond is, vanwaar dan, dat het algemeen gebruik, met andere woorden het ingeboren gevoel der natie, dien dagelijks wederspreekt?

Ik wensch: had noodzakelijk moeten zijn *wenschte* of *zou wenschen*, om het voorafgaande *naert:* en 't is wonder, dat H. hier niet over gevallen is. Om tevens hem en mij te voldoen, had Vondel kunnen schrijven:

En gy waert d'eenige dien 'k wenschen zou *te trouwen.*

Ontvout zich eene streek, geheeten Tamazene
By 't lantvolk, my van outs godtvruchtigh toegewyt.
Zy wouden dat ik hier myn kerken voor altyt
Begaefde met dit lant. Hier ziet men in het midden
Op 't velt een' boom geplant, wel waerdigh aen te bidden.
De takken zyn vergult, en kraeken van het gout.
Hier komende plukte ik [de liefde is niet te stout]
Dry appels, lietze hem alleen zien, na het pluiken,
En onderwees hem stil hoe hyze most gebruiken.
Men stak de rentrompet, waerop zy vaerdigh staen,
En schieten te gelyk ter lyn uit in de baen,
Zoo vlugge dat de zool geene aerde schynt te roeren.
Gy zoudt gelooven dat zy drooghsvoets over moeren
En zee en wateren heenrennen zouden ras
En vlug, ook over aer en staende graengewas.
't Geroep, de gunst des volx begunstigen den vryer,
En moedigen de vaert van zulk een' braven stryer.
Nu nu is 't rennens tyt. Nu spoe u, Hippomeen.
Zet al u kracht te werk. Nu sammel niet. Spoe heen.
Gy zult het winnen: spoe. Men twyfelt van weêrzyde
Of Megareus zoon zich hierover meer verblyde,
Of Atalante zelf. Hoe dikwyl staetze stil,
Die Hippomeen voorby kan streven zooze wil.
Zy vlieght langs 't aenzicht, dat zy eene poos belonkte.
Hy hyght drooghskeels om zyn vermoeitheit, en ontvonkte
Zyn hart. Het ende van de loopbaen is noch wyt.

920 *[De liefde is niet te stout]:* de haakjes, waar deze woorden tusschen staan waren inderdaad onnoodig om het overtollige van dezen rijmlap aan te toonen, tot welken men vruchteloos in 't Latijn eenige aanleiding zou zoeken. Waar toch kan die *stoutheid* op slaan? Toch niet op het *plukken* der *appels*, gelijk uit de plaatsing van den tusschenzin zou moeten worden opgemaakt? — maar Venus was niet *verliefd,* en er was geen stoutheid in gelegen, dat zij haar eigen appels plukte. — Of geldt het gezegde Hippomenes? Maar diens *liefde* was *stout* genoeg, daar zij hem den dood liet trotseeren, die 't gevolg zijner nederlaag wezen zou.

934 *Megareus zoon:* 't woord *zoon,* dat het zakelijke deel uitmaakt van dezen zin, gaat, ten gevolge van de wijze, waarop het geplaatst is, bij de uitspraak geheel verloren. Zeker lagen Vondel de toen nog meer dan thans gebruikelijke namen van *Willemszoon*, *Roelofszoon* enz. in 't hoofd en beschouwde hij *Megareuszoon* als een woord, evenals 't Latijnsche *Meg-areius,* en in dat geval vervalt de aanmerking.

Toen liet Neptunus neef een' appel in dit kryt
En renperk vallen. Zy verstomde, en stont bewogen
Door 't glinstren van dit ooft. Toen uit haer streek gevloogen
Tastze onder 't rollen flux den gouden appel aen.
Hippomen rent voorby haer heenen in de baen.
De renbaen galmt op 't luit geschrey van al die 't kyken.
Zy boet haer achterstel met snelheit, en gaet stryken,
Gelyk een vlugge pyl: en voor de tweede mael
Door 't ooft verlet, hervat, dat zy haer scha herhael,
Met loopen, loopt hem in, komt zy aen zy gedreven.
Het leste deel der baen was nu slechts overbleven.
Toen riep hy: ô godin, die my het ooft bestelt,
Sta by, en smakte styf den appel dwers in 't velt,
Op dat dees spader keer'. Zy twyfelt watze woude,
En ofze uit haere streek den appel raepen zoude.
Ik dwongze streng hier toe, verzwaerende 't gewight
Van 't opgegreepen ooft, te voren snel en licht,
Verhinderde hier door haer snelheit, vlug als pennen:
En op dat myn verhael min traegh vall' dan dit rennen;
Hy spoet de maeght voorby. De minnaer strykt den prys:
En was ik, ô Adoon, niet waerdigh dat hy wys
My zou bedanken, en met wierookgeur vereeren?
Maer dees ondankbre wou myn outer niet stoffeeren
Met wierook. Ik stak op van gramschap, om 't versmaên
Van deught, en wou dat hy ten spiegel zoude staen
Der jongelingen, die myn weldaet los vergeeten,
En toonme op deze twee strafvaerdigh en gebeeten.

940 *Krijt* voor „ren- of strijdperk," is het echte woord en 't zelfde als „kreits," welk laatste woord aan 't H.-D. is ontleend. Zoo leest men bij den vertaler van Boëtius 338 c.: *hope van toecommenden lone gheeft den arbeider ruste ghelijc die in den* crite *staen, op hope verwonnene alle slaghen verdraghen en onderstaen.* Zoo in de *Hist. van Zeghelijn,* bl. 34:

Wilde ghi ontbryden in dit cryt
Ick soude halen ander wapijn.

Bekend is, dat, bij ons, 's Graven bode, die 't *krijt* of „strijdperk" afsloot, de *krijtwaarder* genoemd werd, en terecht wordt door Huydecoper LE LONG bespot, die 't woord daarvan ontleend wilde hebben, dat de omtrek van het kampperk — N. B. in 't open veld — met *krijt* werd afgeteekend.

946 *Achterstel* voor „achterblijven." 't Woord is weinig meer in gebruik, dan in de spreekwijze: „*van* uitstel *komt* achterstel"; ook wel „uitstel *is nog geen* achterstel."

957 *Vlugh als pennen:* min juist voor „vedervlug, zoo vlug of zij vleugels had."

Zy waren alle bey gekomen verder dan
De kerk van Cibele, der goden moeder, van
Echion eer gesticht, uit kracht van kerkbeloven,
In 't schaduwachtigh bosch, dat met den pyntop boven
Tot aen de wolken styght, als zy, van reizen moe,
Hier rusten. Hippomeen, te luttel op zyn hoe,
Wort tot byslaepens lust door onze maght gedreven.
Omtrent de heilge kerk was een vertrek gebleven,
En weinigh licht hierin, gelyk een veltspelonk,
Zoo als natuur haer eêl uit lichten puimsteen klonk.
Men achtze heiligh door den godtsdienst, vry van smetten,
Daer priesters beelden van hunne oude goden zetten.
Hier sluipt hy in, en schent het zuiver heilighdom,
Dat elk verboden is. Elk kerkbeelt draeit zich om.
Der goden moeder, op wiens hooft de torens blinken,
Bedenkt zich ofze hen in Plutoos poel wil zinken.
Dees straf docht haer te zacht, waerom zy, dus bevlekt
Van kerksmette, alle bey hun halzen overdekt
Met rosse manen, en de vingers kromde, als klouwen
En scherpe nagels, om den boschroof vast te houwen.
Zy worden leeuwen, en de dikte van al 't lyf
Gaet zitten in de borst. Zy loopen snel en styf,
En laeten hunnen staert langs d'aerde nederhangen.
De grimmigheit, als zy met wraekzucht zyn bevangen,
Ziet hun ten oogen uit. Luit brullen is hun spraek.
Zy slaepen beide in 't bosch: en Cibel, die de wraek
Der leeuwen, ieders schrik, betoomt voor haeren wagen,
Ziet hoeze 't montgebit met makke tanden knaegen.
Myn allerliefste, schuw dit schrikdier, en al 't slagh
Van dieren dat verwoet en wreet u spits biên magh,
Op dat uw moedigheit ons beide niet berouwe.
  Aldus vermaentze hem beducht uit liefde en trouwe,
En zweeft op eene koets met haere zwaenevlugt,
Gespannen in 't garreel, door nevels wint en lucht.
Maer zyne moedigheit past op geene wyze raeden.
Zyn honden, snufflende door 't velt op wisse paden,
Betrappen 't wilde zwyn, en jaegen 't uit het riet.
De zoon van Ciniras, gezwinde Adonis schiet

983—1026 Hippomenes en Atalante in leeuwen. *Kantteekening der oude uitgave.*

Het in de zyde, als 't uit het jaghtbosch quam gevloogen.
Het rukt met open muil, uit alle zyn vermogen,
Den taeien zwynspriet, van zyn eigen bloet besmet,
Den jaeger uit de vuist, en volleght onverlet
Den vyant, die vast beeft, en angstigh zich wil bergen.
Het zet de tanden, nu verwoeder door dit tergen,
In 's jonglings eechenis, en smakt hem doot in 't zant.
Maer Venus, door de lucht gevoert, had noch het lant
Haer eilant Ciprus niet gewonnen met den wagen,
Of zy vernam 't gesteen des stervers, ree verslagen,
En keert de zwaenevlugt bestorven derwaert heen.
Toen zy hem uit de lucht zieltoogen zagh beneên,
En 't lichaem in het bloet zich wentelen en keeren,
Sprong zy ten wagen uit, verscheurde borst en kleêren,
Het haer aen flarden, sloegh de handen voor de borst,
En zy, die 't nootlot in dien rou bestormen dorst,
Sprak: evenwel zal 't noch niet gaen naer uw behaegen.
De naklank van den rou, om myn' Adoon gedraegen,
Zal eeuwigh duuren, het vernieuwen van zyn doot
En lykroustaetsi noch elk jaergetyde, root
En nat van traenen, ons misbaeren nabootseeren.
Maer 't bloet des jonglings wil in eene bloem verkeeren.
Moght Prozerpijn voorheen veranderen een vrou
In geurigh muntekruit op 't vlakke velt, hoe zou
Men ons benyden datwe Adoons gestalt herstellen?
Zoo spreektze, en sprengt zyn bloet met nektar, die aen 't zwellen,
Gelyk een bobbelblaes ten hemel opwaert spoet,

1027—1032 Minte in hofmunte. *Kantteekening der oude uitgave.*

1022—1025 De feesten ter nagedachtenis van Adonis werden nog na eeuwen jaarlijks met veel plechtigheid gevierd, vooral in Egypte, waar hij met Osiris schijnt verward te zijn geweest.

1026 *Wil:* hier wederom voor *zal*, doch krachtiger van beteekenis. 't Is, of Venus hier zeide: „maar *ik wil*, dat het bloed" enz.

1027, 1028 *Een vrou in geurigh muntekruit: Menta* of *Minta* was een bijzit van Pluto en werd door Proserpina in muntekruid verkeerd.

1030, 1031 Ik twijfel of iemand deze regels verstaan zal en of Vondel den zin van 't oorspronkelijke hier recht begrepen hebbe. De bedoeling is deze: „Venus doet nectar nederdruppelen in 't bloed, dat hierdoor begint op te borrelen, even gelijk, wanneer er regen van den hemel valt, bobbels in 't water ontstaan."

En 't lydt geen uur, of uit dit versch vergooten bloet
Verryst een roode bloem; hoedaenigh, na'et vermengen
Van vocht en hitte, een kern granaeten voort kan brengen,
Dieze onder haere schel verberghde voor 't gezicht.
Dees bloem is kort van duur: want zy verwelkt heel licht,
En valt terstont, zoo dra de wint haer tegensportelt.
Men noemtze een wintbloem, die niet diep in d'aerde wortelt.

1033—1038 Adonis in eene bloem. *Kantteekening der oude uitgave.*

1037 *Tegensportelt:* reeds meer hebben wij den dialectvorm *sportelen*, om 't rijm, voor *spartelen* zien gebruiken.

P. OVIDIUS NAZOOS

HERSCHEPPINGE.

HET ELFDE BOEK.

INHOUT.

De Traciaensche wijnpaepinnen verscheuren Orfeus, en veranderen in verscheide boomen. Bacchus scheide hierom uit Tracie, en Midas, Sileen weder t'huis brengende, wert op zijnen wensch met de goutkunst [1]) beschonken, het welk hem berouwende, zoo ging hy zijn lichaem afwasschen in Paktool, wiens zantgront in gout verkeerde. Hierna veranderde Febus Midas ooren in ezels ooren, ter straffe van zijn onrechtvaerdigh vonnis. Apollo ging van hier in menschengedaente de muuren van Troie bouwen. Herkules deze stadt winnende, huwde Hezione aan Telamon, hoewel [2]) Peleus, de broeder, na zijne menighvuldige herscheppingen, alreede aen Tetis gehuwt was. Peleus sedert naer Ceïx gereist, hoorde en zagh zelf Dedalion in eenen havik, en den wolf in steen hervormt. Na dezen tijt verscheen Ceïx geest, na gelede schipbreuk, in Morfeus gedaente, Alcione in den droom, en zy en haer man veranderen in zeevogels. Deze beide in de lucht vliegende, vernamen hier by geval Ezakus, voorheene in een' duiker herschapen.

---

[1]) *De goutkunst:* de *bouwkunst* is de *kunst* van te *bouwen*, de *heelkunst* van te *heelen*, de *zwemkunst* van te *zwemmen;* maar met de *goudkunst* kan nimmer verstaan worden wat de schrijver er mede bedoelt, t. w. „de *kunst* om *goud* te maken," of er moest een werkwoord *gouden* bestaan. *Vergoudkunst* zou wettig zijn, en „de *kunst* des *vergulders*" beteekenen.

[2]) *Hoewel:* het huwelijk van Peleus met Thetis was geen verhindering voor dat tusschen Telamon en Hezione. Wat alzoo dat *hoewel* hier beteekenen moet, verklaar ik niet te begrijpen; alleen kan het dienen tot bewijs, dat Vondel deze brabbeltaal niet geschreven heeft.

P. OVIDIUS NAZOOS
HERSCHEPPINGE.

HET ELFDE BOEK.

Terwyl de Tracische waerzanger met dien zang
Geboomte, en dier, en rots, hem nagevolght dus lang,
Bekoorde, zagen in het ent Cikoonsche vrouwen,
Die dol in 't panters vel het heiligh wynfeest houwen,
Hem van een' heuveltop den gallem van zyn keel
Eendraghtigh huwen aen de liefelyke veêl.
Een dronke wynpaepin, die 't haer om 't hooft liet vliegen,
Zegt: ziet hier is de man, die afgerecht op liegen,
De vrouwen durf versmaên. Zy schoot hierme terstont
Een' stok, met blaên bekleet, den speelman langs den mont,
En raekt, doch wont hem niet. Een andere, gesteven
Van dolheit, smakt een' kay, die door de lucht gedreven,
Verzacht wort van de stem, gepaert met Orfeus lier,
En voor zyn voeten viel, zoo zacht, als of dees hier
Gena zong om 't bestaen van zulk een dolle boosheit.
Verwilderen wint velt, en alle reukeloosheit.
Zy raemen geene maet. De razerny kryght maght.
De zang hadde al 't geweer gelenight en verzacht:
Maer 't schrikkelyk geschrey nooptze aen, gelyk met spooren.

1–11 Traciaensche wynpaepinnen, Cikones genoemt, randen Orfeus aen. *Kantteekening der oude uitgave.*

12–56 De kay wort week. *Kantteekening der oude uitgave.*

1 *Waerzanger:* Vondel vertaalt hiermede het woord *vates* in zijn dubbele beteekenis van „waarzegger" en van „dichter."

18 *De zang hadde al 't geweer gelenight:* de bedoeling is: „de kracht der liefelijke melodie maakte zelfs de stokken en steenen, die naar Orpheus gesmeten werden, week en zacht."

De Berecintsche pyp, het steeken van den horen,
De keteltrom, de bom, en 't vreeslyk hantgebaer
Van 's wyngodts dronke jaght verdoofden zang en snaer.
Toen werden endelyk de rotsen root door 't bloeden
Van godt Apolloos zoon en zanger: want in 't woeden
Gaf niemant hem gehoor. De wynpaepinnen slaen
Den groenen schouburgh, daer ontelbre vogels staen,
En slang, en dieren, om naer Orfeus zang te hooren,
In stukken op een' sprong. Nu randenze van toren
Met bloênde vuisten zelf den vroomen lierman aen,
En rukken al te hoop, door 't ruisschen van de blaên:
Gelyk de vogels, van ontzinden wrok gedreven,
By lichten dage naer den dootschen nachtuil streven.
Hy zit, gelyk een hart, dat midden in het loof
Van 't ronde vechtperk treurt, en als een morgenroof
Des jaghthonts sterven zal. Nu toevenze niet langer,
Maer komen overhoop gevallen op dien zanger,
En slaen, in 't hondert met de wyngertstokken toe,
Geensins hierom bereit. Dees worpt zich nimmer moe
Met kluiten: d'andre smyt met afgescheurde takken,
Die met een' kay, op dat den dollen hoop in 't smakken,
Geweer noch wapen in dees buie ontbreeken zou.
Groflyvige akkermans staen bezigh in den bou,
Om zweetende den ploegh door d'akkers heen te jaegen,
En andren spitten 't lant, opdat het zaet magh draegen,
Met hunne spaden om; en ziende dezen hoop
Aen 't hollen, zetten 't flux te lande in op den loop,
Verlaeten 't akkertuigh, en laeten spade en eggen,
Gespreit langs 't ledigh velt, hier luy en ledigh leggen.

20 *De Berecintsche pyp:* een soort van „fluit", hoedanige bij de feesten van Berecinthia of Cybele werd bespeeld.

23 *Root* voor „roodgekleurd;" anders zou de uitdrukking wat al te hyperbolisch klinken. 't Lat. heeft *Saxa rubuerunt.*

26 *Den groenen schouburgh:* een *schouwburg* was 't eigenlijk niet, maar een *concertzaal,* voor welk laatste wij echter geen geijkt Nederlandsch woord hebben. Wij willen Vondel dus ook niet hard vallen, dat hij hier van een *schouwburg* spreekt, hoezeer er niets te *beschouwen* viel, wij die meermalen spreken van naar de *komedie* te gaan, ook dan wanneer men er niets *komieks* vertoont.

38, 39 *Dees worpt zich nimmer moe met kluiten:* bij de eerste lezing zou men denken, dat *deze* zichzelve *wierp*; doch de dichter wil zeggen, dat zij *zich* niet *moe werpt.*

Het wilde vrouvolk grypt dit reetschap in de vuist,
En rukt'er d'ossen af, die vuil van stof begruist,
Met hoornen dreigen, en nu komenze aengestoven,
Om Orfeus, daer hy zit, van 't leven te berooven,
Die bey de handen vout, en om genade bidt,
Maer och te vruchteloos, want al de hoop, verhit
Op moort, acht geene be. Geen heilighschenders achten
Op zyne woorden, en bedrukte jammerklaghten,
Maer helpen hem van kant: en och Jupyn, die mont,
Gehoort van steenrots, en van dier, dat hem verstont
En zyne schoone stem; die mont is toegelooken.
De bange ziel [want 's mans gezicht was lang gebroken]
Voer langkzaem uit, gelyk een waessem in de lucht.
Och Orfeus, vogel, dier, en harde steenklip zucht.
De bosschen schreien, lang gewoon uw' zang te hooren.
De boomen treuren, met hun lok van 't hooft geschoren.
De stroom ryst hooger door de traenen, hier geweent.
De velt- en boomgodin, bedrukt in rouwe, steent.
Den zwarten sluier hangtze om 't haer, dat ongebonden
Om hooft en ooren vlieght. Waer wort Godts tolk gevonden!
De leden leggen hier en daer gespreit op 't lant,
De beenen, armen, hier een voet, en daer de hant:
En u, ô Hebrus, is zyn lier ten deel gevallen,
Terwylze in uwen stroom geplompt, langs bey de wallen
Een droevigh klaeghliet klaeght, doch ydel en te spa.
Uw tonge mompelt flaeu, en baeut iet droevighs na.
De galm der oevren melt iet droevighs, en gedreven
In zee, verlaetenze den moortkant, daer hy 't leven
Verloor, en koomen by Metimne in Lesbos aen.
Een wreede waterslang quam hier de tanden slaen
In 't hooft, en lekte 't haer, van koelen dau bedropen,

57—82 Orfeus doot. *Kantteekening der oude uitgave.*

55 *Geen heilighschenders achten* voor *„de heiligschenners achten niet."* — „Merk „aan, dat dit woord *heiligschenners* hier gezeid wordt van *vrouwen*, t. w. „de Bacchanten. Ik kan niet denken, dat zulks met overleg geschied zij." H.

76 *Den moortkant:* „den oever, waar de moord had plaats gehad." 't Woord is even wettig als *moordhol*, *moordspelonk* enz.

78 *Een wreede waterslang:* vergelijk hier de *Uitvaert van Orfeus,* vs. 206
Een zeeslang, *wit van tong*
Zich wrong
enz.

En gaepte om Orfeus mont, ten zang voor ieder open,
Te scheuren. Febus quam ten leste herrewaert,
En dwong het dier, gereet te byten, wreet van aert,
Veranderde 't serpent, het welk in steen herschapen,
Met een' bevrozen bek in eeuwigheit blyft gaepen.
De schim daelt hellewaert, en kent uit onzen dagh
Terstont de streek, die hy in 't nederdaelen zagh,
En zoekende Euridys in der godtvruchten kampen,
Vernamze, en vontze, na zoo veel gelede rampen,
En nam haer in den arm. Hier allebey gepaert,
Liefkoozenze onderling, en hy niet meer bezwaert,
Treet voor en achter haer, belonktze, vry van schenden.
 Nochtans leedt Bacchus niet dit schelmstuk van zyn benden:
En droevigh, om 't verlies van zyn waerzangers toon
En zangen, knevelt flux, ter wraeke van dien hoon,
Den Traciaenschen hoop, die 't gruwelstuk aenschoude
Met kromme wortelen in 't bosch aen ongeboude
En harde gronden vast. Hy sleepte, fel gestoort,
Zoo veele voeten en zoo veele teenen voort,
En poot de nagels vast in d'aerde, daerze bleven:
En als een vogel, die zyn beenen hecht voelt kleven
Aen 's voglaers loozen strik, vast jammert van verdriet,
En aen de strikken trekt en tokkelt, doch om niet;
Zoo poogen razenden, die hier aen d'aerde hangen,
Vergeefs te vlugten; maer zy blyven vast gevangen
Aen taeie wortels, daar het hupplen haest vergaet.
Terwyl elk naer zyn been en vinger nu te laet
Wil zoeken, zienze 't been in eenen stam herboren.
Zy poogen met de hant de heup, dan och verloren,
In haeren noot te slaen, en treffen niet dan hout,
Daer borst en schouders in veranderen. Gy zoudt
Gelooven datze om hoogh den arm, als takken, boogen,
En 't bleeven takken, die het snoeimes noit bedroogen.

84—93 De slang in steen. *Kantteekening der oude uitgave.*
95—156 Wynpaepinnen in boomen. *Kantteekening der oude uitgave.*

85 *De schim:* die van Orpheus.
Uit onzen dagh: een rijmlap, die zal moeten beteekenen: „uit onzen dag komende, ons daglicht verlatende."
91 *Vry van schenden:* 't Lat. heeft eenvoudig *tuto,* „in veiligheid."
103 *Razenden:* beter: *de razenden.*

De Wyngodt liet zich niet verzoenen met dees straf.
Zyn offerzangers doot en bloedigh treurspel gaf
Hem nieuwe stof tot wraek. Zoo veele Edonsche wyven
Als schuldigh aen dien moort, dit gruwelstuk bedryven,
Verkeerde hy in bosch, en hechteze terstont
Met taeie wortelen en struiken aen den gront.
Hy sleept de teenen en de voeten der veraerde,
Die hem vervolghde, pootse en plantse diep in d'aerde.
Gelyk de vogel piept, en bevende verschrikt,
Als hy, in 't garen van den vogelaer verstrikt,
Vast trekt en tokkelt, zoo beproeven dees verlegen,
Aen d'aerde vast gehecht, bekommert en verslegen,
Zich zelfs te redden, maer de wortel houtze vast,
En 't hupplen is vergeefs. Terwyl elk vraeght in last
Waer nagel, waer de voet, waer teen, en hielen bleven,
Verneemtze flux hoe hout en schors de kuit beweven,
En poogende op de heup te kloppen met misbaer,
Zoo beuktze op enkel hout. De hant wort niet gewaer
Op borst, en schouders dan het hout, en taeie basten,
En d'arrem is een tak in 't voelen en betasten,
Die 't snoeimes niet bedrieght. Noch laet het Bacchus niet
Hier by berusten. Hy vertrekt van groot verdriet
Met eenen vroomer rey ten wynbergh van Timole,
Een weeligh lantschap, daer het water van Paktole
Door heenevloeit: hoewel het gout in dezen tyt
Hier ver te zoeken was, en 't zant noch onbenyt.
Hier komt de wyngodt met zyn' sleep en wynpaepinnen,
Silenus is'er niet. De Frygen, die hem minnen,
En lantliên brogten hem [die out, en van het nat
Bestoven, struikelde, en op stroie beenen tradt,
Met eenen krans om 't hooft] in koning Midas hoven,
Die d'eerste reis Eumolp en Orfeus hoorde loven

113 „Vondel begint hier weder te vertaalen tot het midden van vs. 133 toe, „hetgeene hij reeds vertaald had van vs. 92 tot vs. 112. Een onweder- „spreekelijk merk van de onachtzaamheid, waarmede deeze vertaaling „berijmd [ik zou liever zeggen: *uitgegeven*] is," enz. H.

115 *Edonsche wyven:* de offerfeesten van Bacchus werden voornamelijk gevierd op den berg *Edon,* in Thracië.

144 *Eumolp: Eumolpus* was een koning van Thracië; doch vroeger een opperpriester van Ceres, te Athene. Zijn nakomelingen volgden hem in die waardigheid op.

En leerde vieren 't feest van Bacchus ommegang.
Hy kende daetelyk den spitsbroêr van 't gezang
Der wyngertfeesten, en versleet met wellekoomen
Van zynen waerden gast, op 't wynvat niet te toomen,
Tien etmael achtereen: en d'elfste morgenstont
Had 's hemels starlicht heir met haeren roozemont
Alree verdreven, als de koning in 't geweste
Van Lidië geraekte, en gaf Sileen ten leste
Zyn jongen voesterling, godt Bacchus, die hem zocht.
De wyngodt bly dat hy zyn' schiltknaep wederbrogt
En vont, beloofde hem te schenken en vereeren
Wat hy uit al zyn hart zou wenschen en begeeren.
Maer Midas laes verblint, als een goutzuchtigh mensch,
Misgreep zich jammerlyk in zulk een' grooten wensch,
En zeide: want hy kon die keur niet wys gebruiken:
Verleenme, ô zegenaer der vruchtbre wyngertstruiken,
Dat alles wat ik raeke in louter gout verkeer'.
De wyngodt stont het toe, beschonk hem met deze eer,
En schadelyk geschenk, dat Bacchus smert met reden,
Dewyl hy hem niet om wat beters had gebeden.
De trouwe aenhanger van der goden moeder gaet
Verblyt ten hove heen, met een verheught gelaet,
Om dien verkeerden wensch, en proeft, voor alle zaeken,
Of 't ook verandren zou al wat hy quaem te raeken,
Gelyk hem was belooft, en in 't geloove zwak,
Trekt eene telgh, die laegh hangt van den eiken tak:
De telgh verkeert in gout. Hy grypt een steen van d'aerde:

157—170 Midas dwaesheit. *Kantteekening der oude uitgave.*
171—215 Midas goutkunst. *Kantteekening der oude uitgave.*

146 *Den spitsbroêr van 't gezang:* d. i.: „hij, die bij 't zingen altijd aan de *spits,* aan 't hoofd was, de *choragus* of „koor-leider."

153 *Zyn jongen voesterling:* de oude uitgaaf heeft: *zyn jeughdigh voesterkint.*

167 *Proeft* voor „*be*proeft," als meermalen. „In den burgerlijken stijl maakt „men nu altijd onderscheid tusschen *Proeven* en *Beproeven:* beide betekent „het *een proef neemen:* het eerste bepaaldelijk van Spijze en Drank; het „tweede van alle andere zaaken: waar voor gemeenelijk *Probeeren.* De „Poëzy verkiest altijd de kortste woorden voor de langste, als ze beide „evenveel zeggen, en verwerpt hier keurelijk het voorvoegsel *Be,* zonder „het woord daardoor van zijnen nadruk iets te doen verliezen" enz. H.

171 *Een steen:* in de oude uitgaven stond *den steen,* wat blijkbaar een drukfout was: immers Vondel spreekt vs. 170 van „*eene* telgh," vs. 173 van „*een* aarden kluit," vs. 175 van „*een* korenaar" enz. enz.

De steen verkeert in gout, zoo dier geschat in waerde.
Hy raekt een' aerden kluit: de kluit verkeert door kracht
Van 't raeken daetlyk in een' goutklomp, hoogh geacht.
Hy plukt een korenader, om zynen lust te paeien,
En komt door Bacchus gaef een' ryken oogst te maeien.
Hy plukt een' appel in den boomgaert, en gy zout
Gelooven dat het kroost van d'avontstar dit gout
Den koning had vereert. Hy grypt de hofkolommen,
Die schynen klinklaer gout, en schoon als gout te brommen.
Hy wascht de handen rein, om aen den disch te treên,
En 't water drupt, als gout, door zyne vingers heen,
En zou, gelyk Jupyn, een Danaë bekooren.
De dienaer van den heer, zoo blyde als noit te voren,
Discht kostelyke spys en heerlyk wiltbraet aen:
Maer als de koning zich met spyze zal verzaên,
Verandert broot in gout, te hardt om op te teeren.
Hy voelt in 't kaeuwen strax de spys in gout verkeeren,
En eene goude plaet. Indien hy klaeren wyn
Met water menge, en drinke uit kelk en kristalyn:
De wyn verkeert in gout, en gouden drank, die weder
Ten monde uitloopt, en vloeit langs kin en knevel neder.
De koning kan het gout niet zwelgen door de keel.
Verbaest om dit geval, en ryk genoegh door 't eêl
En kostelyk metael, is arrem en elendigh,
Vervloekt den schat, en haet den rykdom, daer hy schendigh
Noch flus om wenschte, mits geen overvloet verzaet.
De drooge keel verbrant: want gout geen' dorst verslaet.
Hy haet het glinstrent gout, dat hem niet kan beschermen,

178 *Het kroost van d'avontstar:* de *Hesperiden.* 't Is niet Ovidius, 't is Vondel, die haar dezen toenaam geeft. Zij worden gemeenlijk voorgesteld als dochters van den Nacht of ook wel de naam van Hesperiden daaraan toegeschreven, dat zij in 't westen leefden. Even daarom heette Spanje Hesperië.

184 *De dienaer van den heer:* dit klinkt vrij tautologisch; want er is geen *dienaar* denkbaar zonder *heer* of *meester.* Doch Vondel bezigt hier, evenals hij dit doorgaans bij *vader, broeder* enz. doet, het lidwoord in plaats van het voornw., en wij moeten waarschijnlijk lezen: *de dienaar van* dien *heer.* Of wel *heer* staat voor „koning” en dan beteekent de uitdrukking „'s konings dienaar.”

199 *Dat hem niet kan beschermen:* de nadruk behoort hier op *niet,* en geenszins op *hem* te vallen. Beter hadde Vondel geschreven:

Het kan hem niet beschermen,
Maer pynight hem, Hy heft enz.

Maer pynight, en heft droef de handen en zyne armen
Ten hemel op, en zegt: ô vader Bacchus, och,
Wy zondighden, helaes, te zwaer. Vergeef het toch:
Ontferm u: red ons uit dees kostlyke ongelukken.
Godt Bacchus, vol genade, om hem den noot t'ontrukken,
Vergeeft den schreienden, die zyne schult belyt,
En Gode trou belooft, zyn schult, en stilt den stryt
Der gave, en op dat dees niet langer bleef bestreeken
Met gout, waerom hy wenschte uit gierige gebreeken,
Zegt Bacchus: ga flux heen naer Sardis naesten vliet.
Tre tegens stroom op, daer hy sterkst van boven schiet
Langs d'oevers. Spoe u flux ten bergh op naer 't geklater
En schuimende geruisch, den oorsprong van dit water,
Daer 't diepste is. Dompel hier uw hooft en lokken in,
En spoel de misdaet af. De koning, nu van zin
Verandert, gaet terstont te water op het raeden
Des wyngodts: en de kracht des gouts vergult in 't waeden
Den breeden stroom, en 't gout vloeit van zyn lichaem af.
Nu staet hier d' akker, wien de vliet voorheene gaf
Het zaet der goutaêr, styf van gout en gulde bladen,
En 't natte en vruchtbre klay is met vergult geladen.
  Hy haete na dien tyt den rykdom, en het gout,
En eerde sedert velt, en akker, bosch, en wout,
Ook veegodt Pan, gedient met bergen en spelonken,
Maer bleef al even grof en plomp, en onbeschonken,
Van oordeel, 't welk hem zelf tot grooter scha gedyt:
Want Tmolus, hoogh van kruin, van waer men breet en wyt
De golven over ziet, en die zich van weêrzye
Met heuvlen uitstrekt tot aen Sardis heerschappye,
Komt buuren met Hipeep, een kleine dootsche stadt.

216—254 Paktools gouden zantgront. *Kantteekening der oude uitgave.*

224 *Onbeschonken, van oordeel* voor „met oordeel niet beschonken" en dus: „van oordeel ontbloot."

226 *Want:* dit redegevend voegwoord doet hier een zonderlinge uitwerking, en men zou oppervlakkig vragen, of het Midas *tot grooter schade moest gedyen,* dat de berg *Tmolus* kwam *buuren met Hipeep?* — Doch men lette op, dat *want* niet slaat op die buurtschap, maar op 't geen verder volgen zal, en de schuld ligt minder bij Vondel dan bij Ovidius, die hier ook *nam* heeft.

229 *Komt buuren:* dit *komt* is hier geheel overtollig niet alleen, maar bederft den zin. Vondel wil zeggen, dat *Hipeep* in de buurt ligt van den *Tmolus,*

Pan, die hier met zyn fluit op groene zoden zat
En speelde voor de tangre en blanke veltgodinnen,
Durf stoffen dat Apol den zangstryt niet zou winnen
In 't speelen tegens hem. Dus trat men tot den stryt,
Daer Tmolus op den bergh tot rechter wert gewyt,
Om twee, al t' ongelyk in 't speelen, aen te hooren.
De berghgodt schuift de blaên en takken van zyne ooren,
En d'eekels wapperen alleen om 't blaeuwe haer.
Hy ziet den veegodt aen, en zegt: wy zyn al klaer.
De rechter zit gereet om u gehoor te geven.
Pan speelde op eenen halm voor Midas, onbedreven
Op eenen hooger toon, en streelde 's konings oor,
Die by geval hier zat. De berghgodt zet zich voor
Apol, als rechter, wenkt hem toe met hooft en oogen
Dat hy beginn', waerop zich d'eike blaên bewogen.
De blonde Apollo zit bekranst met lauwerblaên.
De purpre tabbert sleept hem staetigh achteraen.
De slinke hant aenvaert de lier, bezaeit met steenen.
De rechte vat de pen, daer kunst en geest uit scheenen,
Zoo tokkelt hy met geest de snaeren, en de toon
Bekomt den rechter zulx in 't oor, dat hy de kroon
Van 't spel Apollo schenkt, en Pan gebiet te wyken,
En dat de rietpyp voor de goude lier zal stryken.
Al wie hier nederzit eert d'uitspraek van dien godt,
Behalve Midas, die dit vonnis stout bespot,
En onrechtvaerdigh schelt. Maer Febus wil uit toren
Niet lyden dat dees dwaes den vorm van menschenooren
Behoude, maer hy rektze en dektze ruigh met haer
En witte borstelen. Zy roeren zich. Voorwaer
Alle overige leên zyn als een mensch geschapen,
Behalve d'ooren. Al de schimpers staen en gaepen
Na koning ezeloor, die Febus lier veracht,

255-275 Midas ezelsooren. *Kantteekening der oude uitgave.*

doch naar hetgeen er staat zou men opmaken, dat deze berg te dezer gelegenheid van plaats veranderde en aan *Hipeep* een (gewis niet zeer welkom) bezoek kwam brengen.

234 *Tmolus:* hier niet de berg, als vs. 226, maar de berggod of berggeest.

240, 241 *Onbedreven 'op eenen hooger toon:* dit *onbedreven* slaat niet op Midas, maar op Pan, als uit het Lat. blijkt; de meening der bovenstaande woorden is: „Pan, die van geen meer verheven muziek af weet."

En plomp in 't vonnissen den traegen ezel slacht.
Hy pooght zyn schande met den myter af te keeren,
Dan och, de hofbarbier, gewoon zyn hooft te scheeren,
Vernam het, en dewyl dees dienaer nu 't gezien
Niet melden durf, en dit niet laeten kon den liên
t'Ontdekken, zoo vertrok hy wech, en groef in d'aerde
Een' put, en mompelde hierin 't geen hem bezwaerde,
Hoe hy in 's meesters hof zyne ezelsooren zagh,
En stopt dien putklank, om te smooren het gewagh,
Met aerde en zoden toe, en daetelyk na'et vullen
Des kuils vertrekt hy daer 't geen menschen hooren zullen.
Hier groeide een rietbosch uit. De lantman binnen 't jaer
Hoort dit geheim, en brengt den klank in 't openbaer:
Want d'eerste zuidewint liet deze stem niet smooren,
Maer blies in 't riet: men kent den heer aen d'ezelsooren.
Apollo na dees wraek vertrok van Tmolus kant,
En zweefde door de lucht, en hiel ten leste stant
By Helles doorvaert, daer Laomedon gezeten,
Sigeüs aen d'een zy, Reteüs, diep gesleeten
Van zee, aen d'andre zy ziet ryzen, en 't altaer
Van outs gewyt wert aen Jupyn den donderaer.
Hy ziet Laomedon den nieuwen bou der muuren
Met zweet en arrebeit, om voor gewelt te duuren,

276—285 Spreekende rietpypen. *Kantteekening der oude uitgave.*

262 Zie het verhaal, dat in de voorafgaande regels gegeven wordt, beter en vroolijker berijmd in Vondels *Speelstryt van Apollo en Pan.*
Den traegen ezel: zoo ook in 't Lat. *lenti gradientis aselli.* 't Epitheton is hier bij Ovidius zoowel als bij Vondel misplaatst; want er is sprake van 't geven van onoordeelkundige vonnissen, en daarbij doet het er machtig weinig toe of men trager dan wel sneller loopt.

265 *'t Gezien* voor *'t geziene;* doch verkeerd. Volgde er een klinker en stond er *'t Gezien',* dan ware het te rechtvaardigen.

266, 267 *Niet laeten kon den liên t'ontdekken:* neen, dat kon hij juist wel laten; maar omdat hij het *den lieden* (d. i. „aan een sterfelijk mensch") niet ontdekken *dorst,* en het toch niet zwijgen *kon,* ging hij het uitschreeuwen in een put.

267 *Vertrok hy wech: vertrok hy,* of *trok hy wech,* ware op zichzelf genoeg geweest.

270 *Het gewagh* voor „het gerucht, de vermelding." Het woord is bij ons niet meer in gebruik dan in de uitdrukking *gewag maken.*

280 *Sigeüs aen d'een zy, Reteüs:* „De naamen *Sigeüs* en *Reteüs* maaken hier een tusschenrijm, 't welk iets niet onaangenaams in zich heeft." H.

Ophaelen, 't welk hem staet op eenen schat van gout.
Hy met Neptuin, vermomt in schyn van menschen, bout
De wallen, voor het hooft der Frygen, aengedrongen
Door loon en louter gout, by dien Troiaen bedongen.
Nu stont de stadt volbout: maer dit meineedigh hooft
Van Troie ontkent dien loôn, den Zeegodt trou belooft,
En durf met valscheit zyn' gestaefden eet ontzweeren.
Toen sprak Neptuin: welaen, men zal u dit verleeren.
Hy jaeght de zoute vloên op dit goutgierigh strant,
Verdrinkt al 't lantgewas, en zet het gansche lant
In eene bare zee. Hier by magh 't niet berusten:
Hy eischt Hezione, zyn dochter, op dees kusten
Geketent, tot een aes voor 't zeedier, groot van mont.
Maer Herkules ontboeitze, als zy geketent stont
Aen eene waterrots, en eischt twee witte rossen,
Hem toegezworen, kon hy 's konings kroost verlossen.
De koning weigert hem den loon van zulk een daet.
Waerom hy Troie, om dees meineedigheit gehaet,
En dat nu tweewerf 't woort door zynen hals durf haelen,
Verdelghde, en Telamon wou loonen en betaelen
Voor zyne hulpe, en huwt hem uit aen Hezion:
Want Peleus, broeder van den dappren Telamon,
Hadde een godin getrout, en was zoo trots te moede
Op 's grootvaêrs naem, als op zyn' schoonvaêr. Hy bevroede
Hoe 't veelen beurt een neef te heeten van Jupyn,
Maer een' alleen de man van een godin te zijn:
Want oude Proteus, in het spellen lang ervaeren,

286–297 Apollo en Neptunus in menschen. *Kantteekening der oude uitgave.*
298–386 Verlossinge van Hezione. *Kantteekening der oude uitgave.*

303 *'t Woort door zynen hals.... haelen* voor „zijn woord breken;" een spreekwijze, die thans door de meesten niet meer verstaan zou worden.

305 *En huwt hem uit:* lees: „*en* huwde *hem uit*," of: „*en* (wou) *hem* uithuwen." *Hezion:* door dergelijke verkorting krijgt de vrouwenaam *Hezioné* den vorm van een mansnaam: beter ware geweest *Hezioon. Helena* maakt geen *Helén,* maar *Heleen.*

306 *Want:* dit *want* schijnt oppervlakkig niet veel beter dan 't *hoewel* van den „Inhout"; – doch de bedoeling is: „Herkules gaf Hezione, de dochter van Laomedon, en alzoo een nanicht van Jupiter, aan Telamon, ten einde diens broeder Peleus zich niet alleen zou kunnen verhoovaardigen op een glansrijke echtverbintenis."

311 *Want:* hier althans kon *want* gemist worden; doch evenals het vorige is het uit het Latijn vertaald.

Sprak tegens Tetis: gy zult eenen kryghshelt baeren,
Die zynen vader door geweldige oorloghsdaên
Zal overtreffen, en in eer te boven gaen.
Op dat de werrelt dan niet grooters zou beseffen,
En niemant boven godt Jupyn zich zelf' verheffen,
Hoewel hy in zyn hart geen laeuwe vlammen voedt,
Nochtans schuwt Jupiter de dochter van den vloet
t'Omhelzen, en beval neef Peleus zich te paeren
Met Tetis, een godin der grondelooze baren.
In Emonye legt een inham aen de ree,
Een kromme boght, die met twee armen loopt in zee,
En by hoogh water zich ontvout, gelyk een haven.
Het water komt hier zant en hooge duinen schaven,
En stuit op klippigh strant, daer 't voetspoor niet blyft
Geen zandigheit den voet behindert in het gaen, [staen,
Noch hangt van wier bedekt. Een bosch met mirteplanten
Draeght mirtebessen van twee verwen langs de kanten.
In 't midden van dit woudt is eene zeespelonk.
Het schynt natuur of kunst haer uit een zeeklip klonk,
Doch eer de kunst, daer gy met uwe naekte leden,
O Tetis, dikwyl quaemt op een' dolfyn gereden,
Getoomt met uwe hant. Hier greep u Peleus vast,
Toen gy al droomende laeght van den slaep verrast:
En alsge aen zyn verzoek u geenerwys wout keeren,
Zocht hy omhelzende u te schenden en schoffeeren:
En hadtge u niet vermomt in veelerhanden slagh
Van vormen, als gy pleeght, geen aenzien noch ontzagh
Kon u beschutten: hy waer tot zyn wit gekoomen.
Dan scheentge een vogel: in dien schyn wert gy genomen.
Dan scheentge een dikke boom. Hier hing helt Peleus aen.
Gy scheent ten derdemael, om u van hem t'ontslaen,
Een wreede tigerin. Toen schonk hy aen de stranden
Den zeegoôn offerwyn, en vee, en offerhanden,
En wierookgeuren. Hier riep Proteus uit den vloet:
O zoon van Eakus, ô Peleus, hou slechts moedt.
Gy zult noch endelyk uw liefste Tetis trouwen.
Pas haer in 't stranthol, daer zy slaept, eens vast te houwen,
En worpt een' taeien strik om haeren blanken hals.
Ontzie geensins, schoon zy in hondert vormen valsch

337–386 Tetis in verscheide vormen. *Kantteekening der oude uitgave.*

En listigh zich verkeer', maer houze vast gegreepen,
Zy schyne ook watze wil, belemmert en geneepen.
Ontslaze geenerwys, tot datze weêr in 't ent
Haer eerste wezen krygh', waerin zy blyft bekent.
Aldus sprak Proteus uit de baren, en dook neder,
En sloot het water, na dees huwlyxspelling, weder.
De zon hing over met den wagen, rydens moe,
En daelde 's avonts naer de zee van Spanje toe,
Als Tetis uit der zee in haer spelonk ging rusten.
Terstont greep Peleus, heet van minne en huwlyxlusten.
De blanke Tetis heusch en minzaem in den arm.
Zy trok veel vormen aen, en voelende zich warm
En zacht gegreepen, wou zich worstelende ontwringen.
Toen zuchteze noch eens, en sprak: ik laetme dwingen.
Gy wint niet zonder Godt. Toen was zy Tetis weêr.
De helt omhelstze naer zyn' wensch met prys en eer,
En wint Achilles, wyt befaemt by goôn en menschen.
  Hy was gelukkigh, en het ging hem naer zyn wenschen
Met zoon en bedgenoot, had hy niet onberaên
En blint een broederslaght aen Fokus snoot begaen.
De droeve Peleus, die den broeder brogt om 't leven,
En uit zijn vaderlant gejaeght wert en gedreven,
Quam in Trachinie, dat hem huisvesting gaf.
Hier heerschte Ceïx, ryk van glans, met zynen staf,
De zoon der morgenstar, rechtvaerdigh op den zetel,
Betreurende de doot des broeders, zoo vermetel
En reukloos neêrgelegt: en Peleus, reizens mat,
Vermoeit en afgeslaeft gekoomen hier in stadt
Met luttel sleeps, en kleen en grooter vee bekommert,
Besteldeze in een dal, van boomen overlommert,

358 *De zee van Spanje: Hesperiae fretum* heeft het Lat.; zie over dien naam van Hesperië het aangeteekende, hierboven, vs. 199.

370 *Snoot begaen:* dit *snoot* staat hier te veel en niet op zijn plaats, daar in den vorigen regel reeds vermeld is, dat de misdaad *blint* en *onberaên* was bedreven.

375 *De zoon der morgenstar:* Ceïx was de zoon van Lucifer.

376, 377 „'t Schijnt dat de Vertaaler Ceïx doet treuren om de *dood* van „Fokus, die *reukloos neergelegd* was van zijn broeder Peleus — zie vs. 368, „maar Ceïx treurde om zijn eigen broeder *Dedalion,* die noch *dood,* noch „neêrgelegd, maar, gelijk uit de volgende vertelling blijkt, in een *Havik* „herschapen was." **H.**

Omtrent de vesten; toen hy heul ten hove vant,
En by den koning, met d'olyftelge in de hant,
Gehoor kreegh op zyn bede, en smeekende openbaerde
Wie en wiens zoon hy was, doch zweegh 't geen hem [bezwaerde,
Den neêrslagh van zyn' broer, en d'oorzaek van zyn vlugt
Ontveinzende, verzocht in stadt of ope lucht
Te schuilen. Ceïx ging hem dus heel minzaem tegen:
O Peleus, schroom niet: al het lant rondom gelegen
Staet voor u open, en is gastvry voor elkeen.
Wy eeren u en uw geslacht, niet zonder reên.
Uw grootvaêr is Jupyn. Hou op, en rust van smeeken.
Al watge op ons verzoekt, alle omgelege streeken,
Het hof, en watge ziet bescheenen van de zon,
Staen u ten dienst, en meer, indien ik 't wenschen kon.
Hy schreide, en Peleus en zyn staetgenooten vraegen
Wat oorzaek hem beweeght zoo jammerlyk te klaegen.
Hy antwoort: gy gelooft misschien en houdt voor vast
Dat dees roofvogel, die de bloode duif verrast,
En alle vogels schrikt, een vogel is geschapen.
Hy was voorheene een man, naemhaftigh, trots te wapen,
Stantvastigh in zyn woort, een kryghsman uit den aert,
Gestreng en dapper, en ten oorlogh onververvaert.
Hy hiet Dedalion. De morgenstar, de leste
Van 't heir der starren, die in 't oostersche geweste
Ter kimme uit ryst, had hem gewonnen en geteelt.
Ik leefde in vrede, die my nimmermeer verveelt,
Met myne lieve ga: maer broeder nam behaegen
Om volk en vorsten uit hun heerschappy te jaegen,
En nu een havik jaeght de bloode duiven voor.

387—408 Ceïx ontfangt Peleus. *Kantteekening der oude uitgave.*
409—541 Dedalion in eenen havik. *Kantteekening der oude uitgave.*

399 *En alle vogels schrikt: schrikt* staat hier voor *verschrikken*, „schrik aanjagen."
409 *En nu een havik jaeght de bloode duiven voor:* lees: „en jaagt nu, in een havik herschapen, de bloode duiven voor." Maar.... „jaagt een havik de duiven „*voor* of *na*? De reden zegt *na*, maar het rijm eischte *voor*. 't Verschil „is wat groot." H. Dat H. hier echter den regel van BOILEAU

La raison dit Virgile et la rime Quinault

niet behoefde te parodiëeren en Vondel ten onrechte berispte, terwijl *voor* hier staat in denzelfden zin als wij thans *voort* zeggen, heb ik reeds vroeger aangeteekend.

Chioon, de schoonste maeght, befaemt al 't aertryk door,
Was broeders dochter, out omtrent de veertien jaeren,
Van duizent aengezocht, genegen zich te paeren.
Apol van Delfis, en Merkuur, hier van Cilleen
Gekomen, blaekten bey, zoo dra zy hun verscheen.
Apol vont best tot 's nachts zyn wellust uit te stellen.
Merkuur vertoeft niet lang, en komtze stil verzellen,
Bestryktze met zyn roe heel zacht langs 't aenschyn heen.
Zy valt in slaep. De Godt misbruikt die zuivre leên,
Schoffeertze. Febus komt, zoo dra de starren blonken,
Vermomt gelyk een best, ontsteeken door de vonken
Van groote minne, en kryght de wellust, van Merkuur
Voor hem beproeft. Toen nu de zwangere na d'uur
Des arbeits baerde, quam Autolikus in 't leven,
Een schalke vrucht des Godts, van outs gewoon te zweven
Op zyne hielpen. Dees was afgerecht en loos
Op alle dievery, en wist, zoo snoot als boos,
Gelyk zyn vader, oogh en ooren zacht te smeeren,
En kon het wit in zwart, en zwart in wit verkeeren.
By Febus baerdeze, want zy van twee beviel,
Filammon, die den prys met zang en lier behiel.
Maer och wat baete haer twee brave zoons te winnen,
Dat een paer goden haer omhelzen en beminnen,
Zy eene dochter van een' strytbren vader is,
En nicht van Jupiter? of houdt men voor gewis
Dat eer een groot getal gelukkigen kon hinderen?
Ja trouwen 't hindert haer, die godtheên durf verminderen,
Zich hooger stellen dan Diane in schoon gestalt,
En wat in 't aenschyn van Diane haer misvalt
Beschimpen. Dees godin sprak toornigh en bewogen:
'k Zal toonen in der daet wat schoon is in haere oogen.
Zy spant den taeien boogh met haere hant, en schiet
Die snoode lastertong met een geweêrhaekt riet.
De tong is spraekeloos, en wil en kan niet spreeken,
En bloet en spartelt, tot de krachten haar bezweeken.
Hoe deerlyk was, helaes, het hart des ooms te moe!
Hoe troostelyk sprak ik myn' droeven broeder toe,

431 *Twee braeve zoons* voor „twee wakkere, kloeke zoons," want zoo heel *braaf* was *Autolikus* niet.

Die my gehoor gaf, als een rots op Pontus oever
Den stormwint. Hy beklaeght zyn dochters neêrlaegh,
[droever
Dan oit een vader. Toen men 's dochters lichaem zou
Verbranden, pooghde hy, tot vierwerf toe, van rou
In 't vier te springen, maer men hiel hem vierwerf tegen.
Toen zette hy 't op vliên, gelyk een os, verlegen
En fel geprikkelt van veel horslen op den nek,
Langs ongebaende paên. Ik bleef een lange rek
Hem nazien, die geen' mensch gelyk scheen, maer te vliegen
Met snelle vleuglen, en alle oogen kon bedriegen,
En hun ontvlugten, en beholpen met dees vlugt,
Streek op Parnassus kruin. De droeve Apollo zucht,
En toen Dedalion in zee sprong van de klippen,
Herschiep hy hem, die als een vogel heenging glippen,
En op zyn pennen hing. De mont wert spits en krom,
De voet een scherpe klaeu, en vliegende rondom,
Op roof verhit, behiel zyne eerste kracht in 't stryden,
En wert een havik, die de vogels brengt in lyden,
Elk pynight en vervolght, en die nu drukkigh ziet
Is allen anderen een oorzaek van verdriet.
Terwyl zich Ceïx, zoon der goude morgenstraelen,
Verpynt het avontuur des broeders op te haelen,
Zoo komt'er de Foceesche Anetor, een die 't vee
Te weide dryft, verbaest aenschieten van de zee,
En roept: och Peleus, och ik koome u droevigh klaegen
Een deerlyk ongeval, en groote nederlaegen:
Hierop eischt Peleus dat hy daetelyk hem al
De zwaricheên, hoe grootze ook zyn, ontdekken zal;
En Ceïx twyfelt zelf, verbaest in duizent vreezen,
Wat ramp, wat ongeval en jammer dit magh wezen.
Anetor sprak: ik dreef een ossendrift aen strant,
Als d'opgereze zon om hoogh aen 't hooftpunt brant,

454 *Een lange rek* voor „een goed eindweegs, een verren afstand." KILIAEN verklaart *rek* door *spatium, intervallum.*

460 *Herschiep hy hem, die als een vogel heen ging glippen: die* beteekent hier, gelijk bijwijlen *qui* in 't Lat.: „zoodat," en wij moeten hier lezen: „veranderde hij Dedalion van gedaante, zoodat deze" enz.

467 *Zoon der goude morgenstraelen:* stoute, wel wat gewaagde, maar toch echt dichterlijke uitdrukking voor „zoon der Morgenster."

En achter zich zoo lang een zonnestreek ziet straelen,
Als haer noch overschiet te zien in 't nederdaelen.
Een deel van 't vee legt hier vermoeit in 't gulle zant,
En weit zyne oogen in de baren langs het strant:
Een deel zwerft hier en gins met traege en loome passen:
Een deel steekt zwemmende de horens uit de plassen.
Aen zee staen kerken, doch niet ryk geciert met gout
En marmer: balk aen balk gebonden, en een wout,
Van outs gesticht, beschut het rietdak met zyn bladen.
Godt Nereus en zyn rey gaen in het water waeden.
Een visscher, die zyn net hier drooght op 's waters kant,
Zegt dat dit kerkgoôn zyn. Hier staet een meer, beplant
Met willigen. De zee, in 't ryzen buiten orden,
Liet ebbende ons dit meer. 't Is nu een poel geworden.
De wolf, vervaerlyk uit het rietbosch van 't moerasch
En veen opschietende, joegh hier al wat'er was
In 't omgelegen lant een' dootschrik aen met huilen,
En zynen gaependen en bloedigen en vuilen
Beschuimden muil, die vier en vlam en gal uitspuwt,
En blikken opspalkt, root als vier, dat ieder gruwt.
Dees schoon hy raest en huilt, van hongersnoot krankzinnigh,
Noch scherpt de razerny zyn wreetheit ruim zoo vinnigh:
Want 's wollefs leegh gedarmt' zoekt niet alleen aen vleisch
Van ossen nootdruft, om den honger zynen eisch
Te geven, maer hy grypt verwoet alle andre hoopen
En vee, en wat zich niet kan redden, en ontloopen,
En velt wat hem gemoet. Een hoop van onze liên,
Zich stellende ter weere, en reede om spits te biên,
Verbyt hy op het velt. Moerasch en water loeien.
De waterkant ziet root van schaepenbloet en koeien.
Maer sammelen baert scha, die lyt niet stil te staen.
Op op, terwyl 't noch niet al teffens is vergaen.
Rot altemael te hoop. Te wapen, voort te wapen.
Zet u altzaemen kant. Verdaedight u rechtschapen.
Zoo riep Anetor, en helt Peleus hoort het aen,
Doch liet zich 's anders scha niet eens ter harte gaen:
Maer noch aen Fokus, en zyn' broederslaght gedachtigh,

507 *Moerasch en water loeien:* dichterlijk, voor „het vee loeit in water en moerassen."

Besloot zyn broeders ziel, van Nereus dochter klaghtigh
Betreurt, te paeien met een' zieldienst, hem gewyt.
De koning Ceïx heet de mannen zich ten stryt
Te wapenen, en wil hen moedigh zelf geleiden.
Maer Halcion, zyn lief, verneemt dit toebereiden
Tot hulp des volx, en komt gesprongeu voor den dagh.
Het hooft noch ongetoit, en valt met groot beklagh
Hem om den hals, en bidt dat hy toch andren zende.
Zy ziet bekreeten, en van jammer en elende
Heel root van traenen. Zy hielt aen, en badt met rou,
Dat hy in eene ziel twee zielen bergen wou.
O schoone koningin, sprak Peleus, schrey uwe oogen
Niet uit. Laet vaeren uw godtvruchtigh mededoogen
En angst: al blyx genoegh van uw getrouwe min.
Ik heb geen oorlogh met gedroghten in den zin.
Laet ons de godtheên van de zee godtvruchtigh smeeken.
Een toren stont aen zee, den zeeliên tot een teken
En vierbaek, als zy moe belanden uit de zee.
Hier klimmenze op, en zien bedroeft het bloedigh vee,
Van 's wollefs bloênden muil verbeeten en verslonden,
En stieren langs het strant gewentelt, en vol wonden.
Helt Peleus heft bedrukt de handen zeewaert aen,
Bidt Psamate dat zy al wat'er is misdaen
Vergeve, en weêr verzoent hanthave den verlegen.
Maer Peleus kanze met zyn bede niet beweegen:
Doch Tetis wint gena voor haeren droeven man.
De wolf, die heet op roof, geen moorden staeken kan,
En smaek vint in het bloet, blyft woeden aen de stranden,
En hangende in den hals der ossen met zyn tanden,
Verkeert in marmer. Nu getuight dees marmersteen
Dat hy geen wolf is, noch te schroomen, als voorheen.
Het nootlot lydt noch niet dat Peleus, een verdreven,
Zich hier ter neder sla. Hy gaet, als balling, streven,

542—550 De wolf in marmersteen. *Kantteekening der oude uitgave.*

517 *Zieldienst:* eenigszins katholieke vertaling van 't Lat. *inferiae:* „lijkofferhande."

520 *Halcion:* beter: *Halcioon.* Zie de aant. op vs. 305 van dit Boek.

538 *Psamate:* deze was eene der Nereïden, en moeder van den verslagen Fokus.

545, 546 *Nu getuight dees marmersteen dat hy geen wolf is:* men zou hierbij de

En zoekt Magnezie, daer hy den moort afwascht,
En zoen verwerft by den Hemonischen Akast.
  Als koning Ceïx zich ontstelt voelt, en verlegen
Om 's broeders voorspook, hem te naer en byster tegen,
Wil hy zich met Apol te Klarus wys beraên,
Daer 't volk met blyschap leert zyn avontuur verstaen:
Verwaten Forbas had met godelooze Flegen
Den wegh naer Delfis kerk, door overlast te pleegen,
Geheel ontveilight. Zyn trouhartige Alcion
Hadde uit bedenken hem, zoo veel zy immer kon,
Gewaerschuwt en geraên. Nu vielze in zwym van lyden
Stokstyf en kout, en voelde een kille grilling ryden
Door al de leên. Zy ziet bestorven bleek en bang.
De traenen biggelen en rollen langs de wang.
Zy pooghde drywerf al haer droefheit uit te spreeken,
En voelde drywerf hoe de kracht en 't hart bezweeken.
Zy steurt al nokkende haer jammerlyk gekerm.
Och sprakze, lieve man, myn schutsheer, troost en scherm,
Wat schult beging ik? lief, wat wouden wy beginnen,
Dat gy veranderende ons zette uit uwe zinnen?
Waer blyft nu d'eerste zorgh gedraegen voor uw vrou?
Nu kuntge uw Halcion vergeeten, zonder rou,
Zoo wyt en zyt van huis. Nu ben ik aengenaemer
Hier stil gezeten, uit uwe oogen, in myn kamer:
Doch 'k wil vertrouwen dat gy vrank te lande gaet:
Dan zal ik stil alleen, in eenen droeven staet,
Hier veiligh zitten, en myn kommer vrees ontbeeren.
De storm, die 't onderste des afgronts om kan keeren,
Bruischt voor myne oogen. 'k Zagh noch onlangs 't onweêr
En kist en wrakken op het strant gedreven staen. [aen,
Ook zagh ik menighmael op 't schyngraf uitgeklonken

551–777 Koning Ceïx en Alciones bekommeringen, en zyn ongeluk. *Kantteekening der oude uitgave.*

les kunnen aanhalen, door *den Schoolmeester* in den almanak *Holland* gegeven:

Komt ooit een wezenlijke Leeuw op u aan,
Dan is 't maar best, voort uit den weg te gaan,
Behalve als hij opgezet of dood is.
Dewijl er in dit geval volstrekt geen nood is.

Ook zegt Ovidius niet wat Vondel hem hier laat zeggen.

557 *Alcion:* hier vinden wij den naam, om de elisie, zonder H. gespeld.

De wapens en den naem van die in zee verdronken.
Zet uw betrouwen op geen ydel toeverlaet,
Dat schoonvaêr, godt Eool, met u te water gaet,
Die storremwinden houdt gekerkert, en de baren,
Wanneer het hem belief, heet rusten en bedaeren.
Den wint is niets verboôn. Ook kan ik u niet raên
Te water of te lant het reizen aen te gaen.
De wolken en de mist de reizers dikwyl plaegen,
De blixem, root van gloet, en harde donderslaegen.
Hoe ikze beter ken [want 'k zaghze in 't glazenhuis
Van vader in myn jeught, en hoorde hun gedruisch]
Te ryper rade ik u te schuwen wint en baren.
Doch wiltge om geen gebeên uw opzet laeten vaeren,
En zytge geenerwys te houden uit de zee,
Zoo neem, och lieve man, toch uw getroude me.
Wy zullen te gelyk heensollen op de stroomen.
Ik zal niets duchten, of het wil my overkoomen,
En wat ons overkoom, dat lydenwe alle twee.
Wy zullen te gelyk heendanssen op de zee.
De zoon der morgenstar wort door Halcions traenen
En druk bewogen, en dit hartelyk vermaenen:
Want hy bemintze in 't harte, als zy haer' trouwen heer:
Noch staet het vast de reis t'aenvaerden over 't meer,
Maer wilze op zee met zich geensins al teffens waegen.
Hy troost de schroomende, beantwoortze onder 't klaegen,
Doch geeftze geen gehoor: en op dat hy haer smart
Verzachte, en stryke zulk een zwaericheit van 't hart,
Voeght echter dit hier by: ik weet het boven allen,
O liefste, dat myn reis u lang genoegh wil vallen,
Maer zweere u by den glans van myn heer vaders kroon
Te keeren [trouwen zoo het nootlot my verschoon'
En t'huis voer'] wederom, eer uwe minzaeme oogen
Twee volle maenen zien in haeren kring voltoogen.
Als hy met deze hoop van keeren Halcion
Gerust stelde, yverde elk voor ander wat hy. kon,
Op Ceïx strengen last, gereetschap heen te sleepen,

589, 590 *'t Glazenhuis van vader:* de woning van Eolus.

599 *Halcions traenen:* hier, gelijk ook vs. 626, 741 en 757 verlengt Vondel de tweede sylbe van den naam *Halcion*, en elders, b. v. vs. 516 en later vs. 613, 618 en 749 schrijft hij *Halcıon.*

En allen voorraet, vracht en volk terstont te scheepen,
Het groote schip in zee te zetten van de werf,
Daer Halcion voor schrikt, die 't voorspook van 't bederf
Gelyk voor d'oogen ziet, hem kust, niet zonder schreien
En nokken oorlof neemt, en neêrstort in 't geleien.
Den koning Ceïx draelt om 't jammeren. De maets
Aen 't roeituigh, woelen drok, en steeken van de plaets
En timmerwerf, en slaen de riemen met twee ryen,
In 't water, dat het schuimt, waer zy de vlakte snyen,
En spoên, gelykerhant slaghhoudende, altyt voort.
Halcion staet van verre, en spreekt geen enkel woort,
En heft haere oogen, nat en root bekreeten, derwaert.
z'Is d'eerste, die den man van zyn kampanje herwaert
Ziet wenken met de hant, en z'antwoort met de hant.
Zy ziet de galeas in zee na van het strant,
Terwylze heenevaert, zoo lang geene oogen feilen.
Zy zagh, toen 't schip verdween, van verre noch de zeilen,
Gespannen voor den mast, zich wenden naer den wint.
Zy geeft het nazien op, keert weder t'huis, en vint
Beangst het ledigh bedde: en koets en rustplaets wekken
De droefheit weder op. De droeve traenen lekken
Uit d'oogen langs de wang, en watze niet meer ziet
Is een vermaening van haer jammer en verdriet.
Zy spoên ter haven uit. Een luchtje roert de touwen.
Het bootsvolk hangt den riem op zy. Geen maets verflouwen.
Men slaet de zeilen aen, en zetze in top om hoogh,
Een koelte zet hun uit. De zee dryftze uit het oogh
Dan zacht, dan harder. 't Lant was wech van wederzyden,
Toen 't effen water, daerze eerst langsaem overglyden,
Begon te zwalpen, en te schuimen op het vlak,
En d'oostewint allengs te styven krak op krak.
De stuurman riep: nu strykt de zeilen voor de winden.
Haelt in den schoot. 't Is tyt de zeilen los te binden.
Laet zakken. Laet de spriet flux zakken. Het is tyt
'k Beveel het: maer de storm verbiet het hun, en lyt

639, 640 *Touwen—verflouwen*: twee echt Amsterdamsche rijmen; immers te Amsterdam worden steeds *au, aauw* en *ou* verward, en hoort men willekeurig van *klauw* en *klouw, blauw* en *blouw* praten. Ook Cats schreef van *rouwe* (voor *raeuwe*) *quanten*. De schrijvers van 't nieuwe woordenboek, door de *aauw* te willen afgeschaft hebben, zullen, vrees ik, slechts die verkeerde uitspraak, en daardoor de onzuivere rijmen, in de hand werken.

Geen spoeden. 't Zeegedruisch verdooft de stem in 't vaeren :
Dees past op bakboort: die wil tou en takel klaeren,
En pompen eene zee van water in de zee.
Dees grypt de spriet: en nu zy ongewis alree
Heendryven, groeit de storm, en alle winden ruisschen
In onderlingen stryt, en bulderen, en bruisschen,
En barnen. 't Water ziedt als pekel ondereen.
De stuurman trilt, en beeft, en weet niet eens waerheen
Te stuuren, nochte wat hy by der hant zal vatten;
Zoo sterk is 't onweêr, en de zeilkunst aen het spatten,
Vermeestert, en verbluft. De mannen schreeuwen vast.
De touwen gonzen. Het gekrikkrak van den mast
Luit schriklyk. Zee op zee stort uit den hemel neder,
Het dondert: hierop ryst het schuimend water weder.
Nu schynen hemel en de zee gelyk te staen.
Het omgedreven zwerk wort van den oceaen
Besprengkelt, en ziet root als zant, dat ongebonden
Komt opgestooven uit de grondelooze gronden.
Dan ziet het zwarter als het zwarte jammerloch.
De zeegolf tuimelt, schuimt zoo grys en graeu als spogh,
En ruischt. Zoo wort het schip ook heene en weêr gedreven
By beurten, dan is 't hoogh, gelyk een bergh verheven:
Dan schynt het hellewaert te daelen naer beneên.
Na dat het van een zee omringt staet romdomheen,
Bestormt het uit de kolk des afgronts 's hemels daeken.
By wylen hoort men 't op de zy getroffen kraeken
Van water slagh op slagh. De slagh geeft een geluit,
Gelyk de stormram op een bolwerk afgestuit
Met zyn metaelen hooft, dat muur en toren bersten:
Als felle leeuwen, die op hunne tanden knersten,
En renden met gewelt op spits en wapens aen;
Zoo trooste zich de kiel den storm te wederstaen
Der winden, onderling ten oorlogh aengespannen.
Het kromhout, nuze dit zoo schrikkelyk vermannen,
Bezwykt, met een harpuis, en hars en huit, en teer.
De planken gaepen van het ongestuimigh weêr,

657 *Als pekel:* waarom als *pekel?* 't was zout water en kookte dus als zout water. Maar bovendien, 't koken is geen eigenschap van zeewater alleen.

669 *Het zwarte jammerloch:* de „Tartarus."

672 *Dan is 't hoogh:* in de oude uitgave: *dan eens hoogh.*

En laeten water in, dat dreight met dootsgevaeren.
De gansche hemel schynt te storten in de baren,
Door 't bersten van een wolk. De zeegolf ryst aen 't zwerk.
De zeilen hangen nat van regen, die zoo sterk
Zich met de zee vermengt. Om hoogh is geen geflonker.
De nacht geblintdoekt is gansch droevigh zwart en donker.
Een zeebrant gloeit in zee. Het weêrlicht in het schuim.
De golven dringen in den buik, en winnen 't ruim:
En als een vroom soldaet, die menighmael de wallen,
Van stadts bezetting trou verdaedight, aen komt vallen,
Ten leste kans ziet, en verhit op oorloghseer
Uit duizent soudeniers, alleen met zyn geweer
Den hoogen muur vermant: zoo vliegt uit veele benden
Van golven, die het schip met kracht op zyne lenden
Bestormen, endelyk de tiende op deze kiel,
Alom ontrampeneert, terwylze tegenhiel,
Als een beschooten muur. Het water wil het winnen
Van buiten, en een vloet van golven is'er binnen.
Zy schrikken altemael. Als zich een stadt verpynt,
Terwyl men vast den muur van buiten ondermynt,
En andren op de vest van binnen staen en beven.
De stuurkunst en matroos bezwyken, moeten 't geven.
Zoo veele golven als hier bersten binnen boort,
Zoo dikwyl dreight de doot den zeeman met een' moort.
d'Een schreit, en die verstomt, en d'ander schat die storven,
En endelyk berecht, hunne uitvaert noch verworven,
Gelukkigh: d'ander bidt de goden om gena,
En heft de handen naer den hemel, doch te spa,
En ziet den hemel niet, en smeekt om een' behoeder,
Gedenkt aen zuster, broêr, aen vader, en aen moeder,
Aen huis, en huisgezin, een ieder om het zyn,
En Ceïx om zyn lief, en in bedroefden schyn
Heeft deze in zynen mont, verlangende naer geene
Noch andre dan naer heur: en 't is hem lief dat eene

698 *Soudeniers* voor „soldaten."

702 *Ontrampeneert:* d. i.: „geheel uit elkander gewerkt." Zie mijn *Zeemanswoordenboek.*

712 *Berecht:* Vondel zal dit woord wel niet genomen hebben in zijn letterlijken zin voor „van de genademiddelen der kerk voorzien," of, zoo ja, dan heeft hij bij 't nederschrijven er niet aan gedacht, dat hij van *Heidensche* zeelieden sprak.

Van beide in veiligheit nu verre is van der hant.
Hy wenscht zyn huis, en hof, en 't lieve vaderlant
Van ver t' aenschouwen, maer begrypt niet waerze vaeren.
Het hooft loopt om en om, en tuimelt als de baren.
De gansche hemel schuilt, beschaduwt van de wolk.
De nacht is eens zoo zwart als 's afgronts duistre kolk.
De mast met zeil en treil wort over boort gesmeeten.
Het roer wort afgerukt. De storm, zoo fel gebeeten,
Staet boven, ziet beneên de golven met haer' buit.
Gelyk of Atos, of bergh Pindus met geluit
En schrikkelyk gedreun gebryzelt en te mortel
Van eenen maghtigen gerukt wiert van den wortel,
En los in zee geplompt: zoo stort het schip te gront
Met vracht en volk en al den afgront in den mont,
En komt niet weder opgeborrelt, maer verloren
Heeft nu zyn deel al wech, van boven hun beschoren.
De wrakken hobbelen op 't water heene en weêr.
De koning Ceïx voert geen' ryxstaf op het meer,
Maer houdt zich aen een wrak, en roept nu twee te gader
Vergeefs om noothulp aen, den schoonvaêr, en den vader:
En och, Halcion leeft en sterft op zyne tong,
Terwyl hy heenezwemt. Halcione bevong
Alleen het hart, en dreef op zyn bestorve lippen,
Hy wenscht of 't water hem moght dryven door de klippen
Met andre lichaemen voor haer gezicht aen strant,
En na zyn sterven hem gebeuren dat de hant
Der liefste 't lyk begraeve. Och, telkemael de golven
Hem lucht verleenen, in het zwemmen schier gedolven,
Verdaeght hy Halcion d'afwezende in zyn wee,
En mompelt morrende en heendryvende op de zee.
Een zwarte waterkloot borst midden op het water,
En dompelde zyn hooft, beluit met zeegeklater.
De morgenstar bleef 's nachts verdonkert in dien rou,
En zulx van opzicht dat men haer niet kennen zou:
En mits de vader niet den hemel magh begeven,
Dekt hem de sluier, van een dikke wolk geweven.

742 *Bevong* voor *beving.*
752 *Beluit met zeegeklater:* weder eene van die fraaie en krachtvolle uitdrukkingen, waaraan men Vondel herkent. Over 't geheel vloeit de beschrijving van dezen storm over van dichterlijke schoonheden. H.

Halcion midlerwyl, onkundigh van zyn leet,
Telt vast de nachten, en verhaest zich om een kleet
Voor hem te naeien, ook voor haer op 't wederkeeren,
Het welkze al t'ydel hoopt. Zy gaet de goôn vereeren
Met wierookgeuren, doch vrou Junoos kerk vooral,
Voor haeren man, alree vergaen in 't ongeval.
Zy bidt dat d'echtgenoot behouden 't hof magh winnen,
En geene boven haer believen en beminnen.
Dit's 't eenigh datze met gebeên, voor haeren man
En zich, by Jupiters gemael, verwerven kan,
Die niet begeert dat zy voor dien verdronken smeeke,
En haere onzuivre hant ten outer strekke en steeke.
Myne Iris, zegtze, myn bodin, en kamenier,
Getrouwe uitvoerster van myn' last, spoe flux van hier:
Spoe heen naer 't hof des Slaeps. Beveel hem dat de
In Ceïx droeven schyn, Halcione volkoomen [Droomen,
Verkuntschappen hoe hem de zeetoght is vergaen.
Zoo spreektze, en Iris schiet terstont een reiskleet aen
Van duizent verwen, trekt een' regenboogh daer boven
Aen 't hooge luchtgewelf, en komt dus aengestoven
Naer 't hof des Slaepgodts, dat natuur uit steenrots klonk.
By Cimmerye legt een duistere spelonk,
Een hol en diep vertrek. De bergh is hol van binnen.
Dit's 't huis des traegen Slaeps. Geen zonnestraelen winnen
Hier toegang; 't zy de zon des morgens 's aertryx lyst
Met glans vergult, of ons den spaden avont wyst,
Of uit het hooftpunt gloeit. Men lyt hier licht noch lampen.
De gront baert enkel mist en nevel, smook en dampen.
Hier blikkert schemering. Hier kraeit geen wakker haen
Met zynen rooden kam Auroor om op te staen
Ten bedde uit. Geene stem van menschen, noch het bassen
Van honden koomen hier Stilzwygenheit verrassen
En stooren in haer rust, noch 't quaeken van de gans,

778—813 Het hof des Slaepgodts. *Kantteekening der oude uitgave.*

765 *Dit's 't:* „'t Schijnt eene groote vrijheid te weezen, drie woorden te „smelten tot eene lettergreep.... maar *'s* voor *is* schijnt ons geheel onbe- „rispelijk: ja zelfs *dit's't* voor *dit is het*, dewijl het niets heeft, dat men „aanstootelijk kan noemen," enz. H.

778 *By Cimmerye:* beter: *Cimmeria,* met den nadruk op de tweede greep: — nu *de Krim.*

Meer neuswys dan de hont in 't snufflen naer een kans.
Geen nachtegael, noch dier, noch zacht geruisch van blaêren,
Noch menschentong dees plaets met hun gerucht bezwaeren.
Hier woont de stomme Rust. Uit harde steenrots vloeit
Door keizelsteentjes een Vergeetboek, noit vermoeit
Van ruischen, 't welk het brein heel zacht in slaep betovert.
Het vruchtbaer mankop, dat des menschen zin verovert,
Bloeit voor de hofpoorte, en de Nacht, die heulzaet pluikt
En bollen, hunne melk tot slaepzucht meest gebruikt,
Bedaeut 'er landen mede, in schaduwe gelegen.
Men hoort in 't gansche huis, 't welk schuilt in achterwegen,
Geen krammen kraeken, in het opgaen van de poort,
Daer niemant schiltwacht houdt, noch eenige onrust hoort.
Men ziet hier midden in het hol, uit steen geklonken,
Een ebben ledekant, en pekzwart pluimbedt pronken,
Met eene dêken van de zelve verf gedekt.
Hier rust de Slaepgodt op, van traegheit uitgestrekt
Met beide d'armen en de beenen van elkanderen.
De lichte Droomen, die van vormen zich veranderen,
En nabootseeren zulk een menighte en getal
Van dingen, als de herfst ons aren geven zal,
Het lustbosch bladers, en het zeestrant stof en zanden,
Onthouden zich hierin. De maeght dreef met haer handen
De Droomen wech, zoo dra zy inquam. 't Huis vernam
Den weêrglans van haer kleet. De Slaepgodt, lam en stram,
Sloegh naeulyx d'oogen op, die t'elkens weder slooten.
Hy knikkebollende, en nu langsaem opgeschooten,
Sloegh voor zyn borst, en gaf zich endelyk om hoogh,
En leunende heel traegh op zynen elleboogh,
Begon te vraegen (doch hy wist het) naer de reden
Van haere komst. Zy zegt: ik Iris stygh beneden.
O Slaepgodt, die het al zachtzinnigh stilt en sust,
O aengenaemste van de godtheên, ieders rust,
Bevrediger van 't hart, die zorgen kunt verjaegen,

814—835 Gedaente des Slaepgodts. *Kantteekening der oude uitgave.*

790 *Meer neuswys dan de hont:* 't woord *neuswijs* wordt heden zelden anders gebezigd dan voor „wijsheid uitkramende, bedilziek;" hier staat het in zijn oorspronkelijke beteekenis van „bekwaam of vaardig met den neus," of oòk wel in die van: „nieuwsgierig, begeerig." Beide beteekenissen, zoowel die van *nasutus* als van *curiosus,* worden door KILIAEN opgegeven.

En alle onsteltheên, die den ganschen dagh ons plaegen,
Kunt streelen, en de leên en zinnen weêr bereit
Verquikt en sterken kunt, om last en arrebeit
Te draegen op een nieu, gebie terstont de Droomen,
Die 't leven geestigh nabootseeren, datze koomen
In schyn van Ceïx by d'ontruste Alcioné,
Gelyk hy schipbreuk leedt, en droef verging in zee.
Dit 's Junoos last. Zoo dra de bootschap was voltoogen
Vertrokze: want zy kon geen dampen meer gedoogen,
En voelde hoe de Slaep alree haer leên beving,
Dies spoetze voort, en gaet al weêr aen 's hemels ring
Den zelven gang. De godt des Slaeps roept Morfeus binnen,
Die, onder duizent van zyn zoonen, brein en zinnen
Op nabootseeren van gedaenten heeft gewet.
Geen ander weet gebaer, en aenzicht, spraek, en tret
Zoo af te beelden, ook gewaet, gewoonte, en mynen.
Maer dees vertoontze die natuurlyk menschen schynen;
Doch d'ander wort een dier, of vogel, of serpent,
En Icelon om hoogh geheeten, en bekent
Fobetor by het volk. De derde is loos op treken.
Inbeelding is zyn naem. Hy kan zich loos versteeken
In al wat zielloos is, in water, balk, en steen,
En kluit. Dees vlugt verschynt den koningen alleen,
En vorsten in der nacht; die drom, gemeene luiden.
De Slaep gaetze al voorby, wil Iris last beduiden
En laeten bootschappen door Morfeus mont. Hy nam
Hem uit, en valt terstont, angstvalligh traegh en lam,

835–840 Morfeus in menschen. *Kantteekening der oude uitgave.*
841–843 Fobetor in dieren. *Kantteekening der oude uitgave.*
844–853 Fantazus in ongezielde dingen. *Kantteekening der oude uitgave.*

844 *Inbeelding is zyn naem:* „Inbeelding een der Droomen, of kinderen des „Slaaps, by Ovidius genoemd, met een Griekschen naam, *Phantasos,* als „of wy zeiden *Fantazye.* Zulk vertaalen van eigene naamen hebben wy „ook elders in dit werk ontmoet.... Buiten twijffel zijn 'er, die dit over„brengen der naamen zullen goedkeuren: wy keuren het ook niet kwaad.... „doch het geen we hier niet kunnen goedkeuren, is, dat Vondel van „vier Grieksche naamen alleen dees eenen, *Phantasos,* verduitscht, en „de drie anderen behoudt, *Morfeus* en *Iclos* (kwaalijk schrijft hy *Ycelon*) „welke laatste van de menschen *Fobetor,* dat is *Verschrikker* genoemd „werdt, bij welke naamen ook *Fantasos* beter zou gevoegd hebben, dan „*Inbeelding,*" enz.

En knikkebollende in het bedde. Morfeus zwierde
Op zachte vleugels 's nachts, en zonder dat het gierde,
Naer koning Ceïx hof, in eene korte wyl,
En schoot zyn veders uit. Hy ging in aller yl, [wezen
Vermomt in 's drenklings schyn, heel doots en bleek van
En naekt, voor 't bedde van Halcione, vol vreezen.
De baert, en knevels, en de lokken, en het haer
Des konings droopen vast van water, nat en zwaer.
De bedtspon stut hem daer hy leunt. De traenen leken
Langs 't aenzicht, en de geest begon aldus te spreeken:
Bedrukte gemaelin, och, kentge Ceïx niet?
Of heeft de doot my dus misverft, gelykge ziet?
Sla d'oogen op, gy zult uw mans gedaente aenschouwen.
Halcione, uw gebedt, gestort met groot betrouwen,
Kon my niet redden. Och 't is uit: wy zyn vergaen.
Bedriegh u zelve niet door eenen valschen waen.
De buldrende oosten wint heeft in d'Egeesche golven
Met eenen waterbergh het schip en my gedolven.
Een ongestuime golf opryzende uit den gront
Verslontme, daer uw naem bestorf in mynen mont,
En ik al t'ydel u in 't uiterste beklaeghde.
Ik ben geen logenbo. Wat maer van my gewaeghde,
Gy hoort geen los gerucht: ik zelf verhael myn ween
Hier tegenwoordigh, en hoe droef wy schipbreuk leën.
Welaen ontwaek: rys op: trek aen uw rougewaeden.
Beweenme, op datwe niet, langs onderaertsche paden,
Heenvaeren onbeweent. Godt Morfeus aen de spon
Spreekt zoo dat zy haer' man aen 't spreeken kennen kon:
Ook scheen hy in der daet, en niet in schyn, te weenen,
En 't hantgebaer getuight hoe Ceïx is verscheenen.
Zy slaet al schreiende de handen voor haer borst
In slaep, en grypt naer hem, van zeeschuim vuil bemorst,
Doch grypt slechts enkle lucht. Zy roept: myn lief,
[waerheene?
Hou stant: ik ga met u. Och laetge my alleene?
Ontroert door haere stem, en 't nachtspook van den man,
Vlieghtze op, en ziet rondom wie 't is, zoo veelze kan,

854–946 Morfeus in Ceïx schijn. *Kantteekening der oude uitgave.*

859 *De bedtspon* voor de *bedsponde*, zoo ook vs. 877: *aen de spon.*

En wie haer strax verscheen: want d'opgewekte knechten,
Met tortsen by der hant, haer dienen en berechten.
Zy, niet verneemende, misbaert, verscheurt het kleet,
Krabt kaek en aengezicht, en trekt van harteleet
Het haer uit, antwoort droef de voester, die vol rouwe
Vast vraeght wat haer ontstelt. Zy zegt: o myn getrouwe,
't Is uit, 't is uit met ons. Myn Ceïx is vergaen,
En ik met hem. Och zwygh, hier is geen troosten aen.
Myn heer leet schipbreuk: 'k zagh hem met myn eigene [oogen,
En greep hem. Hy verdween. Zyn geest is my ontvloogen.
'k Zagh klaer de bleeke schim, myn' eigen man voor 't bedt.
Hy zagh niet als voorheen, maer naer de doot gezet,
En nat, en moedernaekt: het haer om 't hooft bedroopen.
Daer stont hy voor de sponde, elendigh en verzoopen.
Zy spoort de voetstap na, ofze ook een voetspoor zagh.
Dat was 't, dat was 't voorwaer, 't welk my op 't harte lagh.
Ik badt hem dat hy toch geensins van my zou tyen,
En t' zeil gaen. 'k Wenschte veel: dan och ik most het lyen.
Gy spoede in uw bederf. Hadtge uwe liefste me-
Genomen, 'k hadde u noch in noot gedient op zee.
Och waerenwe gepaert gebleven met ons beiden!
Gewis de doot hadde ons in 't sterven niet gescheiden.
Nu sterve ik zonder u. Nu dryve ik zonder u,
En zonder my in zee. Helaes, daer legge ik nu.
Myn leven valtme nu benaeuder dan de baren,
Indien ik langer leve, en 't leven poogh te spaeren,
Na zulk een' grooten druk: doch 'k wil 'er niet naer staen,
Noch u verlaeten, die door schipbreuk zyt vergaen.
'k Wil u ten minste noch verzellen, en geleiden,
En in een zelve graf en lykbus ongescheiden
Zal ons het grafschrift noch vereenen door de faem.
Raekt myn gebeente u niet: ik zal met mynen naem
U raeken. Maer de rou verbietze meer te spreeken,

888 *Berechten:* dit woord zal hier zooveel moeten beteekenen als: „te recht helpen;" in zijn gewone beteekenis van: „bericht geven", kan 't hier niet genomen worden.

889 *Misbaert* voor „maakt misbaar." *Misbaren* is evenzeer buiten gebruik geraakt als *baren* (voor geraas maken).

903 *Tyen:* d. i.: „trekken."

En tusschen ieder woort blyftze in het nokken steeken,
En deerlyk zuchten, uit het binnenste van 't hart.
Het was noch vroegh. Zy vlieght ten hove uit in dees smart
Op strant, en vint de plaets, daer zy hem af zagh steeken.
Zy zegt: hier draelde hy, en troosteme onder 't smeeken.
Hier lichtenze anker: hier vertrok hy van het strant,
En kusteme in het ende, en gafme noch de hant.
Terwyl zy overdocht haer lot en wedervaeren,
Vernamze iet in 't verschiet aendryven met de baren,
Gelyk een lyf, kon eerst niet kennen wat het was,
Doch 't scheen een lichaem, en de twyflende wert ras
Door 't naere voorspook van de schipbreuk meer bewogen.
Toen 't nader dreef aen strant sprak zy met schreiende oogen
Den onbekenden aen. O riepze, wie gy zyt
Hebtge een getroude t'huis, het lichaem blyf niet wyt,
Maer dryve ons nader. Hoe zy meer hierop blyft staeren,
Te minder blyftze by haer zinnen. Als de baren
Den drenkeling het strant opwentelen, daer zy
Hem kennen kon, toen was 't haer man. Gewis 't is hy:
Hy is, hy is het zelf. Zoo valt zy aen 't misbaeren,
Scheurt kleet en aengezicht, en vlechtcieraet en haeren,
En steekt de handen naer den dooden Ceïx toe.
Och Ceïx, kermtze, komtge uw vrouwe, dus te moe,
Dus t'huis in dezen schyn? Hier legt een steil gevaerte
Met maght gewrocht, een werk van over groote zwaerte,
Waerop de zeestorm berst, en 't water wordt gestuit.
Zy springt'er op. Het is een zaek, die zeltsaem luit.
Zy vlieght, en vangt de lucht met aengegroeide veêren.
De droeve ysvogel strykt den vloet, in 't gaen en keeren,
En slaet een jammerlyk geschal met haeren snuit.
Als zy den dooden met den klepel dus beluit,
Beschaduwt hy de leên met haere nieuwe pluimen

947—1015 Ceïx en Alcione in zeemeeuwen. *Kantteekening der oude uitgave.*

920 *Nokken:* vreemd is het, dat KILIAEN dit woord als „verouderd" aanteekent en het door *snokken* verklaart, 't welk niemand meer bezigt; terwijl *nokken* nog meermalen voorkomt. H.
Steeken: dezen zelfden eindrijm treffen wij vs. 923 wederom aan: wel is waar heeft het woord de tweede reize een eenigszins andere beteekenis dan de eerste, doch de achteloosheid blijft afkeuring verdienen.

949 *Haeren snuit:* de oude uitgaaf heeft: *zynen snuit*, in vs. 950 *hy* en in vs. 951 *zyne*.

Uit liefde, daer de golf de zeekust langs komt schuimen.
Of Ceïx dit gevoelde, in 't dryven ongerust,
Uit een genegenheit, en trek en minnelust,
Of 't aenzicht ophief door het zwalpen van de vloeden,
Daer twyfelt elk noch aen. Hy kon het zelf bevroeden:
En entlyk werdenze, door mededoogen van
De goden, alle bey verandert, vrou en man,
Genieten beide een lot, in 't minnen onverscheiden,
En d'echtbant blyft, terwylze elkandere geleiden,
Gelyk ysvogels, en zy broên het warme nest.
d'Ysvogel broeiende in den herfsttyt, is 't gewest
Der zee bevryt voor wint, geheele zeven dagen,
En 't nest, op zee gebout, verneemt geen wintervlaegen.
Dan vaert men veiligh: want de Wintgodt is zyn bloet
Noch gunstigh, toomt den storm, die wilt is en verwoet.
Een gryze zietze beide op zee te gader zweven,
En looft de liefde en trou, hun eeuwigh bygebleven.
Een die hier bystont toonde een' duiker, lang van hals,
En sprak: dees vogel, dien gy ziet, met veel geschals
En 't ingetrokken been, langs 't water heengevlooten,
Is, zoo gy zyn geslacht oprekent, noch gesprooten
Uit Ganimedes, door Jupyn weleer geschaekt
En koning Ilus en Assarakus, en raekt
Laomedon in bloet, en Priamus, den lesten,
Die Troie heeft beheerscht. Helt Hektor, die de vesten
Van Ilium beschut, was broeder van dees spruit:
En had de doot niet vroegh zyn levens loop gestuit,
Hy zoude in naem en faem niet wyken voor dien broeder.
Schoon Dimas dochter wort gerekent zyne moeder.
Een Alexitoë, van Granik, eenen stroom
Geteelt, baerde Ezakon, in schaduw van een' boom,
By Ida heimelyk, ten minste zooze zeggen.
Men zegt hy schuwde steên en 't hof, beminde heggen,
En velt, en bergen, vry van staetzucht, eere, en pracht,
Hanteerde zelden 't hof, hem tegen en verdacht,
En vol van ydelheit, doch 't hart was midlerwylen,
Hoe wuft hy leefde op 't lant, niet schootvry voor de pylen

959 *Onverscheiden:* zou moeten beteekenen: „niet verschillend;" doch wordt hier waarschijnlijk genomen in den zin van: „nimmer scheidende."

986 *Hanteerde:* hier in den zin van 't Fr. *hanter,* „gemeenzaam bezoeken."

Van minne. Hy die wilt door bosschen vlieght en jaeght,
Verneemt Hesperie, een Cebreensche schoone maeght,
Die op den oever van haer vaders vliet gezeten,
De blonde vlechten, langs den nek en rug gesmeeten,
Vast drooghde in zonneschyn. De dochter, die hem ziet,
Gaet loopen, als een' hinde een' rossen wolf ontvliet;
Een ent, dat 's havix klaeu en snabbe wil ontrennen,
En verre van den poel bespiet vlugt op zyn pennen.
De Troische helt vervolghtze uit heete min, die bang
In snelheit groeit. Een slang een bitse en booze slang,
In 't gras geschoolen, byt haer dootlyk in de hielen,
Vergiftight al de leên. Daer legtze, en vaert ter zielen.
De minnaer zinneloos, gryptze op, die 't leven laet.
Hy roept: nu rout het my dat ik u joegh. Wat raet?
Dit hadde ik niet verwacht. Uw minne te verwerven
Was my zoo veel niet waert dat gy hierom zout sterven.
Nu missenwe alle beide u in dien jongsten noot.
De slang vermoorde u: ik ben oorzaek van uw doot.
Ik ben veel wreeder dan de slang, van haet gedreven,
En scheide, uw doot ten zoen, gewilligh van het leven.
Zoo spreekend springt hy los, van droefheit schier verstikt,
In 't water van een rots, beneden uitgebikt.
Maer Tetys vangt hem, die niet langer was te teugelen,
Bedekt den zwemmenden in zee met vlugge vleugelen,
En vryt den minnaer van de doot, waernaer hy streeft.
Het spyt den vryer dat hy noch zyns ondanx leeft,
De droeve ziel niet scheit uit dit elendigh leven.

989 *Vlieght en jaeght: vliegen* wordt voor de jacht op 't gevogelte, *jagen* voor die op het loopende wild gebezigd.

990 *Een Cebreensche schoone maeght: Cebrenia* was een vorstendom in Troas, met een stad van denzelfden naam, en aldus naar den vloed *Cebrenus* geheeten.

995 *Een ent: ent* en *entvogel* zijn 't zelfde als *eend* en *eendvogel*, doch de eerste meer bepaald in jagerstaal, en ter aanduiding van „*wilde* eenden," gebruikelijk.

Snabbe voor *snebbe:* 't is in den grond hetzelfde woord als *snavel.*

1007 *Van haet gedreven:* verkeerd! de *slang* had de maagd niet uit *haat* gebeten, maar omdat het in haar natuur lag. Wij hebben dan ook hier weder, als vanzelf spreekt, met een rijmlap te doen.

1010 *Uitgebikt:* schilderachtig, voor „uitgekabbeld, uitgehoold."

1011 *Tetys:* niet de moeder der Godin, maar de Zeegodin *Tethys*, de vrouw van Oceaan.

Hy kryght twee vleugels, en gaet lucht te water zweven,
En dompelt zich in zee. De pluim belet de doot
Van Ezakus, die woelt en wroet in Tetys schoot,
En zoekt geduurigh licht en leven hier te derven.
Hy ziet van liefde dor, genegen om te sterven.
De beenen blyven lang, gelyk de hals. Het hooft
Staet ver van 't lyf. Hy vischt in 't water, afgesloocft
Van duiken, daer men hem den naem af heeft gegeven.

1016–1023 Ezakus in eenen duiker. *Kantteekening der oude uitgave.*

1016 *Lucht* voor „luchtig."
1022, 1023 *Afgeslooft van duiken:* min juist, voor „zich afsloovende met duiken."

P. OVIDIUS NAZOOS

HERSCHEPPINGE.

HET TWALEFDE BOEK.

INHOUT.

Priamus vierde Ezakus uitvaert, gelijk over eenen overleden, met zijne zoonen, behalve Paris, toen naer de Grieken getogen, die hem in zijn zogh naerstrevende, in Aulis den draek in steen zagen verharden. Hierop wert Cignus, van Achilles bestreden, en in eene zwaen herschapen [1]). De Grieken toghtvaerdigh in Aulis, worden door felle stormwinden opgehouden, en willen Ifigenia offeren, om Diane te zoenen, maer de godin verloste de maeght, en stelde een hinde in haere plaets. De vloot belant in Tenedos, daer bloedigh gestreden, Protezilaus verslagen, en Cignus in een zwaen herschapen wort. Cenis verandert in Ceneus, en namaels in eenen arent. Nestor dit verhaelende, hechte den strijt der Centauren en Periklimeens herscheppinge hieraen. Achilles wort van Paris geschoten.

[1]) Dit staat hier niet op zijn plaats en wordt later nogmaals verteld.

P. OVIDIUS NAZOOS
HERSCHEPPINGE.

HET TWALEFDE BOEK.

Den vader Priamus was onbekent gebleven
Dat Ezakus zyn zoon, een nieuwe vogel, noch
In 't leven bleef. Hy treurt, en stelt ten lykzoen, och!
Een ydel schyngraf toe, met jammerlyke toonen,
Op 's jonglings naem, gesterkt met Hektor, en de zoonen,
Behalve Paris, die den lykrou niet beklaeght,
Noch d'uitvaert kleet: hy, die Helene loos belaeght
En schaekt, berokkent, al te reukeloos bewogen,
Den vaderlande een ry van bloedige oorelogen.
Alle eedtverwanten, en gansch Grieken volgen hem
Met duizent zeilen, op een algemeene stem,
Te water in zyn zogh. De wraek leedt geen verbeiden,
Ten waer de buldrende stormwinden, die zich spreiden
Op zee, den oorloghstoght beletten, en de vloot,
In Aulis haven, by den visschenden Beoot,
Zoo lang verhinderden. Toen zy, naer d'oude zeden,
Jupyn een offerhande, en wierook, en gebeden,
Op 't overoude altaer opofferden uit schroom,
Zienze eenen blaeuwen draek by een' andoren boom,
Die dicht by 't outer stont, opklimmen met zyn vlogelen,
En boven hangt een nest vol uitgebroeide vogelen.
Men hoortze piepen, vier paer jongen, hallef naekt.

15–32 Het Griexe leger in Aulis. *Kantteekening der oude uitgave.*

7 *Noch d'uitvaert kleet* voor *bekleet*, d. i.: „met zijn tegenwoordigheid versiert," of, eenvoudig, „bijwoont."

De slang greep 't nest aen, en de moeder, die vast haekt
Haer lief gebroetsel met de vleuglen te beschermen,
En rondomvliegende zich quyt met deerlyk kermen.
De slang verslintze met hun moeder in der haest.
Al die dit aenzien staen verwondert en verbaest:
Maer Kalchas, Testors zoon, waerzegger, zegt ten leste:
Schept al te zaemen moedt, de kans is ons ten beste.
Out Troie zal vergaen, maer hier is moeïte aen vast:
Dewyl het nootlot dit getal der voglen past
Op negen jaeren kryghs. De slang, om 't loof gewonden,
Verandert in een' steen, en hangt gelyk gebonden,
In haeren eersten vorm. De holle Aoonsche zee
Blyft stormen, en verlet de kryghsvloot op de ree.
Zom houden dat Neptuin, de bouheer, Troie spaerde,
Behalve Kalchas, wien 't bewust was. Dees verklaerde,
Als tolk der goden, hoe het goden zelfs behaeght,
Dat men de gramschap van Diaen, de zuivre maeght,
Verzoene met een maeght, en haer geopende ader.
Toen nu de staetreên het medoogen van den vader
Hadde overweldight, en Ifigenye in last
Voor 't outer stont, omringt van 't hofgezin, 't welk vast
Beschreide dat de doot haer levens tyt zou korten,
En zy zich trooste haer onnozel bloet te storten;
Wert dees godin vermorwt, verblinde 's volx gezicht,
En stelde, in 't uiterste van 's offraers strengen plicht,
Een hinde in 's jongkvrous plaets. Zoo dra men naer behooren
De hinde slaght, ten zoen der godtheit, stilt de toren
En 't onweêr, en de vloot liep op 't gemeen besluit
Met duizent schepen, vlak voor wint, de haven uit,
En na veel sukkelens belant in Priaems ryken.

Een plaats leght tusschen zee, en aerde en 's hemels wyken,
Waeraen dees ruime trits gelegen grenst en paelt.
Men ziet hieruit, schoon zy van andre plaetsen dwaelt,

33—47 De slang in steen. *Kantteekening der oude uitgave.*
48—52 Een hinde geoffert voor Ifigenia. *Kantteekening der oude uitgave.*
53—89 Het hof van de faem. *Kantteekening der oude uitgave.*

36 *Zom* voor „sommigen," als in de gedichten van den eersten tijd. *De bouheer:* van Troje namelijk.
41 *Staetreên:* niet uit *staetredenen* samengetrokken, maar uit het enkelv. *staetreden* („reden van staat"), als blijkt uit het daaropvolgende *hadde.*

Alom, en wat'er is. Men hoort'er alle maeren.
Hier houdt de vlugge Faem, van outs en lang ervaeren,
Haer hof op in den trans. Ontelbre en ope paên
Spoên derwaert. Duizent wyde en luchte vensters staen
Hier open. Nergens vint men poort, noch deur, noch grachten.
't Gewest legt open nacht en dagh, en hoeft geen wachten.
Het klinkt al wat'er is van klinklaer fyn metael,
En slaet geluit, en galmt, verdubbelt door herhael
De stem, en kaetst te rugge al wat men komt te hooren.
Van binnen wort geen rust noch stilte of slaep geboren.
Men zwyght'er niet's, nochtans verneemt men geen geschrey,
Maer momplen, fluisteren: gelyk men Nereus rey,
De heesche baren en de zee van ver hoort ruisschen:
Of zoo gelyk, na dat men 't onweêr hoorde bruisschen
En bulderen, de wint niet langer raest en huilt,
De donder uitgerolt, in 't ende mort en juilt.
Men ziet de razende gemeente in 't voorhof woelen,
En 't lichte graeu loopt uit en in doorgaens krioelen.
Tien duizent logens en geruchten, ondereen
Gemengt met waerheit, stroit men onder groot en kleen
Hier uit, daer hooft, noch staert, noch vorm aen wort [gevonden.
Oorblazers, kaekelaers, en losse snatermonden
Vertellen wat elk hoorde, en hangen'er iet by.
Hier woonen Lichtgeloof, de Reukloosheit, noit vry
Van Dwaeling, Ydle vreught, Angstvalligheit, en Vreezen,
Het schichtigh Oproer, en Gefluister, zonder wezen.
De Faem ziet wat'er is in hemel aerde en zee,
En wat'er ommegaet, en onderzoekt het me
Al wat ter werrelt beurt, en wat'er is voorhanden.
En nu trompetze hoe de Grieken Priams stranden

59 *Luchte* voor „luchtige."

63 *Herhael:* even wettig van vorm als *verhaal.* Vreemd is 't, dat terwijl *verhaal* in zwang gebleven is en *verhaling* weggeraakt, juist het tegenovergestelde heeft plaats gehad met *herhaal* en *herhaling.*

85 *Trompetze:* „*trompetten* is een verbasterd woord, of een Duitsch woord met „een basterduitgang, hierin overeenkomende met die werkwoorden, die „den gewoonen uitgang EN verlengen tot *eeren* als *Redeneeren* en dierge„lijken. De algemeene toets van zulke basterduitgangen te onderkennen „van de echten, is deeze: dat de klemtoon niet valt op het zaakelijke „deel" enz. H.

Genaeken met een sterke en maghtige oorloghsvloot,
Die quam den vyanden, niet onverhoet, noch bloot
Van wapen, over zee uit Grieken overvallen.
De Troischen hindren dit, bezetten strant en wallen.
Protezilaüs, gy zyt d'eerste, die by lot
Van boven Hektors speer bezuurt, tot 's vyants spot,
En zulk een veltslagh staet ook Grieken op veel braven.
Helt Hektor en een hoop kryghshelden zyn hun gaven
En dapperheden in 't geweer noch onbewust.
De Frigiaen gevoelt met bloet, op zyne kust
Vergooten, wat Achaie in oorlogh uit kan rechten,
En al 't Sigeesche strant ziet bloedigh na het vechten.
Een Cignus, zoon van godt Neptuin, versloegh op strant
Wel duizent mannen: en nu hiel Achilles stant
Te wagen, en de speer van Peleus afkomst velde
Priams slaghordens, en zocht onder ongetelde
Geleden Cignus, dan helt Hektors bloedigh zwaert,
Nu t'onty. Hektor wert voor 't leste jaer gespaert.
Achilles, dryvende de paerden, voor den wagen
Gespannen onder 't juk, waerop de teugels lagen
Langs witte mane en rug, zet recht op Cignus aen,
En drillende den schicht, sprak: jongeling, blyf staen:
Het zy dan wie gy zyt, getroost u, onder 't kerven
En steeken, dat gy van Achilles hant mooght sterven.
Zoo sprak Achilles. Op dees rede treft de speer,
Onfaelbaer als voorheen: noch recht dit kryghsgeweer
Niet uit, en toen hy slechts alleen den boezem raekte,
Doch geensins quetste, schoon de speer op 't harnas kraekte,
Sprak hy: o Tetis zoon, wat staetge stom en styf
Verwondert, aengezien ik zonder wonde blyf?
Dees hellem, dienge ziet bezwaeien en bezwieren
Van eenen paerdestaert, en dees rondas, vercieren
My slechts, en dienen tot een ooreloghscieraet,

90—188 Protezilaüs doot. *Kantteekening der oude uitgave.*

87, 88 *Bloot van wapen* voor „*ontbloot* van wapenen, wapenloos." Zie het aanget. op *bloot*, Boek IV, vs. 994.

101, 102 *Onder ongetelde geleden:* dit zou kunnen beteekenen: „onder gelederen, welke hij zich de moeite niet gaf, te tellen;" doch 't staat waarschijnlijk voor „onder tallooze krijgshoopen."

108, 109 *Onder 't kerven en steeken:* wederom een stoplap, die den zin verlamt.

Maer dit beschermt ons niet. Waer Mars te velde gaet
Komt hy gewapent dus op 't heerlykste uitgestreeken.
Ontwapenme, noch zal ik vry en onbezweeken
Onquetsbaer heenegaen. Het is wat ongemeen
Wat groots, en treffelyx te roemen, niet alleen
Uit een' van Nereus stam te spruiten, maer uit vader
Neptuin, die Nereus, en zyn dochters, en te gader
De gansche zee gebiet. Dus sprak hy fors en styf,
En dreef Achilles fel een' scherpen schicht naer 't lyf,
Dat die door beukelaer, en yzer, en de negen
Taeie ossenhuiden heen, met eenen scheut doorregen,
Eerst op de tiende huit geschut wiert en gekeert,
En 't lyf onquetsbaer bleef, en gaef, en onbezeert.
Toen heeft hem Tetis zoon een speer naer 't lyf gedreven,
Doch 't lichaem, als voorheene, is ongewont gebleven;
Waerna de derde schicht op hem geen vatten vont.
Hy gaf den boezem bloot, en wert geensins gewont.
De helt gehoont, begint van gramschap op te steeken:
Gelyk een stier in 't perk vergeefs zich pooght te wreeken,
En met de hoornen op den purpren rok, een draght,
Die zyn natuure terght, vervaerlyk stoot met kracht.
Achilles lette of 't punt der speere ook was bezweeken,
Doch vont het yzer aen de schacht der speere steeken,
En sprak: hoe gaet dit toe? is nu myn hant niet sterk?
Hy leide al zyne kracht aen hem alleen te werk.
Gewis zoo ging het niet, toen ik op zege hoopte,
En met myn wapenen Lirnessus vesten sloopte,
Of Tenedos bestookte, en Tebe, Echions stadt,
Versmoorde in 's burgers bloet, en stroom Kaïkus, zadt
Van doôn, en overkropt van lyken, neêrquam stroomen.
De koning Telefus is tweewerf weêr bekoomen
Door noothulp van myn speer. Myn dappere arm vermoght
Voorheenen, en vermagh, hoe trots de vyant pocht,
Noch zoo veel troepen op het bare strant te slaghten.
Zoo sprak hy, en gelyk een, die zyne eerste krachten
Mistroude, trof Meneet, een' simpelen soldaet

143 Deze regel staat in *parenthese* tusschen de alleenspraak van Achilles in als een waarschuwing aan den lezer.

154 *Een' simpelen soldaet*. „d. i.: gelijk men anders zegt, een *slecht* en *gemeen* „soldaat, die geen hooger bediening noch meerder aanzien, dan van

Uit Licie, in de borst door 't ydel toeverlaet
Der rustinge, en terwyl dees van dien steek gemartelt
Ter aerde neêrgevelt, in zyne dootstuip spartelt,
Rukt hy de zelve schacht, noch warm en root van bloet,
Ter dootwonde uit, en zegt: dit is de zelve moedt,
De zelve hant en speer, die nimmer wouden duiken.
Ik wilze, om Cignus wis te neemen, en gebruiken,
En wensche dat het hem gelyk Meneet bekoom'.
Zoo spreekend keert hy zich naer Cignus trots en vroom,
En treft ter slinke hant de schouder dat het kraekte,
Alleens als of de speer een' muur of steenrots raekte,
En afsprong. Tetis zoon zagh Cignus wel bebloet,
Daer hy getaistert wert, en schiep een' ydlen moedt.
Hier was geen wonde, maer een bloetvlek blyven kleven
Van eenen speersteek, in Menetes lyf gedreven.
Toen sprong Achilles van den wagen brullend neêr,
En ging den vyant, dus onquetsbaer, fel te keer
Met zyne sabel, maer vont zich in 't slaen bedroogen,
En 't zwaert op 't schootvry lyf geschaert, en omgeboogen.
Dit lydt hy langer niet, en duwt hem in 't gezicht
Tot dry- en vierwerf toe, en dryf gezwint en licht
Hem 't hecht om d'ooren, dringt den vyant, reede aen 't [wyken,
En gunt hem geene rust, die flaeu en aen 't bezwyken,
Niet zien noch hooren kan, en deizende achteruit
Smyt hem met eenen steen voorover dat het stuit,
Waermede Achilles hem te keer ging, en vervaerde,
En dreef met volle kracht den deinzenden ter aerde.
Toen viel hy met de knien, en schilt, van stof bemorst,
Den vyant Cignus styf en plotsling op de borst,
En trok den helmbant, om den hals gesnoert met strikken.
Met bey de handen toe, om hem terstont te stikken,
Als ademtoght en lucht de keel benomen was.

„soldaat heeft. H. S. 1452 bl. 52 *ende hy* (Alexander) *ghinc onbekent inden* „*schijne van eenen* simpelen *riddere.* Zo lees ik in 't zelfde werk, bl. 116, „*die* simpele *woorden van Rechters zijn* meerder, ende waren schuldich „bat ghelooft te sine ende ghehouden, dan een eedt van een coopman."

160 *Duiken* voor „zwichten." H.

169 *Van eenen speersteek:* beter: „van *den* speersteek." Hij had Menetes — zie vs. 156 — maar eens getroffen.

180 De oude uitgaaf heeft: *Waerme hy hem gestreng te keer ging.*

Nu yvert hy den doôn van 't gulden harrenas
Te stroopen, maer bevint het leegh. Neptuin, wien 't deerde,
Hem in een witte zwaen, naer zynen naem, verkeerde.
De last en zwaericheit van dezen zwaeren stryt
Eischte een uitspanninge, ten minste voor een tyt,
Dies slootenze een bestant, en midlerwyl de wachten
Den muur van Troien, en de Griek de legergrachten
Bewaekten, quam het feest van Pallas, en Achil,
De triomfeerder van den sterken Cignus, wil
Minerve zoenen op 't altaer met offerhanden,
Een witte koey, om 't hooft bestrikt met offerbanden,
Die, toen men 't ingewant op 't outer brande in 't vier,
Een' reuk gaf, die om hoogh gesteegen met een' zwier,
Den goden wel geviel. Een deel wort van de vlammen
Verteert, het overschot genooten by de stammen,
En dischgenooten, die den offerdisch beslaen
Op tafelkussens, daer zy brassen van 't gebraên,
Den dorst verdryven, en feesteeren, en krioelen,
En passen met den wyn de zorgh van 't hart te spoelen.
Zy quinkeleeren met gezang, noch veêl, noch fluit,
Maer slyten al den nacht met kouten van den buit,
En handelen van deught, en dappere oorloghsdaeden;
Hoe zy en 's vyants heir zich droegen, onbeladen
En rustigh in den slagh. Het lust hun ongesteurt
Te melden wat gevaer elk uitstont beurt om beurt:
Want wat zou groote Achil, of zy by dezen grooten
Verhaelen anders dan 't bedryf der kryghsgenooten?
Het eerste en treflyxt, dat men ophaelt en vertelt,
Is d'overhant en eer, genooten in het velt
Door Cignus nederlaegh, een wonderwerk bevonden,
Dewyl de jongeling, onquetsbaer, niet te wonden
't Geweer verstompt. Hier stont Achilles en de schaer
Der Grieken zelfs verbaest, de Nestor sprak tot haer:
Een Cignus paste alleen, by uwen tyt, op zwaerden,

189—269 Cignus in een zwaen. *Kantteekening der oude uitgave.*

187 *Doôn:* dit wordt doorgaans gebezigd voor *dooden* in 't meerv., hier echter staat het voor *dooden* in 't enkelv., wat min verkieslijk schijnt.

203 *'t Gebraên:* samengetrokken van *'t gebradene*, evenals 't *besneên* voor 't *besnedene.*

Noch stael, noch yzer: maer ik kende eer een' vermaerden,
Den Perrebeeschen helt, helt Ceneus, die gehardt
En scheutvry, ongewont wel duizent slagen tart,
En in den oorelogh befaemt, op Otris woonde.
Een wonder was 't in hem, gelyk de daet betoonde;
Dewyl hy eene vrou ter werrelt quam. Wie 't hoort,
Wie hier ter tafel zit, blyft door dit wonderwoort
Verstomt, om zulk een zaek, die nieu is. Zy begeeren
Dat gryze Nestor dit ontvouwe aen al de heeren.
Achilles onder hen, hier van noch onbewust,
Zegt: want zy waren alle ontvonkt van grooten lust
Om dit te hooren: o welspreekende oude vader,
De wysheit van onze eeu, wy luisteren te gader,
Wie was dees Ceneus? zeg hoe quam het, en hoe kan
De vrouwekunne, een vrou, verandren in een' man?
Op welk een oorloghstoght hoort gy van hem gewaegen?
En wie versloegh hem, zoo hy immer wiert verslagen?
Hierop zegt d'oude man: schoon d'ouderdom, nu traegh
Van oordeel, my belet u rustigh op dees vraegh
Te dienen, en ik in veel zaeken ben ervaeren
Van myne jongkheit, die door snel verloop van jaeren
My zyn ontschooten; wy gedenken nietemin
Meer dingen, en dit staet geprint in onzen zin,
In zoo veel avontuurs. Dit heught ons boven allen
In zaeken binnen 's lants en buiten voorgevallen:
Want d'uiterste ouderdom gelegenheit bestelt

222 *Den Perrebeeschen helt: Perrhebea* was een landstreek in Thracië, waarvan de inwoners, door de Lapithen verdreven, zich bij den berg Pindus in Etolië nederzetteden en aan hun nieuwe woonstede denzelfden naam gaven. *Gehardt:* hier voor „onkwetsbaar." Hooft bezigt het woord somwijlen voor „bedekt onder zijn kleederen gewapend." Zoo in de *Medicis* bl. 81 *Jaa François quansuis uit vrundtlyke gemeenzaamheidt prangd'hem by wylen met handt en armen om te tasten, of hy met ringkolders oft anders moght* gehardt *weezen.* H.

238—242 *Schoon.... ik in veel zaeken ben ervaeren, die.... my zyn ontschooten:* Nestor spreekt hier zichzelven tegen; immers de *ervarenis* of *ondervinding* eischt volgens de gewone opvatting dier woorden niet alleen dat eene zaak voorgevallen zij, maar dat men er ook *geheugenis* van hebbe; met andere woorden: men kan iets *ervaren hebben,* dat men later vergeten is; maar men kan niet *ervaren zijn in zaken,* waarvan ons de herinnering is ontgaan. Beter had Vondel dus geschreven:

En schoon my *veel zaeken* zijn *ervaeren*, enz.

Om veel te zien. Ik heb twee eeuwen ree getelt,
En wandele in de derde, een tyt die ongemeen is.
In gunst munte eertyts uit een Elateesche Cenis,
Het puik der maeghden van Tessalie, zoo groot
In schoonheit. Deze was, Achil, uw lantsgenoot,
Van veelen aengezocht met vleien en gebeden
Uit uwe steên, en ook uit uwe nabuursteden.
Misschien had Peleus zelf ook naer heur echt gestaen,
Maer was alree getrout, of, zoo ik recht spreeke, aen
Uw moeder vast verlooft: doch Cenis had geene ooren
Om naer een huwelyk en iemants be te hooren,
En wandelende aen strant, heel eenzaem, wort in 't endt,
Gelyk de faem verbreit, van godt Neptuin geschent,
Die deze maibloem plukte, in 't opgaen van haer leven,
En sprak, toen hy zyn' wil en moedtwil had bedreven:
Kies rustigh wat u lust te kiezen boven al,
Ik zweere dat het u terstont geworden zal.
Zy zegt: gy praemtme hardt een groote zaek te wenschen.
Geef dat ik langer, in 't verkeeren by de menschen,
Geen vrou blyf, en voortaen geen schennis weder ly.
Gebeurtme dit geluk door gunst, zoo houde ik my
Van u geheel voldaen. Haer eisch was naeulyx over
De tong gevloogen, of het leste woort klonk grover,
Gelyk een mans stem, als het was, dewyl de Godt
Der zee haer' eisch bestemde om 't liefelyk genot,
En schonkze boven dit dat niemant haer kon deeren,
Geen zwaert vernielen. Zy ging vrolyk heen spansseeren,
En oefent zich, gelyk een man zyn leven slyt,
In Peneus lantgewest, befaemt in haeren tyt.
  Ixions zoon houdt feest, en trout Hippodamye.
Centauren, wreet van aert, geprikt van razernye,

270–283 Ceneus, anders Cenis, in een mansmensch. *Kantteekening der oude uitgave.*

284–662 Het gevecht der Lapiten ter bruilofte van Piritoüs en Hippodamie. *Kantteekening der oude uitgave.*

251 *Lantsgenoot:* men zegt tegenwoordig *landgenoot,* evenals *stadgenoot, huisgenoot, eedgenoot, echtgenoot.* Intusschen is de genit. hier even wettig als bij *landsman.*

277, 278 *Geprikt van razernye, en uit een wolk geteelt:* de woorden *geprikt van razernye* dienen hier weder alleen om 't vers aan te vullen, met andere woorden, om den zin te bederven. Dat de *Centauren* opvliegende lieden waren

En uit een wolk geteelt, verscheenen in het hol
Met boomen overdekt. Hier stont de blyschap vol,
En 't luste hun zich aen den langen disch te zetten,
Daer 't opgedischt stont met gerechten en banketten,
Naer ieders waerde en staet. De heeren altemael
Van Emonye en wy verscheenen in de zael,
Daer al de bruiloft wert gesteurt met droeve rampen.
Men zong het bruilofsliet. 't Gewelfzel hing vol lampen.
De schoone bruit wert van de jofferen geleit,
En 't vrouwentimmer, daer de staetsi stont bereit.
Elk komt Piritoüs verheught gelukkigh noemen,
Heil wenschen met dees bruit, het puik der maeghde bloemen.
Maer 't ging 'er daetlyk uit ons gissinge. Overmoet
Van Euritus, de wreetste uit al dit helsch gebroet
Van paerdemenschen, door den wyn verhit en dronken,
Begint door 't aenzien van de schoone maeght t'ontvonken.
De dronkenschap vermeert de geilheit, die nu blaekt,
En flux aen 't hollen slaet. De bruiloftstafel raekt
Om verre en overhoop. Men komt de gasten steuren.
Men ziet de nieugetroude in stof langs d'aerde sleuren,
Gegreepen by het haer. Hier baet geen wederstaen.
De razende Euritus rant Hippodamie aen,
Een ander elk die hem gemoet, of komt voor d'oogen.
Het ging'er als een stadt, daer 't heir komt ingevloogen.
Het vroudom stak een keel ten hemel, out en jongk,
Dat door de ruime zael en 't hol gewelfzel klonk.
Wy schooten teffens op, en Tezeus opgerezen

en later, door den wijn verhit, den titel verdienden, welken hun Vondel geeft, moge waar zijn; doch dit was nog geenszins het geval toen zij te feest verschenen. Uit de vertaling zou men opmaken, dat zij kwamen met een voorbedacht plan om de vreugd te stooren; waarvan niets blijkt; integendeel kwamen zij als genoodigden, en wel als behoorende tot de naaste bloedvrienden des bruidegoms. Immers *Piritous* en zij waren zonen van Ixion, de eerstgemelde uit wettigen echt gesproten, de *Centauren* uit de „wolk," welke Ixion, had omhelsd, meenende, dat hij Juno omhelsde, waarom dan ook die paardmenschen *nubigenae* genoemd worden, of als Vondel zegt, *uit een wolk* geteelt.

299 *Hippodamie:* Vondel toont zich dit geheele werk door gestadig ongelijk ten opzichte van de spelling en klank der eigen namen: hier laat hy weder den nadruk vallen op de derde lettergreep, ofschoon hij vs. 276 te recht *Hippodamye* schreef, de derde alzoo kort makende. **H.**

Roept: Euritus, hoe dus? wat dolheit wil dit wezen,
Dat gy Piritoüs dus stout in myn gezicht
Beledight, en in hem twee teffens ongezwicht
Onteeren durft? de helt, groothartigh en ontsteeken,
Drong voort, om niet vergeefs en ydel dus te spreeken,
Door al dien dronken hoop, ontrukt, daer 't niemant stuit,
Den aertsgeweldenaer zyn vrients geschaekte bruit.
Hierop zweegh Euritus: want zulk een helsch schoffeeren
Kon hy met woorden noch met reden niet verweeren,
Dies ging hy Egeus zoon geensins met reêngeweer,
Maer met zyn grove vuist en kneuklen los te keer.
Een berkemeier stont hier by geval verheven
Ten toon voor al de feest, met loofwerk uitgedreven.
De sterke Tezeus tast dit zwaere drinkvat aen,
En dreef het met gewelt den vyant, heet op slaen,
In 't kinnebakken. Hy komt achterover sneven,
En spartelt in het zant, geraekt aen 't overgeven,
Braekt brein, en wyn, en spys, en heele golpen bloet
Ter ope wonde, neus en mont uit, vloet op vloet.
Al 't menschepaertsdom brant van wraeke, en wil ontsteeken
De schrikkelyke doot van zyn gebroedren wreeken.
Zy buldren alle om stryt. De wyn zet krachten by.
Eerst vloogen kroes, en kan, en schotels van ter zy,
Ten dischgebruik bereit: nu dienenze om te kampen
En moorden. Amikus, Ofions zoon, durf lampen
Afrukken van 't gewelf, de kamers van cieraet
Berooven, plondren, dryft de lampen, dol van haet,
Voor 't hooft van Celadon, een afkomst van Lapyten,
Dat al het aengezicht, geschonden door dit smyten,
By niemant kenbaer is. Zoo treft voor 't outervier
De priester met de byle een' witten offerstier,
Op zynen dikken nek. De gloeiende oogen spatten.
De neus zit binnen in 't gehemelt, niet te vatten.
Het been der troni legt gemengelt overhoop.
Pelleesche Belates rukt vreeslyk met een' loop

308 *De helt:* Theseus.
320 *Sneven:* hiervoor: „vallen." **H.**
325 *Van zyn gebroedren:* dit zou behooren te zijn *van hun gebroeder:* immers er was nog maar één van de paardmenschen dood.
339 *Pelleesche Belates* voor *Belates* van *Pella*, een stad in Macedonië.

De zwaeren houten voet met beide zyne handen
Van een' ahornen disch, en dryft hem, dat de tanden
In 't zwarte bloet gemengt, gespoogen, vuil bemorst
Den gront bestroien, en de kin spatte op de borst,
Daer hy ter neêr storte, en door een herhaelde wonde
Ter zielen heenevaert. De wreede Grineus konde,
By 't outer staende, dit niet zwygen van verdriet,
En sprak: waerom gebruikt men deze wapens niet?
Hy vatte 't groote altaer met branthout onder 't wryten,
En smeet het in den drom der razende Lapyten,
Orion, Brotean te plettere. Mikael,
Orions moeder, was een vrou, die menighmael,
Dit 's kenbaar, aen de lucht de maene kon bezweeren
Haers ondanx. Kryge ik slechts een tuigh om my te weeren,
Zegt sterke Exadius, dat wil u dierder staen.
Hy grypt hartshorens, Godt gewyt, tot wapens aen.
Zy hingen aen den pyn. Hy komt hiermé gevloogen,
Duwt Grineus grimmigh een paer takken recht in d'oogen,
En haeldeze uit zyn hooft. Een deel kleefde aen het been:
Een deel droop bloedigh langs de knevels naer beneên.
Hierop grypt Retus flux een branthout van het outer,
En klinkt Charaxus, blont van lokken, nu veel stouter
Van wraek, den slaep van 't hooft in stukken, en het haer
Vloogh snel in brant, gelyk een drooge korenaer.
Men hoort het bloet door 't vier in deze wonde sissen,
Als gloeiende yzer in den koelbak plagh te kissen,
Wanneer de smit het met de kromme nyptang vat,

341 *En drijft hem*: 't is bij de commentatoren twijfelachtig, wie in 't oorspr. door *hunne*, en hier door *hem* verstaan moet worden, *Amytus* of *Celadon;* volgens de gewone zinsontleding moet 't woord op dezen laatsten staan; en blijkt er ook uit vs. 344, dat hij aan een *herhaalde wonde* — *geminato vulnere* — om 't leven komt; doch hoe kan zijn dood *Grineus* dan *verdrieten* — zie vs. 346 — die een Centaur was. Dit zou wederom doen denken, dat de tafel naar den kop van Amikus gesmeten was, ter wrake van Celadon, die toch zijn bekomst al moet gehad hebben. De plaats moet in 't Latijn blijkbaar bedorven zijn.

353 *Haers ondanx:* niet dat *Mikaël* (of liever *Mykale;* want *Mikael* is geen Grieksche en ook geen vrouwenaam) *haars ondanks* de maan bezwoer; maar het was *haar ondanks*, dat de maan die bezwering onderging.

365 *Kissen* verschilt weinig in spelling, in beteekenis niets, van het voorafgaande *sissen*. H. — Met dat al levert deze regel met de vier volgende een fraai voorbeeld op van klanknabootsing en schildering.

Ten viere uithaelt, en steekt en dompelt in het nat
Des koelbaks, daer de gloet het water tegensporrelt,
Dat ziedende snikheet met bobblen opwaert borrelt.
De zwaergewonde slaet de vlammen uit de lok,
En rukt den drempel, zwaer gelyk een eiken blok,
Een heele wagenvracht, ten gronde uit met zyn vingeren,
Doch 't viel te zwaer om in zyn vyants troep te slingeren,
En plette alleen Komeet den makker op den gront,
Daer hy, beneffens hem, niet op zyn hoede stont.
De wreede Retus hiel zyn vreught niet langer binnen,
En riep: zoo moeten alle uw makkers overwinnen,
Hervat terstont den slagh dry-vierwerf achtereen
Met branthout op het hooft, en bekkeneel, en been,
En slaet de herssens in, vaert immer voort te raeken,
Dat Drias Koritus Evagrus beenders kraeken.
Toen Koritus, wiens baert eerst uit brak, nederviel;
O, sprak Evagrus, is het eer een jonge ziel
Te vellen? Retus laet hem hier niet langer praeten,
Maer dryft hem eene torts, verwoet en uitgelaeten,
Met maght ten boezem in door zynen open mont,
En zwaeiende de torts al brandende in het ront,
Vervolght, ô Drias, u, doch langer niet zeegachtigh.
Gy wont den moedigen, die voortvoer snel en krachtigh,
Met eenen brantstok recht in 't midden tusschen hals
En hooft in. Retus steent van pyn met veel geschals,
En naulyx op den nek dit stuitend zoekt een open,
Terwyl hem onder 't vliên het bloet begint t'ontloopen.
Orneüs vlugt met hem, en teffens Likabas,
En Medon, in de schoft getroffen, en de lasch,
Met eenen Taumas, en Pizenor, Marmer mede,
Verwinner in de baen en renstryt, altyt reede,
Nu traeger om zyn wonde, en Folus houdt geen' stant,
Noch fluxe Melaneus, noch Abas, reedt ter hant
Op zwynejaght gespitst, noch Astilus, bedreven
In 't spellen, die den stryt, eer die was aengeheven,

374 *Komeet den makker:* den makker van wien? — Zeker niet van Charaxus, die hem neersloeg; alzoo van *Retus*, op wien de slag gemunt was. Maar 't had wel duidelijker mogen worden uitgedrukt.

375 *Beneffens hem:* versta: „nevens Retus."

376 *Zyn vreught:* niet over het treffen zijns makkers, maar dat hijzelf den slag, op hem gemunt, ontkomen was.

Hun afgeraeden hadde, en tegens Nessus zey:
Schroom nu voor wonden, noch gevaer, noch moortgeschrey:
Want gy zult leven, tot dat Herkles zich verheffe,
En met zyn' fixen boogh u in den boezem treffe.
Areüs, Licidas, noch Imbreus in dien noot,
Noch Eurinoom ontvliên geensins de snelle doot,
Maer worden achtereen van Drias hant verslagen:
En o Kreneüs, gy ontvlugte niet de plaegen,
Hoewelge hem verbaest en bang den rugge boodt.
Gy wert, daer oogh en neus aen een grenst, met een' schoot
Van 't zwaere punt gewont. Afidas lagh verzoopen
Van wyn in dit geraes, en ronkende gekroopen
In eene beerehuit, en hiel den wynkroes flaeu
Met zyne rechte hant. Hier zagh hem Forbas naeu
Van verre weerloos, niet voorzien van eenigh wapen
Noch borstgeweer, en riep hem toe: blyf eeuwigh slaepen.
Ga heen, ga heen: drink wyn en water in de hel.
Meer sprak hy niet, en stak den jongen slaeper fel,
Die achterover met den hals lagh omgeboogen,
Een' schicht in zynen strot. Zoo storf hy onbewogen,
En voelde geene pyn. Het zwarte bloet liep warm
Ter keele uit in den kroes, en over schoft en arm.
Petreüs zagh ik aen een' dikken rotseik bukken,
Gelaên met eeklen, om dien uit den gront te rukken.
Piritoüs, terwyl de boom vast heene en weêr
Geschud wort en geschokt, hecht met zyn spitse speer
De hant en boezem aen den stam, en men vertelde
Hoe hier Piritoüs verwaten Likus velde,
En Chronis: doch hy legt min eer in met dees bey
Dan aen een' Diktis, en aen Helops. Helops ley
Ter neder van een' steek door hooft en beide d'ooren:
En bleeke Diktis, die den feeststryt zagh verloren,
Ontvliênde Ixions zoon, quam storten uit de kruin
Van eenen heuvel, en brak onder 't vallen, schuin
En steil, door 't zwaer gewight van 't lichaem eike takken,
Die steeken in 't gedarmte, en sidderen en krakken:

415 *Naeu* voor „nauwelijks."
425 *Eeklen* voor *eikels.*
428 *De hant:* versta: „diens *hand.*"
431 *Ley* voor *lag,* als meermalen. H.

En Fareus pooghde dit te wreeken met een' steen,
Ten berregh afgerukt, te smakken overheen
Dien dikken drommel: maer helt Tezeus merkt zyn nukken,
En smyt met eenen stok den elleboogh in stukken,
Beledight zich niet eens, noch hadde geenen tyt
Om 't weerloos lichaem af te maeken in dien stryt.
Hy sprong Bianor, hoogh en lang op zynen rugge,
Noit van dien last gepraemt, en zette trots en vlugge
De knien op zyne ribbe, en greep hem by het haer,
En klonk de troni, die hem dreight met doots gevaer,
In stukken met een' stok, vol knoopen, en vol quasten.
Hy velt Nedimnus, en Licetus, die geen gasten
In 't schieten wykt; Hippaes, met zynen langen baert,
En Rifeus, heet op jaght, en in het bosch vermaert;
Ook Tereus, lang gewoon de beeren op te vangen,
In 't groote Emoonsche bosch, en t'huis, daerze al verlangen,
Met levendigen roof te keeren van de jaght.
Demoleon verdroot dat Tezeus in zyn kracht
Voorspoedigh voortvoer, proefde, of 't mooglyk wou [gelukken,
Een' ouden pynboom van een dichte haegh te rukken,
Doch al t'onmaghtigh, brak een stuk hier af, en smyt
Den vyant dit naer 't hooft: maer Tezeus blyft bevryt.
Ontwykt den slagh, door raet van Pallas hem gegeven.
Gelyk hy wilde dat haer dit wert toegeschreven.
Noch was de schoot van 't hout niet ydel: want het quam
Op Krantor en zyn borst en schouder aen, en nam
De borst en schouder wech. Dees by uw vaders tyden
Diende, ô Achilles, hem voor schiltknaep in het stryden.
Amintor, koning van Tessalie, in 't gevaer
Des oorloghs onderdrukt, gaf hem ten gyzelaer
En onderpant van vrede aen Peleus. Peleus ziende
Van verre hem gewont, die eer den vader diende,
En nu ter neder stort, zegt: Krantor, jonge helt,
Aenvaert dien zielzoen toch, en dryft met groot gewelt
Hem eenen esschen schicht naer 't lyf om zich te wreeken,
Dat die al drillende in de ribben vast bleef steeken.

442 *Beledight zich:* wij zouden thans schrijven: „verledigt zich."
462 *Noch* voor „nochtans, met dat al."
472 *Hem:* t. w. *Demoleon* die Krantor geveld had.

Demoleon trekt flux de schacht uit zonder punt,
En noch ter naeuwer noot. 't Was op de long gemunt,
Daer hechte het. De smert verwekte hem tot toren.
Demoleon pooght zich met opgesteekene ooren
Ter weer te stellen, trapt met zynen paerdevoet
Den helt op 't hart, en op geweer en storremhoet:
Doch Peleus, door den helm en schilt behoet voor slagen,
Houwt met een' zwaeren slagh 't gedroght, gespitst op plaegen,
Het menschepaerts gedroght ter neder dat het kraekt.
Flegreon had hem eerst met zyn geweer geraekt,
En Hile, doch van ver. Hifinoüs verplette
Hy rustigh voor de vuist, en Klanis maght belette
Het zwaert niet, dat hem trof en neêrhieu. Dorilas,
Die met een wollefshuit op 't hooft gewapent was,
En kromme hoornen in de vuist, noch root van moorden,
Quam mede om hals. Ik ging hem toe met deze woorden:
De kryghsmoedt gafme kracht: nu zultge zien, sta pal,
Wat uw paer hoornen op myn speer vermogen zal,
En dreefze hem naer 't hooft. Hy die 't niet keeren konde,
Bedekte met de hant het aenzicht voor de wonde.
De hant wert met den schicht aen 't voorhooft vast gehecht.
Toen quam'er een geschrey, in 't barnen van 't gevecht,
Opstygen. Peleus priemt hem dootlyk onder 't kermen
[Want hy stont nader] in den weeken buik en darmen.
Hy springt om hoogh, en sleept het rookende ingewant,
En treet'er op, en trapt het ysselyk in 't zant
Met kracht te berste, en dus verwart met zyne beenen,
Stort voort op zynen buik, nu ledigh, ginder heenen.
Hier wert, o Cillarus, uw schoonheit niet gespaert
In 't vechten, zoo men u een schoonheit naer uw' aert
Met reden geeft. De baert begon hem uit te breeken,
Zoo geel als gout, en 't haer, gekemt, gekrolt, gestreeken,
Bezwaeit de schouders, en den nek, zoo blank als melk.
Zyn opzicht, levendigh en aengenaem, kan elk
Vernoegen. Schouders, hals, en boezem, alle leden,
Zyn schoon, gelyk een beelt van wit albast gesneden.
Het paertsgestalte is niet onschooner als de man.

480 *Voor slagen:* neen, voor *trappen.* Zie vs. 478.
481 *Houwt:* de vorige uitgaven en het handschrift hadden *houdt.*

Verleen het hals en hooft, gelyk een paert, zoo kan
Zoo magh helt Kastor zelf met eere dit beryen.
Het zou zich onder zulk een' helt gemaklyk vlyen.
't Is overal pekzwart, behalve witte staert,
En witte beenen: en gewis hy was ook waert
Te worden aengezocht van alle Centaurinnen:
Maer Hilonoom alleen wist 's jonglings hart te winnen,
De schoonste Centaurin, die door de bosschen jaeght.
Zy liefkoost Cillarus, en vleit hem, en behaeght
Den vryer, toit zich op met allerley cieraeden.
Zy kemt de vlechten, weet zich rein in zee te baden,
Te cieren met viool, en roos, en leliblos,
Dan tweemael 's daeghs, in top van 't Pegazeesche bosch
In eenen waterval, beschut voor overrompelen,
Het lichaem tweewerf in een' verschen stroom te dompelen.
Zy slaet een sabels vel, niet slecht maer ongemeen
Uit veelen opgezocht, om hals en schouders heen.
Zy gaen elkanderen om stryt een wellust vergen.
Zy wandelen gepaert op hooge en laege bergen.
Zy slaepen t'zaemen, in een zelleve spelonk,
En treên in een gewelf, dat een Lapyter klonk
Uit marmer, gaen gepaert ten stryt met zwaert en boogen.
Een schicht komt onbekent uit eenen hoek gevloogen,
En treft, o Cillar, u beneên den hals aen 't hart,
Met eene kleine doch een wonde, die u smart,
En dootlyk is, dat gy bezwymt met luikende oogen,
En kout wiert, toen de pyl ter wonde uit wiert getoogen.
Nu stoofde Hilonoom uw flaeuwe leên terstont,
En koesterde uw quetsuur, en lagh'er mont aen mont,
Op hoop of zy de ziel en veegen geest kon keeren.
Teen zy hem doot zagh, stortze, och wie zou dit niet deeren!
In 't zelleve geweer, datze uit de wonde rukt,
Met eene klaghte door den weêrgalm onderdrukt,

523 *'t Pegazeesche bosch:* „Vondel schijnt hier gedacht te hebben aan het „paard *Pegazus* in plaats van aan de stad *Pagaze*, gelegen in Thessalië, „van waar het schip Argo in zee stak, om het gulden vlies uit Colchos „te haelen, welk schip daarom bij de Latijnsche dichters *Argo Pegasoea* „genoemd is", enz. **H.**

530 *In een zelleve spelonk:* „waarom niet: *in een zelleve bergspelonk?*" enz. **H.**

535 *Met eene kleine doch een wonde, die u smart* voor „*met een* kleine *wonde, doch* die" enz., is niet goed te keuren.

En naeuwelyx verstaen. z'Omhelst, ter doot bewogen,
Haer lief. Feokomes gestalt staet voor myne oogen.
De dappere, die zes leeushuiden plagh aen een
Te knoopen, man en paert bedekte, en alle leên,
Klonk Fonolenus zoon met harden stronk en wortel,
Een zwaere wagenvracht, het bekkeneel te mortel.
Het voorhooft en het brein gemorselt, en gespat
Door neus, en mont, en oor, en oogen, vloeien nat,
Als melk, en huy, en sap door zeven heeneloopen,
Gewrocht van paertshaer. Maer toen hy den doôn wou [stroopen
[Dit weet uw vader] dreef ik fel den plonderaer
Het slaghzwaert in den buik, en trof in dit gevaer
Ook Chtonius, en Teleboas, datze'r bleven.
d'Een quam met eene vork, en d'ander naer my streven
Met zynen schicht, en trof my dus, gelykge ziet
Aen 't out litteken. 't Was toen tyt my naer 't gebiet
Van koning Priamus te spoeden, en zyn paelen,
Om door 't veroveren van Troie prys te haelen.
Toen kon ik Hektor met myn wapenen verslaen,
Ten minste in zynen vaert en voortgang houden staen:
Doch Hektor was noch niet geboren in die tyden,
Of noch een teder kint. Nu ben ik om te stryden
Te zwak van ouderdom. Wat wil ik u dit pas
Verhaelen van den helt, dien sterken Perifas,
En dubblen man Pireet, van hem gevelt zoo krachtigh?
Wat haele ik Ampix op, die vechtende zeeghachtigh
Oëklus 't menschepaert een stomp kornoeljen hout
Recht in de troni stak. Makaer, te trots en stout,
Een' Peletroner, met een' hantboom aengedreven,

547 *Man en paert bedekte:* versta: „waarmede hij zoowel het mans- als het paardsgedeelte van zijn lichaam bedekte."

553 *Toen hy: hij* is *Feokomes.*
Den doôn voor *den doode.* Zie vs. 187.

559 *'t Was toen tyt* voor „toen zou ik, beter dan nu, mij in staat hebben bevonden, mij wakker te kwijten," enz.

562 *Toen kon ik:* lees: „toen had ik kunnen", enz.

566 *Dit pas:* „te dezer gelegenheid."

572 *Een' Peletroner:* de Lapithen werden *Pelethroniërs* genoemd naar de stad Pelethronië, aan den voet van den Pelion gelegen. De bijnaam wordt door Ovidius niet aan *Makaar,* maar aan Erygdupus gegeven.

Stiet Eurigduip op 't hart, en holp hem kort om 't leven.
My heught dat Nessus ook, die aen Euenus bleef,
Cimeel een' zwynspriet recht door d'eechenisse dreef.
Geloof niet dat een zoon van Ampix lang te veuren
[Men hiet hem Mopsus] spelde al wat'er zou gebeuren.
Odites 't menschepaert, met Mopsus scherpen pyl
Geschooten, pooght vergeefs te spreeken; midlerwyl
De tong aen kin, de kin aen strot gepriemt, bleef hechten.
Helt Ceneus sloegh'er vyf, Antimach, heet op vechten,
En Bromus, Stifel, en Pirakmon met de byl,
Met eenen Helimus. Nu sla ik midlerwyl
De wonden over, en gedenk getal, en naemen.
Hier dondert Latreus op, om al den hoop te praemen
Met zyne grove leên, gesterkt met roof genoegh
Van den Ematischen Alezus, dien hy sloegh.
Dees tusschen out en jong, in 't beste van zyn leven,
Was flux en wakker in zyn volle kracht gebleven,
Begon te gryzen. Hy scheen ieder in 't geweer
Ontzaghelyk, met helm en Macedoonsche speer
En schilt gewapent, en van weêrzyde overziende
De drommels, drilt de speer, en zagh wat kans hem diende,
Omrydende in een' ring, en sprak niet in den wint:
O Cenis, 'k zal u ook meneemen, als een kint,
Dewyl ik u een wyf, en geensins hooger achte.
Gedenktge niet hoe gy, beschimpte en uitgelachte,
Een wyf geboren zyt? hoe gy boeleert en blaekt,
En aen den valschen schyn van eenen man geraekt?
Gedenk hoe gy een vrou ter werrelt wiert geboren,
En geschoffeert zyt. Ga behelp u naer behooren
Met naeikorf, spil, en spoel: laet mans den krygh voortaen
Bevolen. Ceneus nam hem wis, die onberaên
Dus stofte, en loopende zich bloot gaf, in de zye,
Daer man en paert scheit. Hy, van pyne en razernye
Opstuivende, trof flux met eenen fixen schoot

573 *Eurigduip:* lees: *Erigduip.*

597 *Uitgelachte:* de schrijvers waren het in Vondels tijd evenmin eens als thans of men zeggen moet: *belacht, uitgelacht* of *belachen, uitgelachen.*

600 *Ter werrelt.... geboren:* het tegenovergestelde van *ter wereld overleden,* waarvoor men thans verkeerdelijk schrijft *der wereld overleden,* waarschijnlijk door verwarring met *der waereld afgestorven,* wat niet beteekent, dat men dood is, maar dat men zich aan de wereld onttrekt.

's Fileeschen knaeps gezicht, daer 't aenzicht naekt en bloot
Ten doel' stont: maer de snelle en spitse speer springt vlugge,
Als hagel op het dak, of kaitje op trom, te rugge.
Hy rant hem aen, en pooght het schitterende zwaert
Te duwen in de rib, die steekvry blyft bewaert.
Noch zultge, zegt hy, ons ontglippen noch ontvlugten,
En schoonge steekvry zyt, wil ik u zonder vruchten
Aen flarden houwen: en hy slaet hem in de zy.
Het zwaert staet krom. Hy grypt den vyant, dus lang vry
Voor wonden, by den buik, en om de lenden heenen,
Doch ydel: want de slagh klinkt als op marmersteenen,
En zonder nadruk in de lucht met veel geschals.
Het staele lemmer springt in stukken op den hals.
Toen Ceneus toonde dat geen wapen hem kon deeren,
Zey d'ander: laet myn zwaert eens proeven, en u leeren
Hoe 't met uw lichaem hier gestelt is, en hy stak
'Moordaedigh yzer in zyn schoft met eenen krak
Tot aen 't gevest, en wist het om en weêr te keeren
In 't ingewant, en dees quetsuur te dubbeleeren.
Zoo veele razende Centauren schooten aen,
En steeken houwen op een' man, die schrap blyft staen,
Terwyl de schichten stomp op hem te rugge vloogen.
Elaetsche Ceneus staet onquetsbaer, onbewogen.
Elk staet verbaest. Hierop roept Monichus: o schant!
Ons heir staet van een' man, noch naulyx man, vermant.
Wy zyn door lafheit 't geen hy eerst noch was geschapen.
Wat baet groflyvigheit, een dubble kracht en wapen?
Wat baet een dubbele aert, twee dieren hecht aen een
Gekoppelt? ik geloof nu geensins, neen o neen,
Dat een godin ons baerde, Ixion won en teelde,
Die Juno vryen dorst uit dartelheit en weelde.
Wy halve mannen, staen geplet van een' alleen.

607 *'s Fileeschen knaeps:* Feneus wordt bij Ovidius *Phylleius* genoemd, naar *Fyllus,* een plaats in Thessalië.

609 *Of kaitje op trom:* „als een keisteen, die tegen een trommelvel geworpen wordt."

613 *Zonder vruchten* voor „zonder vreezen." H.

621 *Zey d'ander:* neen: *zei* HIJ; 't was Ceneus zelf, die hier spreekt.

623 *In zijn schoft:* t. w. in die van *Latreus.*

632 Versta: „wij gedragen ons, door onze lafheid, als waren wij 't geen hij voor zijn hervorming was, namel. een vrouw."

Bestulpt dien vyant met geheele bergen, steen
En steenrots, balk, en bergh. Versmacht het taeie leven
Met gansche bosschen. Laet het woudt op hem gedreven
De keel toeperssen. Laet de zwaerte een scherrep zwaert
Verstrekken. 't Was gezegt, en by geval aenvaert
Hy eenen boom, met kracht gerukt van storm en donder
Met wortelen met al ten gront uit, smakt dien onder
Den troep der vyanden. Zy volgen alle om stryt.
De boschryke Otris was terstont zyn boomen quyt,
En Pelion stont kael. Helt Ceneus, van dees zwaerte
Bestullept, legt en zwoeght, gedrukt van 't boschgevaerte,
En noch bezwykt de hals niet onder zulk een pak.
Maer toen de keele lucht en ademtoght gebrak,
De last op zynen mont verzwaerde, wert hy banger,
Bezweek by wyle, en kon zyn hooft en hals niet langer
Verroeren, noch om hoogh opheffen door dien last;
Naerdien men zulk een maght van boomen op hem tast,
En ondertusschen rept hy zich met zyne leden:
Gelyk bergh Idaes top, wanneer de bergh beneden
Geschokt wort van een lucht, belust naer opening.
Men twyfelt heden hoe 't met dezen man verging.
Een deel geloofde dat zyn lichaem, ongehulpen
In dees benaeutheit, van 't gevaerte in 't overstulpen
Ten afgront wert gebonst, 't welk Ampix zoon ontkent:
Want hy een vogel, ros van vederen, in 't endt
Uit dezen houthoop recht ten hemel op zagh zweven,
Dien ik noch na noch voor aenschoude in al myn leven.
Als Mopsus zagh hoe hy vast heene en weder vloogh,
Hem met gedachten volghde, en wakker hiel in 't oogh,
En in 't beschouwen van zyn leger en geweste
Hoort kleeplen overluit, sprak hy ten lange leste:
O Ceneus, groote man, gy waert een eer voorheen
Van ons Tessalje, en nu een vogel, daer men geen

663—708 Ceneus in eenen arent. *Kantteekening der oude uitgave.*

643, 644 *By geval aenvaert hy eenen boom: Forte trabem nactus* zegt Ovidius, wat uitdrukt: „bij geval een boomstam, of balk, op zijn weg gevonden en opgevat hebbende."

662 *Ampix zoon:* „Mopsus." Zie vs. 576, 577.

Geslacht noch wederga van vint. Dit wert volkomen
Om Mopsus aenzien by een ieder aengenomen.
De smert verwekte wraek. Wy belghden 't ons met smert,
Naerdien een eenigh man alleen verplettert wert
Van veele vyanden. Men hiel niet op van kerven,
En toe te houwen, en het zwaert met bloet te verven,
Eer een geheele hoop geraekte aen zyne doot,
Een deel, in schaduwe by duister nacht, ontvloot.
Thepolemus kon niet stilzwygende verdraegen
Dat Herkules niet wiert gedacht in zyne dagen,
Terwyle Nestor hem dit naer het leven maelt,
En der Lapyten en Centauren stryt verhaelt.
Hy sprak: o oude man, het is voorwaer een wonder
Dat gy Alcides deught en daeden elk byzonder
Vergeet: want vader heeft my menighmael vertelt
Hoe hy het wreet gebroet der wolken met gewelt
Zeeghachtigh sloegh en dempte. Op deze rede zeide
De gryze Nestor, zoo weemoedigh dat hy schreide:
Wat dwingt men wy weêrom t'ontvouwen, tot myn leet,
Den overbrogten rou, die met de jaeren sleet,
En myne steurenis en onlust met uw' vader.
Hy rechte, by Jupyn [zy weeten 't al te gader]
Veele ongeloofelyke en wondre zaeken uit.
Al d'aerdtboôm spreekt noch en gewaeght van dit geluit,
Het welk ik anders wenschte: en zeker wy verheffen
Nu geen' Deifobus, wiens sabel fel kon treffen,
Noch geen' Pulidamas, noch kryghshelt Hektor niet.
Wien lust het vyanden, een oorzaek van verdriet,
Te loven, na hun doot? uw vader, lang geleden,
Verwoest Messenen, en verdelghde gansche steden,
En Elis, en met een myn Pilus, wreet van aert,
Ontzey myn eigen hof ten viere en ook te zwaert,
Om andre volken, die hy dempte, niet te melden.
Wy waren twalef broêrs, al Neleus zoons, en helden
Van aenzien in ons jeught, en sneuvelden in druk,

673 Volgens anderen zou Ceneus weder tot zijn vorige kunne zijn teruggekeerd. Zie *Verg. Eneïs,* VI. B.

691 *Overbrogten* voor *overgebrachten,* „doorgestanen."

703 *Ontzey:* hier in den zin van „verdelgde."

Behalve ik eenige: en noch waer hun ongeluk
En nederlaeg van zoo veele anderen te lyden.
Periklimeen, wien godt Neptuin in oude tyden,
Als een voorvader van helt Neleus, schonk de maght
Gedaenten aen en uit te trekken, als hy acht
Zich dienstigh: dees toen hy, op allerhande wyzen
Vergeefs veranderde, herschept zich, en komt ryzen
Gelyk de schiltknaep van Jupyn, een adelaer,
Die met den krommen bek den blixem voert. Voorwaer
Hy bezighde ook de kracht des arents onder 't rennen,
En scheurde met den bek en scherpen klaeu en pennen
Alcides aenzicht op. Dees spant den taeien boogh,
En schiet den arent, die op vlugge vleugels vloogh
Door lucht en wolken in de borst: en schoon de wonde
Niet diep in 's vogels borst gedreven was, noch konde
Hy zich niet redden. Al de kracht bezweek hem ras
In 't vliegen, aengezien de pees gebroken was:
Want als de pen geen lucht kon scheppen om te zweven,
Stort hy ter aerde, en drukt den pyl in 't lyf gedreven,
En aen den vleugel vast, door 's lichaems zwaerte heen,
Waerom het punt hem door de lenden van beneên
Ter slinke zyde door den strot quam uit te steeken.
Doorluchtige amirael der vloote in Rodus streeken,
Laetge u noch dunken datwe uw vader Herkles lof
Behoorden te verbreên? en schoon myn vaders hof
In bloet zwom, 'k wil nochtans der broedren doot niet [wreeken
Dan met verzwygen, en te reppen noch te spreeken
Van Herkles dapperheên, en zoeke nu voortaen

709—768 Periklimeen in verscheide gedaenten. *Kantteekening der oude uitgave.*

729 *Doorluchtige amirael: amiraal* wordt hier verkeerdelijk gebezigd voor „vlootvoogd." 't Is waar, in Vondels tijd, gelijk wij o. a. uit BRANDTS *Leven van de Ruyter* kunnen leeren, duidde het woord niet alleen een rang bij 't zeewezen aan, maar werd het ook gebezigd voor „commandant van een „vloot," of „smaldeel"; doch 't was in elk geval van lateren oorsprong en uit het Turksch genomen, waarom het minder gepast wordt gebezigd in de vertaling van een gedicht uit de klassieke tijden. Even zoogoed als Vondel hier Thepolemus *amiraal* noemt, had hij aan Minos den titel van *Cadi* of aan Kalchas dien van *Musti* kunnen geven.

In vaste vrientschap en verbont met u te staen.
Zy rezen entlyk van de tafel met hun allen,
Als Nestor lieflyk naer der vorsten welgevallen
Dit had verhaelt. Elk dronk een' slaepdronk, en de nacht
Wert voort gerust en stil met slaepen doorgebragt.
Maer noch kon godt Neptuin, betemmer van de stroomen,
Zyn vaderlyk gemoedt van rouwe niet betoomen,
Mits Cignus in een zwaen verkeerde, en op Achil
Gebeeten, wrokte vast, geduurende 't geschil
Des fellen oorelogs, tien jaeren lang gedreven.
Hy spreekt Apol aen: ô de liefste van myn neven,
Die vruchtloos Troie my holpt bouwen, en zyn' wal,
Wat zuchtge om deze stadt, die toch bederven zal,
En waerom klaeghtge dus om duizenden, die 't zaemen
Den muur verdaedigende, elendigh ommequaemen?
Ay waerom queltge u dus om Hektor, d'eer van 't ryk,
[Op dat ik nu niet rep van anderen] wiens lyk
Om Troie wert gesleept? dewyl Achil, die wreede,
En wreeder dan de krygh, de plondraer van ons stede,
Tot noch in 't leven blyft, en Troie wederstaet.
Hy koome voor den dagh, 'k wil toonen in der daet
Wat myne vork vermagh. Doch nu wy niet vermogen
Dien bittren vyant zelf te komen onder d'oogen,
Zoo schiet hem onverhoet en heimlyk met een' pyl.
Apollo stemde dit gewilligh toe, dewyl
Zyn oom dit eischte en wenschte, en mengt zich in de vaenen,
Bedekt met eenen mist, daer Grieken en Troiaenen
Te zaemen stryden. Hy ziet Paris hier en daer
De Grieken schieten, en vertoont zich openbaer
Voor hem, en zegt: waerom verquist gy uwe flitsen
In dien gemeenen hoop? gy most uw pylen spitsen,
Bemintge uw eigen volk, op Tetis zoon. Ga heen
Wreek uwer broedren doot. Zoo spreekt hy, wyst alleen
Achil, die 't Frigisch volk vast velde met den degen,
En mikkend neemt hem wis. Achilles nu doorreegen

769—805 Achilles doot. *Kantteekening der oude uitgave.*

753 *Van ons stede:* beter en vloeiender: *onzer stede.* H.
769—771 Lees: „nu Achilles met een pijl doorregen lag, kon Priaem zich" enz.

Met eenen pyl, kon zich in zynen ouden dagh
Priaem verquikken, nu de vyant nederlagh,
Die Hektor trof. Gy helt Achilles, die te voren
Zoo veele dapperen versloeght in uwen toren,
Legt nu verwonnen door een blooden schaekers hant,
Den schaeker van Heleen, gerooft in Griekenlant.
Mostge, o Achilles, noch van vrouwen handen sterven;
Veel liever lietge u van eene Amazoone kerven
Met haere noortsche byle. o Schrik van 't Frigisch ryk,
Verdaediger en eer van Grieken te gelyk,
En hun naemhaftigheit! o die in alle slagen
Bleeft onverwonnen! och nu wort uw lyk gedraegen,
En om te branden op het lykhout heengelegt.
Vulkaen, die 't harnas smeede, u sterkte in 't wreet ge-
[vecht,
Verbrant u ook. Nu zytge, o kryghshelt, na uw leven
Slechts asch en stof: nu is'er meer niet nagebleven
Van helt Achilles, en dien grooten dappren man
Dan zoo veel stof als pas een dootbus vullen kan:
Doch evenwel uw naem blyft eeuwigh in zyn waerde,
En spreit zich over al de zee, en lucht, en aerde.
Zoo groot een man vereischt gewis geen mindre maet,
En, o Achilles, z'is gepast naer uwen staet
En grootheit. Gy vermyt den poel der lichaemloozen.
Uw beukelaer, tot een beschuttinge uitgekozen,
Berokkent noch een' stryt; waeraen gy kennen meught
Wien zulk een wapen voeght, een merk van oorloghs-
[deught.
Om zulk een wapen wort het wapenpleit gedreven.
De zoon van Tideus, noch Oïleus afkomst streven
Naer dezen wapenprys, noch Menelaüs, noch
Geen grooten in den krygh, noch zelf de veltheer, doch
De zoon van Telamon, helt Ajax, en de schrandre

774, 775 *Een blooden schaekershant, den schaeker van Heleen:* liever hadde ik hier gelezen:

Eens *blooden schaekers hant,*
Des schaekers van Heleen. H.

792 *Lichaemloozen:* met nadruk worden zulke geesten, als te voren een *lichaam* gehad hebbende, hier *lichaamloozen,* d. i.: „van 't lichaam beroofde", genoemd.

Ulisses staen hier naer met yver, en geene andre.
De veltheer, Tantals zoon, schoof in zoo veel geschals
Dien zwaeren last en haet bedacht van zynen hals.
Beval de hoofden van het leger dit te rechten,
En nederzittende dien wapenstryt te slechten.

801 *Geene andre* voor „geene andere grooten," zie vs. 799. Beter echter, dewijl dat woord wat ver afstaat en het al den schijn heeft alsof hier, om 't rijm, *andre* voor *andren* stond, laze men hier: *geen andre.*

802 *Tantals zoon* voor „de nazaat van Tantalus." Zie de geslachtlijst van Agamemnon achter de *Elektra.*

P. OVIDIUS NAZOOS

HERSCHEPPINGE.

HET DERTIENDE BOEK.

INHOUT.

Ajax en Ulisses pleiten om Achilles wapens. Ajax doorsteekt zich, wiens bloet in eene bloem verkeert. Hekuba verandert, na Troies ondergang, in eenen hont. Alle goden beklaegen haer ongeluk. Aurore betreurde alleen Memnon, alreede in eenen vogel hervormt. Eneas trok in zyne bannelingschap naer Anius, wiens dochters in duiven verkeerden, en bezocht sedert meer andere gewesten, door herscheppingen befaemt. Endelijk in Latium belant, geraekte met Turnus in oorloge.

P. OVIDIUS NAZOOS
HERSCHEPPINGE.

HET DERTIENDE BOEK.

De vorsten zetten zich te zamen neêr in 't ront,
Daer het gemeene volk verlangende om hen stont,
En Ajax, heer des schilts, van huiden overtoogen
Wel zevenwerf, rees op, en zagh met donkere oogen
't Sigeesche zeestrant, en de kryghsvloot op de kust,
En ommestanders aen, en heffende ongerust
De handen opwaert, sprak: wy pleiten en verweeren,
By godt Jupyn, ons recht voor alle deze heeren,
In 't aenzien van de vloot en schepen op een ry,
En men gelykt in deught Ulisses noch by my,
Een' die noch Hektor noch zyn fakkel durf verbeiden,
Wiens maght ik stuite en sloegh, als hy zoo breet ging weiden,
De scheepen pooghde in brant te steeken op een' sprong.
Het is dan veiliger te vechten met de tong
Dan met de hant. Maer ik ben ongereet met woorden,
En hy met daeden: en zoo veel ik in slaghoorden
Vermagh met wapenen, zoo veel vermagh dees man

1—7 Het pleit om Achilles wapens. *Kantteekening der oude uitgave.*
7—189 Ajax rede. *Kantteekening der oude uitgave.*

2, 3 Lees hier: „en Ajax, eigenaar van het met zeven huiden bedekte schild."
6 *Ongerust:* neen: „ongeduldig, *impatiens*," als 't Lat. heeft. Mocht ook Ajax niet volkomen gerust op den uitslag zijn, hij toonde zulks niet: integendeel tuigde zijn zelfmoord van groote teleurstelling en dat hij een gunstiger uitslag had verwacht.
11 *Een' die:* versta: „Ulysses, die."
12 *Wiens maght: wiens* slaat op *Hektor.*

Met zyne tong. Ik acht, ô Grieksche heeren, dan
Onnoodigh u myn deught en daeden te vertoogen,
Die gy zoo dikwyl zelfs aenschoude met uwe oogen.
Laet nu Ulisses u verhaelen zyn gevecht,
En dappre stukken, 's nachts by duister uitgerecht,
En zonder tuigen. Ik beken met recht te steeken
Naer een doorluchte kroon: maer dees beneemt door treken
Uit afgunste Ajax al zyn' eer, door 't zwaert behaelt,
En lang verdient. Een' prys, die schoon in d'oogen straelt,
Waerop Ulisses vlamt, te stryken na verdrieten,
Is geen volkomene eer behaelen, en genieten.
Ulisses streek ten deel dien prys in dit gerecht:
En zoo de kryghsraet hem den vollen eisch ontzegt,
Men zal noch roemen dat hy Ajax heeft bestreden.
Indien men twyflen zoude aen myne dapperheden,
Noch koome ik afgedaelt uit een' doorluchten stam,
Den grooten Telamon, die onder Herkles quam
Te velde, en Troie holp verovren, en verbranden,
En om het gulden vlies in Kolchis dorst belanden.
De vader Eakus bekleet het zielrecht me,
Daer Sisif, Eols zoon, geduurigh van zyn ste
Den steen moet wentelen. Jupyn, zoo hoogh ten troone,
Kent Eakus met recht voor zynen eigen zoone.
Aldus is Ajax dan de derde van Jupyn.
Maer Grieksche heeren, laet myn' stam in geenen schyn
My dienen in dit pleit, zoo 'k van Achilles wegen
En bloet geen erfrecht hebbe aen dezen prys gekreegen.
Hy was myn broeder, en ik eisch myn broeders goet.

19 *Vertoogen* voor „vertoonen," als meermalen in Vondels gedichten uit het eerste tijdperk.

35 *En Troie holp verovren:* Telamon had deel genomen aan den krijg, vroeger door Herkules tegen Laomedon, koning van Troje, gevoerd, en had, als loon voor zijn hulp, Hezioné, de dochter van dezen, tot vrouw gekregen.

37 *De vader:* t. w.: Telamons vader.

38 *Sisif, Eols zoon:* deze wordt hier genoemd, om een zijdelingsch verwijt tot Ulysses te richten. Immers Ajax, terwijl hij aan de vergadering herinnert, hoe zijn grootvader Eakus de vierschaar spant in de onderwereld, herinnert haar meteen, hoe Sisyfus, Ulysses vader — of die er voor doorging — aldaar rechtvaardige straffe lijdt.

45 *Hy was myn broeder: broeder* staat hier voor „naastbestaande." Beiden toch, Achilles en Ajax, stamden van Jupiter af en Telamon was de broeder van Peleus.

Wat wil een' schandelyk uit Sisifus gebroet,
En hem, in diefte, en in bedrogh, en schelmsche streeken,
Gelyk, nu dryven, dat men hem gelyke en reken
By 't bloet van Eakus? en weigert men my nu
De wapens, die van zelf, van geenen optoght schuw,
Onachterhaelt verscheen, met allen kryghsgenooten?
Zal een, die 't harrenas zoo spa heeft aengeschooten,
Meer rechts zich eigenen; een suffer, die niet trou
Zich razend veinsde, en loos den toght ontschuilen wou,
Toen Palamedes [schoon het hem tot nadeel strekte,
Als hy Ulisses veel te kloek op strant ontdekte,
En zyn bloohartigheit ontmomde al t'onverwacht]
Hem mesleepte op den toght, dien hy te schuwen dacht?
Zal hy de wapens nu aenvaerden en genieten,
Die 't vechten weigerde, en geen harnas aen wou schieten?
En zullen wy, gereet voorbarigste op den toght,
Van 't nagelaeten goet des helts, die voor u vocht,
En ons in bloet bestaet, dus snoot versteeken blyven?
Och waer Ulisses, die den oorelogh liet dryven,
Een loos berokkenaer van allerhande quaet,
Voort dol en razende gebleven in der daet,
Of dol gerekent, en noit met de vloot gevaeren
Naer Troie! o Filokteet, gy waert niet door de baren
Gevoert, en ons ter schade aen Lemnos opgezet,
Die nu geschoolen, zoo men zegt, daer wort verlet
In struik en boschspelonk, en met gekerm en weenen
Het wilde woudt beweeght, en wildernis, en steenen,
Ulisses vloekt, en wenscht dat hem de donder sla,
Gelyk hy wel verdient, het wellek d'ongena
Der goôn dien boozen schelm vergunnen op myn beden.
Hy, met ons allen in den oorloghseet getreden,
En die, een lidt des kryghs, Achilles pylen erft,
Lydt honger, kommer, noot, en ongemak, bederft
In zyn nootdruftigheit, verschoven, en verstooten,
Wort van de vogelen, met zyn geweer geschooten,
Gekleet, gevoedt, en spilt daer zyne pylen, lang

55—57 Lees: „als hij Ulysses verkloekte, schoon tot zijn eigen schade."

77 *Achilles pylen:* zeker heeft Vondel hier, uit onachtzaamheid, *Achilles* voor *Alcides* geschreven. 't Was toch aan Filoctetes, dat, gelijk wij in het IX. Boek gezien hebben, Herkules zijn pijlen had vermaakt.

Beschoren en geschikt tot Troies ondergang.
Hy leeft nochtans, die naer Ulisses niet wou hooren.
De zoon van Nauplius, tot ongeluk geboren,
Moght wenschen dat hy ook van hem verlaeten waer.
De helt zou leven, of gestorven, niet zoo zwaer
Betight zyn van verraet des staets, hem aengewreven;
Een schendigh lasterstuk, met zulk een glimp gedreven,
Door 't opgegraven gout, waerme hy wert bekladt,
Het welk de booswicht zelf eerst daer begraven hadt
Uit wraek, waerom hy dien onschuldigen bevlekte,
Die zyn' geveinsden aert en razerny ontdekte.
Hy heeft den Grieken dan van alle hulpe ontbloot
Door ballingschap, of moort. Zoo vecht hy wreet en snoot.
Zoo schrikkenze al voor hem, die schoon hy met schoon [spreken
Den trouwen Nestor zelf voorby zeilt, vol van treken,
Noch zal Ulis my niet misleiden dat myn trou
't Verlaeten van dien helt, den gryzen Nestor, hou
Voor geen boos lasterstuk, die [toen hy uit de troepen
Ulisses hulp verzocht, en hem te hulp most roepen,
Van ouderdom zich niet kon redden, en zyn paert
Gewont was] van hem wiert verraeden, en bezwaert.
Helt Diomedes, die hem menighmael bestrafte,
En by zyn' naem riep, daer hy geene hulp beschafte,
Weet dat ik niet, gelyk een laster, dit verzier,
En hy zyn' vrient de vlugt met recht verweet, die hier
Van schande sidderde. Och wie moet hem niet verwenschen!
De goden letten op den handel van de menschen,
En oordeelen naer recht. Beziet hem eens, ay ziet.
Nu hoeft hy bystant, die alle anderen verliet:
En recht gelyk hyze al zoo trouloos heeft begeven,
Behoort men hem in noot te laeten van zyn leven.
Hy velt zyn vonnis zelf. Hy roept zyn makkers al
Te hoop, en ik verschyn, en zieze in dit geschal
Gedootverft, bleek van schrik, en sidderen en schroomen.

95 *Die schoon hy met schoon spreeken:* „*Die* is hier geheel overtollig, lees hier: *maer schoon hy.*" H. — Neen, lees hier noch 't een noch 't ander; maar stel, om de herhaling van 't woord *schoon* te ontgaan: *hoewel hy.*

104 *Beschafte* voor „verschafte", evenals elders *behinderen,* voor „verhinderen."

'k Beschut hem met myn' schilt, daer hy, schier omge- [koomen,
Ter aerde neêrlagh. Ik bescherme, en stel hem vry,
En bergh dien suffer 't lyf, een magere eer voor my.
Indienge voortvaert met dit pleiten voor deze allen,
Laet ons ter stede gaen, daer dit is voorgevallen.
Laet ons den vyant weêr aenranden, zoo gewont
En angstigh als gy plaght, en schuilt met my terstont
In schaduw van myn' schilt. Maer toen ik hem ontzette
Bleek hoe geen wonde daer de snelle vlugt belette,
Als hy niet langer om zyn wonden hier kon staen.
De dappre Hektor komt met hulp van goden aen.
Waer hy opdondert staet Ulisses voor zyn' degen
Alleen niet, maer ook al de dapperen verlegen.
Zoo byster eenen schrik brogt hy in man voor man.
'k Verleerde Hektor, die op 't nederhouwen van
De Grieken juichende, volharden bleef met stoffen,
En trof hem dat hy los ter aerde neêr quam ploffen.
Ik hiel den trotsen, die een' tegenvechter zocht,
Waer tegens hy voor 's hants zich braef verzetten moght,
Alleen groothartigh staen: en gy, o Grieksche braven,
Holpt gunstigh myn geluk met uw gebeên hanthaven:
En vraegtge naer het endt van dezen zwaeren slagh;
Weet dat ik niet bezweek, en geensins onder lagh.
De Troischen dorsten stout de Grieksche vloot aenranden.
En dreighdenze met zwaert en fakkelen te branden.
Waer bleef Ulisses tong in zulk een' hoogen noot?
Ik schutte zulk een' brant, verdaedighde eene vloot
Van duizent schepen, al uw hoop om t'huis te keeren,
Alleen op deze borst. Nu staet dan, o gy heeren,
Den heilant van uw vloot de wapens billyk toe,
Zoo waerheit by u gelt. Ik, die al 't heir behoe,
Geniete een' kleinen prys voor zoo veel hondert kielen.
Zoo paeren wy onze eer, die t'zaemen 't velt behielen.
Dees wapens pleiten zelfs voor Ajax: Ajax pleit
Niet om de wapens. Laet met oordeel en bescheit

136 *Hanthaven:* herhaaldelijk maakt Vondel hier de tweede greep van *handhaven* lang. Hij schreef toch terecht in zijn *Gysbr. v. Aemst.:*
Ick heb Graef Floris trou gehànthaeft
en niet *gehanthāeft.*

Ulisses, Resus, en den blooden Dolos mede,
En Helenus, den zoon van Priam, in zyn stede
Gevangen, met den buit van Pallas heilighdom,
Gelyken by al 't geen ik onversaeght alom
Hebbe uitgevoert. By daegh is nimmer iet bedreven,
En Diomedes heeft den aenslagh staêgh gesteven.
Hy vocht noit zonder hem. Indienge met bescheit
Voor een gering belang dus groot een eer bereit,
Zoo deeltze, en geeft de helft of 't grootste deel met reden
Helt Diomedes, die zoo dapper heeft gestreden.
Maer om wat reden zoude Ulisses in dit pleit
Dien prys genieten, die in ooreloghsbeleit
Ter sluik, en wapenloos, en onverhoets uit schroomen
Den vyanden alom is op den hals gekoomen?
De heldre luister van den gulden storremhoet
Ontdekt de laegen, en verraet, by nacht gebroet.
Ulisses hooft kan toch Achilles helm niet draegen,
Die van Vulkaen gesmeet, ruim op magh tegens slaegen:
Ook valt Ulisses hals en arrem veel te teêr
In 't handelen van helt Achilles zwaere speer.
Een beukelaer, waerin 't Heelal staet uitgedreven,
Voeght geen blooden, slechts door sluipery verheven.
O schaemtelooze mensch, hoe eischtge nu zoo stout
Een lastigh kryghsgeschenk, waervoor gy zwichten zoudt?
Indien de Grieksche raet hiermede u wil vereeren,
Zoo zal de vyant u haest stroopen, en braveeren,
En niet ontzien, en in het midden van de vlugt,
Waerin gy bloodaert elk versnelt, voor noot beducht,
Wil u de zwaerte van de wapenen verdrieten.
Ook is uw beukelaer noch ongeblutst van 't schieten,
En hiel zich buiten scheuts. Myn schilt, zoo ryk vereert
Met duizent pylen, en door 't zwaert ontrampeneert,
Vereischt een' anderen. Ten leste om eens te sluiten,
Waertoe veel woorden? Laet de daet het vonnis uiten.

157 *Hy vocht noit zonder hem: hy* is hier „Ulysses", en deze woorden behelzen een ingewikkeld verwijt, dat die zich nooit alleen op een tocht dorst wagen.

178 *Versnelt* voor „voorbijsnelt, overtreft," evenals *vermeesteren, verwinnen* voor „overmeesteren, overwinnen."

180 *Ongeblutst:* d. i.: „zonder deuken." H.

Men worp' de wapens in des vyants benden heen.
Beveeltze ons uit den brant te haelen, daerwe streên,
En kroont hem, die met buit koom' heerlyk aengestreeken.
De zoon van Telamon hiel hier mede op van spreeken,
En 't mompelen des volx ging aen, tot dat in 't endt
Ulisses opstont, zuchte, en zonder dreigement
't Gezicht eerst nedersloegh. Hy keerde naer behooren
Zich naer de vorsten, die tot rechters uitgekoren
Toeluisterden, en sprak met een bevalligheit:
O Grieken, ging het naer myn wenschen in dit pleit,
En uwen wensch, men zoude om 't erfrecht hier niet stryden.
Gy o Achilles, zoudt noch levende ons verblyden,
Wy u genieten: maer dewyl het nootlot nu
Rampzaligh my van hem verstak, met eenen u
Dien kryghshelt weigerde en ontzey [hy wischt bewogen
Tot schreien, en ontstelt dit spreekende, zyne oogen]
Wie zal met grooter recht de wapens van dien helt
Achilles, Tetis zoon, zoo recht en reden gelt,
Zich eigenen dan hy, een spiegel van de vroomen,
Door wiens beleit Achil in 't leger is gekomen?
Men rekene Ajax niet tot voordeel, neen gewis,
Dat hy een plompaert schynt, en grovaert, als hy is,
Gelyk de daet melt. Laet my myn verstant niet deeren,
't Welk Grieken altyt diende, en trou was aen zyn heeren.
Laet myn welspreekenheit, hoedanigh z'is van styl,
Nu hem, die voor zyne eer moet pleiten, en dikwyl
Uw recht verdaedighde, uit afgunstigheit niet drukken,
En niemant smoor' den glans van zyne heldenstukken:
Want stam, voorouders, en al wat wy in der daet
Niet zelfs bedreven, noeme ik naulyx, 't welk bestaet
In reên, ons eigen: maer nu Ajax op durf geven,
Dat Jupiter hem kent voor eenen van zyn neven,

190—364 Ulisses rede. *Kantteekening der oude uitgave.*

190 *Zonder dreigement:* om 't rijm; er kwam hier geen *dreigen* te pas.
193 *En sprak met een bevalligheit:* dat *een* is hier te veel, en zou alleen te pas komen, indien de zin niet uit ware.
203 *Een spiegel van de vroomen:* wederom een stoplap en te verkeerder, omdat hier aan Ulysses een zelfverheffing wordt in den mond gelegd, die in weerspraak is met de houding, welke hij aanneemt, en niet gestrekt zou hebben om hem de welwillendheid zijner toehoorders te winnen.

Zoo moet hy weeten dat Jupyn ons grootvaêr is,
En wy hem even na bestaen. Dit blyft gewis:
Want zelf Laërtes is de vader van myn leven,
Arcees myn grootvaêr, en Jupyn, in top verheven,
Myn outgrootvader. Geen van allen, hier genoemt
Met naeme, wert voorheene in ballingschap gedoemt.
Merkuur verheerlykt my zoo hoogh van moeders wegen.
Van weêrzy spruite ik dan, een ongemeene zegen,
Uit goddelyken stam. De wapens, die gy ziet,
Waerom wy pleiten voor den kryghsraet, eische ik niet,
Als een die eedler ben van wegen myne moeder,
Noch mits myn vader niet met bloet van zynen broeder
Zich zelven smette. Strykt het vonnis als het past
Naer elx verdiensten, en houdt dit gewis en vast
Hoe 't Ajax geensins baet op Peleus hoogh te roemen,
Mits dees en Telamon elkandre broeders noemen.
Men zie geen bloet, maer eer en deught aen om 't bezit
Van deze wapenen. Of wil men enkel dit
Den rechten erfgenaem toewyzen, niemant nader;
De brave Peleus is Achilles rechte vader,
En Pirrus is de zoon van helt Achilles. Waer
Blyft Ajax nu? ay zent Achilles wapens naer
Out Ftie, of Scirus heen. Lust Ajax hier te rennen
Om eer, Achilles zelf zal Teucer rustigh kennen
Voor neef: en ziet die wel naer deze wapens om,
Of hoopt hy om dien prys? dewyl dan t'eigendom
Der wapenen naer elx verdiensten, zonder voordeel
Van gunst, wort toegekent met een rechtvaerdigh oordeel:
Ik heb meer uitgerecht, den staet ten beste, dan
Myn mont, noch ongereet, voor 's hants u toonen kan,
En wilze u evenwel op eene rye melden.
De moeder, Nereus kroost, bewust hoe in de velden

221, 222 *Geen van allen .... wert voorheene in ballingschap gedoemt:* dit is een zijdelingsche hatelijkheid en ziet op Telamon, die wegens den doodslag, onwillekeurig aan zijn broeder Fokus begaan, zijn vaderland had moeten ruimen. Zie ook vs. 227.

227 Ook in dit gezegde steekt een hatelijkheid. Ulysses zinspeelt er op, dat Hezioné, de moeder van Ajax, aan diens vader Telamon door Herkules ten geschenke gegeven was uit den hem behoorenden krijgsbuit en dus wel beschouwd, een slavin was.

248 *De moeder:* die van Achilles namelijk: „Thetis."

Voor Troie Achilles in den oorlogh sneuvlen zou,
Kleet hem in 't joffrenkleet uit moederlyke trou,
Bedrooghze altzaemen, en ook Ajax. Ik behendigh
Om 't mannelyk gemoedt en oorloghshart inwendigh
t'Ontvonken, veile hem, met allerhande stof
En joffrengadingen in Likomedes hof,
Ook wapens aen. De helt, door 't kryghsgeweer bewogen,
Had noch het maeghdelyk gewaat niet uitgetoogen,
Toen ik hem, die den schilt en speer aentaste, zey:
O Tetis zoon, de val van Troie, en 't lantgeschrey
Wacht op uw komste alleen. Wat draeltge om vroom te vechten,
En 't hooge Pergamum ter aerde toe te slechten?
Ik gryp den dapperen en sterken jongling aen,
Om groote dingen uit te voeren en bestaen.
Wat hy uitvoerde wort myn wysheit toegeschreven.
'k Heb Telef, met de speer gewapent, neêrgedreven,
En overwonnen, en genas zyn wonde, en dwong
Den kryghsman, die in noot noch kryghsgenade zong.
De muur van Teben is door myne hant gevallen,
En Lesbos, Tenedos, en Cille, Apolloos wallen.
'k Won Scirus, smeet Lirnes ter aerde op eene ry,
En veel verzwygende, zette u Achilles by,
Die wreeden Hektor velde. Ik velde zoo gevaerlyk
Een' helt, en eische nu zyn wapentuigh: want waerlyk
Ik hebbe Achil ontdekt door wapens in den noot,
En schonkze in 't leven hem, hereisch die na zyn doot.
Toen een mans droefheit al de Grieken trof en drukte,
En duizent schepen, eer de heenevaert gelukte,
De ree van Aulis in Eubea langen tyt
Besloegen, waeide, daer de vloot op anker rydt,
En marren blyft, geen wint dan die de maght verlette.
Apols gestrenge mont eischte entlyk d'onbesmette
Polixena, het bloet van Atreus zoon, ten zoen

264 *Telef: Telefus,* koning van Myzië en schoonzoon van Priamus, werd door Achilles gewond, wat zich hier echter Ulysses toeschrijft.

265 *En dwong* voor *en bedwong.*

281 *Polixena:* evenals vs. 77 *Achilles* voor *Alcides,* schreef Vondel hier *Polixena* voor *Ifigenia.* Hier valt echter aan geen schrijffout te denken, daar 't rechte woord niet met de maat zou uitkomen en wij kunnen het abuis niet toeschrijven dan aan een verstrooidheid van gedachten.

Der jaghtgodin' Diaen, om 't offervier te voên.
De vader weigert dit, en vloekt de goôn uit smarte:
Want schoon hy koning was, de vader bleef in 't harte
Geplant. Ik wende dit medoogen en dien rou
Van Atreus zoon ten dienst des staets uit liefde en trou,
En nu bekenne ik ront [de koning neem' het echter
Niet euvel] ik verweer die staetzaek voor een' rechter
Geheel eenzydigh. 't Heil des volx, de broeder, 't wit
Van zyne ontfange maght beweeght hem, daer elk bidt,
's Lants welvaert tegens 't bloet der dochter op te weegen.
Men stuurtme heene naer de moeder, al verlegen,
Geensins op dat men 't hart van Klitemnestre zoek'
Te kneden, maer door list misleidende verkloek'.
Waer Ajax uitgestuurt, de vloot zou leggen blyven,
En wachten op den wint. Ik ga, en laetme dryven
Naer Troie, als afgezant, bezie het hof, hoe 't woelt,
En hoe 't gestelt zy, daer 't van duizenden krioelt.
Ik voer den last uit, my vertrout van alle grooten.
Beschuldigh Paris, eische uit last der bontgenooten
Helene met den schat geschaekt uit Griekenlant,
En smyte Priam, en Antenor, hem verwant,
Met reden over stach: maer Paris met zyn braven
En trotse broedren, die de schaekery hanthaven,
Onthielden naeuwelyx [o Menelaüs, gy
Draeght kennis hoe het ging] de handen af van my.
Wy stonden d'eerste dagh met u in dit bezwaeren.
Het valt te lang u op een ry myn wedervaeren,
En myn verdiensten in den oorlogh van tien jaer
t' Ontvouwen. 's Vyants maght hiel zich uit kryghsgevaer,
Na onzen eersten slagh, en binnen Troies muuren,
Om zonder veltslagh ons te matten, en verduuren.
Ten leste vechtenze eerst na negen jaer om stryt.
Wat rechtge midlerwyl toch uit in al dien tyt,
Die in kryghskennis roemt geene anderen te wyken?
Maer wat bedreeftge? en vraeght gy weder van gelyken
Wat ik bedreef. 'k Belaegh den vyant. Ik bewal

303, 304 *Met zyn braven en trotse broederen:* hier eischte 't rijm *braven,* maar de taal *brave:* tenzij men aanneme, dat *braven* als subst. genomen moet worden en dus op zichzelf staat: — wat ik echter niet geloof, dat in de bedoeling lag.

De graften, of vertroost het kryghsvolk, om 't geval
En 's kryghslangduurigheit, en moeielyke elende,
Stantvastigh met gedult te harden tot het ende.
Ik rade dat men 't heir versterke, en onze vloot
Voorzie van wapenen en voorraet. Waer de noot
My daghvaert spoede ik heen. De veltheer legt bezweeken
Bedrogen in den droom, gebiet ons op te breeken,
Uit last van Jupiter, en kan hiermé de zaek
Verweeren. Ajax dryft dat elk den aftoght staek',
En Pergamum verdelgh'. Hy vechte nu zyn beste.
Waerom belet hy niet den aftoght voor de veste,
En schiet, voor andren ree, het blanke harnas aen,
En trede al 't kryghsvolk voor, en hou de blooden staen,
Om met de vorsten, die den val van Troie zwoeren,
Den aengevangen krygh groothartigh uit te voeren?
Waer dit zoo groot een zaek voor eenen, die altyt
Dus snorkt en opgeeft wat hy uitrecht in den stryt?
Maer dat noch slechter luit, o oorelogh sbefaemde,
Gy koost het hazepadt. Ik zagh het zelf, en schaemde
My uwent halven, toen gy hem den rugge boodt,
En woudt voor wint voor stroom afloopen met de vloot.
Ik riep: gezellen, staet. Wat wiltge nu beginnen?
Hoe raestge dus? is dit de stadt van Troie winnen?
Verlaetge Pergamum, alreede in uwe hant?
Wat brengtge in Grieken na tien jaeren? niet dan schant
En laster. Met dees reên van spyt my ingegeven,
Voere ik d'onwilligen, verbaest ter vlugt gedreven,
En vliênde vloot weêr aen. De veltheer houdtze staen,
En voert de makkers, die vast siddren, weder aen,
Daer Ajax niet een woort durf kikken: maer van toren,
Verwyt Terzyt de zoons, uit Areus stam geboren,
Al wat hem inschiet, 't welk ik straffe, en houze staen,
En dryf de schroomenden op onzen vyant aen,
Met eenen verschen moedt, en maenze zich te draegen
Zoo dapper als voorheene. Al wat'er in dees dagen
Schynt by dien man verrecht, dat is alleen myn werk,
Die hem, met al den hoop voorvlugtig, stutte en sterk',
En weder aenvoer': maer wilt gy het enkel winnen;
Wat Grieken zyn'er, die u loven, of beminnen?
Helt Diomedes gaet doorgaens met my te ra,

Steunt op zyn' kryghsgenoot Ulisses voor en na.
Het is een groote zaek dat dees uit veele zielen
My uitpikte: en hoewel geen loten op my vielen,
Noch holp ik, zonder doot en dootsgevaer en nacht
Te schroomen, Dolon, die, als ik op eene jaght
En aenslagh uitging, voort, met uitgetogen zwaerde;
Doch toen hy door bedwang den handel openbaerde,
En ik wat Troie broeide eerst hoorde uit zynen mont.
'k Was van den aenslagh gansch verzekert, en my stont
Niet meer te vraegen, en kon veiligh wederkeeren
Met vollen prys, my vast belooft van alle heeren.
Hiermede niet vernoeght, rukte ik naer Resus tent,
Holp hem met alle zyne aenhangren aen hun endt
In 't heir, en keerde met den dooden op den wagen,
Die helt Achils gespan u eischte, om ons te plaegen.
Ontzegtme nu in 't recht den wapenprys, zoo blykt
Dat Ajax grooter prys dan uw voorstander strykt.
Wat voere ik Licischen Sarpedons maght u tegen,
Hoe zyn slaghorden legt gevelt met mynen degen,
Die Chromius, Ifyt, Alkander trots genoegh,
Alastor, Charope, en ook Halius versloegh,
Helt Toön, Pritanis, Ceranon holp om 't leven,
Feridam, Ennomon, Noëmon, die hier bleven,
Van 't strenge nootlot in een wisse doot gejaeght,
Ook zoo veele andren, min befaemt en uitgedaeght
Voor Troie, en met myn hant zoo bloedigh neêrgehouwen;
O burgers, lust het u myne oorloghsdeught t'aenschouwen?
Ik draegh lidttekens in de borst als diamant.
Gelooft geen' ydlen roem. Hy rukte met de hant
Den boezem open, zegt: beziet eens hoeze bloeden:
Dees borst stont altyt schrap, om uwen staet te hoeden.
Maer Ajax stort geen bloet, in zulk een' langen tyt,
Voor zynen kryghsgenoot, en bleef doorgaens bevryt
Voor wonden. Wat magh hý dan stoffende uit gaen stroien
Dat hy de Grieksche vloot, in 't harnas tegens Troien
En Jupiter, behoede! ik weet wel dat hy street.
Een anders deught uit haet en nyt met onbescheet

385 *Als diamant:* „als een sieraad, waar ik mij op verheffen mag." *Ipso loco pulcra,* zegt het Latijn. Immers, het schoone van de litteekens bestond daarin, dat zij in de borst, dus van voren te zien waren.

t'Ontluistren is geensins myn aert. Hy laete blyven,
Gemeenen lof zich in 't byzonder toe te schryven,
En gunne u ook een deel. Patroklus, met een' glimp
Van helt Achil vermomt, keert, Frigie ten schimp,
Met zyn' verdaediger de Troischen van ons kielen,
Gereet haer op het strant te branden en vernielen.
Hy rekent mede dat geen ander schrap dorst staen,
En tegens Hektor lyf om lyf in 't vechtperk slaen.
Men wraektme, en vorsten, en de koning staen vergeeten,
Als hy de negende, by lot gekeurt, vermeeten
In 't perk te voorschyn quam. Maer zegme, o dappre man,
Hoe voer het lyfgevecht? helt Hektor quam'er van
Noch ongewont. Och wy rampzaligen gedenken
Met droefheit aen dien dagh, alswe al in rou verdrenken,
En helt Achil, de muur van Grieken, nederploft.
Geen traenen, druk, noch angst belettenme op dees schoft
Achilles lyk te rugge in zyne tent te draegen;
Ik zegge Achilles lyk, in 't harrenas verslagen,
Het welk wy wenschen aen te schieten, als het past,
Ten prys van hem. Ik ken my sterk om dezen last
Te draegen. 'k Zal u d'eer dank weeten t'allen tyden.
Was Tetis, moeder van Achilles, voor het stryden
Zoo keurigh op geweer en wapens van den zoon,
Om eenen dommen, kunst en leeringe ongewoon,
Met een doorwrocht geschenk en beukelaer te dekken,
En Ajax eenen schilt zoo kunstryk aen te trekken?
Want hy begreep niet wat hierin gedreven stont,
Den oceaen, en aerde en hemel, groot en ront,
De hemeltekens, en Zeilstarren, Regenstarren,
De noortsche Beeren, die in zee niet zinken darren,
Den Reus hier neffens, met zyn slaghzwaert toegerust.
Hy eischt de wapens, vol cieraet, hem onbewust.
Maer hoe? verwytme dees dat ik begon te schroomen,
En spa quam, toen de krygh alree was aengenomen?
Kan Ajax niet bevroên dat hy, die ons bevlekt,

423 *Zeilstarren, Regenstarren:* de *zeilstarren* zijn de *Pleiaden*, volgens de fabel genoemd naar hare moeder *Pleione;* doch Vondel ziet hier op de natuurlijke afleiding van den naam, t. w. naar 't Gr. *πλεῖν*, d. i.: „zeilen," omdat men, bij hare opkomst, die in de lente geschiedt, de zee wederom rustig meende te kunnen bevaren. Over de *Regenstarren* of *Hyaden* heb ik, op B. III, vs. 764 en elders, reeds gesproken.

Met een Achilles ook in deze schult betrekt?
Indien met veinzen iet verbeurt wort, hy moet weeten
Wy veinsden alle bey, en waeren liefst vergeeten.
Is draelen misdaet, ik quam eer op 's legers stem.
Gelyk myn ega my, verlet zyn moeder hem.
Wy zuimden luttel tyts om moeder en om vrouwe,
En dienden menigh jaer u vroom uit liefde en trouwe.
Ik ben niet eens beducht, indien 't aen my ontbreekt,
Dewyl zoo groot een helt ook in dees misdaet steekt.
Ulisses evenwel betrapte hem door vonden:
Maer Ajax vont betrapte, als zy verlegen stonden,
Ulisses geenerwyze, en wy behoeven niet
Eens vreemt te houden dat hy uitvaert, raest, en schiet
En schimpt met zyne tong: want afgerecht op nukken,
Verwyt zyn gramschap u ook schandelyke stukken.
Is 't schant dat ik den zoon van Nauplius betight,
En is het eere dat gy streng hem in 't gericht
Ter doot hierop verweest? maer Palameed, beledight
Door blyk van 't lasterstuk, blyft steeken onverdedight
In zyne misdaet: want gy hoorde niet alleen,
Maer zaeght de lastersmet, die bleek door 't gout, voorheen
Ter sluik genooten. Dat nu Filokteet bekreeten
In Lemnos treurt, en blyft in ballingschap gezeten,
Is buiten myne schult, het welkge ook zoo verstont.
Verantwoort dit. Ik wil geensins met mynen mont
Verlochenen dat ik hem riet zich daer t'onthouwen,
Om zyne droefheit en de weên, die 't hart benouwen,
Te lenigen, ontlast van optoght en van wacht.
Hy was te vrede, en leeft gerust en stil en zacht.
Dees raet was heilzaem en getrou, schoon trouwe raeden
Alleen genoegh volstaen. Doch nu gy zyt beladen
Om Filoktetes, en waerzeggers eischen dat
Men dezen haelen zal, om koning Priams stadt
In d'asch te leggen, zent my niet om hem te haelen:
Want Ajax zal dit wel beschikken, en niet faelen
Om met welspreekenheit een gram krankzinnigh hooft
Te stillen, of door list, zoo dra hy wort gelooft,

439—441 Versta: „Ulysses wist Achilles te betrappen; maar Ajax betrapte Ulysses niet (dit had Palamedes verricht)." — *Als zy* (de krijgshoofden en Ulysses) *verlegen stonden,* is een onnutte stoplap.

In 't heir te brengen. Eer zal Simoïs verkeeren
Van aert, en zynen stroom te rugge dryven leeren,
En Ida bladeloos en zonder groente staen,
Achaie, Troie zelf de hant biênde, ons verraên,
Dan my verdrieten wil met myn verstant en raeden
Den Griekschen staet te hoên voor ongeval en schaden,
En Ajax dwaes vernuft het heir te stade koom'.
Gestoorde Filokteet, hoewelge, los van toom,
Op Agamemnon, my, en zoo veele andre heeren
Gestoort zyt; schoonge my vervloekt, en dreight te deeren,
En alle rampen wenscht, en met een' grammen moedt
Ulis ontmoeten wilt, om eens uw ziedend bloet
Te koelen met zyn doot, noch, willen 't goôn gehengen,
Zal ik u haelen, en in 't leger herwaert brengen,
En uwe pylen [het geluk begunstigh' my]
Gebruiken, even als ik met waerzeggery
Van Helenus my diende, en hoorde uit Godts kapellen
Al wat d'orakels ons van Troies nootlot spellen:
Gelyk ik 't heilighdom van Pallas schaeken derf,
En voeren midden door den vyant op ons werf.
Durf Ajax echter by Ulisses zich gelyken?
Want zonder Pallas beelt kan Grieken Priams ryken
Geensins veroveren. Dit lot staet pal en vast.
Waer blyft nu Ajax, die zoo sterk op niemant past?
Waer blyft de stoffery en roem van dezen grooten?
Wat schroomt gy? waerom komt Ulis niet opgeschooten,
En sluipen door de wacht, en vreest zich in gevaer
By nacht te geven, en door spits en zwaerden naer
De stadt te gaen, ja zelf op Pallas burgh te stygen,
Om in 't gewyde koor het heilighdom te krygen,
Te voeren midden door den vyant? zonder dat
Zoude Ajax vruchteloos met zynen schilt, zoo prat
Wel zeven huiden dik gevoedert, elk braveeren.
Die nacht kreegh Grieken hoop om eens te triomfeeren.

494 *Door spits en zwaerden:* „men moet hier leezen *door* SPIETS *en zwaerden,* „hetwelk te zekerder is, om dat vooreerst het woord *spits,* dat in den „oorlog eigenlijk *heirspits* beteekent, hier niet te pas komt, en ten anderen „*spiets en zwaard* een zeer gemeene spreekwijze is, om allerlei krijgsgeweer „uit te drukken." H. Alles zeer waar; doch 't H.-S. van Vondel heeft duidelijk *spits* en ik zie ook geen reden, waarom hier niet aan 't *spits* („punt") van den *degen* zou kunnen gedacht worden.

Toen won ik Ilium, al stoftge op uw bestaen.
Zie Diomedes niet zoo wars en donker aen,
Die zoo hy niet verstont dat een uitneemend vechter
Den wyzen raetsman d'eer moet toestaen voor den rechter,
Voorwaer hy zoude zelf naer deze wapens staen;
Ook Ajax, zyn genan, veel zediger beraên,
Zou hier naer dingen, en Euripilus, en mede
Doorluchte Andremons zoon, ten oorlogh altyt reede,
En helt Idomeneus, een lantsman, trots te paert,
Van helt Merion, en Menlaüs schat dit waert.
Gy ziet de kloeken, die in oorlogh u niet wyken
Voor myn raetslagen gaerne en ongeweigert stryken.
In storm en veltslagh gelt uw moedt en dapperheit:
Maer uw verstant behoeft ons brein en kloek beleit.
Gy zyt een kryghsman, maer geen raetsman. Ik voorzichtigh
Ontrade reukeloos wat zwaer is en gewightigh
Te waegen zonder noot. Gy weet den vyant aen
Te grypen. Atreus zoon komt zich met my beraên,
Wanneer men vechten zal. Gy vecht om t'overwinnen
Met uwen arm, maer ik met overleg en zinnen.
Gelyk de stuurman den maetroos te boven gaet,
De veltheer grooter is dan een gemein soldaet,
Zoo verre ga ik u door myn verstant te boven.
Verstant regeert de hant. Het meeste is meest te loven.
Hier komt het al op aen. Hierom, o kryghsraên, eert
Den trouwen wachter [die uw heerschappy vermeert,
Zoo veele jaeren heeft in uwen dienst gesleeten,
En zich door kommeren en rampen heengebeeten]
Met dezen wapenprys, den vroomsten toegeleit.
Ten leste zienwe eens 't endt van onze zwaericheit.
'k Holp hinderpaelen en beletsels schoon uitroien,
Won Pergamum, en brogt te weege dat men Troien

506 *Ook Ajax, zyn genan:* dit moest zijn: uw *genan;* immers spreekt Ulysses hier — zie vs. 502 en 511 volgg. — den zoon van Telamon in den 2den persoon aan, en *zyn* zou op *Diomedes* slaan. De hier bedoelde *genan* is Ajax, zoon van Oïleus.

510 *Van helt Meríon, en Menlaüs:* „*Menlaüs* voor *Menelaüs* is, mijns oordeels, „geheel verwerpelijk, toevallig komt, by deezen, een andere misslag, „t. w. *Merion* voor *Mérion*.... zodat alleen het woort *helt* behoeft weg „genomen te worden, om twee misstallen tevens te herstellen, aldus:
„*Van Merion en Menelaüs.*" (H.)

Kon overwinnen. Nu verzoeke ik om den staet
Der Grieken, en de stadt, die reede aen 't wanklen slaet:
Om Godt en 't heilighdom van Pallas, schoon van luister,
Met myne hant geschaekt, en hier gestelt by duister;
En om al 't geene noch met wysheit en beleit
Staet uit te voeren: en indien men werk bereit
En eischt iet met gevaer van 't leven noch te haelen;
Of achtge dat'er iet ontbreeken moght en faelen
Om Troies ondergang te vorderen; gaet my,
Noit ondienstvaerdigh, noch weêrbarstigh, niet voorby,
En staetme rustigh toe de wapens, daerwe om dongen,
Of schenktze aen 't heilighdom, van ons by nacht besprongen.
Hy wyst zoo spreekende op het kerkbeelt, dat'er staet.
   De vorsten zaten al bewogen. In der daet
Bleek wat een tong vermagh, met voeghelyk te spreeken.
De wapens van Achil, die trots heeft uitgesteeken
In oorlogh, vallen nu een gladde tong ten deel:
En Ajax, die alleen in bloedigh kryghskrakkeel
Zoo dikwyl Hektor, zwaert, en vier, en ongevallen
Door zyne vroomheit schutte, en staen hiel voor de wallen,
Verhit, als een die zich geensins betoomen kan.
De spyt en hoon verwon dien onverwonnen man.
Hy greep het zwaert, en sprak: voorwaer dit is myn eigen.
Of zoude Ulisses, die niet opmagh tegens dreigen,
Zich dit ook eigenen. Dit zwaert, zegt hy, myn hoop,
Het welk zoo menighmael van 't bloet der Frygen droop,
Zal van zyn meesters bloet bedroopen tuigen konnen
Dat Ajax hant alleen helt Ajax heeft verwonnen.
Aldus sloot Ajax 't pleit, en duwde 't zwaert op 't lest
Door d'onversaeghde borst in 't hart tot aen 't gevest.
Zyn handen konden 't zwaert niet uit den boezem haelen:
Een bloetstroom dreef het uit met borrelende straelen;
En d'aerde, root geverft, teelde eenen purpren gloet,
Een bloem, gelyk voorheene uit Hiacintus bloet

565—577 Ajax in eene Hiacint. *Kantteekening der oude uitgave.*

541 *Vorderen* voor 't hedendaagsche, doch min zuivere „bevorderen."
542 *Noit ondienstvaerdigh, noch weêrbarstigh* voor „die mij nooit ondienstvaardig enz. getoond heb."
553 *Verhit* voor „wordt heet, driftig."

Een bloem quam spruiten: en de blaên van beide mellen
De letters, die de klaght des eenen konnen spellen,
Den naem des anderen, ten oorlogh streng en fier.
Ulisses zeilde in 't ent zeeghaftigh voort van hier
Naer Lemnos, 't vaderlant van Toas, en zyn gade
Hipsipile, berucht alom door d'ongenade
En manslaght van 't geslacht der vrouwen daer begaen.
Hy reisde om Herkules pylkoker derwaert aen,
En keerende in het heir der Grieken en hun bende
Met Filokteet, besloot dien langen krygh in 't ende.
Priaem geraekt ten val. Gansch Ilium stort in,
En Hekuba, helaes, des konings gemaelin,
Loopt uitheemsch bassen, na verlies van bloet en staeten,
Verandert in een' hont. De stadt met d'onderzaeten
Geploft in d'assche, smookt uit puin in Helles straet.
Jupyns altaer in 't hof wort endelyk verzaet
Met zoo veel bloets [daer bloet als water wert vergooten]
Als van dien ouden heer noch over was geschooten.
Kassandre, Apolloos non, en zuivre priesterin,
Gesleept by 't hangend haer ten drempel uit en in,
Haere armen vruchteloos ten hoogen hemel strekte.
Het heir der Grieken sleurt baldaedigh d'onbevlekte
Troiaensche joffers, een' benyden vrybuit, voort,
Die noch de beelden van 's lants goden, en de poort
En posten der gebrande en halfgebrande kerken
Omhelzen. Hektors oir stort neder uit den sterken
En hoogen toren, daer Andromache voorheen
Den erfgenaem liet zien, zoo dikwyl achtereen,
Hoe Hektor hem en 't ryk der vaderen bevryde.
De noortwint en maetroos vermaent hen op 't getyde
Te passen, en voorwint te zeilen zeewaert aen.

578—618 Hekuba in eenen hont. *Kantteekening der oude uitgave.*

570, 571 Zie over de vrouwen van Lemnos, die haar mans hadden omgebracht, het aangeteekende op den brief van *Hipfipile aan Jazon.* Voorts zij in 't voorbijgaan opgemerkt, dat *manslaght van 't geslacht* allesbehalve fraai klinkt.

584 *Dien ouden heer:* „Priamus."

596 *Hen:* t. w. „Ulysses en zijn makkers."

597 *Voorwint:* „*voorwint* is hier een woord, Adverbialiter genomen; zo zegtmen „ook oneigelijk *de zaaken gaan voorwind,* d. i. *gelukkiglijk, voorspoediglijk,* „doch als men van *zeilen* spreekt, zoude ik liever schrijven *voor wind*

Zy roepen: Troie ocharm, men sleept ons voort: wy gaen:
Wy neemen oorelof. Troiaensche vrouwen kussen
De kust, en scheiden van 's lants boôm, die ondertussen
Noch opsmookt. Hekuba, de droeve koningin,
Gevonden midden by der kindren graven, in
Het uiterste benaeut [het valt bedrukt t'aenschouwen]
Gaet d'allerleste scheep. Ulisses spaert geen vrouwen,
En sleept haer mede, die zich aen de graven hiel,
De beenders kuste, ook d'asch des mans, hoe zwaer het viel,
Noch berghde in haeren schoot. Zy liet ten lange leste
In Hektors graf een gaef, het arme lyk ten beste.
De gryze haervlecht, uit het hooft gerukt, en nat
Besprengt van traenen. Recht in 't oogh van Priams stadt,
Dien puinhoop, legt een lant, bezeten van Bistonen.
Hier stont het prachtigh hof, met Polimnestors troonen,
Wien Priaem Polidoor zyn' zoon beval te voên
Heel stil, uit voordacht om den jongen knaep te hoên
Voor 't naekende gevaer der Frigiaensche elenden:
Geen onwys overleg, kon gierigheit van schenden
De hant onthouden, die door blinkend gout bekoort,
Den blinden Trax verrukt tot zulk een' vuilen moort.
Het was met Priaems staet zoo dra niet omgekomen,
Of dees verwaten schelm heeft eenen dolk genomen,
En holp het voesterkint afgrysselyk van kant:
En recht als of men, met dit doode lyk van strant
Te schuppen, en voort wech uit d'oogen heen te smyten,

619—640 Polidoors omkomen. *Kantteekening der oude uitgave.*

„gelijk men ook schrijft *voor stroom*, als twee woorden aangemerkt" enz. H. — Ik kan mij niet te best vereenigen met hetgeen H. hier, en in 't vervolg van zijn betoog, over *voor de wind* in 't midden brengt: mijns insziens leert de wijze, waarop de nadruk valt, ons van zelve, of wij de woorden *voor* en *wind* los, of aan elkander moeten schrijven. In het eerste geval valt de klemtoon op *wind;* terwijl in *voorwint* de nadruk op de eerste lettergreep moet vallen. In den bovenstaanden regel hadden dienvolgens — en hierin stem ik met H. overeen — de woorden gescheiden moeten worden. Zie vs. 883.

599, 600 *Kussen de kust:* „voeg hierbij 't geen Van der Burg zegt, *Lijkdicht op J. van der Straeten:*

„En laet nu Ebb' zich wachten
„Van langer langhs u kil te kussen *onze* kust. H.

610 *Recht in 't oogh* voor „vlak tegenover."

611 *Bezeten van Bistonen* voor „van Thraciërs bewoond."

Zich zelven, en de ziel van wroegen en van wryten
Ontlasten konde, plompt het lichaem los in zee
Van eene hooge rots. Heer Agamemnon ree
Te vaeren, vont geraên, eer 't onweêr hem moght deeren,
De kryghsvloot aen de kust van Tracie te meeren,
Tot dat de storremwint en 't holle water zwicht.
Hier quam Achilles schim uit 's aertryx kloove in 't licht
Opdonderen, zoo groot gelyk hy was in 't leven,
En scheen der Grieken hooft, van gramschap aengedreven,
Van ver te dreigen met zyn schitterende zwaert.
O Grieken, roept hy, zultge ondankbaer en veraert
Vertrekken, zonder aen myn dapperheên te peizen?
Is myne deught met my begraven? zultge reizen?
Vergeltge my aldus? trekt geenerwys zoo heen.
Verzoent Achilles geest met bloet van Polixeen,
Myn graf ter eere. Zoo sprak d'overleên. De heeren
Gehoorzaemen dees stem, en zulk een streng begeeren,
En d'ongelukkige en grootmoedige vorstin,
Gerukt uit moeders schoot, die uit getrouwe min
Alleen haer noch omhelst, geleit men naer de zoden
Van 't grafaltaer, en wort, naer 's kryghsraets hooftgeboden,
Op 's helts gebeente en zyn bloetgierigh graf geslaght.
Dees, die aen haeren stam en adel noch gedacht,
Zagh, staende voor 't altaer, hoe Pirrus zich bereide
Ten offer, op dat hy de ziel en 't lichaem scheide,
En met de bloote kling gegreepen in de hant
Haer wraekziek aenkeek, en zy sprak in zulk een' stant:
Vertoef niet: lesch uw' dorst met bloet, en laet het leken.
Wat schroomtge? schroom geensins myn hartaêr af te steeken.
Zoo spreekende geeft zy den strot en boezem bloot.
En zegt: gewis myn moedt gedooght niet arm en snoot
Voor een slavin te gaen. Gy zult een bloem afmaeien,
Maer geene godtheit met deze offerhande paeien.

641—803 Polixena geoffert. *Kantteekening der oude uitgave.*

624 *Van wroegen en van wryten:* „de schorre klank van deeze herhaalde *wr* drukt de wrangheid der betekende zaak niet kwaalijk uit, diergelijk vindt men bij niemand krachtiger dan bij Poot, bl. 422:

Neptunus wreeden wrok *en* wrange wraak *ten doel*" **H.**

654 *Arm en snoot: snoot* staat hier in zijn oorspronkelijke beteekenis van: „gering, verachtelijk." **H.**

Het eenigh 't welk ik wensch is dat een vrou moeders hart
Dien grooten rou verzette, en haere dochters smert.
Vrou moeders rou alleen, beletme bly te sterven;
Hoewel myn doot niet, maer heur deerlyk ommezwerven
En leven billyker beweent waer en beklaeght.
Nu wykt altzaemen af van my, verweze maeght,
Op datze rustiger en vry ter zielen vaere,
Zoo 't godtheên meer behaegh' dat ik myn eer bewaere,
Geen mans myn zuiverheit genaeken met hun hant.
Een bloet vrywilligh niet door dwang gestort in 't zant,
Zal hem, wie 't is, dien gy met myne doot wilt sussen,
Veel aengenaemer zyn in 't sterven. Ondertussen
Bidt Priaems dochter, nu slavin, ten offer ree,
Zoo iemant wort beweeght door myne jongste be,
Dat niemant moeder 't lyk ter uitvaert toch verkoope
Om gout, maer traenen. Toen zy grooter was van hoope
En 't uit kon voeren, kochtze ook Hektors lyk om gout.
Zoo spreektze, daer niet een van traenen zich onthoudt,
Behalve zy alleen. Zelf d'offeraer most weenen,
En dreef onwilligh 't zwaert door borst en boezem heenen,
Daer zy hem schoon stont. Eer de beenen met de ziel
Bezweeken, en de maeght ter aerde nederviel
En storte, hielze noch, ook zonder 't zwaert te vreezen,
Een zelve fier gelaet, en onbeteutert wezen.
In 't vallen draeghtze zorgh dat zy de leden dekt,
Haer kuischeit schaemroot noch bewaere, en onbevlekt
Behoude in 't sterven rein en zedigh. Troiaeninnen
Staen reede, en draegenze van hier, bedroeft van zinnen,
En overweegen hoe erbarmelyk het zaet

667 *Wie 't is:* zou behooren te wezen: „wie *'t zy.*"

677 *Daer zy hem schoon stont:* „daar zy hem borst en boezem bloot gaf, en „aanboodt, om den doodsteek te ontvangen. *Schoon staan* is dan zooveel „als *bloot* of *vlak* staan. De la Rue *Christel. Klinkd.* II, 8:

„Zoo stelt *de jonge borst voor 't wreede slagtmes,* schoon;

„doch *schoon* is hier eigelijk *in staat,* in een *vereischte gestalte.* Brandt „*Leeven van de Ruiter* B. IV bl. 181 *in 't laatst, toen alles* schoon stond, „*om wel aan te gaan, bezweek den kapitein het hart,* dat is, toen alles in „staat, vaardig en gereed was." **H.**

685 *Erbarmelyk:* „Bredero gebruikt *erbarmelijk* voor *medelijdende,* die *zich* „*erbarmt* over anderen, is *Griane,* Act. IV:

Hoogh-waerdige Princes erbarmelijck *en milt*" **H**

Van koning Priamus en Hekuba vergaet,
En wat al bloets een huis rampzaligh stort. Zy weenen
Om haer, en Hekuba, flus Priaems ga, met eenen
De moeder van zyn kroost en kindren, en een beelt
Van 't bloeiende Azien, dat zulk eene afkomst teelt,
Maer nu een vrybuit van Ulisses is, getrokken
By lot ter dienstbaerheit, hem tegens 't hart, vol wrokken,
Hoewelze Hektor heeft in 't licht gebragt weleer.
Och Hektors moeder vint nu naulyx eenen heer.
Zy, 's dochters lichaem, van die dapprė ziel versteeken,
Omhelzende, beschreit het dat haer traenen leken
Langs 't aengezicht; gelyk zy menighmael voorheen
Haer vaderlant, gemael, en kinders, en de steên
Beschreide, en d'oude stort noch traenen in de wonden,
En kust den dooden mont, van weedom ongebonden,
Slaet haere borst, gelyk zy doorgaens was gewoon,
Wischt al 't geronnen bloet met gryze vlechten schoon
En net, krabt aengezicht en borst en kaeken open,
En klaeght weemoedigh dus: o kint, wat kan ik hoopen!
Gy moeders leste vrucht, en die ik jongst betreur:
Want zoons en dochters, zoo veele andren, gingen veur,
Och legtge neêrgevelt, en zie ik uw quetsuure,
Die mynen boezem quetst! zien wy ter quader uure
U ook vermoort, op dat helaes ik geene derf
Van al myn vruchten, die den moortsteek niet besterf!
Ik waende dat geen zwaert uw lichaem zoude wonden,
Dewylge een vroumens waert. Nu heeft u 't zwaert
De deerlyke ondergang van eene zelve ste [verslonden,
Sleepte u en op een ry alle uw gebroeders me.
Achilles daghvaert u, de pest van stam en neven:
Maer toen Achilles quam te vallen en te sneven
Door Paris en Apols geweer, geensins t'ontvliên,
Sprak ik: nu staet Achil u langer niet t'ontzien,
Ook geensins my. Maer d'asch en stof van dien begraven
Beoorloght noch den stam: en wy, gedoemde slaven,
Gevoelen heden noch zyn vyantschap te straf,
Die ons wraekgierigh ook beoorloght uit zyn graf.
'k Was kinderzaligh voor de moortzucht en het woeden
Des zoons van Eakus. Myn stadt, van 't hooft der vloeden
En wateren zoo trots gebout op Priams erf,

Verzonk in assche en puin, en 't algemeen bederf
Des Frigiaenschen staets liep endelyk ten ende,
Indien men 't noemen magh het endt van 's ryx elende:
Ik ben het overschot van Pergamum alleen,
En zie noch 't ende niet van myn bedroeft gesteen.
Ik flus d'ontzaghlykste van allen, trots op zoonen,
Op man, en schoonzoons, en schoondochters, ga nu woonen
In Grieken, worde fors dus arm gesleurt door 't slyk,
Als een gebannen, ver van myner kindren lyk,
Voor Peneloops slavin, die my myn taek leert spinnen,
Vertoontme in Itaka by haere nabuurinnen,
En zegt: dit 's Hekuba, de moeder van den helt,
Vorst Hektor: dit 's de weeu van Priaem, lang gevelt:
En gy, o dochter, die alleen, na'et overlyden
Van zoo veel kinderen, uw moeder zoudt verblyden,
En troosten in dien rou, verzoent uw vyants asch.
Ik baerde een' zielzoen voor een' die myn vyant was.
Waer blyve ik langer, die verstokt volharde in klaegen!
Wat leve ik langer! o verdrietige oude dagen!
O waerom spaertge my? o wreede goôn, waerom
Rekt gy myn leven, in dien hoogen ouderdom
Zoo lang, om moort op moort en jammeren t'aenschouwen?
Wie zou gelooven, wie zoude immermeer betrouwen
Dat, na'et verwoesten van Neptunus stedebou,
Men koning Priam noch gelukkigh noemen zou?
Och dochter, vader is gelukkigh omgekoomen,
En heeft uw droevigh ende en neêrslagh niet vernomen.
Hy scheide teffens van het leven en het ryk.
Maer zultge, o koningskint, hier met uw bloedigh lyk
En sterven uitbesteet, belanden in de haven
Van stille rust, in 't graf der vaderen begraven?
Dit lot magh ons geslacht niet erven. Och gy wort
Met moeders traenen op uitheemschen gront bestort,
En met een hantvol zants begraven in dees streeken:
Wy zitten arm van have en goet en bloet versteeken.

754, 755 *Met uw bloedigh lyk en sterven uitbesteet:* dat *en sterven* kon best gemist worden; maar ook al licht men het uit den zin, toch is het fraaie beeld, dat het oorspronkelijke levert, in de vertaling verloren gegaan. De Lat. dichter heeft: *funeribus dotabere,* d. i.: „een lijkstaatsie zal uw bruidschat zijn."

Een telgh, ten hoogste van de moeder trou bemint,
Schiet eenigh over, dat is Polidoor, myn kint,
Om 't welk ik wensche noch een korte wyl te leven.
Hy was de jongste, en is nu 't eenigh oir gebleven,
Besteet in Tracie, en het koningklyke hof.
Wat toeve ik midlerwyl de wonden en het stof,
En 't bloedigh aenzicht af te wasschen en te vaegen?
Zoo sprakze, en ging aen strant, helaes met eenen traegen
En strammen gang, en trok het gryze haer van 't hooft.
De droeve sprak: ô schaer van Troien, afgeslooft
Van rou, nu geeftme flux den eemer, wilt u reppen,
Op dat ik water uit de zoute zee magh scheppen.
Daer zietze Polidoor op 't water ongerust
Van verre met den vloet aendryven op de kust,
En schrikkelyk gewont van Tracisch stael doorreegen.
De vrouwen jammeren. Zy stont verstomt, verslegen
Van hartewee. De rou belette haer de spraek,
En 't schreien, daerze stont stokstyf, gelyk een staek,
Verstomt en onbeweeght. Geen traen bedaut de wangen.
Zy laet het aengezicht bedrukt ter aerde hangen.
Nu zietze 't hemelsche gewelfzel grimmigh aen,
Dan aenzicht en quetsuur des zoons, een wreet bestaen,
Voor haere voeten neêr, en bovenal de wonden.
De wraekzucht wapent haer, die wilt en ongebonden
En razende opsteekt, en besluit, geperst van druk,
Als zatze noch op stoel, te wreeken zulk een stuk,
Gelyk een boschleeuwin, geplondert van haer jongen,
Den vyant volght op 't spoor, uit haer gezicht gesprongen,
Zoo streeft nu Hekuba, vervoert van toorne en haet,
En zonder aen te zien den ouderdom en staet,
Naer Polimnestor, dien vervloekten, zoet op moorden,
En zoekt den koning met geveinsde en zachte woorden
Te spreeken: want zy wou hem een' verborgen schat
En overschot van 't gout der uitgeroide stadt
Ontdekken, om den zoon te leveren in handen:

770 *Schaer van Troien:* de „Trojaansche vrouwen," waar later sprake van is.
773 *Polidoor:* beter: „het lijk van Polidoor," *Polidori corpus.*
Ongerust: vrij zwak, om den schrik en zielsangst der moeder uit te drukken; tenzij het woord bij *aandrijven* behoore en dan zoo veel moet beteekenen als „onrustig, op en neder slingerende."

En Polimnestor, wiens begeerten vierigh branden
En vlammen op het gout, inhaelende uit den aert,
Gelooft het, gaet met haer alleen bezydenwaert,
En spreektze minzaem toe: o Hekuba mevrouwe,
Geefme uw geschenken voor den zoon. By myne trouwe
En alle goôn, ik zweere u trou in dit geval
Wat gy ons geeft en gaeft zoo lang voorheene, 't zal
Hem voort geworden. Zy zagh grimmigh en ontsteeken,
En zwol, om zich aen dien meineedigen te wreeken,
Van gramschap om het hooft, en quam met luit geroep
Van Troische vrouwen, een' godtsjammerlyken troep,
Met scherpe nagelen hem in 't gezicht gevloogen,
En krabt den aertstiran en valschen booswicht d'oogen
Schuimbekkende uit het hooft. De wraek zet krachten by.
Zy steekt de duimen in het loch van wederzy,
En vuil van godtloos bloet, boort d'oogen uit hun winkelen.
Het Tracisch volk, vergramt opstuivende, loopt rinkelen,
Verbolgen om 't geval des konings, en bestaet
De Troianin te slaen, te steenigen uit haet.
Maer Hekuba verwoet byt jankende in de steenen.
Zy pooght te spreeken, maer verbast elk, en loopt heenen.
De plaets is elk bekent, en heet naer dit geval.
Zy, denkende aen haer ramp, loopt treurigh overal,
En huilt, en bast door 't lant des Tracers zonder ende.
Troiaen en Griek beklaeght haer onheil en elende,
Ook 't gansche godendom, en Juno zelf verstaet
Dat deze zwaere straf haer schult te boven gaet.

807–862 Polimnestors oogen uitgekrabt. *Kantteekening der oude uitgave.*

812 *Loopt rinkelen* voor „loopt te hoop," of, eigenlijk, „loopt in een *ring* te zamen." *Ringelen* en *rinkelen,* van welk laatste men nog *rinkelrooien* heeft, is inderdaad hetzelfde.

816 *En loopt heenen:* dat was zeker wel 't wijst wat zij doen kon; doch er diende wel iets duidelijker bij herhaald te worden wat vs. 578 staat, dat zij zulks namelijk deed in de gedaante van een „hond."

817 *De plaets is elk bekent, en heet naer dit geval:* ik twijfel er aan, of velen onder mijn lezers het voordeel hebben haar naam en ligging te kennen. Die naam was *Cynossema,* naar *κυνὸς σῆμα,* „het graf der teef," en zij lag in Thracië, niet verre van Sestus.

821 *Juno zelf:* die, om zich te wreken over het oordeel van Paris, al dat leed aan Priams huis berokkend had.

Auroor, hoewel haer gunst holp Pergamum verweeren,
Kon zich aen Hekubaes noch Troies jammer keeren.
Zy quelt zich om 't verlies van Memnon, haeren zoon,
Die moeders hart trof, en in 't zant by d'andre doôn
Voor Troie van Achil gevelt wert en doorsteeken.
Haer roode kaeken, schoon met roozeblaên bestreeken,
En die den nuchtren dagh verheugen, en het volk,
Zien bleek, en zy bedekt het aenschyn met een wolk,
En kan niet aenzien dat het lykvier 't lyk zal branden.
Zy acht zich niet te groot, om met gevouwe handen
En ongevlochten haer, den grooten godt Jupyn
Te voet te vallen, in dien rouwe en droeven schyn,
En hem, met traenen op de kaeken, dus te smeeken:
Ik, d'allerminste der godinnen, in de streeken
Van 's hemels gouden hof [want luttel heiligheit
En kerken worden my gewyt en toegeleit]
Koom echter, als godin, geensins om woutaltaeren,
Brantoffers, kerken, en vierdaegen herwaert vaeren.
Indien gy evenwel bevroet hoe ik een vrou
U diensten opdraegh', zoo gehoorzaem en getrou,
Zoo dikwyl myne zorg, wanneer de schimmen zwichten,
Den ganschen aertboôm met de daghtorts komt verlichten,
Begryptge lichtelyk dat ik ook loon verdien.
Noch komt Auroor geensins, om rykelyk voorzien
Met wel verdienden loon te worden, u hier smeeken.
Ik koom, van Memnon, och myn' lieven zoon, versteeken,
Die vruchteloos zich voor den oom in 't harnas queet,
En in het bloeienste van zyne jaeren wreet
Van vorst Achilles hant, op aller goôn behaegen,
By nacht, in 't bloedigh zant voor Troie, wert verslagen.
Ik bidde, o hooft der goôn, vergun hem eenige eer,
Ten troost van zyne doot. Zalf moeders wonden weêr.
Jupyn bestemde dit. Toen storte 't lyk in d'assen

849 *Voor den oom:* „Priamus," wiens broeder Tithon de vader was van Memnon.

851 *Op aller goôn behaegen:* had Aurora dit gezegd, zij zou zich zeer onjuist hebben uitgedrukt; want alleen den aan Troje vijandigen Goden kon de dood van Memnon behagen; maar Vondel heeft hier de woorden, die Ovidius haar in den mond legt, *sic vos voluistis,* niet recht verstaan. Zij spreekt namelijk Jupiter, uit eerbied, (of omdat de maat van 't vers het vordert) in 't meerv. aan en de uitdrukking beteekent alzoo: „Gij hebt het zoo gewild."

En koolen. Uit den haert begon de smook te wassen,
En overtrok de lucht, alleens gelyk een vliet
Opwaessemt, nevels baert, en 't hemelsch licht verbiet
Te straelen. Al het zwerk wort overspreit met vonken,
Die groeien aen, gelyk uit gloeiend stael geklonken,
En winnen een gestalte, en vier, en ziel, en gloet.
De luchtigheit bestelt hier vleugels met der spoet,
En een gedaente van een' vogel om te rennen,
Die klappende eenen galm verwekt met vlugge pennen.
Men hoort terstont een' vlugt gezustren, uit deze asch
Gesprooten, die drywerf om 't lykvier snel en ras
Heenvliegen, drywerf in de lucht zich laeten hooren,
Op eenerhande wys, ter vierde vlught uit toren
Zich deelen, en gekant in heiren tegens een,
Elkandere met bek en klaeuwen fel bestreên,
Dat borst en vleugels bloên en druppen door dit stooten.
De vogels, uit een bloet, een zelve zaet gesprooten,
Vergaen, en sneuvelen ten zoen der assche op 't velt;
Als die gesprooten zyn uit eenen dappren helt,
Genoemt Memnoners naer dien Memnon noch op heden.
Wanneer de zon om hoogh, den dwersriem doorgereden,
Haer ronde in 't ent voltrekt, dan stervenze in den slagh,
Tot een gedachtenis van vaders sterrefdagh.
  Dies sluiten anderen, het jammeren en steenen
Van Hekuba verdient dat veelen haer beweenen.
Auroor steekt al te diep in rou, waerin zy smelt,

863—889 Memnons asch in vogels. *Kantteekening der oude uitgave.*

875 *Memnoners:* een soort van zwarte haviken. Zie PLINIUS *Hist. Nat.* X, 26. Die strijd der vogels bij Memnons lijkdienst is, volgens sommige commentatoren, een toespeling op de kampgevechten, die bij de Romeinsche lijkfeesten werden gehouden.

876, 877 Onverstaanbaar. De dichter wil zeggen: „jaarlijks, en wel op den gedenkdag van hun vader Memnons overlijden, sterven zij in een kampspel."

879 *Dies:* dit redegevend voegwoord komt hier niet wel te pas. 't Lat. heeft *ergo,* wat ik liever vertaald zag met *zoo.* Maar de geheele vertaling van deze versregels gaat mank, en ik meen, dat de bedoeling is: „zoo was voor anderen dan Trojanen de herschepping van Hekuba in een hond een deerniswaardig schouwspel."

881 *Smelt:* het onz. w.w. schrijft Vondel doorgaans *smilt,* doch hij wijkt hier en ook wel elders, om 't rijm, van zijn gewonen regel af.

Bedauwende met druk medoogende al het velt.
  Het nootlot leet niet dat, met Troies hooge wallen,
De hoop van Priams stam geheel in d'asch zou vallen.
Eneas, Venus zoon, droegh zyne huisgoôn me,
En Vestaes heilighdom, uit d'ondergaende ste,
Ook het eerwaerdigh pak, den afgeleefden vader.
Hy berght hem, en Askaen, meer waert dan al te gader
De ryxschat, en zeilt van Antander met zyn vloot,
Als balling, over zee door allerhande noot,
Verlaet de moortkust van den Trax, en snoode gronden,
Bevlekt met Polidoors bebloede en wreede wonden.
Hy vaert voor wint, voor vloet, en lant, vermoeit en mat,
Met zynen reisgenoot aen godt Apolloos stadt.
De koning Anius, in wiens gebiet de menschen
Rechtvaerdigh wandelen, en leven naer hun wenschen,
En met wiens priesterdom godt Febus wort gedient,
Toont stadts gelegenheit aen zynen ouden vrient,
De kerken, heilighdom, en beelden van 't verkoren
Paer kindren, uit Latone in Delos eer geboren.
Hierna vereerenze, en bewierooken 't altaer
En gieten offerwyn op wierrook, zooze daer
Gewoon zyn, en men past brantoffer in te wyen.
Dan gaenze in 's konings hof zich op tapyten vlyen,
En eeten offer, broot en wyn op 't heiligh feest,
De gaef van Ceres, en godt Bacchus, bly van geest.
Toen zeide Anchizes, die godtvruchte: hooghgeprezen
Apolloos priester, magh 't my heugen, lang voor dezen
Hadt gy, toen d'eerste reis ik uwe stadt bekeek,
Vier dochters, en een' zoon. Maer Anius wert bleek

890—952 Eneas zeetoght. *Kantteekening der oude uitgave.*

891 *De moortkust van den Trax:* „Thracië," waar hij zich had nedergezet.

893 *Voor wint:* zie het aanget. op vs. 596.

900 *Eer* voor „weleer."

903 *Men past brantoffer in te wyen: men past* is, volgens H., „men verzuimt niet, men laat niet na." Terecht is hierop door Hinlopen aangemerkt, en met talrijke bewijsplaatsen uit onzen dichter gestaafd, dat *passen* een meer krachtige beteekenis heeft, en zoo veel zegt als: „zorgen, zorg dragen, nauwkeurig toezien." Dienzelfden zin vinden wij ook in 't woord *oppassen,* dat in den tijd mijner grootouders genomen werd voor „zijn hof aan een juffrouw maken."

Van schrik, en schudde 't hooft, bevlochten en bewonden
Met eenen witten bant, en sprak: de traenen stonden
In d'oogen: brave helt, het mist u niet. Gy zaeght
My, eenen vader van vyf kindren, waert beklaeght.
Nu ben ik, stokout man, schier kinderloos gebleven.
Zoo wispeltuurigh is de staet van 's menschen leven.
Wat troost gebeurtme van den zoone, die dus wyt
Het eilant Andros, dat zyn' naem draeght, nu ter tyt,
In vaders naem beheerscht. Apollo, ryk van klaerheit,
Beschonk hem met den geest van ongebore waerheit
Te spellen. Bacchus schonk myn dochtren, kuisch en trou,
Meer gaven dan men wenscht, of ook gelooven zou:
Want alle dingen, wat myn dochters ook hanteeren
En slechts aenraeken, hun natuur en aert verkeeren
In graen, olyf, en wyn, waerme zich elk verrykt.
Als Agamemnon, die de kroon van Troie strykt,
Dit rook [op datge weet of wy, toen Grieken streden,
Niet eenighsins by uw onstuimigh onweêr leden]
Rukt hy myn dochters met gewelt uit vaders schoot,
Gebietze met de gaef des godts de Grieksche vloot
Te voeden. Ieder ziet naer een goet heenekomen.
Twee streeven naer Eubee, en twee naer heuren vroomen
En trouwen broeder heen op Andros buiten noot.
Het kryghsvolk volghtze in 't zogh, en dreightze met de doot,
En 't lant met vier en zwaert te schenden en te krenken,
Ten zyze willigh hun de dochters wederschenken.
Medoogenheit, van schrik verwonnen en verkracht,
Herstelt de dochters weêr in Agamemnons maght:
En zeker 't was den broêr, te flaeu in 't wederstreven

914 *Waert beklaeght:* dat was hij destijds, toen hij vijf kinderen had, nog niet.

924 *Hun natuur en aert:* dit *hun* slaat op 't voorafgaande *alle dingen,* zoodat men lezen moet: „alle dingen verkeeren hun (*haar*) natuur in graan," enz. of wel: „aller dingen natuur en aard verkeeren," enz. In geen geval is de constructie te prijzen.

931—936 In deze regels heerscht vrij wat verwarring, ontstaan door 't herhaald gebruik van 't woord *ze,* dat nu eens op deze, dan op gene personen slaat. Men oordeele. „*Het kryghsvolk volgt ze* (de dochters van Anius) *in 't zogh en dreightze* (de inwoners van Andros) *met de doot ten zyze* (weder die van Andros) *hun de dochters wederschenken.*

937, 938 Het was niet de *medoogenheit,* maar juist de *schrik,* die de *dochters* in Agamemnons macht stelde. De zin is eigenlijk: „de meedogendheid werd door de vrees overwonnen en het gevolg daarvan was, dat" enz.

Van dien geweldenaer, met reden te vergeven:
Want geen' Eneas, geen' helt Hektor vont men hier
Om Andros voor gewelt te vryen trots en fier,
Twee helden, die u 't lot van boven toe wou stuuren,
Waerdoorge een' oorloghsstorm tien jaeren kont verduuren.
Men smede al ketens voor gekerkerden, en zy
Verhieven smeekende haer handen, dus lang vry,
Ten hemel, roepende: godt Bacchus, zie beneden.
O vader, help ons toch. Hy holpze op haer gebeden:
Zoo wonderlyker wys verandren met beklagh
Den naem van helpen en van bystaen draegen magh.
Doch op wat wyze zy haer' eersten vorm verloren
Kan ik niet weeten, noch ontvouwen voor uwe ooren.
Dit 's kenbaer van de zaek. Zy kreegen pluim en kuif,
Herschapen in den schyn van eene witte duif,
En vogels, die uw lief door lucht en wolken draegen.
  Terwyl de gasten hier van spreeken, en gewaegen
Van andre dingen meer, ontvalt den dagh het licht.
De wakkre tafelknecht vergeet niet zynen plicht,
En neemt de tafel op. Elk wort zyn bedt gewezen.
Men ryst, zoo dra het licht ter kimme uit komt gerezen.
Nu levenze entlyk raet met godt Apolloos mont.
Dees raetze 's maeghschaps strant, hunne oude moeders gront
Italie over zee te winnen, en ontdekken.
De koning Anius geleitze, en in 't vertrekken
Beschenkt reisvaerdigen Anchizes met de pracht
Van eenen ryxstaf, en Askaen, die 't ryk verwacht,
Met eenen ryrok, en pylkoker, zwaer van schichten,
Eneas met een' kelk, hem eer uit minneplichten
Van den Ismenischen vrient Terses toegestiert,
Uit zyn Aoonsch gewest. Dit drinkvat is geciert
Met beelden, en veel werx, hier kunstigh ingedreven

953—987 Anius dochters in duiven. *Kantteekening der oude uitgave.*

954 *In eene witte duif:* neen: *in duiven.*

955 *Uw lief:* „Venus, Anchises beminde", wier wagen door *duiven* getrokken werd.

962 *'s Maeghschaps strant:* van Dardanus.

969—971 Lees: „veel werks, ten gevalle van Therses op het drinkvat ingedreven door den Siciliaanschen Alkon, en vertoonende de stad Thebe met haar zeven poorten enz."

Van Alkon Siciljaen voor Terses, Tebe, en zeven
Stepoorten. Elke poort droegh haeren eigen naem.
Dees stadt in 't opgaen gaf te kennen dat de faem
Haer eer uitbreiden zou. De jofferlyke reien
Met bloote borsten, en die haer en vlechten spreien,
Ontdekken haeren rou. De maeghden schynen vast
Bedrukt te schreien en te jammeren van last,
Om d'uitgedrooghde bron, gekrompe en ledige aders.
De boomen treuren dor, en missen loof en bladers.
De geiten knabbelen de kaele en barre rots.
Hy maelt Orions kroost in Tebe, daer het trots
Den blooten boezem aen het slaghzwaert geeft ten beste.
Een andre dochter sterft gewilligh, Kadmus veste
En al de burgery ten dienst, en 't koude lyk
Wort heerlyk om de stadt gedraegen, tot een blyk
Van trouwe, om openbaer tot asschen te verteeren.
Toen rees uit maeghdenassche, om 't ondergaen te keeren
Des stams, een jeughdigh paer kroonvoglen, ryk geciert,
Dat moeders lykhout en haer jongste staetsi viert.
  Dit stont in 't oude werk heel heerelyk gedreven.
De rant van 't drinkvat was met beereklaeu verheven.
De Troischen eeren hem met geene mindre prael.
Een gulden wierrookvat, en glinstrende offerschael,
En goude kroon, bezaeit met parlen en gesteente,
Wort Anius vereert, den priester der gemeente.
Hierna gedachtigh hoe de Teukren uit het bloet

938—1020 Twee kroonvogels uit het vier van den lykhoutstapel. *Kantteekening der oude uitgave.*

982 *Orions kroost:* deze fabel wordt aldus verteld. Orion, zoon van Hyritus in Beotië, had twee dochters, Metiocha en Menippe. Ter gelegenheid, dat in Aonië een pest uitbrak, en het orakel antwoordde, dat de toorn der Goden zou gezoend worden door het offeren van twee maagden, gaven deze beiden haar leven willig ten beste.

984 *Een andre dochter sterft gewilligh:* zooals dit hier staat, zou men meenen dat er nog van een ander meisje, behalve Orions dochters, sprake is. Ovidius zegt, dat de eene dochter door 't zwaard, de andere door een pijl of schicht sneuvelde.

989 *Kroonvoglen:* hoe kon het oprijzen van een paar *kroonvogels* het *ondergaan des stams* beletten? — Doch Ovidius spreekt van geen *vogels,* maar van *jongelingen,* die uit de asch der geofferde maagden voortsproten en *Kronen* geheeten werden.

997, 998 Welk verband is er tusschen het treden op Kretischen bodem en

Van Teucer sprooten, treênze op Kreten wel gemoet,
Maer kunnen daer de lucht vol dampen niet verdraegen,
En vliênde hondert steên, verlangen, vry van plaegen,
Auzonie te zien. Een storm steekt op in zee,
En soltze. De harpy Aëllo dreightze me,
Zoo dra zy dryven in de haven der Strofaden.
Nu langs Dulichium en Itaka, beladen
Met zorge, en Samos heengevaeren, en 't gewest
Van Neritus, daer die bedrieghelyke pest
Ulisses 't lant beheerscht, verlaetenze Ambracye,
Den twist van 't godendom, en zien terstont ter zye
De harde rots, waerin de rechter was verkeert.
Nu zienze Chaon, dat Apolloos antwoort eert,
En zyne duiven, in Dodones eike bossen,
En vaeren verder, daer de koning der Molossen
Zyn zoons, een vogelvlugt, den brant vloôn, zonder scha.
In 't ent bezeilenze het lant Feacia,
Met weeligh ooft beplant, en 't lantschap van Epiren.
Hierna Butrotum, daer Apollo met laurieren
's Waerzeggers hooft bekranst, die aen zyn eer verplicht,
Van Troie herwaert komt, en een nieu Troie sticht.
Nu hier door Helenus berecht van veele zaeken
En avontuuren, die van verre hun genaeken,
Belandenze entlyk in Sicilje na veel wee,
Dat met dry hoeken schiet in openbaere zee,
Van welke dry Pachyn naer 't regenachtigh zuien
Zich uitstrekt, Lelibé ten weste. Voor de buien

1021–1026 Sicilje. *Kantteekening der oude uitgave.*

de afkomst der Trojanen van Teucer, die geen Kretenser was, maar een zoon van den Skamander en de nimf Idea, beide Frygische Godheden? De commentatoren laten mij op dat punt geheel in 't onzekere.

1007, 1008 *Ambracye, den twist van 't godendom: Ambracië* was een plaats in Epirus, om welke een strijd plaats had tusschen Apollo, Diana en Herkules.

1009 *De rechter:* zekere Kragaleus, die Ambracië aan Herkules had toegewezen en daarom door Apollo in een steenrots verkeerd was.

1012, 1013 *De koning der Molossen zyn zoons* voor „de zoons des konings," enz., lees echter: „de kinderen." Immers zij waren Alkander, Megaletor, Fileus en Hyperipa, en werden, toen de woningen van hun vader door roovers in brand gestoken waren, door Jupiter in vogels veranderd.

1017 *'s Waerzeggers hooft:* de hier bedoelde waarzegger is Helenus, Priams zoon.

Van 't noorden schuilt Peloor, voor storm en noot behoet.
Hier spoên de Troischen heen. De vloot schaeft met den vloet
By nacht het Zankelsch zant. Ter rechte hant bruischt Scille:
Aen d'andre zyde ruischt Charibdis, nimmer stille.
Dees slorpt, verslint, en braekt de schepen: d'andre een
[maeght
Gelykende, is omgort, als een die monsters draeght,
Rondom den zwarten buik met dolle waterhonden:
En zoo de dichters al hun werk met logenvonden
Niet cieren, was Charibd voorheene een schoone maeght.
Veel stonden naer heur echt, van minnevier geknaeght.
Zy kaetsteze af, en ging, vol moeds, de zeegodinnen
Verhaelen hoeze trots de vryers, die haer minnen,
Ter leure stellende beschimpte, en leide in ly,
Toen Galatea zich liet kemmen, zuchte zy,
En zeide tegens Scil: geen norsse jongelingen
Naer uwe zuiverheit en fiere schoonheit dingen.
Gy, veiligh voor gevaer, moghtze afslaen, als gy doet:
Maer ik, een dochter van den grondeloozen vloet
Godt Nereus, en zyn ga, met zusteren gezegent,
Most Polifeem den reus, die minzaem my bejegent,
Alleen door zee ontvliên. De traenen staen van wee
In d'oogen, en de spraek begeeft den mont alree.
Toen Scille met de hant de traenen zocht te droogen,
En af te wisschen van de kaeken uit medoogen,
En haer vertrooste, sprakze, ô zeemaeght, vol verdriet,
Bedek my, ô vriendin, uw smart en droefheit niet:
En Galaté hervat aldus met haer te spreeken:
Een Acis, Faunus en Simetis zoon, ontsteeken
Van minne, en ook bemint van bey zyne oudren, meer
Van my: want hy zyn hart, in 't wederstaen te teêr,
Aen my gehangen hadt. Nu zestien jaer verstreeken,
Begonnen stoppelhaer en baert eerst uit te breeken.

1027—1064 Charibdis en Scilles gedaente. *Kantteekening der oude uitgave.*

1033 *Charibd:* lees hier *Scille,* als blijkt uit vs. 1637.

1038 *Toen Galatea zich liet kemmen:* lees, om het belachelijke der uitdrukking weg te nemen:

Eens, dat zich Galatee liet kemmen.

1055 *Nu zestien jaer verstreeken:* niet: „nu zestien jaar geleden;" maar, wat men niet zoo gereedelijk vatten zou: „toen Acis zestien jaren telde."

Ik vry hem hartelyk, en Polifemus my.
Vraeghtge of ik Polifeem meer haete, of Acis vry
Al vieriger bemin: ik kan het niet belyden.
De haet en liefde stont gelyk van wederzyden.
O koesterende min, wat is uw heerschappy
Van grooten nadruk en gevolgh! waerachtigh hy
Die 't wilde wout vervaert, en alle vreemde gasten
Bloetgierigh aenrant, al de goden durf belasten
Met lasteren, gevoelt den minneprikkel me,
Op my verslingert; laet zyn kudden, en het vee,
En holen dryven. ô Gy strantreus zit verslagen,
En toit u, ofge aldus myne oogen moght behaegen.
Nu kemtge met een egge uw haer, dat my vervaert,
Nu scheertge met een zein den borsteligen baert,
En ziet uw nors gezicht en schyn in 't water leven,
Om u te toien, en een andre ploy te geven.
Uw moortlust, en de smaek in menschen bloet vergaen.
De schepen zeilen langs uw moortstrant af en aen
Heel veiligh. Midlerwyl komt Telemus gevaeren,
De zoon van Eurimus, het hooft der wichelaeren,
By Etne, en Polifeem, op zyn verwate kust,
En zegt: Ulisses zal, op wederwraek belust,
Het eenigh oogh u uit de wreede troni booren.
Hy grenikte eens, en sprak: waerzegger, dat 's verloren,
Dat 's mis, ô neskebol. Een andere ging voor,
Benam my 't eenigh oogh, en streek'er al me door.
Aldus beschimpte hy die 't onheil pooght te weeren,
En ydel waerschuwde om genaekend quaet te keeren.
De reus, met wyde schreên voortstappende op de kust,
Bezwaert het strant, en mat gaet in zyn hol te rust.
Een spitse heuvel hangt in zee op deze streeken,
Waerop van wederzy de holle baren breeken.
De wreede strantreus styght hierop, slaet alles ga.
Het wolledraegend vee volght mak zyn voetspoor na.
Als hy den pynboom, die hem stut langs Nereus weide,
En groot is als een mast, aen zyne voeten leide,

1065—1100 Polifeems minne. *Kantteekening der oude uitgave.*

1081 *ô Neskebol* voor „o slechthoofd."

De ruischpyp, hondertwerf met riet aen een gekleeft,
Aen zyne lippen zette, en eenen gallem geeft,
Verneemen bergh, en rots, en baren, heind en verder,
Het schuiflen, en gepyp van dezen groven herder.
Ik, onder eene klip gedooken buiten noot,
En minnelyk omhelst in Acis zachten schoot,
Vernam dus zyn gezang, en droeve jammerklaghten,
En prenteze in myn hart, en zinnen, en gedachten:
O Galatea, die veel blanker zyt dan snee,
En witte rynwilgh, groen, gelyk een beemt vol vee,
Veel ryziger dan els, doorluchtiger dan glazen,
Veel dartler dan een geit, die in het kruit komt grazen,
Veel gladder dan een schulp, gesleeten in het meer,
Zoo zoet als winterzon, en schaedwe in zomerweêr,
Zoo eêl, als appels, braef, gelyk een hooge andoren,
Zoo klaer, als glinstrende ys, tot hard kristal gevroren,
Noch zoeter dan de druif, en rype muskadel,
Zoo zacht, als zwaenendons en stremmel is uw vel,
Noch schooner dan een hof, besproeit en versch begooten,
Wanneerge stant houdt, wreet, wanneerge toe komt stooten,
Gelyk een booze stier, veel harder dan in 't wout
De dikgewassen eik, ruim hondert jaeren out,
Bedrieghelyker dan de kalmte, en effen baren,
Veel taeier dan een tak, geciert met wilge blaêren,
En witte wynrank, min beweeghbaer dan dees rots,
Veel sterker dan de stroom, en ruim zoo fier en trots
Gelyk een paeu, zoo fel als vier in uwen toren,
Noch scherper in den aert dan distelstruik en doren,
Moordaediger dan een grofzwangre boschbeerin,
Veel doover dan de zee, in ongena niet min
Dan een getrapte slang, te schuwen, en te schroomen,

1101–1247 Polifeems gezang. *Kantteekening der oude uitgave.*

1103 *Ryziger:* de zetter — wellicht een Duitscher — had hier in de vorige drukken *rieziger* gezet.
Glazen: de ouden, en dus ook Polyfeem, kenden wel het *glas;* maar niet wat men nu *glazen* noemt.

1110 *Stremmel:* 't zelfde als *stremsel,* gelijk Vondel elders schrijft, d. i. „gestolde melk."

En [dat waer 't mooghlyk, ik u liever zagh benomen]
Noch wilder dan een hart, tot siddrens toe versaeght.
Van 't schrikkelyk gebas der honden voortgejaeght,
Ook sneller dan de wint, en aengedreve luchten.
Maer kendege ons te recht, gy zoudt uw ydel vlugten
Met reên vervloeken, 't zoude u rouwen datge ontstelt
Zoo lang bleeft marren. Ik bezit geberghte en velt,
En overhangende steenrotsen en spelonken,
Alleen van vrou natuure uit louter rots geklonken,
Daer geene middaghzon ons steekt, maer brant verkoelt;
Daar vorst noch koude van den winter wort gevoelt;
Daer ooft den tak vermast. De muskadellen flikkeren
Als gout aen haere rank. De purpre druiven blikkeren.
Ik spaerze voor uw' mont. Gy zult 'er met uw hant
Aertbessen plukken in de schaduw, langs den kant
In 't wilt gewassen, ook de roo kornoelje lezen
By herrefsttyt. De pruim zal uwen lust genezen,
De blaeuwe niet alleen, maer ook de geele als wasch.
Indienwe paerden, en uw trou myn hart genas,
Noit zou kastanje noch haeghappel u ontbreeken.
d'Ooftboomgaert, en wat vrucht myn plantlust weet te
[queken,
Wacht slechts op u alleen. Al 't vruchtbre vee is myn.
Door daelen loopt een deel te weide in zonneschyn,
Een deel in bosschen, en een deel in koele holen
Wort op den stal gemest. Ik zou gewis verdoolen
Met tellen, quaemtge my te vraegen naer 't getal.
Ik kan 't niet noemen: want zy weiden overal.
Het is een arm gezel, die noch zyn vee kan tellen.
Geloof my niet: zie zelf myn schaepenuiers zwellen,
De beenen onder 't lyf bezwyken door dien last.
Ook staet een jonger vrucht, de teere lammers, vast
In warme stallen, wel gevoedert, daerze tieren
En groeien: en niet wyt van deze makke dieren,
In andre koien, staen de bokken op een ry
Myn lammeren gelyk, en evenout als zy.
Wie room of melk lust, hier valt doorgaens melk te schinken.

1159 *Wie room of melk lust*: zoo zegt men heden vrij algemeen; doch de zuiverheid der taal eischte *wien*.

Men kaest een deel: een deel bekoort u om te drinken.
Het noodt u niet alleen de keur van lekkerny,
Van een' gemeinen slagh: maer wiltbraet staet u vry
Van dassen, haezen, geite, en een paer ringelduiven,
Gelicht in 't warme nest, te smaekelyk in 't kluiven.
Ik vont op hoogh geberght' twee jongen naer myn' zin,
Geworpen van een ruige en borstlige beerin,
Elkandre zoo gelyk, dat gy voorwaer die beiden,
Hoe scherp gy toezaeght, naeu zoudt konnen onderscheiden.
Hier kuntge om tytverdryf me speelen, als 't u lust.
Ik vontze, en sprak, van uw genegenheit bewust:
Dit 's voor myn vryster. Ay laet uw stuursheit vaeren.
Steek uw schoon aenzyn, liefste, eens uit de blaeuwe baren.
O Galatea, koom te voorschyn. Ay versma
Myn gaven niet. Bylo, ik sla my zelven ga,
En spiegelde onlangs noch myn schoonheit in de vloeden.
Gewis zy stont my aen. Aenschoume en wil u spoeden
Te zien hoe groot ik ben. Jupyn, der menschen schrik,
Is zelf niet grooter in het hemelsch hof dan ik,
Die geensins schroome los te zwetsen by de lieden:
Ik weet niet wat Jupyn de werrelt zou gebieden.
Het ruige haer bedekt myn stuur en nors gezicht,
En schaduwt nek en schoft, gelyk een lustbosch, dicht
Met loof en groen beplant. Ay reken my niet lalyk,

1160 *Men kaest een deel:* d. i.: „een deel (van de melk) wordt voor de kaasbereiding gebruikt."

1161 *Het noodt u.... de keur:* wij zouden schrijven: „men noodt u *op* keur."

1165—1171 Cats heeft deze plaats in zijn *Galatea* nagebootst:

Laetstmael vong ik een lampraes
En daerby een jongen haes;
D'eene daer hy lagh en sliep:
D'ander daer hy voor my liep....
....Aenstonds riep ik: deze twee
Zijn voor u, o Galatee!

1179, 1180 Hier is de vertaling geheel mis. Er staat in 't Lat. letterlijk: „gijlieden vertelt, dat ik weet niet welke Jupijn de wereld gebiedt."

1181 *Myn stuur en nors gezicht: torvos vultus* staat er in 't Latijn; maar reeds Burman achtte de plaats bedorven, als Polyfemus, hoe onbeschaafd ook, voor zoo dwaas niet aanziende, om tot een meisje, aan 't welk hij behagen wil, van zijn „stuursch gelaat" te spreken; — Vondel verdubbelt het onaangename der voorstelling nog.

Al staet myn lichaem styf van borstlen, noch is 't galyk.
Een bladelooze boom staet lalyk, en een paert
Is lalyk, zoo de maen den hals niet dekt en waert.
De pluim dekt vogels, en de wol verciert de schaepen,
De ruwe baert den man. Al ga ik 's avonts slaepen,
En sluit myn eenigh oogh, dat in de troni staet
Zoo groot als een rondas, wat 's dit? myn toeverlaet,
Aenschout de zon, geplant aen 's hemels hooge daeken,
Niet alle dingen, en noch zietze met vermaeken
Slechts uit een eenigh oogh, en daer ik hoogh op tre,
Myn vader godt Neptuin beheerscht de groote zee.
Ik schenk dien schoonvaêr u ten ryken bruitschat mede.
Ontfarm u over my. Verhoor myn klaght en bede:
Want ik verneder my voor u alleen in 't stof.
O Galatee, u eere ik, die op hemelsch hof,
Noch vier, noch blixem passe. Uw gramschap houdt elk [onder,
Is schrikkelyker dan de donderkloot en donder.
Ik zoude dezen hoon uitharden met verdragh,
Zooge alle minnaers, die u nagaen met beklagh,
Den nek toekeerde: maer waerom een' reus verstooten,
En Acis toegelonkt, een' kus van hem genooten,
En liefst van hem omhelst? schoon hy zich zelf behaeght,
U me, het welk my spyt: kryge ik, o schoone maeght,
(Hy boete zynen lust) hem eenmael in myn klaeuwen,

1184 *Galyk:* voor „behaaglijk." Zoo bij WILLEMSZ. *der Minnenloep,* M. S. 1486:

> *Waer is* gadelic *en scoen,*
> *Conde ic singhen soet ghedoen,*
> *Waer ic rijck jonck en spillic*
> *Frisch als ic mocht wesen billic.*

KRUL. *Droge Gosen.*

> *Neen Moer, die wil ic niet: isse rijck, sy is* ongalick, enz. **H.**

1185 *Lalyk:* niet alleen bezigt Vondel, als vs. 1183 en elders, dezen vorm aan 't einde van een regel; doch ook gelijk hier en vs. 1183 midden in 't vers; een bewijs, dat hij alzoo niet alleen om 't rijm schreef.

1193 *En daer ik hoogh op treê:* „daar ik mij op verhef."

1195 Geestig aangebracht is deze kluchtige geschenksaanbieding van den bluffenden Cycloop.

1198 *U eere ik:* zoo volgens 't H.-S. De vorige drukken hadden verkeerdelijk: *uw eere ik.*

1198, 1199 *Die op hemelsch hof, noch vier, noch blixem passe:* „die niets om Jupijn of zijn bliksem geef."

De schelm zal voelen wat myn leên, die niet verflaeuwen,
En krachten dan op hem vermogen. 'k Hael bemorst
Hem 't hart al levendigh en lillende uit de borst,
En wil het lichaem en de ledemaeten ryten,
En over akkers, en uw golven heenesmyten.
Zoo meng' hy zich met u: want ik, te lang geverght,
Gepynight, wort tot wraek van Acis aengeterght.
Ik voele nacht en dagh, geperst myn leet te wreeken,
Een' Etna in myn borst opgloeien en ontsteeken:
Maer gy, o Galaté, blyft even koudt en kil.
Hy klaeghde op deze wys vergeefs. Ik hielme stil,
En zagh het altemaal. Toen rees hy op zyn kooten,
En kon niet stilstaen: als een stier, die fel aen 't stooten
En razen om de koey, hem met gewelt ontjaeght,
Door bosch en ruighten dwaelt. Reus Polifeem belaeght
En riekt, ons onbewust, waer ik en Acis schoolen,
Hy roept: ik zie 't, en wil u leeren in 't verholen
Liefkoozen, my ten schimp. De strantreus schreeut, zoo luit
Zoo vreeslyk, dat de klank op Etna wederstuit.
Ik dook verschrikt in zee. Simetis zoon aen 't knielen,
En badt in 't rennen [want hy lichte zyne hielen]
O Galatee, ik bidde ay helpme, o ouders me.
Verleenme dat ik sterve en zinke in uwe zee.
De reus volght hierop in, en smakt hem onder 't glippen
Een rotsstuk, afgerukt met kracht van harde klippen,
Naer 't lyf, en schoon de kant alleen het lichaem trof,
Noch bleef'er Acis af geplet tot gruis en stof.
Doch wy verworven 't geen by nootloot stont te werven,
Dat Acis, in dien schyn, noch aenschoot onder 't sterven
Der ouderen gedaente. Al 't bloet beneên den steen
Vervloeide in luttel tyts, en dit behiel alleen
De verwe van den vliet, die ondermengt met regen,
Na zyne drabbigheit, een klaerheit heeft gekreegen.
Toen spleet de steen, waeruit een riet ontstaet en spruit,

1227 *Semetis zoon aen 't knielen:* hoe dat *knielen* hier te pas komt, daar 't blijkt dat Acis terstond aan 't *rennen* ging, moge een wijzer begrijpen.

1230 *Verleenme dat ik sterve:* dat wenschte Acis volstrekt niet; want dan had hij den Cykloop niet behoeven te ontvluchten; maar dat hem zijn ouders en Galatea, zoo hij omkwam, in hun zeegebied mochten opnemen.

1237 *Der ouderen:* t. w.: „*zijner* ouderen."

En uit den hollen steen gaf 't water een geluit
Dat ruischte, en wonder is 't, een jongeling herboren
Ten buik toe uit het nat, stont met een' nieuwen horen
Van riet bevlochten, en die gansch naer Acis zweemt,
Behalve dat hy nu een groot gestalte neemt,
Ook blaeu van aengezicht zich zelven openbaerde.
Nu Acis, in een' stroom verandrende, bewaerde
Zyn eerste wezen, en voorgaenden naem, als eer.
De zeemaeght Galaté houdt op, en spreekt niet meer.
De gansche zeeschaer scheit, en Nereus dochters kloven
Het water. Scille komt van onder weder boven
Opborlen uit den gront, en derf zich zelve niet
Te diep betrouwen, en gaet naekt en onbespiet
En op het dorstigh zant, spansseeren, zich vermeiden,
Of moe van wandelen, ziet naer het afgescheiden
Vertrek van eene kolk, waerin zy 't lyf verkoelt.
Nu komt'er Glaukus, een nieuwe zeegodt, opgespoelt,
Die korts t'Antedon in 't Eubeesch gewest geraekte
Aen eenen andren vorm, en strax van minne blaekte,
Toen hy de zeemaeght zagh, en smeekte na als voor
De schuwe maeght, om haer te brengen tot gehoor:
Maer zy gaet, schuw van min, uit vreeze heenestreven
Ten berghtop aen het strant. In zee legt een verheven
Steil ryzend rotsgevaerte, een lange ry beplant
Met boomen. Hier houdt zy ten lange leste stant
Op eene vrye plaets, en twyflende, vol vreezen,
Of dit een godt of niet, of zeegedroght moght wezen,
Verwondert zich om verf, en haerlok, die gedraeit
En slingrende rondom den nek en schouders zwaeit;
Om 't onderlyf, dat van zyn eechenis beneden
Een zeevisch is, wiens rug de bruine schubben kleeden,
En die den langen staert in boghten kromt en krult.
Hy wort hier Scille haest gewaer, en op den bult
Des steigers leunende, begint aldus te spreeken,
En zegt: o maeght ik ben geen spook, noch wonderteken,
Noch schrikdier, maer een godt van dezen diepen plas:
En Proteus, Triton, en Palemon, Atamas
Natuurlyke afkomste, is geen grooter maght gegeven:
Nochtans was ik voorheene een sterflyk mensch in 't leven,

1248—1320 Acis in eenen stroom. *Kantteekening der oude uitgave.*

Belust alleen op zee te scherpen myn verstant.
Dan ving ik visschen op het water met myn want:
Dan ving ikze op een klip, met aes en angelroeden.
Men vint ook strant en duin, bespoelt van zoute vloeden,
By groene beemden. 't Meer bespoeltze aen eenen kant:
Aen d'andre zyde groeit het gras in weeligh lant.
Geen makke schaepskudde eet hier kruit en lekkernyen,
Noch koey, noch ruige geit. Geen zwarm van honighbyen
Zuight nuchtren honighdau uit bloemen langs den vliet.
Men vlecht'er bruiloftskrans, noch zaeit noch maeit'er iet.
Ik zetme neder op een zode uit ieders oogen
Alleen, om 't natte want in zonneschyn te droogen,
Myn' visch, een heele zoo, te tellen, en voort ras
Te scheiden wat in 't net, zoo 't quam, gevallen was,
Of door het aes verlokt, aen d'angelroe bleef kleven.
Dit schynt wel logen, maer waertoe worde ik gedreven
Te liegen? al de visch, gesmakt op 't groene gras,
Begint te spartelen, te rennen wilt en ras
Door 't lant, gelykze in zee by heele troepen dryven.
Ik die dit aenzie moet als opgetogen blyven
Van groot verwondren. Al de visch springt snel in 't meer,
Verlaet het gulle strant, en zynen nieuwen heer.
Ik sta vertwyfelt en verbaest, en zoek voordachtigh
Deze oorzaek, of een kruit, zoo levendigh en krachtigh,
Dit uitwerkt, en ik plukke en kaeuwe 't veltkruit knap,
En naeuwelyx verzwelght myn keel 't geproefde sap,
Of 'k voel myn ingewant zich roeren, en beweegen,
Een trek van vreemden aert komt in myn hart gesteegen.
Nu kon ik langer niet geduuren op het lant.
Ik sprak: o aerde, 'k zal voortaen met zool noch plant
U treden. Vaer nu wel. Zoo dook ik met verlangen
In zee, daer zeegoôn my, hunn' zeegenoot, ontfangen,
En bidden Tetys, en den vader Oceaen
My van alle aertsche stof en sterflykheit t'ontslaen.
Zy zuivren negenwerf myn smet door hun bezweeren
Myn vorige natuur. 'k Gedooghde hondert keeren
Gehaelt te worden door der stroomen kil beneên.
De vlieten springen uit verscheide bronnen heen.
Geheele meeren over hals en hooft heenspoelen.

1310 *Zool noch plant:* beide woorden beteekenen letterlijk hetzelfde.

Dus ver verhaele ik u myn oordeel en gevoelen
Van 't geen 't merkwaerdighste is. Dus lang geheught
Al 't ander vat ik niet. Toen ik nu weder by [het my
My zelven quam, gevoelde ik geene een zelve leden,
Maer gansch een ander lyf en lichaem daer beneden.
Ik zagh myn' groenen baert, en voelde het wel dra,
En sleepte een' langen staert door 't zoute water na.
'k Zagh hooge schouders, en blaeuwe armen, doch de beenen
In eenen visschestaert verandert en verdweenen,
Ook krom en omgekrolt. Dan och wat baetme 't lot
Des vorms, en aenzien by de zeegoôn, en een' godt
Te wezen, zoo ik uw gemoedt niet kan beweegen?
Maer Scille ontliep den godt, die tot haer min genegen,
Dus vleide, en noch veel meer ter zaeke spreeken wou.
Hy tiert en raest, gebelght om 't afslaen van zyn trou
En minnelyk verzoek, en zocht het hof en gunsten
Van Circe, Titans telgh, befaemt door toverkunsten.

1321–1336 Glaukus in eenen zeegodt. *Kantteekening der oude uitgave.*

P. OVIDIUS NAZOOS

HERSCHEPPINGE.

HET VEERTIENDE BOEK.

INHOUT.

Eneas verzoekt door Venulus bystant by Diomedes, wiens reisgenooten in vogels verkeert waren: weshalve den Troiaen hulp ontzegt wort, en de gezant wederkeerende zagh de plaets, daer voorheene de herder in eenen wilden olijfboom veranderde. Hierna verkeerden Eneas schepen in zeegodinnen: gelijk namaels Ardea, na Turnus omkomen, in eenen reiger. Eneas hierna ten godt verkoren, zoo komen andere koningen, zyn nazaeten in het rijxbezit. Onder Prokas gebiet bloeide Pomone, eerst in een out wijfs gedaente van Vertumnus gevrijt, die haer vertelde hoe Anaxarete in steen verharde. Dees vryer hierna weder een jongelings gestalte aenschietende, genoot zijnen wensch. Onder Numitor worden de koude wateren heet. Romulus de nazaet op stoel geraekt, wort Quirijn genoemt, en vergodet, en zijne beddegenote Ora een godin gehouden.

P. OVIDIUS NAZOOS
HERSCHEPPINGE.

HET VEERTIENDE BOEK.

Alree was Glaukus, langs Eubeë, en 't gruwzaem strant
Van Etna [daer Jupyn de reuzen delfde in 't zant,
De vruchtbaere akkers, en de velden ledigh leggen,
Van ossen weeten, zaet, noch kouter, ploeg, noch eggen]
Gekoomen, en voorby out Zankle, en ook Messeen,
Recht over Regium, en spoede in 't midden heen
Van Scilles straet, langs vet Sicilje, en Kalabryen,
Daer veele schepen in de zeekolk schipbreuk lyen.
Hier nu gedreven door het diep Tirreensche meer,
Met eenen grooten troep, genaekt hy van zoo veer
De groene heuvels, en genoeghelyke hoven
Van Circe, een dochter van de goude zon hier boven,
En 't hof vol dieren, van zoo veelerhande slagh.
Zoo dra godt Glaukus haer aenminnigh aenschyn zagh,
En zy van wederzyde elkandere begroetten,
Sprak hy aldus: ik koome u hier van pas gemoeten.
Godin, heb deernis met een' godt: want gy alleen
Kunt, ben ik 't waerdigh, van dees liefde en dit gesteen
Myn hart verlichten. Welk een kracht en maght in kruiden

14—80 Glaukus by Circe. *Kantteekening der oude uitgave.*

2 *Delfde:* „men zegt niet wel *delven, delfde, gedelfd*, schoon ik dit laatste ook „vinde by SIX VAN CHANDELIER, bl. 93:

„*Met spaden en houweel* gedelft

„en by SPIEGHEL *Hertsp.* IV. 420:

„*U wegh, is op*gedelft." H.

En planten steekt, en watze uitwerken en beduiden
Weet niemant meer dan ik, die schrander uitgeleert,
Hierdoor van wezen en natuure ben verkeert,
En wil u d'oorzaek van myn dolle minne ontvouwen.
'k Zagh Scille op 't zeestrant, aen d'Italische landouwen,
Recht in 't gezicht van ryk Messene aen d'overzy.
Ik schaeme u myn gebeên, belofte, en vleiery,
Liefkoozen, vryen, en met een haer schimpigh smaelen
Op myn lieftalligheên van woorden op te haelen
Indien uw heiligh rym en zweeren smert verlicht,
Ay zing op myne bede een krachtigh toverdicht:
Of kan gewas en kruit zich tegens wreetheit kanten,
Gebruik beproefde kracht van werkelyke planten.
Doch 'k wil niet dat uw kunst myn minnewonden heel',
Maer Scil my minnende in myn minnekoortse deel':
En Circe zegt, [geen vrou is lichter t'overwinnen,
t'Ontvonken met de torts en heeten gloet van minnen
Dan zy; 't zy d'oorzaek schuile in haer natuure en aert;
't Zy Venus voel' den spyt, waerme zy wert bezwaert,
Als Febus, nederziende uit 's hemels heldre plekken,
Vulkaen haer overspel met Mavors durf ontdekken]
Veel nutter zet gy op een willige uwen zin,
Een die bevangen is met een gelyke min,
En zoekt wat gy verzoekt. Een godt als gy zyt waerdigh,
Eer gy het iemant verght, gevryt te worden vaerdigh

26 *Ik schaeme:* hier is *mij* vergeten, tenzij men lezen moet: *ik schaemme* en dat Vondel, de eene *m* als overtollig hebbe weggelaten, gelijk hij wel meer gewoon is te doen, b. v. met *heiloos, zieloos.*

35—40 Deze tusschenzin is onverstaanbaar en ik twijfel, of Vondel zelf begreep wat hij hier schreef. 't Bevreemdt mij, dat H., die een vrij onnoodige uitweiding heeft over de *heldre plekken* in vs. 39, geen woord zegt van de rest. 't Lat. heeft alleen:

At Circe (neque enim flammis habet aptius ulla.
Talibus ingenium, seu caussa est huius in ipsa.
Seu Venus indicio facit hoc offensa paterno).

d. i.: „maar Circe zegt (geene vrouw is meer ontvlambaar van gemoed dan zij; 't zij dat de oorzaak hiervan bij haarzelve schuile, 't zij dat Venus dit bewerke uit wraak dat Circees vader (de zon) haar minnehandel aan 't licht bracht)."

43, 44 *Een godt als gy zyt waerdigh, eer gy:* „behoorde te zijn:

„*Een God als gy,* is *waerdigh*
„*Eer hy*" enz. H.

En zonder uitstel, zoo hier hoop van weérmin is:
En op dat gy niet hoopt op 't los en ongewis,
Noch uw bevalligheit en schoonheit zoud mistrouwen;
Ik dochter van de zon zoo glansryk in 't aenschouwen,
Ben een godin, befaemt door maght van toverzang,
En kennis van het kruit. Nu wensche ik, en verlang
Zelf in uw hart te staen. Versmaze die u quellen,
En schimpende uwe liefde en trou ter leure stellen.
Bemin een die u mint, en aenlonkt zoet en bly:
Aldus gemoet de liefde elkandre van weêrzy.
De godt zegt tegens haer, die hem zyn hart wou steelen:
De zoute zee zal eer geboomte en bladers teelen,
Het hoogh geberghte wier voortbrengen, eer ik Scil,
Myn waertste lief, zoo lang zy leef, verlaeten wil.
De minnende godin wert toornigh om 't versmaeden,
En mits zy dienze mint niet deeren kon noch schaden,
Noch wou beledigen, bleefze echter gram uit nyt
Op haer, die hy verkoos. z'Ontvonkt van wraek, vol spyt,
Gestoort om 't weigeren der minnelyke bede,
Stampt sap en giftigh kruit, en mengt hier onder mede
Bezweeringen, en rym, en helsche tovery.
Zy kleet zich zelve in 't blaeu, en stapt, van razerny
Gedreven, midden door de dieren, die haer vleien,
Ten hove uit regelrecht naer Regium, gescheien
Van Zankle, en 't rotzigh strant, dat uit het water steekt,
Recht over Regium, en daer de storm op breekt.
Zy stapt op water, als op strant en waterkanten,
En wandelt op de zee met haere drooge planten
Hier legt een boghtigh hol, en enge waterkolk;
Een aengenaem vertrek, beschut voor damp en wolk,
En 't steeken van de zon, wanneerze in top gesteigert,
Van boven straelende, het aertryk schaduw weigert.
Hier ruste Scille vry van 's middaghs zonneschyn.
Maer Circe smet dees kolk met krachtigh helsch venyn,
Het welk gedroghten baert. Hier gietze een toverpeste,
En sappen in, dieze uit de booze wortels preste,
En mompelt binnen 's monts wel drywerf negenmael

81—132 Circe misschept Scille. *Kantteekening der oude uitgave.*

60 *En mits zy dieze mint:* „voor *mits,* lees *schoon*, en voor *dieze, dienze,* t. w. Glaukus."

Een donker tovervaers, een nieu gevonde tael,
Die twyfelachtigh luit. Toen quam'er Scille aentreden,
En was ten navel in de kille naeu beneden,
Of vint haer eechenis van honden dicht bezet,
Die bassen om het lyf, te voren blank en net;
En noch in 't eerste niet bevroedende, bevangen
Van schrik, hoe deze vast aen 't lyf gekoppelt hangen,
Verdryftze, en vlugt en vreest der honden dartlen muil,
Maer sleeptze in 't vlughten me, schuimbekkende en heel vuil,
En ziende naer de heup, de voeten, en de beenen,
Ziet d'opgespalkte keel der honden om haer heenen,
En dolle bassers hecht geknoopt aen 't onderlyf,
En blooten buik, die zy vooruitsteekt hardt en styf.
Verliefde Glaukus schreit, en schuwde Circes huwelyk,
Die haere kruiden, zoo moordaedigh, en zoo gruwelyk,
Te werk stelt. Scille hiel nu stant in dezen staet,
Verstak Ulisses van zyn reisgenoots uit haet
Tot Circe. Kort hierna beslootze vast de kielen
Der Troischen in de zee te schenden en vernielen,
Indienze niet eerst zelf verkeert waer in een klip,
Die nu noch uitsteekt, bang geschuwt van schip by schip.
Toen der Troiaenen vloot haer reis te water spoeide,
Voorby de gulzige Charibdis heeneroeide,
En 't gulle Auzoonsche strant genaekte op 't allerlest,
Dreef haer de zeestorm in het Libiaensch gewest.
Hier wort Eneas blyde in Didoos hof ontfangen,
En 't binnenste van 't hart, dat met zyn min bevangen,
De huwlyxscheiding van den Frigiaenschen gast
Zich euvel belgen wil, en om dien overlast
In 't slaghzwaert storten op het lykhout met misbaeren,
In schyn van offervier, gestapelt voor d'altaeren.
Zy die bedrogen zit, bedrieght aldus 't pallais,
De nieuwe stadt Kartage ontvlugtende op de reis,
In 't zandige gewest gebout, belant hy weder
By Siciljaenen, daer de trouwe Acest zich neder

85 *Haer eechenis: eechenis, engenis, ingenis,* is *inguen.* Evenzoo zegt ANTONIDES *Ystroom,* B. III, 672:

Hoe deerlijk Scille vlucht en ommeziet naer 't strant,
*Om d'*eechenis *van zeegedrochten aengerant.*

94 *Die:* lees: *dien.*

Wou slaen met al zyn volk, en timmerde Erix vest.
Hier eert hy vaders graf, en offert. Op het lest
Ontmaert de helt zyn vloot, door Junoos kameniere
In brant geraekt, en naeu geborgen uit den viere,
Ontsteeken met de torts. Hy scheit, en vlugt dien brant,
Verlaet Eolie, en het zwavelachtigh lant,
Het klippige geberght van Acheloüs spruiten,
En zeemeerminnen: en zyn stuurman, deerlyk buiten
Het schip in zee geplompt, zeilt hy door 't zeegedruisch
Voorby Inarime, en Prochite, en Pitekuis,
Den dorren heuvel, naer des lantzaets naem geheeten:
Want godt Jupyn, voorheen verbittert en gebeeten
Op Cekrops afkomste, een meineedigh heiloos zaet,
Vol schalkheit en bedrogh, veranderde gelaet
En vorm des volx in sim en aepen, loos op treeken,
Die teffens menschen en geen menschen meer geleeken.
Hy krimpt de leden in, en drukt de neuzen plat.
Hy rimpelt tronien, en overtrekt het gladt
En effen vel met haer, en planteze in dees stede,
Benamze het gebruik van spraeke en tonge mede,
Gansch op meineedigheit gestelt. Tot dezen dagh
Laet zich hun heesche keel slechts hooren met geklagh.
Hier langs gevaeren laet hy Partenoop aen d'eene,
's Trompetters graf Mizeen aen d'andre hant, spoet heene,
Bezoekt het klippigh strant van Kume, en week moeras,
En poelen, dicht begroeit met riet en slymigh gras,
Treet binnen dees spelonk der oude strantsibille,
En bidt haer aen den mont des afgronts, stom en stille,
Om vaders schim te zien. Maer godts waerzeggerin
Haere oogen eene wyl neêrslaende, en zynen zin
Erkaeuwende, ziet op, en endelyk bezeten
Van Godt, zegt: 't is wat groots uw avontuur te weeten;

133—138 Cekrops dochters in aepen. *Kantteekening der oude uitgave.*

126 *Inarime, Prochite:* eilanden nabij Napels.
Pitekuis: Pithecusia beteekent letterlijk „apenland."

129 *Cekrops afkomste:* er is hier volstrekt geen sprake van *Cekrops* of de zijnen. De inwoners van Pithecuse werden *Cerkopen* genaamd, en Vondel is door de overeenkomst der namen in dwaling geraakt of heeft *Cekrops* voor *Cerkops* geschreven.

Maer schroom niet, o Troiaen, wiens dapperheit door 't [zwaert,
En wiens godtvruchtigheit, door vier beproeft, zoo waert
Geschat wort, brave helt, ay schroom niet, wil niet treuren,
Al wat uw hart begeert en wenscht zal u gebeuren:
Want onder myn geley zult gy 't Elizisch velt
Het onderaertsche ryk, in Plutoos maght gestelt,
En 's lieven vaders geest met blyschap kennen leeren.
De deught blyft onverbluft, noch suft, noch laet zich keeren.
Zoo sprakze, en toonde hem in 't bosch den gouden tak
Van Prozerpyn, die hy op haer begeerte brak,
En rukte van den boom. Eneas volght haer schreden,
Ziet al de rykdommen des afgronts daer beneden,
Voorouders, en den geest van dapperen Anchys.
Hy leert al 't zielrecht, en verstaet gevaer en wys
Van nieuwe krygen, en den kryghstoght, nu te vruchten;
En lastigh tredende door duistre zwavelluchten,
Verlicht in 't kouten met Sibille, die hem leit,
Den last van hellevaert en zwaeren arrebeit.
Terwyl Eneas door de dikke schemeringen
En yslykheden spoeit, die zyn gemoedt bespringen,
Zegt hy: 't zyge in der daet een aert der godtheit zyt,
Of aengenaem by goôn, hunn' diensten toegewyt,
Voorwaer gy zultme altyt voor eene godtheit strekken.
Ik zal bekennen dat gy ons door dootsche plekken
Geleide, en levendigh hieruit brogt vrank en vry.
Ik wil, in 't hemelsch licht opstygende, u heel bly
Dan kerken bouwen, en met wierrookgaven loven.
De strantwaerzegster zuchte, als quam haer droefheit [boven,
En sprak: ik ben godin, noch godtheit, neen voorwaer,
Op datge onweetende niet dwaelt een reukaltaer
En wierookvat een zwak en sterflyk mensch te geven.
Een eeuwigh straelend licht, en onvergangbaer leven
Waer my van Febus, heet van minne, toegelegt,

158 *Die:* moet *dien* wezen, zoo wij niet willen, dat Eneas, in stede van *den tak*, *Proserpina* breke.

163 *Vruchten:* „vreezen."

169 *'t Zyge in der daet een aert der godtheit zyt:* „'t zij, dat gij inderdaad van goddelijke natuur zijt."

Hadde ik myn zuiverheit hem niet gestreng ontzegt.
Terwyl hy evenwel dit hoopte, en met geschenken
Myn' maeghdom, en de bloem des maeghdoms zocht te
[krenken,
Sprak godt Apollo: kies en eisch, Kumaensche maeght,
Gy zult genieten al het geen uw hart behaeght.
Ik toon een hantvol zants, te reukeloos gedreven,
En eische, och onbedacht, zoo menigh jaer te leven,
Als korlen in myn hant gegreepen, en vergat
Hierby te voegen noit van ouderdom gemat
En zwak te worden. Hy beloofde noch hiermede
Een jeughdige eeuwigheit, bewillighde ik zyn bede,
En wellust: maer 'k versma zyn gaef, blyve ongetrout.
Myn jeught verdort, en ik voel, sidderende en kout,
Hoe d'ouderdom, allengs gezwakt, komt overbukken,
Een lastigh pak, dat my veele eeuwen lang wil drukken.
Gy ziet hoe ik een ry van zeven eeuwen slyt,
En moet om 't zantgruis net te stellen met myn tyt,
Noch, volgens het beding Apollo voorgeschreven,
Dry hondert ooghsten en wynmaenden overleven.
De tyt wil koomen dat myn ouderdom veel schimp
Van elk zal lyden: dat dit lichaem innekrimp',
De leên vermindert, ik geslagen aen het quynen,
Van godt Apollo niet eens aengezocht zal schynen,
En noit aenzoekens waert: en Febus zal misschien
Of my niet kennen, of ontkennen waert bezien
En oit bemint te zyn. De tyt zal zulx my schennen
Dat niemant my by 't oogh, maer by de spraek kan kennen,
Dan laetme 't nootlot niet dan myne stem alleen.
  Terwyl de strantsibil, die door 't gewelf komt treên,
Dit dus verhaelde, quam Eneas al verwondert
t'Eubea weder uit den afgront opgedondert,
En offer slaghtende, gaet naer het strant, noch niet
Met 's voesters naem genoemt. Makaer van steil Neriet,
De reisgenoot van vorst Ulisses, lang ervaeren,

203 Versta: „wanneer de leden verminderd zijn en ik aan 't kwijnen sla."

206, 207 *Ontkennen waert bezien en oit bemint te zijn* voor „ontkennen, dat ik ooit waard geweest ben, bezien of bemind te worden."

213, 214 *Noch niet met 's voesters naem genoemt:* namel. nog geen *Cajeta* — het tegenwoordige Gaëta — geheeten.

Vont hier, na lang verdriet en sukklen op de baren,
Achmenides, voorheen gelaeten op het strant
By Etna, kende hem, dien hy zoo schichtigh vant,
En zich verwondrende om dien man, te lyf gebleven,
Zegt: Achemenides, hoe komtge noch te leven?
Wat Godt, wat avontuur behoede u hier belaên?
Ay zeg, hoe komt een Griek gescheept met een' Troiaen?
Waerheene zeiltge? Achmeen, veel jammeren ontworstelt,
Niet meer met distelen en doornen ruigh geborstelt,
Beantwoort deze vraegh: ik wensche eer op het strant
In Polifemus muil, en 's menschevreeters tant
Te vallen, vaere ik niet veel liever door de vloeden
Met helt Eneas dan Ulisses, dien verwoeden:
Zoo ik Eneas min dan mynen vader acht.
Ik ken dien braven helt, van goddelyk geslacht.
Al diende ik hem, als slaef, geduurende myn leven,
'k Zou noit den vollen prys voor alle weldaên geven:
Want dat ik spreeke, en leve, en 't hemelsch licht aenschou,
Een onvergeltbre deught, geniete ik door zyn trou,
Die my het leven schonk, daer ik, in droeve stallen,
Den wreeden strantreus niet ben in den mont gevallen,
En in den wyden balgh en buik begraven bleef,
Noch omquam, daer het hol van bloet en etter dreef.
Hoe bang was my te moede! ik zwymde om uw gevaeren
Op strant, van waer men u zagh streven door de baren,
En woude een luide keel opsteeken langs de kust,
Maer schroomde dit gedroght te wekken in zyn rust.
Ulisses zeegeschrey had schier uw schip verraeden.
'k Zagh 't ondier, met een stuk van eene rots geladen,
Van verre u dit gevaert toeplompen met zyn hant.

218 *Vant* voor *vont,* om 't rijm. „HOOFT gebruikt het echter buiten 't rijm in zijn *Granida:*

„*Toen* vandt *hy met bedroeven.*" H.

228 *Met helt Eneas dan Ulisses:* „de taal eischte *dan* MET *Ulisses.* Zoo als er „staat is het dubbelzinnig, of men verstaan moet, *Vaere* IK *niet liever met Eneas, dan* ULISSES met Eneas *vaart;* of, *vaere ik niet liever* MET „ENEAS DAN *ik vaere* MET ULISSES" enz. H.

239 *Ik zwymde:* „de dichter verkiest hier *zwijmde,* schoon het vers ook *zweem* hadt kunnen lijden" enz. H. Ja; maar *zweem om* had toch niet zeer fraai geklonken.

'k Zagh hem uit al zyn maght steenstukken, van het strant
En rotsen afgerukt, toeslingren voor myne oogen,
Als uit een slingerschut, en storremtuigh gevloogen,
En schroomde byster dat het snorren van de klip,
Of 't schuimen van de golf uw hobbelende schip
Zou slorpen in den gront, ook zonder eens te denken
Dat ik'er buiten, dit my treffen kon noch krenken.
Hy rent, als gy de doot ontvlugt waert, aengetergbt
Al brullende rondom het brandende geberght,
En tast naer boomen, stoot den blinden kop op rotsen
En d'armen, vuil van bloet en etter, om uw trotsen
In zee uitsteekende, vervloekt den Griek, en zegt:
Och of Ulisses by geval hier regelrecht,
Of iemant van zyn volk, myn klaeuwen quaem gemoeten,
Hoe zoude ik mynen lust met zulke gasten boeten!
Ik zou het ingewant noch lillende, en het been
En vleesch inschokken, en verscheuren fel van een,
Het bloet opzuipen, leên en beenders zouden kraeken,
En knerssen tusschen myn gebit. Hoe zou dit smaeken!
Hoe luttel achte ik dan 't verlies van myn gezicht!
Zoo raest hy, dol van wraek. Ik schuile, schuw het licht,
En voele een' dootschen schrik en koorts myn leên be-
[kruipen,
Daer ik zyn troni nat en root bebloet zagh druipen,
De wreede vuisten, den ooghwinkel, hol gewroet,
De leden, en den baert, noch dik van menschebloet.
Ik zagh de bittre doot voor oogen op dees wallen,
En dit helaes was my de minste schrik van allen.
My docht hy greepme al, en verzwolgh myn ingewant.
'k Verbeeltme hoe hy twee van myne maets op strant,
Tot dry en vierwerf klitste op steenen heene en weder,
En, als een ruige leeu, zich leggende op hen neder,
Gebeente, vleesch, en mergh, van vraetzucht onverzaet,
En levende ingewant in zyne darmen slaet.
'k Gevoele een' dootschrik, zie hem bloetgerechten slikken,
Dan braeken, brokken, wyn, in een geroert, oplikken,
En sta stokstyf, en stom. 'k Verbeeltme in dezen noot

280 *Wyn:* namel. dien Ulysses hem geschonken had om hem dronken te maken.
281, 282 *'k Verbeelt me in dezen noot niet anders in:* „moest noodzaakelijk zijn,
„*Ik beeltme* — of anders kan 't laatste *in* zijne plaats niet behouden

Niet anders in dan haest een zelve bittre doot
Te sterven: en aldus, veel dagen wechgeschoolen,
Beducht voor 't ritslen van elk bladt in naere holen,
En veegh geschat, ontzie de doot, wensche om myne ent.
Ik boet met eekelen den honger, lang gewent,
En kruit, en bladren, arm en eenzaem voortgekroopen;
Zie niet dan jammeren en druk, daer niet te hoopen,
Geene uitkomste is te zien, en na een' langen tyt
Verneem dit schip in zee aenkomende, en niet wyt
Noch verre van der hant. Ik wenke, en voort aen 't vergen
Om noothulp, smeeke en bidde, of iemant my wou bergen.
Zoo nam het Troische schip den Griek noch binnen boort.
Myn trouwe reisgenoot, verhaelme nu toch voort
Uw lot, en avontuur, en 's konings wedervaeren,
Die met zyn volk in zee ging streven door de baren.
  Eool, zegt Makareus, die krachtigh storm en wint
In out Tirrene boeit, en wederom ontbint,
Hadze in een' taeien zak van ossenleêr geslooten,
En schonkze Ulisses, hooft van zyne reisgenooten,
Een heerelyk geschenk. Zoo zeilt hy vry en vrank
Voor wint voor vloet door zee, wel negen dagen langk,
En zagh den tienden dagh 't gewenschte lantgeweste.
De dageraet brak aen, wanneer maetroos ten leste
Den wintzak los bondt, al te nydigh en te stout,
Uit blinde roofzucht, om te raeken achter 't gout,
Hierin verborgen, zoo zy naer hun gissing raemen;
Dies dryvenze te rug die streek, waer langs zy quamen,
In 's wintgodts haven en Eolie. Dus mat
Betreênze Lamus werf, en 's Lestrigoners stadt.
Hier heerscht Antifates. Ik wert aen hem gezonden

„want, men zegt: *ik* BEELD *my* IN of *ik* VERBEELD my: geenszins *ik* VERBEELD *my* IN" enz. H. *'k Verbeeltme* heeft hier de beteekenis van: „ik zie weder in mijn verbeelding."

285 *Veegh geschat: veeg* noemt men hem, bij wien zich de kenteekenen van een aanstaanden dood openbaren. Bij een zaak gevoegd, staat het voor „onheilspellend, noodlottig." Zoo b. v. „een *veeg* teeken."

296 *In zee ging streven door de baren:* hoe hy anders *in zee* gestreefd zou zijn dan *door de baren,* zal niemand licht begrijpen. H.

299 *Hadze:* t. w. *storm en wint.*

310 Uit dezen regel zou men moeilijk kunnen opmaken, dat Lamus een vroeger koning was van de Lestrigonen of menscheneters. De hier be doelde stad is het tegenwoordige Formiae in Zuid-Italië.

Met twee van onze maets, doch was bykans verslonden,
En berghme naeulyx met een' makker door de vlugt.
De Lestrigoner vreet den derden uit een zucht
Tot menschevleesch en bloet. Die vraet vergaêrt veel lieden,
Vervolght ons, naeuwelyx geborgen onder 't vlieden.
Zy rukken weêr te hoop, en smakken van de klip
Met kay en blokken, en verdelgen volk en schip.
Een eenigh schip, dat ons en vorst Ulisses voerde,
Ontslipte met verlies van veelen. Dit ontroerde
De harten. Midlerwyl beklaegen wy 't geval
Geleden reis op reis, en vaeren naer den wal
En 't lant, datge in 't verschiet ziet voor uwe oogen leggen.
Gy kunt heel verre [let aendachtigh op myn zeggen]
Een eilant zien, van my op avontuur bezocht.
Eneas, helt van Troie, op uwen zwaeren toght
Ervaeren [want men magh u geensins vyant heeten,
Naerdien het oorlogh van tien jaeren is gesleeten]
Hou u gewaerschuwt datge aen Circes hof niet vaert.
Wy lagen met ons schip aen 't eilant vast gemaert,
En noch aen Antifaet gedachtigh, en de vloeken
Van Polifeem, ontzien dit hof te gaen bezoeken,
Doch worpen 't lot hierom. Het lot viel juist op my
Polites, Euriloch, Elpenor ook, al vry
Verslingert op den wyn, en achtien andre gasten,
Gelot om Circes pols voorzichtigh eens te tasten.
Zoo dra men binnen treet, bejegent ons de schrik
Voor duizent wolven, leeu, en beeren, bol en dik
Gemengelt ondereen: doch niemant hoeft te schroomen:
Want geen beledight ons. Zy vleien vast, en koomen
De maets geleiden, en aenquisplen met den staert,
Tot daer de maeghden ons, beleeft en heusch van aert,
Verwellekomende, door ruime marmerzaelen
Inleiden by mevrou. Zy zat'er, om te praelen
En pryken, in een schoon en kostelyk salet,
Op eenen hoogen stoel, en blonk heel fier en net
In 't blinkende gewaet. Een sluier, fyn geweven
Van goutdraet, dekte 't hooft om haer een' glans te geven.
Geen zeegodinnen en bronmaeghden spoeden sterk

336 *Gelot:* moet *geloot* zijn. Zie het aanget. op Boek I, vs. 695. H.

Met vellekemmen en wolspinnen, maer heur werk
Is groen verlezen, en te leggen bloem en geuren,
En kruiden geschakeert, en allerhande kleuren,
Gemengelt ondereen, in korven op haer ste.
Hier houtze Circe in 't werk. Elk is voor andre ree.
Zy kent de krachten en 't gebruik van alle kruiden,
En mengtze, en onderzoektze, en kan het elk beduiden,
En weeght verlezen kruit. Zy ziet ons aen, begroet
Bejegent hooft voor hooft, zoo minnelyk en zoet
Als wy begeeren. Zy gebiet'er rys te brengen,
Wyn, honigh, melk, en kaes, en lieflyk sap te mengen,
En wat hier onder schuilt te roeren ondereen.
Wy nuttigen den drank te zaemen in 't gemeen,
Van haer vervloekte hant erghlistigh ons geschonken,
En lesschen onzen dorst. De schael wort omgedronken.
De guighlende godin bestreek ons hoofden met
Haer toverroede. Schaemte en eerbaerheit belet
Dat ik 't verhael. Myn lyf wert, eer wy 't konnen merken,
Heel ruigh van borstelen. De keel sloegh, als een verken,
Een heesch geluit. De spraek verging. Ik viel terstont
Voorover langs den vloer op 't aenzicht, en de mont
Verharde in eenen muil. De hals verdikte in 't drinken,
En d'armen treden voort, verandert door dit schinken
In pooten, en ik wort, met alle myne rot,
Die mede dronk, gejaeght in 't vuile verkenskot.
Zoo krachtigh is dit kruit: en wonder is 't, wy zagen
Eurilochus, die zich voorzichtigh had gedraegen,
En geenen drank geproeft, behouden zyn gedaent'.
Indien zich dees niet had van toverdrank gespaent,
Hy waer met een als wy, te slecht en onbedreven,
Ook in een zwyn verkeert, en noch een zwyn gebleven.
Ook zoude Ulisses niet door hem verwittight zyn,
Die, als een wreeker, in dien jammerlyken schyn
Des volx, by Circe quam. De godt Merkuur bestelde
Hem moly, eene bloem, die groeiende in den velde

367—396 Ulisses volk in zwynen. *Kantteekening der oude uitgave.*

354 *Circe in 't werk*: de *e* in *Circe* is lang, en behoorde met geen volgende vocaal samen te smelten.

373 *Met alle myne rot: rot* is „bende", en, evenals dit, vr., doch *alle* moest *al* zijn.

Op eenen zwarten steel, gansch wit in 't wilde wast.
Hiermé van 't godendom gewaerschuwt in dien last,
Betreet hy Circes hof, en op bedriegeryen
Des dranks genoot, dryft hy, beschut voor last en lyen,
Haer wech, en deze roe, die hem bestryken wou,
En dreigtze met zyn zwaert. Toen stelde deze vrou,
Met haer handtasting hem gerust. Hy kustze in 't bedde,
Bedingt ten bruitschat dat zy al de makkers redde,
En in den eersten vorm hervormt te rechte brengt.
 Elk wort met beter sap van heilzaem kruit besprengt,
En met eene andre roede op 't hooft geraekt, bejegent
Met andre woorden, en al momplende gezegent.
Hoe zy meer prevelt, hoe wy hooger van den gront
Opryzen in de lucht. De borstel valt terstont
Uit onze huit. De kloof des voets wort toegeneepen.
De schouders steeken uit, en d'armen op haer greepen,
Hergroeien wederom, aen elke schoft van 't lyf.
Wy vallen te gelyk den trouwen leitsman styf
Te zaemen om den hals, omhelzen al bewogen
Hem, die zyn traenen stort, en weent uit mededoogen.
Al watwe spreeken tuight van onze dankbaerheit.
Hier draelen wy een jaer, en raeken aen bescheit
Van duizent vreemdigheên door hooren zien en spreeken.
Een dienstmaeght van de vier, op Circes toverstreeken
Volkomen afgerecht, verhaelde my al stil
Ook onder andre dit: [want Circe naer heur' wil
Ulisses onderhiel] zy toonde, my goetgunstigh,
Een schoon en jeughdigh beelt uit sneeuwit marmer kunstigh
Gehouwen, met een' specht op 't hooft, bekranst met groen,
In een gewyde kerk. Nieusgierigh vraeghde ik toen
Wie 't wezen moght: waerom dit in de kerke praelde:
Waerom de vogel op zyn hooft stont. Toen verhaelde
Zy dit, en zeide: nu Makaer, hoor naerstigh toe.
Versta met een hier door hoe maghtigh Circes roe

397–514 Ulisses volk in de eerste gedaente. *Kantteekening der oude uitgave.*

390, 391 *Toen stelde deze vrou met haer handtasting hem gerust:* wij zouden zeggen: „toen gaf zij er hem de hand op, dat hij niets te vreezen had." *Handtasting* is ongeveer 't zelfde als *handdruk.* 't Is een zachter aanraking dan *handslag,* wat meer gebezigd wordt als 't mannen betreft, en bij krachtige bevestiging, bij een belofte, of bij een gesloten koop.

En kracht is. Vat myn' zin, en 't geen ik zal verhaelen:
Dees Pikus, afkomst van Saturnus, met de straelen
Van 't ryke Auzonie gekroont, en wyt vermaert,
Was een aenvokker van het brieschende oorloghspaert.
Dit kerkbeelt zwymt naer hem, met reden waert geprezen.
Natuurlyk was hy in zyn leven zoo van wezen,
Gelykenis, gelaet, en opzicht in der daet,
En zyne ziel zoo schoon als 't kerkbeelt dat hier staet.
's Mans oude liet niet toe te sterken met de reden
Dat hy den renstryt op vier feesten kon bekleeden
In Grieken t'Elis. Hy bekoorde tot zyn min
Door gunst en schoonheit zelf de schoonste boomgodin,
In 't out Latynsch geberghte. Om hem t'omhelzen steenen
De brongodinnen van den Albula, met eenen
Numikus, Anieen, en Alme, een korte vliet,
De waterbron van Nar, en Farfarus, van riet
Zoo koel bedekt, en ook de stroomgodin, gezeten
By 't moortbosch, daer Diaen, als 't noorden fel gebeeten,
De vreemde gasten doemt, die by geval belant
De priesterin hier slaght voor 't outer met haer hant.
Hy slaetze altzaemen af, en om zyn vier te lessen
Vryt zelf een vlietgodin, de puikbloem der godessen,
Van den Iönischen godt Janus voortgeteelt;
Toen hy Venilia, dat overschoone beelt,
Een veltmaeght, op den bergh Palatum quam beslaepen,
Die sedert zwanger bleef. Dees berghmaeght, schoon ge-
[schapen,
Wert huwbaer, en besteet aen Pikus van Laurent,
Haer boven andren waert. Dees schoone was bekent,
En wist met zingen al wat zong voorby te streven,
Dies haer met recht den naem van Zangster wiert gegeven.
z'Ontroerde bergh en bosch, en streelt het wilt gediert,
Stuit stroomen, en wat wuft door takken vlieght en zwiert
Betoomtze met haer keel. Zy wist een' toon te zetten
Voor Pikus, telkens hy ter zwynejaght met netten
En spriet ten hove uit trat in 't Laurentynsche velt.
Hy noopte een brieschend paert, hooghdravende op dien helt.
Men zagh een' jaghtrok, in Fenicie geweven,

423 *Dit kerkbeelt zwymt naer hem:* voor *zwijmen* bezigt Vondel anders veelal *zweemen.*

Met eenen gouden gesp van achter heenezweven,
Gehaekt om 's jaegers hals. Zoo draeft hy uit de stadt,
Met een paar schichten in de slinke hant gevat.
Toen Circe nu voorby 't Circeesch gewest gekomen,
Een lant dat haeren naem van zelf heeft aengenomen,
In teenen duikende, dien braven jongling zagh,
Stont zy verbaest. Het kruit, van allerhanden slagh,
In 't velt geplukt, ontviel den schoot, en haere handen,
En 't merregh in 't gebeent' begon alree te branden.
Als Circe na dien brant noch naeuwelyx bedaert,
Wil zy haer liefde hem ontdekken: maer het paert
Voortdravende, ook de stoet, beletten hem te naeken.
Gy zult, sprakze, evenwel my, vierigh aen het blaeken,
Geensins ontryden, schoon gy op de wintpen vlieght;
Zoo 'k recht my zelve kenne, en min my niet bedrieght;
Indien de krachten van myn kruiden niet verstorven,
En zoo myn guichelrym dus lang bleef onbedorven.
Zy tovert daetelyk een gruwzaem everzwyn,
Doch wezenloos bestaende alleen in valschen schyn.
Dit vlieght op haeren last voorby in zyn passaedje,
Het schynt te rennen in het dichtste der bosschaedje,
Zoo dicht beplant dat hier geen ros door heene magh.
De koning Pikus steegh van 't zweetend paert, en zagh
Begruist van stof en zweet, en volleghde in het loopen
Onweetende den schyn van 't wilt op ydel hoopen,
Verbystert diep in 't bosch te voet. Zy mort een' toon
Van toverrym, verdaeght alle onbekende goôn
Met onbekent gedicht, en klank van toverrymen,
Waermede zy de maen bezweert, en helpt aan 't zwymen,
De zon weet met een' mist te dekken. Hierop wort
De lucht door toverzang met eene wolke omgort.
De damp styght hooger op. De lyftrouwanten faelen,
Verbysteren van 't spoor, en missen in het dwaelen
Hunn' heer en koning. Zy raemt nu gelegenheit
En tyt, en plaets, en spreekt: o schoone majesteit,
By deze schoonheit, voor wiens glans van lyf en ziele
Ik, een godin, verlieft aen uwe voeten kniele,
Zyt myne minne toch behulpzaem. Laet u raên,
En neem d'alziende zon tot uwen schoonvaêr aen.
Wil Circe, een dochter van de zonne niet verachten

Uit wrevelmoedigheit, noch haer verzoek en klaghten
Bats afslaen. d'Ander zegt: gy zyt dan wie gy zyt,
Ik kreunme niet met u, en schel u 't aenzoek quyt.
'k Behoore een andre toe, die maght heeft my te stuuren,
En wensch van harte dat dit langen tyt magh duuren.
Ik wil myn huwelyk niet schenden noch verraên
Om een uitheemsche los en reukloos aen te slaen,
Zoo lang het nootlot, daer myn min van wort gedreven,
Vrou zangster, Janus kroost, behoede en spaere in 't leven.
Maer Circe, die vergeefs op haer verzoek blyft staen,
Zegt entlyk: dit zal u niet ongestraft vergaen.
Gy zult uw Zangster niet t'huis komen. 'k Wil u leeren
Wat afslaen van de minne en 't hartelyk begeeren
Vermagh, en 't hoonen van een afgeslage trou:
Want Circe is een gehoonde en afgeslage trou:
Zy keert zich vierwerf om, toen grimmigheên haer presten,
Tweewerf ten oosten, en zoo menighwerf ten westen.
Zy strykt hem drywerf om het hooft met haere roe,
En prevelt toverrym en zang tot drywerf toe.
Hy vlieght om hoogh; en is verwondert, dus gedreven,
Om zulk een snelheit, niet gewoon in lucht te zweven,
Ziet veders aen het lyf, wort toornigh dat hy kort
En snel van vorm verkeert, een uitheemsch vogel wort,
En in 't Latynsche bosch gevoert, begint van toren
Met eenen styven bek in eiken hout te booren
En pikken. In de lucht behout de pluim alleen
De zelve purperverf des ryrox, als voorheen.
De goude gesp, die 't kleet ophaekte om snel te jaegen,
Verkeert in pluim. Hy schynt een' gouden ring te draegen
Tot cieraet aen den hals: en Pikus, groot van faem,
Behoudt van zyn gedaente alleen den blooten naem.

515—547 Pikus in eenen specht. *Kantteekening der oude uitgave.*

499 *Die maght heeft my te stuuren:* d. i.: „die mij gevangen houdt," *me captum tenet*, zegt het Latijn.

516 *In lucht:* de uitlating alhier van het lidwoord is zelfs als dichterlijke vrijheid niet te wettigen.

522 *Ryrox:* menig hedendaagsch lezer zou moeite hebben dadelijk te begrijpen, dat dit woord de 2de n.v. is van rij-rok (rijkleed).

526 *Alleen den blooten naem:* „d. i. den naam en anders niets." H. H. verklaa hier wat geen verklaring behoefde, te minder omdat er het pleonastisch *alleen* nog tot versterking is bijgevoegd.

De jaghtgezellen, flux van een gestroit by troepen,
Door 't jaghtbosch vruchteloos vast Pikus Pikus roepen,
En hem niet vindende, gemoeten dees godin,
Die al de lucht verlichte, en 't licht nu weder in
Het bosch liet schynen, en met wint en zon van boven
De donkre nevels voor 't gezicht had wechgeschoven.
De jaghtsleep legt met reên haer dit verraet te last,
Hereischt den koning, raest en tiert en buldert vast,
En wilze fel te lyf, en dreightze in 't hart te raeken.
Zy sprengkeltze met sap van kruit en gift van draeken,
Verdaeght den nacht, gespook, den baeiert, en de goôn
Des afgronts, huilt, en roept met eenen tovertoon
Om Hekaté. Het bosch verroert zich. 't Luit te wonder,
Het loof besterft. Geboomt' springt schichtigh op. Van onder
Begint de gront alom te daveren, en loeit.
Het velt drupt, root van bloet besprengkelt en besproeit.
Men hoort een schor geluit uit steenen hooger wassen
En steigeren, waerop de honden wederbassen.
De zwarte slang bemorst al d' aerde meer en meer.
Het mager geestendom ontrust zweeft heene en weêr.
De jaghttroep beefde voor gedroghten, die hier raesden.
Vrou Circe strykt het hooft en aenzicht der verbaesden
Met haer vergifte roe, die al de jeught in 't wout
In veel gedroghten vormt, en geen van allen hout
Zyn' eigen vorm, en schyn, en wezen, als voorheenen.
De dagh ging onder, en de westzon afgescheenen,
Zocht Spanje, en dompelde zich in den zouten vloet:
Doch Zangster zagh vergeefs haer' liefsten te gemoet
Met groot verlangen, daer de knechts den meester zoeken
Met fakkelen in 't bosch, en struik, en alle hoeken.

548—570 Pikus stoet in dieren. *Kantteekening der oude uitgave.*

545 *De zwarte slang:* „welke zwarte slang?" zal wellicht iemand vragen, dewijl er tot nu van geen slang gesproken is. Het oorspr. spreekt van zwarte slangen, die voor den dag komen en den grond bekwijlen; doch dat is uit de vertaling niet op te maken.

546 *Het mager geestendom:* is een min gelukkige vertolking van *tenues animae. Mager* of *vet* kan alleen een „lichaam" zijn, en beide adjectiva zijn dus misplaatst, waar van geesten gesproken wordt.

547 *Beefde:* waar in deze geheele plaats overal het schilderachtige praesens gebezigd wordt, doet dit imperfectum daartusschen in een onaangename uitwerking.

't Vernoeghde Zangster niet dat zy, van lief berooft,
Mistroostigh om hem weent, het haer rukt uit het hooft,
Den boezem openkrabt: zy gaet zich noch versteeken,
Of zwerft wanhoopende, langs velden, stroomen, beeken,
Door Latium. Men zagh haer, dry paer nachten langk,
En dry paer dagen, droef gespaent van spys en drank
En slaepen, over bergh en dal in 't wilde streven.
De Tyber zaghze lest, vermoeit en zat van leven,
Mistroostigh leggen aen den kouden watervliet.
Hier klaeghdeze met smarte en traenen haer verdriet,
En onder 't kermen sloeghze een teêr geluit met steenen,
Gelyk men eene zwaen hoort stervende voorheenen
Haar leven endigen met droevigh lykgeklagh.
Het mergh smolt in 't gebeent' van rouwe daerze lagh.
Al 't lyf verdween in lucht. De Faem, wie 't onheil deerde,
Noemt naer heur' naem de plaets, daer zy van vorm verkeerde,
Noch Zangster, als een maeght den velde toegewyt.
Veele andre dingen hoorde en zagh ik midlertyt,
Geduurende het jaer. Hier traegh en aen 't vervreemen
Van wakkerheit, wort ons geboden zee te neemen,
En wederom het zeil te haelen voor den mast.
De strantgodin ontvout en openbaert wat last
Ons over 't hooft hangt, en hoe veele zeegevaeren
Men in de wilde zee moet uitstaen op de baren.
'k Beken dit joeghme een' schrik op 't lyf, en uit de zee
Gekoomen, bleef aen strant hier leggen op de ree.
Makaer volendight dit verhael ten lange leste.
Eneas voesters asch wert in dit zeegeweste
Gesloten in een bus van marmer, door een drift
Van godtsvrucht, en het graf vereert met dit geschrift:
Het voesterkint, om zyn godtvruchtigheit verheven,
Verbrant Kaieta, hier gescheiden uit het leven,
In 't eerlyk lykvier, met de lyktorts in zyn hant,
Die trou haer leven berghde in Troies gloênden brant.
Men bint het schip los, hier gemaert aen groene klippen.
Zy scheiden uit het hof om Circes laegh t'ontglippen,
En vaeren door het bosch, daer d'oude Tyber stroomt,

571—663 Kanens in eenen klank. *Kantteekening der oude uitgave.*

573 *Noch Zangster:* t. w. *Canens.*

Beschaduwt van het loof, en uitgespreit geboomt',
En met root zant gemengt, in ope zee komt schieten.
Eneas wort in 't hof, ontslagen van verdrieten,
Met vreught gewelkomt van Latinus, Faunus zoon,
En trout het eenigh oir, geboren tot de kroon,
Niet zonder oorlogh met dit strytbre volk te voeren:
Want Turnus Daunus zoon, met wien veel grooten zwoeren:
Dingt ook naer 't huwelyk van dees verloofde maeght,
Geheel Tuskaenen, dat zyn zyde houdt en draeght,
Schiet tegens Latium het harnas aen. Zy vechten
En staen naer d'overhant, om 't ongelyk te slechten
Met kracht en kryghsgevaer. Elk pooght in dezen staet
Zyn zaek te sterken met een uitheemsch toeverlaet.
Een menighte onderstut de zaek der Rutulieren.
Een menighte onderschraeght de Frigische banieren.
Eneas styft zich met Evanders hulp en maght
En gunst, hem niet ontzegt: maer Venulus verwacht
By Diomedes, den voorvlugtigen, geen' zegen
Aen hem gezocht. Hy stichte, in ballingschap verlegen,
Een nieuwe en sterke stadt, in 't oude ryxgebiet
Van Daunus, zoone van Iäpix, en geniet
Het lant ten bruitschat: maer toen Venulus kloekmoedigh
Had Turnus last verrecht, verzocht hy weder spoedigh
By Diomedes van Etolie onderstant,
Die 't weigert, niet gezint zich en zyn schoonvaêrs lant
Te steeken in dien krygh, en zeide dat zyn lieden
t'Onmaghtigh zyn: en om u klaerlyk te bedieden
En toonen dat dit niet een ydele uitvlugt is,
Getroost ik my 't herhael van dees geschiedenis
Schoon 't lastigh vall'. Toen nu gansch Troie met zyn daken
In d'assche lagh, en elk noch schrikte om 't yslyk blaeken
Der Grieken, werden wy, noch om Oïleus zoon,

617 *Diomedes van Etolie:* de grootvader van Diomedes, Eneus, koning van Kalydon, was een Etoliër.

619 *En zeide* voor „zeggende;" 't imperf. is hier wederom misplaatst.

622 *Getroost ik my:* hier wordt opeens *Diomedes* sprekende ingevoerd, wat niet zeer bevorderlijk is aan de duidelijkheid. Vondel is hier intusschen het Lat. in nagevolgd.

623 *Schoon 't lastigh vall'*: versta: „schoon het mij pijnlijk aandoe." Hij begint hier zijn verhaal omtrent als Eneas het zijne aan Dido, in 't IIde Boek der *Eneïs.*

[Die om 't schoffeeren van een maeght, en zulk een' hoon
En smaet verdiende, dat de zuivre maeght Minerve,
Tot voorstant van haer kerk, hem doende ten bederve]
De werrelt omgesolt, en al de Grieksche maght
Wert storm op storm verstroit, getroffen door de kracht
Van blixem, donder, en in duisterheên gereeten,
Leet entlyk schipbreuk, op Kafareus rots gesmeeten:
Doch om in 't melden van ons jammer kort te gaen:
Der Grieken onheil zou Priaem ter neder slaen
Uit mededoogen: noch ontworstelde ik de zorgen,
Door Pallas groote gunst in lyfsgevaer geborgen.
Nu worde ik weder uit myn vaderlant gejaeght.
Gestoorde Venus, van de wraekzucht noch geknaeght,
Neemt wraek van haer quetsuur, met smert voorheen geleden,
En ik, op zee geplaeght, moet zulke zwaericheden
Te lant bezuuren, dat ik droevigh menighwerf
Gelukkigh noemde, die in 't algemeen bederf
Van vloote en schepen op Kafareus heenestorven,
En wenschte in dit gevaer met hun te zyn bedorven.
De reisgenooten, die in oorloge en op zee,
Beproefden ramp op ramp, bezwyken door veel wee,
En smeeken om een ent van 't zwerven op de vloeden.
Maer Agmon, kloek van geest, verhardt door tegenspoeden
En sukkelingen, sprak: o mannen, wat's 'er noch
Dat uw gedult niet zoude uitharden? wat kan toch
Gestoorde Venus, zoo 't haer luste, ons meer belasten?
Want als men slimmer schroomt, dan is 'er voor de gasten
Met smeeken en gebeên noch iet te winnen: maer
Als 't slimste is uitgestaen, dan is men lyfsgevaer
En vrees te boven, en d'elende staet voltoogen.
Zy magh myn rede vry aenhooren uit den hoogen:
En schoonze uit wrok al 't volk van Diomedes haet
En vloekt, gelyk het blykt aen d'openbaere daet;
Noch achten wy het niet, en zeker haer vermogen
Staet allen dier genoegh, die met ons herwaert toogen.

638 Diomedes had, tijdens het beleg van Troje, Venus, die om haar zoon Eneas, door hem gewond, buiten gevecht te dragen, zich roekeloos tusschen de strijdenden waagde, een wond aan de hand toegebracht.

655 *d'Elende staet voltoogen* voor „heeft haar hoogsten trap bereikt," zoodat er niets ergers of meer te vreezen valt.

De Pleuronsche Agmon terght dus Venus onversaeght,
En krabt het wrokken op, dat weinigen behaeght.
De meesten straffen hem. Hy wil hun weêrspraek toomen,
Maer slaet een fyn geluit. De spraek wort hem benomen.
Het haer verkeert in pluim. De ruige pluim bewast
Alom den rug en hals, van vederen verrast,
En d'armen worden snel met pennen overtoogen.
De vleugels van weêrzy bedekken d'elleboogen.
De voet verandert, en de mont, die godtheên schent,
Verstyft in eene sneb, gespitst en scherp in 't ent,
Dies Likus, Idas, en Retenor, Abas mede,
En Nikteus staen verbaest, en elk wort op zyn stede,
En in 't verwonderen, eer 't iemant denkt of waent,
Terstont herschapen in een zelleve gedaent'.
Het grootste deel der vlugt vlieght opwaert na'et veranderen,
En klapt de taeie schacht en pennen op elkanderen
In 't vliegen. Vraeghtge: wat gestalte schootenze aen?
De nieuwe vogel was voorwaer geen witte zwaen,
Maer eene zwaen gelyk. Ik ben naeu hier gebleven,
En, als een schoonzoon van vorst Daunus, noch in 't leven,
Bezitte onvruchtbaer lant, my voedende ter noot,
Met luttel van myn volk, dat naulyx overschoot.
   Aldus sprak Eneus neef, en Venus ging vertrekken
Van Kalidon, Messaep, Kalabrie, en die plekken.
Hier zagh hy holen en spelonken, dicht begroeit
En overlommert, en met meeren versch bevloeit;

664–696 Diomedes volk in vogels. *Kantteekening der oude uitgave.*

667 *Overtoogen:* vs. 655 hadden wy *voltoogen* gehad en vs. 660 *toogen:* dat is alzoo driemalen hetzelfde rijmwoord in twaalf regels, wat wel wat heel drok is. **H.**

678, 679 *Geen witte zwaen, maer eene zwaen gelyk:* 't Lat. heeft: „niet de vorm van een zwaan, maar veel gelijkende op een witten zwaan." Naar aanleiding van deze fabel droeg zekere soort van stormvogel den naam van „vogel van Diomedes."

681 *Onvruchtbaer lant:* t. w. Apulië.

683 *Venus ging vertrekken:* lees: *Venulus ging trekken;* er is van Venus hier geen quaestie, en de dichter heeft zich gedachteloos verschreven.

684 *Van Kalidon:* te Kalidon was hij niet geweest, en dat lag in Griekenland. 't Lat. heeft wel *Calydonia regna,* maar daarmede wordt bedoeld: „het rijk van Diomedes, die van Kalydon herkomstig was."

Daer boxvoet Pan zich nu onthoudt, noit kout in 't minnen,
Een lantschap, eer bewoont van wufte veltgodinnen.
De harder Appulus vervaertze, en dryftze styf
Met zyn gezicht, en jaeghtze een' dootschrik op het lyf.
Als zy 't hervattende dit dreigement niet schroomen,
En huppelende op maet ten reie wederkomen,
Mishaeght den harder dit. Hy volgt dien boerschen styl
Al huppelende na, beschimptze midlerwyl
Met vuile woorden, en al t'onbesuisde kaeken,
Ook zonder zyn gezwets en schimpery te staeken,
Tot dat een boom de keel begroeit met schors en bast.
Dees wilde olyfboom, die met bittre kernen wast,
Getuight van 's harders aert en bittre schimperye.
  Als d'afgezanten, t'huis gekeert van Etolye,
Bootschappen dat de hulp hun wort ontzegt in druk,
Verweert de Rutulier zich noch met geen geluk,
En zonder iemants hulp. Hier wort van wederzyden
Gevochten, en veel bloets vergooten in het stryden.
De torts van Turnus steekt de vloot in lichten brant.
De kiel in watersnoot, en vreeslyk aengerant,
Wort noch geborgen, doch raekt wederom in lyden
Door vier en vlam, harpuis, en pek aen alle zyden,
En al wat branden kan. De vlam vlieght langs den mast
In 't zeil, en overloop en boorden rooken vast,
Als Cibel, moeder van de goôn, zich dit laet rouwen,
En denkt, het pynhout wert op mynen bergh gehouwen;
Waerop zy met geklank van bom en keteltrom,
En boschboomhoute pyp den luchtgalm wekt alom,
En door de dunne lucht met haeren hoogen wagen,
Waervoor de leeuwen in garreelen zyn geslagen,
Dus Turnus aenspreekt: gy heilooze pooght den brant
Vergeefs in deze vloot te steeken met uw hant,
Maer 't zal u missen: want ik geensins wil gedoogen

697—729 Appulus in eenen wilden olyfboom. *Kantteekening der oude uitgave.*

714 *Boschboomhoute:* 't woord komt nog eens bij Vondel voor, en daar voor een „tol." Doch 't ware beter *bos-* of *busboom*, geschreven, zijnde 't H. D. *Buchsbaum,* van welk *Buchs* in 't Latijn *buxus* gevormd is. Volgens Ten Kate is *bosboomhout* zoodanige houtsoort, waarvan *bossen* of *bussen* (*boxes*) gemaakt worden. Nu wordt het bij voorkeur door de houtgraveurs gebezigd.

Dat vratigh vier dit hout, gewyt aen myn vermogen,
Verteere: en op dit woort verneemt men een gerucht
Van bulderenden storm en onweêr in de lucht,
Van weêrlicht, blixemstrael, en harde donderslagen,
En dichten hagelsteen, en donkre regenvlaegen.
De stormen steeken op in 't bruisschende element.
En worden hantgemeen. De zee raekt overent.
Vrou Cibele, gesterkt met een' van twee paer winden,
Breekt al de touwen van de schepen, dompeltze in den
Geroerden afgront recht voorover, en zy klooft
Het water. 't Achterschip verandert in een hooft.
Het hout wort week, en flux gelichaemt. Riemen, schermen
Verkeeren van weêrzyde in beenen, en in armen.
De ribbe wort de zy. De kiel schynt ruggebeen,
Het touwerk haer, en d'arm aen elke zyde scheen
Geschapen uit den spriet. De verf blyft blaeu als voren.
De zeegodinnen, uit een' harden bergh geboren,
Gaen veiligh op den stroom ten reie welgemoedt,
En triomfeeren langs den zachten watervloet,
Niet eens gedenkende aen de rots, waeruit zy sprooten,
Ook niet vergeetende wat hoogen noot en stooten
Zy leden op de zee, en slaen de hant met kracht
Aen schepen, lang gesolt, en met geen' Griek bevracht.
  Zy, noch gedachtigh aen den ondergang van Troien,
Vervloeken Grieken, zien de schipbreuk en 't verstroien
Van vorst Ulisses volk met een verheught gelaet,
En hoe Alcinoüs zyn schip verhardt, vergaet,

730—745 Eneas schepen in zeegodinnen. *Kantteekening der oude uitgave.*
746—765 Alcinoüs schip in een rots. *Kantteekening der oude uitgave.*

732 *In armen:* neen, „*in teenen*"*;* anders toch zouden de Nimfen in dubbel getal armen gekregen hebben. Zie vs. 734.

736 *Uit een harden bergh geboren:* namel. als zijnde vroeger schepen geweest, die vervaardigd waren van 't hout van pijnboomen, welke pijnboomen op een harden berg waren gegroeid.

739—742 Versta: „om haar afkomst — uit die harde rots en die ruwe pijnboomen — bekommeren zij zich niet meer; daarentegen herinneren zij zich wat zij in haar vorigen toestand van 't geweld der zee geleden hebben, en daarom onderstutten zij gaarne met haar handen de schepen, die door de golven geslingerd worden; mits het geen schepen zijn, die Grieken voeren."

746 *Alcinoüs zyn schip* voor „het schip van Alcinoüs."

De klip het hout begroeit van buiten en van binnen.
De vloot verandrende in een rey van zeegodinnen,
Hoopte elk dat Turnus uit den oorlogh scheiden zou,
Uit schrik van 't wonderwerk, verrecht door Cibels trou:
Maer hy volhardt met volk, ten oorlogh opontboden.
Van weêrzy sterkt zich elk met gunst van zyne goden,
En elk in moedigheit acht zich een' godt gelyk.
Zy passen langer noch op bruitschat, noch op ryk,
Ten bruitschat hun belooft, noch schoonvaêrs, noch op [kroonen,
Noch bruit Lavinie, maer vechten om te toonen
Hun dapperheit, uit schaemt' van zwichten. Venus ziet
Haer' zoon in 't lyfgevecht, na veel geleên verdriet,
Ten leste boven staen, en Turnus dootsch bezwyken,
En Ardea, voorheen, ontzien van nabuurryken,
Dat onder Turnus bloeit, geneight ten droeven val.
Toen nu het Troische vier de gansche stadt met al
De huizen brande, en leide in d'asschen met elende,
Bleek hier een merk, waeraen men eerst haer jammer kende:
Want midden uit den gloet en heeten puinhoop vloogh
Een vogel. Dees verwaeit al d' asschen voor elx oogh
Met t'zamenklappen van zyn pennen, en na dezen
Behiel hy 't mager lyf, geluit, gedootverft wezen,
En wat den ondergang van eene stede past,
Ook zelf den naem der stede, een' Reiger, die verrast,
Een jammer aenheft met zyn pen, van rou bewogen.
Eneas deught beweeght al 't goôndom tot medoogen,
En Juno mede, om nu voortaen het oude leedt

766—799 Ardea in eenen reiger. *Kantteekening der oude uitgave.*

748 *De vloot verandrende* voor „toen de vloot veranderd was."

755 *Noch schoonvaêrs:* hier had voor *schoonvaêrs* het voorz. *op* herhaald moeten worden. Nu hangt het woord in de lucht.

767 *Na dezen:* „*nadezen* kan hier niet bestaan. Eigenlijk betekent het den „tijd, die zijn begin neemt op hetzelfde tijdstip, dat men dit woord uit„spreekt; niet waarin een zaak, die verhaald wordt, geschied is; want dan zegt men: *Naderhand* of *Daarna* d. i. *na* DIEN *tijd* t. w. *waar van* „men spreekt; maar *Nadeezen* is, *Na* DEEZEN *tijd,* t. w. *waarin* men „spreekt. 't Is klaar, dat *nadeezen,* 't welk alleen op den *volgenden* tijd „slaat, niet wel geplaatst wordt by een werkwoord in den *verleeden* tijd, „gelijk hier: *na dezen behiel* hy." H.

770 *Den naem der stede:* in 't Lat. namel. beteekent *ardea* een „reiger."

Te zetten uit den zin: dewyl Iülus, reedt
Ter heerschappye, in een gerust bezit gezeten;
De vader tydigh tot verhuizen, en 't gesleeten
Ryxpurper entlyk af te leggen, en met glans
Der godtheit overstraelt, wou gaen naer 's hemels trans.
Hierop hiel Venus by de goôn aen, en sprak: vader,
[Hem blyde omhelzende,] o Jupyn, die niemant nader
Begunstighde, och ik bid bewysme dees gena
Dat myn Eneas, uw nakomeling, besla
Een kleene plaets om hoogh, de minste in 't hof daer boven,
Het zy genoegh dat hy, in duisternis geschoven,
Den afgront eens bezocht. De goôn bestemden dit,
En Juno, die om hoogh naest 's koning zetel zit,
Bestemde ook dit verzoek met haer gelaet goetaerdigh.
Toen sprak de vader: o myn dochter, gy zyt waerdigh
Dat u dees hemelsche schenkaedje wert vereert,
Tot heil van uwen zoon, voor wien gy dit begeert.
Zoo sprak hy. Zy verblyt bedankt hem, en gaet stuiven
Door dunne en ope lucht met haer gepaerde duiven,
Naer 't Laurentynsche strant, ter stede daer de stroom
Numicius, van riet begroeit, met vryen toom
Zyn' eemer uitgiet in de naeste zeen en vloeden.
Om haeren lieven zoon voor 's doots bederf te hoeden,
Gebietze dat de vliet hem zuivre rein en net,
En alle sterflykheit, bederf, en aertsche smet
Voor stroom in zee voere: en de vlietgodt aengedreven,
Spoelt al wat sterflyk aen Eneas leên moght kleven
Rein af. Nu is hy gansch onsterflyk deur en deur.
De moeder balssemt met een' goddelyken geur
't Geloutert lichaem, en bestrykt het aenschyn blye
Met nektar en ambroos, der goden lekkernye,
En schenkt hem een natuur der godtheit voor zyn lot.
De Roomschen eeren hem voor een' verkoren godt,
Wien zy altaer en kerk toekeuren, en gebeden.

800—807 Eneas wort vergodet. *Kantteekening der oude uitgave.*

776 *Verhuizen:* hier voor: „sterven." H.

779 *En sprak:* te onpas valt hier de klemtoon op *en.*

801 *Gansch opsterflyk deur en deur:* dat klinkt vrij pleonastisch en bovendien vrij plat.

806 *De Roomschen* voor de „Romeinen."

Nu stont de staet van Albe en Rome met zyn steden
Aen 't oir Iülus, ook Askaen by elk genaemt.
Na hem heerscht Silvius; na hem Latyn, befaemt
En fier, en die vernoemt het oude ryk bestierde.
Doorluchtige Epitus volght hem, en is de vierde.
Na hem heerscht Kapis, en Kapeet. Maer Tiberyn
Be-erft het ryk, die in het vloeiend kristalyn
Van dien Tuskaenschen stroom te deerlyk legt verdronken,
En met zyn' eigen naem het water heeft beschonken.
Uit hem sproot Remulus, Akroot de broeder me.
Dees Remulus wert out van jaeren, en stont ree
Te blixemen, maer bleef van 't blixemvier verslonden.
Akroot, veel zediger dan broeders aert bevonden,
Laet zynen ryxstaf den manhaften Aventyn,
Begraven op den bergh, daer hy regeerde, en zyn
Gedachtenis ons met den naem noch wou vertolken.
Nu stont het hooftbewint der Palatynsche volken
By Prokas. Onder hem bloeide eene maeght Pomoon.
Dees spande in Latium met recht alleen de kroon
Met planten boven al de wakkre boomgodinnen,
Gelyk de naem dit melt. Zy zette haere zinnen
Op bosch noch waterstroom, maer vrolyke landou
En appelboomen. Zy hanteert in haeren bou
Geen' schicht, maer liever een krom snoeimes om te snoeien
De takken, die in 't wilt en veel te weeligh groeien,
En houwt de boomtelgh af, die al te dertel wast.
Dan entze een jonge plant in een' gekloven bast.

808—854 Koningen van Alba en Rome. *Kantteekening der oude uitgave.*

811 *Die vernoemt het oude ryk bestierde:* dit zou doen denken, dat *Latijn* of Latinus van naam veranderd was. Doch de bedoeling van 't oorspr. is eenvoudig te zeggen, dat er wederom, over 't Latijnsche rijk, of Latium, een Latinus regeerde.

814—816 Versta: „Tiberinus verdronk in de Albula, een rivier van Tuscum, die later naar hem den naam kreeg van Tiber."

817 Volgens anderen was Akroot de vader van Remulus.

818, 819 *Stont ree te blixemen:* deze of gene lezer zou allicht op het denkbeeld komen, dat die Akroot zich geweldig met vloeken bezondigde; doch de bedoeling, die niemand uit de woorden raden zou, is, dat de man den bliksem nabootste: wellicht had hij, als Pater Bartel Schwartz, het kruit uitgevonden, en kwam hij, als deze, bij de ontploffing, om.

828 *Gelyk de naem dit melt:* de *naam* (Pomona) zou ons niets *melden,* indien wij niet wisten, dat het Lat. *poma* de beteekenis heeft van „ooft."

Zoo leert de stam een vreemt tuinvoesterkint aenqueeken
Met zyn doorvoedzaem sap. Noit zal hem sap ontbreeken
In 't laven van het kint, den voesterheer vertrout:
Want hy sproeit d'aders en de wortels van het hout
Met nedervloeiend vocht, dat uit den gront komt dringen.
Dit 's al Pomoons vermaek. Dit zyn haere oefeningen.
Zy legt op vryer noch vryaedje toe in 't velt,
En niettemin, heel schuw voor moetwil en gewelt
Van ruwe gasten, past haer boomgaerts deur te sluiten,
En keert den toegang van de jongelingen buiten.
Wat rechten Saters, geil en wullepsch in den aert,
En op het huppelen bedreven, onvervaert
En stout in 't minnen, niet al aen! de veegoôn mede,
Bekranst met pynloof om de horens, rits van zede.
Wat recht de woutgodt aen, meer wulpsch dan hem betaemt!
Ook Priaep, die den hof voor dieven sluit, hen praemt,
En met een snoeimes dreight! maer in het vierigh minnen
Ging een Vertumnus al de vryers, die hun zinnen
Op deze stelden en aenhielen, ver voorby,
In 't vryen echter niet gelukkiger dan zy.
Hoe dikwyl torste hy een' korf met korenaeren,
Gelyk een maeier, in het bloeienst' van zyn jaeren,
Van ieder aengezien? hoe dikwyl scheen hy moy
Om 't hooft bevlochten met een' krans van 't versche hoy,
Als een die gras, op 't velt gemaeit, had helpen harken?
Hoe dikwyl droegh dees knaep den dryfstok, met een' sterken
En ruigen arm? gewis men zoude zweeren dat
Dees zweetende ossen uit den ploegh gespannen hadt.

855–871 Vertumnus in verscheide gedaenten. *Kantteekening der oude uitgave.*

835 *Tuinvoesterkint:* een vreemde, en niet minder vreemd klinkende samenkoppeling.

840 *Dit 's al Pomoons vermaek. Dit zyn haere oefeningen:* „de sierelijkheid en tevens de zuiverheid der taale eischte

„*Dit's al Pomoons vermaak:* deez *zijn haer oefeningen.*" H.

Het tegendeel wordt — mijns inziens terecht — betoogd in de *werken* van de *Maatschappij van Letterk. te Leiden,* II Deel, bl. 138 en volgg.

850 *Priaep:* bij het verlengen der tweede greep had Vondel ook den klemtoon moeten doen verspringen, en, evenals hij *Priaem* schrijft, ook schrijven Priaep; of, wilde hij de *i* lang houden, dan had hij *Priap,* als *Priam,* kunnen schrijven.

857 *Scheen hy* voor „deed hij zich voor, verscheen bij."

Hy, met zyn snoeimes, scheen op boomgaertooft te passen,
Of een wyngaerdenier, daer muskadellen wassen.
Met eene ladder op den nek, zoo kloek als vroom,
Scheen 't of hy weeligh ooft wou plukken van den boom.
Hy scheen een kryghsman met den degen, trots te moede,
Een visscher met zyn aes en bevende angelroede.
Ook kreegh hy dikwyl door verandren van gestalt
Een' vryen toegang tot de maeght, die hem gevalt
Om haere schoonheit. Hy ging, leunende voorover
Op eenen stok, en met zyn bonte muts, door lover
En gras, gelyk een out en grys gerimpelt wyf,
In haeren schoonen hof, en stont verbaest stokstyf,
En sprak, verwondert om al d'appels, die hier blozen:
O gy zyt ryker dan al die den oever kozen
Om Albula, bewoont van 't veltgodinnedom.
O schoone, zyt gegroet. Ik zie my zelve stom.
O onbevlekte bloem der maeghden! en by poozen
Durf hyze kussen voor de kaeken, root als roozen,
Doch anders dan een best; en hurrekt neêr, en bukt,
Gelyk een oude vrou, op eenen bult, verrukt
Door al de takken, met hun vruchten overladen.
Hier tegens over stont een olm, van wyngertbladen
En druiven dicht begroeit. Hy dezen groenen stam
Eens pryzende, zegt heet ontvonkt van minnevlam:
Indien dees ollem met geen' wyngert stont behangen,
Zou hy geen wellust dan alleen de blaên ontfangen;
Ook lagh de wyngert, die op dezen ollem leunt,
Ter aerde, waer hy niet gepaert en ondersteunt

871—930 Vertumnus in een out wijf. *Kantteekening der oude uitgave.*

877 *Albula:* dezelfde rivier als de Tiber, zie vs. 816.

881 *Hurrekt neêr:* zoo Hooft, *Ned. Hist.* B. IX, blz. 390: *men zagh er, dat schaamele wyven,* hurkende *op mesthoopen,* de *beenderen navorschten.* Men zegt tegenwoordig meer algemeen: „op zijn *hurken* zitten" (H.) doch om deze laatste uitdrukking (of wel die, welke door Bild. *Gesll. in v.,* wordt aangeprezen, t. w., „op 't *hurk* zitten") te rechtvaardigen, zou er een lichaamsdeel moeten zijn, dat *hurk* heette: — en ik twijfel of iemand, na het lezen van wat beide geleerden omtrent de afleiding van 't woord *hurken* hebben aangevoerd, nog veel verder zal gekomen zijn.

882 *Op eenen bult:* d. i. „op een verhevenheid van den grond."

888 Dit is wartaal. 't Lat. heeft: „zou niemand iets aan hem te prijzen vinden dan zijn bladeren."

Met dezen olm: en kan dit voorbeelt u niet raeken,
En schuwt gy evenwel den byslaep, en het blaeken,
En kruiptge noch niet met uw wederga by een?
Och luste 't u, gy kreeght meer aenzoek dan Heleen,
Daer Azie en Euroop tien jaeren lang om leden;
En deze schoone bruit, om wie Lapyten streden,
En d'ega van Ulis, die stout was tegens bloôn.
Dewylge minnaers vlugt, en quetst met smaet en hoon,
Staen duizent vryers, heele en halve goden t'zamen
Naer u. Elk wenscht en wil met u in echt verzamen,
Ook 't goôndom, dat den bergh van Albula betreet.
Maer zytge vroet, en wilt gy, heilzaem uitbesteet,
U paeren, en den raet van my bedaeghde hooren,
Die u meer dan zich zelf bemint, en heeft verkoren;
Laet al den slechten hoop van nu af buiten staen,
En neem Vertumnus voor uw lief en egade aen.
Ik sta u borge: want ik ken hem, wil niet schroomen,
Gelyk my zelve. Hy is hier niet vreemt gekomen
Aenzwerven: neen het is een lantzaet. Hy bemint
Niet als de meesten, die men by de wegen vint.
Gy d'eerste en leste kunt alleen zyn oogh behaegen.
Hy offert u alleen het hart op al zyn dagen.
Zet 's jonglings jeught hier by, en aengeboren schoon,
En hoe hy zich schakeert in allerhanden toon
Van vormen. Nimmer zult gy u begeerte ontbeeren.
Scheptge uw vermaek in ooft, en boomgaert, appels, peeren;
Hy daetlyk mede, en neemt uw gaven dankbaer aen;
Doch past op appels, versch geplukt, hoe schoonze ook staen,
Noch sappen, zoet van smaek, noch andre boomgaertvruchten
Dan slechts op u alleen. Ontfarm u om zyn zuchten,
En gloênden minnebrant, en hou, vertroume dit,
Dat uw beminner u met zynen mont dus bidt.
Ontzie de wraekgodin, en Venus, wiens vermogen
Alle onvermorwden dreight met ongenadige oogen.
Ontzie de plaegen van de strenge Nemezis:
En op dat gy vermyt wat u nadeeligh is,
[Want reken ik ben out en vroet, en lang ervaeren]
Wil ik wytluchtigh u een voorbeelt gaen verklaeren,

908, 909 *Hy is hier niet vreemt gekomen aenzwerven:* „moest noodzaakelijk zijn: *hy is* — KOMEN *aanzwerven*" enz. H.

Bekent in Ciprus, en naemhaftigh overal,
Dat licht uw opzet en uw hart verzachten zal.
  De jongling Ifis, laegh van afkomst, kreegh behaegen
In Anaxarate, van hooghgebore maegen
Uit Teucers ouden stam. Hy ziet haer aen, en steent.
De liefde ontvonkt het mergh en pit in zyn gebeent'.
Een lange wyl de min weêrstrevende, ondertusschen
Niet konnende met reên het vier van minne blusschen,
Noch toomen, komt aen 't huis, en melt, bykans ontzint
En quynende, zyn min gestelt op 't voesterkint.
Hy badt de voester dat zy hem uit rechte liefde
Der dochter, die haer zoogh, en hem in 't harte griefde.
Niet hardt wou vallen. Hy ging even vierigh voort
By elke dienstmaeght, en verzocht een gunstigh woort,
En hiel al vleiende aen. Hy komtze dikwyl quellen
Om minnebrieven aen de liefste te bestellen,
En menighmael behangt de jongeling de deur
Met kranssen, geschakeert van allerhande kleur,
Besprengt met traenen, en uitstrekkende de leden
Den harden drempel langs, volharde in zyn gebeden,
Vermoeit en flaeu, en scholt het grendelslot van wee,
Dat hem uitkeerde. Zy veel doover dan de zee,
Geterght door 't Boxgestarnte, en harder dan de klingen,
Gesmeet, dat sprengklen vier en vonken uit haer springen,
Op 't Baiersch ambeelt; en de steen, noch onverwrikt

931—1005 Ifis verlieft op Anaxarate. *Kantteekening der oude uitgave.*

933 *Uit Teucers ouden stam:* dus uit koninklijken bloede; want Teucer, de zoon van Telamon en de broeder van Ajax, had in Salamis geregeerd.

939, 940 *Uit rechte liefde der dochter:* neen: „uit rechte liefde *tot* de dochter."

950 *Dat:* namel. *het grendelslot,* en niet *het wee.*

950, 951 *Veel doover dan de zee, geterght door 't Boxgestarnte:* 't Latijn heeft „doover dan de zee, wanneer zij opbruist bij 't dalen der sterren van den Steenbok." De voorstelling is op zichzelve vrij duister, althans onvolledig: immers er moet bij verstaan worden, in welken opzichte de zee in dat geval *doof* is, namel.: tegenover het gejammer van hen, die schipbreuk vreezen te lijden."

953 *'t Baiersch ambeelt:* het land, dat nu Beieren genoemd wordt, heette in de dagen van Ovidius *Norica,* en 't schijnt beroemd om zijn ijzersmederijen te zijn geweest: althans de Latijnsche dichter spreekt van *ferro, quod Noricus excoquit ignis:* „ijzer, door een inwoner van Norica in 't vuur gehard."
En: lees „dan."

Aen zynen wortel vast, acht stuurs en onverschrikt
Op steenen, noch gekerm, beschimpt het deerlyk kermen
Heel spytigh, en berooft hem, zonder zich t'ontfarmen,
Van alle hoop en troost. Hy kan dien schimp en smaet
Niet langer uitstaen met gedult in dezen staet,
En spreekt voor haere deur deze allerleste rede:
O Anaxarate, ik ben, zyt nu wel te vrede,
Ten ende van gedult. Gy zult voortaen niet meer
Van Ifis walgen. Juich nu vry, en triomfeer.
Bekrans uw hooft met loof van lauwer tot een wonder.
Gy hebt helaes den stryt gewonnen. Ik legge onder,
En sterf gewilligh. o Verstokte, zyt nu bly.
Uws ondanx zultge noch iet loflyx zien aen my,
Dat u behaegen zal, en myne waerde weeten.
Gedenk dat myne min niet eer is afgesleeten
Dan 't leven, en ik zon, en maen, en 's levens licht
Al teffens derven zal met uw schoon aengezicht.
De Faem wil geen bodin van myne doot verstrekken:
Maer 'k zal lichaemlyk zelf verschynen, en u wekken,
Op datge uw wreet gezicht mooght met myn lyk verzaên.
O goôn, aenschoutge om hoogh alle onze elenden aen,
Zyt my gedachtigh. Al myn uiterste begeeren
Is duizent jaeren lang, wanneerwe 't licht ontbeeren,
En sterven, na ons doot te leven op elx tong.
Geeft wat aen 't leven ons te kort schoot en ontsprong
Toch over aen de faem. Zoo sprak hy al bewogen,
Hief d'armen alle beide, en d'uitgekretene oogen
Bestorven naer de deur en posten, menighwerf
Met loof bekranst, en sprak, toen hy tot zyn bederf
Den strop had voor de deur aen 't welfzel vast gebonden:
Gy wreede, vreemt van min, dees kranssen, deze vonden
Behaegen u. Hy bint den strop om zyne keel,
En keert zich naer heur toe: en bleef zoo met dit zeel,
Gekneepen om den hals, rampzaligh nederhangen.
De voeten slingeren, als bevende en bevangen,
Noch tegens post en deur, die opengaende voort

971 *Wil* voor „zal."
974 *Aenschoutge.... alle onze elenden aen:* „hier is zekerlijk eens *aen* overvloedig," enz. H.
978 *Ontsprong* voor „ontsnapte, ontschoot."

Ontdekte aen 't huisgezin dien schrikkelyken moort.
De dienaers kermen vast. Hy vruchtloos opgeheven,
Komt zyne moeder t'huis, dus dootsch, en zonder leven:
Want zy was weduwe, en zyn vader overleên.
Zy neemt hem op den schoot, omhelst met droef geween
Het lichaem. Als zy hem, gelyk een droeve vrouwe,
Beklaeght heeft, en beluit met jammerlyken rouwe,
Geleidenze den doôn, zoo lootblaeu als hy ziet,
Naer 't lykvier door de stadt, geschokt van groot verdriet.
Het huis der dochter, daer de staetsi most passeeren,
Stont juist in deze straet. 't Gejammer, niet te keeren,
Komt d'onvermorwde maeght ter ooren, die nu fel
Geknaeght wort van berou en wroegen, evenwel
Bewogen zegtze: laet ons 't lyk zien en d'elende.
Zy vloogh naer boven, keek ter venster uit, en kende
En zagh naeu Ifis op de dootbaer bleek en kout,
Of d'oogen stonden styf, en om het hart benout,
Vertrok het bloet naer 't hart. De doot misverft haer wangen.
Zy wou te rugge treên, de voeten bleven hangen
En vast, en poogende om te zien naer 's volx geween,
Verstyft de hals terstont, en dees verharde steen,
Die 't hart voorheen bezet, betrekt nu al de leden:
En op dat gy dit niet verziert en vreemt van reden
Zoudt achten; Salamis, die van dit stuk gewaeght,

1006—1029 Anaxarate in steen. *Kantteekening der oude uitgave.*

991 *Vruchtloos opgeheven:* d. i.: „nadat men hem had losgemaakt, en vruchtelooze pogingen had aangewend om hem in 't leven terug te roepen.

992 *Komt zyne moeder t'huis* voor „wordt zijn moeder thuis gebracht;" doch op een wijze, die haar tot smart verwekt. *Iemand t'huis komen* wordt meestal in dien ongunstigen zin gebezigd.

993 *Want zy was weduwe:* dit sluit niet op hetgeen voorafgaat, doch laat de woorden: *zij was weduwe* weg, en schrijf *want zijn vader was overleden,* en, is 't dan geen vers meer, de zin zal duidelijk zijn. *Ifis* kwam zijn *moeder* t'huis, omdat hij geen *vader* meer had.

997 *Zoo lootbleau als hy ziet:* natuurlijk moesten zij hem nemen zooals hij was. Deze rijmlap en dat vertellen in reg. 992, dat Ifis' moeder een weduwe en zijn vader overleden was, en dat *passeeren* in vs. 999, werpen over het verhaal, dat aandoenlijk heeten moest, een burleske tint, die een geheel verkeerden indruk maakt.

999 *Der dochter* voor „de maagd, de vrijster," — t. w. Anaxarate.

1013 *Salamis, die:* wel was Salamis, volgens de fabel, een nimf geweest, die

Behoudt den schyn noch en het beelt van deze maeght
In Venus kerke, die geen spytigen wil spaeren.
Dit overweegende, o vriendin, zie u te paeren
Met eenen vryer, die u zoekt uit minnezucht.
Leg alle trotsheit af. Zoo moet geen koude lucht,
In 't opgaen van de lent, den bloesem van uwe erven
Met hagelsteenen slaen, geen storm den knop bederven.
Als godt Vertumnus, die zich zelven schoon schakeert
In alle vormen, dus vergeefs zyn liefste leert,
Verlaet hy flux den schyn der oude, waert misprezen,
En schiet den vorm aen van een frisch en jeughdigh [wezen:
Gelyk de zon een wolk, die haeren glans betrekt,
Verdryft, en zich vertoont. Hy pooght, van min gewekt,
Haer t'overweldigen, doch nootloos en verloren:
De schoonheit van dien godt kan haer gemoedt bekooren,
En beide blaekenze van onderlingen brant.
Amulius beheerscht met zyne sterke hant
Hierna 't Albaensch gebiet, en Numitor, bedreven
En out, bezat by gunst en toestaen voor zyn leven
Het ryk, vervallen aen den erfnakomeling.
Men sloot op Pales feest den eersten ommering
Der muuren van de stadt. Aengrenzende Sabynen
En Tatius te velde in 't harrenas verschynen.
Men wint Tarpeius burgh, niet zonder zweet en bloet.
Hierna komt Kurien, erghlistigh en verwoet,

1030—1055 Nazaeten van Alba en Rome. *Kantteekening der oude uitgave.*

haar naam aan 't eiland in de Egeesche Zee gegeven had, doch hier wordt niet die nimf, maar 't eiland bedoeld, en moet het dus wezen: *Salamis, dat.*

1015 *Spytigen:* zoo placht men nog in mijn jeugd die meisjes te noemen, die van geen vrijer weten wilden; en 't woord is waard behouden te worden: immers *spijtig* is niet te verwarren met *preutsch. Preutschheid* is alleen een wijze van zich voor te doen, die niets bewijst voor de innerlijke gevoelens van 't hart: de *spijtige* is van nature afkeerig van vrijerij.

1026, 1027 *Hy pooght, van min gewekt, haer t'overweldigen, doch nootloos en verloren:* niet zeer duidelijk en 't eenvoudige, korte Latijn

Vimque parat, sed vi non est opus,

niet teruggevende; Ovidius zegt alleen: „hij is klaar, haar geweld aan te doen; doch er is geen geweld noodig."

1032 *Toestaen* voor „toestemming."

1035 *Aengrenzende Sabynen:* 't Lat. heeft *patres Sabini;* waar de vaders der geroofde Sabijnsche maagden mede bedoeld worden.

En zyne burgery, als wolven, in hun wapen
Stilzwygende, terwyl de Roomsche burgers slaepen,
Getrokken naer de poort, van Ilias in 't slot
Geslooten en bewaert: maer d'echtgenoot van godt
Jupyn sloot d'eene poort zacht open zonder kraeken.
Doch Venus wert gewaer, voorzichtigh in het waeken,
Het schuiven der hammeie, en wou terstont de poort
Toesluiten: maer geen maght van d'eene godtheit stoort
Het werk der andere. d'Auzoonsche veltgodinnen
Bewaeren kille bron en aders, dieze minnen
Met zorge, ook 't ruime velt by Janus oude kerk,
En Venus zoekt haer aen om bystant styf en sterk.
De veltgodinnen slaen dien eisch, gegront op reden,
Lichtvaerdigh in den wint, en achten geen gebeden.
Zy laeten d'aders leêgh uitloopen over 't lant:
Doch Janus tempel bleef niet onbezocht in stant,
En 't water hinderde den toegang geener wyze.
Men geeft de bronnen kalk en zwavel tot een spyze,
En steekt haere aders aen. De smook doordringt den gront
Der bron door deze stof. Gy watren hier in 't ront,
Die eerst de koude van het sneeugeberght' kost lyden,
Wykt geensins nu voor 't vier. De posten van weêrzyden
Aen 't smooken, spreiden vier en vonken in de lucht.
De poort, te vruchteloos voor het Sabynsch gerucht
Ontslooten, wert gestopt met nieuwe wateraêren.

1056—1092 Koude wateren worden heet. *Kantteekening der oude uitgave.*

1041 *Naer de poort, van Ilias*: dit is een gelijke fout, als waar wij bij vs. 683 op gewezen hebben, zoo niet erger; want er is wel een boek, maar geene plaats, die den naam van *Ilias* draagt. 't Lat. heeft *portas Iliades*, dat wil zeggen „de poorten der afstammelingen van de uit Ilium gevluchten", en, als uit de volgende regels blijkt, op deze had Juno den wrok overgebracht, dien zij genen had toegedragen.

1045 *Hammeie: hamei* is van *haam* en een van de beide *m's* kon gemist worden.

1049 *Janus oude kerk:* 't was geen kerk, maar een poort, waardoor men in 't open veld buiten de stad kwam. Zoo ook versta men vs. 1053, 1054 aldus: „des ondanks was de weg door de openstaande poort van Janus niet belemmerd noch sloot het water den doortocht af." Het misbegrip van Vondel omtrent dien tempel heeft de vertaling hier ten eenenmale onverstaanbaar gemaakt.

1062, 1063 Versta: „al was nu de poort voor de Sabijnsche krijgers ontsloten, zij waren er niet verder mee gevorderd; want de toegang werd gedurig door 't aanstroomende water verstopt."

Terwyl de kryghsliên vast in 't harrenas vergaêren.
De Romer en Sabyn, verslagen met gewelt,
Beslaen den gront van Rome, en 't groote merrektvelt,
En 't goddelooze zwaert van schoonzoon en den vader
Mengt nagebuurigh bloet afgrysselyk te gader.
Ten leste wert de krygh door 't echtverdragh beslecht,
En Tatius in 't ryk gezet door oorloghsrecht.
  Hierna sterft Tatius, en Romulus verheven,
Heeft Romer en Sabyn een zelve wet gegeven.
Godt Mavors spreekt bloots hoofts het hooft der goden aen:
O vader, nu de staet van Rome komt te staen
Op eenen vasten voet, beheerscht alleen by eenen,
En by een eenigh hooft, is nu de tyt verscheenen,
Om my en mynen neef, wiens deught het al verdooft,
Te begenadigen met d'eere lang belooft,
En hem van d'aerde om hoogh ten hemel in te laeten.
Gy zelf spraekt in den raet, daer al de goden zaten:
[Want my gedenkt het, en ik print dit in myn' zin]
Men wacht de komst' van een', dien gy ten hemel in
Zult haelen, en met eere en vrolykheit ontfangen.
Bezegel nu dit woort, daer veelen naer verlangen.
d'Almaghtige bestemt dit woort, betrekt de lucht
Met eene donkre wolk, verbaest met een gerucht
En fellen donderslagh en blixem stadt en volken.
De kryghsgodt hoort hoe zyn gebedt, door lucht en wolken
Gedrongen, is verhoort, en leunende op zyn speer,
Steegh moedigh te karrosse, op dat hy triomfeer',
En dreef met zyne zweep al klatrende de paerden
Door lucht en nevels heene, en staende op den vermaerden

1073 *Mavors spreekt bloots hoofts het hooft der goden aen:* dat was zeker heel beleefd van Mavors; doch er is hier bij den Latijnschen dichter geen de minste bedoeling geweest om aan de „jeugdige lezers", met het voorbeeld van den krijgsgod, een les van beleefdheid en onderdanigheid jegens hun ouders te geven. De woorden *posita dum casside* hebben te dezer plaatse een geheel andere beteekenis; dat Mars, de oorlogsgod, zijn helm aflegde, wil te kennen geven, dat met het laatste verbond tusschen Romer en Sabijn, de oorlog geëindigd was en Romulus nu verder in vrede over beide volkeren regeerde, op welke omstandigheid dan ook het verzoek, dat in de volgende regels gedaan wordt, is gegrond. Dit heeft Vondel niet begrepen en daarvan dit kluchtige *bloots hoofts*, te misselijker om de onmiddellijke herhaling van 't woord *hooft.*

1082 *Van een':* „van iemand."

Boschryken Palatyn, voert Romulus, wiens staf
Romainen koningklyke en wyze wetten gaf,
Om hoogh. Het lichaem zwak en sterfelyk gebleven,
En door de dunne lucht al snorrende gedreven,
Versmolt, gelyk het loot van eene kogel smelt,
Ter slinger uitgespat. Hy trekt in 't hemelsch velt,
Een' heerelyker glans aen zyn vergode leden
Dan 's burgermeesters rok en tabbert, hier beneden
Gezeten in den raet van Rome. d'Echtgenoot
Beschreide haer verlies. Maer Juno woude en sloot
Dat Iris daetlyk langs den regenboogh zou daelen,
En dit Hersilia beneên ten troost verhaelen:
  O gy uitsteekenste eer van Romer en Sabyn,
Eerst waert met Romulus, nu waerdigh met Quiryn
Te trouwen, staek uw' rou. Hou op van treurigh schreien.
Lust u den man te zien; ik zal u derwaert leien
In 't groene woudt, het welk Quirinus heuvel kleet,
En 's Roomschen konings kerk beschaduwt lang en breet.
De kamenier, gereet ter bootschap, styght van boven,
Langs eenen regenboogh gedaelt en neêrgeschoven.
Zy melt Hersilia den last, haer toevertrout.
Hersilia staet stom, en schaemroot, en verflout,
En naulyx d'oogen eens opslaende, zegt in 't ende:
Godin, ik kan gewis, dewyl ik u niet kende,
Niet noemen wie gy zyt: het blyktme nietemin
Dat gy geen mensch zyt, maer een hemelsche godin.
Indien het nootlot dit gehenge en wil gedoogen,
Geley geleime toch genadigh onder d'oogen
En 't aenschyn van myn' man, dan schatte ik dit een' dagh
Van vreught, zoo groot als of ik zelf den hemel zagh.

1093—1112 Romulus vergodet. *Kantteekening der oude uitgave.*
1113—1131 Hersilia wort Ora, een godin. *Kantteekening der oude uitgave.*

1102 *Woude* voor „*wilde.*"

1106 *Eerst waert.... nu waerdigh:* „*waert* en *waerdigh* is hier 't zelfde, dit „vinden we ook in een vaars by DE DECKER, *Lof der geltzucht* bl. 170:

„*Hoe* waerd *het zy beschreit, hoe* waerdig *uitgelacht.*" H.

Het onderscheid in de beteekenis der twee woorden drukt HEINSIUS uit in zijn gedicht aan *Anna Roemers,* vs. 15:

De diamant
Om dat hy waerdich *is, past aen een* weerde *hant.*

1114 *Verflout* voor *verflauwd;* naar de plat Amsterdamsche uitspraak.

Zy klimt met Taumas telgh den heuvel op, en staerde
En zagh hoe een gestarnt' van boven viel ter aerde,
Dat flux Hersilias perruik en haer ontstak.
Zy vloogh met dit gestarnte om hoogh naer 't helder dak
Den klaeren hemel in. De bouheer van zyn Rome
Onthaelt zyn gemaelin, en heetze wellekoome,
Verandert lichaem en met een den ouden naem,
En noemt haer Ora, die nu kenbaer door de faem,
Daer een godin strekt, en Quirinus echtgenoote.

1125 *Dat flux Hersilias perruik*, de oude uitgave heeft: *Dat flux met zynen glans perruik.*

P. OVIDIUS NAZOOS

HERSCHEPPINGE.

HET VYFTIENDE BOEK.

INHOUT.

Numa volghde Romulus, en Krotons oorsprong naerspoorende, bevont hoe eertyts zwarte in witte keursteentjes veranderden. Hy luisterden naer Pitagoras leeringen, redekavelende van der dingen geduurige veranderingen. Egeria sedert Numaes doot beschreiende, en geensins hoorende naer Hippolitus rampen, haer ten troost voorgestelt, smilt al quynende in eene bron; geen minder wonder dan Romulus speer, in eenen boom verkeert, of Cippus met hoornen gekroont. Endelyk wort Julius Cezar, na zyn overlyden, in eene starre herschapen, en Augustus een plaets onder de goden beschoren.

P. OVIDIUS NAZOOS
HERSCHEPPINGE.

HET VYFTIENDE BOEK.

Men zocht vast midlerwyl een' heer, een brave loote,
Die tegens 't onweêr en den last van dezen staet
Was opgegroeit, en waert met wysheit raet en daet
Den koning Romulus te volgen in 't regeeren.
De Faem, een voorbodin van waerheit, snel van veêren,
Gaf den voorzichtigen heer Numa haere stem.
Hy, niet alleen op 't out Sabynsche recht, dat hem
Kon dienen, afgerecht, begreep in zyn gedachten
En ruim vernuft wat groots, en onderzocht de krachten
En aert van vrou natuur, den dingen ingeplant.

6—50 Numa Romulus nazaet. *Kantteekening der oude uitgave.*

1 *Een brave loote:* dit rijmwoord is hier ongelukkig geplaatst, niet alleen om den vrouwelijken uitgang, maar omdat het den zin bederft; immers men zou er uit opmaken, dat er naar een *loot,* of „afstammeling" van Romulus gezocht werd om dezen op te volgen, en dat was in geenen deele het geval.

5 *Voorbodin:* ofschoon *bodin* herhaaldelijk bij de dichters gebezigd wordt en evenmin te laken is als *beulin, gemalin, boelin,* behoort *bode* toch, als *beul, gemaal, boel,* tot die woorden, welke aan beide geslachten kunnen worden toegekend. Beter dan *als voorbodin* zou er staan: thans *voorbodin;* immers het is geen bepaalde eigenschap der Faam, de waarheid te vermelden, en te recht noemt haar de dichter:

Tam ficti pravique tenax quam nuncia veri.

6 *Voorzichtigen:* er staat in 't Lat. *clarum,* „beroemden"; doch Vondel geeft hem hier den titel van „voorzichtig" om het wijs beleid, door hem als koning aan den dag gelegd.

10 *Vrou natuur:* Vondel toont zich hier heidenscher Heiden dan Ovidius, die alleen spreekt van een onderzoek in *rerum natura;* terwijl zijn vertaler, om den regel te vullen, van de natuur een persoon maakt.

Dees leerzucht noopte hem zyn eigen vaderlant
En teffens Kurien te ruimen, en te trekken
Naer eene Grieksche stadt, in Italjaensche plekken
Gebout van Herkules, uit goddelyken stam,
Toen hy, een vreemdeling, by d'Italjaenen quam:
Gelyk een lantzaet, out en geensins onervaeren
In zaeken lang gebeurt, ons klaer wist t'openbaeren.
Men zegt dat Herkules, Jupyns befaemde spruit,
Zeeghaftigh keerende, gelaên met ryken buit
Van ossen, uit het Spaansch geweste langs de stranden,
Quam in Lacinium, en weidende in dees landen
Zyn vee, in 't gastvry huis van Kroton, groot geacht,
Zich neêrsloegh, en vermoeit hier zocht den eersten nacht,
Na lang omsukkelen, te rusten. In 't vertrekken
Sprak helt Alcides, om d'aenstaende tyt t'ontdekken:
'k Zie den nakoomling hier een nieuwe stadt bestaen
Te bouwen met der tyt. De daet wees sedert aen
Dat 's helts voorspellinge gegrontvest was op reden:
Want Miscelus, de zoon van een' uit Grieksche steden,
(Alemon hiet hy) was bemint in dezen tyt
By al het godendom. Alcides wyt en zyt
Befaemt, verscheen hem in den slaep met knods en wapen,
En sprak: ontwaek, rys op: het is geen tyt te slaepen.
Verlaet het vaderlant, en reis naer Ezars vliet,
Die tusschen rotsen ruischt. Gehoorzaemt gy ons niet,
Zoo zultge elendigh uw weêrspannigheit beweenen.
Hiermede was de slaep en Herkules verdweenen.
Alemons zoon ontwaekt, en overlegt al stil
't Gezicht, dat hem verscheen, en voelt in zynen wil
Een' stryt: want Godt gebiet gestreng hy zal vertrekken:
De wet verbiet het. Wie uit lust tot andre plekken
Het vaderlant verlaet, verbeurt hier lyf en goet.
De moede westzon doopt haer aenschyn in den vloet.
De starrelichte nacht verryst uit duisterheden,
Wanneer de zelve godt hem weder hier beneden
Verscheen, vermaende zich te geven op de reis,
En harder dreighde, ontzegt hy 's hemels wil en eisch.
Hy angstigh rust zich toe te scheiden uit dees hoeken

41 *De wet verbiet het:* de wet, later door Lykurgus gegeven, heerschte toen reeds in de stad van Alemon.

Des lants, en elders heene een nieu verblyf te zoeken.
Hierover mort de stadt, die van zyn reis gewaeght.
Hy wort gestreng, als een wetschender, aengeklaeght,
En deze zaek bepleit, zoo blykt de schult des droeven
Beklaeghden, zonder eens getuigen te behoeven:
En d'aengeklaeghde heft bedroeft zyn dootsch gezicht
Met bey de handen naer den hemel en het licht,
En bidt: Alcides die door twalef heldenstukken
Verdiende in 't hof der goôn te zitten, zie 't verdrukken
Van uwen dienaer aen, en sta hem by in noot:
Want gy zyt oorzaek van dees misdaet, en myn doot.
Men was van outs gewoon met witte en zwarte steenen
Gedaeghden in 't gerecht voor rechteren verscheenen,
Te doemen, ofte vry te spreeken van hun schult.
Nu strykenze op dien gront het vonnis, en men vult
De keurbus wederom met zwarten: maer de heeren
Zien al de zwarten, uit de bus gerolt, verkeeren
In witte steenen: want Alcides zegen went
Het pleit tot heil des mans, in 't halsrecht vry gekent.
Hy dankt den zoone van Alkmene, die hem teelde,
Zeilt naer d'Ioonsche zee, voorspoedigh en vol weelde,
Voorby 't Spartaensch Tarente, en Sibaris, en voort
Langs Salentyn, en langs Neëtus met zyn boort,
De zeeboght van Turin, Temeze, Iäpix landen,
En naulyx op de zee gezeilt langs deze stranden,
Genaekt in 't ent den stroom van Ezar, door den godt
Alcides hem getoont, en toegelegt by lot.
Hier zagh men Krotons graf bewaeren 't vroom gebeente.
Hier boude hy een stadt, ten dienst van zyn gemeente,
Gelyk hem was geboôn, ter plaets hiertoe bequaem,
En noemdeze, als het voeght, naer 's overledens naem.
De Faem getuight noch van den oorsprong dezer stede,
Op d'Italjaensche grens gebout in vollen vrede.

51—63 Alemon aengeklaeght. *Kantteekening der oude uitgave.*
64—102 Zwarte keursteentjes in witte. *Kantteekening der oude uitgave.*

68 *Die hem teelde:* versta: „uit wien hij, Miscelus, zijn afkomst rekende." Immers 's mans vader heette *Memon.* 't Lat. heeft: *Grates agit parenti Amphitryonidae:* hij dankt zijn stamvader, den (stief)zoon van Amphitryon.

70 *'t Spartaensch Tarente:* versta: „Tarente, door Spartaansche kolonisten gesticht."

Hier woonde een staetigh man van Samos, doch beducht
Voor zyne heeren, dies hy tydigh nam de vlugt,
En ging vrywilligh, als 's lants balling, ommedwaelen
Uit 's dwingelants gezicht. Hoewel de heldre straelen
Der goden, boven 't zwerk gezeten hemelhoogh,
Niet nederflonkren in der sterfelyken oogh,
En vrou natuur 't gezicht zoo veele dingen weigert,
Nochtans bespiegelde hy, waekende opgesteigert,
Al wat verborgen blinkt in eenen andren dagh,
En eerde in 't harte, 't geen hy nimmer hoorde of zagh,
En drukte in 's leerlings ziel stilzwygende op te merken,
Den oorsprong van 't heelal, en d'oorzaek aller werken
Te kennen, en al wat natuur ons zegt en leert:
Wat Godt in wezen is: hoe damp in sneeu verkeert:
Wat blixem teelt, en of Jupyn of stormwint dondert
En blixemt door een barst der wolke, en elk verwondert:
Wat d'aerde schudt en schokt: den loop van zon en maen,
En wat noch schuilt. Hy straft die hunnen buik verzaên
Met vee, en onbeschroomt den disch met vleesch stoffeeren.
Hy was wel d'eerste die het volk aldus quam leeren,
Doch niemant hoorde naer 's mans billyk onderwys.
Hy riep: o menschen, smet u niet met snoode spys:
Maer leert met veltgewas en ooft de maegh verzaden,
Waermé de boomgaert en de boom hangt overladen.
Plukt muskadellen. Kiest de beste trossen uit.

103—218 Pitagoras leeringen. *Kantteekening der oude uitgave.*

82—85 Uit deze regels zou men bezwaarlijk kunnen afleiden, dat Pythagoras, van wien hier sprake is, voor de geweldenarij van den tiran Polykrates uit Griekenland geweken was en naar Beneden-Italië de wijk had genomen, om te Kroton een academie of leerschool op te richten.

91 Versta: „en eerde het onstoffelijke en bovenzinnelijke."

92 *Stilzwygende:* den leerlingen van de school van Pythagoras was een onvoorwaardelijk zwijgen opgelegd, en wel gedurende vijf jaren. Eigenlijk was de school van Pythagoras een Orde, waarin men slechts na gestreng onderzoek en beproeving te hebben doorgestaan, kon worden opgenomen. Den leerlingen was alle tegenspraak verboden en zij moesten blindelings geloof slaan aan de woorden des meesters.

96 De bedoeling is hier niet duidelijk weergegeven. De dichter wil zeggen: „of het Jupiter is, dan wel de Winden, die, door het opeenbotsen der wolken, den donder veroorzaken."

102 Versta: „de menschen gingen voort met dierlijke spijs te eten."

Ook vint men liefelyk en geen onheilzaem kruit,
En meer gewassen om te nutten, gaer gezoden.
Geen melk noch honigh wort den mont en tong verboden,
Die geurigh naer den tym en schoone bloemen ruikt.
Het aertryk schenkt u milt, op dat gy 't vry gebruikt,
Zoo veelerhande spys. Geen nootdruft kan u schorten,
Noch voetsel, zonder moort en eenigh bloet te storten.
Het wilt gedierte boet den honger slechts met vleisch,
Nochtans niet ieder dier. Het vee leeft naer den eisch
By gras en weide, paert en kudden, en de tammen:
Maer wilde dieren die op roof en vrybuit vlammen,
Verwildert in den aert, de leeu, die gruwzaem brult,
d'Armeensche tiger, die het wout met schrik vervult,
De beer, en wolven zich by vleesch en bloet geneeren.
Hoe schendigh luit het op raeu ingewant te teeren,
Zoo vraetigh lichaemen met lichaemen verzaên,
En dat een levend lyf moet leven en bestaen
By 't sterven en de doot des andren, wien het leven,
Een levendige ziel, is van natuur gegeven!
'k Zegge onder duizenden van middelen om 't lyf

107 *Liefelyk en geen onheilzaem kruit:* „zo spreekt de gemeene man; doch wy „behooren zo niet te schrijven, moest zijn, *niet onheilzaem,* zo als Vondel „zich uitdrukt, kan men zijne woorden aldus verstaan: *ook vindtmen „kruid, dat liefelijk is en* (vindt men) *geen kruid dat onheilzaam is*; doch „dit behelst eene onwaarheid, omdat men zoowel *onheilzaam* als *heilzaam* „kruid vindt. Maar als men *niet* leest, zijn de woorden klaar en overeen- „komende met de meening van Pythagoras, die hier spreekt, en zeggen „wil, *ook vint men kruid, dat lieffelijk en* niet onheilzaam *is*" enz. **H.**

121 *Raeu ingewant:* van *rauw* is hier geen sprake. 't Lat. heeft: „het eene ingewand door het ander te doen verzwelgen. Dat verbod van Pythagoras aan zijn sekte, om dierlijk voedsel te nuttigen, stond in verband met zijn leer van de zielsverhuizing.

123—125 In den eerstgenoemden dezer regels spreekt Vondel van een „*levend* lijf" en reg. 125 van een „*levendige* ziel," even gelijk VOLLENHOVE, *Heid. Dapp.* bl. 598 zegt:

Daalde Orfeus met zijn lier niet min ter helle neder,
Hy quam er levendig *en keerde* levend *weder,*

Zonder dat een van de beide dichters immer onderscheid tusschen de beide woorden schijnt te maken. Beter doet dit JONCKTIJS *Rosel. Oochjes* XXXIV:

Keer na my u lodder lichten,
Levendige *Roselyn,*
Soo se my niet langer lichten,
'k Kan niet langer levend *zijn.* **H.**

Te voeden, ons van d'aerde, een moeder van geryf,
Genadigh opgedischt, lust geene ons aen te randen
Dan droeve wonden, en het vleesch met wreede tanden
Te kaeuwen smaekelyk: voorwaer een brassery
Die Polifeemen past. o Helsche razerny!
Den honger van den buik, zoo gulzigh en onmaetigh,
Met 's anderen bederf, afgrysselyk en vraetigh
Te paeien! d'oude tyt, een gulde tyt, is zoet,
En leeft alleen by kruit, en ooft, en stort geen bloet.
De vogels vloogen door den hemel, vry van schrikken.
De hazen renden langs den akker, voor geen strikken
Noch hazewint beducht. De domme visch, noit moe
Van zwemmen, raekte in fuik noch net, en angelroé.
Men legt geen laegen, noch men vreest bedrogh noch listen.
De vre staet alsins vol, en schuwt krakkeel en twisten:
Maer als een heiloos mensch, wie 't was, van akkervrucht
De walgh stak, sloegh hy 't vleesch uit eene lekkre zucht
In zynen graegen balgh. Zoo quam allengs de boosheit
Door vraetzucht op de baen. Ik hou dat door godtloosheit
Van veeslaght menschenbloet het zwaert eerst hebb' besmet.
Beruste 't hier, men had veel zwaerigheên belet.
Wy willen evenwel heel gaerne dit bekennen
Dat zonder eenighsins godtvruchtigheit te schennen
Men dieren, die den mensch verslinden, dooden magh,
Doch geensins eeten. Maer dit bleef niet als het plagh,
En d'ongebondenheit liep hooger: want elk achte
Het billyk dat men Gode een vette zeuge slaghte,
Gelyk een offerhant, dewylze snoot en vuil
Het zaet omwroete met den hongerigen muil,
En 's lantmans akkerhoop en vrucht ter leure zette.

130 *Smaekelyk* voor „met smaak."

134, 135 *d'Oude tyt,* enz.: lees: „de oude tijd, dien wij de gulden eeuw noemen, *was* zoet, en *leefde* .... en *stortte*" enz.

136 *De vogels vloogen:* „zie de *Spraakkonst* van W. SEWEL bl. 68 daar hy „schrijft, dat men gemeenlijk zegt: *de* VOGELEN *vliegen in de lucht* en niet *de* VOGELS" enz. H. Het is mij onbekend, of H. aan deze fraaie bewering van SEWEL, welke hij aanhaalt zonder er iets bij te voegen, al dan niet zijn zegel hecht. Hij had die anders kunnen wederspreken met den uitroep in het bekende pandspel, die niet luidt: *alle* VOGELEN; maar: *alle* VOGELS *vliegen!* — Zeker is het, dat *vogel,* even goed als *man, knecht, wagen, blok,* enz. enz. beide *s* en *en* in 't meerv. hebben.

Toen sleepte men den bok, die zyne tanden wette
Op rank en wynstok, naer godt Bacchus outer heen,
En slaghte hem. Hun schult vereischte twee met reên
En recht te slaghten. o Gy schaepen, waert geschoren,
Onnoosle kudden, slechts tot 's menschen heil geboren,
Wier uier overlaên hem melk en room beschaft,
Wat hebtge toch verdient, dat noodigh dient gestraft?
Gy die ons kleet met wolle, en nutter met uw leven
Dan door uw sterven zyt: en wat heeft d'os misdreven,
Een kudde zonder ergh en list, vol simpelheit,
Geschapen, ons ten dienst, ten zwaeren arrebeit?
Hy is ondankbaer, en geen oogst noch koren waerdigh,
Die zynen bouwer uit den ploegh spant, onrechtvaerdigh
Het leven neemt, en wreet den afgesleeten nek,
Die d'akkers ploegende, en zyn' meester, nimmer vrek
Maer milt, den oogst schenkt, met de byl ter neêr durf [vellen.
Noch is het niet genoegh aldus het vee te quellen,
En zich te buiten gaen. Men zegt: 't is eisch der goôn.
Men dryft, het godendom in 's hemels hoogen troon
Wort door het slaghten van lastdraegend vee en dieren
Gedient. Een offer, vry van vlek, en vet van spieren,
En overschoon van leest [want schoon te zyn in 't oogh
Is dieren schadelyk] met eenen hooftbant, hoogh
En net bewonden, en vergult om zynen horen,
Geleit men ten altaere, en d'os hoort met zyne ooren
Den priester prevlen, ziet onweetende zyn vrucht,
Gewonnen nat bezweet, op 't voorhooft, onbeducht
Voor 't sterven, zetten, en misschien voor 't slaghten mede
De wreede slaghtbyl in het water, scherp van snede.

165, 166 *d'Os.... een kudde:* lees: „wat hebben de *ossen* misdreven, een *kudde*," d. i. hier „een diersoort" enz. Het was in Griekenland zoowel als in den Romeinschen Staat verboden, ploegossen te slachten.

171, 172 *Nimmer vrek maer milt:* een stoplap, die zin zou hebben als 't een „melkkoe" gold, maar op een „ploegos" toegepast, vrij zonderling klinkt.

182, 183 *Zyn vrucht, gewonnen nat bezweet:* men zou meenen, dat hier gesproken werd van *vrucht*, in den zin van „kind", ware het niet, dat *ossen* niet geschikt zijn ter voortteling. Ook is het de bedoeling niet. Vondel drukt zich hier niet klaar uit en had behooren te schrijven: „de veldvruchten, gewonnen ten koste van zijn zweet," enz.: t. w. het „meel," dat op het hoofd des offers gestrooid werd.

Maer d'offervinder let alree met zyn verstant
Op vezels, en op aêr in 't lillende ingewant,
Om wys den rechten wil der goden aen te wyzen.
Waerher spruit in ons trek naer die verbode spyzen?
O stervenden, durft gy dit eeten, Godt ten smaet?
Ik bidde u houdt eens op, en neemt toch onzen raet
Ter harte, en als gy 't vleesch van dees geslaghte stieren
Met uwe tanden kaeut, gedenkt dat gy de dieren,
Uwe akkerbouwers knaeght en knabbelt met den tant:
En aengezien Godt zelf myn tong en ryp verstant
Bestiert, zoo wil ik Godt, die mynen mont leert spreeken,
Ook volgen naer den eisch, en Delfis licht opsteeken,
En spraek, en hemelval ontvouwen, en Godts mont
Verklaeren. 'k Wil u der geheimenissen gront,
Zoo lang verborgen, noit van wyze en gryze haeren
Voorheene nagespoort, ter stichtinge openbaeren.
Het lustme d'aerde, dom en vol onweetentheên,
Om laegh te laeten, op een dunne wolk te treên,
Op Atlas sterke schoft te staen, en hoogh van boven
Te zien beneden hoe de menschen, hier verschoven
Alsins omdwaelende, en vervreemt van recht en reên,
Voor sterven sidderen en schrikken. 'k Wil met een
Hun nootlot op een ry aenwyzen en ontvouwen.
  O arm vertwyfelt volk, wat schroomtge uit los mis-[trouwen
Voor grynzen en grimmas der koude en kille doot,
Voor duistren jammerpoel, een' gallem zonder noot,
's Waerzeggers stof, gedicht zoenoffer voor misdaeden,
Om uwen hals van een verzierde straf t'ontladen?
Denk geenerwyze dat u pyn te lyden sta;
Het zy uw lichaem op het lykhout hier verga
In vier, of door een ziekte, en 't slyten van de jaeren.
De zielen sterven niet, en uit haer hut vervaeren,
Zoo levenze in een nieu verblyf na dezen tyt.

186 Versta: „maar het duurt niet lang, of de offervinder doorzoekt" enz.
189 *Waerher:* zeldzaam gebezigd voor „van waar?"
190 *O stervenden:* versta: „o gij, die evenzeer sterfelijk zijt, durft gij, na dit alles, het vleesch van zulk een offerdier nog nuttigen?"
204 *Op Atlas sterke schoft te staen:* dat wil zoo veel zeggen als: „uit den hemel op u neer te zien, mij ver boven de aarde te verheffen."

Ik zelf, het heughtme, was, geduurende den stryt
Voor Troie, Euforbus, zoon van Panton, en gevaerlyk
Voorheene in myne borst getroffen zoo bezwaerlyk
Van Menelaüs speere. Ook zagh ik sedert zelf
Noch t'Argos, Abas stadt, in Junoos kerkgewelf
Myn' eigen beukelaer. De dingen gaen en keeren,
Doch niets vergaet. De geest gaet heene en weêr spansseeren.
Hy vaert uit dieren in den mensch, en weder uit
Den mensch in eenigh dier, en volgens myn besluit
Weet nimmer van vergaen: gelyk men alle stukken
In vormen, hoe men wil, in buighzaem wasch kan drukken,
Het welk niet blyft als 't was, noch eenen vorm behout,
Doch 't zelve wasch blyft in zyn wezen even stout;
Zoo sluite ik dat de ziel behoudt een zelve wezen,
Maer in verscheiden vorm verandert, en verrezen,
Verhuist van wooningen. Op dat dan ons gena
En 't mededoogen door 's buix vraetzucht niet verga,
Verhoet, ik waerschuw 't u, de hut van 's maeghschaps zielen
Met vuilen neêrslagh om te worpen en vernielen,
En voet geen bloet met bloet: en aengezien ik ree
Met volle zeilen spoede in eene groote zee,

219—231 Pitagoras in Euforbus. *Kantteekening der oude uitgave.*
232—240 Pitagoras zielverhuizinge. *Kantteekening der oude uitgave.*

219 volgg. *Ik zelf*, enz.: deze legende, door de leerlingen van Pythagoras vrij algemeen verspreid, steunde natuurlijk op zijn leer nopens de zielsverhuizing.

Geduurende den stryt: „Aanmerkenswaardig is dit voorbeelt van den „*Ablativus absolutus*, gelijk de Latijnen spreeken, *geduurende* DEN *strijt*, „niet DE *strijt;* hoewel al onze voornaamste schrijvers en Vondel zelf, „anders gewoon zijn, hier den Eersten, in plaatse van den Zesden Naam-„val te gebruiken." H. Hier laat H. een lang vertoog volgen over den *ablat.* en *nomin. absol.*, over welk onderwerp ik te minder wil uitweiden, omdat beiden toch sedert lang, als niet met ons taaleigen strookende, door goede schrijvers uit hun stijl verbannen zijn. Alleen wil ik doen opmerken, dat onze dichter waarschijnlijk hier aan *gedurende* de kracht van een praepos heeft toegekend, gelijk wij er die thans aan hechten. Evenzoo bezigen wij onderscheidene deelwoorden, als *betreffende*, *aangaande*, enz. met een accus., omdat zij eenmaal bij ons de kracht eener praepos. hebben bekomen.

236 *'s Maeghschaps zielen:* min juist, voor „vermaagschapte zielen," *animas cognatas.*

238, 239 Versta: „aangezien ik hier een onderwerp heb aangeroerd, dat zee belangrijk en uitgebreid is."

Zoo luistert scherp. Geen ding ter werrelt blyft bestendigh.
Al wat'er is vervloeit, uitwendigh en inwendigh,
En alle beelden wuft heenzwevende vergaen.
Zy neemen eene wyl den schyn van buiten aen.
De tyden gaen hunn' gangk, gelyk de waterstroomen.
De stroom noch d'uuren staen. De baren gaen en komen,
En d'een dryft d'andre voort, en d'allereerste wort
Van eene tweede voortgedreven en geport,
Die dryft weêr d'eerste voort. Zoo gaen de tyden stryken,
En volgen te gelyk. Zoo dra als d'oude wyken
Verschynen nieuwe: want al wat te voren was
Wort nagelaeten, en 't geen niet is arbeit ras
Om iet te worden. Zoo vernieuwen d'oogenblikken.
Gy ziet de nachten 't licht, dat d'oogen kan verquikken,
Verjaegen, en den glans van 't licht den duistren nacht
Op zyne hielen treên. De hemel trekt te wacht,
En houdt geene eenerley gedaente, als alle dingen
Vermoeit te ruste gaen, in naere schemeringen.
De klaere morgenstar, als zy op 't witte paert
Genaekt, ziet anders, en wanneerze nedervaert
Ook anders, als zy droef de werrelt komt misverven.
Vroeghmorgens uit de kimme, op datwe 't licht niet derven,
Aensteigrende, is zy root, en root wanneerze daelt.
In top des hemels ziet zy wit, en ryk bestraelt,
En vlugt de nevels, schuw van mist en aertsche dampen.
Ook houdt de maen by nacht, beneden 's hemels lampen,
Geen eenerley gelaet. z'Is nu en morgen kleen,
En grooter als zy vol de horens buight aen een.
Gy ziet hoe 't ronde jaer zich deelt in vier getyden,
Als een nabootser van ons leven, snel in 't glyden.

241—267 Veranderinge aller dingen. *Kantteekening der oude uitgave.*
268—269 Vier jaergetijden. *Kantteekening der oude uitgave.*

258, 259 *De klaere morgenstar als zy op 't witte paert genaekt:*
Cumque albo Lucifer exit
Clarus equo,
zegt Ovidius: d. i.: „wanneer de heldere *Lucifer* op zijn wit paard uitrijdt." Door deze persoonsvoorstelling staat het beeld, dat de dichter schildert, ons klaar voor de oogen; terwijl wij ons daarentegen geen *ster, die te paerd* zit, voor de verbeelding kunnen roepen. 't Is waar, *Morgenstar* zou hier als eigen naam kunnen gelden; doch dan had er *hy* en niet *zy* moeten volgen.

De kintsheit, teêr van aert en zuigende, is de lent.
Dan zyn de kruiden, groen en zwak, doorgaens gewent
Te zwillen, 's lantmans hart met vaste hoop te sterken.
Dan bloeit al wat'er is. Elk lantschap, kloek in 't werken,
Verquikt en koestert, lacht ons bly met bloemen aen,
En levendige verf: doch alle kruiden staan
Ontlooken zonder pit. Dan volght de vruchtbre zomer
Den lentetyt. 't Gewas wort maghtiger en vroomer.
Dan kryght de jongeling ook maght in zyne leên.
Geen oude is sterker, geen zoo vruchtbaer: ook is geen
Getyde heeter. Maer de herrefsttyt, veel grover,
Is na den brant der jeught heel ryp en morw, en over
De kintsheit, tusschen jeught en hoogen ouderdom,
Gemaetighder van bloet, met gryze lokken om
Het hoofd bezwaeit. Dan komt langs nedergaende trappen
De winter, out en kout, al sidderende aenstappen,
Berooft van haer, of grys, indien'er haer bleef staen.
Het lyf verkeert. Het geen wy waren zal vergaen,
En morgen zynwe niet de zelve mensch als heden.
Wy 't zaet en slechts de hoop der menschen hier beneden,
Toen d'ouders leefden, trou verbonden, hant aen hant,
Besloegen heimelyk vrou moeders ingewant.
De geestige natuur schiep lust de ledemaeten
In moeders zwanger lyf niet meer benaeut te laeten,
En holp het vruchtjen uit zyn hol in ope lucht.
Daer lagh het maghteloos en kroop uit eene zucht
Om aêm te scheppen, als een dier, op twee paer voeten,
En quam al waggelende allengs, na byster wroeten,
Met zwakke beenen op te staen door oefening
Van zenuwen. 't Wert sterk en vlug. De jongkheit ging
Voorby. De jaeren in het midden omgekoomen,
Gevoelt de mensch hoe hy in kracht heeft afgenomen
Door 't nederglyden van den zwakken ouderdom.
Hy struikelt, en gaet af, en neêrgebukt, en krom,
Gedrukt van 't zwaere pak des tyts voorbygegleden:

270—288 Vierderhande oude des menschen. *Kantteekening der oude uitgave.*
289—319 Het zaet des menschen in eenen mensch. *Kantteekening der oude uitgave.*

277 *Vroomer* voor „flinker, krachtiger."
279 *Oude* voor „ouderdom."
285 *Aenstappen* is een dactylus en hoort hier niet thuis.

Want ouderdom verdryft en velt de kracht der leden.
Stokoude Milon zagh zyn sterke spieren vast,
Eerst Herkules gelyk, bezwyken voor den last,
En d'armen heel verslapt by 't lichaem nederhangen.
Hy schreide, en ook Heleen, nu dor en schor van wangen,
Most weenen, toenze zwak in haeren ouden dagh
De rimpels op de kaek in beek en spiegel zagh.
Zy mompelde: waerom liet ik my tweewerf schaeken?
De tyt verslint het al, en gy misverfde kaeken,
En nydige ouderdom, vernielt al wat men vint,
En knaegend met den tant der vlugtige eeu, verslint
Door eene traege doot der dingen kracht en leven.
Ook al wat wy met recht den naem van hooftstof geven
Kan niet bestaen. 'k Wil u leeraeren, luistert vry,
Hoe elke hooftstof houdt haer beurten en gety.
De zichtbre werrelt heeft vier lichaemen, die teelen.
Twee zyn zwaerwictigh, aerde en water. Dees verscheelen,
En zakken naer beneên: en d'andre twee, die licht
En ongedrukt zyn, vliên, belast van geen gewight,
Naer boven, lucht en vier, 't welk zuiverder van wezen
Dan lucht is. Deze twee, tot teelen uitgelezen,
Elk op een eige plaats, zyn vruchtbaer, teelen 't al,
Dat weder in hun smilt, een wonderlyk geval,
Dan d'aerde in water: dan is vocht in lucht vervloogen.
Wanneer de zwaerte van de lucht is afgetogen
Verkeertze in hemelsch vier. Dan keerenze weêrom
In haeren eersten staet, en eerste wezendom.
Als vier in lucht verdikt, de lucht in watersprongen,

320—361 Alle dingen uit vier hooftstoffen. *Kantteekening der oude uitgave.*

306 *Vast* is een stopwoord, dat niet bij *spieren* behoort, maar bij *bezwyken* gevoegd moet worden, als stond er: „Milon zag zijn.... spieren *gaande weg* bezwijken."

312 *Tweewerf:* eens in haar prilste jeugd, door Theseus: — later door Paris.

313, 314 *En gy misverfde kaeken en nydige ouderdom* voor „en gij, nijdige ouderdom met uw misverfde kaken," welke laatsten evenwel, hoezeer niet te onpas, van Vondels eigen vinding zijn.

318 *Kan niet bestaen:* namel. „op den duur."

323 *Belast van geen gewight:* wil eigenlijk hetzelfde zeggen als het *ongedrukt*, dat voorafgaat, namel. „wanneer er niets is, dat ze naar beneden drukt."

328 *Lucht:* versta „damp."

331 *Wezendom* voor „wezen," om 't rijm.

Wort aerde in water kort en dicht in een gedrongen,
En niets behout'er zyn natuur, gedaente, en aert.
Der dingen teelster 't een uit 's anders wezen baert.
In zulk een groot gevaert der werrelt, staêgh ontfangbaer,
Gelooftme, is nergens iet, dat wezen heeft, vergangbaer.
Natuur herschept verkeert den schyn, elk ingestort
En ingeboezemt, en al wat geboren wort
Begint wat anders in natuure en aert te worden
Dan 't van te vooren was. Het sterven, volgens d'orden
Der dingen, is alleen het zelve niet te zyn.
Wanneer die dingen hier niet langer in hunn' schyn
Gevonden worden, dan zynze elders heen te vinden.
Elk houdt zyn wezen. Ik geloof geen dingen binden
Zich aen een' zelven schyn geduurigh doorgaens heen.
Zoo quaemtge, ô werrelt, toen de goude tyt verdween,
Aen d'ysre werrelt. Zoo zytge, o Fortuin, ook mede
Niet eens maer menighmael verhuist van uwe stede.
'k Zagh dikwyl 't vaste lant verkeert in bare zee,
De zee in 't vaste lant, en verre van de ree
En 't water schulpen, en men vont, zoo veelen zeggen,
Oude ankers op de kruin van hooge bergen leggen.
De waterval verneêrt de velden tot een dal.
De bergh, van 't water en den sterken waterval
Gespoelt, wert vlak. De poel verdrooghde in zant en gronden.
De gront verkeerde in moer, van eenen poel verslonden.
Hier teelt natuur een bron, en ginder stoptze d'aêr.
Van outs her sprooten zoo veel stroomen door gevaer
Van een aertbevinge, of hun loop, van groot vermogen,
Verging allengs, zoo dra de kil begon te droogen.
Aldus wert Likus van een lantklove opgeslorpt.
Dees stroom verloopt heel verre en elders heene, en worpt
Zich weder op. Zoo wort nu Erazyn gezoopen,

362—363 Likus natuur. *Kantteekening der oude uitgave.*
364—368 Erazinus. *Kantteekening der oude uitgave.*

348, 349 *Zoo zytge, ô Fortuin,* enz. Onjuist overgebracht: *Fortuna locorum* beteekent: „de gesteltenis, het lot, de bestemming der plaatsen, den lokalen toestand."

359, 360 *Van outs her,* enz. Onverstaanbaar. Ovidius bedoelt: „uit aardbevingen, die den ouden onbekend waren, ontstonden stroomen."

362 *Likus:* een rivier in Klein-Azië.

364 *Erazyn:* de *Eracinus* is een rivier in den Peloponnesus.

Dan heimlyk door een kolk van d'aerde heengekroopen,
Komt t'Argos wederom opborlen uit den gront.
Men zegt dat Mizus, toen hy geen genoegen vont
In 's oevers oorsprong, van zyn eerste kil verdoolde,
En nu Kaïkus heet. Nu komt door d'uitgehoolde
Verzande kil van 't vet Siciljen Amenaen,
Wiens bron zomwyl verdrooght. Men kon den dorst verslaen,
Zoo lang Anigrus zoet en drinkbaer viel: nu smaeken
Zyn watren bitter, met geen lippen aen te raeken,
Na dat Centauren [zoo men dichtren niet mistrou]
Van Herkles knods en boogh getroffen, en vol rou,
Hun wonden in dien stroom afspoelden na het stryden,
Wat zegge ik? Hipanis, die stroomende komt glyden
Van 't Russische geberghte, eerst zoet, is dees niet zout
En bitter op de tong? Antissa, Farus, out
Fenicisch Tirus, daer de zee op plagh te breeken,
Zyn nu geene eilanden in zee, maer vaste streeken.
Van outs lagh Leukade aan het vaste lant gebout
Door zyne inwooners, en nu bruischt de zeegolf stout
Hier om en weder om: en Zankle, ryk van zegen,
Lagh aen Italje vast, en wist van geen beweegen.
De zee borst tusschen beide, en scheurde het van 't lant,
Zoek Buris, Helice in Achaie: niets houd stant:
Gy vintze in zee vergaen. Maetroos heeft lang voor dezen
Die steên en muuren diep in zee van ver gewezen.

369—371 Kaïkus. *Kantteekening der oude uitgave.*
372—376 Anigrus. *Kantteekening der oude uitgave.*
377—378 Hipanis. *Kantteekening der oude uitgave.*
379—389 Steden vergaen. *Kantteekening der oude uitgave.*

369 *Kaïkus*: een rivier in de Myzië.
370 *Amenaen:* een stroom niet verre van den Etna.
372 *Anigrus:* een vloed van Thessalië.
374 *Centauren:* lees: „een Centaur."
377 *Hipanis:* een rivier, die, uit Europisch Scythië stroomende, eerst zoet van smaak is, totdat zij het water eener kleine bron ontvangt, dat het hare door zijn bitterheid geheel onbruikbaar maakt.
379, 380 *Antissa, Farus.... Tirus* waren oudtijds eilanden, die later aan den Fenicischen wal vast raakten.
384 *Zankle:* liever Sicilië, dat zich bij Zankle met het vasteland verbond.
387 *Buris, Helice:* beiden door een aardbeving vergaan.

By 't lang bekent Trezeensch Pittean legt in 't lant
Een hooge heuvel, met geboomt' noch bosch beplant,
Voorheene een effen velt: nu is het opgezwollen.
De storremwinden eens gevaerlyk aen het hollen,
't Luit yslyk, in den buik der aerde, dicht gestopt,
Vergeefs om ope lucht fel worstlende, en verkropt,
En nergens eene spleet verneemende onder 't reppen,
Om vryen adem en een opening te scheppen,
Den gront opspanden tot een' hoogen krommen bult:
Gelyk men met den mont een blaes met wint vervult,
Of eenigh boxvel. Dus bleef door het groot vermogen
Der bulderaeren, die het aertsch gevaert bewogen,
Een bochel hier en daer. Dees schynt voor ons gezicht
Een heuvel, met der tyt allengs verhardt en dicht.
Meer dingen speelen my voor d'oogen in 't leeraeren.
Ik wil u zommigen uit veelen openbaeren,
Behalve 't geen gy hoorde, en u wel is bekent.
Wat zegge ik? levert ons het vochtigh element
Niet veel gedaenten, en neemtze aen, gelyk herboren.
O stroomgodt Ammon, trots op uwen sterken horen,
Gy zyt te middagh kout, vroegh morgens en heel spa
By avont wortge warm. Slaenwe Atamanis ga;
Men zegt by nieuwe maen ontsteekt hy hout en boomen.
Wie der Cikonen vliet durf drinken zonder schroomen,
Gevoelt zyn ingewant in harden steen vergaen.
Al wat dit water raekt neemt strax het wezen aen
Van marmer. Kratis en ook Sibaris, twee vlieten,
Die, als gebuuren, langs ons grenzen heeneschieten,
Verleenen 't haer een' glans van gout en barrensteen.

390—406 Dalen in bergen. *Kantteekening der oude uitgave.*
407—442 Wonderbaere krachten van het water. *Kantteekening der oude uitgave.*

390 *Trezeensch Pittean:* Troezen, een stad in 't land van Argos, werd ook Pitthea genoemd, naar haar Koning Pittheus.

401 *Bulderaeren:* noch van die *bulderaeren* noch van den *bochel* in den volgenden regel is sprake bij Ovidius.

409 *Ammon:* deze stroom vloeide nabij den tempel, in de woestijn van Libyë, aan Jupiter Ammon gewijd.

411 *Atamanis:* een bron in Thessalië.

416 *Kratis en ook Sibaris:* twee meren in het Tarentijnsche.

Noch vreemder luit dit, dat het water niet alleen
Het lichaem, maer den aert des menschen kan verkeeren.
Elk weet hoe Salmacis de schaemte kan verleeren,
En 't Moorenlantsche meer gedronken en gelekt
Den mensch aen 't razen helpt, of dommen slaep verwekt.
Wie uit Klitorius eens drinkt is Bacchus tegen,
Onthout zich van den wyn, en is alleen genegen
Tot water: 't zy de kracht in 't water schuil', die sterk
De warmte van den wyn verdaeght in 't oorloghsperk:
Of als de lantzaet zich noch heden laet verluiden
Dat Amitaons zoon [toen hy door toverkruiden
En toverzangen loos de Pretiden met kracht
Van haere dolheit tot gezonde reden bragt.]
Dit water met een' aert beschonk, om 't brein te vaegen,
Te zuiveren, en van dien tyt tot onze dagen
Bleef eene tegenheit van wynen in dit nat:
Maer stroom Lincestius heeft een natuur gevat
Dien stroom gansch ongelyk: want wie dit water drinken
Gaen, als verzoopen in den wyn, by straet rinkinken
En waggelen. In hoogh Arkadie is een wyk
By d'ouden Feneon genoemt, en iegelyk
Verdacht om 't waeter, staende alleen by nacht te vlugten:
Want 's nachts is 't ongezont, by daegh geensins te [duchten.
Aldus houdt ieder stroom, elk meer zyn' eigen aert.
Ortigie, om wiens zoom de zeeman heenevaert,
Plagh eer te hobbelen, nu is het vast gezeten.
Voorheen schrikte Argo voor het heene en weêrgesmeeten

443—444 Ortigie eerst een driftigh eilant, nu vast. *Kantteekening der oude uitgave.*

422 *'t Moorenlantsche meer* voor „het meer in Mauritanië." Welk hier echter bedoeld wordt, is mij onbekend.

424 *Klitorius:* een bron in Arkadië.
Ook hier spreekt Ovidius eenvoudig van den wijn en niet van den wijngerd.

429 *Amitaons zoon:* „Melampus."

430 *De Pretiden:* de „dochters van Petrus."

432, 433 *Om 't brein te vaegen, te zuiveren:* „om als zuiveringswater te dienen, wijwater."

435 *Lincestius:* een rivier in Thracië.

Geberghte en steenrots der Simplegaden, nu vast
Geberghte en zeeklip, van geen' storremwint verbast.
De barnende Etna braekt nu vier, en vlam, en zwavel,
Uit zyne schoorsteen, en zal diep uit 's aertryx navel
Niet eeuwigh branden: want hy brande niet altyt.
't Zy d'aerde een levendigh gedierte is, en heel wyt
Haer kloven opent, die op veele plaetsen vonken
Uitwaessemen, noch kan zy weder haer spelonken
En openingen licht verandren, en ontrust
Hier sluiten, ginder weêr ontsluiten, zoo 't haer lust:
Het zy de lichte wint, ten boezem ingedrongen,
In zyn beslooten hol geboeit zitte, en bedwongen:
't Zy steenen tegens steen, of stof, daer zaet van vier
In vast zit, tegens een aenklinken met getier,
Dat vlam en vonken hier uitspringen, zooze zeggen:
De holen worden kout, wanneer de wint gaet leggen:
Het zy harsachtige aert heel schichtigh brant ontvonk',
Of blaeuwe zwavel meer verdrooge in zyn spelonk;
Als 't aertryk weigert aen de vlammen aes te geven,
De krachten met der tyt, die by vet voeder leven,
Verzwakken: dan verdraeght 's viers vraetzucht afgepynt
Geen' honger, en haer aes ontbeerende verdwynt,
En al de brant vergaet. Men vint in 't Noortsch Pallene,

446—447 Simplegaden voorheene driftigh, nu vast. *Kantteekening der oude uitgave.*

448—468 Etna de brandende bergh. *Kantteekening der oude uitgave.*

469—472 Menschen in vogels. *Kantteekening der oude uitgave.*

446 *Simplegaden:* of *Syaneesche* rotsen," waarvan meermalen gesproken is. Vondel had hier het woord geheel in den Lat. vorm moeten bewaren, en *Simplegades* schrijven, of 't anders moeten plaatsen; want men kan zoo min *Simplégaden* zeggen — wat hier de maat vereischt — als *Dryaden*, ja als *cieradén*, *gewadên*. Bij al die woorden verspringt de klemtoon op de *a*.

451 *Een levendigh gedierte:* men vergete niet, dat men hier met de leer van Pythagoras te doen heeft, die de aarde voor een levend dierlijk wezen hield.

461 *De holen worden kout:* lees: „koelen de holen (of liever de *holten*) af."

466 *Verdraeght 's viers vraetzucht:* niet uit te spreken! 't Is of Vondel gewed had, hoe vele reizen hij de aanvangletter *v* van vs. 458 tot vs. 471 gebruiken zou. Men leest er achtereenvolgens *vier, vast, vlam, vonken, verdrooge, vlammen, vet, voeder, verzwakken, verdraeght, vier, vraetzucht, verdwynt, vergaet, vint, vlugge, vederen.*" *Verdraeght:* lees: „lijdt."

468 *Pallene:* een schiereiland van Macedonië.

Ten minste zoo men zegt, en om die lantstreek heene,
Noch mannen, die gedoopt in Pallas staende meer,
Met vlugge vederen betogen, heene en weêr
[Het welk ik niet geloof] omzweven. In de wyken
Van Ruslant, zeggenze, zyn wyven, die zich stryken
Met wonderbaer venyn, en vliegen naer de maen.
Indien men magh op proef en ondervinding staen,
't Verrotte lichaem zietge in eenen worm verkeeren.
Begraef een' vetten stier: ervaerentheit zal 't leeren,
Uit rottende ingewant verryst een byenzwarm,
Die wasch en honigh zuight uit bloemen, nimmer arm,
Het velt bemint, en kloek op hoop van winst wil werken,
Gelyk haere ouders. Delf een oorloghspaert, tot sterken
En slaefschen arrebeit gewoon, in eenen put,
Zoo teelt het horsels aen. Zoo gy den kreeft, beschut
Met bek en scheeren, van de scheeren wilt besnoeien,
Zal 't scorpioen uit dien gedolven romp aengroeien,
Dat met den krommen staert fel van zich steekt en quaet.
De veltmot pestigh hangt aen eenen zomerdraet
In bladren [huisliên is 't bekent door ondervinden]
Verandert licht in een' vyfwouter, op een' linden
Of andren boom. Het zaet van slym in slymigh kroos
Baert groene vorschen, in het eerste voeteloos,
Dan groeien beenen om te zwemmen, en de leste

473—475 Ruslantsche vrouwen in vogels. *Kantteekening der oude uitgave.*
476—477 De worm uit een verrot lichaem. *Kantteekening der oude uitgave.*
478—481 Byen uit een jongen stier. *Kantteekening der oude uitgave.*
483—484 Horsels uit een paert. *Kantteekening der oude uitgave.*
485—486 Het scorpioen uit eenen kreeft. *Kantteekening der oude uitgave.*
487—490 Motten in vyfwouters. *Kantteekening der oude uitgave.*
491—494 Kikvorschen uit slym. *Kantteekening der oude uitgave.*

470 *Pallas staende meer:* tot nog toe zijn de geleerden 't niet eens, waar dit meer te zoeken is, en ik zal er mijn hoofd niet mede breken; te minder omdat Pythagoras hier zelf erkent, aan het sprookje daaromtrent geen geloof te hechten.

487 *Veltmot:* min juist voor „rups," KILIAM vertaalt ook wel „motto" met *tinea;* doch daar hier sprake is van de verandering in een „kapel," kan geen mot bedoeld zijn. Van *pestigh* spreekt Ovidius niet, en ongetwijfeld was Vondel in de war met het woord *ferali*, dat bij *papilione* behoort en niet bij *tinea:* 't heeft hier de beteekenis van „tot een graf behoorende," en met *feralis papilio* wordt alzoo gemeend „een vlinder, zooals men dien op de grafzerken ziet afgebeeld."

489 *Vyfwouter:* een soort van kapel.

Zyn langer dan de voorste, en dienen hun ten beste
Om hoogh te huppelen. De woutbeerin, heel plomp,
Worpt geen rechtschapen jong in 't eerste, maer een lomp
En ongevormt stuk vleesch. De moêr bootseert de leden,
En helptze al likkende aen een' vorrem, die besneden
Haer endelyk gelykt: en hebtge noit bevroet
Hoe 't honighdraegende en wasteelende gebroet
In zyn zeskante cel geen leden wort gegeven
In 't eerste, en endelyk op vleugels aen komt zweven,
Op voeten aentreên: en de paeu, zoo trots van aert,
Vrou Junoos vogel, ryk van oogen in den staert,
De schiltknaep van Jupyn, een arent, Venus dieren
En al 't gevogelte, eer't zich reppen kan en zwieren,
Deze allen spruiten uit den doier van het ey,
En wist men 't niet, wie zou 't gelooven, zoo men zey
Dat dit waerachtigh is. Men vint'er die 't niet spotten,
Dat 's menschen ruggebeen en merregh na het rotten
In eenen slang verkeert. Zy scheppen nietemin
Uit andre dingen eerst hunn' oorsprong en begin.
Een eenigh vogel wort ter werrelt noch gevonden,
Die zich herbaert en teelt, de Fenix op de gronden
Des Assiriers genoemt. Dees leeft by kruit noch vrucht,
Maer slechts by wierrook en kanneel in zuivre lucht.
Vyfhondert jaeren out, sticht dees met bek en pooten,
In eik of dadelboom zyn nest, met geur begooten,
En nardus, en kanneel, en mirre, en riekend hout.
Hier zet hy zich, en endt zyn leven, eeuwen out,
In 't midden van dien geur. Men zegt uit 's vaders assen
Verryst een jonge zoon, wiens jaeren weder wassen,

495—499 Een lompen stuk vleesch in eenen beer. *Kantteekening der oude uitgave.*

500—505 Byen eerst zonder voeten. *Kantteekening der oude uitgave.*

506—509 Vogels uit den doier van een ey. *Kantteekening der oude uiigave.*

510—512 Een slang uit het mergh van 's menschen ruggebeen. *Kantteekening der oude uitgave.*

513—528 De fenix uit zyne assche. *Kantteekening der oude uitgave.*

500 *Geen leden wort gegeven:* „merk hier aan, een Naamwoord in 't meerv. „*Leden*, en een werkwoord in het Eenv. getal *wort gegeven.* Ik beken, dat ik deeze woordschikking noch niet begrijpe." H. Ik keur die evenmin goed, doch *begrijp*, dat Vondel hier aan een impersonale gedacht heeft. Er *wordt gegeven*.... wat? — *geen leden.*

504 *Venus dieren:* de „duiven." Hier bezigt Vondel, tegen zijn gewoonte. *dier* voor „vogel."

En haelen vaders tyt. Wanneer dees maghtigh wort
Om last te draegen, dan verlicht hy, aengeport
Van zyne drift, dien boom, voert heiligh en godtvruchtigh
Zyn wiegh en vaders graf in zonnestadt wydtluchtigh
En verre, en zetze neêr voor Godts gewyde kerk.
Acht iemant dat hier schuilt een heiligh wonderwerk
Van kunne en beurten te verandren en verkeeren;
Laet een Hiëne ons dit dan met verwondren leeren
Hoe 't met zyn wederga niet onervaeren is
In tweederhande kunne. Ook weetenze gewis
Dat een kameleon by wint en lucht kan leven,
En alle verwen en gedaenten hier op kleven.
Verwonnen Indiën teelt panters voor den godt
Des wyns, en stort dit dier zyn water buiten 't slot
Der blaze in ope lucht, de druppels worden steenen.
Aldus verhardt korael, als het door 't water heenen
In wint en lucht groeit. Maer de dagh zal onder gaen,
De zonnewagen in den diepen oceaen
Zich domplen, eer ik elx verandring zou verhaelen.
Zoo zienwe tyden van hun streeken staêgh verdwaelen,
De volken klimmen en opkoomen, wederom
Neêrdaelen. Zoo was Troie een maghtigh koningsdom,
En storte zoo veel bloets, den tyt van vyf paer jaeren.
Nu legt het plat, en in een' puinhoop heengevaeren,
Vertoont in ste van schat alleen der oudren graf.
Micene en Sparte, groot van faeme, naemen af,
Voorheene groote steên, ook Cekrops stadt, Atheenen,
Amfions Tebe. Sparte is heel en al verdweenen,
En nu een effen velt. Micene legt ter neêr.
Wat 's Edips Tebe? een klucht, een fabel, en niets meer.

529—531 De hiëne dan een man dan een vrou. *Kantteekening der oude uitgave.*
532—533 De natuur van het kameleon. *Kantteekening der oude uitgave.*
534—536 Panterspis in een gesteente. *Kantteekening der oude uitgave.*
537—540 Korael, eerst week wort hardt. *Kantteekening der oude uitgave.*
542—545 Beurten van d'opkomste der volken. *Kantteekening der oude uitgave.*
546—553 Ondergang der steden. *Kantteekening der oude uitgave.*

546, 550 Hier worden *Sparta* en *Athene* tweemalen genoemd. De fout ligt echter bij Ovidius, die hier ter plaatse van grover onachtzaamheid te beschuldigen is. Immers hij voert hier Pythagoras sprekende in: en toen die leefde, waren Athene, Sparta, Thebe enz., verre van geheel verdwenen te zijn, ten top van aanzien en macht gestegen.

Pandions stadt, Athene, och wat 's hier nagebleven
Dan slechts de bloote naem? nu schept out Troie leven
In Rome, zoo men zegt. Nu leght nieu Rome vast
Een diepe grontvest by den Tyber tegens last,
Omtrent den Appenyn. Dees stadt, zoo hoogh aen 't wassen,
Verandert haer gestalte, en zal aen 's hemels assen
Gesteigert, als het hooft van 's werrelts heerschappy,
In top staen aengebeên. 's Waerzeggers wichlery
En nootlotspellers ons die wonderheên ontvouwen.
Ook plagh dit Helenus voorheen, naer myn onthouwen,
Een zoon van Priam, ons van helt Eneas wis
Te spellen; toen dees aen zyn stadts behoudenis
Vertwyfelende, weende, en Troies hof en wallen
Vast wankelden, gereet ter aerde in·d'asch te vallen.
Hy sprak: o Venus zoon, kuntge onze spraek verstaen,
De stadt van Troie zal geensins tot niet vergaen,
Blyft gy behouden; vier en zwaert u onder 't vlugten
Verschoonen. Gy zult vry vertrekken: staek dit zuchten.
Gy zult het uit den brant verdelghde Pergamom
Met u vervoeren, tot dat Troies volk weêrom
En u een uitheemsch erf getoont werde aengeprezen,
Het welk u liever dan het vaderlant zal wezen.
Ik zie den Frigischen nakomeling verplicht
U trou te leveren een ryxstadt vast gesticht,
Hoedaenige geen was, noch is, noch oit zal koomen.
Het staet den oversten, en dapperen, en vroomen
Dees stadt veele eeuwen eerst te zetten in haer kracht.

551–595 Oorsprong van Rome. *Kantteekening der oude uitgave.*

570, 571 *Gy zult het uit den brant verdelghde Pergamom met u vervoeren:* „Indien „men de schikking deezer woorden wil behouden, diende er eenige ver- „andering te geschieden in de woorden zelfs: 't Zy men voor *uit* leeze, „*door;* want *Pergamom,* d. i. Troje, was niet verdelgd UIT, maar DOOR „*den brand:* 't zy men *verdelghde* verandere in *geschaakte:* — en misschien „dacht Vondel zo, toen hy *uit* schreef: ten minsten komt het zeer wel „overeen met het Latijn van Ovidius:

„*Ibis et una*
Pergama rapta *feres.*

„Maar indienwe de woorden des Vertaalers behouden, zo diende er nood- „zaakelijk eenige verandering gemaakt te zijn in derzelver schikkinge, „'t zy men leeze *uit den brant het verdelghde* of *het verdelghde Pergamum* „*uit den brant*" enz. **H.**

Maer eene telgh, uit helt Iülus voortgebragt,
Wil haer verheffen tot een koningin der aerde,
En 't aertryk onder zyn gebiet, dat helden baerde,
Opluikende, zal hy, met blyschap ingehaelt
Ten hemel, zitten van al 't godendom bestraelt.
Dit spelde Helenus Eneas, voor 't verstroien,
Die vroom zyn huisgoôn met zich ommevoerde uit Troien.
'k Verhaele 't geen my heught, en het verheughtme dat
Myn maeghschaps vesten en de lang verwachte stadt
Alreede ryzen, en de Grieken de Troiaenen
Tot heil zoo zegenryk verwonnen met hun vaenen.
Doch om ons zelven niet vergeetende, te ver
Te rennen buiten het bestek met paert en kar:
De hemel, en al wat de hemel kan bedekken,
En d'aerde, en wat men vint op d'aerde, en haere plekken,
Verandert van gestalt, wy me door veel geval,
Gelyk een medelit van 't overgroot heelal.
Naerdienwe dan niet slechts bestaen uit lyf en leden,
Maer ook uit eene ziel, en stadigh hier beneden
Verwandelen in vee, en dieren, of een lyf,
Dat broedren, oudren, en bloetvrienden een verblyf
Verstrekt voor hunne ziel, gewoon hierin te waeren;
Zoo laet ons boven al des menschen lichaem spaeren,
En niet mishandelen, en als Tiëst gevoet,

596—627 De mensch bestaet uit lichaem en ziel. *Kantteekening der oude uitgave.*

579 *Eene telgh:* Augustus, aan wien door de toenmalige dichters een even hooge plaats in den hemel was toegezegd, als aan Julius Cesar was te beurt gevallen.

581 Men vergete niet, dat Pythagoras beweerde, vroeger de Trojaan Euforbus geweest te zijn.

590 *Ons zelven:* „moest zijn: *ons zelfs.*" H. Ik weet, dat H. zoo schreef, en in de aanteekening op vs. 570 hebben wij er een bewijs van gehad; hoe hij echter aan die schrijfwijze gekomen is, kan ik niet verklaren. Uit de voorbeelden, te dezer gelegenheid door Van Lelyveld uit onze oude schrijvers bijgebracht, blijkt ten duidelijkste, dat *ons zelfs*, behalve in den genit., nooit, *ons zelve* zeldzaam, maar *ons zelven* bijna algemeen gevonden wordt.

591 *Met paert en kar:* te weten, als een wagenmenner, die uit het spoor is geraakt.

598 *Verwandelen:* hier wordt dit woord zeer te pas gebezigd, daar hier werkelijk bij gedacht wordt aan de wandeling eener ziel van 't eene lichaam in 't andere. H.

Niet brassen aen den disch ons eigen vleesch en bloet.
Hoe snoot is 't uit gewoonte een' anders tyt te korten!
Hoe vuil hoe godtloos luit het menschenbloet te storten,
En met een bloedigh mes te keelen kalf of koey!
En doof en onbeweeght te hooren dit geloey,
Wie keelt met lust een' bok, en hoort hem deerlyk blaeten,
Gelyk een krytend kint? wat vraet zou nu verwaten
Een' vogel eeten, dien hy aesde in zyne kou?
En wat ontbreekt'er, om een schelmstuk zonder rou
Volkomen aen te gaen? helaes, waer loopt dit heene!
Gedooght dat d'os den ploegh vry trekke, en zwoege, en [steene,
Doch sterf van ouderdom. Gedooght dat schaep en lam
U kleeden tegens koude, en laet de geitemam
Zich in het mellekvat van haere melk ontladen.
Wech wech met netten, strik, en angel, die slechts schaden.
Wech wech met lymstang, slechts der vogelen verdriet.
Bedrieght, belaeght, verschalkt het pluimgedierte niet
Met looze treken, noch misleit geen bloode harten
Met bonte vederen. Bedekt noch voedt geen smerten
Met aes en worrem, die den scherpen angel blint.
Doot schadelyk gediert', dat mensch en vee verslint.
Gy mooght het dooden, doch niet eetende misbruiken.
Past tot uw nootdruft kruit en veltgewas te pluiken.
Na deze en andre reên vertrekt Pitagoras.
In 't oude vaderlant, daer hy geboren was,
En Numa, lang verzocht, heeft endelyk de toomen

628—653 Het ryk van Numa. *Kantteekening der oude uitgave.*

621 *Met bonte vederen:* bij de hertenjachten werd in ouden tijd de plek, waar men jaagde, omheind met zeildoek of touwen, die met veeren bekleed of bevlochten waren, waar het wild voor terugschrikte.

626 volgg. Of Ovidius chronologisch juist handelde, door Pythagoras en Numa als tijdgenooten voor te stellen, durf ik niet beslissen. Er laat zich weinig aangaande den tijd van de geboorte des eerstgemelden met juistheid bepalen. LYTTON BULWER zegt in zijn *Athens, his Rise and Fall:* „Pythagoras arrived in Italy during the reign of Tarquinius Superbus, according to the testiniony of Cicero and Aulus Gellius, and fidex his residence at Croton, a City in the bay of Tarentum," enz. Maar Ovidius volgde misschien een andere overlevering, en zijn anachronisme was in elk geval als dichterlijke vrijheid evenzeer geoorloofd en niet zoo stout als dat van Vergilius, waar hij Eneas met Dido in betrekking brengt.

Van 't ryk en Latium gewilligh aengenomen.
Hy paerde heilzaem zich met zyne Egeria,
En by den zangbergh milt begunstight, voert hier na
Veele offerwyzen in, en leeraert strytbre zinnen
En kryghsmans uit den aert den nutten vre beminnen.
De koning, out en grys en afgeleeft, het ryk
Bevestight ziende, komt te sterven, en het lyk
Wort van het Roomsche volk en alle wyze raeden
Beweent. De weduwe, van droefheit overladen,
Begeeft de stadt, en slaet zich neder in een dal,
En 't Aricynsche bosch, om daer heur ongeval
En leet te klaegen. Och hoe dikwyl zou haer kermen
Het offer van Diaen in Tauren uit ontfermen
Verhinderen! hoe dik vermaent de boschgodin
En meermaeght datze toch den rou uit haeren zin
Zou zetten, en 't gewoone en droevigh schreien staeken,
En zochtenze met troost te stillen en vermaeken!
Hoe dikwyl trooste haer Hippolitus, en zey,
Wanneerze weende: staek dit treurigh lykgeschrey.
Gy zyt alleen niet, wien haer wensch niet magh gebeuren.
Zie hoe ook andren in gelyke droefheit treuren,
Dan zal de droefheit min u raeken aen het hart.
Och of het voorbeelt van veele anderen uw smart,
En niet myn eigen leet, kon stillen en genezen!
Myn ongeval kan u een nutte troostzalf wezen.
'k Geloof gy hoorde van Hippolitus voorheen,
Die door het licht geloof van vader en 't gesteen
En loos bedrogh van zyn stiefmoeder raekte om 't leven.
Gy zoudt verwondert staen om 't lasterstuk, en geven
Myn woorden naeuwelyx geloof, en evenwel
Ben ik de zelve zoon van Tezeus, t'onrecht fel
Op my gestoort. Zyn vrou, een ritsige aert, geboren

651—721 Hippolitus ongeval. *Kantteekening der oude uitgave.*

641 *Het offer van Diaen in Tauren:* hoe kon Egeria, die in *Latium* woonde, offeranden verhinderen, die in *Tauris* geschiedden? Doch er is in 't Latijn geen sprake van *Tauris*. Ovidius zegt alleen, dat Egeria door tranen en gebeden de offers der Orestessche Diana voorkwam, door welke offers men „menschenoffers" te verstaan heeft, die zoowel in Italië als elders plaats hadden.

660 *Een ritsige aert:* H. zoekt hier ter plaatse Vondel te verontschuldigen, dat deze het woord *aard*, hoezeer mann., op een vrouw toepast. Hij

Uit dees Pasifaë, wiens faem zich wyt laet hooren,
Betighte my voorheen dat ik heer vaders bedt
Schoffeeren wou met kracht, een gruwelyke smet,
Waermé d'onkuische my bezoedelde en onteerde,
En zy was zelve die dit snoot van my begeerde.
Nu tydigh in de weer en voorbaet, schuiftze valsch
De schult, by haer begaen, van zich op mynen hals,
Uit angst of 't uitquam, om my in de schult te leggen,
Of uit een spyt dat ik haer bede durf ontzeggen.
Heer vader Tezeus, van de waerheit onbewust,
Dreef op haer klaght den zoon ter stede uit langs de kust,
Vervolghde in 't vlugten hem met vloeken en gebaeren.
Ik snel te wagen flux naer Trezen heengevaeren,
Was aen 't Korintisch strant gekomen, toen de zee
Gelyk een waterbergh opsteigerende, alree
Voor bey myne oogen scheen te loeien en te bersten.
De baren opgescheurt van krachten, die haer persten,
Zoo quam een zeestier, spits van hoornen, voor den dagh,
En stak met hals en hooft ter borst toe, zoo men zagh,
Te water uit, en braekte, en snoof door balgh en snuiten
Een maght van water in d'ontsloote lucht naer buiten.
Myn makkers schrikten. Ik stont even moedigh schrap,
En wonderlyk gerust in myne ballingschap:
Wanneer myn trots gespan schuimbekkende, zyne ooren
Opsteekende, naer zee zich keert, en voor den toren
Van 't zeegedroght verschrikt, gezwint aen 't hollen raekt,

had even goed verschooning voor hem kunnen inroepen, dat hij elders *aard*, hoezeer enkelv., op meer personen toepast, als b. v. in den *Lucifer:*

Hardneckige aert *ghy zijt geen* zonen *van het licht.*

Maar Vondel had volstrekt geen verdediging noodig en 't geheele betoog van H. spruit voort uit zijn verkeerde opvatting van den uitgang der woorden *vroomaard, goedaard, dronkaard,* enz. *Aard* is in den aangehaalden regel, evenals elders bij Vondel, gelijk van beteekenis met „slag soort, ras."

674, 675 *De zee, gelyk een waterbergh opsteigerende:* wanneer de *zee* opsteigert. vormt zij vanzelve een *waterberg,* en men kan dit laatste dan ook zeer goed nemen voor „hooge golf," als Vondel dit zelf doet in het *Lof der Zeevaert,*

En elcke waterbergh *hem dreight den jongsten dagh,*

maar de *zee* kan niet bij een *waterberg* vergeleken worden, omdat er geen *bergen* van *water* bestaan en men geen gelijkenis kan ontleenen van iets dat niet bestaat.

En met de radren in de rotsen, dat het kraekt,
Komt aengeronnen. Ik houde even onverschooten
Den teugel in de hant, maer van de zee begooten,
En leggende op den rug, poogh zonder schrik en schroom
De paerden kort te rug te houden met den toom:
Noch zou de dolheit van de paerden, in 't verheffen
Van hunne kracht, myn' moedt, en kracht niet overtreffen,
Ten waere 't radt, het welk om d'as geduurigh rent,
Door 't fel bejegenen van eenen pael in 't ent
Aen stukken vloogh en spatte. Ik worde flux ten wagen
Hardt uitgeschokt, en hang gekneust, gescheurt, geslagen,
Met leên en ingewant aen teugel, en aen zeel.
De zenuw van den pael geschut, bleef 't lyf ten deel
Al voortgerukt, ten deel gehaekt. De beenders kraeken.
Gy zout my afgemat de ziel in bloet zien braeken,
En niet een eenigh lidt meer kennen aen myn lyf.
Al 't lichaem was een wonde. o Boschvrou, al te styf
En onverzetbaer, kuntge ons leedt by 't uw gelyken?
'k Bezocht het zonneloos geweste in Plutoos wyken,
En koesterde myn lyf gerabraekt in Godts poel,
En quam alleen weêrom uit onderaertsch gewoel
Te leven door de kracht der heelzaeme artsenyen
Van Eskulapius, Apols zoon, vry van lyen.
Toen dekte Cintia my met een dikke wolk,
Op dat ik onbenyt moght komen onder 't volk,
En om onaengerant myn dagen door te brengen,
Zoo kanze door haer kracht myn levens tyt verlengen,
Verkeert myn aenzicht om te blyven onbekent.
Zy twyfelt langen tyt, voor haer besluit in 't ent,
Of Hippolyt in Krete of Delos zoude blyven:
Doch hy liet Kretenlant en Delos heenedryven,
En zette zich hier neêr. Diane, my getrou,
Belaste streng dat ik myn' naem verandren zou,
Op dat men 't ongeval, veroorzaekt door myn rossen,
Moght zetten uit den zin. Zy sprak: o eer der bossen,

722—726 Hippolitus Virbius. *Kantteekening der oude uitgave.*

709 *Vry van lyen:* deze stoplap zal moeten teruggebracht worden tot het voorafgaande: *te leven.*

710 *Cintia:* „Diana."

Gy hiet eerst Hippolyt, nu Virbius: en ik
Bewoonde na dien tyt dit lustbosch zonder schrik,
En onder het getal der mindre goôn gerekent,
Schuile onder gunste van dees kuische, zoo uitsteekend
Tot my genegen, en blyf by haer in gena.
  Noch kon een anders rou en ramp Egeria
Geensins vertroosten in haer droefheit. Zy legt neder
Beneden aen den bergh, en smilt, helaes te teder
Van aert, in traenen wech, tot dat Diane, diep
In 't hart geraekt, haer leên tot eene springaêr schiep,
En 't lichaem in een bron, die eeuwigh springt, herbaerde.
Maer een nieu wonderwerk verbaesde de vergaerde
Godinnen van het velt, en d'Amazoonsche spruit
Hippolitus stak mede in dit verwondren uit:
Gelyk toen d'akkerman, gezeten in Tirrene,
De klay, beschoren ter verandering, met eene
Gevulde waterkruik besprengde, en zaghze op 't velt,
Ook zonder iemants hulp, verandert en herstelt,
En van een' aerden klomp in eenen mensch herboren,
Die zynen mont ontsloot, om voor een ieders ooren
Wat nieus te spellen: en men gaf hem, kloek en tuk,
Den naem van Tages, die Hetrusschen elx geluk
Leert spellen. Romulus zagh dus in 's Tibers streeken
De kryghsspeer, in den bergh van Palatyn gesteeken,
Op eenen wortel, niet op 't punt van yzer, staen,
Die nu geen speer, maer eer een boom met groene blaên
En taeie takken schynt, en dekt den gront beneden
Met koele schaduwe, als een wonder boven reden:
Of als helt Cippus, toen hy keerende uit den slagh

727—736 Egeria in eene bron. *Kantteekening der oude uitgave.*
737—743 De klay in eenen knaep. *Kantteekening der oude uitgave.*
744—749 Romulus speer in eenen boom. *Kantteekening der oude uitgave.*
750—886 Cippus kryght horens. *Kantteekening der oude uitgave.*

743 *Tages:* deze wordt bij CICERO *de Divinat.* vermeld als een kleinzoon van Jupiter, en die, nog een knaap zijnde, aan twaalf Hetrurische stammen de wichelkunst leerde.

744 *Romulus,* enz.: de bekende legende van de speer, door Romulus in den Palatijnschen berg gedrild en daarop in een boom veranderd.

749 *Boven reden* voor „onbegrijpelijk, boven alle begrip."

Zyn kromme horens in het klaere water zagh,
Den weêrschyn valsch hiel, met de beide handen woelde,
En 't hooft betaste reis op reis, tot dat hy voelde
't Geen d'oogen zagen, en verbaest bleef staen en stom,
En heilryk uit den stryt, 't gezicht naer 't hemelschdom
Met zyne hoornen hief, en sprak: ontvout onslieden,
O goden, klaerlyk wat dit voorspook wil bedieden.
Is 't voorspoet, het gedy tot heil van dezen staet,
En 't volk van Romulus: bediet het onheil, laet
Dit my slechts treffen. Hy, verplicht aen Godts geboden,
Verzoent het outer, hier van kruit en groene zoden
Gebout, met vier, giet wyn uit zynen offerkelk,
Leeft raet met lillend groom van lammeren, voor elk
Geslagen, en slaet gade, als d'ingewanden lillen,
Wat dingen vezel, aêr, en draet bedieden willen.
Een offervinder van Tirrene ziet dit aen,
En zaeken van gewight hierin, noch onverstann
En twyfelachtigh. Maer de wichlaer riep in 't ende,
Toen hy 't gezicht, van 't groom, naer Cippus horens wende:
O koning Cippus, zyt gewelkomt, en gegroet:
Want dit gewest, het welk Latynen draeght en voet,
Zal willigh en van zelf voor uwe horens nygen.
Nu toef niet langer. Ay genaek vry, en ga stygen
Door d'ope poorten: want het nootlot dit begeert.
Gy zult, ontfangen als een koning, en ge-eert
Door alle tyden heen, den ryxstaf veiligh zwaeien.
Hy schoorvoet, en schynt wars het aengezicht te draeien
Van deze veste, en zegt: de goden wenden vry
Dit voorspook, dezen last van heerschen, ver van my.
'k Zal veel rechtvaerdiger, indienze dit gehengen,
Myn tyt in ballingschap en stilheit overbrengen,

751 *Horens:* de *horen* was vanouds het zinnebeeld van sterkte en macht; zie den aanhef van Vondels *Lofdicht op Velius*,

o Horen gy verheft uw kostelycken Horen.

Met dat al zou tegenwoordig een dichter het niet wagen, den krijgsman, die zegevierend terugkeerde uit den krijg, met zulk een attribuut te vereeren.

763 *Voor elk:* zal „voor elks oogen" moeten beteekenen; maar 't is en blijft een rijmlap.

766 *Een offervinder van Tirrene:* de wichelaars of offervinders te Rome waren doorgaans Tyrrheners (Etruriërs).

Dan 't Kapitool my heffe in 's konings stoel en staet.
Zoo spreekt hy, en vergaêrt terstont gemeente en raet:
Nochtans bekranst hy eerst het hooft met lauwerblaêren.
De kryghsliên bouwen, op 't gejuich der blyde schaeren,
Van zoôn een' heuvel. Hier zet Cippus zich in stant,
En daegende de goôn, naer d'oude wys van 't lant,
Spreekt luide: hier staet een zoo hoogh in top geheven,
Die, zoo hy niet van u ter stadt werde uitgedreven,
Uw koning wezen zal. Wat man dit is of niet
Wil ik betekenen, niet noemen. Merkt en ziet:
Hy voert twee horens op het hooft, en trekt dees binnen
In Rome. Een wichlaer zal, op datge hem mooght minnen,
U toonen die u wet en rechten leeren zal.
Hy kon door d'ope poort inbreeken met geschal,
Maer wy beletten dit, schoon niemant dezen nader
Bestaet dan ik alleen. Romainen, wilt den vader
De stadt verbiên, of acht gy billyk altemael
Hem straf waert, ketent hem met yzer en metael,
Of helpt ons door de doot des dwingelants uit vreezen,
Eer hy u trappe op 't hart. Als d'oostewint gerezen
Het pynbosch schokt en ruischt, of storrem uit de kolk
Van verre onze ooren vult, zoo buldert al het volk:
Doch onder het verwart geroep des volx, van toren
Opsteekende, laet zich dees stem voorbaerigh hooren:
Wat man is dit? elk ziet nieusgierigh hem naer 't hooft,
En zoekt de horens, als een teken hun belooft.
Maer Cippus antwoort flux: gy hebt den man gevonden,
Dien gy begeert en wenscht. Hy rukt den omgewonden
Laurier, in wederwil des volx, van zyne kruin,
En toont de horens op het voorhooft krom en schuin.
Zy neigen 't hooft op dit gezicht terstont ter aerde,
En steenen luide, en zien, huns ondanx, hier de waerde
[Wie zou 't gelooven?] van dien man nu recht van pas,
Die om zyn daeden en verdienst doorluchtigh was;
En niet gedoogende dat d'eer hem werde onttrokken,
Zoo zettenze de kroon van eere op zyne lokken.
Maer d'oversten, naerdien gestreng u wort verboôn
Te trekken in de stadt, vereeren met een' toon

818 *Maer d'oversten:* versta: „de Overheid, de Senaat."

Van zege u zoo veel lants, als gy tot uw genoegen,
In eenen dagh met een paer ossen kunt beploegen.
Zy snyden op den post van koper voor de liên
De horens, die 't verloop der eeuwen niet ontzien.
O zanggodinnen, die den dichter begenadight,
Ontvout ous toch [want u, van kennis onverzadight,
Ontbreekt geen weetenschap van tyden lang geleên]
Hoe Eskulapius, Koronis zoon, voorheen
Te Rome, daer de stroom des Tibers door komt vaeren,
Met offerhanden, als een godtheit, op altaeren
Geviert wort en gedient. Een ysselyke pest
Smette eertyts al de lucht in Latiums gewest.
De menschen gingen dootsch van stank en etter quynen.
Toen zy, begravens moede, en afgemat van pynen,
Geene uitkomst zagen, en de moedt den arts ontviel,
Riep elk den hemel aen met een benaeude ziel
Om bystant, en men ging met Delfis mont te raede,
Het middelpunt der aerde, en hiel daer om genade
By Godts orakel aen, en badt dat hy den staet
In dezen hoogen noot toch redden wou met raet,
En eenigh heilzaem woort en antwoort, hun gegeven.
Op 't smeekende verzoek der afgezanten beven
En sidderen de plaets, en Febus lauwerier,
En pylekoker, die om hoogh hing, en van hier
Klonk van den dryvoet, uit de godtgewyde kooren,
Een stem, die 't hart vertrooste, en zich aldus liet hooren:
Romain, het geen gy hier komt zoeken in uw kruis,
Is dicht by u alleen te vinden. Zoek het t'huis.
Gy hoeft Apol om u te helpen niet te praemen,
Maer godt Apolloos zoon. Gaet heenen al te zamen,
Gaet heen ter goeder tyt: gaet heene, haelt hem zelf.
De wyze raet hoort Godts bevel uit zyn gewelf,
En onderzoekt in welk een stadt, in welk geweste
Zich Febus zoon onthoude, en zent beducht ten leste

820 *U* voor „hem, aan Cippus."
822 *Den post:* namel. „van eene der stadspoorten."
823 *Niet ontzien:* „verduren."
828 *Daer de stroom des Tibers door komt vaeren:* hier heeft *varen* de beteekenis van „trekken."
851 *De wyze raet:* „de Senaat."

Naer Epidaurus zyn gezanten, die belant
By Grieksche heeren, streng aenhouden in dien stant
Om dezen godt, die met zyn gunste en artsenye
Auzonie van sterfte en doots gevaer bevrye:
Gelyk 't orakel, dat niet dwaelt noch faelt, beveelt.
De raet is onderling oneenigh en gedeelt.
d'Een acht men moetze in noot niet weigren noch verlaeten:
Een ander dryft men magh het heil der onderzaeten
Niet overlevren en verzenden elders heen.
Toenze in raetspleegen een poos twyfelden, verdween
De dagh voor 't schemerlicht, en d'avont quam de plekken
Des aertbooms meer en meer met donkre schaduw dekken;
Toen Godt de heilant, o Romain, godt Eskulaep
U in den droom verscheen, en uwen dunnen slaep,
Gelyk hy in de kerk zich eer plagh t'openbaeren,
Met eenen ruwen staf, in 't bloeienste der jaeren,
In zyne slinke hant. De rechte streek bedaert
En opgetogen vast den langen breeden baert.
Hy sprak heel minzaem: ay laet uwe vrees verdwynen.
'k Zal koomen, hout dit vast, maer anders u verschynen.
Bezichtigh deze slang, rondom den staf gekrult,
Dat gy haer kennen mooght. Ik zal u, neem gedult,
Aldus verschynen, doch veel grooter, en als lyven
Van hemelingen, die voor 's menschen oogen dryven.
Terstont verdwynt de Godt, met d'aengenaeme stem,
Gehoort by duister, en de Godt des slaeps met hem.
Het koesterende licht quam na den slaep weêr boven.
De dagh had 's andren daeghs de starren wechgeschoven.
De hoofden, in den raet en heerelyke kerk
Van godt Apolloos zoon gedaghvaert styf en sterk,
Gaen bidden dat hem toch believe hier te woonen,

859 *De raet:* hier, „de Raad bij de Grieken."

866 In de oude uitgaaf: *Als Godt.*
Godt de heilant: Deus opifer: „God, die de kwalen heelt of geneest." In dezen regel is een noodelooze emphasis aangebracht, waartoe het Latijn geen aanleiding geeft.

876, 877 *Als lyven van hemelingen:* versta: „gelijk in grootte als de hemelingen, wanneer zij zich in stoffelijke gedaante aan de stervelingen vertoonen."

881 *De dagh had 's andren daeghs:* de herhaling van 't woord *dag* is hier vrij slordig.

882 *De hoofden:* hier wederom: „de Grieksche Raad."

En hun door hemelsche kentekens klaer te toonen
Waer hy zich neêr wil slaen. 't Gebedt was naulyx uit,
Of Godt, met eenen kam van gout, en langs de huit
Vol schubben blaekende, als een veltslang, geeft een teken
Met schuifelen, dat hy hierheen komt aengestreeken,
En schokt met zyne komste altaerbeelt, en poortael,
Den marmervloer, en 't hoogh gewelf, vergult tot prael;
En midden in de kerk gerezen overende,
Slaet d'oogen overal. Het vollek, dat hem kende,
Begon te sidderen, van schrikken aengerant.
De kuische priester, met den witten offerbant
Om 't hooft bewonden, kent de godtheit nu niet duister,
En roept: ziet daer is Godt: daer is hy: dat elk luister':
Datze alle opmerken, die hier tegenwoordigh zyn.
O openbaeringe, in dien overschoonen schyn,
Gedy al 't volk tot heil. Helpze alle op hun begeeren,
Die zoo godtvruchtigh u met offerhanden eeren.
Zy eeren al den Godt op 't hoogh bevel terstont,
En volgen 's priesters stem godtvruchtigh met den mont.
Eneas afkomste is gewilligh, en stemt styver
Met hart en mont, elk om 't godtvruchtighste, dien yver.
De Godt begunstight hun, en sterkt wat hy belooft,
Met neigen van zyn' kam, en glinsterende hooft,
En schuifelt drywerf met de tong, die vierigh drilde.
Toen gleed hy neder langs den trap van marmer, wilde
Vertrekken, keerde 't hooft eens om, en zagh nu vlug
Naer 't overoude altaer, dat hem geviel, te rug,
En groete het verblyf en kerken voor 't vervaeren,
Waerin zyn godtheit plagh te woonen en te waeren.
Nu kroop hy uitgestrekt, dan boghtigh slibbergladt
Langs d'aerde, dicht bestroit met bloemen, door de stadt
In 't midden naer den dyk en haven, doorgaens heenen
Van wederzy gesterkt en opgehaelt met steenen.

886—926 Eskulaep in eene slang. *Kantteekening der oude uitgave.*

887 *Godt:* lees: „de God."

888 *Veltslang:* deze aanduiding eener bijzondere soort van slang verzwakt hier het indrukwekkende der voorstelling: de verschijning van een *veldslang* zou kwalijk zulk een uitwerking hebben gedaan.

895 *De kuische priester:* er is geen sprake van de kuischheid des priesters, en 't Lat. *castos* doelt alleen op de reine witheid van zijn hoofdband.

916 *Doorgaens heenen* voor „doorloopend."

Hier houdt de godtheit stant, en 't schynt dat zy, niet vreemt
Van 't volk, 't welk haer geleit en toejuicht, oorlof neemt.
Godt in 't Auzoonsche schip, gesprongen in 't krioelen,
Zoo schynt de kiel den last des reisbren Godts te voelen,
Eneas afkomst lust te scheppen op dit pas,
Dewyl 't reisvaerdigh schip met Godt geladen was.
Men slaght'er eenen stier, om Godt zyn recht te geven,
Ontbint het tou van den gekransten achtersteven.
Het luchtje blaest in 't zeil. De Godt munt uit om hoogh,
En gaet'er boven op zich vlyen voor elx oogh,
En zagh'er diep in zee, en over 't water heenen.
De westewinden, die de reize gunstigh scheenen,
Geleidenze over den Ioonschen vloet. Men lant
Den zesten dagh met spoet aen 't Italjaensche strant,
Vaert dicht voorby en langs de kerk van Lacinye,
Befaemt door haer godin, langs Scilles razernye,
Laet Iäpigie van achter, en vermyt
Amfrizisch rotsgevaer ter slinke zyde, snyt
Het water met den riem, en schaeft ter rechte zyde
Het steil Ceraunien, en spoet in 't vaeren blyde
Recht langs Romechium, en Kaulon, en Naryt,
Geraekt door d'engte van Pelorus, en vermyt
Sicilje, en 't winthof van Eool, Temezes mynen.
Men wint Leukozie, en de zomerzonneschynen,
Die roozengaerden van het laeuwe Pestus voên.
Men zeilt langs Kapre, en ook Minervaes kaep, noch groen
En geel van vette olyf, en yvert om te koomen
By heuvels, trots op Surrentynsche dadelboomen,
De stadt van Herkules, Stabias, Partenoop,

927—987 Eskulaep te Rome gevoert. *Kantteekening der oude uitgave.*

920 Lees wederom hier: „toen (de) God gesprongen was" enz.

921 *Des reisbren Godts: reisbaar* voor „iemand, die op reis is," verdient de afkeuring niet, welke H. er over uitspreekt, en 't is uit oude handvesten verdedigbaar.

925 *Gekransten achtersteven:* 't Lat. heeft *puppi coronatae:* hiermede kan evenzeer beteekend worden dat de achtersteven een *kroon* droeg als dat die met *bloemkransen* behangen was.

933 *Haer godin:* Juno.
Razernye: lees *razerye* (zooals Vondel vroeger meermalen placht te schrijven) en 't rijm is zuiverder.

946 *De stadt van Herkules:* Herkulanum.

Tot ledigheit geteelt. Men schuurt met eenen loop
Sibilles kerk te Kume, en d'altyt warme baden,
Linturnum, ryk van gom, in bosschen, dicht van bladen,
Vulturnus, schaver van de kolk, daer 't zant vergaert,
En Sinuësse, dat de witte slangen baert,
Minturne met een' damp en zwavellucht behangen,
En 't hof van Antifaet, wiens grafste heeft ontfangen
De waerde voestervrou; wint Trachas, dat naer d'as
Des hemels styght, gebout in poelen en moeras,
En Circes eilant, tot datze Antium bekenden.
Toen nu maetroozen 't schip in 't zeilen herwaert wenden,
Ontvoude [want de zee ging hol] de godtheit voort
Haer krollen, boght by boght, en glippende over boort
Kroop in haer vaders kerk, gebout omtrent de baren.
Godt Eskulaep verlaet de vaderlyke altaeren,
Als 't water stilt, en hout in Febus tempel stant.
De Godt schuurt sleepende een lang spoor door 't zandig [strant
Met zyn geschubde huit, en quam op 't roer te leunen,
En achter op het schip met kam en hooft te steunen,
Tot dat hy endelyk gelant te Kastrum stont,
In een Lavynsche kerk, getimmert aen den mont
Des blonden Tybers. Al het volk, en mans en vrouwen
En nonnen, die het vier bewaekende onderhouwen
Voor Vesta, schieten toe, begroetende den Godt
Met eene blyde stem, waer 't snelle vaertuigh vlot,
Den stroom wort opgevoert. Hier staen van wederzye
Gewyde altaeren, langs den oever op een rye.

846, 847 *Partenoop, tot ledigheit geteelt:* 't blijkt, dat de Napolitanen toen al even bekend waren voor hun luieren als heden.

954 *De waerde voestervrou:* „Cajete," zie B. XIV.

962 *En hout in Febus tempel stant:* dat is een letterlijke tegenspraak met hetgeen voorafgaat, dat hy de vaderlijke woning verlaat, en 't staat ook niet in 't Latijn.

966—968 Klinkklare onzin: 't Lat. zegt: „totdat hij te Castrum komt, vervolgens te Lavinium, de heilige plaats (omdat Eneas er 't eerst zijn huisgoden bracht) en eindelijk aan de monden des Tibers." Recht dichterlijk schildert de Lat. dichter, door de namen der plaatsen snel op elkander te laten volgen, het reikhalzend uitzien van de schepelingen naar hun bestemmingsoord.

Donec Castrumque sacrasque
Lavini sedes Tiberinaque ad ostia venit.

De wierook smookt en kraekt, en spreit een' zoeten geur.
Men slaght en keelt'er vee. Godt Eskulaep was deur
De poort van Rome, 't hooft der werrelt, ingetogen.
De slang stak, hooger dan de mast, naer 's hemels boogen
Den hals om hoogh, en zagh naer een verblyf rondom,
Dat haer gelegen scheen. De lantstroom deelt zich krom
In een paer killen, vormt een eilant, slaet zyne armen
Beide even lang rondom de kanten, die beschermen
Zich voor zyn drift. De slang, Apolloos waerde zoon,
Begeeft zich van den mast nu derwaert, trekt zyn schoon
En goddelyk gestalt weêr aen, en dempt ten leste
De droeve sterfte en plaegh, de gansche stadt ten beste.
  Dees Godt vermeert, als een aenkomeling, alom
In onze kerken het getal van 't godendom:
Maer CEZAR wort van elk, gelyk een' godt, alreede
Geviert en aengebeên, in zyn doorluchte stede.
Dees overtreffelykste in oorloge en in pais,
Is niet zoo zeer door zyne oorlogen reis op reis
In zegestaetsien geviert en aengebeden,
En zyne uitheemsche en uitgevoerde dapperheden,
Ook snel behaelden prys, en heerelyken lof,
Nu in een nieu gestarnte en licht aen 't hemelsch hof
Verkeert, als door zyn' zoon: want onder Cezars daeden
En wapenroof, waermé hy ryk en overladen
Braveerde, rekent men geen werrekstuk gewis
Zoo groot en goddelyk dan dat hy vader is
Van dezen zoone, op stoel na hem in top gezeten:
Dat is, het eilant van Britanje, zoo vermeeten,
Te winnen, en den Nyl papierryk, die trots ruischt,
Met zeven monden in de baren schuimt en bruischt,

988—998 Julius Cezar in een gestarrente. *Kantteekening der oude uitgave.*
999—1046 Augustus lof. *Kantteekening der oude uitgave.*

990 *Overtreffelykste* voor „voortreffelijkste," als meermalen.

999 *Dan dat hy vader is:* lees hier — voor *dan* — *als:* evenals vs. 996 ALS *door zyn zoon:* aan beiden toch gaat (vs. 991) *zoo* vooraf.

1001 *Dat is:* lees: „is het dan meer?" de zin is in 't Lat. vragende gesteld.

1002 *Papierryk:* het epitheton is juist, doch klinkt ons vreemd in de ooren. Wegens de alledaagsche beteekenis, die 't woord verkregen heeft. De benaming van *schafpapier,* die Vondel in zijn beroemden lierzang aan den Rijn geeft, is gelukkiger aangebracht.

Zeeghaftigh met een vloot te temmen en te toomen,
Weêrspannigh Numidye in 't harnas op te komen,
Cinisisch Jube, een ryk van Pontus, dat ons haet,
En op de titels van den koning Mitridaet
Trotseert, aen 't Roomsch gebiet zoo zegenryk te hechten,
Veel zegestaetsien verdienen en bevechten,
Om zommigen alleen te triomfeeren; dat
Is geenerwys zoo groot, als endelyk dus prat
Te teelen zulk een' man, hanthaver aller menschen,
Door wien gy goden al het menschdom naer zyn wenschen
Behoede in eenen staet van zegen zonder endt.
De vader most eerst voor een godtheit staen gekent,
Op dat de zoon niet quaeme uit sterflyk zaet te groeien.
Eneas moeder dit wel konnende bevroeien,
[Want zelve zaghze klaer uit 's hemels goude poort
Het hooft des priesterdoms op 't Kapitool vermoort,
En zulk een' burgerkrygh opryzen] en verlegen
En bleek in 't aengezicht, sprak droevigh en verslegen
Tot alle goôn, die haer bejegenden: och och
Hoe vinde ik my omringt van laegen en bedrogh!
Met wellek een verraet wort naer den hals gedongen
Van d'eenige afkomste en het oir uit mynen jongen
Iülus den Troiaen gesprooten! och hoe naer
Blyve ik rampzalige gedompelt in gevaer!
De Kalidonsche speer van Diomedes wonde
My voortyts: dan ontstelt de Troische muur in 't ronde

1006 *Cinisisch Jube:* lees: *Juba den Cinisiër;* 't is een persoon en geen plaats, die hier bedoeld wordt.

1010 *Om zommigen alleen te triomfeeren:* H. geeft zich veel moeite om dezen zin te verklaren. De uitdrukking, hoewel allesbehalve zuiver of gelukkig, is mijns inziens wel te verstaan, wanneer men *om* neemt in de beteekenis van „wegens", en alsdan dezen en den voorafgaanden regel dus uitlegt: „vele zegepralen te verdienen, maar alleen wegens sommige een triomf aan te rechten," wat ook 't Lat. medebrengt:

Multos meruisse, aliquos egisse triumphos.

1019 *Het hooft des priesterdoms:* Cesar, die den titel voerde van Pontifex Maximus.

1029—1033 Luiden in de oude uitgaaf aldus:

dan bestreet de vyant stonde op stonde,
Voor Troie in last, myn ziel: dan neepme hartewee,
Vermits myn zoon zoo lang omzwerven bleef op zee.
Den stillen afgront most bezoeken en bezoeken en beroeren,
En tegens Turnus zulk een bloedige oorlogh voeren

Zoolang verdaedight, my, die noch aenschouwen moet,
Hoe mynen zoon dus lang vast omzwerft op den vloet.
Den stillen afgront gaet bezoeken en beroeren,
En tegens Turnus dien gestrengen oorlogh voeren,
Ja om rontuit te gaen eer tegens Juno stryt.
Wat haele ik rampen op van dien voorleden tyt?
De tegenwoordige verdrieten, die my krenken,
Gedoogen geen voorgaende elenden te gedenken.
Gy ziet het moortgeweer ter sluik op my gewet.
Ik bidde, o goden, dat gy tydigh dit belet,
Dit lasterstuk verhoet, en keert van onzen stamme,
Op dat 's aertspriesters bloet niet blussche Vestaes vlamme.
Vergeefs berst Venus dus van angst in klaghten uit,
Dat al de hemel galmt op dit bedroeft geluit,
En zy de goden zelfs beweeghde tot medoogen;
Die, schoonze 't nootloot, hardt als yzer, niet vermogen
Te smydigen, nochtans vermelden overal
Door wisse tekens het toekomende ongeval.
Men hoorde wapens en geklikklak in de wolken.
Trompetklank en klaeroen van strydende oorloghsvolken
Voorspelden 't gruwelstuk. De werrelt staet verschrikt.
De zon schynt duister, en gedootverft, en verstikt.
By wylen zagh men roode en gloênde fakkels gloeien,
In 't ryk der starren, en by wylen nedervloeien
En drupplen vlaegh op vlaegh een' regen, root als bloet.
De blaeuwe morgenstar besprengkelt, flaeu van moedt,
Haer aengezicht met roest. De maenehorens blonken

1047–1096 Voortekens van Cezars moort. *Kantteekening der oude uitgave.*

1037 In de oude uitgaaf leest men:
Verbieden aen voorgaende elenden meer te denken.

1041 *Vestaes vlamme:* niets werd te Rome heiliger gehouden dan het vuur, op het altaar van Vesta ontstoken: een Vestaalsche maagd moest bestendig toezien, dat het onderhouden werd: en wanneer het uitging, dan werd dit beschouwd als een teeken van zware rampen die den Staat bedreigden, terwijl zij, door wier achteloosheid zulks geschied was, op last van den opperpriester streng gestraft werd. En nu stelt hier Venus het ergste onheil, dat de Romeinen treffen kon, voor, onder het beeld van Vesta's vlam, uitgedoofd niet alleen, maar nog wel uitgedoofd door het bloed van den Pontifex Maximus, aan wien het oppertoezicht daarover was toevertrouwd.

1046 *Smydigen:* van *smeden,* „vervormen," komt *smydig,* „lenig, week," en hiervan weder *smydigen,* d. i.: „lenigen, verzachten."

Zoo vierigh root als bloet. De nachtuil geeft, in 't ronken
Der slaependen, alsins een voorspook van ons leet.
't Yvoore altaerbeelt weent alom, en beeft en zweet.
Men zegt in 't kerkwout, dat men aen de goden wyde,
Wort vogelegeschrey en dreigement t'ontyde
Vernomen. Offervee noch geen zoenoffer baet.
De vezels van het groom bedieden dat verraet
En oproer smeult en smookt. Men vont, eer 't offer brande,
Een afgehouwen hooft in 't groom der offerhande.
De honden huilden naer, by nacht op 't Kapitool,
In huis en kerken; en het geestendom, daer 't school
By duister, spookte alom. De stadt begon te beven
Van schrik. Hoewel de goôn gewisse tekens geven
Van 't geen voorhanden is, noch kunnenze den druk
Niet keeren, noch verraet en 't naekende ongeluk.
Men vint in kerken bloot geweer, ten moort beschoren.
Geen plaets in al de stadt was tot dien moort gekoren,
En 't gruwelyk verraet dan 't Kapitoliom:
En Venus slaende bey de handen, dootsch en stom,
Van rouwe, voor haer borst, zocht bang voor looze treken,
Zich zelve in eene wolk te bergen en versteeken,
Waermede Paris eer zyn' vyant, Atreus zaet,
Ontvoert wiert, en de helt Eneas 's vyants haet
En 't zwaert van Tideus zoon, ter goeder uure ontvlugte.
De vader sprak haer aen, terwylze steende en zuchte:
O dochter, wiltge alleen het onverzetbre lot
Bedwingen? zoo gy voert heel diep in 't scheutvry slot
Der dry gezusteren, gy zout'er zien en vaten

1062 *Noch geen zoenoffer:* weder, als meer bij Vondel, een dubbele negatie.

1065 *Een afgehouwen hooft:* onverstaanbaar: 't Lat. *caput* beduidt hier een bult of knobbel aan de rechterlob van de lever: en wanneer die bult door het mes des offeraars werd doorsneden, gold zulks voor een kwaad voorteeken.

1074 *Dan 't Kapitoliom:* de oude druk had verkeerdelijk *van*, waardoor de geheele zin veranderde. Het H.-S. heeft *dan*, gelijk H. reeds gegist had. Wat het rijm *Kapitoliom* betreft, ik keur dit evenmin goed als dat van *Pergamom*, hierboven vs. 570.

1083, 1084 *'t Scheutvry slot der dry gezusteren:* hier worden de *Parken* of „Schikgodinnen" bedoeld.

1084, 1085 In de oude uitgaaf leest men:

gy zout'er trots zien praelen
Die plaeten, zwaer van stael en blinkende metaelen,

Die zwaere kopere en zwaerwightige ysre plaeten
Daer 't onveranderbaer beloop der staeten in
Gedreven staet, en die onkrenkbaer al den zin
Van 't eeuwige beloop der starren vast bewaeren,
Met geene blixemen noch dondren te vervaeren.
Daer zultge vinden al het nootlot van uw plant
En stam, gehouwen in geduurzaem diamant.
Ik las het zelf, en print dit diep in myn gedachten,
En wil ontvouwen wat uw neven sta te wachten,
Op datge hier van niet zoudt blyven onbewust.
Dees helt, om wien gy dus bezorght zyt en ontrust,
Voltrok zyn levens tyt op aerde zoo veel jaeren,
Op dat hy, als een Godt, ten hemel in moght vaeren,
In alle kerken hier geviert staen om zyn faem.
Gy zult uitwerken dat de zoon, uw erfgenaem,
Den last der stadt, hem opgeleght, zal konnen draegen,
En hy, een wreeker van zyn' vader, droef verslaegen,
By ons gehanthaeft werde in oorlogh zonder scha.
De sterke muuren van 't belegen Mutina
Verwonnen, zullen op zyn woort den vre verzoeken.
Farzalje zal zyn' arm gevoelen, en vervloeken.
Men zal weêr Flippen in 't Ematiaensche bloet
Zien dryven na den slagh afgryslyk en verwoet.
De naem des grooten mans, die trots zyn standers plante,
En tegens d'adelaers in 't velt den arent kante,

1097—1098 Cezar in eenen godt. *Kantteekening der oude uitgave.*
1099—1180 Augustus voorspoedige heerschappye. *Kantteekening der oude uitgave.*

1103 *Mutina:* het tegenwoordige *Modena,* waar Brutus door M. Antonius in belegerd en welke stad door Octavianus weer ontzet werd.

1104 *Den vre verzoeken: den* staat er in 't H.-S., de oude uitgave had *dan.*

1105 *Farzalje zal zyn' arm gevoelen, en vervloeken: Farzalië* was de plaats in Thessalië, waar Pompejus door Cesar overwonnen werd, doch kon *zelve* in de zaak onzijdig blijven. Augustus leverde aldaar geen slag; zoodat de vermelding daarvan niet zeer klaar is.

1106 *Flippen:* een stad in Macedonië, beroemd door de nederlaag van Brutus en Kassius.
't Ematiaensche bloet: Emathia wordt, als wij meermalen gezien hebben, bij de dichters voor „Thessalië," hier voor „Macedonië," genomen. Maar de vertaling is hier niet juist. Er werd te *Filippi* niet zoozeer *Thessaalsch* of *Macedoonsch,* als wel *Romeinsch* bloed gestort. Ovidius spreekt van *Amathia caedes,* dat is, „de Macedoonsche slachting."

1108—1111 Dit ziet op de nederlaag van M. Antonius.

Zoo zorgelyk een kans dorst waegen en bestaen,
Wil in de baren van Siciljen ondergaen.
De fiere koningin van 't korenryk Egipte,
Beducht of haer in noot de hant en trou ontglipte
Des Roomschen veltheers, dreight vergeefs ons raethuis
Te brengen onder 't juk van haeren ysren staf. [straf
Wat hael ik op onroomsch geweste, en zulk een' zegen
Des heirs, van weêrzyde aen den oceaen verkregen?
Hy zal den aertkloot, en zoo wyt men menschen vont,
En ook de gansche zee beheerschen in het ront.
De werrelt stil in vrede, als niemant zich durf roeren,
Zal hy het burgerrecht en zeden innevoeren,
Ook wyze wetten elk voorschryven, en treên voor
Den onderzaet, geleit op 's voorzaets zedigh spoor.
Hy zal d'aenstaende tyt en zyn nakomelingen
Bezorgende gebiên, en vaderlyk bedwingen,
Dat d'afkomst, by een recht godtvruchte bedgenoot
Gewonnen, zynen naam, befaemt en overgroot,
Met eere draege, 't volk bezorge, en hy, de jaeren
Des vaders haelende, niet eer koome op te vaeren
In 't ryk der starren, hem vermaeghschapt en verwant.
De ziel, getogen uit het lichaem, nu vermant

1115 *Onder 't juk van haeren ysren staf:* een niet zeer gelukkige beeldspraak: 't is als zei men: „onder de muts van dien mantel." Bovendien leest men er niet, wat de Lat. dichter zoo fraai figuurlijk voorstelt: „den Kapitolijnschen Jupiter onder de slavernij te brengen van dien Egyptischen Kanopus."

1116 *Onroomsch* voor „barbarisch, uitheemsch."

1120, 1121 Echt Latijnsche constructie, maar allesbehalve sierlijk Nederlandsch, waarbij nog bovendien de voorspelling van een gezegenden vrede door den ongelukkigen stoplap: *als niemand zich durft roeren* glad bedorven wordt.

1123 *'s Voorzaets zedigh spoor:* versta: „het spoor van goede zeden, dat zijn voorzaat hem wijst."

1126, 1127 *d'Afkomst, by een recht godtvruchte bedgenoot gewonnen:* hier wordt op Tiberius gedoeld, doch die was geen zoon van Augustus, als men uit deze regels zou opmaken, maar van Livia, de gemalin van Augustus, uit haar eerste bed. *Prolem sancta de conjuge natum* zegt Ovidius: „het kroost, uit zijn vrome gade geboren."

1128, 1129 *De jaeren, des vaders haelende:* dan zou hij niet zoo heel oud geworden zijn; maar Ovidius bedoelt: „dat hij niet eerder naar de sterren zou varen, dan nadat hij een ouderdom als dien van Nestor had bereikt."

1131 *Vermant* voor „overweldigd."

En jammerlyk vermoort, wort midlerwyl van verre
Verandert in een klaere en flonkerende starre,
Op dat godt JULIUS van 't hemelsch hofgebou
Altyt ons merrektvelt en Kapitool aenschou'.
Zoo sprak hy naeulyx, of Eneas milde moeder
Stont in het raetsgestoelte onzichtbaer, daer 's ryx hoeder
Vermoort lagh, en geensins gedoogende al beschreit
Dat Cezars ziel, daer 't lyf benaeut op sterven leit,
In dunne lucht versmelt, namze uit het lichaem mede,
En voerdeze in 't gestarnte en volle ruste en vrede.
In 't ryzen merktze hoe de ziel, na 's lichaems doot,
Begon te flonkeren, en schuddeze uit haer' schoot.
De ziel vloogh hooger dan de maen en maenetranssen,
En sleepte een haervlecht mede, en lange streek van [glanssen,
Gelyk een star verschiet aen 's hemels hoogen troon.
Hy ziet de dapperheên van dien doorluchtsten zoon,
Bekent met blyschap dat zy ver hem overtreffen.
Hoewel de zoon verbiet zyn daeden te verheffen
Noch hooger dan 't bedryf des vaders, en zyn' naem:
Nochtans verheft de stoute en ongebonde Faem
Hem tegens zynen dank, en stelt den zoon oneven.
Aldus zwicht Atreus voor den naem van dien verheven
Vorst Agamemnon. Dus wort Egeus van den zoon,
En Peleus van Achil ontluistert door zyn kroon.
Ten leste, om naer den eisch voorbeelden by te brengen
Die hier op passen, godt Saturnus moet gehengen
Dat hem Jupyn verkleen'. Jupyn bestuurt den borgh
Des hemels, en de trits der werrelt met zyn zorgh,
Den hemel, 't vier, de lucht, die laeger hangt beneden;
AUGUSTUS d'aerde. Bey, gedient en aengebeden,
Verstrekkenze elk ten beste, in wonderbaer beleit,

1145 Lees: „en sleepte een lange streek van glanzen mede, als een vlammende haarvlecht."

1147 *Hy:* beter ware hier *zy;* immers dan kon 't pron. op de *ziel van Cezar* slaan, waarvan tot nu toe gesproken is. Nu hangt *hy*, voor *Cezar,* in de lucht.

1148 *Dat zy ver hem overtreffen:* beter ware geweest: *dat zy ver* de zijne *overtreffen.*

1152 *En stelt den zoon oneven:* dit is onverstaanbaar; 't Latijn heeft *una qui in parte repugnat:* d. i.: „is 't op dit punt alleen niet met hem eens."

1155 *Door zyn kroon:* lamme en zinstorende rijmlap.

Een vader en een vooght in alle billykheit.
Ik bidde, o goden, reisgenoots des helts van Troien,
Voor wien de zwaerden, vier en vlam in noot verschoien;
En u, verkore goôn van 't lieve vaderlant;
U, godt Quiryn, die Rome eerst stichte met uw hant,
Gelyk een vader; u, godt Mars, de rechte vader
Van den grootdaedigen Quiryn, en niemant nader;
U, moeder Vesta, tot een huisgodin gewyt
Van CEZAR; Febus, die met Cezars Veste altyt
Zyn hof bewoont; en u, Jupyn, wien boven allen
Tarpeius burghkerk is ter eere toegevallen;
En andren, die te recht verheven op den troon,
Van dichtren wort gebeên met een' godtvruchten toon:
Laet spa na mynen tyt aenbreeken en verschynen
Den dagh en uur, waerop AUGUSTUS al de zynen
En deze werrelt, lang by hem beheerscht, verlaet',
Ten hemel opvaere, en in dien vergoden staet
Elk begenadige, die hem aenbidt hier onder.
'k Heb nu een werk volwrocht voor blixemvier, noch [donder,
Noch gramschap van Jupyn, noch woedende oorloghszwaert
Noch bitsen ouderdom, die 't al verslint, vervaert.
Laet nu dien dagh, wien slechts 't vermogen is gegeven,
Dit lyf te krenken, vry den tyt van 't onwis leven
Afsnyden, als hy wil; 'k zal evenwel bestaen,
Myn eedle geest zoo verre als alle starren gaen,
Myn dichtfaem duuren, noit verdonkert maer verheven.
'k Zal op der volken tong door al de werrelt zweven,
Zoo wyt het Roomsche ryk zich uitbreit hier en gins.
Indien 't voorspellen van den dichtren eenighzins
Waerachtigh zy, myn lof blyft bloeien onbederfelyk
En eeuwigh, in elx mont naemhaftigh en onsterfelyk.

1181—1193 De geduurzaemheit en waerdy van dit heerlyke werkstuk der Herscheppinge. *Kantteekening der oude uitgave.*

1164 *Reisgenoots:* goed, doch min gewoon, voor *reisgenooten.* **H.**

1165 *Verschoien* voor „op zijde gaan."

1170, 1171 *Een huisgodin.... van Cezar:* omdat de dienst van Vesta naar den Palatijnschen heuvel, de woonplaats van Augustus, den Pontifex Maximus, was overgebracht. Ook voor Apollo had Augustus terzelfder plaatse een tempel doen oprichten.

1171 *Veste* voor *Vesta.*

TER BRUILOFTE

VAN DEN E. BRUIDEGOM,

MICHIEL LE BLON,

EN DE E. BRUIT

WILLEMYNE ELISABETH HELLERUS.

CONCORDES.

De Liefde, een trek om aen te winnen,
Brogt endelijk de vijf paer zinnen,
  Gelijk tien snaeren, overeen,
  En op dees minzaeme eendraght treên
Michiel en *Willemyne* t'zaemen
In echtgespan. Hier op verzaemen
  De feestgenooten, bly van geest.
  De liefde balssemt en geneest
Van wederzy de hartquetsuuren
En smarten van twee nagebuuren.
  De minne baert hier wedermin.
  De kennis brengt meer vrientschap in
Dan oit voorheene door het paeren
Van twee in 't bloejenste der jaeren.
  De Bruidegom belonkt de Bruit.
  Verstant en vrientschap straelen uit
De diamanten van haere oogen,

Ter bruilofte van M. Le Blon, en W. E. Hellerus. Volgens den tekst in Vondels *Poëzy*, 1682, I, bl. 776.

Onder den hier afgedrukten tekst, staat in de oude uitgave, de datum 10 Februari 1671. De bruidegom was, gelijk ook reeds uit het gedicht blijkt, een kleinzoon van Michiel le Blon, aan wien Vondel herhaaldelijk gedichten wijdde.

Concordes: d. i.: „eendrachtigen."

Daer spant de minnegodt zijn boogen.
Wat wysheit heeft dien vondt bedacht
En allen levenden een kracht
Eerst ingeplant, die eensgezinden
Zoo vast en eeuwigh kan verbinden!
Zoo wort de leli van 't kompas
Getrokken naer de noorder as.
De leli zoekt, en trekt veel ronden,
Tot dat haer rustplaets wort gevonden.
De hulk der wijde werrelt zeilt
Op dezen afgront, noit gepeilt
Van kloek vernuft, en geen gevaeren
Verhinderen het lief vergaeren.
Zoo bloeien stammen onverdort.
Le Blon, de groote Grootvaêr, wort
In zijn genan en Neef herschapen.
Indien de geesten, en die slapen
In hunne ruststede ongesteurt,
Gevoelen wat ter werrelt beurt,
Zoo kan hy, die voorheen *Christyne*
Diende als Gezant, om *Willemyne*
En zijnen Neef, die vrolijk paert,
En 's Grootvaêrs naem en spoor bewaert.
Niet laten hen, als onverscheiden,
Met vollen zegen heen te leiden
Naer 't weelig Bruiloftsbed, dat vroegh
Le Blonnen en *Helleer* vernoegh'.

25 *Trekt veel ronden:* „beschrijft vele bogen."
41 *Als onverscheiden:* „alsof hij nog leefde."

TER GOEDE GEDACHTENISSE

VAN WIJLEN

ELIZABET SYEN,

HUISVROU VAN

LUIDEWYK VAN ERPEKUM.

NIMIUM NE CREDE COLORI.

Dees grafstê wert aen *Syen* toegewijt,
Een bloem, verwelkt in 't opgaen van haer' tijt.
Elizabet, al zonk men hier uw lijk,
Uw vrientschap leeft in 't hart van Luidewijk.

Ter goede gedachtenisse van wijlen Elizabet Syen. Volgens den tekst in Vondels *Poëzy*, II, bl. 86.

Blijkens den datum onder het gedicht, overleed Elizabet Syen den 27 Augustus 1671. Zij werd 1 September in de Oude Kerk op het koor begraven en, komende uit de Warmoesstraat.

Lodewijck van Erpecum, zydelaecken-winckelier en Amsterdammer van geboorte, was 3 Januari 1669, 27 jaar oud en geassisteerd door zijn moeder Hannetje Schouten, ondertrouwd met Elizabet Syen, 20 jaren oud en wier ouders dood waren. Haar oom en voogd Joris Syen assisteerde de bruid. Beiden woonden in de Warmoesstraat.

Nimium ne crede colori: d. i.: „vertrouw niet te veel op de kleur (den gezondheidsblos)." Zie Vergil., *Ecl.,* II. 17.

3 *Zonk* voor „deed zinken."

OPSCHRIFT

VAN

EENIGE DICHTEN,

GEZONDEN AEN KORNELIS LE BLON.

Hy drinkt uit de bron
Der Poezye,
Zoo klaer als de zon,
Zijn lekkernye.

Opschrift van eenige dichten. Volgens den tekst in Vondels *Poëzy,* 1682, II, bl. 577.

Blijkens het jaartal onder de aangehaalde plaats uit Vondels gedichten, zijn deze regels van dit jaar.

OP DEN LOF

VAN DEN

YSTROOM,

GEZONGEN DOOR

JOANNES ANTONIDES.

FLUVIUS REGNATOR AQUARUM.

Doorluchtige Ystroom, laet u hooren,
Indien gy uw geluk beseft:
De dichter is in 't ent geboren,
Die zynen toon op u verheft,
En alle Nederduitsche tongen
Verwekt op zyne schoone wys,
Van lust en yver aengedrongen,
Dus weits te weiden, u ten prys,
Zoo wyt de fixe zeilkompassen
De zon zien ondergaen en wassen.

De stroom valt smal voor zulk een' zanger,
Benaeut door dyken van weêrzy,
Vyf mylen lang, of weinigh langer.
In Zuiderzee verdrinkt het Y:

Op den lof van den Ystroom. Afgedrukt volgens den tekst van Vondels handschrift, dat thans het eigendom is van den heer A. Th. Hartkamp, te Amsterdam. Een facsimile komt voor in de prachtuitgaaf van Mr. J. van Lennep.

Vondels jeugdige vriend Antonides gaf in 1671 een groot gedicht: *De Ystroom* getiteld, uit, waarvoor Vondel dit gedicht schreef.

Flavius regnator aquarum: d. i.: „een vloed, de beheerscher der wateren." Zie *Aen.* VIII. 77.

8, 9 *Weits te weiden.... zoo wyt:* sierlijk speelt Vondel hier met de gelijke aanvangletters en klanken.

Maer uw trompetter acht geene engde,
  En laet zich hooren wyt en zyt.
Hy rekt en spant uw korte lengde,
  Zoo ver de kiel op anker rydt:
Zoo ver Homeer en Maro beide
Den lof van Xantus oever spreide.

Twee hooftsteên aen uw rechte zyde
  Bestellen overryke stof
Aen hem, die zyn gedachten wydde,
  Om eene waterkroon van lof
Te vlechten om uw bieze haeren,
  Zoo wyt de Faem zich hooren laet,
De waterreien op de baren
  Ziet trippelen op Tritons maet,
En levendige zonneglanssen
Van gout op 't zilvre water danssen.

Geen nevel zal uwe eer verduisteren,
  Zoo lang twee ryke nabuursteên
Naer 't ruisschen van uw water luisteren,
  En gy van elk wort aengebeên,
Daer meereminnen, uitgekoren
  In uwen dienst, gereet ten disch
Opschaffen eenen vollen horen
  Van ooft, en wiltbraet, vleesch en visch,
En nektar, op de Muiderbergen
Gewassen, om Parys te tergen.

Voorwaer dit is 't banket der Goden,
  Daer niets ontbreekt. Hier groeit het al,
Men magh hier Koningen op nooden.
  Nu braekt de nyt haer hart en gal.
Hier riekt de kruitgeur der Molukken,

15, 17 *Engde, Lengde:* Vondel wijkt hier in beide woorden zonder noodzaak van de gewone spelling af.

21 *Twee kooftsteên:* „Amsterdam en Haarlem," als „stemhebbende Steden" aldus genoemd.

39, 40 *Nektar, op de Muiderbergen gewassen:* waarschijnlijk worden hier „druiven" bedoeld.

En wat de werrelt teelt in 't ront.
Hier is het lekkerlant te plukken,
En d'appels groeien in den mont.
Antonides, hou op van roeien:
Wy dryven, waer uw vaerzen vloeien.

47 *Het lekkerlant:* het *luilekkerland,* dat wij allen als kinderen in plaat hebben gezien en 't welk de Franschen *pays de Cocagne* noemen.

49 *Hou op van roeien:* d. i.: „gij behoeft niet verder den lof van 't IJ te verheffen; gij hebt ons reeds in uw zog gesleept en wij volgen u gewillig in het roemen van het IJ."

OP JOANNES ANTONIDES VAN DER GOES.

SUBSTITIT UNDA.

Zoo beelt *Antonides* zich zelven levende uit,
Niet voor 't gezicht, maer met een goddelijk geluit
Des Ystrooms, aengenaem in alle opmerkende ooren:
Als hy een' nieuwen toon op Hollands Hooftstroom zet,
Staet gryze Triton stom met d'oude zeetrompet.
Hier haelt zijn zanglust stof uit Aemstels vollen hooren.

Op Joannes Antonides van der Goes. Volgens den tekst in het voorwerk van Antonides' *Ystroom.* Amst. 1671.

Joannes Antonides, geboren te Goes 6 Mei 1647, bezocht, nadat zijn ouders in 1651 metterwoon naar Amsterdam waren vertrokken, aldaar de Latijnsche School en zou apotheker worden. Op jeugdigen leeftijd schreef hij reeds gedichten en kwam daardoor ook in aanraking met Mr. Diederick Buysero, later secretaris van Vlissingen, denzelfde aan wien Vondel zijn *Herscheppinge* opdroeg.

Den 13 Juni 1674 promoveerde hij te Utrecht op een proefschrift: „Over de draeyinge van het hoofd," in de geneeskunde en vestigde zich te Rotterdam, waar hij door voorspraak van Buysero, lid der admiraliteit van Zeeland, een betrekking bij de admiraliteit verkreeg.

Zijn huwelijk met Suzanna Bormans was niet gelukkig. Hij overleed 18 September 1684 en werd in de Groote Kerk te Rotterdam begraven.

Substitit unda: d. i.: „het stond stil in 't water." Zie *Aen.* VIII, 37.

OP HET INHEILIGEN VAN DEN HEILIGEN

FRANCISKUS DE BORGIA,

Hertogh van Gandia,

ONDERKONING VAN KATALONIE, GENERAEL VAN DE SOCIETEIT,

DOOR ZIJNE HEILIGHEIT

KLEMENS DEN TIENDEN.

Laet ons nu met 's hemels reien,
Harp, gezangen, fluit, schalmeien,
En een opgetogen geest,
Vieren Sint *Franciskus* feest,
Die erfvorstelijke staeten,
Kroon en rijxstaf kon verlaeten,
Toen hy Izabelle zagh,
Daer zy op de dootbaer lagh,
Met haer toegelokene oogen,
Van een' zwarten nacht betogen.
Och, sprak hy, dees morgenzon,
Die al 't licht verdooven kon,
Trougenoot van keizer Karel,
Schoone en onwaerdeerbre parel,

Op het inheiligen van Franciskus de Borgia. Volgens den tekst in Vondels *Poëzy*, 1682, I, bl. 519.

Franciscus de Borgia, Hertog van Gandia, had onder Keizer Karel V de aanzienlijkste staatsambten bekleed, onder anderen dat van Onderkoning van Catalonië. Na den dood zijner gemalin Eleonora de Castro, (27 Mei 1546) begaf hij zich in 1551, in de Sociëteit der Jezuïeten, en werd 2 Juli 1565 daarvan generaal. Den kardinaalshoed en andere hooge waardigheden sloeg hij af, en wees van de hand al wat eenige menschelijke hoogheid scheen te hebben. Paus Pius voegde hem bij zijn neef, den Kardinaal Alexander, dien hij, als legaat, naar Spanje, Portugal en Frankrijk zond. Borgia gehoorzaamde aan het Pauselijk bevel, en te Rome wedergekeerd, stierf hij aldaar den 30 September 1572, in 't twee-en-zestigste jaar zijns ouderdoms. Op den 24 November van 't jaar 1626 werd hij door Urbaan VIII onder 't getal der zaligen gesteld, en Clemens X bevestigde dit niet alleen, maar liet den 12 April 1671 zijn heiligverklaring uitspreken.

Hoop en eer van 't Roomsche rijk,
Is zy 't zelf? of is haer lijk
Ons verdonkert, en ontdraegen?
Neen, ik heb het gageslagen,
En, als 's Keizers eerste vrient,
Mijnen heer getrou gedient.
Kon dit lichaem zoo verkeeren
In een aes! de wormen teeren
Op de spier, en 't edel bloet,
In de hoven opgevoet.
Onder 't missen van dien luister
Schept de Hertogh licht uit duister,
Ziende hoe de zon van staet
En de werrelt ondergaet.
Borgia, van yver vlugge,
Ziet naer vleesch noch bloet te rugge,
Ziet naer kinders, hertoghdom,
Rijk noch Katalonie om,
Maer verkiest, gelijk een vroede,
Vrolijk willige arremoede,
Kuischeit en gehoorzaemheit,
En volght *Jesus,* die hem leit,
En na zulk een weêrgeboorte
Houdt zijn voetspoor door de poorte,
Heet van liefde tot Godts huis,
En geladen met zijn kruis
Naer de Maetschappy gedreven.
Hierom zit hy nu verheven,
Onder Heiligen ge-eert,
Daer men eeuwigh triomfeert.
Schoon de werrelt avrechts oordeelt,
Spiegelt u aen 's kruishelts voorbeelt,
En zijn ootmoet, rijk beloont.
d'Ootmoet wort in hem gekroont.

25 *Van dien luister:* t. w. „de schoonheid en den glans, die Isabella ten toon spreidde."

41 *De Maetschappy:* in een kantteekening der oude uitgave wordt dit woord vertaald met *Compagnie:* wij zouden in dezen zin liever *Sociëteit* zeggen, gelijk Vondels ook doorgaans doet.

BEHOUDE REIS

AEN DEN E. HEER

JOHAN BERGH,

Rechtsgeleerde,

GAENDE NAER 'S LANTS VLOOT, TER LIEFDE
VAN HET VADERLANT.

PULCHRUMQUE MORI SUCCURRIT IN ARMIS.

De krijgshelt *Bergh,* gereet op zee
Zich voor het vaderlant te waegen,
Begrijpt in zijnen geest alree
Dien oorloghsstorm, die donderslaegen,
't Gedreun, het baldren, en gekriel,
Het moortgeschrei, de zeetrompetten,
De hemelvaert van kiel by kiel,
Het schoon muzijkspel van musketten
Het barsten van de hantgranaet,

Behoude reis aen Johan Bergh. Afgedrukt volgens den tekst der afzonderlijke uitgave in plano (*Bibliographie van Vondels werken,* n°. 717).

Het bovenstaande gedichtje werd vervaardigd ter gelegenheid van de vrijwillige wapening tot verdediging van den vaderlandschen bodem. Onder andere loffelijke voorbeelden, toen gegeven, telde men die van Gerard Hasselaer, van Coenraad van Heemskerk en van Mr. Joan Bergh, die alle drie een zeker getal matrozen op eigen kosten geworven en zich aan hun hoofd gesteld hadden. Hasselaer had veertig man onder zich, die Engelsche mutsen droegen, met rood fluweel gevoerd: Heemskerk vijftig, met dergelijke mutsen, waarvan de voering blauw fluweel was; Bergh, een rechtsgeleerde, uit Naarden herkomstig, doch thans te Amsterdam woonachtig, had er acht, die mutsen droegen, met groen en grauw fluweel gestoffeerd. Alle drie woonden den slag van Solebay bij, waar Heemskerk, die op 't schip *de Dolfijn,* gevoerd door den Luitenant-Admiraal van Gent, en Bergh, die op 't schip *de Stadt Utrecht,* onder den kapitein Joan Bonk, bescheiden was, het leven afbrachten en met eere te Amsterdam terugkeerden; maar Hasselaer, die zich op het schip *de Beschermer,* gevoerd door kapitein Swerius, begeven had, sneuvelde in den strijd.

Pulchrumque mori succurrit in armis: d. i.: „en het staat ons voor, hoe schoon het is, in 't harnas te sterven." Zie *Aen.* II, 317.

Den vloet van menschenbloet gezwollen,
Een hel, gepropt van wraek en haet,
Eilanden, tegens een op hollen.
In zulk een gruwzaem ongeluit,
Daerze overleg en reden derven,
Wat 's eindelijk des helts besluit?
't Is braef in 't harrenas te sterven.

13 *Ongeluit* voor „wangeluid."

TER EEUWIGE GEDACHTENISSE

VAN DEN HEER

JOAN DE WIT,

Raetpensionaris van Hollant, &c.

ILLE VELUT RUPES, VASTUM QUÆ PRODIT IN ÆQUOR,
OBVIA VENTORUM FURIIS.

Zoo beelt de tekenkunst *de Wit* af, naer het leven,
Den mont der Staeten, die voor 't recht van Hollant sprak;
Hy best zich zelven, door veel wonderdaên bedreven,
Een' Atlas, opgegroeit tot zulk een lastigh pak.
Eneas monsterde de daeden van zyn neven,
En al 't Romainsch geslacht, volvoert met zulk een' lof,
Door Godt Vulkaen in 't velt des beukelaers gedreven:
De Wit bestelde alleen de pennen ryker stof;

Ter eeuwige gedachtenisse van Joan de Wit. Volgens den tekst in Vondels *Poëzy*, 1682, I, bl. 576.

Blijkens het jaartal onder den hier aangehaalden tekst, dagteekent dit gedicht uit het jaar 1672, toen de gebroeders de Wit op 12 Augustus door het gepeupel vermoord werden.

Ille velut rupes, caet.: d. i.: „hij is een rots gelijk, die in de wijde zee uitstekende, aan 't geweld der stormen is blootgesteld." Zie *Aen.* X, 693.

3 *Hy best zich zelven:* d. i.: „hijzelf teekent best zichzelven af."
Door veel wonderdaen bedreven: d. i.: „door de vele wonderdaden, welke hij bedreven heeft."

5 *Eneas monsterde:* d. i.: „doorliep, somde op, beschouwde achtereenvolgens."

8 Vondel wil zeggen: „De Witt gaf, door de daden, welke hij bedreven had, alleen meer stof aan de schrijvers dan al de neven (nakomelingen) van Eneas en al de Romeinsche helden."

Het zy de man zich queet te water en te lande,
En 't leven niet ontzagh te waegen op de zee;
Of *Ruwaert,* die de kroon der Waterhelden spande,
Met Britsche standaerden onthaelde op onze ree;
Of zette in lichten brant de Koninghlyke vlooten;
Of door het vreeverbont 't gewelt van Vrankrijk stuit.
Maer Burgerschutters, leyt dit hart van u doorschooten,
Met zijn' heer broeder, waert al 't aertryk door beluit?
Verloore zoonen, och, vergelt ge dus uw vaders
En voesterheeren, die u voedden met hun bloet?
Verdient hun trou en deught den naem van lantverraders?
Noit wort met naberou dit zwaer verlies geboet.

11, 12 Lees: „of den Ruwaard van Putten, overwinnaar in den zeestrijd en beladen met Britsche standaarden terugkeerende, op ons strand welkom heette."

16 *Waert al 't aertryk door beluit:* d. i.: „waardig, dat, de geheele wereld door de klokken ten teeken van rouw, voor hem geluid worden."

OP D'AFBEELDINGE VAN DEN HEERE
Meester JOAN DE WIT,
Raetpensionaris van Hollant,

VADER DES VADERLANTS.

VINCIT AMOR PATRIÆ.

Zoo leeft *de Wit* in 't hart van alle oprechte harten,
De mont der Vryheit, en der Staeten trouste raet.
Zyn doot, al 't onverdient, zal Hollant eeuwigh smarten.
Hy storf voor 't vaderlant een martelaer van Staet.

Op d'afbeeldinge van Mr. Joan de Wit. Volgens den tekst van het eigenhandig handschrift, van den dichter, dat gefacsimileerd voorkomt in de prachtuitgaaf van Mr. J. van Lennep.

Vincit amor patriae: d. i.: „de liefde tot het vaderland overwint." Zie *Aan.* VI, 824.

1 *In 't hart van alle oprechte harten: hart* wordt eerst genomen in de beteekenis van „het binnenste," en daarna in die van: „gemoed."

2 *De mont der Vryheit:* d. i.: de Raadpensionnaris, die voor 's lands vrijheid sprak. Zoo in het vorige gedicht vs. 2, *de mont der Staeten.*

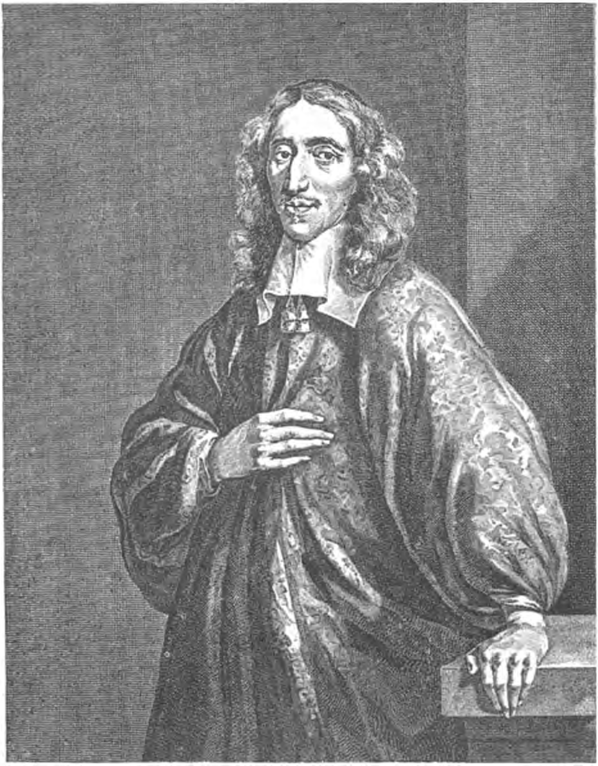

OP D'AFBEELDINGE

VAN DEN HEER

JOAN DE WIT.

Zoo leefde Heer *de Wit,* der Staten trouwste Raat,
Gezwicht om geen gevaar, daar donderslagen ruischten,
En vadermoordenaars hem leverden en kruisten.
Hy storf voor 't vaderlant een martelaar van Staat.

Op d'afbeeldinge van den Heer Joan de Wit. Volgens den tekst in het *Aanhanghsel* op Vondels *Poëzy*, 1682, bl. 14.

OP DEN HEER

KORNELIS DE WIT.

Dus leefde Ruart *Wit*, zoo zwart als een Moorjaen
Misverft, en met de schroef gepynight op de scheenen,
Om valsche logentaal, in damp en rook verdweenen.
Van zyne trou gewaeght de Teems en Oceaen.

Op den heer Kornelis de Wit. Volgens den tekst in het *Aanhanghsel* op Vondels *Poëzy*, 1682, bl. 14.

Van dit gedicht en van het voorgaande bestaat nog een handschrift in de Bibliotheek van het Museum Meermanno-Westreenen, dat evenwel niet van de hand van Vondel is.

2 *Met de schroef gepynight op de scheenen:* d. i.: „wien op de pijnbank de scheenschroeven waren aangezet."

OP DE DOORLUCHTIGE ZEGE

VAN

GRONINGE.

ALIAS INTER CAPUT EXTULIT URBES.

O Groninge, pilaer en hooftstadt van de Vriezen,
Van waer begint men 't best 't ontvouwen uwen lof?
Uw bouheer Grunus most u tot zijn wijk verkiezen,
Zoo vroegh voor Christus komste, en boude hier zijn hof;
Of liever, zoo men zegt, de broêr van 't hooft der Franken
Ontworp u arm en slecht. Nu, sestigh jaer geleên
En noch vijfhondert, most gy uwe stichters danken,
Die u bevestighden met toornen, graft en steen:
Maer namaels, aengegroeit in maght en burgeryen,
Ontzaeghtge min 't gewelt, en proefde menighwerf,

Op de doorluchtige zege van Groninge. Afgedrukt volgens den tekst der afzonderlijke uitgave in plano (*Bibliographie van Vondels werken*, n°. 718).

Bovenstaand vreugdelied werd door Vondel vervaardigd ter viering van de verlossing van Groningen, welke stad op den 19en Juli door den Bisschop van Munster belegerd was geworden. De moedige wederstand, door de Groningers, onder aanvoering van den wakkeren Karel von Rabenhaupt, geboden, had den vijand op den 26en Augustus het beleg doen opbreken, nadat hij ruim vijfd'half duizend man voor de stad verloren had.

Altas inter caput extulit urbes: d. i.: „zij stak boven de voorname steden het hoofd uit." Zie VERG. *Ecl.* I, 25.

1 *Hooftstadt van de Vriezen:* hetgeen men thans „de provincie Groningen" noemt en wat men in 1672 gemeenlijk „Stad en Lande" heette, was een deel van het oude Friesland, dat zich, van Kennemerland af, uitstrekte tot aan de Elbe en waarvan Groningen zeker de grootste en machtigste stad was.

3 *Grunus:* volgens een oude, doch zeer verdachte overlevering, was Gruno de stichter.

5 *Of liever:* Vondel verwerpt hier, en zeer te recht, het dwaze sprookje. alsof zekere Grunus of Gruno omstreeks 130 jaar voor onze jaartelling een kasteel gebouwd en naar zijn naam genoemd zou hebben, waaruit in vervolg van tijd Groningen zou ontstaan zijn; — doch even onzeker, hoezeer minder onwaarschijnlijk, zijn ook de overige traditiën aangaande het ontstaan der plaats. Alleen dit weet men, dat de stad, gelijk Vondel in de twee volgende regels opgeeft, in den jare 1100 met muren, poorten en torens werd omringd.

Het wisselbaere lot des oorloghs onder 't stryen,
Doch noit met meer gevaers van 't uiterste bederf,
Dan toen de Keurvorst en de Vorst van Munster 't zamen,
Gesterkt met Fransche maght, u vielen op het lijf,
Met gloênde kogelen u overstulpen quamen,
En teffens out, en jongk, en maeght, en man en wijf
Zich quijtende, noch storm, noch dootsgevaer ontzagen,
Tot dat de vyanden verlieten uwen wal,
Na zulck een zwaer verlies, en droeve nederlagen,
Waerop de zegegalm zich uitspreide overal.
Uw schermheer *Ravenhooft* hebt gy, naest Godt, te loven
Voor uw behoudenis. Dees terger van de doot
Bewaekte u, totdat gy het onheil quaemt te boven,
En stont de stormbuy uit van bommen, vier en loot.
O GRONINGE, uit het puin en asch en stof verrezen,
Vergeet de weldaet niet, die Godt u heeft bewezen.

OP 'T VEROVEREN
VAN
KOEVORDEN
IN DEN JAERE MDCLXXII.

De raven roepen kras kras,
Maer Ravenshooft roept huiden.
Men laet' de klokken luiden:
Daer helpt noch sterkte noch moeras.

Op 't veroveren van Koevorden. Volgens den tekst in Vondels *Poëzy*, 1682, II, bl. 588.

De voorspoed der Keulsche en Munstersche wapenen scheen sedert de verlossing van Groningen verdwenen: en reeds voor 't einde van 't jaar werd de sterke vesting Koevorden, die door Munstersch krijgsvolk bezet was, door 't beleid van den ingenieur Meindert van Tienen, verrast en herwonnen; waarop Rabenhaupt er introk met de zijnen. Dit wapenfeit gaf Vondel aanleiding tot het bovenstaande puntdicht, waarin hij met den naam des veldheers speelde, zeker weinig denkende, dat zijn scherts ooit gedrukt zou worden.

1, 2 Versta: de *raven* roepen *cras, cras,* (d. i.: „morgen"); maar *Ravenshooft* roept *huiden* (heden").

TER STAETSIE

VAN JONGKVROUWE

JOANNA BLEZEN.

LILIUM INTER SPINAS.

Sinte Ursel, bruit der Britten,
  Gewaerdight op den troon.
Aen *Jesus* zy te zitten,
  Gekroont met 's hemels kroon
Daer dorens, nagels, speeren,
  Verandert in robijn,
Met hunnen glans braveeren
  Den klaeren zonneschijn:
Verlaet de Serafinnen
  Ter liefde alleen van haer
Die, om Godts hart te winnen,
  Zich offert voor 't altaer
Ootmoedigh aen de voeten
  Des bruidegoms. Zy gaet,
Zy gaet hem nu gemoeten,
  En eert den maeghdenstaet.
Laet schuiftrompet, schalmeien,
  En hemelsch koormuzijk
Joanne nu geleien.
  Laet uit het hemelrijk

Ter staetsie van Joanna Blezen. Volgens den tekst in Vondels *Poëzy* 1682, I, bl. 529.

Joanna Blezen, een zuster van Pieter Blezen van Glabbeeck, een zeer welgestelden winkelier uit de Warmoesstraat, wiens huwelijk met Johanna Wyckersloot op 21 April 1650 door Vondel werd bezongen, werd op St.-Ursuladag (21 October) van 1672 onder de Beggijnen opgenomen, volgens de mededeelingen van den schrijver der *Geschiedenis van het Beggijnhof te Amsterdam* in *de Katholiek,* deel 50, bl. 119. In het begin van 1695 werd zij tot Meesteresse benoemd en twee jaren later trad zij naast Anna de Magistris als regeerende Meesteres op. Zij overleed in 1699.

Lilium inter spinas: d. i.: „de lelie onder de doornen."

9 *Verlaet* is hier de imperat. en niet de 3de pers. van den indic. praes.

14 *Zy gaet:* zij is hier „Joanna Blezen," en niet Sinte Ursel.

Uw maeghden nederdaelen,
En wijden 't heiligh feest,
Met geur van wierookschaelen,
Verheught en bly van geest.
Al dreight ons uit Turkyen
Een wreeder Attila:
Wy schroomen voor geen lyen,
Noch brullende ongena.
Al dreight hy slot en steden
Te stroopen, schuw van vre,
Tot daer de Rijn beneden
Zijn stroomvat giet in zee.
Hy wert voorheen gedwongen,
Die zijn bebloeden schicht
U had in 't hart gewrongen,
Zoo fel als onverlicht.
Gy kunt uw dochters sterken
En troosten in den noot.
Uw kracht en wonderwerken
Ontzien gewelt noch doot.
Men raekt Gods uitverkoornen
Noit ongewroken aen,
Die 'onder scherpe doornen
Als lelibloemen staen,
Zoo zuiver opgeloken
Geplant elk in haer perk,
Van vlak noch smet besproken

25—36 Evenals de Parijzenaars voor de Kozakken, toont Vondel zich altijd geweldig benauwd voor de Turken. Immers zich te verbeelden, dat zij door zullen dringen

Tot daer de Rijn beneden
Zijn stroomvat giet in zee,

met andere woorden, „tot in „Nederland," is wat heel sterk. En toch bewijzen ontelbare plaatsen in 's mans gedichten, hoe die vrees niet gemaakt was, maar inderdaad bij hem woonde. — 't Is waar, wij kunnen ons in de 19de eeuw, bij het verzwakken der Turksche monarchie, moeilijk een denkbeeld maken van den indruk, welken hun veroveringen in de 17de eeuw maakten.

33 *Hy wert voorheen gedwongen: hij* is „Attila," en *gedwongen* staat voor „bedwongen, overwonnen."

47 *Van vlak noch smet besproken:* d. i.: „welke vlek noch smet aangewreven wordt."

Een cieraet van de kerk.
Zy schroomt geen' overwinner,
Die stadigh dagh en nacht
Op den gekruisten minner
En zijne toekomst wacht.
De wijze maeght stapt heenen,
En volght hem, strax gereet,
Zoo dra als hy, verscheenen,
Ter bruiloft innetreet.
Sinte Ursel, die te Kolen
Zijt met den schilt vereert,
Dees bruit blijve u bevolen,
Die uwe hulp begeert.
Op 't eerste jaergetijde
Der wijding van de kerk
Zong 't hof dit luide en blijde.
De lofzang drong door 't zwerk.

49 *Overwinner:* waarom schrijft Vondel hier niet *overwinnaer*, wat hij om 't rijm niet had behoeven te laten; dewijl hij gevoeglijk, voor *minner, minnaer* had kunnen zetten? 't Is vermoedelijk met opzet geschied: omdat *overwinner* meer de beteekenis heeft van „iemand die overwint;" terwijl met *overwinnaar*, uit krachte van den versterkenden uitgang *aar*. hij wordt aangeduid, die overwonnen heeft."

57, 58 Versta: „gij, Sinte Ursel, onder wier schild of („hoede") zich Keulen geplaatst heeft."

63 *'t Hof:* de „Begijntjes," of wel: „zij, die zich in de kerk op 't Begijnhof bevonden."

61—64 Uit deze slotregels zou men moeten opmaken, dat dit lied werkelijk in de kerk van 't Hof gezongen is.

OP DE NIEUWE HEEREGRAFT

GESCHILDERT DOOR

GEERAERT BERKHEIDE.

Berkheide maelt de Heeregracht
Naer 't leven, waerdigh om t'aenschouwen.
Koop Schilderkunst: vermy het bouwen.
Waerom? 't is Fransche middernacht:
Dus wacht op eenen heldren morgen.
In huisbouw steeken moeite en zorgen.

Op de Nieuwe Heeregraft. Volgens den tekst in Vondels *Poëzy*, 1682 II, bl. 332.

Een gezicht op de Heerengracht van dezen schilder hangt in het Rijksmuseum, gedateerd 1685; hij schilderde evenwel meermalen dit onderwerp.

Volgens het onderschrift is dit gedicht den 20 October 1672 vervaardigd.

4 *'t Is Fransche middernacht:* versta: „'t ziet er donker uit, nu de Franschen in 't land zijn."

OP DE VERKOPINGE

DER

ITALIAENSCHE SCHILDERYEN,

TEN HUIZE VAN

GEERAERT UYLENBURGH, SCHILDER.

Noch spant de Schilderkunst de kroon by brave Heeren,
En zwicht voor onverstant, nog geen grimmas van Nijt.
Zy wil de ruime zael van Uylenburgh stoffeeren
Met Italjaensche kunst, in dezen droeven tijt:

Op de verkopinge der Italiaensche schilderyen. Afgedrukt volgens den tekst der afzonderlijke uitgave in plano (*Bibliographie van Vondels werken*, n°. 720).

Geeraert Uylenburgh, schilder en kunsthandelaar te Amsterdam, had in 1671 dertien Italiaansche schilderijen aan den keurvorst van Brandenburg te koop aangeboden, onder conditie, dat, mochten de stukken den keurvorst

2 *Grimmas* voor „bedreiging."

Schoon Mars, in 't harrenas gewapent, ten bederve
  Des volx, de landen zet in vier en vloet uit wraek.
Dees tiende kunstgodin, verkoren by Minerve,
  Spreekt door haer schoone verf een stomme beeldenspraek.
Een ieders hart verlangt naer prys in 't vrolijk loten.
  De godt Apollo komt, vol levens en vol geest,
In dees vergadering. Hy groet de kunstgenooten,
  En speelt op zijne harp in 't midden van dit feest.
De mist der lastertong verstomt door 's kenners klaerheit.
De logentael verdwynt voor 't helder licht der waerheit.

niet behagen, de verkooper ze terug nemen zou. Nauwelijks waren ze te Berlijn uitgepakt of de bloemschilder Hendrik van Fromantiou verklaarde ze voor prullen. De schilderijen werden in het voorjaar van 1672 naar Amsterdam teruggezonden en nu deed Uylenburgh zijn best om van verschillende schilders verklaringen omtrent de echtheid der stukken te verkrijgen. Dit gelukte hem slechts ten deele, zoodat de keurvorst bleef weigeren ze te koopen. Eindelijk besloot Uylenburgh ze in zijn verkooplokaal publiek te veilen en verzocht, naar het schijnt, Vondel en Antonides hierop een gedicht te vervaardigen. Beiden voldeden aan dit verzoek: Vondel door bovenstaand gedicht en Antonides door zijn *Zege der Schilderkunst*. De verkooping had plaats op 23 Februari 1672. Zie over deze questie het opstel van Dr. A. Bredius in *Oud-Holland* IV, bl. 41 en 278.

10—12 Dat doen optreden van Apollo op de verkooping van schilderijen slaat ongetwijfeld op den lierzang, bij die gelegenheid door Antonides — wellicht ook op zangen door andere poëten — ten beste gegeven.

OP JOSEPHUS DUYSELIUS.

Aldus bespiegelde *Duyselius* Godts wet,
Geduldigh in zyn kruis, gestadigh in 't gebedt.
Wie wert in prediken met yver niet ontsteeken?
Een Engel scheen op stoel door zynen mont te spreeken.

Op Josephus Duyselius. Volgens den tekst onder 's mans gegraveerd portret, waarvan hierboven een reproductie is gegeven (*Bibliographie van Vondels werken,* n°. 719).

Josephus Duyselius kwam als opvolger van pater Huysmans, in 1662 uit Leuven te Amsterdam, waar hij in de Mozes en Aaron overste werd der statie en prefect van al zijne medebroeders, zendelingen in de Hollandsche Franciscaner missies. Blijkens eene aanteekening in het doop- en trouwboek der Boomskerk te Amsterdam, overleed hij aldaar 7 Juli 1673.

LYKKLAGHT

OVER DEN EERWAERDIGEN HEER

HENRICUS BLESSIUS,

Licentiaet in de Godtheit, Provicarius en Ertspriester.

PURAQUE IN VESTE SACERDOS.

Dat Amstelstroom en Haerlems Spaeren
Zich hangends hoofts in rouwe kleên,
En hunnen druk te zaemen paeren,
Nu *Blessius* legt overleên:
De herder, die zijn kudde leide,
Haer drenkte in eene versche beek,
En voerde in groene klaverweide,
Den rougalm wekt van streek in streek.
Waer heeft de trou oit uitgeblonken
Zoo heerelijk gelijk in hem,
Die kille harten kon ontvonken,
En rotsen breeken met zijn stem?
Hy quam ten outer aengetreden,
Een' engel, en geen' mensch, gelijk,

Lykklaght over Henricus Blessius. Volgens den tekst in Vondels *Poëzy*, 1682, II, bl. 50.

Op den 8sten April 1673 overleed te Amsterdam Henricus Blessius, die, vroeger Pastoor te Noordwijk geweest zijnde, zich later te Haarlem op 't Begijnhof had opgehouden. Van daar verdreven omdat hij aan een Katholiek het laatste oliesel had toegediend, was hij kort daarop tot Licentiaat in de Godgeleerdheid en Apostolischen Protonotarius aangesteld, en voorts Pastoor geworden van Sint-Nicolaas of van de Oude zijde te Amsterdam, Aartspriester van Amstelland, Vicaris van Friesland, Groningen en de Ommelanden, en Kanonik van het Kapittel te Haarlem.

Puraque in veste sacerdos: „een priester in een rein gewaad." Zie *Aen.* XII, 169.

5—8 Versta: „de dood van den herder, die zijn kudde leidde, enz. doet in menig oord een bitteren rouwgalm oprijzen."

In deftige en godtvruchte zeden,
  In spoet en onspoet even rijk.
Het lasteren leedt hy geduldigh,
  Naer 't voorbeelt van 't gekruiste Lam,
Aen ergernis noch opspraek schuldigh,
  En tegen niemant stuur noch gram.
Hy hiel met waeken en gebeden
  Stantvastigh en geduurigh aen,
En zocht de kruisbaen op te treden,
  Waer langs Godts Zoon is voorgegaen.
Het lust hem 't krankbedt te bezoeken,
  Te troosten in den lesten noot,
En hiel gesprek met stomme boeken,
  In yver noit verkoelt noch bloot.
Toen 's levens krachten hem begaven,
  De geest van flaeute allengs bezweek,
Vloogh hy met blyschap in Godts haven,
  Een uitgang, die geen doot geleek.
Nu juicht en triomfeert hy boven
  By d'Engelen in 't hemelrijk:
Wy leggen hier om laegh verschoven,
  En weenen droevigh op zyn lijk.
De milde hemel wil het geven
  Dat wy ons spieglen aen zijn ent,
En volgen op zijn stichtigh leven,
  By Godt en d'Engelen bekent.

35 *Verschoven* voor „verstooten, verlaten."

GRAFSCHRIFT

VAN DEN

ONDERAMIRAEL

JOAN DE LIEFDE.

Hier rust 's lants *Liefde*, of eer een deel gescheurt aen flenteren,
Hy schuwde schutgevaert van verre, en paste t'enteren,
Getroost te winnen, oft te sterven, als een helt.
Beleit en moedt betoomt het grootste zeegewelt.

Grafschrift van Joan de Liefde. Volgens den tekst in Vondels *Poëzy*, 1682, II, bl. 71.

Op den 21 Augustus 1673 werd bij Kijkduin een groote zeeslag geleverd, waarbij onze vloot de overwinning behaalde op de Engelschen. Onder meer anderen, sneuvelde de vice-admiraal Sweers en Johan de Liefde.

Het lijk van de Liefde, die in dienst der Admiraliteit van de Maas was, werd naar Rotterdam gevoerd en aldaar in eene bijzondere kapel in de Groote Kerk begraven, waar hem later een gedenksteen werd gewijd.

2 *Hy schuwde schutgevaert van verre:* dit wil niet zeggen, dat hij het *schutgevaart* ontweek, en zich op een *verren* afstand daarvan hield, wat een schrale lofspraak zou geweest zijn; maar, dat hij er niet van hield, zelf, uit de verte, en wanneer het nog onzeker was of hij schade aan zijn vijand toe kon brengen, dezen te beschieten, en hem dus liever aan boord klampte.

ANDERS.

Hier rust 's lants *Liefde*, die twee koninklijke vlooten
Bestrijdende onvertsaeght, ten leste wert geschooten,
Getroost te winnen, of te sterven als een heldt.
Beleit en moedt betoomt al 't Britsch en Fransch gewelt.

OP DEN ONDERADMIRAEL
JOAN DE LIEFDE.

ILLE, VELUT PELAGI RUPES IMMOTA, RESISTIT.

Zoo leeft de Liefde tot het vrye vaderlant,
Die al den Oceaen in vlammen zette en brant,

Op den onderadmirael Joan de Liefde. Volgens den tektst der het portret, gegraveerd door L. Visscher naar B. van der Helst, dat hierboven gereproduceerd is (*Bibliographie van Vondels werken*, n°. 721).

Ille, velut pelagi, caet.: d. i.: „hij wederstaat, gelijk een onbeweegbare rots in zee.” Zie *Aen.* VII, 586.

1 *De liefde tot het vrye vaderlant:* men ziet hoe Vondel tot in zijn laatste dagen zijn *liefde* tot woordspelingen behoudt.

En menigh Zeegevecht verduurde een ry van jaren,
Gelyck een ysere rots, beschuimt van bloet en baren.
Vraegh Chattam, Teems, en Zont, en al de kust rondom.
De Maes stont dikwyl voor dit hollantsch wonder stom.
's Mans wys en kloek beleit, en moedt en zeevaerts kennis
En deught beschamen zelfs de nyt en lasterschennis.
Een kogel trof de borst, die zoo veel vlooten tart;
Maer dieper Ruyter en 's lants Zeeraet in het hart.

OP HET VERJAEREN

VAN

PETER DE WOLF.

CINGITE FRONDE COMAS, ET POCULA PORGITE DEXTRIS.

Verheught u, Amsterdammers:
Het is een blyde tyt.
De Wolf weit by de lammers,
Hier valt geen twist noch stryt.
De waterbronnen springen,
Oranjen bloeien schoon.
Nu laet ons vrolyk zingen:
De maetzang spann' de kroon.
Viert d'uur van myn geboorte,

Op het verjaeren van Peter de Wolf. Afgedrukt volgens den tekst van Vondels handschrift, dat thans in de collectie Beeldsnyder van Voshol in het Rijks-Archief te 's-Gravenhage bewaard wordt.

Hans de Wolf, de zoon van Hans de Wolf en van Clementia van den Vondel, was tweemalen gehuwd geweest: met zijn eerste vrouw, Cornelia Block, dochter van Pieter Adriaensz. Block, en ongeveer 20 jaar oud, ondertrouwde hij 20 Februari 1643. De tweede vrouw was Agnes Block, Vondels trouwe vriendin in latere jaren. Uit het eerste huwelijk werd een zoon, Peter, geboren; daar de ouders waarschijnlijk beiden Mennist waren, is de juiste datum van zijn geboorte of doop niet te vinden. Uit de vermelding van zijn ondertrouw in het Puiboek blijkt echter, dat hij in 1665 „omtrent 19 jaren" oud was. Hij moet dus omstreeks het jaar 1646 geboren zijn.

Hij was gehuwd met Clementia van der Vecht, een dochter van Jacob van der Vecht en van Anna de Wolf.

Die heden weêr verjaert.
De zon uit d'ooster poorte
Zich helder openbaert,
Na zesentwintigh ronden.
Bekranst uw hooft met blaên.
Drinkt wyn gelyk gezonden:
Hier magh een dronk op staen.
De cimbel laet zich hooren,
En mengt zich in 't gezang.
De jeught wort weergeboren;
Wien valt de tyt te lang!
Apol, de zangbeleier,
Met blyschap herwaert spoe,
Nu drinkt den berkemeier
Elkandren vrolyk toe.

OP DEN HEER

JOAN BLAEU,

eertyts Scheepen en Raedt der stadt Amsterdam.

Hier sluimert *Blaeu*, gedrukt van dezen kleinen steen,
Al 't aertrijk door bekent,
Hoe quam hy aen zyn endt?
De gantsche werrelt viel dien grooten man te kleen.

Op den Heer Joan Blaeu. Afgedrukt volgens den tekst der afzonderlijke uitgave in plano (*Bibliographie van Vondels werken*, n°. 722).

Joan Blaeu, in 1634 door Vondel reeds vroeger bij zijn huwelijk met Geertruyt Vermeul bezongen, overleed 28 December 1673 en werd 2 Januari 1674 in de Westerkerk begraven in graf n°. 86 ZZ.

Hij was geboren 23 December 1596.

1 *Gedrukt:* zinspeling op 's mans beroep.

2—4 Zinspeling op de aardrijkskundige werken, inzonderheid op den wereldatlas, bij Blaeu gedrukt en uitgegeven.

TER BRUILOFTE

DER E. GETROUDEN

SYBRANT DE FLINES

EN

AGNES BLOK.

Wat teelt onderlinge min?
Twee gelyken, eens van zin,
In al wat men geestigh rekent.
Beide in kloek vernuft uitsteekent,
d'Een schept zomwyl lust op 't lant,
Daer zy bloemen zaeit en plant,
Of de Bloemgodin helpt vieren,
En het loofwerk op papieren,
Uitgesneden met de schaer,
Offert op het huisaltaer:
d'Ander heeft Natuur getroffen,
Als hy net in zyde stoffen,
Loof en schoone bloemen weeft,
Schooner dan de lente ons geeft.
Wat kan zulk een huwlyk baeren,
Daer die beide in echt vergaeren,
Met een ryp en wys beleit,
Anders dan genoeghzaemheit?
Flines, die door stadigh minnen

Ter bruiloft van S. de Flines en A. Blok. Afgedrukt volgens den tekst van Vondels handschrift, dat thans het eigendom is van Jhr. Dr. J. P. Six, te Amsterdam.

Reeds meermalen werd er op gewezen dat Agnes Block Vondels beste vriendin in zijn ouderdom was. Sedert vele jaren was het een vaste gewoonte, dat hij Vrijdags ten haren huize kwam eten, ook nadat haar man Joan de Wolf overleden was. Agnes Block bleef geen weduwe, maar op 44-jarigen leeftijd huwde zij 9 September 1674 met Sybrant de Flines, een zoon van Gilbert de Flines en Anna van Grootewal, geboren 30 Juni 1623, weduwnaar van Maria Ghysen.

Agnes Blok overleed 20 April 1704; haar man 21 Juli 1697.

6—10 Vergelijk het gedicht van Oudaen, vs. 69—75, 12—14. Als voren, vs. 78, 79.

't Onvermurwde hart kost winnen
Van uwe *Agnes;* out en jongk
Drinkt met eenen blyden dronk
U geluk toe. Godt wil geven
Dat gy beide in vreught mooght leven.

20 *'t Onvermurwde hart kost winnen:* versta eenvoudig: „haar hart wist te vermurwen." 't Zou anders een slecht compliment zijn, aan den eersten man van Agnes gemaakt.

TER ZELVER BRUILOFT.

Ter bruiloft van het zuiver *Lam,*
't Welk uit den schoot des vaders quam,
En om de menschen heeft geleden,
Wort elk genoodigt en gebeden.
De bruigom komt: houdt u gereet.
Trekt aen het witte bruiloftskleet.
Hy zal ze, die zyn komst verbeyden,
Verheught op 't hooge feest geleyden.
Wat openbaert zich hier een dagh,
Die 't oor noit hoorde, 't oogh noit zagh!
Noit kon een sterflyk hart bevroeden
Den overvloet van zoo veel goeden.
Hier bloeit een eeuwigh Paradys.
Verborgen Manna strekt hier spys.
Hier klinken harpen en cimbalen
Op zang van hemelsche kooraelen.
Gelieven, wien dit huwlyxlot
Beschoren wert alleen van Godt,
Wy wenschen, dat hy u wil geven
De volle vreught in 't ander leven.

Ter zelver bruiloft. Afgedrukt volgens den tekst van Vondels handschrift, thans het eigendom van Jr. Dr. J. P. Six, te Amsterdam.

Van dit gedicht bestaat nog een ander handschrift, waarvan een facsimile te vinden is in de prachtuitgaaf van Mr. J. van Lennep, en dat door Brandt voor zijn uitgave gebruikt is. Behalve enkele spellingvarianten is de tekst dezelfde.

5—8 Toespeling op *Matth.* XXII: 9, 12 en XXV: 6.

OP DE DRAEYINGE VAN HET HOOFT,

VERWEERT DOOR DEN GELEERDEN JONGELING

JOAN ANTONI GOEZENAER,

toen hy ter Artzenye wiert ingewijt in de doorluchtige hooge schoole t'Uitrecht.

De schrandre *Goezenaer* komt hier op stoel verweeren
De draeijing van het hooft, die brein en zinnen plaegt.
Hy toont hoe ydele verbeeldingen ons deeren,
Wanneer d'onstelde maegh de dampen opwaert jaeght;
En d'oogen schrikken voor de spooken en grimmassen,
Als rijzende uit den poel des afgronts dootsch en naer:
Maer nu een wijzer eeuw dees dwaling is ontwassen,
Loopt elk, die leeren wil by vroeden, geen gevaer.
Laet 's Bisschops hanen vry uit alle toorens kraeijen,
En wekken 't gantsche Sticht, zoo wijt het is bekent.
Waerom? al d'aertkloot schijnt rondom de zon te draeijen.
De geest van *Kartes* leeft nu in zijn element:
Want schoon neuswijzen dit bekommerlijk geloofden,
En lang weêrstreefden dat by elk onmoglijk scheen,
Nu blijkt het openbaer aen 't draeijen van de hoofden.
De wijsten staen verbaest, en als verkeert in steen.
Het rechte middelpunt der werrelt is gevonden.
Voor zulk een' nieuwen vont verstommen 's weerrelts ronden.

Op de draeyinge van het hooft. Volgens den tekst in Vondels *Poëzy* 1682, II, bl. 253.

Zooals boven op bl. 290 reeds is gemeld, promoveerde Antonides den 13 Juni 1674 te Utrecht in de geneeskunde op een proefschrift, dat dezen titel droeg.

1 *Goezenaer:* Antonides, die van Ter Goes herkomstig was.

12 *De geest van Kartes:* Vondel drijft hier den spot met het stelsel van den beroemden *Descartes* of Cartesius aangaande de wervelingen (*tourbillons*), hetwelk later door dat van Newton verdrongen werd.

GRAFSCHRIFT OP ZICHZELVEN.

Hier leit Vondel, zonder rou.
Hy 's gestorven van de kou.

Grafschrift op zichzelven. Volgens den tekst in Brandts *Leven van Vondel*, bl. 73.

Brandt schrijft in zijn *Leven* het volgende omtrent 's dichters laatste levensjaren. Nadat hij tevergeefs in 1677 getracht had voor zijn kleinzoon Joost een postje te verkrygen, „volgde allengs een verval van krachten. Zyn ouderdom was zyn ziekte. Het pit des levens ontbrak oly: de lamp most uitgaan by mangel van voedzel. Ook begaf hem de natuurlyke warmte, en de koude des winters viel hem des te lastiger: zoodat hy met een' zyner vrienden daar van sprekende, al boertende verhaalde, dat hy een grafschrift op zich zelven hadde gemaakt. Men mag, zeide hy, als ik sterf op myn graf zetten de beide boven afgedrukte regels. „Dit meen ik (schrijft Brandt) was de leste snik zyner Poëzye."

Bovenstaande afbeelding is eene reproductie van eene teekening van F. de Koning uit Vondels allerlaatste levensjaren.

ONGEDAGTEEKENDE GEDICHTEN [1]).

AEN DEN WELEDELEN HEER
GEERAERT BIKKER,

Heer van Zwieten, Rekenmeester van het inkomen der Graeflykheit van Hollant en Westvrieslant, Hoogheemraet van Rynlant.

O Zwieten, eer der Aemstelaeren,
Ik wensche een' liertoon op myn snaeren
Te zetten, u ten dienst alleen:
Maer d'ouderdom, te zwak, moet zwichten.
De geest bezwykt, en kan niet dichten.
De wil is groot, de maght te kleen.
Men mogt uw bezigheden stooren
In 't rekenampt, uw trou beschoren,
Die 's Graven inkomst gadeslaet,
En 't hooge heemraetschap te Leiden,
Daer d'oude Rynstroom vloeit door weiden,
Vol vette room, en honighraet
Het Haeghsche Tempe, en zyn waeranden,
En bosch, en beek, en duin, en stranden
Verquikken zomwyl uwen geest,
Na lang en ongeduurigh slaven:

1) Onder deze benaming volgen hier een aantal gedichten, die niet op een bepaalden datum konden gebracht worden. Zij zijn geplaatst in de volgorde, waarin zij voorkomen in Brandt's uitgave van Vondels *Poëzy* (1682).

Aen den weledelen heer Geeraert Bikker. Volgens den tekst in Vondels *Poëzy*, 1682, I, bl. 443.

Geeraert Bicker, een zoon van Cornelis Bicker en van Aeltje van Witsen, was van 1656 tot 1662 commissaris tot de Zeezaken, van 1663 tot 15 Mei 1669 commissaris van de kleine zaken, op welken datum hij benoemd werd tot Raad en Rekenmeester der Grafelijke domeinen van Holland. Van Lennep en van Vloten meenen dit gedicht op 1670 te mogen plaatsen.

Dan rydt gy speelen by de braven,
Daer u de lust en lucht geneest.
Behaeght het u geschil te slechten
In 't barnen van 't krakkeel der rechten,
Of met den vader van 't Latyn.
En zyne goude tong te spreeken,
Dan zoude u tong noch tael ontbreeken,
En niemant licht uw meester zyn.
Ver boven oude en jonger wyzen
Plaght gy Boëtius te pryzen,
Die, voortgeteelt uit eedlen stam,
Verdadigde 't gemeene beste,
Toen Theodoor de Roomsche veste
Van 't Noorden overvallen quam
Wat aenstoot hadde in droeve tyden
Dees vroome raetsheer niet te lyden!
De Wysheit straelt uit luttel blaên,
Die tegens 't grimmen van de boosten
Hem in den kerker komt vertroosten,
En wyst naer Godt langs 's hemels baen.
In duisternisse diep gedompelt,
Betight met valscheit, overrompelt,
Gedoemt, berooft van have en staet,
Beveelt hy zich met vast betrouwen
Aen 't hooghste goet, om hoogh t'aenschouwen,
Der onderdrukten toeverlaet.

21 *Den vader van 't Latijn:* waarschijnlijk wordt hier Cicero bedoeld.

26 *Boëtius:* Anicius Manlius Torquatus Severinus Boëtius was een geestig dichter, spitsvondig wijsgeer, verlicht godgeleerde en bedreven kunstenaar, die, in 455 geboren, na te Athene gestudeerd te hebben, in 487 te Rome tot consul verkozen werd, welke hooge waardigheid hij nogmaals in 510 en 522 bekleedde. Na gedurende jaren in blakende gunst te hebben gestaan bij Theodorik, koning der Ostrogothen, werd hij lasterlijk beschuldigd, verandering in den Staat te hebben willen bewerken. De verbeurdverklaring zijner goederen werd uitgesproken: hijzelf met zijn schoonvader Symmachus naar Parijs gevoerd en aldaar gevangengezet. In zijn kerker schreef hij, behalve zijn verdediging, een keurig werkje, waaraan hij den naam gaf van *Consolatione philosophiae*, d. i.: „over den troost der wijsbegeerte," en dat de strekking heeft, den mensch van de wereld af te trekken en tot de ware gelukzaligheid op te leiden. Hij werd verhinderd dit werk te voltooien, daar hij, in 526 op 71-jarigen leeftijd, in zijn gevangenis werd onthoofd.

Heer Bikker, telgh van zoo veel grooten
En 's lants voorstanderen gesprooten,
Ontfang myn wys en liergedight
Magh u dees wintervrucht behaegen,
Gegroeit in 't sneeu der oude dagen,
Zoo houdt uw heuscheit my verplicht.

EERSTELINGEN DES PRIESTERDOMS

VAN DEN E. HEERE

JOANNES AKERBOOM DOEDENSZ.

LONGA CUM VESTE SACERDOS.

Joannes, die de maeght, Godts moeder
Een zoon en troost strekte onder 't kruis,
En op de borst van elx behoeder
Hem aen het hart laeght stil en kuisch,
Om hemelsche geheimenissen
Te leeren, wijze Euangelist,
En kruisgezant, laet d'offerdisschen
Van uw genan, in 's weerelts mist,
Een' strael genieten van uw klaerheit,
Nu hy zijne Eerstelingen wijdt
En Gode heilight naer de waerheit,
En niet gelijk, in Arons tijt,
Zijn priesters bloedige offers slaghten;
Maer 't zuiverste offer, lang gespelt,
Dat niet gebonden aen geslaghten,
Noch tijt, noch plaets, wert ingestelt
Van Godts gezalfden, uitgekoren

Eerstelingen des priesterdoms van den E. Heere Joannes Akerboom Doedensz. Volgens den tekst in Vondels *Poëzy,* 1682, I, bl. 511.
Joannes Akerboom Doedensz. was Amsterdammer van geboorte, student, te Leuven en werd daarna aangesteld tot pastoor te Opdam, bij Leiden waar hij 10 September 1707 in hoogen ouderdom overleed.

Longa cum veste sacerdos: d. i.: „een Priester met een langen tabberd." Zie *Aen.* VI, 645.

8 *Genan:* „naamgenoot."

Gelijk Melchisedech voorheen.
Dat priesterampt, hem toegezworen,
Wenscht *Doedens* afkomst te bekleên
Door uwe voorbê naer 't behaegen
Van *Jesus*, die u heeft bemint,
Gelijk d'onfaelbre blaên gewaegen,
Getekent met uw hant en int.
O ooghgetuigh van 's Heilants lijden,
Veele eeuwen nu voorby gegleên,
Breng dezen zoendienst onder 't wijden
Met d'eerste instellinge overeen,
Op datwe onbloedigh klaer vertoonen
Het bloedigh offer van Godts zoon,
Zoo heilrijk, boven alle troonen,
Gekroont met de allerhooghste kroon.
Verwerf den offerenden heden
Genade, dat de hemel dael',
Op 't geurigh wierook der gebeden.
Laet 's hemels reien met hun schael
En wierookvat het Paeschlam eeren,
Daer Zacharias zoon op wees.
Hier is de heerlijkheit des Heeren.
Gy Cherubijns, bedekt uit vrees
Eerbiedigh aengezicht en voeten,
Met dubble vleugelen: valt neêr:
De hooghste komt de laeghste ontmoeten.
Roept: drymael heiligh, u zy d'eer.
De godtheit, in een wolk beslooten,
Vertoont zich, als een regenboogh,
't Verlichaemt Woort wil dischgenooten
Met manna spijzen van omhoogh,
Doch niet gelijk weleer Hebreeuwen,
Die heenestorven in verdriet;
Maer met een zielspijs die geene eeuwen
Noch dreigement des doots ontziet.
Joannes, gy getuight byzonder
Van 't broot, waerop de waerheit wijst,
Een hemelsch broot, een broot van wonder,
Godts lichaem, dat de zielen spijst,

56, 57 Toespeling op *Lukas* XVII: 37.

Om 't welk uwe arenden vergaêren,
Die hooger zweven dan 't vernuft,
Alleen vernoeght met korenaeren.
Dit wonder, 't welk natuur verbluft,
Wort van 't betrouwen aengebeden,
Dat op het alvermogen bout,
Veel hooger zweeft dan 's menschen reden,
En Godt, het Woort, in 't vleesch aenschout.
Men blijve aen 't uiterlijk niet hangen.
Melchisedech schaft broot en wijn,
Zijn vleesch en bloet met dank t'ontfangen,
Al is het graen en druif in schijn.
Hy dwaelt van 't spoor, die anders oordeelt.
Wijk manna, bontkist, offersmet:
't Waerachtigh wezen volght het voorbeelt.
Hier is het engelebanket.
Een wolk van geesten schijnt te hangen
Recht boven 't outer in de lucht,
Om dit zoenoffer met gezangen
Te kroonen uit een dankbre zucht,
De Burgemeesters, lang aen Sparen
En Aemstel eertijts zoo befaemt,
Zien hunnen neef den dienst bewaeren,
Gelijk dien waertsten staet betaemt;
En d'outste wil nu hooger draven,
Een, die door last van Gijsbreghts stam,
Den Keizer, d'eer der oude Graven,
Op 't raethuis zelf den eedt af nam.
Volhardt in't offren al uw leven
Eerwaerdige, bewaer het lot
U uit Godts rijken schoot gegeven.
Zoo gaet, zoo streeft men recht naer Godt.

77, 78 Uit deze regels blijkt dat Doedensz. tot een aanzienlijke Regentenfamilie behoorde, en werkelijk vinden wij een Claes Doedens in 1536 als Schepen en in 1539 als Burgemeester van Amsterdam, een anderen Claes Doedens in 1555 en eenen Jan Pijl Claesz. Doedens in 1559 onder de Schepenen aldaar genoemd. Het was de eerstgemelde, die, als uit de volgende verzen blijkt, aan Keizer Karel V bij diens komst te Amsterdam den eed afnam.

INWYDINGE

VAN DEN E. HEERE

FRANCISCUS DE WIT,

Minderbroeder, in d'Orden van den H. Vader Franciscus.

O *Franciscus*, trouwe hoeder,
Zegen met een' blijden geest
Uw' genan, den Minderbroeder,
Uit den hemel op dit feest;
Nu hy zich laet innewijden
Om den Kruisheer na te treên,
Op het voetspoor van zijn lijden,
Hier op d'aerde doorgestreên.
Sterk *de Wit* met uw gebeden,
Die vrywilligh en bereit
Kiest uw beide uitstekentheden,
Armoede en ootmoedigheit;
Armoê, rijk door al 't ontbeeren,
En ootmoedigheit, zoo groot,
Dat zy staetzucht en 't regeeren
Rustigh met de voeten stoot.
In zijn jeught en eerste hette
Zocht hy d'Italjaensche lucht,
En begroete te Lorette
't Heilighdom, niet zonder vrucht,
Ook de hooftstadt aller steden,
Daer Godts stedehouder zit,
Die voor zijne medeleden
Offert, en geduurigh bidt.
Maer om Christenrijk te vryen
Luste het dien jongeling

Inwydinge van Franciscus de Wit. Volgens den tekst in Vondels *Poëzy*, 1682, I, bl. 516.

13 *Rijk door al 't ontbeeren:* klinkt vrij paradox; doch hier wordt „geestelijke rijkdom" tegenover „wereldlijke nooddruft" gesteld.

19 *Lorette:* men weet, dat Lorette, om het L.-V.-beeld, aldaar gevestigd, een der voornaamste vereenigingspunten is van de bedevaartgangers.

25 *Te vryen* voor „te bevrijden."

Den Erfvyant in Hongryen
Aen te tasten met de kling,
En in Cezars dienst getreden,
Stont op schiltwacht, hem ten spijt
Daer de Donau dan beneden,
Dan van boven, aenstoot lijdt.
Een rechtschapen staet niet ledigh.
Kandie, rontom betreên,
Roept den krijgshelt van Venedigh
Met zijn vaendel derwaert heen,
Om de glori van den heilant
Te beschermen in dees wijk,
Het van outs doorluchtigh eilandt,
Eertijts hondert steden rijk.
Maer hy wort hier neêrgeslagen
Van zijn eigen hantgranaet,
En gevoelt de doot by vlaegen:
Doch de hooghste, die hem slaet,
Zulk een ramp ten beste wende,
Zalft den kranken in den druk,
En verandert al d'elende
In een onverwacht geluk.
Nu versmaet hy 't zwaert te gorden
In den dienst van 't vaderlant,
's Konings amptenaer te worden,
Om een kostelijker pant,
En gevoelt een bly vertrooster,
Die hem heendrijft naer den staet
Van het Minderbroeders klooster,
Daer men 't al om Godt verlaet.
Hoe, *Franciscus!* in dees veders,
Die het oogh uitwendigh ziet,
Koorde, geessel, haire kleeders,

29 *In Cezars dienst:* d. i.: „in dienst van den Keizer."
30 *Hem ten spijt: hem* slaat niet op *Cezar*, maar op *den erfvyant.*
31, 32 *Dan beneden, dan van boven:* d. i.: „nu eens aan de beneden-rivier dan weder hooger op, bestreden wordt."
35 *Den krijgshelt:* „de Wit."
Van Venedigh: van hangt hier af niet van *krijgsheld,* maar van *roept.*
42 *Zijn eigen hantgranaet:* die, als meer gebeurt, te vroeg uitberstte.
52 *Om een kostelijker pant:* hangt af van *versmaet.*

Schuilt noch duikt de monnik niet.
Satan kan zich wel vermommen,
Als een engel van het licht,
Maer zoo 't hart spreekt dan verstommen
Wat de schijn verziert en dicht.
't Zy zoo, zegt hy, maer die 't zegel
Aen dees heilige orden hing,
d'Innesteller van den regel
Wilt dit mede zonderling:
Evenwel hoe vreemt men oordeelt,
Naer de werrelt trat hy heen
Met zijn eigen stichtzaem voorbeelt,
Daer een Serafijn uit scheen.
Godt, die u heeft uitgekoren
Tot dees waerdigheit, geef kracht,
Dat gy zuiver en herboren
Lichten mooght in 's werrelts nacht,
Tot dat *Jesus* alle helden,
Die hier kampen voor zijn kroon,
Naer verdienste koom' vergelden
Met hunn' toegeleiden loon.

63, 64 *Dan verstommen wat: wat* staat hier als coll. voor „alle dingen, die," en vandaar heeft Vondel vrijheid gevonden het woord te laten voorgaan door een anders ongewettigd meerv.

68 *Zonderling:* „bijzonder goed."

79 *Koom':* wij zouden hier schrijven: *komt*; doch Vondel schrijft het woord in *optative.*

TER STAETSIE

VAN JONGKVROU

HELEENE BLEZEN.

IN CRUCE SALUS.

Laet ons van 't Kruis beginnen
Waerin elx heil bestaet,
En kruissen onze zinnen
Naer *Jesus* les en raet.
Hy, met zijn kruis gelaên,
Tradt rustigh zelf vooraen,
En boete 's menschen schult
Door lijden en gedult.

Het padt by hem gekoozen,
Waer langs men Godt ontmoet,
Is dicht bestroit met roozen,
Met roozen van zijn bloet,
Dat uit de wonden vloeit
En al den wegh besproeit,
Waer langs hy heenetreet,
Geverft in bloedigh zweet.

Maer 't vleesch, vervaert voor lyen,
Kant zich hier tegens aen,
En oordeelt razernyen
Te volgen deze baen,

Ter staetsie van Heleene Blezen. Volgens den tekst in Vondels *Poëzy*, 1682, I bl. 532.

Heleene Blezen was een zuster van Pieter en Joannes Blezen, van wie boven op bl. 300 werd gesproken.

Dit gedicht werd door van Lennep en van Vloten zonder opgaaf van redenen op het jaar 1658 geplaatst.

In cruce salus: d. i.: „de zaligheid," of „'t behoud is in 't kruis."

12 *Met roozen van zijn bloet:* vergelijk hier *de Kruisbergh,* vs. 1 en volgg.

19 *En oordeelt razernyen:* zuiverder en duidelijker had Vondel gesproken, indien hij gezegd had: „en oordeelt *het razerny.*"

En roept: gebruik den dagh
Terwijl 't u beuren magh.
Pluk bloemen, jonge maeght,
Eerge uw verzuim beklaeght.

De wijze legt op minnen
Van 's levens lusten toe,
Met haere gespeelinnen,
Gerust en nimmer moe.
De dagh schoon opgestaen,
Zal haestigh ondergaen.
Dit heerelijk genot
Wort u gegunt van Godt.

Gestrengheit, zuchten, klaegen
Voeght geensins teêre jeught,
Maer eigen welbehaegen,
En weelde en enkle vreught.
In 's levens blyden may
Te danssen aen den rey
Stemt met natuur en reên
Natuurlijk overeen.

Leert dit de weêrgeboorte?
Neen zeker, neen, ô neen.
Men gaet door d'enge poorte
Met weinigen alleen.
Wie los en onvermast
Van 's werrelts juk en last
Zich zelve kan ontslaen
Volght best de rechte baen.

25 *De wijze:* versta: „de maagd, die wijs is." 't Is nog altijd *het vleesch* — zie vs. 21 — dat hier en in 't volgende couplet sprekende wordt ingevoerd.

29 *Schoon* voor „fraai, helder."

33 *Aen den rey:* is 't zelfde als *ten reie.* De vorm, hier door Vondel gekozen in stede van 't gewoonlijk door hem gebezigde *in den rey,* of *met den rey,* schijnt oppervlakkig te dezer plaatse, waar van *dansen* gesproken wordt, dat „hand *aan* hand" pleegt te gaan, gepaster dan in 't lied aan Anna Bruining waar sprake is van *zingen.* Maar in beide gevallen staat op den voorgrond het denkbeeld „zich *voegen aan* of *tot* den rei."

41 Hier is 't wederom de dichter, die antwoordt.

45 *Onvermast* voor „onbeladen, vrij."

Heleen volght den behoeder
Gelukkigh op het padt
Van *Jesus,* met Godts moeder,
Ter poorte uit van de stadt.
Gelijk een kruisheldin
Slaet zy den kruiswegh in,
Die naer het leven leit
Ter eeuwige eeuwigheit.

Maria Magdalene
Stont onder 't kruis getrou,
Daer 't licht had uitgescheene,
't Welk haer verlichte in rou.
Dees koos, getroost in Godt,
Het allerhooghste lot,
Het beste deel van al,
Dat zy behouden zal.

Zy bout op vaste gronden,
En niet op ydelheên.
Die 't kruis dus heeft gevonden
Als keizerin *Heleen,*
De moeder van de vorst,
Die 't kruis eerst voeren dorst
Tot pracht in zijn banier.
Bekrans haer met laurier.

59 *Uitgescheene* voor *uitgeschenen,* om 't rijm: een zonde tegen de taal, hoedanige Vondel zich zelden veroorlooft.

67. 68 Vondel zinspeelt hier niet zoozeer op het vinden van 't stoffelijke, als op het aankleven van Helena aan 't geestelijke kruis.

MAEGHDEPALM

VOOR

MARGARITA KRULIS,

OP HET FEEST VAN SINTE AGNES.

Nu laet ons van Maria bly
Beginnen, en Godts lof verbreiden,
Op dat dit feest tot heil gedy,
En Serafyns de bruit geleiden.

De werrelt is maer een woestijn,
Vol slangen, ongedierte en draeken.
Een pelgrim kan met smerte en pijn
Hier naulix veiligh door geraeken.

De leeu des afgronts brult gestoort,
En komt, na doopsel en het vormen,
Een Christensch hart met maght aen boort
En gruwelijk rondom bestormen.

Sint Jan zagh deze afbeelding aen.
Een vrou bekleet met zonnestraelen
Stont op de wisselbaere maen
In arbeit om haer vrucht te haelen.

De roode draek steegh in de lucht
Uit afgronts poel, het rijk der blinden,
Gereet na'et baren flux de vrucht
Der lieve moeder te verslinden.

Maeghdepalm voor Margarita Krulis. Volgens den tekst in Vondels *Poëzy,* 1682, I, bl. 534.

Ook dit portret werd door van Lennep en van Vloten zonder meer op het jaar 1658 geplaatst.

9 *De leeu des afgronts* voor „de duivel." Zie 1 *Petr.* V:8.

10 *Het vormen:* „het sacrament van het vormsel."

14—20 Zie *Openb.* XII:1–17.

Dit was een afdruk van de Kerk,
In baerens noot, en bitter lijden,
En onder 't kruis, dus heeftze sterk,
Met vasten en gebeên te strijden.

Margrita printe dit heel diep
Aendachtigh in gemoet en zinnen,
Toen Godt haer uit genade riep,
Om d'eerste kroon om hoog te winnen.

Sinte Agnes holpze met gebeên,
En stroide palm en winterroozen.
De bruit verzaekte d'ydelheen
Der werreltwijse reukeloozen.

Zy koos voor 't hooghgewijt altaer
Het allerbeste lot uit veelen,
Om vroom te strijden door gevaer
En diep in 't hemelsch goet te deelen.

Zy troude blyde Emanuel.
Zoo viel d'ootmoedige Marye
De kroon toe in de zuivre cel
Haer toegeleit by profecye.

z'Ontfing den Heilant, Godt het Woort,
Zoo lang belooft door Izaïas.
Den schoonsten, die het oogh bekoort,
Der volken hoop en troost, Messias.

Toen zy gehoorzaem Godts gezant
Geloofde, ontfingze zulk een' zegen,
Gelijk een lelibladt op 't lant
Den dau verzwelght een verschen regen.

38, 39 Vergelijk *Opdr. aen de H. Maeght,* vs. 61 en 62.

53 *Den schoonsten:* toespeling op *Psalm* XLV. Vergelijk *Opdr. aen de H. Maeght,* v. 73.

Zoo staen de Heiligen bereit,
Franciscus bende, en zuivre Klaeren,
Uit liefde ter gehoorzaemheit,
Hunn' eigen wil te laeten vaeren.

De goude bontkist, die de wet
En 't man bewaert, en Arons roede,
Gelijkt een ziele, schuw van smet,
En nacht en dagh op haere hoede.

Maer aengezien de Maeghdeplicht
Alle andre staeten stijght te hoven,
Zoo voeght het dat zy d'eerste sticht',
En stof geef Godt met zang te loven.

Margrita, kunt gy uw geluk
Bevroên, uw lust zal sneller rennen
In deze renbaen, blijde in druk.
Zoo zweeft een witte duif op pennen.

O eedle parle aen 's Konings kroon,
Nu stemt uw naem en lot te gader.
Verwacht hem uit den hooghsten troon.
Zoo komt een bruit den bruigom nader.

50 *Franciskus bende:* de „Franciskanen." 't Woord *bende* wordt thans echter meestal in een ongunstige beteekenis genomen, en met „hoop, rot," enz. gelijkgesteld.
Zuivre Klaeren voor „Klarissen."

53 *De goude bontkist:* versta: „*op* of *aan de gouden* bontkist."

65 *Eedle parle:* zinspeling op den naam van *Margarita,* die „parel" beteekent.

OP DEN E. HEERE

LAMBERT REINST,

Schout, van wegen de Graeflykheit van Hollant, Zeelant, en West-Vrieslant, t'Amsterdam.

TEMPERAT IRAS.

Was d'eer aen Tacitus, of 's weerelts hooftstadt Rome,
Toen hy het Schoutendom bekleede, wys en trouw?
Aen bey, sprak Themis, die dit vonnis vellen zou.
Is 't billyk dat het Reght alle ontught regle en toome,
Zoo blyf 's lants hooftstadt *Reinst,* en hy 's lants hooft-
[stadt waert,
Daer geen Domitiaen, maer wyze burgerheeren,
Tot heil der Graeflykheit, de burgery regeeren
Door zyn gezagh, en mont, en 's Graven wettigh zwaert.
Dus zien wy 't Recht door hem, den Schout door 't Recht
[verheven.
Dus wort hy afgebeelt, om na zyn doot te leven.

Op den E. Heere Lambert Reinst. Volgens den tekst in Vondels *Poëzy*, 1682, I, bl. 566.

Lambert Reinst uit een aanzienlijk geslacht gesproten, dat in de eerste helft der zeventiende eeuw onderscheiden Regenten aan Amsterdam geschonken had, twee waarvan reeds vroeger vermeld zijn, was zelf in den jare 1649 tot Raad, en in 1655 tot Schepen aangesteld. Sedert 1656 bekleedde hij het Schoutsambt, 't welk hij waarnam tot in den jare 1666, na hetwelk hij het Burgemeesterschap aanvaardde.

Hij ondertrouwde 19 Juli 1617, oud 34 jaar en geassisteerd met zijn vader Hendrick Reynst, met Juffer Aeltje Bickers van Swieten, oud 27 jaren en bijgestaan door haren vader Cornelis Bicker, heer van Swieten. Zij huwden 13 Augustus; hij overleed in 1671 en zij in 1669.

Door van Lennep en van Vondel wordt dit gedicht op 1658 geplaatst.

Temperat iras: d. i.: „hij matigt de ongebonden driften.” Zie *Aen.* I, 61.

1, 2 *Tacitus:* de historieschrijver Tacitus was Praetor of Stadsschout te Rome.

2 *Schoutendom:* de *Harpzangen* hebben ons talrijke voorbeelden geleverd van nieuwe samenstellingen met *dom. Schoutendom* ofschoon vreemd klinkende, is echter verdedigbaar, evenals *Pausdom.*

6 *Domitiaen:* een der keizers, onder wier regeering Tacitus leefde, zie vs. 1.

OP DEN HEER

MICHIEL LE BLON,

Agent der Koninginne en kroone van Zweden,

BY DEN KOONING VAN GROOTBRITTANJE.

Zoo vleit *Le Blon* met mont en aengenaeme lippen,
Gustavus yserrijk, en al zijn koopre klippen;
Zoo wint zijn tong het hart des Zeegodts aen den Teems,
En wort gewellekomt van inlantsch en uytheemsch.
Geen geest, maer vier ontbrak den geest die hem sou malen.
Waerom? de verf is doot by die beleefde straelen.

Op den Heer Michiel le Blon. Volgens den tekst in Vondels *Poëzy*, 1682, I, bl. 573.

Door van Lennep op 1644, door van Vloten op 1657 geplaatst.

6 *Beleefde straelen:* de uitdrukking klinkt vrij zonderling in onze ooren; doch men bedenke, dat het woord *beleefd* in Vondels tijd niet zoozeer de beteekenis had, welke men er thans aan hecht, maar meer die van: „liefelijk, aangenaam," en — wat hier bedoeld wordt met terugzicht op vs. 1 — „vleiend, koesterend."

OP D'AFBEELDING

VAN

PETRARCHA,

STAENDE BY

LAURA,

TE ARQUADA TE ZIEN.

O hemelsche Petrarch, door uw gezang in 't endt,
Wert Laura oost en west al 't aerdrijk door bekent.

Op d'afbeelding van Petrarcha. Volgens den tekst in Vondels *Poëzy*, 1682, I, bl. 583.

Door van Lennep op 1662, en door van Vloten omstreeks hetzelfde jaar met een vraagteeken gesteld.

Arquada of *Arqua,* een vlek onder Padua, waar Petrarcha begraven werd.

Zy broght te weege door haer schoonheit dat uw dichten,
Den Heyligen tot lof gezongen, yeder stichten.
Volhardt in liefde tot de dichters groot van naem,
Handthavers van de langh gesleten heldenfaem.

Uit het Latijn vertaelt.

OP DOKTER
SAMUEL KOSTER.

Befaemde Koster, out en wonderlijk ervaeren,
Die 't Gasthuis trouw bediende een ry van vyftig jaeren,
Schonk eindelijk zijn beelt, geschildert van Sandrart,
Sint Peters Gasthuis, uit een toegenegen hart,
Heeft Godt dien Hippokraet tot 's levens stut gegeven,
Men eere uit dankbaerheit hem noch, als in zijn leven.

Op dokter Samuel Koster. Volgens den tekst in Vondels *Poëzy*, 1682, I, bl. 585.

Blijkbaar is dit gedicht vervaardigd na zijn dood, doch het sterfjaar van Samuel Coster is nog altijd niet gevonden. Wanneer hij overleed, kan evenwel bij benadering vastgesteld worden. Den 6 April 1662 werd hem ontslag verleend als dokter van het Gasthuis en in 1665 was hij reeds gestorven, zooals blijken kan uit den *Catalogus Bibliothecae Sam. Costeri. Archiatri Amstelodam.* Amst. apud. Casp. Commelinum 1665," 4°., vermeld in den *Catalogus Bibliothecae Bunavianae.* Lipsiae 1750, I, bl. 862.

Van Lennep en van Vloten brachten dit gedichtje beiden op 1640, de laatste met een vraagteeken.

1 *Wonderlijk* voor „zonderling, bijzonder, buitengemeen."

OP MYNE AFBEELDINGE
DOOR
FILIPS DE KONING.

TANTO LÆTUS HONORE.

Dus volgt de kunst het leven altyt nader.
Al zwyghtze stil, noch spreekt het stomme beelt,
Dat *Koning Flips* bekent voor zynen vader,
Geen' Koning, die noch Alexanders teelt,
Maer Koning door penseel en doek en verven.
Zoo blyft de mensch in 't leven na zyn sterven.

Op myne afbeeldinge door F. de Koning. Volgens den tekst in Vondels *Poëzy,* 1682, I, bl. 587.

Door van Lennep en van Vloten beiden op 1651 gesteld.

Tanto laetus honore: d. i.: „met zulk een eer verblijd." Zie *Aen.* III, 378.
2 Versta: „al spreekt de kunst zelve niet, nog spreekt zij door hare gewrochten."
4 *Koning:* t. w. „Filippus van Macedonië."

OP BARTHOLOMEUS ABBA,
Poëet en Rechtsgeleerde.

EA SOLA VOLUPTAS.

Dus maelt men *Abba,* die zijn lust schept in de blaên,
En Rechtgeleertheit van den Vorst Justiniaen.
Die wapens handelt, en de boogh van Febus vedel,
Gehuwt aen Poëzy, en zanglust braef en edel.
Zoo steekt een eedle geest alle andre geesten aen.

Op Bartholomeus Abba. Volgens den tekst in Vondels *Poëzy,* 1682, I, bl. 589.

Bartholomeus Abba was de zoon van Cornelis Dircksz. Abba en van Sara Bartelmes van der Wielen, ondertrouwd 5 November 1626.

Hij overleed als „vryer", wonende in de Amstelkerkstraat en werd 8 Maart 1684 in de Nieuwe Kerk begraven.

Zijne afbeelding, door Cornelis Janssens van Ceulen, werd ook door A. Moonen (*Gedichten,* bl. 683) in 1665 bezongen.

Bartholomeus Abba wordt als dichter geprezen door J. de Decker en J. Zoet; zie Alberdingk Thijm's *Portretten van Joost van den Vondel,* bl. 219, noot 7.

Door van Lennep op 1646, door van Vloten op 1647 gesteld.

Ea sola voluptas: d. i.: „dit alleen is genot." De woorden zijn getrokken uit *Aen.* VIII, vs. 581.

OP PAULUS VAN VIANE,

DOOR JOANNES LUTMA DEN JONGE GESCHILDERT.

Dit 's *Paulus* sterfelijk, niet zijn onsterflijk deel,
De geest, onschilderbaer op doek of tafereel.
Dees openbaert zich door gewijde wonderwerken,
In 's keizers kabinet en galerye en kerken:
Daer zet dat rijk vernuft de Drijfkunst op 't altaer.
Hy volght Sint Lukas pen, van Bethlem op Kalvaer,
En daelt in 't heiligh graf, tot dat de doot verwonnen,
Godts zoon verheerelijkt, bekleet met loutre zonnen,
En vrolijk ingehaelt, op 's vaders blijde stem,
De poorten innevaert van 't nieu Jerusalem,
Om den kruisstandert trots op 's hemels burgh te planten,
Men ziet Viane om strijt zich tegens Uitrecht kanten.
d'Een teelt hem: d'ander wil braveeren met den naem.
Elk worstelt vast, om diep te deelen in zijn faem.

Op Paulus van Viane. Afgedrukt volgens den tekst der afzonderlijke uitgave in plano (*Bibliographie van Vondels werken*, n°. 760).

Paulus van Vianen, de zoon van Willem Eerstensz. van Vianen, werd in de eerste helft der 16e eeuw te Utrecht geboren. Hij was een broeder van Adam van Vianen, mede een vermaard drijver en goudsmid en waarschijnlijk evenals deze, een leerling van hun vader. Hij vertrok, zijn gezin te Utrecht achterlatende, naar Italië, kwam vervolgens te Praag zeer in de gunst van keizer Rudolf II, en overleed aldaar vóór 1620. Het Rijksmuseum bezit o. a. een uitmuntend Atlasbeeldje en basrelief van zijne hand en Z.K.H. Prins Frederik der Nederlanden had in eigendom een gouden kop met deksel van het jaar 1610.

Zijn portret hangt in het Rijksmuseum; hoogstwaarschijnlijk is dit het hier bezongene.

Van Lennep en van Vloten plaatsen dit gedicht op 1669, laatstgenoemde met een vraagteeken.

3 *Gewijde wonderwerken:* dat zijn: „*verwonderenswaarde kunstwerken*, die een *gewijde* bestemming hebben, of voorvallen uit de *gewijde* geschiedenis voorstellen."

6 Met andere woorden: „hij maalt de geheele levensgeschiedenis van Christus af, zooals die door Lukas beschreven is."

8—10 Lees hier: „totdat Gods Zoon, na den dood overwonnen te hebben, verheerlijkt enz. de poort van 't nieuw Jeruzalem binnentrekt."

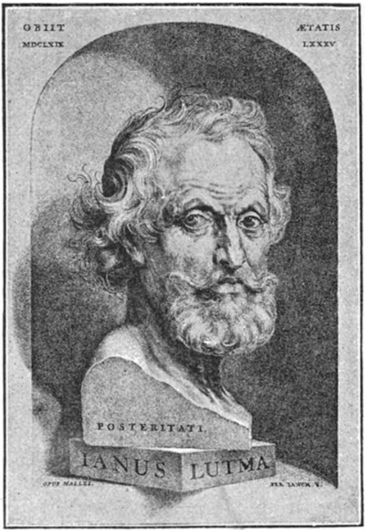

OP D'AFBEELDINGE

VAN

DEN OUDEN LUTMA

DOOR DEN JONGE.

De vader *Lutma* teelt
  Den zoon; de zoon weêrom
Den vader in zijn beelt.
  Natuur staet hier voor stom.

Op d'afbeeldinge van den ouden Lutma. Afgedrukt volgens den tekst der afzonderlijke uitgave in plano (*Bibliographie van Vondels werken*, n°. 760).

Jan Lutma, de oude, geboren te Emden, ondertrouwde 31 Maart 1623 op 35-jarigen ouderdom met Mayken Roelants. Hij woonde toen in de Warmoesstraat.

Den 1 September 1624 werd hun zoon Johannes gedoopt.

Lutma ondertrouwde ten tweeden male 18 Mei 1638 met Sara de Bie, die 26 Juli 1666 in de Oude Kerk begraven werd. Hij woonde toen in de Nes. Hijzelf werd 29 Januari 1669 in de Oude Kerk begraven.

Er bestond een portret van den vader door den zoon op 72-jarigen leeftijd dat 1 Mei 1849 in het huis met de Hoofden verkocht werd.

Ook dit gedicht werd door van Lennep en van Vloten op 1669 gesteld door den laatste met een vraagteeken.

OP MEVROUW

ALEIDIS BIKKER VAN ZWIETEN,

GEMALIN VAN DEN HEERE

LAMBERT REINST,

Schout der stadt Amsterdam.

PUDICITIAM SERVAT.

Aldus verquikt de lieve *Aleidis* in haere armen
Den Heer, die al den dagh, ten dienst van al de stadt,
In 't overlastigh ampt des avonts afgemat,
Zijn zon bedankt die hem komt koestren en verwarmen.
Gelijk een dochter voeght van *Swieten*, die het volk
Verdadigde, en verdiende eens Vorsten haet te draegen,
Toen hy den Aemstel quam beleegren en belaegen,
En dreighde 't edel bloet met zijnen blooten dolk.
Men ziet goedtaerdigheit gemengt in zedige oogen.
Dat zijnze, die zijn hart tot haere min bewoogen.

Op Mevrouw Aleidis Bikker van Zwieten. Volgens den tekst in Vondels *Poëzy*, 1682, I, bl. 600.

Over Aleidis Bicker van Swieten en haren man zijn hierboven op bl. 330 eenige bijzonderheden medegedeeld.

Van Lennep en van Vloten stelden dit gedichtje beiden op 1658.

Pudicitiam servat: d. i.: „zij bewaart haar kuisheid." — Waarom juist Vondel bepaaldelijk dit motto gekozen heeft, en of Aleidis werkelijk in de gelegenheid gebracht is, om haar kuisheid te moeten verdedigen, is geheel onbekend.

TER BRUILOFTE

VAN DEN HEERE

NATHANAEL BUR,

EN JONGKVROUWE

SOPHIA BEAUCHAMP.

Nu wort de kroon met vreught gestelt
Op 't hooft der schoone maeght *Sophye.*
De puikbloem van het *Schoonevelt*
Luikt open door de honighbye.
Die leest'er zoeten nektar uit,
En Hymen schenkt met volle schaelen
Den wyn voor bruidegom en bruit,
Om hun genooden bly t'onthaelen.
Het is een dagh van vrolykheit,
In 't allerbloeienste der lente.
Het voorjaer, nu de winter scheit.
Brengt als een jaerelyksche rente
Zyn bloemen, ryk van verwen, voort.
Nathanael, begint te blaeken,
Als hy de liefste noemen hoort,
En ziet de roozen op de kaeken
Zoo eerbaer bloozen, nu zy ziet
Het bruitsbed reede om haer 't ontfangen,
En hoort den galm van 't bruiloftsliet,
En snaeren, fluiten en gezangen
Haer noodigen ten stede daer
De speelgenooten haer geleiden,
En zy van deze bruiloftsschaer
Al 't ongewoon zal moeten scheiden.

Ter bruilofte van N. Bur en S. Beauchamp. Volgens den tekst n Vondels *Poëzy,* 1682, I, bl. 761.

Van deze personen zijn ons geene bijzonderheden bekend. Van Lennep en van Vloten stelden dit gedicht op 1666.

3 *Het schooneveld:* vertaling van dan naam der Bruid. Men zette in die dagen nog de namen van personen zoo wel als die der plaatsen over terwijl men thans zoo wel het een als het andere nalaat. De Markies van *Belmonte* b. v. droeg hier te lande den naam van *Schoonenberg.*

Wat raet? al stortze traen op traen,
De tyt, helaes, is ruim verstreeken,
De moeder eerst haer voorgegaen.
De bruigom zalze een hart inspreeken.
Myn liefste, zeght hy, schrik noch schroom:
Gy zult u morgen niet beklaegen,
Maer vrolyk schieten uit den droom:
Dus leer u kruis geduldigh draegen.
Gewaerdigh my uw trouwe min.
De trou brengt winste en zegen in.

TER BRUILOFTE

VAN DEN WELEDELEN HEERE

FRANCISCUS VAN IMSTENRAEDT,

EN DE BRAVE JOFFER

SOFIA KATHARINA WICHEMS.

FIDELIS ET CONSTANS.

I. ZANG.

Nu met blijde bruiloftsrijmen
't Vrolijk feest van *Imstenraedt*,
En *Kathryne*, op 't spoor van Hymen,
Ingewijt. Elk volgh' de maet
Van violen en gezangen,
Daer de moeder van de min
Twee gelieven zal ontfangen.
Laet der Goden koningin,
Hooftbewintsvrou van de trouwe,
Meê verschijnen op het feest;
Ook den Wijngodt, schuw van rouwe,

Ter bruilofte van F. van Imstenraedt, en S. K. Wichems
Volgens den tekst in Vondels *Poëzy,* 1682, I, bl. 772.
Dit gedicht wordt door van Lennep op 1660, door van Vloten op 1666 geplaatst.

Fidelis et constans: d. i.: „getrouw en standvastig." Misschien was dit de zinspreuk van een der gelieven.

En verheuger van den geest.
Ceres zy hier me gebeden,
Met de rijpe korenaer.
Wat de stammen bouwt en steden
Geef 't geleide aen 't jonge paer,
Dat het menschdom helpt vermeeren.
Laet dit feest geen vreught ontbeeren.

I. TEGENZANG.

Neen, ay zet eene andre wijs
Op dit feest voor feestgenooden,
Gode alleen ten love en prijs,
Niet ten roem van blinde goden.
Heeft Maternus, afgezant
Van Godts eersten Stedehouder,
Hier het Christendom geplant,
En gestut met hals en schouder:
Dempte hy het godendom,
Hesus, en Teutaets altaeren,
Wout en gruwelen alom,
Over zestienhondert jaeren:
En zat Hymen doot en stom:
Zwegen 's afgronts huwlijxtroepen:
Waer toe Venus wederom,
June, en Bacchus uitgeroepen?
Neen, men hoore een andre wijs,
Gode en zijnen Zoon ten prijs.

I. TOEZANG.

Billijk dat Godts heldre klaerheit
's Afgronts duisternis beschaem',
Logen strijke voor de waerheit,
Die de daet eiseht, en den naem.
Laet dit feest met Godt beginnen,

23 *Maternus:*

De vierighe Matern, *een leerlingh van Sint Peter,*
gelijk Vondel hem in zijn *Maeghden* noem.

28 *Hesus, en Teutaets altaeren: Hezus* en *Teutates* waren godheden, vroeger bij de Galliërs aangebeden.

39 *Strijke:* versta: „de vlag."

Die den huwelijken staet
Innewijde, om aen te winnen
Een godtvruchtigh heiligh zaet,
Kinders, die den Schepper loven,
's Levens oirsprong, en de bron,
Daer het leven uit begon.
Zoo sta d'eer des Hooghsten boven,
Aller vroomen hoop en lot.
Zoo begint men d'echt met Godt.

II. ZANG.

Nu den oppersten behoeder
Jesus hier ter feest genoot,
En die zuivre Maeght, Godts moeder,
Hem getrou tot in den doot.
Eer men feestwijn zoude ontbeeren
Op dit Christensch bruitsbanket,
Most de Rijn in wijn verkeeren,
Door een moederlijk gebedt.
Dit's de rechte bruitsgeleier.
Bruiloftsgasten, zijt verheught,
Kroont den Rijnschen berkemeier
Vry met schuim, en spaert geen vreught,
Om den Oppersten te danken,
Die uit een verworpen hout,
Voortbrengt zulk een puik van ranken,
En den Wijnberg eert en bouwt.
Jesus schenkt hier nektarstroomen.
Nektar en ambroos zijn droomen.

II. TEGENZANG.

Ziet den bruiloftszegenaer
Door den wijnstok min verwekken,
In 't van Godt gezegent paer.
Ziet die duiven trekkebekken.
Bruiloftsgasten ziet niet om:
Want gy moght de Bruit beschaemen,
Nu zy met den Bruidegom
Kennis houdt en leert verzaemen.
Vrientschap brengt veel vrientschap in.

Lange moet hun vrientschap duuren.
  Liefde en min baert wedermin.
's Bruigoms liefde telt nu uuren:
  Midlerwijl melt schaemte en schrik,
Onder 't bloozen en besterven,
  Beurt om beurt, alle oogenblik,
Door de roode en bleeke verven
  Van de Bruit, een eer van 't feest,
  Waer het bloode hart voor vreest.

SLOTZANG.

Allerschoonste Bruit *Sofye*,
  Vrees niet, op uw moeders spoor,
Aen *Franciscus* groene zye,
  Op te treên in 't bruiloftskoor.
Denk niet dat gy kunt verdoolen
  Op een baen, van elk betreên.
Bou uw schoone rijxstadt Kolen.
  Zoo verduurtze stael en steen,
In haer dochteren en zoonen,
  Het gezegende echtciraet,
  Dat zoo schoon en heerlijk staet
Als haer goude wapenkroonen.
  Bou het Adelijk geslacht.
  Blink, gelijk een star by nacht.

GRAFSCHRIFT

VOOR

WILLEM DEN OVERWINNER,

Koning van Engelant, Hertogh van Normandye,

GELIJK HET TE KAEN WORT GELEZEN, UIT HET LATIJN VERTAELT.

Die Normandye en gantsch Brittanje trots regeert,
Verwonze stout, en houdtze in toom door heerschappye.

Grafschrift voor Willem den Overwinner. Volgens den tekst in Vondels *Poëzy,* 1682, II, bl. 69.

Dit gedichtje werd door Van Lennep op 1662, door van Vloten op hetzelfde jaar met een vraagteeken gesteld.

Het Cenomansche zwaert bedwingt hy, en vermeert
De wetten, en behoudt het lant in zijn vooghdye.
De groote *Willem* schuilt hier in dit kleene graf.
Een klein huis is genoegh voor zulk een grooten heere.
De zon dry zevenmael en tweemael schijnsel gaf,
En koos den schoot der maeght, toen storf dees helt met eere.

3 *Het Cenomansche zwaert:* de bewoners van de landstreek *le Mans* werden in vroegeren tijd *Cenomanen* genoemd. Willem de Veroveraar wist hen te overwinnen en in bedwang te houden.

7 Lees: „de zon trad in het hemelteeken de Maagd."

7, 8 Uit deze regels zou men moeten opmaken, dat, volgens Vondel, Willem de Veroveraar op zijn 23ste jaar overleed. Intusschen is het bekend, dat hij in 1027 geboren werd en in 1088 stierf, alzoo op 61-jarigen leeftijd. Maar de 3 × 7 of 21 + 2 jaren moeten geteld worden van zijn vestiging in Engeland — 1065—1066 — en dan komt de rekening beter uit.

GRAFSCHRIFT
VAN DEN ZEEKAPITEIN
JOOST VERSCHUUR.

Hier rust *Verschuur*, die strant en duinen
Verbaesde, en schokte Brittenlant,
Op Nieuburgh vier gaf, en gantsch Fuinen,
Geheel Turkyen dreef op strant,
En Lisbon voorjoegh en haer vlooten.
De Faem leght in geen graf beslooten.

Grafschrift van den zeekapitein Joost Verschuur. Volgens den tekst in Vondels *Poëzy,* II, bl. 72.

Joost Verschuur nam deel aan den vierdaagschen zeeslag als commandant van het schip Jaersvelt van de O.-I. Compagnie, onder het eskader van Evertsen, evenals aan den tocht naar Chattam in 1667, onder het eskader van van Nes. Hij voerde toen het schip Amsterdam met 62 stukken en bleef na de behaalde zege bij het smaldeel, dat onder gemelden Admiraal de Teems geblokkeerd hield. Na het sluiten van de vrede in het vaderland teruggekeerd, schijnt hij zich uit den dienst teruggetrokken te hebben.

Dit gedicht werd door van Lennep op 1669 en door van Vloten op 1671 met een vraagteeken geplaatst.

4 *Geheel Turkyen dreef op strant:* dat wil zeggen: „de zee van Turken schoon veegde." De uitdrukking klinkt echter wat al te zonderling, en over 't geheel zijn de beelden hier zoo overdreven, dat de lofspraak er een paskwil door wordt.

OP N. KRAENEVELDT.

Hier rust *Kraenevelt*, wiens gunst
Blaekte, uit lust tot Schilderkunst,
Die de hant hielt braef en eêl
Aen zyn leevendigh penseel.
Eert den geest in 't kunstigh werk.
Hout een veltkraen op den zerk.

Op N. Kraeneveldt. Volgens den tekst in Vondels *Poëzy*, 1682, II, bl. 81. Door van Lennep zonder opgaaf van redenen geplaatst op 1662, door van Vloten op 1662?

1, 2 Deze constructie, om te kennen te geven dat Kraeneveldt van lust **blaakte** tot de schilderkunst, is noch zuiver noch gelukkig te noemen.
6 *Hout:* lees *houwt.*

GRAFSCHRIFT
VOOR
MACHTELT,
DOCHTER VAN
BALDUINUS DEN GOEDEN,
Graef van Vlaendere,
GEMALIN VAN
WILLEM DEN OVERWINNER,
Koning van Engelant,
TE KAEN TE ZIEN.

Dit heerelijk gebou beschaduwt d'overschoone
En brave Machtelt, telgh uit koningklijken stam.
De Graef, haer vader, zijn begin uit Vlaendre nam.
De moeder Adela een spruit was uit de kroone
Der Vranken, Robbrechts kroost, wiens eedle zuster quam
Aen koning Henrix trou, en boude haren heere,

Grafschrift voor Machtelt. Volgens den tekst in Vondels *Poëzy*, 1682, II, bl. 83.
Door van Lennep op 1662 gesteld, door van Vloten op omstreeks 1662 met een vraagteeken.

6, 7 *En boude haren heere, den koning Willem:* hier moest noodzakelijk tusschenin gevoegd staan *zy*, t. w. „Machtelt." Zooals men nu leest, is 't of de *zuster* van *Bobbrecht, aen Henrix trou quam* en (bovendien) *aen Willem een kerk boude.*

Den koning Willem, noch dees kerk, zoo schoon gesticht.
Zy stichte ook door al 't rijk veel kerken, Godt ter eere,
En was der armen troost, en een godtvruchtigh licht.
Haer miltheit liet geen schat voor 't arme volk gesloten.
Dus wonze in 's levens tyt een' schat van gunstgenooten,
En storf, toen Slaghtmaent quam beschijnen steên en sloten.

Uit het Latijn vertaelt.

OP MARIA ELISABETH BLAEU.

Hier rust *Maria,* snel verdort.
De tijt der schoonste bloeme is kort.

Op Maria Elisabeth Blaeu. Volgens den tekst in Vondels *Poëzy,* 1682, II, bl. 86.

Wie in dit gedichtje bedoeld wordt, is niet duidelijk. Jan Blaeu en Geertruit Vermeul hadden een dochter Maria Elisabeth. Deze huwde echter in Oct. 1660 met Dr. Balthasar Cogels van Dortmund. Misschien is zij spoedig na haar huwelijk overleden.

Door van Lennep wordt het op 1638, door van Vloten op omstreeks 1637 geplaatst.

OP DE VERTAELING
VAN
DE GELYKE TWEELINGEN,
OFTE DE
MENECHMEN VAN PLAUTUS.

De Neêrduitsch wil geen Plautus wijken.
Men kent den vader aen de vrucht.
De dwaeling baert een schoone klucht.
Wie zagh ooit schooner twee Gelijken.

Op de vertaeling van de gelyke tweelingen ofte de Menechmen van Plautus. Volgens den tekst in Vondels *Poëzy,* 1682, II, bl. 235.

Daar mij geen eerste druk van dit blijspel in handen is gekomen, kan niet vastgesteld worden of de gissing van van Lennep en van Vloten juist is. Deze stelden het op 1670.

1 *De Neêrduitsch* voor de *Nederduitscher.* Zie *Lauwerkrans voor Koningsmarck,* vs. 20:

Die Ridder moet geen Duitsch *verkleinen.*

OP D'AFBEELDINGE

VAN

UITRECHT.

GETEKENT DOOR

HERMAN ZACHTLEVEN.

Noch leeft *Zachtleven* in zyn tekenkunst t'ontvouwen,
En aen den ouden Ryn de bisschopsstadt te bouwen,
Hoedaenigh zy hier ryst uit haeren ouden gront,
Die door merktekens tuight hoe *Uitrecht* eertyts stont
Den Roomschen keizeren ten dienst, en uit Britanje
Den adelaer, geplant op 't uiterst' van Germanje,
Voorzagh van voorraet, hem van Katwyk tegens stroom
Te water toegevoert, 's ryx vyanden ten schroom.
De burgers van den Ryn treên dus, als bontgenooten
Des Tibers en zyn stadt, gesterkt met zeven sloten.
Maer hooger draeft hunne eer, als Willebrort uitheemsch
Door last van Rome, hen noch Heidensch, van den Teems

Op d'afbeeldinge van Uitrecht. Afgedrukt volgens den tekst van Vondels handschrift, dat thans aan den heer A. Th. Hartkamp te Amsterdam behoort.

Dit handschrift is een klad, „geschreven op een vel uit een kasboek"; een facsimile er van komt voor in van Lenneps prachtuitgaaf. Over de varianten met den afgedrukten tekst zie men mijn opstel in *Oud-Holland*, II, bl. 123.

Van wanneer dit gedicht dagteekent, is niet te zeggen. Van Lennep en van Vloten plaatsen het op 1654.

1, 2 Bij de eerste lezing zou men meenen, dat de dichter zeggen wil, hoe „Saftleven nog in zijn teekenkunst leeft." De meening is echter, dat de kunstenaar nog voortgaat, door zijn teekeningen, de Bisschopsstad, Utrecht, voor te stellen en op te bouwen.

4 *Merktekens:* „omtrekken," of, als meermalen, „gedenkteekens."

6 Versta: „de Romeinsche bezettingen, hier aan de uiterste grens van Duitschland gelegerd."

10 *Zeven sloten:* „de *zeven* heuvelen, waarop Rome gebouwd is, en op ieder waarvan Vondel onderstelt, dat een slot geplaatst is.

11 *Willebrort uitheemsch* voor „de vreemdeling Willebrord."

Komt wasschen in de vont, en met den myter kroonen.
De wilde Heidens, die spelonk en bosch bewoonen,
De Vranken, Saxens, Deen, en Friesch, en noortsch gespuis
Bespringen Christus bruit, getekent met zyn kruis.
Wat heeftze, reis op reis, by wisseling van tyden
En heerschappyen, wreet gemartelt, niet te lyden!
Noch scheptze t'elkens aêm, van hooger hant beschermt:
En als het spreekwoort luit dat zelden brant verarmt,
Verrystze na den brant veel schooner uit haer assen,
Recht als de fenix weêr geteelt en opgewassen:
Gelyk de domskroon noch ten hemel innedringt,
En uit het axront van den steenen wal, omringt
Met kerken, kloosteren, en heerelyke hoven,
Den Dichtren stof geeft zulk een wonderwerk te loven.
De Koning Willem, groot van naem door 't Roomsch gezagh,
Is moedigh dat hy zich haer burger noemen magh.
Men zoude een lange ry doorluchte stammen noemen,
Die op het burgerrecht der stede zich beroemen,
En rekenen een eer dat zy, ten dienst gereet,
Van outs verbonden staen met een gestaefden eedt.
Het heiligh ryk, zoo hoogh gevoert op arentspennen,
Plagh in den breeden raet de bisschoppen te kennen
Voor zyne medeleên, en vorsten van het ryk.
't Gewyde bisschopsrecht verstrekte een wisse wyk
Van onderdrukten, waer de boosheên t'zamenspanden,
Beheerschte ook Eems en Schelt, noch zeven Nederlanden,
En hun geburen, met den herderlyken staf,
Tot dat de tyt een krak aen 't heiligh voorrecht gaf.

13 *En met den myter kroonen:* dit wil niet zeggen, dat al degene, die gedoopt werden, ook tot Bisschoppen werden aangesteld; maar dat, in Willebrords dagen, het Bisdom te Utrecht opgericht werd, en hijzelf dat aanvaardde.

24 *Het axront: ax* is *axis,* „as," of „middelpunt." Het *axront* staat dus voor: „de omtrek om het middelpunt."

27 *De Koning Willem:* de Roomsch-koning Willem II, Graaf van Holland.

38 *Beheerschte,* enz.: In vorige eeuwen beweerden de Bisschoppen van Utrecht, dat de Graven van Holland, en andere machtige Heeren in den omtrek, hun leenmannen en hofbedienden waren. Zij grondden dit beweren op zekere lijst, door Bisschop Adelbold, in den aanvang der elfde eeuw opgemaakt, doch die, zoo zij al immer bestaan heeft, moeilijk geacht kon worden een verbindende kracht te hebben bezeten tegenover de daarop geplaatste vorsten. Zie over die lijst inzonderheid het aangeteekende door VAN RIJN op de *Batavia Sacra,* III, bl. 616.

Het huis van Adriaen den zesten, uitgekoren
Tot hooft der kerke, tuigh van zulk een' ingeboren,
Die, om zyn deeghlykheit, zoo wyt alom befaemt,
Sint Peters stoel geensins ontluistert noch beschaemt.
Dees stadt, de hooftstadt van het Sticht, in top gestegen
Leght in een vruchtbren schoot van klaygront, ryk van zegen.
Hier zwelt de korenaer, daer d'uier vol met room.
Hier rust de herder in de schaduw van den boom.
Hier vloeien Vecht en Mare door boomgaert en prieelen,
En heerenslooten heen. Hier trecken boschtooneelen
De tortels en het vee. Daer zuight de honighby.
Daer zingt de nachtegael en leeurik even bly
Een lieflyk gezang, dat noit het oor verveelde.
Hoe noemt men Uitrecht dan? Een Paradys vol weelde.

OP POICTIERS.

Letge op de ziel, het lijf bestelt de kracht alleen,
En Gallie verdient die beide door gebeên.
De leerlust d'een ontsteekt, een ander 't krijghsbedrijf.
Poictiers is hier de ziel: al 't ander is het lijf.

Uit Scaligers Latijn.

Op Poictiers. Volgens den tekst in Vondels *Poëzy*, 1682, II, bl. 304.
Dit gedicht en de drie volgende zijn door van Lennep op 1662 gebracht en door van Vloten op hetzelfde jaar met een vraagteeken.

1, 2 Versta: „op de ziel behoort acht gegeven te worden: de kracht is een zaak, die alleen uit het lichaam voortkomt; en Frankrijk is lichaam- en krachteloos, ten zij het die door gebeden verwerve."

4 *Poictiers is hier de ziel:* waarschijnlijk wegens zijn beroemde universiteit.

OP TOURS.

Festinus voerde 't volk van *Tours* hier stewaert aen,
Daer om de schoone stadt twee stroomen d'armen slaen,

Op Tours. Volgens den tekst in Vondels *Poëzy*, 1682, II, bl. 305.

1 *Festinus:* aangaande dezen stichter van Tours, bij de Romeinen Caefarodunum genoemd, heb ik geene bijzonderheden kunnen vinden.

De Loir, en klaere Kaer. De stadt leght tusschen beide
In weelige landouwe, en aengename weide.
Haer burgery is trots, en taelrijk, groot van maght,
Gezegent door het ooft, en wijnstok, hoogh geacht.
Sint Martens heiligh graf verheerlijkt, door zijn zegen
En eer, de kerken om en in de stadt gelegen.

Uit het Latijn van Willem de Breton.

3 *Klaere Kaer:* door de *Kaer* verstaat Vondel de rivier, welke de Franschen *Cher* noemen.

5 *Taelrijk:* 't Fr. *verbeux*, doch hier in den zin genomen van „uit de hoogte sprekende."

7 *Sint Martens heiligh graf:* Sint Maarten was Bisschop van Tours, waar de hoofdkerk nog zijn graf en zijn naam bewaart.

VAN NARBONNE.

UIT SIDONIUS APOLINARIS.

Gy, die verdreven waert, leeft stil, en, die den strijt
Verduurde, wert bekent voor trou van tijt tot tijt:
Theodoricus, die veel hooger dan zijn vader
Gezet wort, en gekent al teffens en te gader
Een eer der Geten, en pilaer van 't Roomsch gebiet,
Bevont u trou, in zoo veel oproer en verdriet.
Maer schoon gy dikwijl waert bestorremt en gereten
Hierom en wort u dit tot schande niet verweeten:
Want als een dapper helt zich eerlijk stelt te weer,
Dan is 't lidtteeken van de wonde hem een eer.

Van Narbonne. Volgens den tekst in Vondels *Poëzy,* 1682, II, bl. 306.

1 *Ghy, die verdreven waert leeft stil:* wat deze uitdrukking hier beteekent, en hoe zij op een stad kan slaan, is mij een raadsel. Deze en de volgende regel zijn niet uit het oorspronkelijke vertaald: de rest is een navolging — dezen keer in een andere maat — van hetzelfde *carmen,* waaruit het vorige fragment is gevolgd.

3 *Theodoricus:* t. w. de tweede van dien naam, zoon van Theodoricus I, koning der Gothen. Hij beroofde in 453 zijn broeder Thorismund van de kroon en 't leven: in 462 leverde hem Graaf Agrippinus de stad Narbonne. Zie Sid. Apoll., *Epist.* II, *Lib.* I, en voorts Idacius Jordandes en Isidorus in *Chron. Gothorum.*

DEZELVE VAN DEZELVE STADT.

Gy stoft op marmer noch op gout,
Noch Indiaensch yvoor zoo stout,
Noch geen Marmarisch huiscieraet,
Waerop de Bars heenstoffen gaet.
Uw poorten zijn ook niet vergult,
Met Asorootsch gesteent gehult:
Maer uw gewelven afgetreên
Betuigen d'oude strijtbaerheên.
Uw stormgevaerten, noit gemat,
Zijn kostelijk by u geschat.

Uit het Latijn vertaelt.

Dezelve van dezelve stadt. Volgens den tekst in Vondels *Poëzy*, 1682, II, bl. 306.

3, 4 *Marmarisch huiscieraet, waerop de Bars heenstoffen gaet:* ik wist niet wat van dien *Bars* te maken, totdat ik het Latijn had gelezen, waar vs. 54, 55 staat:

Non si quas eboris trabes, refractis
Rostris, Marmarici dedere barri.

Dit *barri* nu, 't welk „olifanten" beteekent, heeft Vondel, hier wellicht door een min goede lezing misleid, voor een eigen naam aangezien. De zin van 't oorspronkelijke is: „noch de ivoren balken, welke de gekromde tanden der Marmarische olifanten (die uit *Marmarica,* een landstreek van nabij Egypte gelegen) u geleverd hebben."

6 *Asorootsch gesteent:* het Latijn heeft, vs. 56, 57.

Aureasque portas
Excornas Asoroticis lapillis.

Welk gesteente echter bedoeld wordt, zeggen de Kommentatoren niet.

OP DE BOEKKAMER
VAN
S. K.

't Is Heiligdom, dat gy hier ziet,
Hoe heet het? Kruitje roer my niet.
De stommen spreeken op papier.
Wie leenziek is vertrek van hier.

Op de boekkamer van S. K. Volgens den tekst in Vondels *Poëzy,* 1682, II, bl. 309.

S. K. beteekent Sybrant Kamay, dezelfde op wiens huwelijk met Maria Koppers in 1651 Vondel een gedicht maakte.

Van Lennep stelt het op 1658, van Vloten op 1658?

OP HET NEDERSTORMEN

DER

STEENE GALERYE

IN HOFVLIET,

DE HOFSTEDE DES HEEREN

VAN KABAU.

TANTAS AUDETIS TOLLERE MOLES?

Een Europeesche Orkaen eischt hooftzom en de renten
Al teffens op een' sprong, en waerschuwt met den slagh,
Hy baert zijn kracht op vaste en drijvende elementen,
En juist in Sprokkelmaent den allerjongsten dagh.
Kabau in Hofvliet riep, oubollige kabouter,
Wat spooktge? hou uw rust, of streef mijn' hof voorby,
De storm, hier door geterght, verhief zijn kracht noch stouter
En heftiger: zoo ploft de steene Gallery
Met eenen smak aen gruis en puin en stof ter neder.
Toen docht de hofheer: och ter werrelt staet niets vast.
Dit Spook verblaest ook steen, gelijk een lichte veder.
Geen toorens houden stant, wanneer het van zich tast.
Betrou geen galery, noch dikke steene muuren:
Wie Godt zijn rust betrout, kan d'eeuwigheit verduuren.

Op het nederstormen der steene Galerye in Hofvliet. Volgens den tekst in Vondels *Poëzy*, 1682, II, bl. 310.

Door van Lennep in Maart 1666, door van Vloten op 1665 geplaatst.

Tantas audetis tollere moles? d. i.: „durft gij zulk een gevaarte torschen?' Zie *Aen.* I, 134.

3 *Hy baert zijn kracht:* zie over dit *baren* in den zin van „toonen, aan den dag leggen."

Vaste en drijvende elementen: d. i.: „te land en te water."

11 *Verblaest* voor „blaast weg, blaast omver," volkomen goed en bruikbaar woord.

OP HET OMSTORTEN

VAN

DE NAELDE

OP DEN KANT VAN DE BRUG TE BLOIS OPGERECHT, TOEN DE LELIEN GESCHONDEN EN DE KROON ONGESCHONDE BLEEF, 1593.

Een pijler stont'er op den hoogen bruggekant,
Gekroont met leliën op 't voorhooft heel parmant.
Een onweêr heeft hem 's nachts te treffen onderwonden:
Noch heeft dees booze plaegh de Ryxkroon niet geschonden:
Gelijk de storm de bloem van Vrankrijk schenden dorst:
Want Jupijns blixem vreest de tekens van den Vorst,
Die onder Henrix maght noch ongeschonden blijven.

Uit het Latijn van N. Chauves.

Op het omstorten van de Naelde. Volgens den tekst in Vondels *Poëzy*, 1682, II, bl. 311.

Dit en de beide volgende gedichten worden door van Lennep op 1662 en door van Vloten op omstreeks 1662 met een vraagteeken gesteld.

3 *Heeft hem 's nachts te treffen onderwonden* voor „heeft zich onderwonden, hem (den pijler) te treffen." De constructie is Hoogduitsch en daardoor vrij duister.

6 *Jupijns blixem: Ju* in *Jupijn* is altijd kort genomen, naar den aard onzer prosodie; hoewel het geen bepaalde fout is, die syllabe lang te maken, mits men dan liever schrijve: *Juppijn.*

7 Deze regel rijmt op geen anderen. Men zou allicht denken, dat hier, voor *ongeschonden blijven*, gelezen moet worden: *blijven ongeschonden;* doch dan verkrijgt men in plaats van geen, een dubbel, en alzoo een slecht rijm, daar vs. 4 reeds op *geschonden* uitgaat.

OP HET WAPENHUIS

TE PARYS.

Dit 's Hendriks donderburgh vol wapens van Vulkaen,
Vol wapens, die met kracht de reuzen tegenstaen.

Uit het Latijn vertaelt.

Op het Wapenhuis te Parijs. Volgens den tekst in Vondels *Poëzy*, 1682, II, bl. 312.

1 *Donderburgh:* zinspeling op het verblijf van Jupiter, den donderaar.

BYSCHRIFT

VOOR

'T KONINGKLYKE VOGELHUIS

TE FONTAINEBLEAU.

Die d'oorlogsdeure sloot, de vogels deê besluiten:
Op dat zy steets zijn roem en daeden zouden uiten.

Uyt het Latijn vertaelt.

Byschrift voor 't Koningklyke Vogelhuis te Fontainebleau Volgens den tekst in Vondels *Poëzy,* 1682, II, bl. 312.

1 *Besluiten* voor „opsluiten."

OP HET ONTFANGEN

VAN

MOSES WET,

IN DE KAMER DER HEEREN SCHEPENEN.

Hebreeusche Moses heeft de wet van Godt ontfangen,
Waermede hy naer 't volck van boven wederkeert,
Dat hem eerbiedigh groet, en welkomt met verlangen.
De vrye staet luickt op, als 't volck de wetten eert.

Op het ontfangen van Moses wet. Afgedrukt volgens den tekst der afzonderlijke uitgave in plano (*Bibliographie van Vondels werken,* n°. 762).
Door van Lennep en van Vloten beiden op het jaar 1657 geplaatst.

OP DE GELUCKIGE REGEERINGE

VAN

LEIDEN.

DIVES OPÛM, STUDIISQUE ASPERRIMA BELLI.

De Wysheit houdt het roer des staets, en Godts Bestieren
Geeft haer den scepter der regeeringe in de hant,
Om met voorzichtigheit de burgers te manieren,
En Leiden handhaeft trou de Vryheit van het lant,
Zy wort bevestight met de hoogeschool grootmoedigh,
En met onsterflyckheit gekroont. Gerechtigheit
Omhelst den Vre, dies vlien Bedrogh en Valscheit spoedigh.
Het nieuwe Athene groeit, nu 't oude in 't assche leit.

Op de geluckige regeeringe van Leiden. Afgedrukt volgens den tekst van Vondels eigen handschrift, dat aan den heer J. W. Wurfbain te Wörth-Reden behoort.

Van Lennep plaatst het op 1654, van Vloten op omstreeks 1635 met een vraagteeken.

Dives opûm, caet.: d. i.: „rijk in schatten en hoogst bedreven in oorlogskunsten." Zie *Aen.* I, 14. Deze spreuk ontbreekt in het handschrift.

3 *Manieren:* hier 't Fr. *manier*, dat letterlijk beteekent: „behandelen."

5 Deze regel is in de gedrukte uitgave aldus verbeterd:
En wort gehantvest met den schoolstaf, rijk van luister.

7 De gedrukte uitgave heeft:
Omhelst de Vre, dies vlught het valsch Bedrogh by duister.

Zoowel de stijl van het gedicht als de lof, aan de Hoogeschool gegeven, schijnen op een vroegeren tijd uit Vondels dichterlijke loopbaan te wijzen. De juiste kennis van het jaar, waarop de schilderij vervaardigd werd, die ten dezen bezongen is, zou hieromtrent licht kunnen verschaffen.

OP D'AFKOMSTE

VAN DEN WELEDELEN HEERE

LAMBERTUS REINST,

Burgermeester en Raet van Amsterdam;

EN MEVROUWE

ALIDA BIKKERS VAN SWIETEN.

DOOR JOAN LIEVENSZ. GESCHILDERT.

ECCL. XI.

IN FILIIS SUIS AGNOSCITUR VIR.

Wie d'eedele telgen, uit een' hooftstuk van de *Reinsten*
En *Bikkeren* wil zien, de grootsten en de kleinsten,
Aenschou dit vyfgetal van beiderley geslacht,
Door Lievens schildergeest op eenen doek gebragt.
Zoo kan men d'ouders aen haer kroost en beelden kennen.
Dry zoonen wijken geen Troiaensche jeught in 't rennen
En paerderijden. Elk schijnt zonderling begaeft.
Het zy de ridder springt, of keert, of langzaem draeft,
Of weghspoet met een vlucht, of in den ringh wil rijden;
Hy toont zich afgerecht, en weet gevaer te mijden,
Kort op te houden, en te steigeren met kunst,
Te zwaeien rechts en slinx, en doorgaens met een gunst

Op d'afkomste van Lambertus Reinst. Volgens den tekst in Vondels *Poëzy*, 1682, II, bl. 340.

Hierboven op bl. 330 vindt men eenige aanteekeningen over het ouderpaar. Uit dit huwelijk werden geboren vijf kinderen: Elisabeth (huwde met Abraham Alewijns), Hendrick (huwde met Amarante Rippers), Gerard (huwde met Maria Bevelott), Aertje (huwde met Jan Wijncoop) en Cornelis (huwde Aefje de Haen).

Door van Lennep werd dit gedicht op 1660, door van Vloten op 1658 geplaatst.

In filiis suis agnoscitur vir: d. i.: „de man wordt in zijn kinderen gekend."

1 *Uit een' hooftstuk:* de beteekenis van dit woord is eenigszins dubbelzinnig: 't kan hier staan voor: „een kapitaal stuk, een kapitale schilderij," en dan, met verplaatsing der komma, leze men: „wie uit een kapitaal stuk de edele telgen der Reinsten enz. wil zien;" doch 't kan ook behooren bij *Reinsten* en dan zou 't beduiden: „een hoofdstam."

12 *Met een gunst:* „met zwier, met bevalligheid."

Zich zoo te maetigen, en op de maet te passen,
Dat hy natuurlijk uit den zadel schijnt gewassen.
Aldus plagh Chiron op te passen en de jeught
Geduurigh t' oefenen in ridderlijke deught.
Zoo plaghten Kastor en ook Pollux op te zitten.
Men ziet den klepper zich in 't oefenperk verhitten.
En hoort hem brieschen. O, doorluchtigh tijtverdrijf!
Den allerjongste springt het strijtbaer hart in 't lijf,
Als hy zijn' broederen een kans heeft afgekeeken.
Het oorlogh is zijn lust. Dees borst, op alle streeken
In 't vechtperk afgerecht, kan slagh en steek voorzien,
En zou het wilde zwijn de tanden durven biên,
Indien het in een bosch schuimbekkende aen quam streven.
Maer om de dochters af te beelden naer het leven,
Gelijk Apelles hant haer schilderde in 't saizoen
Van 's levens lente, waer hier geest en kunst van doen.
De schoone Elizabeth zou prijs op Ida winnen
Voor Paris vierschaer, of by negen zanggodinnen
Den ganschen zangbergh met haer keele en cymbelsnaer
Ten reie aenvoeren. Zet dees schoonheit op 't altaer,
Zy zal het kerkgewelf van Venus rijk stoffeeren,
De minnaer haer met myrte en roozekranssen eeren.
De zuster weet haer' galm te volgen, of zy maelt
Gebloemt tapijtwerk, als een Pallas, met de naelt,
En toont wat kunst vermagh, en leerzaeme gewente,
Wanneer ze bloemen tart, en verwen van de lente.
Gelukkigh is de hant die zulk een puikbloem plukt,
Waer voor de keurighste zich neight en nederbukt.
Doch best gezwegen dan haer glanssen te verminderen.
Zoo kent men vader en de moeder in hun kinderen.

15 *Chiron:* de paardmensch, die Eskulapius en Achilles voedde.

OP D'AFBEELDINGE

DER HOOGHEDELE MEJOFFER

MARIA VAN OUTSHOREN.

DOOR

FILIPS KONING.

SURGENS AURORA.

Zoo leliblank verrijst met heldre morgenstraelen
Opluikende *Marie*, in 't scheiden van den nacht,
t'*Outshoren* uit den droom, op zang van nachtegaelen
En leeurik, daer in 't groen de zangrey haer verwacht.
De jonge Ridders, die in haegh en laenen duiken,
Aenschouwenze met lust, en vraegen onderling
Wie dees geslote roos ter goeder tijt zal pluiken:
Wie zulk een blanke hant vereeren met den ring.
Zy wenschen lijf om lijf in 't velt een kans te waegen
Om zulk een schoone Maeght, verlieft als Hippomeen,
En achten hem niet waert geweer op zy te draegen,
Die om dees schoonheit op geen degen aen durf treên.
De maeght verschijnt, en heet dit lijfgevecht te schorten.
Zy roept: wie my bemint, ontzie zich bloet te storten.

Op d'afbeeldinge van Maria van Outshoren. Volgens den tekst in Vondels *Poëzy*, 1682, II, bl. 346.

Maria van Outshoren was een dochter van den Burgemeester Cornelis de Vlaming van Outshoren en van Claesje Hooft. Zij huwde 12 Juni 1684 met Pieter Baron Rheede tot Nederhorst, capiteyn in Statendienst.

Van Lennep stelde dit gedichtje op 1656, van Vloten op hetzelfde jaar met een vraagteeken.

Surgens aurora: d. i.: „de rijzende dageraad." Zie *Aen.* IV, 129.

5 *De jonge Ridders:* evenals in 't Fr. het woord *cavalier,* oorspronkelijk 't zelfde als *chevalier,* begon men hier te lande dat van *ridder* te gebruiken voor „jongeling van goeden huize;" 't gebruik hield echter geen stand.

10 *Hippomeen:* de minnaar van Atalante, die om 't hardst tegen haar loopen moest en haar won.

DE SLAEPENDE VENUS

VAN

FILIPS KONING.

OMNE TULIT PUNCTUM QUI MISCUIT UTILE DULCI.

Zoo raekt Apelles geest de bitse Nijt te boven.
Wanneer men 't ziet is 't met vertrouwen en gelooven
Schoon omgekomen, daer het werk den meester prijst.
Dit werk behoeft geen goude of diamante lijst,
Noch leent van buiten roem. Men staek' dan ydel stoffen.
De schilder heeft natuur hier net op 't hooft getroffen:
Gelijk Pigmalion, wiens allebasten beelt,
Omhelzenswaerdigh, van het leven niet verscheelt.
En vraeghtge wie hier slaept, en slaepende zoo schoon is:
Het is de schoone, korts verslingert op Adonis.
Men heetze *Venus*, mits zy ieders hart ontvonkt
Door haer bekoorlijkheit, en won wat zy bedonkt,
En hierom hoeftze torts, noch pijlen, boogh, noch wapen.
Volkomenheit is al het lichaem ingeschapen,
En elk byzonder lidt, op zijn vereischte maet,
Staet even stout, en vol, en wraekt al wat mistaet.
Men ziet het bloet gezont door 't blanke vel heengloeien,
Gelijk de morgenlucht, als 't licht begint te groeien:
Gelijk een gloeientheit, by heldren zonneschijn,
Door dunne zijde van een purpere gordijn,
De witte pronkzael verft. Al slaepen al de zinnen,
Noch tuight dit dat de brant natuurelijk van binnen

De slaepende Venus. Afgedrukt volgens den tekst der afzonderlijke uitgave in plano *(Bibliographie van Vondels werken, n°. 765)*.

Evenals het volgende gedicht, door van Lennep en van Vloten op 1656 geplaatst, de laatste met een vraagteeken.

Omne tulit punctum, caet.: d. i.: „hij heeft in allen deele het wit getroffen die het nuttige aan het aangename gepaard heeft." Zie Horat. *de arte poëtica,* vs. 343.

2, 3 *Is 't met vertrouwen en geloven schoon omgekomen:* d. i.: „dan behoeft men niet meer op goed geloof en goed vertrouwen af te bewonderen."

10 *Korts* voor „kort geleden."

Niet rust te werken, en het vier in d'adren speelt,
Hoewelze uit zeeschuim en zout water wert geteelt.
Deze is de vruchtbaerheit, en 't zaet, en zout der dingen.
Zy teelt, en onderhout, en haere straelen dringen
Door 't lichaem van 't Heelal, en worden noit gestuit.
Zoodaenigh beelden haer van outs de wijzen uit,
Niet om afgodery te planten en leeraeren,
Maer ons de werken van natuure t'openbaeren.
De leerzucht volght hier vlak het leven, geen papier
Noch print, noch stambeelt, om door zulk een middel 't vier
Des kunstbeminners meer t'ontvonken en ontsteeken
Door levend vleesch, geen verf, met kunst op doek gestreken.
Is Cipris slaepende zoo schoon datze ieder blaek',
Zy zal noch schooner zijn in 't oogh, wanneerze ontwaek
Uit haeren zoeten droom. Dan zullenze al bewogen
De ziel zien speelen in den spiegel van haere oogen,
Een hemelsch diamant, als flonkrende gestarnt,
Dat in onze oogen uit den derden hemel barnt.
Ontluiktze dan den mont, nu stom en zonder spreeken,
Hoe zalze 't hart van Mars niet morselen en breeken,
Dien zy in haeren schoot ontharnast en onthaelt,
Waerop een luchte wolk van minneschuttren daelt
Om bey de harten der gelieven aen te prikken,
Dan met hun vleuglen weêr te koelen en verquikken.
Een schilder, die natuur best uitbeelt quijt zich braef.
Wie zich aen iemant bint, blijft eeuwigh ieders slaef.

29 *Leeraeren* voor „*te leeraren.*" Ten einde te verhoeden, dat men bij 't lezen in den waan kwam, alsof hier temet *leeraars geplant* moesten worden. werd in de oorspronkelijke uitgave voorzichtig in een noot gezet, dat *leeraeren* hier *docere* (en niet *docentes*) beteekende.

31, 32 De zin is: „dit beeld is niet naar een prent of ander model gevolgd, maar onmiddellijk naar 't leven."

32 *Stambeelt* voor *standbeeld.*

35 *Cypris:* „Venus."

36 *Wanneerze ontwaek:* dit vorderde het rijm: de zuiverheid der taal eischte: *ontwaakt.*

47, 48 Twee krachtige en ware regelen, die elken schilder niet genoeg op 't hart mogen gedrukt worden.

OP DE ZELVE VENUS,

DOOR

F. DE KONING.

INVIDIAE CAPAX.

Men brogt, toen lust en kunst in 't renperk t'zaemen liepen,
De schaduwe en het licht op doeken en panneel.
't Een steekt op 't ander af. De schaduwen verdiepen.
Het licht verheft zich uit het duister. 't Eene deel
Behoeft het andere, het voorste staet in d'oogen
Heel sterk, en 't achterste verschiet voor ons gezicht.
't Gelyken van dees beide is van een groot vermogen.
De dwergh vergroot den reus, de hut een hoogh gesticht.
Dus baert de schilderkunst ook zoons van duisternissen,
Die gaerne in schaduwe verkeeren, als een uil.
Wie 't leven navolght, kan verzierde schaduw missen,
En als een kint van 't licht gaet in geen scheemring schuil.
Hy schildert zonder schim en schaduw. Zoo volgt Koning
De heldere natuer: en vraeght men waer dit blykt?
Bezie dit heerlyk stuk, de levende vertooning

Op de zelve Venus. Volgens den tekst in Vondels *Poëzy,* 1682, II, bl. 356.

Invidiae capax: d. i.: „vatbaar voor nijd," hier: „benijdenswaardig."

1 *Toen lust en kunst in 't renperk t'zaemen liepen:* deze woorden zijn niet zeer duidelijk en om den rechten zin te vatten, zou men eerst moeten kunnen bepalen, wat Vondel bedoeld hebbe met het woord *lust.* Beteekent het hier „liefhebberij voor de kunst?" „zucht tot de kunst?" of ook wel geen van beiden?

7 Versta: „men verkrijgt een gewichtige uitwerking door de tegenstelling der verschillende voorwerpen."

15, 19 Ook hier is mij de zin duister, en zou ik, om dien te begrijpen, de schilderij moeten zien. Het nederdalen van Jupijn in een *gouden regen* kwam in een schilderij van Danaë, niet bij een afbeelding van Venus te pas. — De eenige oplossing, welke ik weet te geven, is, dat door den uitgever een verkeerde titel aan het gedicht is gegeven, en dat het tot opschrift voeren moest: *op de slapende Danaë.* De woorden van vs. 15 en 16, *De levende vertooning van Venus,* schijnen deze gissing zelfs in de hand te werken, daar zij meer op de voorstelling van een persoon, „op Venus gelijkende," dan op een voorstelling van Venus zelve slaan.

Van Venus, die hier slaept, en geen schildry gelykt,
Noch verf, maer vleesch en bloet. Jupijn komt neêrgestegen,
Verslingert op het schoon van een volschapenheit,
Niet in zijn eigen schijn, maer als een gouden regen.
Heeft Zeuxis kloek penseel de vogels zelfs verleit,
Hier wort het hooft der goôn door schildery bedrogen.
Zoo wort de schilderkunst allengs in top voltogen.

20 Men verhaalt, dat Zeuxis een druiventros geschilderd had, waar de vogels naar kwamen pikken.

21 Hoe *het hooft der goôn*, zelf geschilderd, door een ander deel van die zelfde schilderij kon *bedrogen* worden, is meer dan ik begrijpen kan.

OP DEN TRIOMF VAN BACCHUS,

GESCHILDERT

VOOR DEN HEER

JAKOB FAES

DOOR

FILIPS DE KONING.

De Godtheit van den wijn, op 't voedervat geheven,
Wort van 't wijngeestendom met wijngertloof gekroont.
De Teel- en Graengodin den Wijngodt eere geven.
De Maetzang, Poëzy, en Maelkunst, scheppen leven,
En geest uit zijne kracht. De forse Krijghsgodt toont,
Hoe veel dit sap vermagh, op 't punt van zijnen degen:
Die woest gewelt verplet; den tijt de vleugels kort;

Op den triomf van Bacchus. Volgens den tekst in Vondel *Poëzy*, 1682, II, bl. 357.

Ook dit gedicht werd door van Lennep op 1651, door van Vloten op 1656 met een vraagteeken geplaatst.

2 *Wijngeestendom:* men zoude de schilderij moeten zien om te weten, wie met deze uitdrukking bedoeld worden: de Bacchanten, Silenus, Faunus en andere volgers van den Wijngod, waren geen *geesten*, en dit woord wordt in de Grieksche en Romeinsche fabelen alleen gebezigd om „verschijningen van afgestorven zielen" aan te duiden. — Doch bovendien zou 't woord *wijngeest* thans eer aan *spiritus vini*, dan aan een *Genius, daemon vini* doen denken.

3 *De Teelgodin:* vermoedelijk wordt hier „Venus" bedoeld.

Wanneer de bleeke doot ontijdigh, door veel wegen,
Het menschelijk geslacht, in blijschap uitgestort,
Verrascht en nedervelt, en 't landt besaeit met lijken.
De Faem roept, spiegelt u, op dat gy wijzer wort:
De Wijngodt hoeft de vlagh voor geenen godt te strijken.

OP DEN PROMETEUS,

TEN HUIZE VAN DEN E. HEERE

ISAAK JOAN NYS.

NEC FIBRIS REQUIES DATUR ULLA RENATIS.

Prometeus, aen de rots geklonken met een keten,
Wort van den adelaer gepynigt en gebeeten.
Och of helt Herkles quaeme en dien roofvogel schoot.
Want eeuwig sterven is een levendige doodt.

Op den Prometeus. Volgens den tekst in Vondels *Poëzy,* 1682, II, bl. 357. Door van Lennep en van Vloten op 1656 gesteld, evenals het volgende gedichtje.

Nec fibris requies, caet.: d. i.: „en aan de weder aangegroeide vezelen wordt nimmer rust geschonken." Dit wordt *Aen.* VI, 600 van Prometheus gezegd, wiens lever dagelijks door een gier verpikt werd en telkens weer aangroeide.

OP DE VREDE,

GESCHILDERT DOOR

FILIPS DE KONING.

De gulde werelt draeght de vreê, tot haer genegen.
De Vreê beschenktze milt met eenen gulden regen.

Op de Vrede. Volgens den tekst in Vondels *Poëzy,* 1682, II, bl. 359.

1, 2 Ook hier zou men om den zin recht te vatten, vooral van dat herhaalde adject. *gulden,* de schilderij gezien moeten hebben.

DE DRYFKUNST

VAN

PAULUS VAN VIANE.

AEN

JOANNES LUTMA DEN JONGE.

INVENTAS AUT QUI VITAM EXCOLUERE PER ARTES.

Ik span de snaeren van mijn cyter
Op *Paulus* drijfkunst, die den myter
Van Uitrecht, en de hooge poort
Des bischdoms eert door zijn geboort:
Al wert Viane d'eer geschonken
Met zijnen naem alom te pronken,
Zoo wijdt de kunst van hem gewaeght,
Waer 't zilvren vat zijn beelden draeght,
Met hamer en pensoen gedreven.
Zoo veel historien, naer 't leven
En zonder schaduwen, gemaelt,

De dryfkunst van Paulus van Viane. Afgedrukt volgens den tekst der afzonderlijke uitgave in plano (*Bibliographie van Vondels werken*, n°. 766).
Door van Lennep op 1669, door van Vloten op 1662 met een vraagteeken geplaatst.

Inventas aut qui, caet.: d. i.: „of zij, die het leven aangenaam maakten door het uitvinden van kunsten." Zie *Aen.* VI, 663.

3, 4 *De hooge poort des bisdoms* voor de stad „Utrecht."

9 *Pensoen:* „graveerstift." 't Fr. *poinçon.*

11 *Zonder schaduwen:* dit kan, òf figuurlijk, voor „zonder gebreken," òf letterlijk worden opgevat: immers in gedreven werk kan men geen schaduwen aanbrengen, als in eene schilderij.

12 *Keizer Rudolf:* de Roomsch Keizer Rudolf II, die in 1602 overleed. Dat hij een minnaar van wetenschappelijke oefeningen, vooral een sterrenkundige en natuurvorscher was, is bekend; uit deze regels en uit vs. 4 van 't voorgaande gedichtje schijnt bovendien te volgen, dat hij er behagen in schepte, zijne kunstverzameling met fraaie stukken te verrijken.

Heeft keizer Rudolf noit betaelt
Naer heur waerdy en eisch, neen zeker.
De kunst, die hy in schilt, en beker,
En kan, en schael, en bekken klonk,
Blijft eeuwigh even frisch en jongk,
En zet in 't voorhooft kreuk noch rimpel.
Z'is opgepronkt noch weits, maer simpel,
En volght natuur oprecht en eêl.
De schilder magh met zijn penseel
En oliverf den doek stoffeeren;
Hy magh het leven nabootseeren;
De verwen biên geen wederstant:
Zy gaen gewilligh aen de hant:
Maer in weêrbarstige metaelen
Te drijven, beelden uit te haelen,
Zoo schoon als 't oogh geschapen zagh,
Op een pensoen en hamerslagh,
Dat wijkt niet voor Apelles gaven.
Dat heet Vulkanus na te draeven,
Die, heusch van Venus aengezocht,
Eneas wondren beuklaer wrocht,
Waer in August, ten troon geheven,
De Roomsche heerlijkheit zagh leven.
Viane, rijk van geest en gunst,
Bezwijkt, in zijne tekenkunst,
En schikkingen, en leest, en leden,
Noch in gewaet, ciraet, en zeden,
Noch hartstoght, geenen Mulciber:
En op 't geleide van dees ster

14 *Hy:* t. w. „Paulus van Viane," en niet Keizer Rudolf, op wien het woord anders, volgens de regels eener goede syntaxis, zoude slaan.

15 *Klonk* voor „dreef." Men lette op de fraaie klanknabootsing in vs. 14 en 15.

26 *Beelden uit te haelen:* lees: *er uit te halen,* d. i.: „ze voor den dag te brengen."

28 *Op* voor „met behulp van."

30—32 In het Achtste Boek van *Eneïs* lezen wij, hoe Vulkanus, door zijne echtgenoote daartoe aangezocht, voor Eneas wapens smeedde, en o. a. een beukelaar, waarin de treffelijke daden zijner nakomelingen gedreven waren.

33 *Waer in:* lees: „in de beschrijving waarvan, zooals die door Vergilius gegeven werd."

39 *Mulciber:* een der namen van Vulkanus.

Volght d'eer van *Lutma*, zoon en vader,
Dien vorst der drijfkunst, niemant nader.
De vader toont zich uitgeleert,
Als hy uitvindingen schakeert,
En teelt een' rijkdom van gedachten,
Door een gevlochten, daer de krachten
Der geesten op gespannen staen,
Om 's mans verzieringen te raên.
Zoo wort met reden, onder 't zweven,
De naem van Fenix hem gegeven,
Die, scheutvry voor den bleeken nijt,
Noit weêrga vondt in zijnen tijt,
De zoon bezwijkt in geene stukken,
Hy kon de bruiloftsfeest verrukken,
Toen Polsbroex tafel geen banket,
Zoo heerlijk schafte, als zijn lampet
En bekken, dat elk kuste en eerde.
De groote Zeegodt triomfeerde
Op zee, met al de waterpracht
Van 't godendom en zeegeslacht.
Meerminnen zongen op de baren.
De ziel van *Paulus* schijnt vervaeren
In bey de *Lutmaes*. Dit getuight
Hun geest, waer voor de kenner buight.

41 *D'eer van Lutma* voor „de meest roemrijke telgen uit het geslacht van Lutma."

41, 42 Lees: „niemand volgt den vorst der drijfkunst (Viane) nader, dan zij doen, die (zoon en vader) het geslacht van Lutma tot eer verstrekken.

42—50 Vondel wil alleen te kennen geven, dat Lutma's bevallige ordonnantiën fijne allegorieën bevatten, die aangename stof opleveren aan het schrander brein om ze uit te vorschen. Doch, zooals hij zich heeft uitgedrukt, zou men er uit kunnen lezen, dat Lutma's vindingen te ingewikkeld of te diepzinnig waren om, zelfs door de kloekste vernuften, anders dàn met groote inspanning geraden te worden: en dan ware de lof, althans naar mijne meening, zoo groot niet.

55 *Polsbroex tafel:* Met *Polsbroek* wordt Jacob de Graaf bedoeld.

OP DEN GEDENKPENNING

VAN

D'ENGELEGROET.

Gabriël om laegh gedaelt,
Met den tak *Maria* zegent,
Daer de Geest de Maegt bejegent,
En van boven haer bestraelt:
Toen ontfingze uit 's hemels troon
Jesus Godt en 's menschen zoon.

Op den gedenkpenning van d'Engelegroet. Volgens den tekst in Vondels *Poëzy*, 1682, II, bl. 373.

Evenals het volgende gedicht, door van Lennep geplaatst op 1642, door van Vloten op 1643, beide met een vraagteeken.

2 *Met den tak:* t. w. „met den *palmtak*," zonder welken geen Engel, althans in schilderijen en op het tooneel, zich fatsoenlijk vertoonen kan. Vergelijk hier de voorstelling van Machteit, *Gysbr. v. Amst.* vs. 773:
met eenen pallem-tack *in haer sneeuwitte handen.*

OP DEN GEDENKPENNING

VAN

SINT JAN.

Sint Jan uit Priesterlijken stam,
Wijst met den vinger op Godts Lam,
Dat aen 't altaer van 't kruis verheven,
De zondaers zuivert door zijn bloet.
Geloof, en val het Lam te voet.
Hier springt de bron van 't eeuwigh leven.

Op den gedenkpenning van Sint Jan. Volgens den tekst in Vondels *Poëzy*, 1682, II, bl. 373.

OP DEN LYKPENNING

VAN

BARBARA BLOK,

DOCHTER VAN

ANTONI BLOK.

Barber, haere moeders roem,
  Kreegh t' ontijdlijk 's levens ent,
Voor den ingang van de lent.
  Zoo verwelkt de rijp een bloem.

Op den lykpenning van Barbara Blok. Volgens den tekst in Vondels *Poëzy,* 1682, bl. 375.

Beiden, zoowel van Lennep als van Vloten plaatsten dit gedicht op 1666.

2 *Ontijdlijk:* 't zelfde als „ontijdig."

4 *Zoo verwelkt de rijp een bloem:* het w.w. *verwelken* wordt nu gewoonlijk alleen onz. gebezigd. Men zegt van een bloem, dat zij *verwelkt,* niet, dat zij *verwelkt wordt:* hier echter neemt Vondel het woord bedrijvend, en ik wil hem het recht daartoe niet betwisten. Het taalgebruik geeft ook heden nog aan een aantal w.woorden beiden vormen. Men denke aan *slepen, breken leeren, verkleuren, verschieten, smaken,* enz. enz., die zoowel bedr. als onz. gebezigd worden.

OP EEN GEDREVEN SILVREN GEDENKPENNING,

AEN MARIA DE NEUFVILLE VEREERT.

  Dat dees *Maria* strael',
Gelijk een star op zee,
En vrij van hertewee,
  Haer levens adem hael,
Zich vroom en zedigh draege,
Op datze Godt behaege.

Op een gedreven silvren Gedenkpenning. Volgens den tekst in Vondels *Poëzy,* 1682, II, bl. 376.

Van Lennep plaatste dit gedichtje op 1666, van Vloten eveneens, doch met een vraagteeken.

2 *Gelijk een star op zee:* onder de menigvuldige namen, welke aan de Moeder des Heeren gegeven worden, is ook die van *Stella maris,* „zeester"; waarschijnlijk vertoonde de penning een zoodanige ster, en wordt daarop in deze regels gezinspeeld.

OP DE GEDENKPENNING VAN 'T LAM,

DOOR AGNES BLOK AEN EEN ANDRE AGNES VEREERT.

Het Lam des geefsters naem bewaert.
Die wenscht dat *Agnes*, haer genan,
Naer 't zuiver Lam des hemels aerd',
En volgh, zoo naerstigh als zy kan,
Het spoor van 't Lam, dat Godt behaeght.
De hemel zeegne deze maeght.

Op de gedenkpenning van 't Lam. Volgens den tekst in Vondels *Poëzy*. 1682, II, bl. 376.

Door van Lennep op 1666, door van Vloten op 1665 met een vraagteeken gesteld.

1 *Des geefsters:* en niet *der geefster,* zooals velen heden ten dage zouden schrijven.

OP DEN GEDENKPENNING

VAN

PARIS OORDEEL,

AEN

IDA BLOK.

Paris oordeel leert op Ide,
Daer hy reukloos vonnis velt,

Op den gedenkpenning van Paris oordeel. Volgens den tekst in Vondels *Poëzy*, 1682, II, bl. 376.

Door van Lennep op 1666, door van Vloten op 1666 met een vraagteeken gesteld.

1—3 Men moge het oordeel, door Paris geveld, in zooverre berispen, omdat hij zich liet omkoopen, of althans verleiden door de belofte, hem gedaan; doch zijn vonnis op zichzelf was rechtvaardig, en de hier gepredikte zedeleer valt bezijden. Had de appel, waarover het geschil liep, tot opschrift gehad: „aan de waardigste," dan zou hier de les hebben kunnen te pas komen, dat eer en wijsheid hooger te achten zijn dan schoonheid; doch hij was alleen geroepen om te beslissen, wie de *schoonste* was, en handelde dus volkomen naar plicht, toen hij den appel aan de Godin der schoonheid, aan de „schoone bij uitnemendheid," toewees.

Dat men wulpsche wellust vliede,
  Eer en wijsheit hoger stelt
Dan een blik van minnevonken.
Troje is dus in d'asch verzonken.

4 *Stelt:* hier vorderde niet enkel de taal, maar ook de duidelijkheid, dat het w.-w. in den conjunct. gesteld werd.

6 *Dus:* d. i.: „ten gevolge van het gebeurde."

RAETSEL.

Gelukkig is Sint Lukas Kalf.
Het deelt de vrucht met Neeltje half,
  Wanneerze speelt en quinkeleert,
  En 't Kalf het kalverdeuntje leert
Naehupplen, op haer trant en maet.
Hoewel het zelden stille staet,
  Het heeft stilstaende dingen lief:
  Banketten, dischgerecht, en brief,
Limoen, citroen en glas en schael,
Cieraet, en overdaet en prael,
  En wat het los, en met verloop
  Verzuimt, ziet slingren overhoop.
Hoe min geschikt, te laegh te hoogh,
Hoe schooner in het kalveroogh;

Raetsel. Volgens den tekst in Vondels *Poëzy*, 1682, II, bl. 397.

Over den schilder Willem Kalff is in den laatsten tijd eenig licht opgegaan. Toch zijn die berichten nog schaarsch en tegenstrijdig. Hij gaf op, in September 1553, 30 jaar oud te zijn en in Juni 1661, 39 jaar; Kalff was een leerling van Hendrick Gerritsz. Pot en beoefende, ofschoon voornamelijk stillevenschilder, toch ook andere genres. Zie *Oud-Holland* V—VIII en IX passim.

Van een huwelijk met Neeltje Pluvier is tot heden niets bekend.

Door beide uitgevers op 1663 gebracht.

1 *Sint Lukas Kalf:* Vondel noemt den Bruigom hier het *kalf* van *Sint-Lukas*, omdat deze, als de patroon der schilders vereerd werd.

2 *Het deelt de vrucht met Neeltje half:* dit wil waarschijnlijk alleen zeggen: „hij deelt met Neeltje al wat over en weder met de kunst verdiend wordt."

11—14 Lees: „en allerlei dingen, die, door achteloosheid, verzuim of tijdsverloop, overhoop zijn geraakt; hoe meer in de war en door elkander, hoe mooier."

Maer als het op een' klaren dagh
In eenigh lantschap weiden magh,
En graezen, tot den buik in 't gras,
Wat is dit Kalf dan wel te pas!
Hoe graeft, hoe groeit het weeligh dier!
By wijlen komt een schuw Pluvier
Gesprongen uit de groene wey:
Dan gaet dit jeughdigh paer ten rey.
Want zoo ik 't kalveraertje ken
Het leeft in 't leven van de pen
En veder, daer 't Pluvier op zweeft,
Dan op, dan neêr, en trekken weeft,
Waervoor de meesterschrijver suft,
En van beschaemtheit staet verbluft.
Nu raet eens om, al lachtge wit,
Wat *Kalf*, wat Velt-*Pluvier* is dit?

29 *Al lachtge wit: wit lachen* is een uitdrukking, nog zeer in zwang, doch niet overal en bij ieder in dezelfde beteekenis, dewijl de een er een lach van tevredenheid, de ander een verraderlijken lach mede wil aangeduid hebben. Intusschen een soortgelijk verschil van opvatting heeft ook met *glim-* of *grimlachen* plaats. Dit laatste nu is meer een lachen met de lippen; bij het *wit* of *witjes lachen* vertoonen zich de witte tanden of tandjes.

KERSLIEDT.

Emanuel is nu geboren,
Zoo langk geleên
Den vaderen belooft te voren,
Eer hy verscheen.
Toen Gabriël de Maeght ontvoude
In haer gebedecel
De boodtschap, die hem Godt betroude,
Een Goddelijk bevel;

Kersliedt. Volgens den tekst in Vondels *Poëzy*, 1682, II, bl. 492.

6 *In haer gebedecel:* vergel. de *Opdr. aen de H. Maeght*, vs. 62.

Aenhoorde deze bloem der Joodtschap
De maer, en stont
Verbaest voor zulk een blijde boodtschap
Uit 's Engels mont.

Emanuel is nu geboren,
Zoo langk geleên
Den vaderen belooft te voren,
Eer hy verscheen.
Godts dienstmaeght eene poos verslagen,
En voor dit wonder stil,
Bestemde strax het hoogh behagen
Ootmoedigh met haer' wil.
De kracht des alderhooghsten daelde
Uit 's hemels poort:
Hier op vernam deze overstraelde
Het eeuwigh Woort

Emanuel is nu geboren,
Zoo langk geleên
Den vaderen belooft te voren,
Eer hy verscheen.
Het Woort viel, als de daeu by droppen
Op een wit lelibladt
En ongerepte roozeknoppen,
In 't zuiver maeghdevat.
De Godtheit troost den heilverlanger:
Want Josephs bruit,
Uit Jesses stam, ging zedert zwanger
Van Davids spruit.

Emanuel is nu geboren,
Zoo langk geleên

9 *Aenhoorde:* 't voorz. *aan* in *aanhooren* werd nog in Vondels dagen meestal als onafscheidbaar aangemerkt, en nog wordt in Vlaanderen meermalen „*ik aenhoor,*" voor „*ik hoor* aen," gezegd en geschreven.

11 *Voor:* in den zin van *over.*

23 *Deze overstraelde:* deze en soortgelijke uitdrukkingen verdienen geene navolging. Men kan, in gezonde taal, niet zeggen, dat iemand *overstraald* is, zonder er bij te voegen, *waarmede.* Hier moet verstaan worden: „met *kracht.*"

29, 30 *Als de daeu by droppen op een wit lelibladt:* zie *Opdr. H. Maeght,* vs. 68.

Den vaderen belooft te voren,
Eer hy verscheen.
Maria, maeght en teffens moeder,
Baert haeren lieven Zoon,
Der volken Heilant en Behoeder,
Op Koning Davids troon.
Zijn rijk, bepaelt van grens noch muuren,
Zal al de kraght
Der aerdtsche Koningen verduuren
Door zijne maght.

Emanuel is nu geboren,
Zoo lang geleên
Den vaderen belooft te voren,
Eer hy verscheen.
Het licht van 't licht ontbeert zijn' luister.
Een Engels blijde stem
De Herders wekt, en wijst by duister
Naer 't arme Bethlehem.
Al d'Englen eer den Hooghsten wenschen,
Het aerdtrijk vreê,
Een' goeden wil aen alle menschen
Van steê tot steê.

Emanuel is nu geboren,
Zoo lang geleên
Den vaderen belooft te voren,
Eer hy verscheen.
Dry Koningen den Heer der Heeren,
In Davids oude stadt,
Aenbidden, en met wierook eeren
En myrrhe en gouden schat
En Simeon, van Godt gedreven,
Omhelst Godts kroost.
Hy vaert hier op naer 't ander leven
In Godt getroost.

53 *Het licht van 't licht ontbeert zijn' luister:* Vondel wil vermoedelijk zeggen, dat Christus (het *licht*, uit *licht* geboren) zijn hemelschen *luister* thans *ontbreekt;* doch de uitdrukking ontbeert ook licht en luister.

65 *Dry Koningen:* zie het aangeteekende *Opdraght aen de Heilige Maegh',* vs. 85.

LOFZANGK
DER
GEESTELYKE MAEGHDEN.

OP DE WIJZE, *Het daeget uit den oosten.*

Laet ons de weerelt haeten,
En 's weerelts slaverny,
En kiezen van dry staeten
Den besten staet van dry,
Den staet van 't maeghdeleven,
Hoogh verheven.

Dit 's geen gebodt van boven,
Maer 's Heilants wijzen raet,
Een raet met recht te loven,
Al lijt de maeght veel smaet
By traegh verlichte blinden
Trougezinden.

Wy willen hierom 't huwen
Niet lastren en versmaên,
Noch 't echtbedt leeren schuwen
Wie trout heeft wel gedaen.
Wie 't weereltsdom wil bouwen
Magh vry trouwen.

Wy moeten in 't hanteeren
Van allerley metael
Elk naer zijn deught waerdeeren,
Gout, zilver, tin, en stael.
Het gout blijft hooghst in waerde
Hier op d'aerde.

Lofzangk der geestelyke Maeghden. Afgedrukt volgens den tekst der afzonderlijke uitgave in plano (*Bibliographie van Vondels werken*, n°. 764).

3 *Van dry staeten:* t. w. „maagd, vrouw en moeder."
16 *Wie trout heeft wel gedaen:* zie 1 *Cor.* VII: 9, 28.

Maria, die geruster
  Aendachtigh zit voor Godt,
Kiest, wijzer dan haer zuster,
  Het allerbeste lot,
Ter goeder tijt verkoren,
      Noit verloren.

De weereltsche, beslommert
  Als Marta af en aen,
Met huiszorgh zich bekommert:
  Godts dienstmaeght is belaên
Naer 's bruidegoms behaegen
      Zich te draegen.

Zoo wint het kuisch onthouden
  Der maeghden d'eerste kroon,
Veel hooger dan getrouden
  Gezeten op den troon,
Gelijk de maeght en moeder
      Van elx hoeder.

't Is weinigen gegeven,
  Van hart en zin besneên,
Dien kruisbergh op te streven,
  En door de wolken heen
Aertsenglen, die Godt kennen,
      Naer te rennen.

Twee ongelijke deelen,
  De ziel verknocht aen 't vleisch,
Bezwaerlijk Godts beveelen
  Voltrekken naer den eisch.
Wie flaeu en stukwijs stryen
      Schaers bedyen.

Dit eischt geen' mensch ten halve,
  Maer ziel en lichaem heel.
Wie met genadezalve

25—33 Zie *Lukas* X: 38—42.

Wort overstort wint veel
Gena, gelijk de telgen
Dau inzwelgen.

Dan bloeienze, en verjeughden,
En winnen daeghlijx aen
In oefeninge en deughden,
Gelijk de boomen staen
In zegenrijke luchten,
Rijk van vruchten.

De weerelt, zoo vergangkbaer,
Den leenheer naulijx geeft
Een' appel, al t'ondankbaer:
De maeght, die zuiver leeft,
Schenkt wortel, boom, en bladen,
Zwaer geladen.

Zy schenkt hem boom, en enten,
En teffens al 't gewas,
De hooftsom, en de renten,
Al d'inkomst, en de kas,
En, om het al te vatten,
Acht geen schatten.

Die d'enge poort indringen
Treên rijk in armoe voor,
Bezitten alle dingen.
Dus leiden d'ouden 't spoor,
Van maeghden nagetreden,
Rein van zeden.

De maeghden zijn Godts kerken,
De kuischeit toegewijt.
Zy offren al haer werken,
Van aertsche zorgh bevrijt,
Den bruigom, daerze aen hangen,
Met verlangen.

61 *Verjeughden:* 't zelfde waarvoor men thans *verjeugdigen* zegt.
80, 81 Versta: „zijn rijk in hun armoede *en* bezitten" enz.
85 *De maeghden zijn Godts kerken:* toespeling op 1 *Corinth.* III: 16, 17.

Tot hem stijght van beneden
Naer 't hemelsch englekoor
De wierook der gebeden,
Het gansche leven door.
Hy let op haere klaghten
En gedachten.

Gelijkze klaerder lichten,
In waerde van dien staet,
Zoo moetenze ook meer stichten,
In woorden werk en daet,
Of 't geeft haer scha, geen voordeel,
In Godts oordeel.

Te bros en wispeltuurigh
Is weereltsch schijngeluk:
Dees bruiloft juicht geduurigh,
Getroost in noot en druk,
En hoopt op 's hemels feesten
By Godts geesten.

Daer zet de Heer der heeren
De bruit om hoogh te prijk,
Op dat hy haer magh eeren
In 't eeuwighduurend rijk,
En kroonen zijn getrouwe,
Vry van rouwe.

KLAGHTE.

De Turken, 't is schande,
  Europe bestryen,
Te water te lande.
  Wie zal ons bevryen?
Zy trekken vast heenen
Den stroom op naer Weenen.
  De Keizer sta vast.
O Christe vrijheit, gy zijt in last.

Klaghte. Volgens den tekst in Vondels *Poëzy,* 1682, II, bl. 518. Door van Lennep en van Vloten op 1639 geplaatst.

HARTEBREEKER.

  Geen scherper zwaert doorsnijt zoo 't moeders hart,
Dan daerze hoort haer kint, het kruislam, blaeten:
Mijn Godt, mijn Godt. Sterft Godt, van Godt verlaten?
  Lijdt Godt van Godt? gevoelt de Godtheit smart?

  Emanuël, Godt zelf, Godts eenigh zoon,
En Godt van Godt, van top tot teen vol wonden,
Verwacht den slagh, van 's Vaders hant gebonden,
  Verwacht den slagh des doots, en ziet hem schoon.

  Een Engel daelt ten troost van Isaks ziel.
D'aertsvader slaghte een' ram, op Godts behagen,
Gebrant op 't hout, van Isak zelf gedragen.
  Een Engel quam, die Abrams slaghzwaert hiel:

Hartebreeker. Volgens den tekst in Vondels *Poëzy*, 1682, II, bl. 523. Van dit gedicht heeft nog een handschrift bestaan, (zie *Oud-Holland* II, bl. 306), doch dat is verloren gegaan.

Door van Lennep gestelt op 1643 en door van Vloten in hetzelfde jaar met een vraagteeken.

8 *En ziet hem schoon:* de oude uitgave heeft: *en zit hem schoon*, wat klinkklare onzin was. Volgens mijne verbetering zou de uitdrukking kunnen beteekenen: „hij ziet (den dood) schoon (alreeds) genaken," of kan *schoon* worden opgenomen als adject. bij *hem* (de *dood*) behoorende.

Maer *Jesus* geeft den allerjongsten snik,
Gelaeft met galle en edik, toen hem dorste,
Aen 't heiligh hout, dat zijne schouder torste.
Dit sterven geeft Natuure een' krak, en schrik.

Hoe waentge is nu de moeder zelf te moê,
Die dicht by 't kruis noch stant houdt in Godts lijden?
Zagh Simeon dit zwaert haer hart doorsnijden,
Wat liefde dreef heur naer den dootsbergh toe?

Zoo bitter staet de Godtheit Adams beet,
En elks vergrijp: noch hoort men d'Englen wenschen:
O Godt, verschyn, ten troost ten zoen der menschen:
Verschyn in 't vleesch, geverft in bloet, en zweet.

Schoot Godt om ons het kranke lichaem aen,
Heeft Godt om ons in 't lichaem dit geleden;
Laet Godts natuur ons dekken, en bekleeden.
Godts kruisgangh wyst den mensch de rechte baen.

9 *Daelt* moest *daalde* wezen, om de imperfecta, die volgen.

HANEGEKRAEY.

Daer kraeit de haen. De dagh genaekt.
Och Peter, schrey. Waerom verzaekt
Gy Godt? zoek Godt met rou te paejen,
Zoo langh gy 's nachts de haen hoort kraejen.

Hanegekraey. Volgens den tekst in Vondels *Poëzy,* II, bl. 524. Door van Lennep en van Vloten op 1643 geplaatst.

Vondel spelt hier *hanegekraey* en niet *hanengekraey,* mijns inziens te recht: er is hier geen sprake van „gekraai *van* hanen," zoo min als in *appelboom* van een „boom *van* appelen," in *hoefstal* van een „stal *van* hoeven," in *paardedek* van een „dek *van* paarden," in *brievetasch* van een „tasch *van* brieven," enz. enz. In al deze en soortgelijke samenstellingen, waar het eerste deel des woords niet in genit. noch in plural. staat, komt geen *n* te pas, tenzij welluidendheidshalve, wanneer er een klinker of een *h* volgt, als in *reuzenarm, heldenhart.*

OP D'AFBEELDINGEN
EENIGER
KONINGEN VAN VRANKRYK,
OP HET RAETHUIS TE ARLES.

Uw volk het Kapitool verrijkt met Keizersbeelden,
Zoo weet de weerelt dat zy boogh voor 't krijgsgeweer.
Aureel, het Fransche Room, boost Rome na in weelden,
En ciert met Koningen het hof, uit lust tot eer,
't Was eer geen wonder, dat out Rome triomfeerde,
Het Fransche Rome geen triomfen zelf ontbeerde.

Uit het Latijn vertaelt.

Op d'afbeeldingen eeniger Koningen van Vrankryk. Volgens den tekst in Vondels *Poëzy*, 1682, II, bl. 550.

Door van Lennep gesteld op het jaar 1662, door van Vloten omstreeks 1662 met een vraagteeken.

3 *Aureel* voor *Arles.*

AEN DEN HOOGHEDELEN HEER
PIETER DE GRAEF,
Vryheer van Zuitpolsbroek,
OP DEN OORSPRONGK VAN HET GESLAGT DER GRAVEN.

De naem en bynaem geeft het leven aen den braven,
Die Griete Pieter Beernts den ring op trouwe schonk,
Een vrouw die met haer schilt vereerde d'oude Graven,

Aen Pieter de Graef. Volgens den tekst in Vondels *Poëzy,* 1682, II, bl. 551.

Bijzonderheden omtrent Pieter de Graef vindt men in het deeltje 1657–60 dezer uitgave, bl. 327, en 1660–62, bl. 140.

1 Volgens een noot, door Vondel onder dezen regel geplaatst, was de *brave* hier bedoeld Pieter de Graeff, die in 1512 trouwde met Griete Pieter Beerents.

2 *Griete Pieter Beernts:* niet minder dan vier personen komen onder den naam van *Barend* of *Berend* op de regeeringslijsten voor: waaronder een Berend Berends, die in 1509 Raad werd en wellicht de vader was van Griete.

3 Versta: „een vrouw, die door P. de Graeff te huwen aan de familie de Graeff eer bewees, omdat zij van aanzienlijke afkomst was."

Dewijl Heer Eggerts glants en wapen hier in blonk.
Dit huwlijk teelde Jan, die Aemstels Raet bewaerde,
In 't recht des Schependoms. Uit hem quam Diedrik voort,
Uw grootvaêrs vader, die met jonkvrou Agnes paerde,
Een zuivre spruit van Nek, stantvastig by haer woort.
Hy wert een lit des Raets, en eerde als burgervader,
Des Burgermeesters stoel, tot heil der burgery:
Doch 't amptloos leven en gerustheit lagh hem nader
Aen 't hart, dan eergenot en lust tot heerschappy.
Zoo tuigt 's mans deught, besteet aen ouderlooze weezen.
Dus wort der Stammen deugt de telgen aengeprezen.

4 *Heer Eggerts glants.* Vondel voegt hier in een noot bij: „Willem Eggert, Heer van Purmerent, en grontsteenlegger der kerke van Sinte Katrine t'Amsterdam."

5 *Jan.* Vondel teekent hierbij aan: „Jan Pietersz. de Graaf 1542." Hij werd namelijk in gemeld jaar Lid van den Raad, in 't volgende Schepen.

6 *Diedrik:* „Diedrik de Graaf, in 1578 Burgemeester." *Aant. van Vondel.*

7, 8 *Agnes .... van Nek:* dochter van Pieter van Nek, die in 1581 Burgemeester werd.

AEN DEN HOOGHEDELEN MEVROU

JAKOBA BIKKER,

Vryvrou van Zuitpolsbroek,

OP DEN OORSPRONGK VAN HET GESLACHT DER BIKKEREN.

Heer Roemer Arent van den Anxter zagh men treeden,
Als Burgermeester, voor drie eeuwen, ruim getelt,

Aen Jakoba Bikker. Volgens den tekst in Vondels *Poëzy*, 1682, II, bl. 552. Bijzonderheden omtrent Jacoba Bicker vindt men in het deeltje 1660—62 dezer uitgaaf bl. 190. Het hierboven afgebeelde portret is een reproductie

1 *Roemer Arent van den Anxter:* In de oude uitgave staat naast dezen regel het jaartal 1356 genoemd; bij Wagenaar komt de hier genoemde eerst in 1357 als Burgemeester op de Regeeringslijst voor. Verscheidene leden van dat sedert uitgestorven geslacht bekleedden Regeeringsposten.

Om 's Burgermeesters stoel op 't out Stathuis te kleeden.
Hy voerd' een rooden balk met eere in 't gouden velt.
De perkementen zelfs getuigen van dit zegel,
Gelijk de witte balk van Henrik Willems Boel
In 't groene velt getuigt hoe hy der vadren regel

naar een photographie van het schilderij, dat thans in het Rijksmuseum hangt.

Door van Lennep en van Vloten wordt dit gedicht op 1662 gebracht; waarschijnlijk dagteekent het van 1660, omdat het portret een pendant is van dat van haren man en het bijschrift op diens afbeelding reeds in den *Hollantschen Parnas* (1660) gedrukt werd.

6 *Henrik Willems Boel:* in 1360 Schepen geworden, welk jaartal ook in de oude uitgave nevens dezen regel staat uitgedrukt.

6, 7 *De witte balk van Henrik Willems Boel in 't groene velt:* dat het wapen der *Boelen* of *Boelenszen* zoo was als het hier beschreven wordt, is ten overvloede gebleken uit een hoogst merkwaardige genealogische tafel, in groot folio, behoorende aan het Koninklijk Oudheidkundig Genootschap te Amsterdam. Aan 't hoofd dier lijst prijken Cornelis Hendriksz. Loen en Elizabeth Boelensz., (dochter van den beroemden Ridder Boelensz., van wien meermalen in dit werk gesproken is), die in 1529 zich in den echt vereenigden, en van wie (als uit de tafel verder blijkt) schier alle zoo Amsterdamsche als Hoornsche regeeringsfamiliën van vaders of moeders zijde zijn afgestamd. De kinderen, uit gemelden echt gesproten, namen, ter instandhouding der gedachtenis van hun doorluchtigen grootvader, den naam van Boelensz. bij den hunnen aan, ja zelfs vindt men er op de lijst, die zich alleen Boelensz. schrijven en den naam van Loen hebben laten varen. Aan de omstandigheid nu, dat de hier bedoelden wel den naam, maar niet altijd het wapen van Boelens overnamen, is het te wijten, dat tot nog kort geleden aan laatstgenoemd geslacht wel eens een verkeerd wapen werd toegeschreven. Veel tot die verwarring brachten onder anderen de wapens bij van even zoovele Burgemeesters, die alle drie den naam van Boelens voerden, en welke wapens ieder nog kan zien prijken op de glazen der Oude Kerk te Amsterdam, zijnde als volgt:

2de rij, 3de glas. Klaas Boelens. 1582.... Gekwartileerd *Loen* en *Boelens*.
Loen, lazuur met een hoofdeloozen leeuw.
Boelens, sinopel met een zilveren faas.

3de rij, 3de glas. Jacob Boelens. 1595.... *Loen* vol.

2de rij, 7de glas. Jan Klaasz Boelens.
Merens........1587.. *Merens* en *Boelens* in 5 fazen vereenigd, 1.4 sabel 2.5 sinopel, 3 zilver met de meerlen.

Uit de aangehaalde regels zoowel als uit den geheelen inhoud dezer beide bijschriften, blijkt wederom, hoe grondig onze dichter met de geschiedenis der Amsterdamsche familiën tot in de kleinste bijzonderheden bekend was, en hoe weinig hij de aantijging verdient van Melchior Fokkens, als had hij — omdat hij een poëet was — vrijheid gevonden, daaromtrent het een of 't ander te verzinnen.

En 't recht des Schependoms bewaerde op Aemstels stoel.
Zoo bloeide 't out geslacht van Bikker, niet vergeten
Van zwaert- en spilzy, lang eer Keizer Maxmiljaen
Heer Andries Boel beschonk met eene goude keten,
Om 't gout hem milt vereert van zulk een' onderdaen,
Waer door de schiltkroon op Stadts wapen quam te brommen,
Aldus rust Bikkers huis op zulke twee kolommen.

10—12 Uit deze regels blijkt, dat de gissing, betreffende de aanleiding tot het beschenken van Andries Boelens met de ridderlijke waardigheid, werkelijk overeenstemde met de geschiedenis of althans met de overlevering, zooals zij bij 's mans nakomelingen bestond en aan Vondel bekend was geworden.

AEN JOFFROU

IDA BLOCK.

Jongkvrou *Ida*, stil van aert,
Slyt haer jaren ongepaert,
En wil ergens in een hoekje
Liever met het stomme boekje
Eenzaem spreeken, stil en vry,
Dan zich onder slaverny
Van het huwelyk begeven.
Zy wint rust die zoo kan leven.

Aen joffrou Ida Block. Afgedrukt volgens den tekst van Vondels handschrift, dat thans aan Teylers Genootschap behoort.

Ida Block was de zuster van Agnes Block, Vondels bekende vriendin; zij was 26 Juli 1632 geboren en overleed den 11 Juli 1693, volgens de opgaven op een gedenkpenning ter harer eere geslagen. Ida bleef niet altijd „ongepaert", want 5 September 1684 ondertrouwde zij, blijkens de inschrijving in het Puiboek, met Jacob Linnich, weduwnaar van Catarina Jacobs de Vries.

VAN DE RHOSNE EN ARRAR.

Ik zagh een' hoogen bergh neêrhangen op twee stroomen,
Bestraelt van overdwers met goude zonnetoomen,
Daer 's lants Rodaen voorby van bove nederschiet,
En d'Arrar langkzaem langhs de groene kanten vliet.

Van de Rhosne en Arrar. Volgens den tekst in Vondels *Poëzy*, 1682, I, bl. 596.

Dit gedicht, evenals alle op bl. 384 tot 391 volgende, worden door van Lennep zonder nadere opgaaf op 1662 geplaatst. Van Vloten zet er voorzichtigheidshalve in zijn inhoudsopgaaf een vraagteeken achter, doch plaatst ze ook omstreeks dien tijd.

OP BLAYE.

O borghtoght van 't verbont, 't verdriete u niet, maer spoet
Te lande, of met den riem te water, door den vloet,
Daer ons Garumne met veel boghten heen komt ruissen,
Om in de baere zee met vollen stroom te bruisschen,
Of daer de kromme wegh rondom loopt, en u leit
Naer Blavie, altijt trots ten oorelogh bereit.

Uit het Latijn van Ausonius.

Op Blaye. Volgens den tekst in Vondels *Poëzy*, 1682, II, bl. 599.

1 *O obrghtoght van 't verbont:* bij een eerste lezing zou men denken, dat hier de stad zelve wordt aangesproken, wat echter uit de slotregels blijkt het geval niet te zijn. Van welk *verbond* hier gesproken wordt, of wie als *borg* daarvoor naar *Blaye* gevoerd moest worden, zou misschien uit het oorspronkelijke kunnen opgemaakt worden, doch is mij onbekend.

6 *Blavie:* 't Lat. *Blavium,* voor *Blaye.*

OP BORDEAUX.

Godtlooze stoutheit, ik vervloeke u, nademael,
O vaderlant, ik niet gedacht heb in 't verhael
Uw schoone wijngerden, en stroom, en brave helden
En oversten, en raet, wel waerdigh om te melden,
Als ik die kleene stadt gedenke, of uw gebiet
Niet eens merkwaerdigh waer: en schaemen wy 't ons niet. &c.

Op Bordeaux. Volgens den tekst in Vondels *Poëzy,* 1682, bl. 599. Het bovenstaande is een vertaling van den aanhef van een lofdicht, bij AUSONIUS te vinden onder zijn *Clarae Urbes,* en getiteld *de Burdigala* XIII.

1 *Godtlooze stoutheit:* een latere uitgave heeft *stomheit,* in plaats van *stoutheit,* wat geen redelijken zin kon opleveren. 't Lat. heeft:

Impia jam dudum condemno silentia.

5 *Als ik die kleene stadt gedenke:* 't Lat. heeft:

Quasi conscius urbis
Exiguae,

d. i.: „alsof ik u voor een klein stadje hield." De tekst van Vondel schijnt ook hier verdorven.

OP DE WATERWEL TE NISMES,

GENOEMT

DIANA.

O stroomgodt van de stadt, gezont door 's waters aert,
Springader van den Celt, den goden lief en waert,
In ongelijke spraek. d'Apoon met zijn geklater,
Noch Nemausus is niet doorluchtiger van water,
Ook vloeit Timavus niet zoo helder naer de zee.

Op de Waterwel te Nismes. Volgens den tekst in Vondels *Poëzy,* 1682, II, bl. 549.

Op de Waterwel: hier moet ik gelooven, dat Vondel niet de uitgave van AUSONIUS gebezigd heeft, welke ik geraadpleegd heb, t. w. die van 1631 bij *W. Blaeu* te Amsterdam, maar eene andere: immers hoe hij anders aan 't woord NISMES komt, is mij onbekend. De Latijnsche verzen toch, welke hier vertaald zijn, komen voor in 't hierboven genoemd lofdicht *de Burdigala,* en daarin wordt van geen *Diana,* maar van *Divona,* een Keltische godin, gesproken.

4, 5 De *Nemausus* is mij als rivier niet bekend, des te beter de *Timavus,* die in het Adriatische Meer vloeit en van welken de oude dichters herhaaldelijk gewag maken.

OP NARBONNE.

Gy zult dat strijtbre en trots Narbonne niet vergeten,
Een heel wijtstrekkend rijk, in 't groote lant bezeten.
Zy hielt veel troepen met haer wetten onderdaen,
Daer zich Savoje buight, en neight naer den Sequaen,
En d'Alpes toppen hem van Italjaenen scheiden,
En 't Pyreneesche sneeu hem van d'Iberen leiden,
En de Rodaen met kracht ruischt in 't Lemansche meir,
En de Cebenner loopt naer d'Aquitanen neêr,
Tot daer de Belgen al van outs Teutates eeren,
Zoo ver reikt Narbo toe. Gy Gallen hebt de Heeren
Van Rome, en hun vooghdy te vooren lang ontzien.

Uit het Latijn van Ausonius.

Op Narbonne. Volgens den tekst in Vondels *Poëzy,* 1682, II, bl. 549.
Het bovenstaande is eene vertaling der eerste elf regels van 't gedicht *de Narbona,* mede onder de *Clarae Urbes* te vinden.

OP THOULOUSE.

'k Zal nimmermeer Tholoze ons voesters naem verzwijgen,
Zoo wijt omcingelt met een muur, heel hoogh in 't stijgen.
Garumne, een schoone stroom, loopt langs de vesten heen.
z'Is volkrijk: want zy paelt tot aen de Pyreneen,
En 't Cebennijsch geberght, met pijnboombosch behangen,
Van Aquitaners en Iberen dicht omvangen:
En schoon zy uit vier steên veel duizent mannen schudt,
Noch wortze nimmermeer van burgers uitgeput:
Want zy in haeren schoot bedekt al die ze baerde.

Op Thoulouse. Volgens den tekst in Vondels *Poëzy,* 1682, II, bl. 600.
Auson. *Clar. Urb.* XI. Hier is het geheele lofdicht vertaald, ofschoon de laatste regel zijn rijm mist.

1 *Ons voesters naem:* vermoedelijk was Ausonius te Toulouse onderwezen en noemt hij daarom die stad zijn *voester.*

3 *Garumne:* de Garonne.

5 *'t Cebenijnsch geberght:* de „Cevennes," zooals men die thans gemeenlijk neemt.

7 *Schoon zy uit vier steên veel duizent mannen schudt:* dat zegt het Lat. niet, waar wij lezen:

Quae modo quadruplices ex se quum effuderit urbes,

d. i.: „die, ofschoon zij vier steden uit haren schoot schudde," of „vier steden bevolkte."

OP ARLES.

O tweederley Aureel, komt voort met uwen staet.
Het strijbre Narbo en het rijk en maghtigh Weenen
Bewoont u met een volk uit d'Alpen eerst verscheenen.
Uw steene brugh verstrekt een wijde en effen straet,
Terwijl de Rodanus bruischt door de boogen heenen,
En gy koophandel met de Roomsche weerelt drijft.

Op Arles. Volgens den tekst in Vondels *Poëzy*, 1682, II, bl. 600.
Zie Auson. *Clarae Urbes: de Arelate* VII.

1 *Tweederley Aureel:* de Aureliaansche weg, die te Rome begon, eindigde wel te Arles; doch dit was nog geen reden, om die stad *Aureel* te noemen. Wat het bijgevoegde *tweederlei* betreft, de uitlegging daarvan vrage men aan Ausonius, die insgelijks schrijft:

Pande, duplex Arelate, *tuos blanda hospita portus.*

2 *Weenen:* niet de hoofdstad van Oostenrijk, maar *Vienne*, in *Dauphine.*

6 Deze regel vindt wederom zijn tegenrijm evenmin als de slotregel der drie vorige bijschriften; terwijl Vondel heeft nagelaten, de twee laatste verzen van Ausonius te vertalen.

OP MANS.

Nu wensch ik u heel klaer t'ontdekken en t'ontvouwen
Hoe Cenoman de stadt vernoemde en op hielp bouwen.
Lemanus, d'oude stadt, was eertijts wijt vermaert,
En volkrijk met een maght van burgery bewaert.
De Vorst der Gaulen heeft haer met dien naem getekent,
Lemanus, die zich noch van Paris afkomst rekent.

Uit het Latijn vertaald.

Op Mans. Volgens den tekst in Vondels *Poëzy*, 1682, II, bl. 601.

2 *Cenoman:* de Latijnsche schrijvers noemen de stad *Cenomanum*, waarvan misschien de overlevering herkomstig is, als ware zij door zekeren Cenoman gebouwd.

3 *Lemanus:* dit is eenvoudig een Latijnsche vertolking van *Le Mans.*

OP DE WONDERBAERE BRUGH,

GENOEMT

PONT DU GARD.

En vry wat meer is 't dat dees kunstenaer en helt
Den lof van 't werk veracht, en zijnen naem niet melt.
O wondre werkman, schoon het groot is dat gy wrocht,
Noch meer verbaestme 't werk, van u noch niet bedocht.

Uit het Latijn van T. Beza.

Op de wonderbaere brugh. Volgens den tekst in Vondels *Poëzy,* 1682, II, bl. 601.

De wonderbaere brugh: men weet, dat deze brug, tusschen Avignon en Nismes gelegen, een werk is van de Romeinen.

4 *'t Werk, van u noch niet bedocht:* niet zeer duidelijk; het Latijn zou hier de beteekenis kunnen ophelderen voor hem, wien 't gelukt de plaats bij Beza te vinden.

OP MARSEILLE.

Wy bouwen eenen muur, ter eere van dien dagh,
Daer 't Middelantsche meir zijn schuim op breeken magh.
Het zal een stadt zijn, tot gerief der zuider stranden
En volken over zee, die hier te scheep belanden,
Een zeestadt Mars genoemt naer dezen dagh alleen.
Voor 't Fransche krijghsvolk, dat zoo moedigh heeft gestreên.
Dees stadt wert zedert tot een Keizersstadt verheven,
De naem Marseille haer ten prijs en lof gegeven,
Als of men zey: dees stadt voert haeren naem van Mars.

Uit de Franciade van Hierre.

Op Marseille. Volgens den tekst in Vondels *Poëzy,* 1682, II, bl. 601.

9 *Van Mars:* zoo zou de Lat. naam *Marsilia* en niet *Massilia* moeten zijn.

OP D'ABDYE VAN ST. ILLIDIUS

BUITEN CLERMONT.

Dit oude hof wert eerst van Austrimon gesticht,
Die t'Avignon ontstak het eerste Bisschops licht:
Maer heer Illidius, die elk als heiligh eerde,
De vierde naezaet, die de Schaepskooy wijs regeerde,
Volboude het in top, toen Clodoveus 't rijk
Van Galliё betoomde, en d'eerste tot een wijk
Der volken wert gedoopt, en op de vont gewasschen.

Uit het Latijn vertaelt.

Op d'abdye van St. Illidius. Volgens den tekst in Vondels *Poëzy*, 1682, II, bl. 602.

1 *Austrimon:* S. Austrimonius was een der eerste geloofsverkondigers in Galliё, waar hij de rij opende der Bisschoppen van Clermont.

3 *Illidius:* de heilige Illidius of Allyrus was de vierde Bisschop van Clermont. Hij overleed in 385.

OP DE SCHILDERY

VAN

DE MAEGHT VAN VAUCOULEUR,

JOHANNA D'ARC,

Verloster van Vrankrijk, tot Orleans.

De Maeght keert weder, stom van spraeke voor den Gal,
Gelukkigh daer haer beelt. De Godtheit zelf beval
Het beelt aen 't vaderlant, dat quam 't den Franschen bieden.

Op de schildery van Johanna d'Arc. Volgens den tekst in Vondels *Poëzy*, 1682, II, bl. 602.

1 *De Maeght:* hier: „de beeltenis der maagd," die als zoodanig „stom van sprake" is.

2 *Daer:* vermoedelijk „bij de Gallen," of op een plaats, waar vroeger, in een onvertaald gebleven brok van het gedicht, over gesproken is.

O Koning Henrik, groet het beelt, en troost der lieden.
Een andre maeght quam neêrgedaelt op uw gebeên.
Zy hout de weeghschael, en verrijkt het rijk met een,
Opdat ze d'yzere in een goude tijdt verkeere.

Uit het Latijn vertaelt.

4 *Het beelt, en troost:* een bij Vondel niet ongewone vorm voor „het beeld, dat tot troost verstrekt."

5 *Een andre maeght:* Astrea, die, volgens de fabelleer, in de „gouden" eeuw geheerscht had.

OP DEN HELDT

ROELANDT,

WEL EER TE BLAYE BEGRAVEN.

UIT HET LATIJN VERTAELT.

Gy zoekt uw vaderlandt, en laet ons in geklagh.
Gy woont in 't heerlijk hof, wy in een' droeven dagh.
Maer gy, belevende de twee en veertigh jaeren,
Vlucht d'aerde, en, vroom van aert, gaet in de starren vaeren.

Op den heldt Roelandt. Volgens den tekst in Vondels *Poëzy*, 1682, II, bl. 603.

Den heldt Roelant: de beroemde Paladijn, van wien de dichters zoo veel en de geschiedenis zoo weinig verhaalt, en die onder Karel den Groote bij Roncevalles zou gesneuveld zijn.
Uit het Latijn: waarschijnlijk geldt het hier een grafschrift, waarvan de maker onbekend is.

BYSCHRIFT,

ONDER 'T UURWERK VAN 'T PALAIS TE PARYS.

Dit kunstwerk, dat zoo juist de twaelef uuren scheidt,
Ons tot gerechtigheit en stut der wetten leit.

Byschrift, onder 't uurwerk van 't Palais te Parys. Volgens den tekst in Vondels *Poëzy*, 1682, II, bl. 603.

OP HET ZINNEBEELT

VAN

LODEWYK DEN XII,

Koning van Vrankryk,

TE BLOIS OP 'T SLOT TE ZIEN.

Alhier ter stede, daer de koning Luidewijk
Geboren wert, aenvaert hy ook den staf van 't rijk.
Gelukkigh was de dagh, die 't konings licht zagh rijzen,
Een Prins die Vrankrijk past, en eeuwighlijk zal prijzen.

Uit het Latijn vertaelt.

Op het zinnebeelt van Lodewyk den XII. Volgens den tekst in Vondels *Poëzy*, 1682, II, bl. 603.

4 *En eeuwighlijk zal prijzen:* wie moet hier *prijzen,* de Prins, of Frankrijk? — Er diende noodwendig te staan: „en *dien het* eeuwig zal prijzen."

TER GEDACHTENIS

VAN

HENRIK DEN III,

Koning van Vrankryk,

OP 'T SLOT TE BLOIS, NAE 'T OMBRENGEN DER GUISARDS, UITGEHOUWEN.

O *Henrik,* uwe deught rust hier op hooghge-eert,
Dat gy bederven kunt, doch niemants scha begeert.

Uit het Latijn vertaelt.

Ter gedachtenis van Henrik den III. Volgens den tekst in Vondels *Poëzy*, 1682, II, bl. 604.

Nae 't ombrengen der Guisards: liever: „na 't ombrengen van Hendrik van Lotharingen, Hertog van Guise." Deze toch was het, die op last des konings werd vermoord.

OP DE ZALFFLES TE MARMOUSTIER.

Een Engel zalfde den op 't veldt gewonden Marten.
De groote Henrik durft elk met dees gifte tarten.

Uit het Latijn vertaelt.

Op de zalffles te Marmoustier. Volgens den tekst in Vondels *Poëzy* 1682, II, bl. 604.

Marmoustier: verbastering van *maius monasterium*, in 't Fr. *Mamoustier*, een rijke abdij, nabij Tours, en door S. Maarten gesticht.

VOOR DE KAPEL VAN S. MARTHA

TE TARASCON.

O *Martha*, zijt gegroet, die Christus spijsde in vrede.
Hy zy uw dischgenoot, en d'onze op mijne bede.

Voor de kapel van S. Martha. Volgens den tekst in Vondels *Poëzy*, 1682, II, bl. 604.

OP DE GERAEMTENS EENIGER LICHAEMEN

IN ZEKERE KERK TE TOULOUSE.

Indien men telt een tal tot acht toe achter een,
Dees plaets verdooft de rest door haer geheilight been:
Want vier paer lichaemen van heiligen dees drempels
Vercieren, tot een eer van Godts gewijde tempels.

Op de geraemtens eeniger lichaemen. Volgens den tekst in Vondels *Poëzy*, 1682, II, bl. 604.

2 *Geheilight been* voor „geheiligd gebeente," of „beenderen van heiligen."

ANDER.

Doorziet vry al wat d'een en d'andre weerelt heeft,
Dees plaets in heiligheit ver boven andre zweeft.

AEN MYN HEER
DEN DROST VAN MUYDEN.

Ghij die als kasteleyn van d'Amsterdamsche vesten
De Voorsteen trou bewaeckt, wy bidden, neemt ten besten
Dat buyten onse schuld van uw treurspelig end
Mij Morpheus heeden heeft een schrick in 't breyn geprent:
En soo een droeve droom is oorsaeck van verblyen
Soo moet u sulx tot vreugd, en segening gedyen:
Gelyck men segt een lyck, een doodkist vallen uyt
Op grysen ouderdoom, op tortsen op een bruyt.
Ick sal u slecht en recht het naer gesicht vertoogen,
En niet na dichters kunst opproncken deese loogen,
Op dat men niet en waen 't is waeckende versiert,
't Geen waerlyck in de slaep my is door 't hooft geswiert.
Ick sluymerde als de son alree was aen 't verhoogen,
En sagh een wreed schavot oprysen voor myn oogen
Heel dicht, en toefde vast, geprangt door bangen nood
Om u, die soomen sey besuren most de dood.
Ten lesten quaemdy daer, myn Heer u niet wilt belgen,
Ick was begeerig om uw reeden te verswelgen,

Aen myn Heer den Drost van Muyden. Volgens den tekst van een handschrift, dat door van Lennep voor de eerste maal werd uitgegeven. Het komt in zijn uitgaaf gefacsimileerd voor, doch het is niet echt; zie mijn opstel in *Oud-Holland* II, bl. 308.

1 *Kasteteyn van d'Amsterdamsche vesten:* het gemis van een komma zou hier allicht den lezer in den waan brengen, dat Hooft werd voorgesteld als *kastelein* niet van *Muiden*, maar van *Amsterdam*. Doch men leze: „Gij, die als kastelein, de voorstad van Amsterdam bewaakt. Muiden werd toen, gelijk nog heden, beschouwd als eene der buiten-vestingen, gebouwd om Amsterdam te verdedigen, of desnoods in te toomen. Hierop zinspelen de regelen, welke Leycester aan Bax als parool medegaf, toen hij hem gelastte, Muiden te bezetten:

Siet dat ghy wel bewaert
Den toom van 't groote paert.

7, 8 *Vallen uyt op:* d. i.: „beduiden, hebben ten gevolge." 't Is de nog gewone volksmeening, volgens welke men de droombeelden, om de juiste voorbeduiding te vinden, zou moeten verwisselen voor het tegengestelde: zoo zegt men, als ge van iemand, als dood of stervende droomt, dan beduidt dit zijn lang leven.

En drong vast dichter aen. Ghij saegt eens gints en hier,
En spraeckt niet veel, maer braef: POVR VIVRE IL FAVT [MOVRIR.
Doen toogdy 't wambays wt, en eer wy 't naulyx sagen
Soo lag uw lyf ter neer daer 't hoofd was afgeslagen,
En weeder aengeset. Ick wenschte menigmael
Te hebben meer met u geyvert in ons tael.
Een wasser op 't tooneel die sich ter neder streckte,
En 't versch geplengde bloet met syne tonge leckte.
Ik twijfelde of hij 't dede wt wreedheyds onbescheed,
Of dat hij lecker was op tbloet van ons Poeet.
Een tratter voor het volk met weesen en gebaren
Wtbeeldende de geen die voormaels is gevaren
Na d'Indiaensche kust, als Heerscher van tgemeen,
Dees romde uw vrome dood, uw lest gesprooke reen
Herhaelde hy menigvout. Uw wtgang scheen my heerlyck
Gelyck te weesen 't end des geens, die trots en eerlyck,
En jong van jaeren viel, beklaegt met druck en rouw,
Als hy Florenssen weer in vrijheyd stellen wou.
Oock sag ick in 't verschiet vele heere zich versellen
Getabbaert besich om meer vonissen te vellen.
Mijn leeven was vol angst, myn lust smolt als de sneeu.
Ik dacht och goede God wat leeven wy een Eeu.
Hier hebdy 't beeld des drooms. Heer Drost, God wil u sparen,
En reken uwen tyt soo lang als Nestors jaeren,
Op dat uw sangeres t hoogdraven van haer styl
Doe treffen ons gemoed gelyck een schutters pyl.

U. E. A. Verplichte.
I. V. VONDELEN.

21 *Wambays:* „wambuis." Zie *Uitl. Woordenb.* op HOOFT, KIL. en BILDERD. *Gesl. in v.*

23, 24 *Ik wenschte menigmael te hebben meer met u geyvert in ons tael:* dat is echte droomstijl. In den droom bekommert Vondel er zich heel weinig over, of Hooft onthoofd is, wel, dat hij geen taalstudie met hem kan voortzetten.

25 *Tooneel:* hier voor „schavot".

29—31 Hier kan niemand anders dan Reael bedoeld worden; — 't geen alzoo een bewijs oplevert, dat het gedicht na diens terugkomst uit de Oost moet zijn gemaakt.

31—36 Het valt moeilijk te gissen welken jonkman Vondel bedoelt; want: „noit stadt onderwaardiger aan scheuringen en oproeren dan Florence eertyds," zegt HOOFT in zijn *Rampsaaligheden der verheffinge van den huize Medicis.*

OP D'AFBEELDINGE

VAN JONGVROU

CORNELIA SPIEGEL.

Cornelia, voorzien van pyl en bogen,
Treft harten in de bosschen: en terwyl
Zy jaeght en rent, doorschietze met een' pyl
Den jongling, uit den *spiegel* van haer oogen,
Daer schuilt de min, en mickt met boog en schicht.
Zoo veel vermagh haer vriendelyck gezicht.

Op d'afbeeldinge van Cornelia Spiegel. Afgedrukt volgens den tekst van Vondels eigenhandig handschrift, waarvan een facsimile voorkomt in van Lenneps prachtuitgaaf.

Waarschijnlijk doelde dit gedichtje op de dochter van den burgemeester Hendrick Dircksz. Spiegel, die 7 Juli 1667 ondertrouwde, oud 28 jaren, met Elbert Dell. Zij werd dus omstreeks 1639 geboren en in verband met de wijze van voorstelling, bij dit portret toegepast, behoort het tot den tijd van Govert Flinck, Ferdinand Bol en Nicolaes Maes, waarschijnlijk omstreeks 1660 en 1667.

IN DE PANDORA

VAN

JAN SIX.

In deze Italiaensche Braaf
Regeert de kunst, natuur is slaaf.

In de Pandora van Jan Six. Afgedrukt naar het handschrift van den dichter, in een album, *Pandora* genaamd, toebehoorende aan den heer Jhr. Dr. J. P. Six, te Amsterdam.

OP D'AFBEELDINGE

VAN DEN WELEDELEN HEERE

******* VAN BURGERSDIJCK,

Raedt en Pensionaris te Leiden.

HÆ TIBI ERUNT ARTES.

Dus leeft de vader, die den stoel der wysheit eerde,
Noch heden in den zoon, een zenuw van den staet,
Zoo dickwijl *Burgersdijck* het burgerrecht verweerde
Scheen zelf Justiniaen te spreecken in den raedt.
De sleutels staen vergeefs en praelen in het wapen,
Zoo trou en wys beleit het poortslot niet bewaert.
Het raethuis magh gerust op zyne zorgen slaepen,
Als hij ter daghvaert naer het hof der Staeten vaert.
Gelyckenissen van het lichaem zyn bederflyck,
De verwen van de ziel, geduurigh en onsterflyck.

Op d'afbeeldinge van van Burgersdijck. Afgedrukt volgens een 18de eeuwsch handschrift van dit gedicht, dat thans bij mij berust en waaruit dit gedichtje het eerst door mijn vriend Mr. A. D. de Vries Az. en mij werd uitgegeven.

Het doelt op den Pensionaris Mr. Pieter Burgersdijck, den zoon van den Leidschen hoogleeraar Franco Pieter Burgersdijck. Hij werd omstreeks 1623 te Leiden geboren, en in 1663 benoemd tot Pensionaris, was van 1670–1689 curator der Leidsche Hoogeschool en stond zelfs eenmaal op het drietal voor Raadpensionaris. Hij overleed 13 October 1689.

Het portret, hier door Vondel bezongen, berust nu in het Stedelijk Museum te Leiden en dagteekent waarschijnlijk uit de periode 1660 tot 1670.

OP D'AFBEELDINGE

VAN

MR. CLAES VAN DAELEN,

Chirurgijn binnen Amsterdam.

Zoo leeft *van Daelen*, met een kennis begenadight,
Die geen krijghs reetschap zoekt, dat lichamen beschadight,

Op d'afbeeldinge van Mr. Claes van Daelen. Afgedrukt volgens den tekst onder het door Anth. van Zylvelt geteekende en gegraveerde portret, waarvan hierboven eene reproductie is gegeven (*Bibliographie van Vondels werken*, n°. 767).

Claes van Dalen was in 1613 te Rotterdam geboren, maar vestigde zich later te Amsterdam, waar hij 23 Januari 1656 zijn poortereed deed. Den

Maer hullepmiddelen, tot 's lichaems beste en nut.
De heelkunst, die den mensch geneest, en 't leven stut,
Omhelst hy, en herstelt ontstelde ledematen.
Dat beelt hem beter uit dan alle kopre plaeten.

8 Maart van hetzelfde jaar legde hij zijn proef voor het Amsterdamsche Chirurgijngilde af. Waarschijnlijk dagteekent het gedicht van omstreeks 1665 of wel later.

VERGETEN GEDICHTEN.

VIER WTERSTE.

I.

De dood is algemeen, wie isser oyt gebleven?
Hoe arm, hoe rijck van schat, elck loopt haer in 't gemoet,
D'een is zy bitter gal, den and'ren honigh-zoet,
Wel hem die sterven leert en soeckt een beter leven.

II.

't Verstorven graen verrijst, 't en blijft niet wegh gescholen,
Soo'n doet de mensch oock niet, diens lichaem van den doon
Van nieus besielt, verschijnt voor God en 's menschen Soon,
Die 't vierschaer self bekleed, en 't vonnis is bevolen.

III.

Wee! wee der bosen roth! hoe wilt de ziel doorsnyden
Des· geens die als een bock ten slincker zyde staet:
Als *Christus* dond'ren sal met een vergramt gelaet,
Vermaledyde gaet, gaet ghy vermaledyden.

Vier Wterste. Afgedrukt volgens den tekst op bl. 74 van *De Vernieuwde Gulden Winckel der kunstlievende Nederlanders, t'Amst. Voor Dirck Pietersz.*, 1622. 4 o.

Door van Lennep werden deze gedichtjes op 1620 geplaatst, door van Vloten op 1616—20.

4 *Die 't vierschaer enz. en 't vonnis:* de fout tegen den eisch der constructie, die hier bestaat (aangezien *die* niet tegelijk bij *bekleed* en *is bevolen* kan behooren en alzoo niet tevens 1ste en 3de n. v. kan zijn), is in de latere uitgave hersteld door de verandering van den regel in:

Die zelf de vierschaer spant, dien 't vonnis is bevolen.

10 *Des geens:* is later verbeterd in: „van hem."

Ten: beter *ter*, als in de latere uitgaven.

12 Deze schoone regel, waar de herhaling bij omzetting dubbele kracht aan geeft, is niet verbeterd door de verandering in de latere uitgaven

Vervloekten gaet nu heen om 't eeuwig wee te lijden.

IV.

O drymael witten dagh! wel saligh die mach hooren
Aen Christi rechter hand die liefelijcke stem:
Komt hier en erft u Kroon in 't Nieu Ierusalem,
Gebenedyde komt, komt hier mijn uytverkoren.

13 *Witten dagh* voor „blijde dag," *dies albo notanda lapillo*, als de Latijnen zouden zeggen.
16 *Gebenedijde komt:* is later veranderd in: „gezegenden komt hier."

'T LOF VAN JUBAL.

Jubal, geen verzierde Apollen,
Leerde ons ziel op noten rollen
En zijn' galm, niet minder fraey,
Dan der Heemlen ommezwaey,
En de fixe dans der Starren
Die, niet wetende van warren,
Eeuwigh houden haren tret
Van den Schepper haer gezet.
Sedert hoorde men krackeelen
Om den pais schalmeyen, veêlen
Onder menschelyck geluit.
's Hemels Englen keken uit
Om te luistren, van wat tongen
Hunnen galm wert nagezongen,
Nagespeelt met zulck een gunst.
Jubal, vader van de kunst,
Tot vermaeck en troost gebooren,
Al zoo lang ghy 's menschen ooren
Streelt met zulck een nutten vont
Van des werelts morgenstont

'T Lof van Jubal. Volgens den tekst in *'t Lof van Jubal, Eerste Vinder der Musijcke en allerley Musijck-Instrumenten, door Cornelis Thymenssoon Padbrué, Tenor, Tweede Boeck, Vierde Werck*, t'Amst., 1645, 4°. oblong, bl. 12 - 15.
Volgens den „Tafel" zijn de boven afgedrukte regels „woorden van d'heer Justus vande Vondel". Voor zoover mij bekend is, komen zij nergens elders voor, doch op gezag van deze mededeeling moeten zij aan den dichter worden toegeschreven.

Zal men in verscheyden talen
Uwen naem in top ophalen
En met een verheugden geest
Jaerlix vieren uwe feest.
Dat de galm het nae koom baeuwen,
Looft dan Jubal, zonder flaeuwen,
Schenckt den wijn, met bly gelaet,
Jubal vont de maet,
Die wy met ons keelen meten
By den Rijnschen wijn ghezeten.
Jubal vont het zangrigh tal,
Het ghemengelde geschal,
Vont het rijzen en het dalen
Van 't geluit der Nachtegalen,
Die hem roemen, rey by rey,
Voor en na, en in de May.
Is de zangkunst schoon en heerlijck,
Ja zelf Godlijck: 't is dan eerlijck
Dat men Jubals eer bewaer:
Zingt dan Jubal eens in 't jaer.

OP DE ZEVEN KEURVORSTEN, DE DOODT,

EN EENIGE HONDERT

DOOTS-HOOFDEN,

konstich van een Bayersche Non, op een karsse-steentje gesneden.

TOT AMSTERDAM TEN HUYSE VAN JAN PIETERSZ. VAN DEN EECKHOUDT.

Hier siet sich d'arent blindt: hoe kon
De Bayersche gewijde Non
Haer groot vernuft zoo rijck ontvouwen,

Op de zeven Keurvorsten, de Doodt, en eenige hondert Doots-hoofden. Volgens den tekst in *Joost van Vondels Poëzy. Het tweede Deel. Den tweeden druck verbetert. Tot Schiedam* 1647, kl. 8°. bl. 175.

Zoowel van Lennep als van Vloten plaatsten dit gedicht op 1647.

3 *Kriekesteen: kriek* is synoniem met *kers*, ofschoon het in 't gebruik meer voor een bepaalde, min gezochte soort genomen wordt.

En soo godvruchtich, in het kleen
Begrijp van desen Kriecke-steen
Ons leeren alles te mistrouwen,
Om 't welck de kloot der mane draeyt.
Terwijl de kloeke klooster-konst besaeyt
Het velt des steens met beckeneelen,
Met uur-glas, doots-hooft, bleecke doot,
En 't Seven Keurtal, uyt wiens schoot
De Duytschen zien hun Keysers teelen?
Hoe slaet der Vorsten glori af,
Na dien de heerschappy op 't graf
En kerk-hof bouwt haer hooge troonen.
De doot beschimpt hier onververvaert,
Rijcx-appel, Myter, Scepter, Swaert,
En armelijne voer en kroonen.
O Karsse-steentje kleen en kloeck,
Gy leert my meer dan meenich boeck.

7, 8 *Kloot.... kloeke.... klooster:* deze herhaling der aanvangletters schijnt wel met opzet te zijn geschied.

11, 12 Versta: „de zeven Keurvorsten, die een Keizer kiezen voor 't Duitsche Rijk." De uitdrukking *uit hun schoot* is niet gelukkig, daar zij al licht tot de verkeerde opvatting zou leiden, dat de Keurvorsten een Keizer „uit hun midden" moesten kiezen.

18 *Voêr* voor *voering*, „bekleedsel."

TITYRUS

AEN

DEN RHYN.

VOYSE: *Puis que seul je m'en voy.*

Dat ick, door Goden gunst,
Bestort was met de kunst

Tityrus aen den Rhyn. Afgedrukt volgens den tekst der afzonderlijke uitgave in plano (*Bibliographie van Vondels werken*, nº. 749).

Het is niet zeker of dit gedicht werkelijk van Vondel is.

Door Brandt werd het onder de „Oude Rymen" gerangschikt. Van Lennep stelt het op 1625.

2 *Bestort* klinkt nederiger dan „overstort."

Der soete Poësy,
Musa, denck vry,
Dat ick van geen gemeene stof,
Een proefstuck doen sou van uw lof.

Neptunus, al u pronck
Der trotse golven sonck,
Door pennerovery,
Ten dienst van my:
Ja tot behoef van meerder veer,
Dreygd ick wel al dat vlieght, ter neer.

De gryns van 's werelts rondt,
Ick met myn dicht ontbondt,
En al de mommery,
Most aen d'een sy:
Het *Recht*, door hullep van Jupyn,
Sou blincken als een sonneschyn.

Ghy queexels van Megeer,
Betradt den stoel noyt meer;
Die voor de ware schrift,
Braackt gal, en gift.
Hoe wou ick, met een aerdicheyt,
Besnoeyen u hovaerdicheyt!

Die rompen, vol van sucht
Des staets, en niet van tucht,
Die setten ick tot spot,
Voor mensch en Godt.
Ghy papen, voeders van het quaet,
Soud danssen op een ander maet.

11, 12 De zin is: „ik schoot al de vogels dood om mij genoegzaam van schrijfpennen te voorzien."

13—16 „Ik zou met mijn dicht der wereld het mom, het masker afrukken."

19 volgg. Hier worden de Contra-Remonstrantsche Predikanten bedoeld.

25 *Rompen* voor de personen zelve: want het blijkt niet, dat hij hen zonder hoofd ten toon wilde stellen.

25, 26 *Sucht des staets:* verkeerdelijk voor „staatszucht," dat niet „zucht *van*, maar *naar* den Staat, *naar* het bestier" beteekent.

'k Gaf, door myn kloeck verstant,
Den scepter in hun handt,
Die door een valschen schyn,
Verbannen syn:
En sou dan met myn veer dit stof
Weer vegen van de kussens of.

Alecto, niet een siel
U meer tot lot geviel:
De mensch ghy niet meer soudt,
Door gift of goudt,
Al quaemt ghy kollen met u drien,
Tot bloet verstorten weer gebien.

Dan sou de gulde tyt,
Vergifticht, door de nyt,
Der vromen aller kop
Doen beuren op:
Die nu door dienst gedaen aen 't landt,
Haer hooft gesmeten leyt in 't sant.

Maer laes! myn trotse pen
Maer enkel pochen ken:
Myn roem, oh hartenleet!
Is waen van weet:
Voor Poësy, ô swaere smart!
Vind niet in my als 't goede hart.

Dus wil ick niet een pluym
Tot scha van 't soute schuym.
Gedreygde vogels, kom
Al om en om:
Vliegh veylich weer met soet gewemel,
Tusschen 't aertrijck en den Hemel.

32 *In hun handt:* „in de hand der Remonstrantsgezinden."
41 *Met u drien:* de drie Furiën of Razernijen.
45—48 Gedwongen construktie: 't zou ook, al kwam er nog zoo'n *gulden tyd*, den vromen, wier *hoofd in 't zand* gesmeten ligt, nogal bezwaarlijk vallen, den *kop* weder *op te beuren*. Het „vergiftight door de nijt" behoort ook wel *niet* bij „gulde tijdt."
50 *Pochen:* „zwetsen, zinledige woorden praten."
52 *Waen van weet:* voor „waan van kennis, geen wezenlijke wetenschap."

OP

DEN KOPREN AERTKLOOT

DOOR DE DEWINTHEEREN DER OOSTINDISCHE MAETSCHAPPYE

PANTAGOULE, PRINCE VAN MAKAZAR

TOEGEZONDEN.

Tot eer van Hollants Waterleeuw
Herschept de Kunst de kopere eeuw',
Een ronde daer een kloecke vrouw,
Een Pallas, wel in spinnen zou.
Dien Aertkloot zent 't Oostindisch Huis
Den grooten Pantagoule t'huis,
Wiens aldoorsnuffelende brein
Een gansche weerelt valt te klein.
Men wensche dat zijn scepter wass',
Bereicke d'eene en d'andere As,
En eer het slijten van den tijt
Dit koper dan ons vrientschap slijt'.

Op den kopren aertkloot. Volgens den tekst in Vondels *Poëzy*, 1650, bl. 174.

Door van Lennep en van Vloten op 1647 gesteld.

3 *Een ronde* voor „een *rondte*," als wij zouden zeggen, of eigenlijk voor: „een ronde omvang; – 't woord is gelijk van vorming als *oude* voor „ouderdom."

3, 4 Versta: „ruim genoeg, om een spinnende vrouw van kloeke gestalte te bevatten."

7, 8 De zin is: „het doorzoeken van al wat de wereld belangrijks oplevert zou geene te zware studie wezen voor het veel omvattende brein van Pantagoule."

11 *En eer:* lees: „en *dat* eer."

12 *Ons vrientschap:* Vondel spreekt hier uit naam der Oost-Indische Maatschappij.

ZACHARIAS LOFZANG.

Looft den Godt van Godts verkoren:
Want hy heeft zijn volck bezocht,
Alle stammen vry gekocht,
Hen verlost, verhief den horen
Der behoudenis ten toon
In het stamhuis van zijn' zoon
David, d'eer van Jesses kroon.

Godt heeft waerlijck niet vergeeten
Wat hy, aller stammen hooft,
Voor veele eeuwen hun belooft
Door zijn heilige Profeeten,
Dat hy, van 's erfvyants maght
En dit haetelijck geslacht
Ons verlossen zou met kracht:

Om te toonen zijn genade
Aen d'Aertsvaders, naer 't verbont
Hun gezworen met zijn' mont,
En be-edight, dat hy spade
Zich zou schencken, als hy quam,
Aen de telgen en den stam
Van den vader Abraham:

Op dat wy verlost en veiligh
Voor der vyanden bedwangk

Zacharias Lofzang. Volgens den tekst op bl. 350 van *Koning Davids Harpzangen*, Amst. 1657.

Door van Lennep op 1642, door van Vloten op hetzelfde jaar met een vraagteeken geplaatst.

4 *Verhief:* het imperf. doet hier een min gunstige werking, nadat in den vorigen zin het perf. was gebezigd, en is oorzaak, dat deze regels bij de eerste lezing iets duisters hebben.

4, 5 *Den horen der behoudenis:* 't woord *hoorn* heeft in deze en dergelijke spreekwijzen dezelfde beteekenis als die van „kroon." De myter of *tiara* der Oostersche Vorsten was in de gedaante van een hoorn gebogen: en het „verheffen van een hoorn" is alzoo synoniem met het: „om hoog steken van een kroon."

18 *Spade:* om 't rijm: de zin had hier gevorderd: „te zijner tijd," of een dergelijke uitdrukking.

Hem, ons gansche leven langk,
Dienen moghten vroom en heiligh.
Zoon, men zal u wijt en breet,
Alsins noemen Godts profeet,
Die Godts wegh baent, waer gy treet:

Om zijn volck met volle kennis
Voor te lichten klaer en wis,
Ieder tot vergiffenis
Van zijn misdaet, zonde en schennis,
Een vergifnis, ons bereit
Door de hooghste majesteit,
Zwanger van bermhertigheit.

Deze zondt om ons te troosten
Hem van boven, uit den trans
Van den hemel, met een glans,
Als een zon van 't heldere oosten,
Om te lichten wat in noot
Zit beschaduwt, naeckt en bloot,
Van de naere en droeve Doot.

Hy bestiert ons wanckle trede
Die lang dwaelde heen en weêr
Twijfelmoedigh keer op keer,
Op den wegh van rust en vrede.

OP JOHAN UTENBOOGAART.

Dit is de wijze mond die meenig met verwond'ren
Hoord' onder 't groot geschut van Nassouws leger dond'ren.
Een, die voor 't Vaderland te sterven was bereit,
Werd hatelijk vervolgt en 't vrije Land ontzeid.

Op Johan Utenboogaart. Afgedrukt volgens den tekst in den *Bloemkrans van Verscheide Gedichten*, Amst. 1659, bl. 28.

Van Lennep stelt dit gedicht op 1625, van Vloten met een dubbel vraagteeken omstreeks dien tijd.

1, 2 Uytenbogaert had meermalen in zijn hoedanigheid als hofprediker den Prins naar 't leger vergezeld.